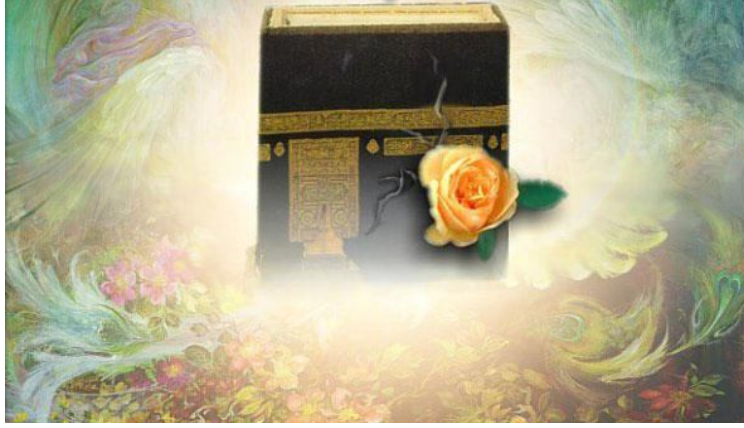

TASAVVUFTA TEVHİD VE NEFSİ İRFAN YOLU

(NEFSİNİ BİLEN RABBİNİ BİLİR)

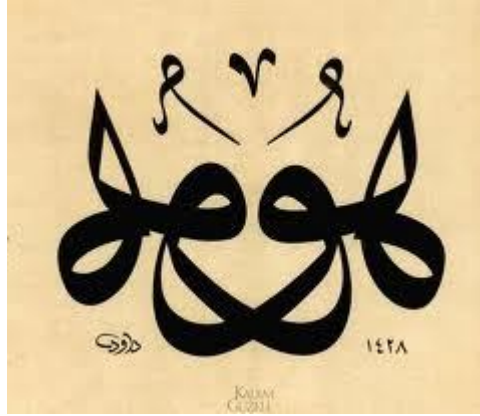
بِهِ

بِهِ

بِاللَّهِ

اللَّهِ

MEHMET İZZET ASLIN

(ÖN KAPAK DİZAYNI)

TASAVVUFTA TEVHİD VE NEFSİ İRFAN YOLU
“NEFSİNİ BİLEN RABBİNİ BİLİR”

Mehmet İzzet ASLIN

“Ben yaşadıkça Kur’anın bendesiyim. Ben Hz. Muhammed’in (sav) ayağının tozuyum. Biri benden bundan başkasını naklederse; ondanda şikayetçiyim, o sözden de şikayetçiyim.

(Hz. Mevlana)

Rüya ile Zuhur ile
Önce Sundun bana Beni
İlim ile İrfan ile
Bildirdin bana Beni
Kur’an ile Sünnet ile
Sundurursun Sana Seni

Mehmet İzzet Aslın

Maddi-Manevi ve Zahiri-Batını
gelişmemde ve yetişmemde
emeği geçenlere ve geçecek olanlara ithaf olunur.

İÇİNDEKİLER

1. Giriş
2. Önsöz
3. Tasavvuf ve Nefsin Hakikati
 - Nefsin hakikati
4. Seferler Fası
5. İrfan Yolu (Miraç)
 - Nefs ile ilişkili tefekkür ayetleri
6. Nefs-i Emmare (lâ ene illallah, lâ ilahe illallah)
 - Nefs ile ilişkili tefekkür ayetleri
7. Nefs-i Lewvame (lâ maksude illallah; lâ ilahe illallah)
 - Nefs ile ilişkili tefekkür ayetleri
8. Nefs-i Mülhime (lâ faile illallah; la ilahe illallah)
 - Nefse, kalbe gelen düşünce ve fikirleri ayırma yolları
 - İlmi Tevhid-i Efal
 - Nefs ile ilişkili tefekkür ayetleri
9. Nefs-i Mutmainne (lâ mevcude illallah; la ilahe illallah)
 - İlmi Tevhid-i Esmâ
 - Nefs ile ilişkili tefekkür ayetleri
10. Nefs-i Radiye (lâ mevsufe illallah; lâ ilahe illallah)
 - İlmi Tevhid-i Sıfat
11. Nefs-i Merdiyye (lâ ma'bude illallah; lâ ilahe illallah)
(lâ zate illallah; lâ ilahe illallah)
 - İlmi Tevhid-i Zat
12. Nefs-i Safiye (lâ havle vela kuvvete illa billah; lâ ilahe illallah)
13. 5 Hazret Mertebesi ve Vahdet-i Vücut
 - Vahdet-i Vücut Mertebeleri
14. Yakîn Tevhid-i Efal (La ene illallah Muhammeden resulullah)
(La ilahe illallah, la ene illa hu)
(La faile illallah, Muhammeden resulullah)
(La ilahe illallah, la faile illa hu)
(La meşhude illallah, Muhammeden resulullah)
(La ilahe illallah, la meşhude illa hu)
15. Yakîn Tevhid-i Esmâ (lâ mevcude illallah muhammeden resullah)
(lâ ilahe illa Allah; lâ mevcude illa Hu)
16. Yakîn Tevhid-i Sıfat (lâ mevsufe illallah muhammeden resulullah)
(lâ ilahe illa Allah; lâ mevsufe illa Hu)
17. Yakîn Tevhid-i Zat (lâ mabude illallah muhammeden resulullah)
(lâ ilahe illa Allah; lâ mabude illa Hu)
(lâ mahbube illallah; Muhammeden resulullah)
(lâ ilahe illa Allah; lâ mahbube illa Hu)
(lâ zate illa Allah; Muhammeden resulullah)
(lâ ilahe illa Allah; lâ zate illa Hu)
(lâ ilahe illa Allah; la veche illa Hu)

(lâ ilahe illa Allah; la vûcude illa Hu)

(lâ ilahe illa Allah; la ilahe illa Hu)

18. İnsan-ı Kamil

(Lâ ilahe illallah muhammeden resulullah)

(Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resuluhu)

(Lâ ilahe illallahu vahdehu la şerike leh lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir)

(HU HU ALLAH HU)

19. Kaynaklar ve İletişim

Destur Pir Efendim

Zât-ı Hakk'ın mazhariyiz sırrı sübhan bizdedir
Vech-i Hakk'ın mahremiyiz zevki Rahman bizdedir

Ehli dert olanların derdine biz kıldık deva
Sırrı lokman sahibiyiz derde derman bizdedir

Hakk ile Hakk olmuşuz biz cezbe-i Rahman ile
Can-ü baş kaydını koyduk vasl-ı canan bizdedir

Sırrı Tâhâ ile Yasin eyledi bizde zuhûr
Biz maarif Kenziyiz esrarı Kur'an bizdedir

Cümle ehli dillerin ser çeşmesiyiz Pîr HÜSAM
Sâkî-i aşkı Hûdayız Âb-ı hayat bizdedir

Hz. Pîr Hasan Hüsameddin Uşşaki (k.s.)

YAZAR:

1962 yılında İzmir Bornova'da dünyaya geldi. Üniversite tahsilinden sonra Halveti-Uşşaki tasavvuf ekolünden Bekir Sıdkı Visali (ks) kolunun halifelerinden Zekiye Güren (Şamiye) (ks) Anne'den tasavvufun özünü ve nurunu aldı. O'nun Hakka intikalinden sonra Terzi Baba (ks) koluna intisap edip, tafsil bilgilerini almaya devam etti. Bu eğitim sırasında birçok eren kişi ile görüşüp ledünni ilim tahsil etti. Halen tasavvuf çalışmalarına ve Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı olarak doktorluk görevine devam etmektedir.

Tecelligâh-ı lâhutî mutâf-ı âşıkandır bu!

Derûn-u anka-yı Pîrâna açılmış âşiyandır bu!

Behâi, Kâdiri, Sa'dî, Bedevî, Halveti Celvet

Rifâî, Gülşeni, Uşşâki'ye bir âsitandır bu!

Umum pîran, garik-ı bahr-i vahdettir hakikatte

Harim-i bezm-i Hakka cümle seyyâr-ı nihândır bu!

Ayırma bir tariki **Samîyâ**, külli tankun vahid,

Rumûz-ı sırr-ı tevhide erenlere ayândır bu...!

Hz. Abdurrahman Sami Niyazi (ks)

Biz bizi bilmez idik, bizi Kendinden eyledi

Eşkere kıldı bizi, Kendini pinhan eyledi

Yunus Emre (ks)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Hamd; alemlerde her zerrede Zatıyla kaim ve batın; Vücutuyla mevcut, sıfatıyla tecelli ve muhit, esmasıyla tecelli ve malum, kudretiyle fail, fiiliyle zahir, eserleriyle meşhud ve batını ile sır olan Allah'a mahsustur.

Salat ve Selam; evvel, ahir, zahir, batın hakikatiyle her iki cihanın efendisi Hz. Muhammed'e, alîne, ehli beytine olsun.

Saadet imandadır. Kemal ise ilimdedir. İhlaslı niyet ile ilmiyle amel olmak kamil iman ve kamil saadettir. Kamil iman ve kamil saadetin anahtarı ise tevhiddir. Tevhid hakikatini bünyesinde cem edip, tevhid hakikatini nefsiyle tatbik eden Allah'ın kulu olarak insanlığa hizmet eden saadetli bir şahsiyettir. Bu kitap bu amaçla kaleme alınmıştır. Mertebelerine riayetle ilmi almak ve bir rehber eşliğinde nefse tatbik etmek hedeftir. Bu kitabın oluşumunun her aşamasında emeği geçenleri ve geçmişlerinin hayır dua ile anılmasını ve bu kitaptan oluşan manevi hasılayı Peygamber Efendimiz (sav), ehli beyt ve Piran Hazretlerinin, Zekiye Anne ve Terzi Baba ile tüm müminlerin ruhuna hediye olmasını temenni ederim.

Gayret ve çalışma bizden; yardım ve zafer Allah'tandır.

TASAVVUF VE NEFSİN HAKİKATI

Tasavvuf, marifetullahı (ilahi ilim) esas alan: **"İslamın özü, Kur'an'ın konusu, Sünnetin ta kendisidir"** diye tanımlanıp, tarif edilen bir ilim disiplini. İbnül Arabi, ilimleri temelde üç kısma ayırır:

Birincisi, akıl ilmidir. Akıl ilmi, zorunlu olarak bireyin kendinde gerçekleşen veya delilin bağlamına vakıf olmak koşuluyla bir delili incelemek suretiyle gerçekleşen ilimdir.

İkincisi, sadece zevk ve vicdan yoluyla elde edilen haller ilmidir. Akılcı onu tanımlayamaz. Bu hal olarak tadılır, tadılarak bilinir. Örnek olarak balın tatlılığı, lezzeti, cinsel ilişkinin lezzetini bilmek, aşkı, coşkuyu kavramak gibi şeyleri bilmek verilebilir.

Üçüncüsü, sır ilimleridir. Sır ilmi, aklın gücünün üzerindeki ilimdir. Sır ilminin bir kısmı akılla algılanır. Ancak sır ilmini bilen onu düşünce yoluyla elde etmiş değildir, aksine o ilmin mertebesi o bilgiyi kendisine, nefesine o ilmi vermiştir. Örnek olarak "Allah var idi O'nunla birlikte başka bir şey yok idi" anlamındaki hadis rivayetlerini örnek olarak verir. Bu ilmin bir kısmı keşifle elde edilen ilimdir. Bu ilim zevk ve vicdana dayanan keşfi ilimdir ve bu ilimden vecd ve Hakla Hakk olan Mutlak Vücut'u yakın olarak müşahede eden ve hakikat sahibi kimseler nasiplenebilir. İlim, ya Hakk yada Hakk'la irtibatlı olan alemle ilgili bilgiyi içerir yada alemin Hakk ile irtibatı açısından O'nu bilmektir. Bu ilim mevcudların (alemin içindeki her şey) hakikatlerinde zuhur eden tecelliye bilmek olarak isimlendirilir. Ya da İlim Mutlak Zat'lığı açısından Hakk'ı bilmektir.

Tasavvuf, Hakk ve alemle ilişkilerini ve alem ilişkilerini incelediğinden dolayı, en şerefli ve kapsamlı ilimdir. Tasavvuf'un konusu, Hakk'ın Ahadiyeti, O'nun ezeli sıfatları ve isimleridir. Hakk'ın alem ve mevcudlar ile irtibatı, bütün isim ve sıfatları kendinde toplayan uluhiyet (ilahlık) mertebesi açısından mümkündür. Zatı mutlak, uluhiyet mertebesinde Allah adını alır ve tüm ilahi isim ve sıfatları bünyesinde barındırır. Alemin Hakk ile irtibat tarzı, özel yön (vech-i has) diye isimlendirilir ve her mevcudun Hakk ile doğrudan irtibatından ibarettir. Daha genel bir ifadeyle, bütün alemlerin ve içindeki mevcudların bir silsile (taayyün ve tecelli mertebeleri) vasıtasıyla Hakk'dan zuhura çıkması, açığa çıkmasından ibarettir. Kesret (çokluk) zuhurun, mutlak birlikten (vahdet) varlığını kazanması, varlığını kazandıktan sonra ise kendi asli ve kaynağıyla hem mevcudiyetini hemde bilgi ve ilim düzeyinde, vech-i has ve Rabb-ı has aracılığı ile, irtibatını sürdürmesidir. Bu da tasavvufun temel meselelerindedir. Tasavvuf eşyanın ve mevcudların ilahi isimler ve sıfatlar yoluyla Hakk'la bağlantısının ilmini verdiği gibi, Hakk açısından ise, Hakk'ın ilahi isim ve sıfatlarının alemde tecelli ve tezahür (zuhura çıkış) edişinin bilgi ve ilmini verir. İlmi ilahi olan marifetullahı esas alan tasavvuf, kesretin (çokluğun) Zat-ı İlahiden sudur edip, tekrar Zat-ı İlahiye dönmesinin keyfiyetini açıklar.

"Başlangıç O'ndandır, dönüş O'nadır"

Tasavvuftaki bilgimizin kaynağı Kur'an ve Sünnet-i Muhammediye'dir. Kaynağını Zat'tan alır. İlmin kaynağını ilahi isimler ve sıfatlardan ve bunlara ilişkin bilgimizden kazanmaktayız. Bu ilmin ilkeleri, Hakk'ın varlığının lazımı olan hakikatlerin esaslarıdır. Bunlar, Zat isimleri diye isimlendirilir. Hakk isimler vasıtasıyla alemle irtibatlı olduğu gibi, alem tarafından bilinmesinde bu isimlerin aracılığına bağlamıştır. Bu itibarla O, ilahi isimleri gaybın anahtarları diye isimlendirir. Hakk sayısız, sonsuz ismin ve sıfatın tek sahibidir. İsimler, Zat isimleri, sıfat isimleri ve fiil isimleri diye sınıflandırılır. Zat isimleri, Hakk'ın varlığının lazımı olan isimlerdir. Bu isimlerin bir kısmının hükmü ve tesiri alemde ortaya çıktığı gibi, bir kısmında sadece Hakk'ın bilgisini kendi Zat'ına sakladığı isimlerdir. Zata delalet eden isimlere örnek olarak Allah, Hakk; sıfata delalet eden isimler el-Alim, el-Habir gibi isimler; üçüncü kısım ise, el-Halık, er-Rezzak gibi fiile delalet eden isimlerdir. Her mevcudun (varlık) bir Rabb-ı has adı verilen mevcudun özel yönünü (vech-i has) Hakk ile irtibatlandırır, her mevcudun Hakk bilgisini ilahi isimlerden birisiyle gerçekleştirdiği, her mevcuda ait ilahi bir ismi vardır (Rabb-ı has). Bu nedenle tasavvuf, Hak-alem-mevcudlar ile irtibatı birleştirdiğinden, ilimler içerisinde en kuşatıcı ve şamil bir üst ilimdir. Kamil ilim, Hakk bilgisine (marifetullah) ulaştıran ilimdir ve bu yoldaki bilgilerdir. İlimde miyar ve mizan Kur'an ve Sünnet ile teyit edilmiş bilgidir. Kaideler, akıl, şeriat ve sarıh keşif tarafından kabul edilmiş tahkik kaideleridir. Müşahede ve keşif yolunda, akıl yürütme ve kazanımın yerini, nefis tezkiyesi, kalp arınması, mücahede, riyazet, acz ve fakrını bilmek, Hakk'a tam teveccühle yönelmek, niyeti ihlaslı kılmak, Kur'ani ahlak gibi tasavvufi irfan yolu yöntemleri yani seyr-i süluk yöntemi alır. Bu yöntemdeki araçların sonuçlarını her mevsimin kendine özgü ürünü olduğu gibi örnekle açıklayabiliriz. Tasavvufi irfan yolu olan seyri sülukun yöntemlerinin sonucu, meyvesi, kişinin kendi varlığında gerçek tevhide ulaşması ve **"nefsi bilen, Rabbi bilir"** hükmü gereğince, önce nefesine, sonrada Rabb'ı olan Allah'ına arif olmaktır. "Mücahede eden müşahede bulur" hükmü gereğince, müşahede elde etmede seyri sülukun yani tasavvufi irfan yolunun gerekli aşamalarını ve mertebelerini kişinin kendi nefsinde gerçekleştirme yolu iledir. Bütün bu mertebeler yerine getirildiğinde, öncelikle nefsin hakikati ile ilahi mertebeler arasında münasebet kemale erecektir. Bu münasebet, nefsin tezkiye edilmesiyle, ilahi hakikate ulaşma arasındaki ilişkiye işlev kazandıracaktır. Bir şeyi bilmek, bilen ile bilinen arasındaki münasebet sayesinde mümkündür. Hak, uluhiyetini (ilahlığını) aklen ve şer'an sabit olan birlik (vahdet) özelliğiyle nitelemiştir. Tevhid arz olan izafi çokluktur. Tevhid ise, izafetleri ortadan kaldırmaktır. Her çokluk (kesret) ise bir nispet, izafi bir itibardır. Hakk mutlak Bir olduğundan (Vahdaniyet), herhangi bir itibar ve izafet düşünülmeden kendisinden ilk

ve tek çıkan şey, "Genel vücut (varlık) tecellisi" dir. İşte bütün mevcudların Hakk ile irtibatını sağlayan nefesi rahman olan bu "genel vücut tecellisi" dir. Bu "genel vücut tecellisi" (tecelli-i vahid), kesreti (çokluğu) oluşturan, bütün mevcudlar için ortak ölçüdür. "Genel vücut tecellisi" ile ilahi isimleri kanalıyla İlâhi Zat mevcudlarla irtibata geçmektedir. Bu tecelli sayesinde Hak-alem-mevcudlar arasındaki irtibat gerçekleşir. Bu irtibat tarzı "Hakk'ın mevcudlar ile beraberliği" diye isimlendirilir. Bu beraberliğe ise "**Nerede olursanız olun O (İlahi Zat) sizinledir**" (Hadid/4), "**İki kişi bir araya gelirse üçüncüsü Allah'tır**" ve "**Biz O'na şahdamarından daha yakınız**" gibi ayetler delil gösterilebilir. Hz. Peygamber'in (sav) herhangi bir melek vasıtası olmaksızın Hakk'dan doğrudan doğruya aktardığı ifadeleri bu tarz ilişkiye delalet etmektedir. Her mevcudun Hakk ile arasındaki bu özel irtibatı, mevcuda özel ilahi bir isimle (Rabb-ı has) sağlanmaktadır. O özel ilahi isimle mevcuda Rabblık yapıp, onu terbiye eder. İlâhi isimler, İlâhi Zat'a aittir, isim yönüyle O'nun aynıdır.

Burada Hak, "**Ben gizli bir hazineydim. Bilinmekliliğimi sevdim. Halkı zuhura çıkardım. Ta ki Beni bilsinler**" kudsî hadisi ile kendini bildirip ve tanıtmak isteği ile "hubbi teveccüh" ile her mevcudla özel bir ilahi isimle (Rabb-ı has) sevgisini ve bilinmekliliğini izhar etmiş, açığa çıkarmıştır. Hakk bunu, Zatından kaynaklanan bir sebep ile gerçekleştirmiştir. Nefsi ile kaim olan Zat, bu irtibatı her mevcudun hakikati, ayan-ı sabitesi olan bir hakikatle irtibatı sağlamıştır. "Bir şeyin hakikati, o şeyin zatıdır" hakikati gereği nefsinin hakikatini, özellikle insana zati sıfatlarının mazharı olan nefsi-natika'ya yansıtarak, mevcudların öz hakikatlerini (ayan-ı sabiteleri) kendi Zati İlminde, ilmiyle, ilim olarak programlamıştır. Bu mertebede hiçbir zuhur yoktur. Bu Hakk'ın kendi kendini, kendinde, kendisiyle bilmesidir. İlmi Zat mertebesidir.

Mevcudlara verilen ayan-ı sabite ve nefsin hakikati gereği, üzerlerine ilişen "genel vücut tecellisi" olan tecelli-i vahid, mevcudların Mutlak Vücut (Zatı Mutlak) tan zuhura çıkma eğilimlerini, talepleri gereği İlmi Zat'taki ayan-ı sabiteleri gereği zuhura çıkmalarını gerektirdi. Her mevcud yine Zatı İlmin ile ayan-ı sabitesi gereği Hakk'ça bilindiğinden, onlarda Hakk'ı bilir bir münasebet ile zuhura getirildi. Bu nedenle "**Nefsini bilen Rabbinı bilir**" hadisi şerifine muhatap oldular. "Ayan-ı sabiteler" yani "mevcudların hakikatleri" varlık kokusu almamış ancak bunları oluşturan isim ve sıfatların suretleri ve eserleri zuhura çıkmıştır. Her mevcuda bir Rabb'ı has olan özel bir ilahi isimle irtibatlı olduğundan, bu özel yön (veh-i has) ile zuhura çıkmıştır, ve fiilleriyle zahir, eserleri ile meşhud hale getirilmiştir. Bu Rabb'ı Hass'ın (ilahi isim), özel yönünün Hakk'a arif olmasını kolaylaştırdığından, şeriat-ı Muhammedi esasları konularak Rabb-ı hassı ile Rabbü'l erbab olan Allah'a ulaşma yolu irtibat sağlanarak kısaltılıp kolaylaştırılır hale getirilmiştir. İşte bu nedenle "**ilim kadın ve erkek her müslümana farzdır**" hadisi şerifinin hükmüyle nefsler başboş bırakılmamış, bu ve buna benzer ayet ve hadisler ile nefsin terbiye ve tezkiye edilmesi gereği vurgulanmıştır. Zira nefsin hakikati (nefsi natika), her taayyün ve tecelli mertebesinde, bu mertebelerden geçip yaşadığımız alem olan şehadet alemine gelene kadar her mertebeden geçtiği belirli bir süreç içerisinde değişik özellikler ve kesafet kazanarak, mevcudlar alemine ulaşmıştır. Bu seyr-i sülukta "kişinin kendi hakikati" nden iniş yani "nüzul" u oluşturur.

Hak, eleste "**Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?**" hitabını yapmış tüm mevcudların hakikatlerinden "**Evet Rabbinizsiniz**" cevaplarına her mevcudun kendi nefsinin şahit tutup, taayyün ve tecelli mertebelerinden geçirek şehadet alemine nefsiyle birlikte nüzul ettirdi. Amaç ise "bilinmek istemesi" dir. Örtülen nefsin, "Evet Rabbinizsiniz" cevabını bu müşahede aleminde de, kendi nefsi ve ilmi birikimleri ile teyit etmesini murad etmiştir. Allah, Nefsi bu "bilinmekliliğini istemedi" ana kaynak olarak zuhura getirmiştir.

Tasavvuf kelimesi dört harften ibarettir: Ta, Sad, Vav, Fa

Ta: Tevbeyi ifade eder. Buda ikiye ayrılır: Zahiri tevbe; Batını Tevbe. Zahiri tevbe odurki: sözde, işde, bütün duygular günahahtan ve kötü işlerden geri alınıp taata ve takvaya sevk olunsun. Başkaldırma bırakılıp, Hakk'a uyarlılık hasil olsun. Batını tevbeye gelince; onada nefsi tezkiyesi ve kalp tasfiyesi oluşup, zahiri tevbeye ilaveten nefsin hakikatine doğru yol alınmayı sağlasın. Kötü ahlakın, iyi ahlaka dönüşmesi ile "Ta" makamı tamam olur.

Sad: Safa halini ifade eder. Buda Ta harfi gibi iki yönden mütalaa edilir. Biri kalbin, nefsin safiyeti; öbüründe sırrın. Kalbin safası odur ki; beşeri kirlilerden beri ola. Kalbin safiyeti zikrullah ile olur. İrfan yolundaki zikirler ile kalp safaya ulaşır. Kalp gafflet uykusundan uyanır. Allah'ın sevgisi kalbe yerleşir. Sır dili ile tevhid hali kazanılır. Bu halde tamam olunca "Sad" makamında tamam olur.

Vav: Velayet hali olarak anlatılır. Bu hal batını (iç) alemin safiyeti üzerine düzenlidir. Velayet halinin neticesi "ilahi ahlakla ahlaklanmak" tır. Bu halde beşeri sıfattan soyunup, ilahi sığata bürünmek vardır. Kudsî Hadiste bu hal şöyle belirtilir: "**Bir kulu seversem, gözü, kulağı, dili, eli vs. ayağı olurum. Benimle işitir, Benimle görür, Benimle konuşur, Benimle tutar ve yürür**". Bu halde Allah'ın Zatından başka her şeyden arınılır. Bu hal ile "Vav" makamı hasil olur.

Fa: Fena (yokluk) makamıdır. İlâhi sıfatlar arasında eriyip gitmek, emaneti sahibine teslim etmekle hasil olur. Beşeri sıfatlar gidince Ahadiyet sıfatı yerini alır. Hakk fena bulmadığından, fena haline ulaşan ehlini Kendi bekasıyla baki kılar. Fani nefsi, baki sırla varlığa kavuşur. Hakk ile Hakk olur. "**O'nun vechinden başka her şey helak**"

olur” (Kasas/88) ayeti bu hali anlatır. Fena hasıl olunca, beka da tamam olur. Bu alemler Cenab-ı Hakk şöyle anlatır: **“Doğruluk otağında, güçlü padişahın katında...”** (Kamer/55) Orası ahadiyet alemi olup, nebilerin, velilerin makamıdır. Fark hali ortadan kalkınca, Hakk’la ebedi safiyet kalır. Bu hali bulanların sonsuz lezzetini Allah Teala şöyle anlatır:

“Cennete gidenler, orada ebedi kalırlar” (Araf/42) Bunun yolunda bu yolda sabra bağlar ki şöyle buyurur:

“Allah sabredenlerle beraberdir” (Enfal/66)

Tasavvufta irfan yolu bu mertebeler ve makamları içerir. Bu miraç yolu nefsin kendi hakikatine olan yolculuğu ve emaneti sahibine teslim etme halidir. Kişi kendi özü ve hakikati olan “NEFSİ” ile Hakkın “ZATI NEFSİNE” olan irfan yolculuğudur. Allah’ı bilme, bulma; uyup, olma durumunu hal ile yaşamaktır.

NEFSİN (NEFS-İ NATİKA’NIN) HAKİKATI

Nefs kelimesi bir şeyin zati, kendisi, öz varlığı manalarına gelmektedir. Nefs-i natika insan nefsi için isim terkihi olarak verilen isimdir. Nefs-i natika bir hakikat olup, sıfatlarının değişmesi ve bulunduğu mertebeleri temsil edecek surette nefis, ruh, kalp, akıl, sır, hafi, ahfa isimlerini alır. Nefsi natika bir ve vahid olup sıfatlarının değişmesi ile aldığı isimler değişir. Bu sıfatlar nefis mertebelerinde açıklanmıştır.

Nefs-i Natika’nın tanımı şöyledir: “En nefsun natikatün kaimûn bizatihi, la eyne, nurun min envarillahi teala minellahi meşrikuha ve magribuha”

Nefs-i natika Allah’ın Nur’larından bir nurdur. Zatiyla kaimdir, mekanı yoktur. Allah’tan geldi, Allah’a gidecektir.

Nefs-i natika Allah’û Tealanın Zat’ının, muhabbetinin, nurunun, gölgesinin mazharıdır. Nefis mukaddem ve ezeldir. Allah’ın Zatına mahsus sıfatların mazharıdır.

Allah’û Tealanın Zatına has sıfatları altı tanedir:

1. Vücut : Allah vardır, tüm mevcutların varlığı O’ndandır.
2. Kıdem : Varlığının evveli yoktur.
3. Beka : Varlığının sonu yoktur.
4. Vahdaniyet : Varlığı bir ve Tek’tir. Başka varlık yoktur.
5. Kıyam binefsihi : Varlığı kendindedir. Nefsiyle kaimdir.
6. Muhalefetül lil havadis : Yaratılmışlara benzemekten, onlar gibi olmaktan münezze ve müstagnidir.

İşte kısaca belirttiğimiz bu altı sıfatın mazharıdır. Mazharı demek, bu sıfatlar nefsi natikada da vardır demektir. Ancak bilküllüye mazharı demek değildir, bu sıfatların zıllı yani gölgesi mesabesindedir. Tam mazharı değil, tecelli oranında ve tecelli oranında, nispetinde belki kısmen aynıdır. Bireysel nefsi natika tüm tecelliye kaldıramaz. Tecelli oranında hakikatini idrakte elde ettiklerini kullanır, bu vasıta ile bu 6 sıfatı idrak yolunda yol alır.

Gölge sahibinin varlığı ile gölgenin varlığı arasında nasıl büyük fark var ise ve gölge, gölge sahibi ile varlığını devam ettiriyorsa, nefisde varlığını, Mutlak Zat olan Allah’ın varlığı ile devam ettirir. İlahi Zat’ın Varlığının sonu yok ve ebedi olduğuna göre, nefisde tecelli gölgesi olarak varlığını devam ettirir. Gölge, sahibinin aynı değildir, sahibinden başkasıda değildir. Nefisde Hakk’ın varlığının aynı değil fakat gayriside değildir. Ciddi ve dikkatli düşünmelidir. HÜVEL HAKK değildir, fakat bihasebis sıfat, MİNEL HAKK ve MEAL HAKK’dır. Nefsi natika aynı zamanda Kur’an’ın sırrı makamıdır.

İnsanın hakikati olan nefsi natika, taayyün mertebelerinden geçerek, bir süreç içerisinde şehadet ve kesafet aleminde ortaya çıkar. İnsanın zatını temsil eden nefsin bu varoluşu nüzul (iniş) diye ifade edilir. Nüzul, nefsin sadece kesafet (madde) ve şehadet aleminde ortaya çıkması değil, aynı zamanda mücerretlik ve ezeli zati ilim aleminde bilmiş olduğu şeylerin örtülmesi anlamında gelmektedir. Başka bir ifadeyle nüzul, madde ve çokluğun insan ile Zati İlminin arasına girmesi demektir. Bundan dolayı çokluk (kesret) alemi karanlık, zulmet, cehalet içinde kalması nasıl bir vetirede (süreçte) gerçekleşiyorsa, bu bilgiyede ulaşması da aynı şekilde bir süreçte gerçekleşir. Bu ilim süreci tasavvufta irfan yolu yani seyr-i süluktur. Bu ikinci süreç, örtülen ezeli ilmin birincinin mukabili olarak “uruç” (yükseliş) diye isimlendirilir. Bu süreçte nefis, madde ve kesafet (şehadet) alemine ulaştığı iniş yolunu takip ederek, ilk ezeli ilim mertebesindeki hakikatine ulaşmaya çalışır. Bu yol, kitabımızda konusu olan tasavvufta irfan yoludur.

Nefsin kemale erdirilmesi ve tasavvuf ehlinin tespit ettikleri Kur’an ve Sünnet yöntemleri ile, örtülmüş olan nefsin hakikatinin, madde aleminin kirlerinden arındırılması, nefsin tezkiye edilmesi, nefis ile ilahi ilmin arasındaki münasebetin bilfiil hale getirilmesinin yegane yoludur. Süreç kemale erdiğinde artık insan ile Hakk arasındaki münasebet bilkuvvelikten bilfiil hale gelir. Yani seyri süluk ile nefsin, dünya hayatında var olmadan önceki haline

döndüğü ve nüzul arasında geçirdiği başkalaşma ve değişimleri asli haline yani nefsin hakikatine dönüştürerek Zat-ı Mutlak'ın özelliklerini kazandığı sürecin adıdır. Her mevcudda Hakk ile ilişkisini ve Hakk'ı bilmesini mümkün kılacak bir yön vardır. Her mevcudun Rabb-ı hassı mevcudun Hakk ve alem ile ilişkisini sağlar, tevhid eder. Bu da nefisler halk edildiğinde "Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?" hitabına "Evet Rabbinizdir" cevaplarına her bireyin kendi nefsinin şahid tutulma gerçeğidir. Bu da tevhidin gereğidir.

Ehlullah, tevhidi insanın zuhura çıkmadan önceki haline dönmesi, yani nefsin ezeli hakikatine, ezeli ilimdeki hakiki haline dönmesi ve bu suretle Hakkı bilmesidir diye ifade etmişlerdir. Bu nedenle **"Men Arefe nefsehu, fekad arefe Rabbehu"** (Nefsini bilen Rabbinı bilir) hadisi şerifi söylenmiş ve Zat-ı Mutlak'ı anlamamız için yol açmıştır.

İnsanın iki yönü vardır. Birincisi, beşeri ve maddi yönü; ikinci yönü nefsin ilham edilen bilgilerle yaşamını sürdürdüğü ilahi yönüdür. Bu yönü ehlullah, insani kamil görüşü ile açıklamış ve HÜVE HÜVE diye isimlendirmiştir. Bu ilahi yön ile insan, Allah'ın emanetini kabul ehliyetini kazanır ve insanı kamil haline gelir. İnsanın bu ilahi yönü, onun Hakk'ın ilmindeki sabit hakikati, onun Hakk'ın ilminde ezeli ve ebedi olarak bir tek süreçte bilinmesinin suretidir.

Tasavvuf ehli, nefsin bir cevher olduğunda görüş birliğindedirler, mevcudiyetinin bilinmesinin güç olmadığını ancak mahiyetinin bilinmesinin güç olduğunu ifade etmişlerdir. Beşeri birimsel nefis, herkesin "ben" diye işaret ettiği şeydir. Bu insan için en açık şeydir ve ispatıda kesin bir delile ihtiyaç duymaz; çünkü bunun bilinmesi fitridir. Nefsin ilahi yönünün, yani nefsin hakikatinin mahiyetinin bilinmesi güç olan yönüdür. Ehlullah nefsin hakikatini, Allah'ın Nur'undan ve Kur'an'ın sırrı makamından olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun mahiyetinin anlaşılıp, idrak edilmesi tasavvufi irfan yolu ile nefis mertebelerini irfan ile anlayıp, bunları yaşayarak yakîn olarak idrak edilmesi ile anlaşılır. Yinede tam mahiyetine ulaşamaz. Zira nefsi natika Allah'ın nurundandır. Bugünkü bilgilerimizle nurun hakikatini bilmek imkansızdır. İbnül Arabi, nefsin külliliğinin hakikati cihetinden söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Nefsin külliliği asli ve gerçek haline dönmesi ve ulaşması demektir. Konevi bu süreci şöyle anlatır: Nefis tümeller ile birleşerek meretebe meretebe yükselir, her yükselişten bir istidat, nur ve basiret elde eder. Böylece Akl-ı Evvel'e ulaşır. Akl-ı evvel ile birleşerek İlahi hüviyeti müşahedeyi sağlayan istidat kazanır. İbnül Arabi'de, insanın vücut ve taayyün mertebelerini bilebilmesi için, söz konusu mertebelere girmesi gerektiğinden, bunu yaparken terkinin bilinmesinden, kendi ifadesiyle "tahlil miracı"ndan söz eder. Çünkü her meretebe, meretebe giren kimseden nefsin münasip şeyi talep eder. Yani nefis birlik (vahdet) ve Zat aleminden, çokluk (kesret) ve madde (kesafet) alemine inerken nefsin eklenen özellikleri terakki ve uruç ederken tek tek anlar, idrak eder; gerekeni alır, gerekemeyeni bırakır. Bu alıp bırakma ise, inişte (nüzul) uğradığı mertebelerin, çıkışta (uruç) nefsin verdiklerini alması ve talep etmesiyle gerçekleşir.

Bu durumda Zat ve birlikten (vahdetten) çokluk (kesret) ve şahadet alemine inerken oluşan bilgisizlik ve karanlık; uruç sırasında Zati İlahi nur sayesinde ilim ve aydınlanma ile, karanlıktan (zulmet ve cehalet) birlik ve zat alemine doğru yükselerek tevhide ulaşır. Böylece nefis, miraç sayesinde ilahi hüviyetini ve eşyanın bütün hakikatlerini müşahade edeceği şeyler ile arasındaki engeller (perdelere) kalkarak, aynı hükme sahip olmalarını temin eden münasebet sağlanır. Ancak Hz. Peygamber (sav) ın buyurduğu gibi "Kühü Zatını idrak edemedik" diyerek acimizi ve fakrımızı da itiraf etmeliyiz.

Nefsin birlik, tevhid hakikatini idrak hali, ilahi tecelliyi kabul istidadı kazandığı haldir. Nefsin çokluk (kesret) hali, niyet düzeyinde, niyetinin farklı ilgilere dağılması, ilahi tecelli karşısındaki konumu, ilahi isimlere muhatap olması anlamına gelir. Bütün mevcudların vechini (zatını) birleştiren, tevhid eden, mevcudlara varlıklarını hibe eden "genel vücut tecellisi" olan "tecelli-i vahid"dir. Bu mevcudlara "varlık, vücut nuru" vermesidir. Bilki **"Kur'an Cemi esma ve sıfatı camî Zat"** olduğundan nefislerin hakikatine Kur'an vaz edilmiş ve mevcudların hakikatlerine sunulan bu İlmi Zati temsil eden Kur'andan, ayan-ı sabitlerin istidatlarına göre aldıkları bölümler, onların Kur'andan temsil ettikleri bölümleri şahadet aleminde zuhura çıkarmışlardır. Bu "KÜN" (ol) emri ile tecelli-i vahid ile sağlanmıştır. "Kün" emri aynı zamanda "genel vücut tecellisini" temsil eden kelimedir. İbnül Arabi Şeceretül Kevn eserinde "KÜN" emri ile zuhura çıkan istidatları açıklamaktadır. Ortaya çıkan istidatlarda ayan-ı sabitlerin Kur'andan (İlmi Zatin temsili, tafsilî) aldığı özellikleri, yönleri dolayısıyla ilahi isimlerinden aldıkları yetenekleri doğrultusunda zuhura çıkaracaklardır. Her mevcudun Rabbi hass-ı olan ilahi isim doğrultusunda Kur'anı fiile ve zuhura çıkaracaktır. Buna bir delilde "Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?" sorusuna tüm nefisler şahid tutularak "Evet Rabbinizdir" cevapları tâ eleste, zuhura çıkmadan önce verilmesidir. Peygamber Efendimiz (sav) "Her doğan çocuk İslam fitratında doğar..." buyurarak bu gerçeği başka bir yönüyle açıklamıştır. Nefsi natikanın Kur'an sırrından olmasında bu gerçeği yansıtmaktadır. Kur'an sırrı makamını temsil eden Zati Nefsi, alemleride fiili Kur'an olarak zuhura çıkarmıştır. Alemlerin içindeki her mevcutta bu yönüyle Kur'an'ın sırrındandır. Önemli olan Kur'an'ın nerelerini, hangi bölümlerini temsil ettiğimizdir. Nefsimizin içinde olduğu durumda, ahlak düzeyide Kur'andan temsil ettiğimiz yönü belirlemektedir. Bu açıdan bakıldığında, **"Nefsini bilen Rabbinı bilir"** hadisi şerifi her an gelişmesi ve bilinmesi gereken Kur'an bilgisini bize sunmaktadır. Çünkü nefis, her an terakkide, gelişmede ve ahlaken yücelmede olmalıdır. Bu ise yüce Peygamber (sav) **"Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz"** ve **"İki günü eşit olan"**

ziyandadır” buyurarak nefsimizin gelişmesi için her an nefis terbiye ve tezkiyesi yolunda olmamız gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yol, her an nefsimizi bilmemizi, dolayısıyla Rabbimizi bilmemizi, O’na arif oluşumuzu arttıracak bir yoldur. Buda Kur’an ve Sünnet yolundan geçmektedir. İrfan yolcusu, süluk yöntemiyle, nefsindeki tefrika (çokluk) halindeki ilgilerini tevhid ederek birliğe dönüştürerek ilahi ilimdeki bilgileri almak için istidat kazanır.

Tasavvufta bunu anlatmak için ayna misali örnek gösterilir. Nefs, ayna mesabesinde olup, kesretle ilgisi oranında buğulanır, kirlenir, paslanır. Tevhide, Hakka yöneldikçe ayna parlatılır, cilalanır. Seyri süluk ile Tevhid özelliğini tekrar kazanan ayna, Hakkın karşısında bulunur. Artık ilahi tecelliler ve ilimler aynanın temizliğine veya hiçbir şekilde kirlenmeyen ezeli istidadına göre nefesine yansır. Nefs aynası parlatılarak ilahi tecelliye kabul ve idrak edecek hale geldiği gibi, bütün alem için bir ayna veya alem aynası için cila mesabesindeki insan-ı kamil sayesinde alem Hakkın tecellisini kabul edebilir. Alemlerdeki ayna, insan-ı kamil-Hakikat-i Muhammedi’dir. Mutlak Birliği, ilahi Zati yansır.

Her iki cihanda her şey Hakk ile kaim
Mirat-ı Muhammedden Allah görünür daim

dizeleri bu irfaniyeti anlatmaktadır.

Nefs aynasının parlatılıp cilalanması, mevcutların çokluğunun ilahi birliğe, tevhide kavuşması, birliğin (vahdetin), çokluğa (kesret) egemen olması, özellikle nefsin, vahdetin aynı kesret, Kesretin aynı vahdet olduğu “Muhammedi Şuhud” mertebesine ulaşması sayesinde gerçekleşir.

Cüneyd-i Bağdadi Hazretleri, nefsin gerçek tevhide ulaşmasını tasvir ederken şöyle der: “Kendin ile şahidinden gaip olmayasın, şahidinde senin ile senden gaip olmaya... Böylece olmadan önce olduğun gibi olursun. Ardından kendi ferdaniyetinle tevahhud edersin; vahdaniyetin sayesinde teyit edilmiş olursun.”

Arifler nefsi şöyle tarif ettiler:

- Nefs ancak o şeyin zatıdır.
- Nefs mertebesi, cisim mertebesinden daha yücedir.
- Bir nefski, bizzat alemin ilmi ile doludur.
- Bütün mevcudatın baskısına sahip bulunan ilahi nur için “nefsi külli” tabiri kullanılır.
- Akl-ı kül ile nefsi küllin birleşmesinden bu alemler meydana gelmiştir.
- Akl-ı küllin sembolü Âdem, nefsi küllün sembolü Havva’dır.
- Allah-ü Teala Resulullah efendimizi kendi zatından halketti, nefsinde kendi nefsinden halketti.
- Âdem (as) min nefsinin, Resulullah (sav) efendimizin nefsinden bir suret olarak halketti.
- Adem’in zatı ise Rububiyet zatından meydana getirilmiştir.
- Allah’ın Zati kendi nefsinden ibarettir. Öyleki Yüce Allah Onunla vardır. Zira O nefsi ile kaimdir (kaimi bi nefsihi)
- Nefisden murat varlıktır, vücuttur. Kendi varlığı ve zuhuru olan alemin varlığı
- Nefs uçsuz bucaksız bir şeydir, bütünüyle kozmozdur. Çünkü onun kopyasıdır. Alemde bulunan her şey nefste mevcuttur; aynı şekilde nefste bulunan her şeyde alemde mevcuttur. Şu halde nefsinin efendisi olan tüm alemin efendisi olmuştur. Keza nefsinin kölesi olan tüm alemin kölesi olmuştur.
- Nefs-i külli insanı kamilin nefsidir. Diğer insanların nefisleri ise cüzi nefislerdir.

Suret-i insaniye ve hakikati insaniye odur ki, Peygamber Efendimiz o suretin ve hakikatin ruhu ve nefsi natıkasıdır. Nefsi natıka, ayan-ı sabitenin zuhura kabiliyetli ve varlığındaki istidatları açığa çıkarabilecek fonksiyonları taşıyan cevherdir. Ayan-ı sabitenin zuhurlanmış suretidir. Nefsi natıka, ayan-ı sabitedeki istidat ve kabiliyetleri zuhura çıkarma kabiliyetindeki Allah’ın tecelli mahallidir. Ayan-ı sabite ise, insanın ve mevcudların Allah’ın ezeli ilmindeki hakikatini temsil eder. Tüm ayan-ı sabiteler “İlmi Zat” mertebesinde ilim olarak mevcuttur. Zuhura çıkmamışlardır. İnsandaki nefsi natıka, ayan-ı sabitelerdeki istidat ve kabiliyetleri zuhura çıkarmak için insana hibe edilmiştir. “Kur’an, Allah’ın tüm esma ve sıfatlarını cami” ilahi Zati temsil etmektedir. Kur’an Allah’ın Zati ilmini taşıyan kelimedir. Bu nedenle insanın hakikatini oluşturan ayan-ı sabite Kur’andan teşekkül etmiştir. Kur’anın sırrını taşımaktadır. Nefsi natıkayada bu özelliklerin yansması dolayısıyla, nefsi natıka Kur’anı zuhura çıkarma gücünü ve kabiliyetini taşır. Peygamber Efendimiz (sav) bu özellikleri belirten hadislerinde: **“Benim mucizem Kur’andır”** buyurarak kendi nefsi natıkasının Kur’andan ibaret olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda **“Her doğan çocuk İslam fıtratında doğar”** buyurarak bu vasıf ve özelliklerin tüm insanlığa ait olduğunu vurgulamıştır.

Kişinin her zuhura çıkarttığı fiil Kur’andır, Kur’andandır. Ancak kişiye düşen görev Kur’andan temsil ettiği yeri tespit edip, bu özelliklerini değiştirip geliştirmek ve Kur’anı natık ve yaşayan Kur’an özelliğini kazanmaktır. Kişi Kur’andaki özellikleri inceleyerek; mümin, münafık, kafır, salih vb. vasıflara bakıp, hangi vasıf ve özellikleri taşıdığını titizlikle araştırmalıdır. Bu kişinin kendine yapacağı en büyük iyiliktir. Kendini tanıma yolunda atılacak en büyük adımdır. Çünkü taşıdığı vasıfları değiştirip geliştirmek özelliği, ilim ve irfan yolu ile nefsi natıkaya verilmiştir. İş, bu yola girip

bu yolda yürümektedir. Bunu belirten hadisi şerifte Hz. Resul (sav) buyurur ki: **"Nefsini en iyi bileniniz, Allah'ı en iyi bileninizdir"** Yani arif kişi, Hakkın nefsini kendi nefsi yoluyla tanır. Hakkın Zati Nefsini bilmek Allah'ı bilmek, O'na arif olmaktır. Hakkın Zati Nefsi nefsi-i vahidedir. Tek nefistir.

Nefs-i natika "rahmani kelime" ismi ile müsemma olan maddeden soyutlanmış bir cevherdir. Sırf nurdur. Allah'ın Zati Nurundandır. Kur'anın sırrını taşır. Nefsi natikanın bedenle ilişkilenebilmesindeki sebepde, taşıdığı kemalatı bedenle zuhura çıkarabilmesidir. Nefs-i natikanın bedenle birleşmesi ancak "hayvani ruh" vasıtasıyladır. Nefs-i natika sırf nur, beden ise zulmani ve kesiftir. Bu yüzden nur ve zulmet arasında münasebet yoktur. Bundan dolayı ilahi cömertlik, nefsi natikanın kemalatını şehadet aleminde zuhura çıkarmak için, nefsi-i natika ve beden arasında hayvani ruhu vasıta kılmıştır. Ayeti kerimede bu hakikat **"Nefisler bedenlerle birleştirildiğinde"** (Tekvir/7) olarak buyurulmuştur. Hayvani ruh vasıtası ile hem nefsi natikanın letafetiyle hem de bedeninin suret ve eşkalini kabul kabiliyetiyle uygun düşmüştür. Zira hayvani ruh vasıtasıyla azalarda his ve hareket husule gelmiştir. Sonra nefsi natika, hayvani ruha öyle bir kuvvet vermiştir. Nefs-i natikadan hayvani ruha yansıyan bu kuvvet bedeninin her zerresine sirayet etmiştir. Bu kuvvet vasıtasıyla bedenden uzva layık bir şekilde bu kuvvet yayılarak nefsi natika bedene olan menfaatlerini bu suretle tamamlamış ve kemale erdirmiştir. Bütün bunlar aziz ve alim olan Allah'ın takdiri iledir.

Nefs-i natika sırf insana mahsus olan ruhtur. İnsana ilgisi olan ruhtur. Nefs-i natika öyle bir kıymetli cevherdir ki; hayyır, idrak sahibidir. Bazı gayb bilgilerine şuuru vardır. İstikbalde olacak şeylere istikrarlı şekilde alimdir. Kendini halk edene karşı marifeti tamdır.

Bu nedenle nefsi natikayı zuhura çıkarmak, onun bu özelliklerinden faydalanmak için hayvani ruh sıfatlarından nefsi natikayı kurtarmak, aslı olan insani vasıflarla donatmak gerekir. Bu da ancak irfan yolu kanalıyla nefsi mücahedesini, terbiyesi ve tezkiyesi yoluyla mümkündür. Bu yol insanın kendi aslına ulaşması, insani ahlakla yaşamasını temin eden yoldur.

"Ben gizli hazineydim. Bilinmekliliğimi sevdim. Halkı zuhura getirdim (yarattım). Ta ki Beni bilsinler" kudsi hadisi ile bizim üzerimize farz olan Allah'ı bilmektir. Allah'ı bilmekte nefsi bilmekle mümkündür. Şimdi nefsi bilmek için yedi şeyi bilmek lazımdır.

1. Zat-ı nefis nedir?
2. Halk edilmesi ne itibarladır?
3. Nereden geldin?
4. Ne hizmete geldin?
5. Dönüşün nereyedir?
6. Saadetin nedir ve ne ameldedir?
7. Şekavetin nedir ve şekavet ameli nedir?

Özetle belirtilecek olursa:

1. Zat-ı nefis, nefes-i rahmandan zuhur eden muhabbetullah nurudur. Senin nefsi natikandır.
2. Nefsin halk edilmesi sıfatlarla sıfatlanıp elest hitabında belâ (evet) diyerek ubudiyeti (kulluğu) itiraftır.
3. Nefs-i natika Vuslat aleminde, şehadet aleminde kendinde olan kuvvetlerle açığa çıkmak üzere Allah'ın Zati Nurundandır, Kur'anın sırrını taşır.
4. Nefsi natika Allah'ın marifeti, Allah muhabbeti için şehadet alemine nüzul etmiştir. Marifeti, Allah'ın Zatinin sıfatlarını, isimlerini fiillerini bilmektir. Muhabbeti ise Allah'ın sırf Zatinin sevmektir.
5. Dönüşü yine Hakk'adır. Ahiret alemine bakan yüzüdür.
6. Saadeti ise; nefsi natikanın hayvani ruha hakim olması, nurlanıp nefsi, ruh, cesedle birlikte vücudun isbatıdır. Hakkın huzuruna marifetullah ile vuslattır.
7. Şekaveti ise; nefsi-i natika sultanlığını bilmeyip, hayvani sıfat ve ahlaklarla asli vatanından uzak kalarak ateşe girmesidir.

Nefsi natikayı bilmek, ondaki özellikleri zuhura çıkarmak tasavvufta irfan yolunun hedefidir. Bu yolla Hakk ile olup, Hakk'ça yaşamaktır. Rabbani latife olan nefsi-i natika emanetini sahibine teslim edip Müslüman olmaktır.

Hayvani ruhun ilk kemali, nefsi natikanın vasıflarıyla boyanmasıdır. Cüz-i nefsi natikanın ilk kemali ise şeriatı Muhammedi de teslimiyet ve "teslimiyetle fail" olmaktır. Teslimiyet ile tahakkuk etmektir.

Nefsi natikanın orta kemali ise, nefsi küllinin vasfı ile zuhuru ve tahakkuku ile nefsi külli mertebesinden akli külli ve ruhu külli mertebesine gerektirecek şekilde onun hükümlerini elde etmesidir.

Nefsi natikanın son kemali ise, Hakkın mertebesi ile birleşmek, Hakk'lık (hakkiyet) hükmünün, halklık (halkiyet) hükmüne galip gelmesi ve imkan ve takyit (kayıtlanmış) hükümlerinin Mutlaklık (vücub) hükümleri ile ortadan kalkıp

Vahid ve Kahhar olan Hakkın hükmünün başkasına izafe edilen bütün hüküm ve vasıflara baskın olmasıyla bu mertebede silinmesidir (fena). Dolayısıyla Hakkın tam fenada olan nefsi natıkaya tecelliside "beka" üzerine olacaktır. Nefsi natıkanın tam kemalli zuhurunda Peygamber Efendimiz (sav) in nefsi natıkasıdır. Bu nedenle **"Benim mucizem Kur'andır"** buyurarak, bekanın Kur'an ahlaki ile kazanılacağını ve nefsi natıkanın kemalinin Kur'an ile gerçekleşebileceğini vurgulamıştır.

Nefisler, esasta ulvi-küllü ruhlardan çıkmışlardır. Bu külli ruhlar, akıllar olarakta isimlendirilir. Bunun için beşeri nefisler, bu ruhlara çeşitli açılardan güçlü şekilde benzerler. Nefisler, adeta kendilerinden ortaya çıktıkları yüce ruhlar gibidir. Halbuki nefisler perdelenip, bu ruhların derecelerinden aşağı düşüp, bedeni idare ve yönetmekten müstağni kalamadıkları için bu konuda kendilerinden ortaya çıktıkları ruhların özelliklerine sahip değildirler. Nefisler, bedenler ile birleşip, tesir etmek için mizaç hükümleri ile boyanınca, bedenlerle sınırlanır ve beden ile olan beraberliklerinde de bu sınırlılık artar. Hakk nefislere kendi katından kuvvet ve nur vererek onlara yardım etmiştir. Bu nur ile nefisler, Allah'ın kudsi mertebesi ve yüce sırlarından kendilerine bildirmek istediği şeylere muttaki olurlar. Böylece bu mukaddes mertebeye arzuları yansır ve onunla birleşirler. Böylece, onların tedbirleri, herhangi bir suret ile sınırlanmaksızın mutlak olarak gerçekleşir, hatta bu nefisler, sınırlanma ve bağımlılık olmaksızın aynı anda çeşitli suretleri idare edebilecekleri kemal ve kuvvet elde ederler. Bazen ilahi yardım, bu nefislere bir kuvvet, izzet giydiren, bu kuvvet ile ulvi ruhların mertebelerinde durabilirler ve adeta onlar gibi olurlar. Bu kendileri ile onları halk eden Rableri arasında açılan özel vecih açısından kendilerine tecelli edenin güzelliğini ve bu yönden Rablerinden kazandıkları nimetleri gördükleri vakit gerçekleşir.

Nefislerin elde ettikleri nimetin bereketinden, bedenleri idare etmekle sınırlanmış olan suretlerine kuvvet ve nurlar sirayet eder. Bu kuvvet ve nurlar, ulvi ve suflî varlıklara geçme ve sirayet etme özelliğine sahiptirler. Bu kuvvet ve nurlar, ahadiyet-i cem (çokluğun birliği) özellikleriyle, bedeni yönetmekle sınırlanmış olan bu suret cihetinden varlıklarda suret, mana, ruh ve misal olarak gerçekleşmiş olurlar.

Nefisler, kendilerini asli suretlerinden, hakikatlerinden çıkartan, perdeleyen, uzaklaştıran çokluk ve kesret özelliklerinden kurtuldukları irfan yolu (seyri süluk) neticesinde suretlerine de sirayet eden nur ve kuvvetler elde ederler. Aslında bu nur ve kuvvet daha öncede nefislerde bulunmaktaydı. Sülukun ve manevi ilerlemenin gayesi, tüm nefislerde bilkuvve (potansiyel) olan bu durumu bilfiil (kinetik) hale getirmektir. İrfan yolu eğitimi nefislerdeki bu yüce potansiyeli açığa çıkaran yöntemdir. **"Nefsini bilen Rabbini bilir"** hadisiyle Peygamber Efendimiz bu yolu aktif hale getirmiştir. Ancak kemali tahsil etmekle de nefsteki bu nur ve kuvvetler bilfiil olarak zuhur eder.

Arifibillah Bekir Sıdkı Visalî Hz., nefsin marifeti hakkında şu bilgiyi şiir formunda vermiştir:

MARİFET-İ NEFİS KASİDESİ

*«Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu» buyurdu mahbubu Hüda
Nefsini bilmek Rabbini bilmektir dâim anla
Cevher, nefsi nurdan min enverillahi taâlâ
Dâimen bizatihi min Allah'ı meşrigiha ve minellahi mağribiha
Bu âlemler yok iken nefsin aslı varidi
Zatullah ilimde tecelli gaybî ve ilimi ile ihya ile
Zuhura geldi rabbiha ile beraber ervahına
Bela âleminde sıfatları aldı ve devri daima
On sekiz bin âlemde hissesi var ezvakına
Ve vücudunda bul bu cevheri meydana çıkar sülüküne
Hz. Muhammed Kur'an-ı Kerimle tebliğ etti hitabına
320 yerinde nefsinin kıymetini bil ol agâh
Kalbinde, nokta-i sevdada çalışmanla kemâline
Acebul zenbi tohumu eridemez hiç bir kuvvet kıyametine
Bu dünyada şeriat, tarikat, hakikat, marifetine
İhya et aslını bul hem zatullah müşahedetine
Anasır-ı zulmetini nûrânî yap nefsinle birleştir hem
Toprak çürütmesin nur yap cesedini ta mahşerine
Ruhi bu sözler sanadır intibah al nefsinin
Yârenlerine ne söylersen kendinedir bil ata*

Bu bilgilerden sonra ayeti kerimede: **"lekad caeküm rasulün min enfusikum azizun" (Tevbe/128)**. Mealan: **"Andolsun ki, size içinizden, nefsinizden aziz bir resul geldi"** ifadesinde, Resulullah efendimizin nefsi ile biz insanların nefsi arasında önemli bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Ayrıca hadis-i şerifte "Evvelü ma halakallahu akli vennefsi" denilerek **"Allah evvela benim aklımı ve nefsimi halketti"** buyurmuşlardır. Böylece bütün mertebelerin öncesi ve öncüsü olan Efendimiz (sav), nefis mertebesinde öncüsü olmuştur. Bizlere örnek ve ayna olmaktadır. Bu öncülük nefsin hakikati yönünden olup, bu özelliği ile nefsi bilen, Rabbinin'da bilmiş olacaktır. Arif olunan nefsin sadece emmarelik yönü değil, bütün mertebeleriyle birlikte hakikati itibariyle bilinen "nefs" tir. Ayrıca ayeti kerimede **"inneküm zalemtüm enfüseküm"** (Bakara/54). Mealan; **"muhakkak sizler nefislerinize zulm ettiniz"** denilen kısmı işte bu nefsin hakikatini temsil eden yönüdür. Nefsimizi gerçek manada tanıyıp, ona göre muamele edemediğimiz için nefsimize zulm etmiş olduğunuz denmektedir.

Efendimiz (sav) zaman zaman sözlerinin başında şu ifadeyi kullanmıştır: **"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki..."**. İşte bu ifade ile nefsin öncüsü olan Peygamber Efendimizin (sav) dolayısıyla tüm nefislerin Allah'ın kudret elinde olduğunu, Allah'ın nefsi dilediği şekilde yönetebileceğini vurgulamıştır. Nefsi Allah'ın kudret eli altında olan Hz. Muhammed (sav) efendimiz nefsi yaşantısı olan Şeriat-ı ve Sünneti Muhammedi'yi şu hadisle özetlemiştir:

Eşşeriatı akvali, ettarikati efali, el marifeti etvari, el hakikati esrari.

Şeriat sözlerimdir, tarikat fiillerimdir, marifet tavırlarımdır, hakikat sırlarımdır.

Şeriat: kavi, sözler Tarikat: Fiiller, işler, ameller muhabbetler Marifet: tavırlar, hal ve hareketler, davranışlar Hakikat: sırlar, gizlenen-bilinmeyen şeyler, dir.

Şeriat-ı Muhammedi ve Sünnet-i Muhammedi, bu tarifte belirtilen, şeriat, tarikat, hakikat ve marifet mertebelerinin hepsini kapsamına almıştır. Bu kitapta Şeriat-ı Muhammedi ve Sünnet-i Muhammedi belirtildiğinde bu 4 mertebeden (şeriat, tarikat, hakikat, marifet) bahsedilmektedir. Sadece zahiri şeriat hükümleri değil, zahiri hükümlerin batınında oluşturan bu 4 mertebeden de söz edilmektedir. Zira gerçek İslam ve Sünneti Muhammediye bu dört mertebenin yaşanmasıyla anlam kazanır. Tasavvufta irfan yolcusu, seyri sülukunda tüm bu mertebeleri nefis mücahadesi ile geçip, miraç olan hedefine ulaşması için sonsuz bir gayret ve çaba içinde olmalıdır.

Bir kimse kendi cisminde, bedeninde tasarrufu olan cûzi ruhunun varlığını idrak ederse, nefis mücahadesi ve tezkiyesi yapma yolunda karar vermelidir. Ki bu cûz-i ruha "Nefs-i natika" yani konuşan nefis derler.

Vahdet ehli katında; nefis, ruh, kalb, akıl, sır, hafi, ahfa hepsi tektir. Ancak sıfatı değiştiğçe birer itibari suret ve isim alır, derler.

Nefs-i natika cisim ve cismen mensup arazdan değildir. Cesedin dahilinde ve haricinde tasarruf eder. Mekansız ve nişansızdır. Vücudun belirli bir yerinde yerleşmiş olmayıp, her nereye parmak bassan tümü orada mevcuttur.

Parçalanma ve bölünmesi dahi mümkün olmayıp, şahsın elinde tutan, gözünde gören, dilinde söyleyen, kulağında işiten ve ayağında yürüyen velhasıl bütün organlarında tasarruf eyleyen odur. Bedenin bütün parçalarının her bir cüzünde zatiyla ve tümüyle mevcuttur. Bütün bedeni kuşatmış bir halde ve her şeyden ötedir. Eğer bedenin parmağı, eli, ayağı kesilse ona hiçbir eksiklik veya son bulma ulaşmaz. Hatta bütün bedene son gelse, nefis-i natikaya fena ve zeval gelmez. Nefs-i natika yine eskiden olduğu gibi merkezinde daim ve kaimdir.

İşte nefis-i natikanın hakikatinin iyice anlaşılması için nefis mertebelerinin tahsili gerekir.

Allah'ın tüm irfan yolcusu salıklere bu hususta yardımcı olması dua ve niyazıyla... Amin

Gayret bizden, Tefvik Allah'tandır.

SEFERLER FASLI

İrfan sahibi bu yollardan geçerek, başlangıcını ve dönüş yerini bilmiş, nefesine ve rabbine arif olmuştur. Bu nefsinin bilmesi, kendinin nereden gelip, nereye gittiğini idrak etmesidir. Bu sırada şu üç seferden geçmiştir:

Burada seferin manası, manevi yolculuk anlamındadır ve bu yolculuğa hakikat nazarıyla bakıldığında, sonsuz olarak görülür. Ancak anlatılacak bu üç sefer hepsini toplamıştır. Kişi bu üç seferi tamamladığında nefesine ve rabbine arif, kamil ve mükemmel olur.

BİRİNCİ SEFER

Malum olaki, her insanın Zat-i İlahide bir hakikati vardır. Bu da ilmi Zattaki ayan-ı sabitesidir. Hakk Teala o hakikatin, his ve şehadet alemine gelmesini ve zuhurunu dilediğinde, ilk şeklini aklı küle çizer, ki orası ilahi ilimdir, ilahi aynadır. O hakikat Hakkın dilediği kadar orada kalıp terbiye olduktan sonra, vücut tecellisi ile nefsi külliye, oradan arşa, kürsiye geçer; oradan semaları tabaka tabaka geçer ve aya gelir. Buradan ateş küresine, hava küresine, suya ve toprağa geçer. Daha sonra maden, nebat, hayvan, melek, cin ve insana gelir.

Mertebe-i insana gelinceye kadar nefsi natıka geçtiği yerlerin her birinde hayli güçlüklerle karşılaşır. Kah yükselir, kah alçalır, türlü fitne ve kötü ahlaklar insana gelip karar kıldığında yarım daire tamam olur. Nefsi natıka bu sırada aslından perdelenmiştir, değişik vasıflarla vasıflanmıştır.

Nitekim Kur'anı Kerimde bu duruma şu ayetle işaret olunur:

"İnsanı en güzel şekilde halk ettik sonra aşağıların aşağısına reddettik" (Tin/4)

İşte insana gelinceye kadar devam eden bu sefere birinci sefer denir. Eğer kişi, bu mertebede kalır, mertebeye insanın, kendinin başlangıcına ve sonuna arif olmazsa, ceme eremezse, bu hale "cemden önce fark" denir.

"Cemsiz fark şirktir" ifadesiyle anlatılmak istenen daire burasıdır.

"Sürüye benzerler belkide onlar daha şaşkınlırlar" (Araf/179) denilen haldir.

Aslına erip hakikatini bilemeyenler yukarıdaki ayeti kerimde belirtilen şaşkınlık içinde sürüler gibi haşrolurlar.

İKİNCİ SEFER

Bu sefere terbiye ve müşahede seferide denir. Nefsi natıka aslı halinden perdelenip, çeşitli ahlak ve vasıflarla yeryüzünde beden kalıbıyla zuhura çıkmıştır. İşte kitabımızın da konusu olan nefsi emmareden yola çıkarak, nefsin hakikatine, aslına yol almak ile yapılan terbiye ve müşahede seferidir.

Bu seferde bir mürşid-i kamilin ilmüne yapışıp aklı küle uçmak şeklinde manevi bir yolculuk yapmak gerekir. Buna "Hakikat-i Muhammediye ulaşmak" da denir.

Pirlerin himmeti ve gayreti ile Hakikat-i Muhammediye'ye vasıl olması gerekir. Ki burası vuslatı hastır.

Birinci seferin sonuna yani sureti insana gelinceye kadar, geçtiği her mertebeden renk, ahlak ve sıfat almakla "sürüler" derekesine inmişti.

İşte bu mertebede bir mürşid-i kamile ihtiyaç vardır. Bir mürşid-i kamil bulunursa, söylediklerine tabi olup itaat etmekle kötü ahlakların hepsini terk edip, evvelki hali gibi temiz ve renksiz olur. Ve böyle olmadıkça aklı küle dönmek mümkün olmaz.

Ehlullah katında yetişkinlik, salık için bülüğe yani akli küle erip, reşid olmakla olur. Velayet mertebesi de budur. Salık akli küle vasıl olunca, bülüğe ermiş ve yetişmiş olur. Bu hale Hakikat-i Muhammediye derler.

Hadis şerifte **"Allah önce aklımı ve nefsimi halketti"** buyrulurki işte bu haldir.

Salık bu makamda "renksiz" olur ve "vahdet" i bulur. Bu makamda salikin aklı "aklı kül", nefsi "nefsi kül" ruhuda "ruhu mukaddes" olur.

Bu makama "farktan sonra cem" yani farklar görmenin tek görmeye dönüşmesi denir.

Allah'da, Allah'la seyr makamıdır: Salık bu makamda kalır, ileriye geçmeğe çalışmazsa kemale eremez, irşad edemez. Hakk'ta kalır, halka dönemez.

Fenafillah yani Allah'da yok olma denilen bu makamı dahi bırakıp geçmek ve terakki ederek bekabillah denilen Allah'la baki olmak mertebesine ermek gerekir.

ÜÇÜNCÜ SEFER

Bu üçüncü sefer "Seyr-i anillah" yani "Allah'dan sefer" dir ve "Bakabillah" dır. Cemden sonra farka gelmedir. İrşad için, cem mertebesinden manevi bir inişle fark alemine gelip, beşeriyet örtüsüyle örtünüp halk arasına karışmaktır.

Nitekim Hz. Resul (SAV) un ağzından Kur'anda şöyle buyrulur:

"Ben sizin gibi beşerim" (Enfal/110)

Bu makamda yemek, içmek, uyumak, dünyevi hakikatlerle yaşamak vardır. Ancak ne ifrat ne tefrit olmalıdır; tam istikamet ve itidale riayet edilir.

Bu mertebeye eren adalet, iffet, istikamet üzere olup şeriat hükümlerine de tamamen bağlıdır. Ancak farzların dışında türlü türlü namaz ve oruçlarla da kayıtlanmaz.

Hem kesret aleminde hemde vahdet aleminde "salatü daimun" yani daima namaz içinde olup; zahiri halkla, batını Hakk'ladır. Bu zatı anlamak gayet zordur. Halk zahirde kimin ibadeti, zühdü takvası çoksa onu büyük görüp, kemal ehli zanneder. Halbuki kamilin kemali ise bu zahir duygu gözü ile görünmez. O kemali görmek için Hakkani bir göz gerekir. Kamil olanı ancak kamil olan görür ve bilir. Bu daire "Cemden sonra fark" halidir. Hz. Ali (kv) şöyle buyurmuştur: **"Cem hasıl olmadan farkta kalış şirkidir. Cemde kalıp farka gelmeyiş zındıklık... Cem ile farkın beraberliği ise tevhiddir."**

Anlatılan bu üç sefer bunun manasıdır.

Kamilin bu makama inişi terakki ve yükseliştir. Bu makama gelince nefsine, Rabbine ve rütbesine arif olur.

Yüce Allah (cc) alemlerin halkediliş amacını şöyle açıklıyor: **"Ben gizli bir hazineydim. Bilinmekliliğimi sevdim. Halkı zuhura getirdim. Taki Beni bilsinler"**

Allah'ı bilebilecek varlık olarakta insanı zuhura getirerek; **"Ey Adem oğlu! Seni kendim için alemleri senin için yarattım"** diyerek insanın kendi indindeki yerini açıklamıştır. Peygamber Efendimiz (SAV); **"Nefsini bilen Rabbini bilir"** buyurarak Allah'ı bilme yolunu bizlere açık tutmuştur.

İnsanın ilahi hakikati olan nefs-i natıka ilahi tevhid hakikatinden, Zati ilimden mertebe mertebe şahadet alemine indirildiğinde, çokluk unsurları ile perdelenir. Nefs tezkiyesi süreci kemale erdiğinde insan ile Allah arasındaki nefsi münasebet bilkuveden bilfiil hale gelir. İlahi nefis ilahi tecellileri yansıtan Hakk'ın aynası haline ulaşır.

Tüm nefisler, eleste **"Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?"** soru ve "Evet Rabbimizsin" cevaplarına şahid tutulmuştur. Tüm nefisler bu verdikleri sözü şahadet aleminde de uygulayıp, şu Allah kelamını söylemek için zuhurdadırlar:

"LA İLAHE İLLALLAH MUHAMMEDEN RESULULLAH"

Bu kitap, nefsin miracı olan tasavvufi irfan yolunu ve bu tevhid sözünü müşahedeli bir idrakle söyleyebilmenin mertebelerini açıklamaktadır.

İRFAN YOLU (MİRAC)

“Nefsini bilen; Rabbını bilir” hadisi gereğince, Rabb olan Allah’a irfan sahibi olmanın yolu, kişinin kendini, zatını ve bu kimliği oluşturan nefesine arif olmaktan geçmektedir.

Nefsin hakikatinin, “genel vücut tecellisi” olan nefesi rahman tecellisi ile halkedilen nefsi natıka (konuşan, idrak eden nefis) olduğu belirtildi. Nefsi natıka Allah’ın Zatı sıfatlarının mazharı olup, aslı Allah’ın Nurundan ve Kur’an’ın sırrındandır. İnsanın, ezeli ve ebedi Zati ilimdeki hakikatine “ayan-ı sabite (sabit hakikat)” adı verilmektedir. İnsanın gerçek hakikati Allah’ın Zati ilminde mevcuttur. İşte bu hakikatin zuhura, açığa çıkıp dünyada şahadet aleminde var olması için nefsi natıka insana lütuf olarak verilmiştir. Veriliş amacı ise, aslına ulaşarak Allah’ı bilmektir. Allah’ın Zati ilmindeki bu hakikat taayyün mertebelerin de “iniş=nüzul yolunda” geçtiği her mertebeden sıfatlar olarak aslı perdelenir. Dünya yaşamında da çevreden aldığı bilgi, etki, ahlaklar vb. ile aslına dışarıdan farklı şeyler ilişir, bulaşır. Bu sonradan arız olan bu sıfatlar nedeniyle aslından uzaklaşır, birlik halinden çokluk alemine döner. Bu olayı şu örnekle açıklayabiliriz:

Allah’ın Zatını, Zati ilmini okyanusa benzetirsek, kişinin nefsi natıkası (nefsin hakikati) bu okyanusdan alınan bir bardak suyu temsil eder. Bir bardak su, okyanus değildir yani tam olarak Zati, Zati ilmi temsil etmez. Ancak Zatından da ayrı değildir. Bir bardak su okyanustan alındığından O’nun alındığı ölçüde zatını, sıfatlarını ve isimlerini özetle bütün özelliklerini taşır. Yani Zatının aynı değildir, ama Zatından ayrıda değildir. Bu bir bardak su okyanusta yer aldığı anda, her dalgada (Allah’ın tecellisi), okyanusun aldığı özellikleri (kendisine yansıyan tecelli) taşır.

Bir örnek daha verilecek olursa; bir akarsu kaynağından çıktığında tertemizdir, arıdır, saftır. Kaynaktaki su tam özellikleri taşır. Nefsi natıkayı bu kaynaktaki suya benzetirsek, akarsunun yatağında akarken aldığı özelliklerle (çevresinden, dışından, yatakta giderken yatakta ki mertebelerden) kirlendiği gibi, nefsi natıkada dünyaya gelene kadar ve dünya da kendinin farkına varana kadar aldığı sıfatlar ve özellikleri ile kirlenir, paslanır, farklı ahlaklara bürünür. Okyanustan yada akarsudan alınan bir bardak suyu “nefsi natıka” mız kabul edelim, varsayalım. Hakikatimiz olan nefsi natıka, Allah’ın Zatından taayyün ve tecelli mertebelerini katederek şahadet alemine ulaştığında, aslı örtülmüş olmaktadır. Dünya hayatında edindiği bilgi, tecrübe ve alışkanlıklar ile vasfı değişmiştir. Çoklukla perdelenmiş, yeni vasıflar kazanmıştır. Aslına, sonradan başka şeyler eklenmiş, bulaşmış ve kirlenmiştir.

İrfan yolu, aslından uzaklaşmış, örtülü olan, vasfı değişik özelliklerle, sıfatlarla değişmiş olan nefsi natıkanın hakikatine, yeni kendi aslımıza ve hakikatimize yapılan yolculuktur. Suyun nasıl arındırma işleminin birçok mertebesi varsa irfan yolunun da mertebeleri vardır. İrfan yolculuğunun sonucu, nefsimizi bilip, nefsimize arif olmak ve bu kanal ile Rabbimize arif olmaktır. Allah’ı kendi varlığımızda bulmak ve O’nunla yaşamaktır.

Öncelikle nefis terbiyesi, nefis mücahadesi aracılığıyla, bir bardak sudaki yani nefsimizdeki örtüleri kaldırıp, kirleri ve sonradan eklenmiş olan vasıfları temizleyip, asli özelliklerine döndürmektir. Nefsin tezkiye edilip arındırılması, tıpkı suyun zahiri (dış) ve batını (iç) olarak tam temizliğinin yapılması gibidir. Suyun ana kaynağındaki asıl vasfını kazanmasını sağlamaktır. Suyun asli özelliğinin anlaşılıp, kavranması okyanusla hakikatinin aynı olduğunun idrak edilmesi ise tevhid hakikatini oluşturur. Zira su asli vasfı olarak tekdir. Çokluğu oluşturan ise ondaki dalgalara (tecelliler) benzer. Dalgalar çoktur. Ama okyanus asli teklüğünde BİR dir. Bu özelliklerdeki temiz, arı, duru suyun içilip tadılması o suyu tanımaktır, tatmaktır. Bu nedenle “tadmayan bilmez” denmiştir. Tadılan suyun bünyeye dağılıp, yayılıp tüm vücuda hakim olup, davranışlarda ve fiillerde su ile, onun verdiği güçle hareket etmek ise o su ile hemhal olmaktır. Su ile yaşamaktır. Özetle suyun ahlaki ile ahlaklanmaktır, vasıflanmaktır. Kur’an ahlakını hayata geçirmektir. Kur’anla yaşamaktır. Nefsi natıkayı aslı olan Zati nur olan Kur’anı Natık haline yeniden döndürmektir. Aslına döndürmektir. Hedef, aslı olan Kur’an’a kavuşan ve O’nun diliyle konuşan, O’nunla yaşayan bir hale varmaktır. Peygamber ahlaki ile ahlaklanmaktır. Bu nedenle “**tasavvuf güzel ahlak**” tır buyurulmuştur. Çıkılacak irfan yolu özetle budur. Her ilmin prensipleri ve metodları, düzeyleri olduğu gibi tasavvufunda metodları ve mertebeleri vardır. Mertebelere riayet şarttır.

Allah Nur, Alim ve Hakim isimleri ile nefsimize tecelli ederek, irfan yolunu bizlere kolaylaştırması ve hazını vermesini niyaz ederim.

Nefsi natıka tek bir hakikat iken, mertebelerindeki ahlaki özellikler ve sıfatlara göre farklı isimler alır. Şöyleki

1. Nefsi emmare: Nefsi natıka bu mertebede “nefs” adını alır.
2. Nefsi levvame: Nefsi natıka bu mertebede “ruh” adını alır.
3. Nefsi mülhime: Nefsi natıka bu mertebede “kalp” adını alır.
4. Nefsi mutmainne: Nefsi natıka bu mertebede “akıl” adını alır.
5. Nefsi radiye: Nefsi natıka bu mertebede “ sır” adını alır.
6. Nefsi mardiyeye: Nefsi natıka bu mertebede “hafî” adını alır.
7. Nefsi safiye: Nefsi natıka bu mertebede “ahfa” adını alır.

Nefs-i natika her mertebede perde ile örtülmüş ve her mertebede bir isim almıştır. Sadece hakikat örtülmüş, her nefis mertebesindeki perde açıldıkça "nur" a ulaşılması söz konusu olmuştur.

Nefsi Natika'nın geçtiği taayyün mertebelerinden değişik, sıfatlar olarak örtülmesini, onun her mertebede bir elbise giyinmesine benzetebiliriz. Nefsi natika, şahadet aleminde yerini alana kadar geçtiği her mertebeden, o mertebenin özelliklerinin vasıflarını, özelliklerini, ilmini alarak, bir üst mertebeyide bu elbise ile örterek zuhura çıkmıştır. En sondada beden elbisesi ile birleşerek dünya sahnesinde yerini almıştır. İşte bizde her bir nefis mertebesinde belirli vasıflarla örtünmüş olan nefsi natikamızın aslına ulaşmak için, uruç (yükselme) anında, nefsi natikamızın o mertebedeki elbisesinin özelliklerini, vasıflarını tanımak ve tanıyarak bu yolda aslımıza doğru yol almalıyız. O mertebenin elbisesini tanıyıp, elbiseden faydalanmak için o mertebenin önce ilmini almalı daha sonra da bu ilmi, amele ve hale çevirmeliyiz. Hz. Mevlana (ks) bu özelliği de vurgulamak için şu ifadeyi kullanmıştır. **"Hz. Muhammed'in (sav) her mertebede bir elbisesi vardır. Her mertebede o mertebenin elbisesi ile görünür"**. Bizde uruç yolunda, nefsi natikamızı daha iyi tanımak ve ona ulaşmak için, her mertebede Peygamber Efendimize tabi olarak, geçtiğimiz mertebeleri iyice tanımaya çalışmalıyız.

Bize daha önce kullanmayı ve fonksiyonlarını ve özelliklerini bilmediğimiz bir bilgisayarın hediye edildiğini varsayalım. Ve bize bu bilgisayarı kullanmaya başladığımızda yani bilgisayarı nasıl-ne şekilde-ne zaman kullanılması gerektiği öğretildiğinde, ne kadar çok fonksiyonun olduğu ve her türlü bilgiye-görüntüye-vb. özelliğe kolaylıkla ulaşabileceğimizde öğrenmiş oluruz. Bilgisayarı ne kadar öğrenirsek, ondaki özellikleri açığa çıkarıp ondan çıkartırsak, bilgisayar hakkındaki ilmimiz ve irfanımızda o düzeyde olacaktır. Bilgisayardan ortaya çıkaramadığımız bütün özellikleri bizim için gizli bir hazine hükmünde olacaktır.

İşte Allah'ta bize nefsi natikayı böyle gizli bir hazine olarak hediye etmiştir. Ondaki fonksiyon ve özelliklerle önce kendimizi, sonra alemleri ve dolayısıyla Allah'ın Zatını tanıyıp, tüm güzelliklerin gözler önüne serilmesini murad etmiştir. Bize düşen görev bu gizli hazineyi tanımak, fonksiyonlarını, özelliklerini her mertebede zuhura çıkarmak, nefsi natikayı verilmiş amacı doğrultusunda kullanmaktır. Ki kullanım kılavuzu da Kur'an ve Sünnet-i Muhammediye'dir. Gizli hazine olan nefsi natika bilinmez, tanınmaz, yerli yerince, Hakça kullanılmazsa, onun hazine olduğu bilinemez, bu hazineden faydalanılmadan bu dünyadan göçüp gidilir. Hazineden faydalanmadığımız içinde "nefsimize zulmetmiş" "hakını vermemiş", başkalarının da bu hazineden faydalandırmamış olarak sorumluluk altına girmiş oluruz. Allah'tan nefsi natikayı bilip, hakkıyla yararlananlardan olmamızı kolaylaştırmasını niyaz ederiz.

Tek bir hakikat, farklı sıfatlar ve özellikler ile çoğalmıştır. İrfan yolunun amacı (seyri süluk) bu nefsin hakikatine sonradan arız olan, bulaşan, ilişen özellikleri nefis mücahedesini ve nefis muhabesi aracılığı ile terbiye ve tezkiye (arındırma) çalışmalarını bir manevi rehber (arif mürşidi kamil) kanalıyla, onun yardımıyla gerçekleştirmektir. Böylece aslına, Rabbına kavuşmaktır amaç.

İrfan yolu (seyr-i süluk) kişinin kendini ve Rabbini tanıdığı miraç yoludur.

Miraç kalpte, gönülde yapılan Hakkın Zatına ulaştırıcı yoldur. Arifibillah Bekir Sıdkı Visali Hz.leri bu yolu bir şiirinde şöyle açıklamıştır:

KALBİN MİRAC YOLU

*Kalbin yedi tabakası miraç yolu bilmeli
Sadır'dır anın biri-nuru İslam madeni
Fuaddır ikincisi keşfi ayan madeni
Zakirlerin rüyası tecelli-i esma nurları
Zatı kalbdır üçüncü nuru iman madeni
Kamil olsa imanı tecelli efal şuhuda
Şegaftır dördüncüsü, aşkı ilahi madeni
Kaplara aşkın envarı görmez hakdan gayrıyı
Habbetül kalb beşinci muhabbetullah madeni
Hakayıkı eşyanın aslı nuru Muhammed şuhudu
Noktayı süveyda altıncı ilmi ledün madeni
Sırrı kader şuhudu kabe kavseyn makamı
Beytü izzet yedinci, ilmi esrar madeni
Allahın hazinesi zatü ehad makamı.*

İrfan yolu ile kalpte yapılan bu yolculuk ile kişi kendini ve Rabbini tanımış olur. **"Namaz müminin miracıdır"** hadisi ile kişi namaz kanalıyla Hakk'a ulaşmaya çalışır. İrfan yoluda kişiyi Hakk'a ulaştıran Miraçtır. İrfan yolunun sonunda Rabbına varır. Bu nedenle irfan yolcuları çalışmalarına başlarken 2 rekat "miraç namazı" kılarak yola çıkarlar. İrfan yolunda hergün yapılacaklar ise şöyle özetlenebilir:

1. 2 rekat Miraç namazı kılmak: Amacı nefsi natıkaya geldiği yolları hatırlatmak, Hakla irtibatı sağlamaktır.
2. Haşr suresinin (59. Sure) 22-23 ayetleri Hüvellahüllezi den itibaren okunur. Ayetlerin amacı Allah'ın ilahi hüviyetini nefsimize her mertebede özellikleri ile hatırlatmak, yaşama geçirmektir.
3. 100 adet "Estağfirullah" tefekkürle zikredilerek kirlenen, paslanan "nefs aynası", nefis muhasebesi yardımıyla, ve zikrin nuruyla temizlenir.
4. 100 adet "Salavatı şerife" "Allahümme salli ala seyyidina Muhammed" tefekkürle zikredilerek temizlenmiş olan "nefs aynası" "Nefs-i Muhammediden feyz, ilim, ahlak almak üzere hazırlanıp, bu mertebeden faydalanılır. Nefs-i Muhammedi kişinin "nefs aynasına" yansiyarak, kişi orada nefsinin mertebesine göre hakikati Muhammediden feyz, ilim ve ahlak alır.
5. 100 adet bulunduğu nefis mertebesinin "tevhid zikrini yaparak, nefis aynasına yansıyan çokluk (kesret) hükümlerini tek, bir gerçeğe Allah'la Allah'a yönelmiş olur. Böylece Allah'tan Hakikati İlahiden mertebesine göre feyz, ilim ve ahlak kazanmış olur.
6. 100 adet "Lâ ilahe illallah" zikri tefekkürle yapılıp, her 100 adette "Muhammeden Resulullah" zikrini ekleyerek Allah'ın uluhiyetinden (ilahlık) ve Kur'an ve Sünneti Muhammediden alınan feyz, ilim, ahlak zuhura çıkartılır. Günde 700 adet yapılması tavsiye edilir. Ama en gerçekçi zikir konuları anlatılan mertebeler tefekkür edilerek yapılan zikirler, mertebesinin nuruna kişiyi ulaştırır.
7. Zikirlerin bitiminde 3 ihlas 1 fatiha okunup Adem (as), Muhammed (sav) ve validelerimizin ve bağlı olduğu Pir'e ve diğer Piran hazeratının ve müminlerin ruhlarına hediye edilir.
8. Kişinin ders mertebesi daha ileride ise o mertebenin zikri ve tevhid zikri ilave edilir.

Tevhidin aklımıza yakınlaştırılması için şöyle bir örnekle açıklayabiliriz:

Etrafımızda binlerce ayna olduğunu ve bizim bu aynaların ortasında yerimizi aldığımızı varsayalım. Aynaların da hepsinin farklı özellikler arzeden tümsek, çukur, eğri, büğrü, kırık, çizili, bazı yerleri boyalı vs. olarak yerleştirildiğini farzedelim. Bizim zatımız aynaların istidatlarına, kabiliyetlerine ve özelliklerine göre aynada zuhur edip, ortaya çıkacaktır. Tek olan zatımız aynalarda çoğalmış, aynaların özelliklerine göre de zatımız değişikliklere uğramış olacaktır, zatımızda bir değişiklik olmadan...

İşte Allah'ın Zatıda, alem aynasında her mevcutta farklı özellikler ile mevcudların kabiliyetine göre zuhura çıkmaktadır. Allah'ın Zatında bir değişiklik yoktur. Alemlerdeki her mevcud kendi kabiliyeti, istidatı ve özelliklerine göre alemdeki yerini almıştır. Allah'ın Zati çoğalmamış, her mevcudda kabiliyetine ve istidatına göre tecelli ile görüntüye çıkmıştır. Allah'ın Zatinin tek ve bir oluşuna bir hanel gelmemiştir. Allah mutlak birliğini asli olarak korumuştur. Alem aynasındaki görüntüler çoğalmıştır. Alemdeki her mevcud Zattan hissesine düşen pay kadar, onu yansıtmıştır.

Tevhid zikirleri yapılırken, bu benzetme dikkate alınacak olursa, nefis aynanıza yansıyan çoklukları (kesret) birleyip, bu çoklukların O'nun uluhiyeti Zatinin farklı mertebelerden zuhurları olduğunun idrakine varmamızı kolaylaştıracaktır.

Kişi 24 saat içinde dilediği ve müsait olduğu şartlarda bu çalışmalarını yapabilir. Bu çalışmalarını yaparken, Allah'tan gafil olmayarak dünya hayatıda özenle yerine getirilmelidir.

İrfan yolunda müsait zamanlarda söz konusu çalışmalar yapılırken, bu çalışmalarında yaşamın içine sokulması gerekmektedir. Ki yapılan çalışmalar, hayatta yerini alsın, bizde "alışkanlık" ve "hal" durumunu alsın. Örneğin hayatın içinde bir hata, kusur, günah işlediğimizi fark ettiğimiz anda "estağfirullah" diyebilmeliyiz. Yaşadığımız olaylarda irademizi Kur'an ve Sünneti Muhammediye'ye yönlendirip, fiilimizi bu doğrultuda yaptığımızda "fiili salavatı şerife" yi zuhura getirmiş oluruz. Hayatın içinde Allah'tan gafil olmayarak, "el işte, gönül Hakta" yaşantısını gerçekleştirdiğimiz oranda da "Kelime-i Tevhidin" hakkını vermiş oluruz. Böylece bireysel zikir ve tevhid eğitimini hayatımıza alarak, Hakla halkın içinde eğitimimize devam etmiş oluruz. Zira hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"Bildigi ile amel edene Allah bilmediklerini öğretir". "Allah vaadinden dönmez"** ayetinin teminatı altında, bu konuda ne kadar gayretli olursak, Allah'ta ona göre bize yardımcı olacaktır. Bize düşen görev gereken gayreti ve azmi göstermek, ondan sonrada Allah'a tevekkül etmektir. İrfan yolu mertebeleri aşıldıkça bu işler daha da kolaylaşacaktır.

Her günkü çalışmalar, bu sistem üzere devam ederken, görülen rüya, zuhurat ve gelişmelere göre yeni ilavelerle batın yolculuğuna, irfani miraç yolculuğuna devam edilir.

Yolculuğun aşamalarını belirten Arifibillah Bekir Sıdkı Visali Hz.nin 2 kasidesi faydalı olur ümidiyle irfan yolcularına sunulmuştur.

HAKİKATİ NEFİS

Zatı nefis, nefesi rahman ey arifi hakikî.
Ol nefesten zahir oldu muhabbeti ilâhî.
Ol muhabbet sulbü pederden rahmi madere düştü.
Ol muhabbet deriden sureti beşer diinyaya geldi.
Ol muhabbet iklimi bedende nefsi sultani oldu
Ol muhabbet fenkihi ile kesreti hayale daldı.
Ol muhabbet şehri hayalde vâhime ile evlendi.
Hırs, tamah, şehvet, gazap ve nefsi emmare oldu.
Ticaret, kanaat, doğruluk nefsi mülhime oldu.
Yiyip içip, ciması nefsi levvame oldu.
Tedbiri âkil her işte hata eyler.
Elbette sırrı kader hükmünü icra eyler.
Tedbiri akilla beyhude telâş abestir.
Tâbi ol Resulüne her işi hüda eyler.
Ol muhabbet, şehri fikirde akıl ile evlendi.
İlm-ü irfan kesbiyle nefsi mutmain oldu.
Ol muhabbet şehri kalpte ruh ile evlendi.
Tevekkül, sabır, rıza, teslim, raziye ve marziye oldu.
Ol muhabbet melekûtda Ruhul kudüsle evlendi.
Misl-i İsa sâfi olup mevtaları diriltti.
Sıdkıya zatı nefis, nefesi rahman makarri.
Nur'u yezdan, Sırrı Kur'an makamı.

MARİFETİ NEFS

Nefsi bilmek Rabbi bilmekdir buyurdu ol Resûl
(Men arefe nefse hu fekad arafe rabbe hu) buyurur
Hakikati nefis bir durur sıfatları yedidir

1 – Nefsü emmare biri hem Göktür anın rengi
Sıfatları yedidir hem hayvanı vahşidir
(Leemmaratün bissui) mazharıdır
Hırsu tamah, şehvetü gazap huyudur
Buğzu haset hem bahillik filidir
Darb-ı zulüm, hübbü Dünya zevkidir
Selbü Dünya, mevtü canı havfidir
Lâ ilahe illallah zikri hem necatıdır
Mürşidinin himmeti hem ana irşadıdır

2 – Levvamedir ikinci hem kızıl anın rengi
Sıfatları yedidir hem hayvanı ehlidir
Hamakat, cehalet, kızi bü gaybet huyudur
Kesreti ekil cimaiü nevim filidir
Davul önünde oynaması zevkidir
Kürsü dibinde ağlaması havfidir
(Lâ uksimü binnefsil levvame) mazharıdır

Allah, Allah, Ya Allah zikri hem necatıdır
Mürşidinin himmeti hem ana irşadıdır

3 – Mülhimedir üçüncü hem yeşil anın rengi
Sıfatlan yedidir hem hûlkı şeytanidir
Üçbü kibir, mekrü riya huyudur
Fitnevü fesat, itlâli nas filidir
(Feelhemehe fücurahe ve takvahe) mazharıdır
Zühtü tekva ziynetinde zahiridir
Fiskü fücür kemalinde batınıdır
Üçbüriya, hübbü medih zevkidir
Hudbin olup ibadette ham sofudur
Hu, Hu, Ya Hu zikri hem necatıdır
Mürşidinin himmeti hem ana irşadıdır

4 - Mutmainnedir dördü hem beyaz anın rengi
Sıfatları yedidir hem hulki melekidir
Tevazuu ihlâsu amel halidir
Kanaat, sahavet, şecaat, iffet fiilidir
(Ya eyyetühennefsül mutmeinne) mazharıdır
Emrutaat hem ibadet zevkidir
Terkü taat, filimasiyet haofidir
Hak, Hak, Ya Hakk zikri hem necatıdır
Mürşidinin himmeti hem ana irşadıdır

5 – Razıyedir beşinci hem sarıdır anın rengi
Sıfatları yedidir hem ahlâkı velidir
Tevekkül, sabri teslim, rıza halidir
Tezekkür, tefekkür, haof, rıza filidir
(İrcii ilâ rabbiki razıye) Mazharıdır
Hübbü keramet, keşfi melekut zevkidir
Selbü keramet, hücbü melekut haofidir
Hay, Hay, Ya Hay zikri hem terfiüdür
Mürşidinin himmeti hem ana irşadıdır

6 – Marziyyedir altıncı hem siyah anın rengi
Sıfatları yedidir hem ahlâki nebidir
İlim, Hilim, Marifet halidir
Aşku muhabbet, zevki sekir, irşadı nas filidir
(Tahallâku biahlâki resulûllah) mazharıdır
Cennetül efal, sıfatı zat zevkidir
Makamü cemide halka tasarruf haofidir
Kayyum, Kayyum, Ya Kayyum zikri hem necatıdır.
Mürşidinin himmeti hem ana irşadıdır

7 – Safiyedir yedinci hem yoktur anın rengi
Sıfatları altıdır hem ahlâkî hüdadır
(Tahallekubiahlakillâh) Mazharıdır
Tevhidi efal, sıfat zatta fanidir
Cem, Hazreti, Cem Cemül cemde bakidir
Duhulü şehri hakikat zevkidir

*Hurucu şehri hakikat havfidir
Kahhar, Kahhar, Ya Kahhar zikri hem fenasıdır
Sıdkıya sırrı tarikat marziyyede hatemidir
Mürşidinin himmeti hem ana irşadıdır
Hem safiye şehri hakikat mebdeidir
Fettah, Fettah, Ya Fettah şehri hakikat fatihidir
Vahid, Vahid, Ya Vahid şehri hakikat sahibidir
Ahad, Ahad, Ya Ahad şehri hakikat ziynetidir
Samed, Samed Ya Samed şehri hakikat ilmidir*

Allah'ın irfan yolcularının nefislerine Alim ve Nur isimleri ile tecelli ederek, yollarını kolaylaştırması niyazıyla.

Gayret bizden, muvaffakiyet Allah'dandır.

NEFS İLE İLİŞKİLİ TEFEKKÜR AYETLERİ

1. "Nefsizin (kendiniz) için önceden (uygun davranışlarla) hazırlık yapın. Allah'tan korkun, biliniz ki siz O'na kavuşacaksınız. (Ey Muhammed) Müminleri müjdele". Bakara/223
2. "Bir insan ancak nefsinin (gücü) yettiğinden sorumlu tutulur." BAKARA/233
3. "Allah'a döndürüleceğiniz, sonrada bütün nefislere (herkese) Hakk ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının." BAKARA/281
4. "Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ındır. Nefsizdekileri açığa vursanızda gizlesenizde Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir, sonra dilediğini affeder, dilediğini de azap eder. Allah her şeye kadirdir." BAKARA/284
5. "Allah, nefsinin (zati nefis) karşı gelmekten sizi sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'a dır." AL-İ İMRAN/28
6. "Bütün nefislerin (herkesin) iyilik olarak yaptıklarında, kötülük olarak yaptıklarında karşısında bulunduğu günde (insan) isteyecek ki kötülükleri ile kendisi arasında uzun bir mesafe bulunsun. Allah, nefsinin (ZATINA) karşı gelmekten sizi sakındırıyor. Allah kullarına (karşı) çok şefkatlidir." AL-İ İMRAN/30
7. "Sonra tüm nefislere (herkese) asla haksızlığa uğratılmaksızın kazandığı tastamam verilir." AL-İ İMRAN/161
8. "Andolsunki nefislerinden (içlerinden) kendilerine (nefsinize) Allah'ın ayetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkardan) kendilerini temizleyen (arındıran), kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler." AL-İ İMRAN/164
9. "(Bedir'de) iki katını (düşmanınızın) başına getirdiğiniz bir musibet (Uhud'da) nefsinize (kendi başınıza) geldiği içinmi "Bu nasıl oluyor!" dediniz? Deki: O nefsinizin (kendi) kusurundandır. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter." AL-İ İMRAN/165
10. "(Evlerinde) oturupta kardeşleri hakkında "bize uysalardı öldürülmezlerdi" diyenlere, "Eğer doğru sözlü insanlar iseniz nefislerinizi (canlarınızı) ölümden kurtarın bakalım de." AL-İ İMRAN/168
11. "Her nefis ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir." AL-İ İMRAN/185
12. "Andolsun ki, mallarınız ve nefisleriniz (canlarınız) konusunda imtihana çekileceksiniz; sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takva gösterirseniz muhakkak ki bu (yapılacak) işlerin en değerlisidir." AL-İ İMRAN/186
13. "Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması halî müstesna, mallarınızı batıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp verecek) yemeyin. Ve nefsinizi (kendinizi) öldürmeyin. Şüphesiz Allah, sizi esirgeyecektir." NİSA/29
14. "Müminlerden –özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve nefisleriyle (canlarıyla) Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah malları ve nefisleri ile cihad edenleri derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsinde güzellik vaat etmiştir, ama mücahidleri oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır." NİSA/95
15. "Andolsunki İsrailoğullarının sağlam sözünü aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin arzu etmediği (ilahi hükümleri) getirdi ise bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler." MAİDE/70
16. "Ey iman edenler! Siz nefsinize (kendinize) bakın. Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar vermez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık O, size yaptıklarınızı bildirecektir." MAİDE/105
17. "Allah: Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara "Beni ve anamı Allah'tan başka iki tanrı bilin" diye senmi dedin, buyurduğu zaman o, "Haşa! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim nefsimdekini bilirsin, halbuki ben senin zatında (ZATI NEFSİNDE) olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin." MAİDE/116
18. "... Haydi nefislerinizi kurtarın..." ENAM/93

19. "O sizi tek bir nefisten yaratandır." ENAM/98
20. "Ayetlerimize inananlar sana geldiğinde onlara deki: Selâm size! Rabbiniz merhamet etmeyi nefisine (ZATI NEFSİNE) yazdı. Gerçek şu ki: Sizden kim bilmeyerek bir kötülük yapar, sonra ardından tövbe edipde kendini islah ederse, bilsinki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir." ENAM/54
21. "Dinlerini bir oyuncak bir eğlence edinen dünya hayatının aldattığı kimseleri (bir tarafa) bırak! Kazandıkları sebebiyle hiçbir nefsin felakete duçar olmaması için Kur'an ile nasihat et. O nefis için Allah'tan başka ne dost vardır, ne de şefahtı..." ENAM/70
22. "Biz bütün nefslere (herkese) ancak gücünün yettiği kadar yükleriz." ENAM/152
23. "İman edipte hicret edenler, Allah yakında mallarıyla, nefisleriyle (canlarıyla) cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer kısmının dostlarıdır." ENFAL/72
24. "(Ey müminler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak savaşa çıkın, mallarınızla ve nefislerinizle Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırdır." TEVBE/41
25. "Eğer yakın bir dünya malı ve kolay bir yolculuk olsaydı (o münafıklar) mutlaka sana uyup peşinden gelirlerdi. Fakat meşakkatli yol onlara uzak geldi. Gerçi onlar" Gücümüz yetseydi, mutlaka sizinle beraber çıkardık" diye nefislerini (kendilerini) helak edercesine Allah'a yemin edecekler. Halbuki Allah onların mutlaka yalancı olduklarını biliyor." TEVBE/42
26. "Allah'a iman ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla, nefisleriyle (canlarıyla) savaşmaktan (geri kalmak için) senden izin istemezler. Allah takva sahiplerini pekiyi bilir." TEVBE/44
27. "Allah Resulüne muhalefet etmek için geri kalanlar (sefere çıkmayıp) oturmaları ile sevindiler; mallarıyla, nefisleriyle Allah yolunda cihad etmeyi çirkin gördüler; "bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır! Keşke anlasalardı." TEVBE/81
28. "Fakat peygamber ve onunla beraber inananlar mallarıyla, nefisleriyle cihad ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir." TEVBE/88
29. "Andolsun size nefsinizden (kendinizden) öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız O'na ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir." TEVBE/128
30. "Onlara ayetlerimiz açık açık okunduğu zaman bize kavuşmayı bekleyenler: Ya bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir dediler. Deki: O'nu kendiliğimden değiştirmem nefsim (benim) için olacak şey değildir. Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım." YUNUS/15
31. "O (kıyamet) geldiği gün Allah'ın izni olmadan hiçbir nefis (kimse) konuşamaz. Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu." HUD/105
32. "Bir toplum nefislerindeki (kendilerindeki) özellikleri değiştirmeye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledimi artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur." RAD/11
33. "... Deki: "O'nu bırakıpda nefislerine (kendilerine) fayda yada zarar verme gücüne sahip olmayan dostlar mı edindiniz?..." RAD/16
34. "Bütün nefisler (herkes) kazandığını gözetleyip, muhafaza eden, (hiç böyle yapamayan gibi olur mu?) Onlar Allah'a ortaklar koşular..." RAD/33
35. "(Şeytan diyecektirki) Zaten benim davetime hemen koşunuz. O halde beni yermeyin, nefsinizi (kendinizi) yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz..." İBRAHİM/22
36. "Allah bütün nefislere (herkese) kazandığının karşılığını vermek için (onları diriltecektir). Kuşkusuz Allah, hesabı çabuk görendir." İBRAHİM/51
37. "Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın muhterem kıldığı nefse (cana) kıymayın." İSRA/33
38. "Bu Kitab'a inanmazlarsa arkalarından üzüntüyle neredeyse nefsinizi (kendinizi) harap edeceksin." KEHF/6
39. "Cihad eden, ancak nefsi (kendisi) için cihad etmiş olur. Şüphesiz Allah alemlerden müstağnidir." ANKEBUT/6
40. "Müminler ancak Allah'a ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve nefisleriyle (canlarıyla) savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır." HUCURAT/15
41. "Allah ve Resulüne inanır, mallarınız ve nefislerinizle (canlarınızla) Allah yolunda cihad ederseniz. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır." SAF/11

NEFS-İ EMMARE

Anlamı: Kötülüğü emreden nefis mertebesi

ZİKİRİ: lâ ilahe illallah

(İlah yok ancak Allah var) (İlah ancak Allah'tır) (Uluhiyet (ilahlık) ancak Allah'a aittir)

(Allah'dan başka ilah yoktur)

TEVHİD ZİKİRİ: lâ ene illallah, lâ ilahe illallah

(ene, benlik ancak Allah'a aittir) (ilah ancak Allah'tır) (Allah'tan başka BENLİK YOKTUR)

Allah Zatı Nefsi'ni tanımlarken şu zati kelamını kudsi hadisle bildirmiştir:

"Lâ ilahe illallah işte ben O'yum"

Peygamber efendimiz ise hadislerinde;

"Lâ ilahe illallah benim kalemdir. Oraya giren kurtulur"

Ayrıca Kur'an'ı Kerimde Peygamber Efendimize hitaben: **"Fa'lem ennehu lâ ilahe illallah"** (Muhammed/19) **"muhakkak bilki Allah'tan başka ilah yoktur"** buyurulmuştur.

Bu mertebede nefis-i natika **"nefs"** adını alır. Nefs ismiyle müsemma olur.

İDRAK AYETİ: "Rabbenâ zalemnâ enfusenâ ve in lem teğfirlenâ veterhamnâ le neküenne minel hasirin."

Mealen: **"Ey Rabbimiz biz nefislerimize zulmettik, eğer sen bizi bağışlamazsan ve bize merhamet etmezsen hüsrana uğrayanlardan olunuz"** (Araf/23)

İDRAK AYETİ: "Vema uberriu nefsi innenefse le emmâretün bissui illâ mâ rahime inne Rabbi gafururrahim" (Yusuf/53)

Mealen: **"Ben nefsimi temize çıkarmak istemem, çünkü nefis daima kötülüğü emredicidir. Meğerki Rabbinin esirgediği bir nefis ola. Gerçekten Rabbim bağışlayan ve esirgeyendir"**

Yaşantısı: Haktan gafildir, kötülüğe meyyaldir, isyan ve fenalığın menşeidir. Kötü ahlak sahibidir, tabiatı zulmani ve suflidir. HAVF ve RECA halidir.

Hakk'ın ilmi Zat'ında varlık kokusu almamış ayan-ı sabiteler halinde mevcut olan insan, Hakk'ın nefesi rahmanisi ile Hakk'ın Zatından birimsel nefisler olarak ayrılıp, onsekiz bin alem arasında yer alan "aklı küll, nefis-i küll, arş, kürsi, yedi kat gök, ay, hava, ateş, su, toprak, maden, nebat, hayvan" gibi yollardan geçerek "insan suretinde" dünyaya gelen varlıktır. Şekli olarak o görünümde olmakla beraber mana olarak insan değildir. "Ben" liğinin farkına varır. Birimsel nefisler, beden kalıbına girdiğinde; **"Nefisler bedenlerle birleştirildiğinde"** (Tekvir/7) ayeti ile bedeni ile birlikte benliğinin farkına varır. Dünya hayatı sırasında gelişip, büyürken bu "izafi benliğini" tamamen kendine mal etmeyi öğrenir. "Ben" dediği varlığı her varlıktan ayırır, dolayısıyla her mevcudu, varlığı da ayrı ayrı görüp, dünya hayatı çokluk alemine dönüşür. Dünya, insanın fiziki olarak hayat bulduğu yer olmasına rağmen, aslında manen nefsi hakikatinin örtüldüğü yerdir. Çünkü o insan, mana olarak Hakk'ın Zat'ından ayrılmış gayrılığa ve birimselliğe düşmüştür.

Nefs-i natika, dünyaya ulaşıp bedenle örtüldüğünde, Hakkın Nefsinden uzaklaştığından bireysel hale gelir ki bu nedenle "birimsel nefis" adını alır. Şehadet aleminde beşeriyete intikal ettiğinden "beşeri nefis" ve Hakk'ın Nefsine itibarlada "izafi nefis" adını almaktadır. Bu birimsel nefis, kötü ahlak vasıfları ile açığa çıkarsa nefis-i emmare adını almaktadır. Ahlak ise nefsin davranışlara ve fiillere yansıdığı haldir. Nefs hangi mertebede ise, o mertebenin ahlaki dışa yansır.

"lâ ene illallah" zikri ile kendi benliğinin aslında Allah ile var olduğunu hatırlayıp, kendindeki güç ve kudretin aslında Allah'a ait olduğunu hatırlayıp, nefsin hakikatini idrak etmeye başlayacaktır. Nefsinin ve benliğinin (enesinin) aslında Allah ile mevcut olduğu şuuruna gelemeyen kimse, Allah'dan (cc) en uzak noktadadır. Bu bilinçten noksan olan her nefis ve nefes Hakk'tan daha da uzaklaşmaktadır.

Bu noktada "ene" ve "enaniyet" kelimeleri ve asılları, kaynakları üzerinde durmak gerekir.

Birimsel Ene:	Arapçada ben, benlik, ego denilen şeydir. Bir şeyin nefsi, o şeyin benliğini, enesini, şahsiyetini, hüviyetini, özünü, zatını temsil eder.
Birimsel Enaniyet:	Benlik, kendine güvenmek, gurur, hodbinlik, sadece kendine taraftarlık yapmak, her yaptığı işi kendinden bilmek.
İlahi ene:	Allah'ın Zati Nefsini, Zatını temsil eder.
İlahi enaniyet:	Gizli hazine olan Allah'ın zatını, benliğini alemlere ilan etmesi ve bu suretle bilinmeyi sevip istemesi; alemlerde zahir ismiyle açığa çıkması, ilahi hüviyetini zuhura çıkarması.
Nefs, bir şeyin zati, hüviyeti, kimliği, şahsiyetidir. Zati temsil eder.	

Allah "İlahi enesini, benliğini" ve amacını şu kudsi hadiste açıkça ilan etmektedir:

"Ben gizli bir hazineydim. Bilinmekliliğimi sevdim. Halkı zuhura getirdim (yarattım). Ta ki Beni bilsinler".

Ben diye bahsedilen gizli hazine olan ilahi isimlerin anahtarı, Allah'ın Zati nefsidir. Zira Allah'ın Zati sıfatlarından olan "kaim bi nefsihi (nefsiyle kaim, var olma) vasıtasıyla Allah Zatından BEN diye bahsetmektedir. Zira bu mertebede "Allah" ismi dahi zuhura çıkmamıştır. Bu mertebeyi açıklamak için Ben diyerek Zatını açıklamak zorunda kalışıdır. "Allah" ismi halkı zuhura getirip (yaratıp), ilahlığını ve uluhiyetini ilan ettiği mertebede geçerlidir. Kısaca "Allah" ismi, Zatının zuhurlarından sonra, Zatına verdiği Zati ismidir.

Alemin anahtarı ise insanın elindedir ve nefs-i natıkasına takılmıştır. Alemlerin kapıları zahiren açık görünürken, hakikatte kapalıdır. Cenab-ı Hakk emanet olarak insana "ene" namında öyle anahtar vermiştir ki, eğitildiğinde ve hakikati idrak edildiğinde alemin bütün kapılarını açar ve öyle değerli bir "enaniyet" vermiştir ki, eğitilip hakikatine uygun davranışlarla alemlerin yaratıcısının gizli hazinesini onunla (ene'siyle) keşfeder. Bu eğitimin şeklide, tasavvufta irfan yolu ile özetleyebileceğimiz seyr-i süluk yöntemidir. Bu da "nefse arif olup, bilip, Rabbe arif olup, O'nu bilmekle" mümkündür. Fakat ene, bunun kaynağı nefs-i natıka, kendisinde gayet muğlak bir muamma ve açılması müşkil bir tılsımdır. Eğer onun hakikati, mahiyeti ve halk ediliş (yaratılış) sırrı bilinse, kendisi açıldığı gibi, alemler dahi açılır. Allah, insana emanet olarak Rububiyetinin (Rablığının) isim, sıfat ve örneklerini cami bir "ene" vermiştir. Bu ene, Allah'ın "ene" si ile irtibatı sağlayan "izafi ene" dir. Tecelli mahalli nefsidir. Allah ile varlığını ve devamını temin eder. İş, "ene" yi eğitip, terbiye ve tezkiye etmektedir. Yaradılış sırrını anlayıp, bu istikamette "ene" yi kullanmaktır. Taki bu "ene" ve tecellileri, açığa çıkışları ile bilinsin. İnsanın enaniyeti, kendinde var sandığı vehmi bir rububiyet (Rablık) iddia eder, vehmi bir malikiyet, vehmi bir kudret, vehmi bir ilim tasavvur eder. Sonra tüm bunlara da kendi kendine vehmi (algısal) bir sınır çizer. Bütün isim, sıfat ve tecelli-i ilahiyeyi bir dereceye kadar bildirecek ve gösterecek binlerce esrarlı hal, sıfat ve hissiyat "ene" de mevcuttur. "ENE" ayna misalidir ve aynanın amacı tevhidi (birliği) bulmak için ve kıyas amacı için insana armağan edilmiştir. "Ene" nin iki yüzü vardır. Bir yüzü Hakka ve hayra bakar; bir yüzü batıla ve şerre bakar. "Ene" emaneti hakkıyla eda ettiğinde, "ene" nin dürbünüyle, alemleri, ne vazife gördüğünü görür ve harici, afaki bilgi nefse geldiği vakit, enede tasdik görür veya görmez. Tasdik gören ilim, nefste nur ve hikmet olarak kalır.

Eğer "ene" yaradılış hikmetini unutup, fitri vazifesini terk ederek kendini malik zannetse, emaneti sahibinin istediği doğrultusunda kullanmayıp bencilliği doğrultusunda kullanırsa, o vakit emanete hıyanet etmiş olur. İşte bütün şirkleri ve şerleri ve dalaletleri ortaya çıkaran enaniyetin bu şer yönüdür. Eğer "ene" nin, nefsin hakikati, mahiyeti bilinmezse gittikçe kalınlaşır. İnsan vücudunun her tarafına şer olarak yayılır. Koca bir ejderha gibi insanı yoldan çıkarır. Bütün şerlerin kaynağı olur. "Kendime, nefsim" malikim, sahibim der, bu vehmi görüşüne dayanarak, bununla kıyas ederek "her şey kendine maliktir, sahiptir" der; Allah'ı unuttur, böylece itikat edip, inanarak şirke düşer. Bu ise mutlak karanlıktır, cehalettir. Bu cehalet sürdüğü sürece, duyguları, fikirleri, alemlerin marifet nurunu getirirse bile, nefsinde onu tasdik edecek, nurlandıracak ve bu nuru devam ettirecek öz bulunmadığı için sönerler. Gelen her şey nefsinin o halindeki renkler ile boyanır. İşte bu haldeki "ene" nin rengi, şirk ve Allah'ı inkardır. Bütün alem parlak ayetlerle dolsa, o "ene" deki karanlıklar bu ayetleri algılamaz, nurunu göstermez. Bu durumdaki ene bencilliğini gösterir. Bencillikten hayatında diğer kişi ve eşyaya, bencilliği ve menfaati ölçüsünde hırs ve tamah ile yer verir.

Noksan insanda vücudunun bağımsızlığı ve gayri oluş vehmi galip olduğundan, kendisinde açığa çıkan sıfatları ve fiilleri nefesine bağlar. Ve vücudunda bağımsız oluşu gördükçe vücud hususunda ortaklık davasına kalkar. Bu ise çok büyük bir zulümdür. Nitekim Hakk Teala buyurur: **"Muhakkak ki şirk çok büyük bir zulümdür"** (Lokman/13). Çünkü zulüm sözlükte, "bir şeyi kendi asıl yerinden başka yere koymaktır". Bu da vücud vehminin sürüklemesiyle ortaklık davasından doğar. Böyle olunca şirkin kaynağı kendi nefsinden ve çevresindeki eşyanın hakikatinden ve

onları var eden Allah'tan cahillik ve bu cahillik sebebiyle tabiat karanlığı ve çokluk hükümlerinde boğulmaktır. Peygamberlerin ve getirdikleri kitapların indirilmesindeki amaçlarından biride, insanları bu şirkten kurtarmaktır. Tevhide, birliğe ulaştırmaktır.

Allah, kendisinin razı olduğu ve olmadığı fiilleri risalet (peygamberlik) mertebesinde koyduğu şeriat ile kullarına ilan etmiştir. İlahi suret olarak mahluk olan insan, kendi nefsini inceleyecek olursa, razı olduğu ve olmadığı fiillerin açığa çıkmasının ne demek olduğuna bizzat hakikatini idrak ile vakıf olur. Allah akıl lütfettiği insanıda bu kanunlarla sorumlu tutmuştur. İnsan, Allah'ın koyduğu emir ve yasaklarını akıyla değerlendirip, gereğini yapmakla yükümlüdür. Kim kendisinde böyle bir iktidar ve ihtiyar olmadığını zannederse, onda mizaç bozukluğu var demektir ve tedaviye muhtaçtır.

İnsanlar, nefsin hakikatinden en uzak noktadaki bu düzeyde ve nefsi emmare düzeyinde (ene ile açıklanan nefsin hakikati olan nefs-i natıkadır), nefsi emmarede ise, ene kötü, şer ahlak ve sıfatlara bezenmiştir. İyiliği, güzel ahlakı, Allah'ı bulması için kendisine emanet olarak verilen ene, cehaletle örtülmüş, kötü ahlaklarla vasıflanmış ve kötülüğü emreden nefis (nefs-i emmare) halini almıştır. Nefsi emmare, kulu Rabbından uzaklaştırarak, kötülükleri işlemeye tahrik eden en suflı durumdaki isyankar nefistir. "Emmare" çok emredici demektir. Bu sıfatı taşıyan nefsin yegane maksadı, heva ve heveslerini ölçüsüzce tatminden ibarettir. Şehvetin esiri, şeytanın avanesi olmuş, keyfine, zevkine, günaha düşkün olan nefis mertebesidir.

...**"Muhakkak ki nefis, kötülüğü şiddetle emreder"** (Yusuf/53)

Nefsi emmarede, insani ruh olan ruh-u sultani, tamamen ruh-i hayvaninin esiri haline gelmiş, insanlık sıfatı kaybolup, hayvanlık sıfatı hakim olmuştur. Bu gibi kimseler hakkında Cenab-ı Hakk şöyle buyurur:

"Andolsun biz cinleri ve insanların birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır onlarla anlamazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidirler, hatta daha aşağı seviyededirler. İşte asıl gafiller onlardır" (ARAF/179)

Nefs-i emmare gafletine dalmış kimseler, ahiretlerini kurtaracak hayır ve hasenat işlerine koşmakta tembel, kötülüklerden sakınma, çekinme hususunda kayıtsızdırlar. Ara sıra pişmanlık duysalarda, bu nedamet onların hal ve tavırlarında hayırlı bir değişikliğe vesile olacak kuvvetten mahrumdur. Bu mertebedeki insan, manen tedaviye muhtaç hasta gibidir.

"Kafir olanlar, zevk edip eğlenmeye bakarlar, hayvanların yediği gibi yer, içerler. Onların varacakları yer ateştir" (Muhammed/12)

"Ene" nin ve onu temsil eden "nefs" in bağımsız ve ayrı bir vücudu yoktur. Varlığı Allah iledir. Hakk iledir. Bütün kötü ahlak vasıflarının temelinde, kendini Allah'tan ayrı zannetme vehmi, algısı yatar. Bu Allah'tan ayrı olma vehmi; hem şirke, hemde nefse ait kötü ahlak vasıflarına neden olur.

Emmare Nefsin Sifatları: Şirk, zulüm, küfür, yalancılık, şehvetperestlik, nefis arzusunu ilah edinme, alaycılık, kibir, cimrilik, hased, ihanet, öfke, iki yüzlülük, bozgunculuk, heva ve heves, arzulara uyma, dedikodu, ucub.

Bu özelliklerden bir veya birkaçına sahip olan emmare nefsdendir. Firavun'un ve şeytanın nefsidir. Egoizmlerinin gereği benlik, bencillik duygusu nefslerine hakimdir. Evrenin mülk ve saltanatı sanki kendilerininmiş gibi davranırlar. Dünya nimetlerini ve nefsin tüm heves ve arzularını ilahlaştırmışlardır. Kendi ilahlaştırdıkları ilahlara tapınırlar, onların mahkumu olmuşlar, Allah'ı unutmuşlardır. Ciddiyet ve samimiyetle tevbe ederlerse ve Allah'a sığınarlarsa, sefaat ve affa erişebilirler. Çünkü ayeti kerimede şöyle buyrulur:

"Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Muhakkak ki Allah bütün günahları bağışlar" (Zümer/53)

Bu ayetlerle ümitsizlik yerilmiştir. Ancak tevbe edip Allah'a sığınmazlarsa; **"Onlar Allah'ı unuttu, Allah'da onlara nefislerini unutturdu"** (Haşr/19) ayetinin hükmü gereği ihlasla Allah'a sığınmadıkları için nefislerini karanlıklara gömerler ve **"Nefisini kötülüklerle, karanlığa gömen ziyandadır"** (Şems/10) ayetlerinin sınırlarına girerlerki, Allah'ı unuttukları için mutlak cehalet, nefsi emmare ve benlik karanlıklarında kalırlar.

İnsanın nefsi emmare şuuruna varması, kendinde kötülüğü emreden gücün benliğine hakim olduğu idrakine ermesi, yani Allah'tan emanet olarak aldığı "ene" sine, nefesine arız olan kötü ahlakların farkına varıp, gerekli çalışmaları, gayretleri, gereken ilimleri alıp, zikirleri yaparak başlaması gerekir. Bu şuur, kişinin nefsi emmare bilincine gelip

çalışmalara başlaması, bir bakıma o kişinin bu mertebede yeniden doğumudur, manevi doğumudur. Mevlüd kandilidir. Hakka yönelmesi, nefis-i emmare nitelikleri olan kötü ahlaklarla savaşması Allah'ın emirlerine rağbet etmesidir. Allah'da bu kişiye rağbet edecektir, ki bu da şahsın kendi bünyesinde bu mertebede Regaip kandilini oluşturması demektir. Bu manevi doğuş ve rağbet devam ettiği süre içerisinde elde ettiği ilimler, çalışma ve gayretleriyle kendi bünyesinde bu mertebede miraç yoluna çıkması demektir, ki şahsın kendi bünyesinde miraç kandilini oluşturmaya başlaması demektir. Bu şekilde her nefis mertebesinin bu şekilde doğumu, regaibi ve miraç yolu bulunmaktadır. Nefis mertebeleri ve tevhid yolundaki engeller aşıldıkça ilim, irfan tahsil edildikçe bu kandiller kendi bünyesinde kutlanacaktır.

Nefis-i emmare şuuruna gelmeyen bir kişi ise; Allah'tan en uzak noktadır. Kendini, nefisini bilme yoluna bile girmemiştir. **"Nefisini bilen, Rabbini bilir"** hadisi gereği nefis şuuruna bile gelememiş, dolayısıyla Rabbini bilememiş, bunuda öğrenmek için çaba göstermemiş böylece; **"O kimseler gibi olmayın ki onlar Allah'ı unuttular, Allah'da ceza olarak nefislerini onlara unutturdu"** (Haşr/19) hükmü gereği nefislerine, nefsin hakikatine zulmetmişlerdir. Allah onlara zulmetmemiştir.

Bu durumdan ve nefsi emmare mertebesinden kurtulup, üst mertebelere yükselmek için yapılması gerekenler:

1. Tevbe istiğfar
2. Salavat getirmek
3. Mertebenin zikir ve tevhid zikrini yapmak
4. Ene'nin, nefsin verilmiş amacı olan Allah'ı bilip, bulma, uyup, olma yolunda gerekli gayret ve çabayı göstermek
5. Şeriat-ı Muhammedi, Sünnet-i Muhammediye'ye uymak. Zira nefsin verilmiş amacı doğrultusunda kullanmak nasıl, ne zaman, nerede, neden ve ne şekilde davranış modeli çizileceği "insani kullanma kılavuzu" olan Kur'an ve Sünnet ile belirlenmiş ve örnekleri yaşanarak, yaşatılarak önümüze model olarak sunulmuştur.
6. Yapılan zikirleri, ilgili ayet ve hadisleri tefekkür etmek ve zikretmek. Zira tefekkür ve zikir bir arada olursa kişinin nefisini ilgili konuda nurlandırır ve bu nuru devam ettirme imkanı sağlar. Bu da kişiyi karanlıktan, cehaletten; aydınlığa ve ilme götürecektir. Zira, **"İlim öğrenmek her kadın ve erkek müslümana farzdır"**; **"Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz"**; **"İki günü eşit olan ziyadadır"** hadisleri ile ilim ve ilmin gerekleri bizlere emir olarak bildirilmiştir. Maddi ve zahiri ilimlerle birlikte, paralel olarak manevi ve batini ilimlerinde öğrenilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu konudaki ölçüde Peygamber Efendimiz (sav) şu hadisi ile ışık tutmuştur: **"Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için; yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalışınız"**

Zaten emmare nefis, ya tembelliktedir ya da sonsuz hırs ve tamah ile dünya için çalışmaya insanı sevk etmektedir. Ama ölçü konulmuş yarın ölecekmiş gibi ahiret için de çalışılması gerektiği vurgulanmıştır. Burada yarın kelimesi, hemen bir an sonra olarak ele alınırsa, ki hiç kimsenin bir an sonra yaşayacağına dair garantisi yoktur. Bu gerçek bireyi hayatın en büyük gerçeği ile baş başa bırakır. O da ölüm gerçeği ve ölüm sonrası ne olacağı sorusudur.

Kur'an-ı Kerim Al-i İmran suresi 185. ayetinde **"Her nefis ölümü tadacaktır"** ifadesiyle, ölümün yok olunacak bir şey olmadığı, ancak nefis tarafından tadılacak bir şey olduğu açık olarak bildirilmektedir.

O halde emmare mertebesinde kalan bir nefis ile diğer mertebelerde olan nefislerin ölümü tatmaları, değişik değişik olacaktır. Gerçek ifade, ölümün beden tarafından değil nefis tarafından tadılacağıdır. Nefsin hakikatide Allah'ın nurundan, Kur'anın sırrından olduğundan nefis bulunduğu mertebeye sıfatları ile kabire, oradan kıyamet sahnelerinden sonra cennet veya cehennem dahil olacak, hayatını devam ettirecektir.

İnsanın hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya bağlanması, ahiret gerçeğini bize açıklayan delillerden biridir. İnsanın içindeki bu ölümsüzlük hissi, nefsin ölmeyeceğini, ancak ölümü tadacağı gerçeğini ve nefsin hakikatinin ahirette (cennet veya cehennemde) yaşamına devam edeceği gerçeğinden insanın nefisine, benliğine yansımaktadır. İşte bu nedenle Peygamber Efendimiz (sav) **"Nasihat için ölüm yeter"** buyurmuşlardır. Ayrıca **"Zevkleri azaltan ölümü çokça anın"** uyarısında bulunarak bize bu hadislerle "dünya ve ahiret denge" sini, belirli ölçülere oturtmuştur.

Nefsin hakikati Allah'ın Nurundandır, ölmez, yok olmaz. Boyut değiştirir. Bizden; **"nefislerinizi öldürünüz"** (Bakara/54) ayeti ifadesinde belirtilen ölüm "nefsi emmare" sıfatlarının, arzularının, kötü ahlak vasıflarının yok edilmesi ve ortadan kaldırılmasının istenmesidir. Zira bu vasıflar, sıfatlar gaflete, gaflette mutlak uzaklığa götürür. Zira bu kötü ahlak vasıfları, nefsin hakikatini örtmüştür. Kötü ahlak vasıflarını öldürmemiz, yani kötü ahlak vasıflarını bırakıp, iyi ahlak vasıfları ile nefsimizi süslememiz sayesinde olacaktır. Bunun yolunda nefis terbiyesi ve tezkiyesi ile nefis mertebelerini ve tevhid eğitimini tahsil edip, hakikatlerini idrakle olacaktır.

Kur'anı kerim'de bazı Peygamberlerin kavimlerinin helak edildikleri anlatılmaktadır. Peygamberlerin kavimlerinin helak edilmeleri, onların öldürülmelidir. Helak olmalarının sebebi ise onların nefislerindeki kötü ahlak vasıflarını, uyarılara rağmen değiştirmemeleridir. Bu kıssalardan birey nefis olarak payımıza düşen hisseyi almamızdır. Bu kıssalarla bizlerden istenen nefis-i natikamıza sonradan arız olan "kötü ahlak vasıflarını" ortadan kaldırmaktır. Bu vasıfları öldürmektir. İşte "nefislerinizi öldürünüz" emri ile bizden istenen kötü ahlak vasıflarını bir daha hayat bulmayacakları bir şekilde yok etmemizdir. Bunların yerine "iyi ahlak vasıflarına" hayat şansı tanımamızdır. Bizde bu yolu takip edip, Allah'ın emirlerini yerine getirdiğimizde adeta iyi ahlak vasıfları ile yeniden doğmuş olacağız. Aksi ise kötü ahlak vasıflarını yok etmez isek, kendi helakımızı kendimiz sağlamış oluruz.

Peygamber Efendimiz "**Küçük cihaddan, büyük cihada gidiyoruz**" hadisleri ile zahirde düşmanla yapılan savaşı küçük cihad, nefisle yapılan mücadelede, terbiye, tezkiye işlemlerini büyük cihad olarak isimlendirmiştir. Bunun için gerekli ilimlerle kendimizi donatmalıyız. Zira "**İlim müminin yitik malıdır, nerde olsa almalıdır**" hadisi şerifi ile bu yol ebediyen isteklilerine açık tutulmuştur.

Nefsi Emmare Sıfatları

İyi Ahlak Vasıfları

1. Küfür	1. İman, hikmet
2. Şirk.....	2. Tevhid
3. Gaflet.....	3. Allah'la uyanık olmak
4. Günahlara dalmak.....	4. Emir ve yasaklara riayet
5. Kibir.....	5. Tevazu
6. Hırs.....	6. Kanaat
7. Cimrilik.....	7. Cömertlik
8. Gazap.....	8. Şecaat, ölçülü yaşam
9. Hased.....	9. Gıpta etmek
10. Kin.....	10. Hoşgörü
11. Şehvet.....	11. İffet

İnsan, anneden gelen bir yumurta hücresiyle (ovum), babadan gelen bir spermin döllenenmesinden oluşan tek bir hücrenin, Allah'ın ilmi ve kudretiyle, yine Allah'ın gözetiminde çoğalması ve farklı organların oluşmasıyla fiziken dünyaya gelir. Değil bir hücrenin yaratılması, basit zannedilen bir atomun bile yaratılamayacağı düşünülürken, bu varoluştaki sistemlerin nasıl çalıştığında tam olarak bilinmesi imkansızdır. Bilinenlerse Allah'ın ilgili konudaki ilmini açmasıyla mümkündür. İnsanın meydana gelmesine yol açan tek hücrenin oluşmasında kaynak olan sperm hücresi ve yumurta hücresi Adem (as) da halkedilmiş ve Havva annemizde yaratılarak ve zürriyetleri ile genetik olarak bugünlere gelmiş ve yarınlarında da devam edecektir. İnsanın "benim" dediği varlığının oluşmasında bile hiç katkısı yoktur. Ya "benim" dediği varlığın, fiziki doğumundan sonra büyüme gelişmesindeki fiziki katkılarda bir rolü var mıdır? Bebeğin doğumundan ölümüne kadar tükettiği her türlü gıda, eşya vb. insana Allah'tan bir hibe olarak verilmiştir. Arada ödediğimiz ücret ise, Allah'ın halkettiği (yaratığı) her şeyi işlemek için insanlarca verilen hizmetin, insanın emeğinin ücretidir. Varoluşundan ölümüne kadar tükettiği her şeyin Allah'ın bir lütfu ve hibesi olduğunu, Allah bizlere hatırlatmak için Rahman suresinde tam 31 kez aynı ayeti tekrarlayarak bize sormaktadır. "**Rabbimizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?**" (Rahman/13)

İnsan bütün bu gerçekleri göre göre hala sahip oldukları her şeye "benim" der, kendinde vehmi benlik verir. Bütün bu nimetlere sahip olacağı parayı kazanacak mesleğide O vermiştir. Zira akıl dediğimiz Allah'ın nurunuda Allah bizlere bahşetmiştir. Aklimızı alsa, ne mesleğimiz, ne sahip olduklarımız, nede onların zevkleri kalır. Akılını insan kaç paraya satabilir? Akıl olmadığında bütün bu sahip olduklarımızın da farkında olamayacaktık. Diğer duygu, düşünce ve manevi bahşedilenler gibi. İnsanın "ben, benim" dediği her şeyin hatta "benliğinin hakikatinde" Allah'a ait olduğunu ve bu hakikatinin devamında da O'nun rol oynadığını idrak ettiğinde ve bu hakikatin (nefsin hakikatinin) ahiret hayatında da devam edeceğini ve oradada gözetmenin Allah olduğunu anlayıp, idrak etmesi gerekmektedir.

Peki bütün her şeyi hibe eden, armağan olarak bahşeden Allah (cc) insanlardan ne beklemektedir? Sorunun cevabı şu kudsî hadiste gizlidir; "**Ben gizli bir hazineydim. Bilinmekliliğimi sevdim. Halkı zuhura getirdim (yaratım). Nimetlerimi sevdim. Ta ki Beni bilsinler**"

İşte Allah'ın bütün bu bahşettikleriyle insanlardan istediği şey bilinmesidir. Nasıl bir Allah olduğunun dünya hayatında ilim ve irfan ile idrak edilmesi, anlaşılması, bilinmesidir. İşte nefsi, ene'yi bu nedenle insana hibe etmiştir. Nefs aynasında "Ben gizli bir hazineydim" açıklamasındaki BEN diye açıkladığı Zati Nefsi'ne bir ayna olarakta insana "izafi nefsinin" vererek bilinme mahalli olarak onu insana tahsis etmiştir. Bilinmekliliğini nefse bağlamıştır. Bu konuyu açan Hz. Peygamber (sav); "**Nefsini bilen, Rabbını bilir**" hadisiyle Allah'ı bilme yolunu nefsin bilinmesine bağlamıştır. İşte Allah'ın bize Kendini bildirip, bulup, uyup, olmamız için verdiği nefsi benliğimizi kötü ahlaklarla

kirletip, nefis aynasını göremez, görünmez kılan insanın kendisidir. Tasavvufta irfan yolu ile nefis mertebeleri ve tevhid hakikati tahsil edilip, öğrenilip yaşanılırsa, nefsimizi bilip, bu yoldanda Rabbimizi bilmemiz mümkündür. Bu yoldan gidilmemesi nefsin hakikatine zulümdür. **"Muhakkak sizler nefislerinize zulm ettiniz"** (Bakara/54) denilerek, nefsinizi gerçek manada tanıyıp, ona göre muamele edemediğimiz için nefsinize zulm etmiş olduğunuz denmektedir. Aynı zamanda **"Nefislerinize zulmetmeyiniz"** hükmüyle bu yasaklanmıştır. Nefsin hakikatinin tahsili adeta teşvik edilmiştir. İşte bilinmesi için halk ettiği insana ve nefsine yardımcı olmak için Kur'anı ve Peygamberini yollamış, bu yolda yürünürken dikkat edilecek hususları ayetlerle ve hadislerle açıklamıştır. Bütün bu hibe ve bağışlar Allah'ın rahmetindedir. Bu yüzden nefsi bilme yoluna çıkıp, oradan Rab olan Allah'ı bilme yolunda ilerlemek için yapılacak her türlü çalışma ve gayret, kişinin kendine yapabileceği en büyük iyilik ve hayırdır. Nefsin hakikatinin Allah'ın nuru ve Kur'an'ın sırrından olduğu hatırlanacak olursa, kişi bu yolda kendi hakikatine ve Allah'ına ulaşacaktır. Zaten ayrı değildir ama, eğitim ile bu gerçeğe yakinen kavuşacaktır.

Her şeyi "tek bir nefisten" yaratan Allah'tır. Nefsin hakikatini ve bu bilgiyi bilen insan, diğer insanların, alemlerinde hakikatlerinin, bu hakikatten köken aldığı, sadece mertebe farkları olduğunun farkına vararak, diğer insanlara ve alemlere farklı gözlüklerle bakacaktır. Ancak herkes bu hakikatin farkında olmadığından ve nefsi benlik ve kötü ahlak vasıfları bu hakikati örttüğünden, mertebelere riayet şarttır. Nefsin mertebeleri tahsil edildikçe bu gerçek yakinen anlaşılacaktır. Bu şekilde "ilah olan Allah" bütün nefisleri, benlikleri zatıyla ve kudretiyle bilmektedir ve her nefsin kendisini bilmesini kolaylaştırmak için, herkese bu yolu mizacına göre hazırlamıştır. Kişiler, yetenek ve özellikleri arasındaki farklılık ve çokluk, bu yolların ve bu yolları açan ilahi isimlerin çokluğundan kaynaklanmaktadır. Yoksa hakikat birdir. Tasavvufi tevhid ve nefsi irfan yolu bu çokluğu birliğe ulaştırır. Bu çoklukların yaşandığı yer dünya hayatıdır. Peygamber Efendimiz (sav); **"Dünya sevgisi her hatanın başıdır"** hadisini söylemiştir. Dünya sevgisi ile kastedilen Allah'tan gafil olarak dünyaya, içindeki bu çokluğa dalmaktır. Nefsanî heva ve heveslere, ihtiraslara ölçsüzce kapılmaktır. Dünyanın hakikatini ise Peygamber Efendimiz şu hadisle vermiştir; **"Dünya ahiretin tarlasıdır."** Amaç, Hz. Şehadet olan dünyanın, alemlerin, eşyanın hakikatini anlayıp, bu hakikatlere göre yaşamaktır. Madem "dünya ahiretin tarlasıdır", öyleyse dünya ve içindekileri yine onları bize veren Allah için ve O'nun koyduğu ölçülerle kullanmak, hem dünyamızı hem ahiretimizi bize kazandıracaktır. Atalarımız bu gerçeği özetlemek için **"Ne ekersen onu biçersin"** demişlerdir. Hayır, eken Allah'ı ve Cenneti, şer ekende cehennemi biçecektir. Bu nedenle ehlullah dünya yaşamını şöyle özetlemişlerdir; **"El işte, gönül Hakk'ta"** Bu nedenle **halka Hakça hizmet, Hakka hizmettir.**

İnsanın nefsinin ve benliğinin, Allah indindeki yeri ve değeri bir örnekte açıklanacak olursa;

Hücrenin alemleri temsil ettiği göz önüne alınırsa, insan bu hücrenin çekirdeği ve hücreyi idare eden çekirdekteki kromozomlar mertebesinde. Kromozomlar tüm hücrenin idaresini sağlayan temel bilgileri içeren organellerdir. Hücrenin tüm idaresi buradan gelen bilgilerle sağlanır. Bu bilgiler kromozomlara Allah tarafından yerleştirilmiştir ve belirli kanunlara kurallara bağlanmıştır. Yani idare, hücreyi idare eden güç olan Allah'ın iradesi ile tespit ettiği kanunlara göre sağlanır. Çekirdek kendi başına bu ilahi kanunların dışına çıkıp, hücreyi çekirdek olarak kendi kanunlarına göre yönetmeye kalktığında, hücre kanser hücresi haline gelmektedir. Kanser hücresi ise vücuda zarar vereceğinden yok edilmekte ya da vücudu kaplayıp kendi vücudunu yok etmektedir.

İşte insan da alemlerde bu çekirdek konumunda alemlerin efendisidir. Ancak insan da Allah'ın koyduğu ilahi kanunlarla bu konumu belirli sınırlar, kurallarla denetlenmektedir. Allah insana nefsinin, benliğini bu ulvi amaç için vermiş, bu yolla Kendisinin bilinmesini arzu etmiştir. İşte insan benliğini ilahi kanunlarla terbiye ve tezkiye yoluyla Allah'a rabt ederse kendi vücut aleminde söz sahibi olur. Aksi ise vücut mülkünde anarşi ve huzursuzluk, mutsuzluk söz konusu olacak, kendi kendini cehenneme sürükleyecektir. Ancak nefsinin, benliğini ilahi kanunlar çerçevesinde kullanırsa, vücut mülkünün sahibi olacak ve Allah'la cennetle müjdelenecektir. İnsan şunu da unutmamalıdır: Kromozomun hücreyi idare edebilme yeteneği olmasına rağmen, hücrenin her şeyi değildir. Hücreyi gerçek olarak idare edenin aynısı yani Allah'ın Zatının aynısı değil, ama hücreden, Zattan da ayrı değildir, O'nun ne aynısı nede gayrisidir. Allah'la varlığı devam eden, O'nun zuhur mahallidir.

İhtiyacımız ve bilmemiz gereken şey, emmare nefsin ihtiraslarına, arzularına karşı durmak, arzu ettiklerini Kur'an ve Sünnet ölçülerine göre nefse vermektir.

Nefsin hakikatinin, yani kişinin kendi zatının Allah'ın nurundan, Kur'an'ın sırrından olduğunu ve bu nefsi ve nuru, ruhu veriş nedeninin Allah'ı bilmek olduğunu anlayan insanın, sahip olduğu vehmi benliğini Hakk'a teslim etmeyip, benliğini ve bencilliğini ilah edip, ihtiraslarının peşinde koşması şirke, ikiliğe, çokluğa yol açar. Bu konuda Kur'anda **"Hevasını ilah edineni gördün mü?"** (Casiye/23) ayeti ile dikkat çekilmiştir.

Allah'ın çok boyutlu aynası olan nefsinde Allah'ı bulup Kur'an hakikatlerini yansıtacağı yerde, bencilliği ile nefsinin kötü ahlaklarla kirletmiş, paslatmıştır. Şahsi benliği, hüviyeti bu kötü ahlak sıfatlarını dışarı yansıtır. Böylece çokluğa

bürünür ve farklı ilahlar dolayısıyla put ve putlar edindiğinden küfre ve şirke düşer. Şirk ise en büyük zulümdür. Şirk ise tevhidin tam zıddıdır. Allah tüm günahları affetse bile, şirk affetmeyeceğini bildirdiği en önemli konudur. Şirkten kurtulmanın yolu ise benliğini temsil eden nefsin emanet kabul ederek, emaneti gerçek sahibine vermek yani Allah'a dönmektir.

"lâ ene illallah" zikrini yaparken Allah 'ın İlahi Benliğini "Ben gizli bir hazineydim" diye tarif ettiği tefekkürü yapılmalı ve "Halkı bilinmem için yarattım (zuhura çıkardım)" bölümü ile de uluhiyetini (ilahlığını) tüm "birimsel-izafi ben" liklerde sürdürdüğünü ilan ettiği düşünülmelidir. "Gizli hazineden" zuhura çıkan tüm "birimsel-izafi ene" lerin, nefislerin Allah'ın uluhiyeti kontrolü altında olduğunu hiç unutulmamalıdır. Her bir "izafi-birimsel ene" nin Allah'ın uluhiyetinin kontrolü altında olduğu tefekkür edilerek, her bir nefsin "bağımsız benlik" leri olmadığı fikrine **"lâ ene illallah, lâ ilahe illallah"** zikri ile ulaşılmalıdır.

"la ene illallah, lâ ilahe illallah" zikriyle hem benliğin gerçek sahibinin Allah olduğu ve bu benlikte Allah'ın ilah olarak tasarrufta bulunduğunu tefekkürle zikirlerini yapması kişiyi şirkten kurtaran en önemli hususdur.

Bu konuda Allah'ın buyruğu: **"Allah'a firar edin"** (Zariyat/50) ayetinin emriyle her hususta ve her mertebede yüzünü Allah'a dönmektir.

Kişinin emanet benliğini, bencillikle ilah edinmesi hususunda Peygamber Efendimiz (sav): **"Vücudun kadar büyük günah olamaz"** buyurmuşlardır. İnsan, vücudunu, zatını temsil ettiği benim dediği varlığının Hakk'tan köken aldığı, O'nunla müteşekkil olduğunu, nefsini Allah'ı bilmek için emanet edildiğini unuttur; Allah'ın yanı sıra ikinci bir vücut ve ilah varmış vehmine, algısına kapılıp şirke düşmüş olur. Yunus Emre bu konuda:

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen
O nice okumaktır

ve "Bir Ben vardır benden içeri"

dizeleriyle insanın yaşam amacının nefsinin, kendini bilmek olduğunu belirtmiştir. Nefsinin bilen, Rab olan Allah'ı bilecek, şirkten kurtulacaktır. Diğer bütün ilimler ise bu konuda araçtır. Nefsi ve Rabbi bilmek amacına ulaşmak için araçlara ihtiyaç olacağı açıktır. Zira Peygamber Efendimiz (sav) **"Nefsinin bilen Rabbinin bilir"** diyerek bu yolu başlatmıştır. Burada bilinen nefis, sadece emmare yönü ile nefsi bilmek değil, aynı zamanda nefsin tüm mertebelerini ve hakikatini bilmek kastedilmiştir. Ayrıca **"Her doğan çocuk İslam fitratında doğar. Sonra onu ana, babası (çevresi) Hıristiyan, Yahudi veya müşrik yapar"** buyurarak Allah'ın doğuştan her insana İslam'ı kolaylaştırdığını, bu yolda çalışma ve ilim ile gerçek Rabbinin ulaşabileceğinin de vurgulamıştır. Nefsi İslam fitratında yaratılan insan, büyüdükçe nefsinin arız olan her türlü ahlak, nitelikler ve özelliklerden sıyrılarak, nefsi-i natıkanın ana ahlakı olan Kur'an ahlakına ulaşmak için gerekli çalışmaları yapıp, bu konuda gerekli gayreti göstermelidir.

Önemli olan benliğini, eneyi, nefsinin inkar etmek, reddetmek değildir. Bunların Allah'ın emaneti olduğunu fark etmek ve bütün bu nimetlerin Allah ile kaim, var olduğunu idrak etmektir. Nefsimiz ve varlığımızın Allah ile kaim olduğunu anlayıp yaşantımızı Kur'an ve Sünnet ile gösterilen yol ve yöntemlerle nefsimizi terbiye ve tezkiye edip, mücahede ile nefsimize arız olan kötü ahlak vasıflarını iyi ahlak özellikleriyle donatmaktır. Böylece hem dünyamızı, hemde ahiretimizi imar etmeliyiz.

Ayeti Kerimede "esirgediği nefis ola" diyerek kötülüğü emreden nefsin tasallutundan, hükmünden ancak Allah esirger ise kurtulacağımız belirtilmektedir. Allah'a sığınma ve tevbe etmenin bu konuda ne derece önemli olduğu açıktır. Bu konuya **"Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz"** (Nisa/83) ayetiyle önemli ölçüde açıklık getirilmiştir.

Ene'nin, şahsın kendine yönelik bencilliği en büyük puttur. Bencilliği ilah edinen kişide başka başka putlarda ortaya çıkacaktır. Zira ayna özelliğini yitirmiştir. Bu putlar zaman zaman değişerek kişinin konumuna göre ve ölçüsüz davranmasıyla ortaya çıkabilen mal ihtirası, para ihtirası, evlat, makam, mevki ihtirası vb. gibi bencillikten (ego) köken alan tali putlardır. Kişinin enesi, nefsi, ancak ölümle boyut değiştirdiğinden, nefis mücahadesi ve tezkiyesi ömür boyu devam eder. Nefis ölümü tadıp, kabre girince boyut değiştirir. **"Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe, ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur"** hükmü gereğince nefis kabir boyutuna oradanda ahiret boyutuna intikal edecektir.

Nefsin hakikatine (ilahi nefis) ulaşmanın ve bu eğitimi almanın yolu bir arif müşid-i kamilin eğitimine girmektir. Ancak kişi bir müşidi kamil bulana kadar, "estağfirullah", "Allahümme salli ala seydidina Muhammed", "Lâ ilahe illallah", "la ene illallah, la ilahe illallah" zikirlerini bu bilgilerin tefekkürü ile yapabilir. Daha üst eğitim alması müşidi kamile intisap ile olur. Daha üst mertebelerin zikirleri, karışık ve izinsiz yapılırsa kişinin dengeleri bozulabilir. Ancak ilmi ve bilgisi alınır. Zira **"ilim müminin yitik malıdır, nerde bulsa almalıdır"** hükmü geçerlidir. Ancak ilmi kendine hal edinmek için eğitime ve kamil müşide ihtiyaç vardır.

"lâ ene illallah" tevhid zikri ile, birey insan ilk olarak benliğinin, ene iddiasının Allah'a ait olduğunu, benliğinin ancak Allah'la kaim olduğunu anlamaya başlar. Kendi "izafi benliğinin" kendisine Allah tarafından "ilahi nefis" ten ve "ilahi ben" için bir izdüşümü olarak verildiğini yavaş yavaş idrak etmesidir. Kendi "ene" sinin, nefsi'nin Allah ile var olduğunu, ilahi ene'nin bilinmek istemesi neticesinde kendi Zatı ile irtibat kurabileceği, ilahi nefsin izdüşümü, gölgesi, tecelli mahalli olarak insana da kendi ene'sini temsil eden birimsel nefsi emaneten verdiğini idrak etmesi gerekir. Bu idrake ulaşmış, bunu hayatına adapte etmeye başlayan birey insan, bu alemlerde ilk kez olarak Allah ile irtibatı sağlayacaktır. Ve dünya hayatında nefsinin, benliğini kontrol eden tek bir ilahın Allah olduğu fikrine ulaşacaktır. **"la ilahe illallah"** zikri ile de bu uluhiyetin, ilahlığın tüm birimsel nefislerde de geçerli olduğunun farkına varacaktır. Allah her bir ene'de, benlikte uluhiyetini ilan etmektedir.

Peki kişi hiç "ben" diyemeyecek midir? Akla bu soru gelebilir. Bu hususta en önemli konu "ene, ben" dediğin ve "enaniyet, benlik" verdiğin bu vücuda, varlığa hangi idrakle baktığıdır. "Ben" dediğin nefsi varlığın, bireye Allah'ın lütfuyla yine Allah'ın kendisinin bilinmesi için bir tecelli mahalli olarak verildiğini ve bu varlığın yine ancak Allah'ın tecellisi ile kaim olduğunu ve yine ancak Allah'la hayatını devam ettirdiğini idrak etmek gerekir. Böyle bir idrak ve bilgi ile "ben" demekle hiçbir sakınca yoktur. Ancak "ene-ben" dediği varlığa, ve bu varlığın üzerinde Allah'ın hiçbir tesiri, etkisi, iradesi, kudreti yokmuş gibi haddini aşarak, her türlü kuvveti, kudreti, hayatı, iradeyi vb. "ben" dediği varlığa vermek suretiyle, yani kendisindeki her türlü nispi ve izafi kudreti, ilmi ve iradeyi vb. tamamıyla kendi "ene" sine bağlayarak davranmak şirk kapısını aralamaktır. Bu hususta kişi, hemen tevbe ederek, kendisindeki ilim, bilgi, hayat, irade, kuvvet, kudret vb. gibi zatının sahip olduğu her türlü nimetin nispi ve izafi olduğunu ve Allah ile varlıklarını sürdürdüklerini tespit edip, bu bilinç ve idrakle yaşamını sürdürmelidir.

Zira kuvvet ve kudreti vb. Allah'tan bilmeyip, kendinden bilmek, kişiyi bencilliğe, gurura, kibire ve bunlardan köken alan kötü ahlak vasıflarına sürükleyebilecektir. Bu hususların ve nefsi emmarenin Kur'andaki örneği Firavun'dur. Firavun akli vehme tutulup, kendini bağımsız bir vücut zannedip **"Ben sizin a'la Rabbinizim"** (Naziat/24) diyerek benliğini ve hevasını ilah edinmiştir. Kendisinin ve mülkünün hakikatini anlamamış olduğu halde Hakk'ın kendisine armağan ettiği varlığı, benliği, yine kendi mülkü sanmıştır. Yunus Emre bu hususları dikkate alarak beden ve vücut mülkü ve alem mülkü ile buna bağlı tüm mülkleri kastederek:

"Mal sahibi, mülk sahibi
Hani bunun ilk sahibi
Malda yalan mülkde yalan
Gel birazda sen oyalan"

dizeleriyle büyük bir irfaniyet sergilemiştir. Mülkün sahibinin ilk ve tek sahibinin Allah olduğunu bildirmiştir. Kur'an Kerimde de bu husus: **"Mülk vahid ve kahhar Allah'ındır"** (Mümin/16) ayetiyle bildirilmiştir. Bu nedenle vücut ve beden mülküne bağlı tüm maddi ve manevi varlıkların gerçek sahibinin Allah olduğu bilinciyle yaşayarak, beden mülkü ve tüm mevcudları Allah'ın koyduğu kanunlara (Kur'an ve Sünnet) göre kullanmak ve ölçülere uymaya çalışmak bu nefis mertebesini aşmada en önemli anahtardır.

Allah uluhiyetini (ilahlığını) ilan etmiş, uluhiyetinin vasıflarını da Kur'an ve Sünnet-i Muhammediye ile insanlara açıklamıştır. Uluhiyetinin ortaya çıkış ve tecelli mahalli olarakta insanın nefsinin halk etmiştir. Kişinin nefsinde tecelli devamlı olduğu için, kişi nefsi vasıfları da devamlı değişen bir canlıdır. Hayat tecellisi devam ettiği sürece, elde ettiği ilim ve tecrübeler ile her gün vasıflarını iyiyeye doğru geliştirmelidir.

Bu suretle kişinin benliği, şahsiyeti, hüviyeti nefsinin sıfatları devamlı gelişecektir. Tersine olursa ahlaki vasıfları, şahsiyeti, hüviyeti gerileyecektir. İşte nefsimizin sıfatlarının Allah'ın sevdiği ve razı olduğu sıfatlara göre düzenlenmesi için, nefis mücahadesi, nefis terbiyesi ve nefis tezkiyesi (arınması) şarttır. Bunun için irfan yoluna, seyri süluka çıkılmalıdır. Bu yolda gerekli olan şartlara uymak gereklidir. Bu nedenle kudsi hadiste; **"Allah'ın ahlakı ile Peygamber ahlakı ile ahlaklanınız"** buyurulmuştur. Kur'anda da **"Sen yüce bir ahlak üzerindesin"** (Kalem/4) ayetiyle peygamber efendimizin ahlakı övülmüştür ve Ahlakının **"Kur'an ahlakı"** olduğu belirtilmiştir. **"Benim mucizem Kur'andır"** hadisi ile bu ve benzeri hususlar teyit edilmiştir. İşte nefsimizin ahlakını peygamber ve Kur'an ahlakına ne kadar benzetip, uygulayıp, hal edinebilirsek, o kadar Allah'ı razı etmiş ve Allah'ın sevdiği kullar sınıfına girmiş oluruz. Bu hususu Hz. Resul (sav) **"Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim"**

hadisi ile insanın gerçek hedefini, maksadını kısaca özetlemiştir. Peygamber Efendimiz (sav) nefsi itibariyle Allah'ın aynasıdır. "Muhammedi aynadan, Allah görünür daim" denmiştir. Dolayısıyla Allah istediği, arzu ettiği, emrettiği ahlakı Hz. Muhammed (sav) ile zuhura çıkarmış, sünneti ilede hayata nasıl adapte edileceğini göstermiştir. İşte her insanada bu ahlakı kazanabilmesi için, nefs-i natika ayna özelliğinde verilmiştir. İnsan kendi nefs aynasına bakarak (nefsini hesaba çekerek) hangi sıfatlarının, özelliklerinin Hz. Resül'un (sav) ahlakına uyduğunu, hangi özelliklerinin, vasıflarının uymadığını araştırmalıdır. Nefs aynasındaki kirler tevbe, istiğfar ile temizlenmeli, salavatı şeriflerle ayna parlatılıp, cilalanmalı, zikir ve tevhidlerle de bu Peygamber ahlakı özellikleri sabit tutulmaya çalışılmalıdır. Bu çalışmalar yapılırken sabır ve şükür elden bırakılmamalıdır. Nefsinin iyi vasıfları için şükür, bu vasıfları elde tutmak için sabır, kötü vasıfları değiştirmek için mücahede ile sabır göstermelidir.

Her insan kendi özelliklerini, vasıflarını, ahlakını en iyi kendi bilir ve onu gözleyen arif bilir. Nefs-i Muhammedi aynasında bu özellikleri araştırır, eksiklerini tamamlama azminde olursa ve Allah'a sığınırsa Allah'da Muhammedi Ahlak'tan o kişiye ikram edecektir.

İnsan Allah'ı unutmuşsa, Allah nefsine iyiliklerini ve kötülüklerini bildirir, ilham eder. İnsan bu nedenle kendine karşı dürüst ve gerçekçi olmalıdır. Kendine iyilik etmek istiyorsa, Allah'ın uyarılarına kulak vermelidir. Müminlerin, birbirlerini hakkındaki eleştirileri ve kişinin özeleştirileri dikkate alınmalıdır. Zira hadiste "**Mümin, müminin aynasıdır**" buyurulmuştur. Kamil Mürşidi varsa, kişiye ayna görevini zaten o yapacaktır. O'nu bulana kadar Peygamber ahlakını kendine düstur edinmelidir.

Nefs aynasının önemini Hz. Resül'un (sav) şu hadisinde de görmekteyiz. "**Kötü örnek, örnek olmaz**". İşte bu nedenle kötü ahlak vasıflarını nefsimizden uzak tutmalıyız. Bu nedenle "**Kiminle arkadaşlık ettiğine iyice bir bak. Zira kişi arkadaşının dini üzeredir**" hadisiylede kötü örneklerden uzak durmamız, iyi ahlak modellerinide örnek olarak almamız gerektiği açıktır.

"**Rabbena zalemna enfüsüne.....**" (Araf/23)

"**Rabbim nefsimize zulmettik**" diyerek nefsinin ilahi hakikatine zulmettiklerini, bu hakikati yeni anlayıp, idrak ettiklerini açıklamışlardır. Ayetin devamında da Allah'tan af dileyip, tevbe edip bağışlanma dilenmiştir. Bu tevbe de "Allah'ın şu ağaca yaklaşmayın" emrine uymadıkları için yapmıştır. Adem Peygamberlikle görevlendirilmiştir. Aksine şeytan "Adem'e secde edin" emrine karşı gelmiş, benliğinin kendine verdiği gurur ve kibir ile büyüklük taslamış, tövbe de etmeyerek, Haktan, Allah'ın indinden kovulmuştur. Önce ikiside emre uymamış ancak biri tevbe etmiş diğeri etmemiştir. Bizde nefsin ilahi hakiki yönünü idrak edip, benliğimizin zuhur mahalli olan nefsimizi Allah'ın halk ettiği ve kendisinin bilinmesi için bize armağan ettiğini anlayarak yaşamalıyız. Bunu yaparken şeytanın kaderinden kaçıp tevbe ederek Adem'in kaderini tercih etmeliyiz. Böyle bir tevbe davranışı bizi Allah'a yakınlaştıracak ve Allah'ın sevgisini yeniden kazanmamıza yol açacaktır. Aksi ise, şeytan ve firavun gibi benliğimizi ve buna bağlı heva ve heveslerimizi ilah edinmemiz demektir. Bu da bizim şeytan gibi Hakk'ın dergahından kovulmamız, uzaklaştırılmamız demektir. Aynı zamanda aslimızı ve hakikatimizi inkar etmemiz, örtmemiz demektir.

Yüce Peygamberimiz (sav) bazı sözlerine başlarken şu ifadeyi kullanmıştır: "**Nefsim kudret eli altında olan Allah'a yemin ederim ki ...**" Bu ifade de çok büyük sırlar gizlidir. Habibullah (Allah'ın sevgilisi) olan Hz. Resül (sav), nefsinin, benliğinin Allah'ın kudret eli altında ve emrinde olduğunu vurgulamıştır. Allah'ın aynası olan O'nun nefsi bile Allah'ın kudreti içinde ise, bizlerin nefsinde Allah'ın kudreti dahilinde olacağı açıktır. Zira şu ayetlerle bizlere bunun böyle olduğu bariz bir şekilde gösterilmiştir;

"**Allah sizi tek bir nefisten yarattı**" (Nisa/1)

"**..... Nefsinizden bir peygamber geldi.....**" (Tevbe/128)

Bu bilgiler analiz ve sentez edilirse, Allah'ın gerçek aynası olan Muhammedi Nefs (nefs-i Muhammedi) biz insanların nefislerinde aynasıdır. Allah'ın aynası olan nefs-i Muhammedi aynasında, herhangi bir pürüz dahi olmadığı için O'nun ahlakı Kur'anda övülmüştür.

Öyle ise her birerlerimiz, kendi nefs aynamızı, bu tam aynaya tutarak, kendi nefsi özelliklerimizle kıyas etmeli, nefsimizi eğitim, terbiye ve tezkiye (arınma) yoluna çıkarmalıyız. Hz. Muhammed (sav) hem dünyanın, hem alemlerin, hemde ahiretin efendisidir. Bu nedenle O'na uymak her iki cihan saadetinin anahtarındır.

Hz. Peygamber (sav), Tebuk savaşından dönerken ashabına "**Küçük cihaddan büyük cihada gidiyoruz**" derler. Şaşırarak "**Büyük cihad nedir?**" diye sorarlar. Hz. Peygamber (sav) "**Nefisle yapılan cihad**" cevabını verir. Ayrıca bu hususu bütün zamana yayan hadisinde "**Mücahid, nefsiyle cihad edendir**" buyurmuşlardır.

Nefisle olan cihadın, her nefis mertebesinde ve ömür boyu devam edeceğinide açıklamışlardır. Kendi nefsiyle mücadele edip, onu tanıyan kişi diğer nefislerin özelliklerini, hatta alemlerin nefislerindeki (nefsi külli) tanıyacaktır. Böyle bir nefis, himmetini, gayretini ulvi amaçlara yönlerebilir. "Kimin himmeti milleti ise o kimse tek başına küçük bir millettir" hakikatine mazhar olur.

Rivayet edilir ki Cenab-ı Hakk kendi nurundan akı yaratır. Ona gel der, akıl gelir. Git der gider. Ben kimim sen kimsin diye sorar. Akıl "Sen benim Rabbi Rahimimsin" ben ise "Senin aciz kulunum" diye cevap verir. Cenab-ı Hakk akla hitaben der: "Senden daha aziz bir mahluk yaratmadım. Seninle verir, seninle alırım."

Sonra nurdan nefsi yaratır. Ona gel der, nefis gelmez. Ben kimim, sen kimsin? Diye sorar. Nefs "ben benim, sen sensin" der. Bunun üzerine nefsi ateşe atar. Nefs hala "Ben benim, sen sensin" demektedir. Cenab-ı Hakk ardından nefsi aç bırakır." Ben kimim, sen kimsin?" diye sorduğunda, nefis "Sen benim Rabbi rahimimsin, ben senin aciz kulunum" cevabını verir.

Nefsi emmare hiçbir şeyle tatmin olmaz. Bu konuda Hz. Resul (sav): "**Allah'ım doymayan nefisten sana sığınırım**" duasında bulunarak, nefsin isteklerinde ölçülü bir davranış sergilemek gerektiğine işaret etmişlerdir. Bu nedenle arifibillah Bekir Sıdkı Visali Hazretleri (ra): "**Nefsin riyazatı akla tabi olması, aklın riyazatı Kur'ana tabi olmasıdır**" ifadesiyle konuyu özetlemiştir.

Nefsi emmarenin tembelliğine karşıda Kur'an-ı Kerimde "**İnsan için çalıştığına karşılığı vardır**" (Necm/39) ayetiyle tembelliğin önüne geçilmiştir.

"**Kim Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa nefesine zulmetmiş olur**" (Talak/1) ayetiyle nefsin sınırlarının Kur'anla çizilmiş olduğu özetlenmiştir.

"**İyilik ve takvada yardımlaşın; günahta ve haddi aşmada yardımlaşmayın**" (Maide/1) ve "**Pehlivan, rakibinin sırtını yere getiren değil, öfke anında nefesine hakim olabilir**" gibi ayet ve hadis örnekleriyle nefse ve fiillerine ilişkin ipuçları verilmektedir. "**Ya Rabbi! Göz açıp kapayınca kadarda olsa beni nefsim bırakma**" hadisiyle de nefsi emmareye güven olmayacağını ve nefis hususunda Allah'a sığınmanın ne derece önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Peygamber Efendimiz (sav) bir hadisinde: "**Beş şey gelmeden önce, beş şeyin kıymetini bilin**" diyerek bu 5 şeyi şöyle sınıflamıştır:

- 1) Ölüm gelmeden önce hayatın,
- 2) İhtiyarlık gelmeden önce gençliğin
- 3) Hastalık gelmeden önce sağlığın
- 4) Fakirlik gelmeden önce zenginliğin
- 5) Meşguliyet gelmeden önce boş vaktin.

İşte ömür sermayemiz içinde, nefsi ve Allah'ı bilme yolunda bütün gayret ve azimimizi göstermek kendimize yapacağımız en büyük iyiliktir. Zira Allah ilgili ayette bu ömür sermayesini iyi değerlendirmemiz için bizi uyarmaktadır: "**Biliniz ki Allah'ın cezalandırması çetindir ve yine Allah'ın bağışlaması ve esirgemesi sınırsızdır**" (Maide/98)

"**Ey insanlar! Allah dilerse sizi yokluğa gönderip başkalarını getirir. Allah buna kadirdir**" (Nisa/126)

Nefs bilincine ve hakikatini bulma iradesini gösterip gayret ve azim ile irfan yolunu katetme ile seyri suluka yönelme çabasında olan insan, kamil insan olma yoluna girmiş olur. Kendine merhameti varsa insanca düşünür, değerlendirir, dengeli karar verir. Ne yapması gerektiğini, gerçekten dünyaya niçin geldiğini düşünür. Hedefini tayin eder ve yoluna devamlı ve azimle, sabırla yürür. Bu kendine yapabileceği en büyük lütuftur. Kimsenin kimseye fayda sağlayamayacağı günden sakınır. Gereksiz boş şeylerle vakit geçirmez. Nefsini, kendini tanımaya yoluna girer. Hakk'ın indinde değeri olur. Arifler defterine girmeye çabalar ki ebedi hayat sahibi olsun.

Unutma: "**Bu dünyada kör olan kimse ahiretde kördür, üstelik iyice yolunu şaşmıştır**" (İsra/72)

"Ene" benlik Allah'a aittir. Allah'ın "Ben liği Zati Nefsi ile kaimdir. İnsanların ve mevcudların benlikleride nefesi rahman tecellisi ile Allah'ın Zati Nefsinin gölgesi mesabesinde olan birimsel nefislerinden ibarettir. Her nefis ait olduğu birimin zatını temsil eder. Birimsel nefsin varlığı ve devamı Allah'ın Zati Nefsi sayesinde ve Ona bağımlıdır.

Her birimsel nefis, Allah'ın Zatı Nefsi irtibatlıdır. Bu irtibatı Allah'ın tecellileri sayesinde devam ettirir. Allah'ın tecellileri ölçüsünde nefis Allah'la irtibatlıdır. Allah'ın tam tecellisini hiçbir nefis kaldıramaz. Bu nedenle tecelliler zamana, mekana ve belli bir ölçü ve miktara göredir. Allah hiçbir nefse kaldıramayacağı yükü yüklemeyi, kaldıramayacağı tecelliyi yapmaz. Bunu örneklendirecek olursak, tüm dünyaya aynı anda yağmur yağdığını farz edersek, her mevcut ve birey bu yağmurdan hissesini alacaktır. Her birey yağmuru hissedecek, etki ve sonuçlarını ilim yolu ile de bilecektir. İlim maluma tabi olduğundan kendi payına düşen yağmur bilgisi oranında tüm dünyadaki mevcutlar ve bireylere de aynı ölçüde etki ettiğini idrak edecektir ve yağmur hakkında elde ettiği bilgi oranında da genellemeye gidecektir.

Başka bir örnek verecek olursak, güneş dünyaya tecelli ettiğinde her mevcut ve birey kendi bulunduğu konum ve bilgi ölçüsünde güneşin etkilerini ve etkilerden doğan sonuçları hisseditip, yaşayacaktır. Güneşin aydınlığı ve sıcaklığını yaşayıp, hissedecektir. Ancak tamamen karanlık bir ortamda bulunan kişi bu etkilerden bilgilerden mahrum kalacaktır. Güneşin bu etki ve sonuçlarından istifade etsede, bilgisinden ve varlığından mahrum kalacaktır. Halbuki güneşin etki ve sonuçlarından haberdar olan, ilmiyle bu etki ve sonuçların sadece kendi mahallinde değil, güneşin tüm ulaştığı yerlerde de aynı ve benzer etki ve sonuçlarını gösterdiğini bilecek, cüzi olan bilgisini külle, bütüne çevirecektir. İşte yağmur gibi, güneş gibi örneklerle nefsin hakikatini Allah'ın nurundan ve Kur'an'ın sırrından haberi olan kişi alemlerdeki her birimsel nefsin bu hakikatten ışık aldığını, rahmet aldığını bilecektir. Bu bilgisiyle alemlerdeki her mevcudun dolayısıyla her bireyin bu sırrı taşıdığına idrakıyla her mevcuda ve bireye Hakk ettiği değeri Kur'an ve Sünneti Muhammedi kriterleriyle verecektir. Bilmeyen ise nefsi karanlığı içinde habersiz olarak hayatını devam ettirecektir.

Nefsin bu hakikatinden haberi olan kendi benliğinde hakim olan Allah'ıda bileceğinden O'nun uluhiyetini (ilahlığını) (yakından) hissedecek kendi benliğinde, nefsinde ve alemlerdeki her şeyde uluhiyetini ilan ettiğini bilecektir. Böylece güneşin her gün belli bir vakitte doğup, battığını, şaşmadan her mevsimde belli sebze ve meyveleri bize verdiği gibi bir çok Allah'ın uluhiyetini ilan eden bilgilerle nefsinde ve alemlerde O'nun hüküm sürdüğünü anlayacaktır. Bu şekilde Allah'ın "ene" siyle "Ben" liği ile ilah olduğunu, tek bir ilah olduğunu İdrak edecektir. Her şeyi mükemmel olarak planlayıp, düzenleyip, uygulayan bir Allah'ın uluhiyetini (ilahlığını) kabul edecektir. Böylece Allah'ın bilinmesi için kendisine verdiği "izafi ene" yi, nefsi tamamen kendine mal etmeyip, Allah'ın Zatı Nefsi ile varlığını devam ettirdiğinin farkına varacaktır. Böylece "Hevasını ilah edinmek" ten vazgeçecektir. Kişi kendine has varlık olmadığını, Allah'ın İlah'lığı sayesinde olayların devam ettiğini basit bir testle ölçebilir. Kişi 24 saatini dakika dakika planlayıp, düzenleyip, uygulayabileceği bir program hazırlamalı, ne zaman arabaya bineceğini, ne zaman yemek yiyeceğini, ne zaman tuvalete gideceğini, işlerini ne zaman, nerede kiminle, ne şekilde ve nasıl halledeceğini yazıp 24 saat içinde bu programının ne kadarına hakim olduğuna bir bakmalıdır. Böylece nefsinde, kendine, benliğine "ilahlık" vasfetmekten kendini kurtarmalıdır. Her şeyi programlayıp, düzenleyen ve uygulayan Zati Benliği ile İlah olan Allah'a sığınmalı ve O'na güvenmelidir.

Kişi zikirlerini yaparken ve günlük yaşamında **"İman, Allah'ın nerede olursan ol seninle olduğunu bilmendir"** hadisini düstur edinerek hayatına adapte etmeye çalışmalıdır.

Veliler başbuğu Hz. Ali (kv) ilk makam olan Allah'a doğru seyirde salikin manevi halinden bahsederken şöyle der: **"Sairin (Seyr-u sülük eden kişinin) ilk seyri, seyri- ilallah (Allah'a doğru seyir) tir. Bu makamda sair dünyevi işlerden şaibeli olanları reddeder. Sülük makamlarına ve Allah Teala'ya yönelir"**

Allah'ın, nefsimize, zatımıza Nur ismi ile tecelli ederek nefsi karanlığımızı, aydınlığa, ilme, nura çevirmesi, nefsimizi esirgediği nefislerden kılması, bu yolda yürüme azmi ve iradesi vermesi niyazi ve duasıyla, AMİN.

NEFS İLE İLİŞKİLİ TEFEKKÜR AYETLERİ

- 1) "Onlar (Kafirler) (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve müminleri aldatırlar. Halbuki onlar ancak nefislerini (kendilerini) aldatırlar ve bunun farkında değillerdir" BAKARA/9
- 2) "Musa kavmine demişti ki: Ey kavmim! Şüphesiz siz buzağıyı (tanrı) edinmekle nefsinize (kendinize) kötülük ettiniz. Onun için Yaradanınıza tevbe edinde nefislerinizi (kötü arzularınızı) öldürün. Öyle yapmanız Yaraticınız katında sizin için daha iyidir. Böylece Allah tevbenizi kabul etmiş olur. Çünkü acıyıp tevbeleri kabul eden ancak O'dur." BAKARA/54
- 3) "Hakikatte onlar bize değil, sadece nefislerine (kendilerine) kötülük ediyorlardı." BAKARA/57
- 4) "Allah'ın kullarından dilediğine peygamberlik ihsan etmesini kiskandıkları için Allah'ın indirdiğini (Kur'anı) inkar ederek nefislerini (kendilerini) harcamaları ne kötü bir şeydir. Böylece onlar gazap üstüne gazaba uğradılar. Ancak kafirler için alçaltıcı bir azap vardır." BAKARA/90

- 5) "Kim bunu yaparsa muhakkak nefesine (kendine) kötülük etmiş olur. Allah'ın ayetlerini eğlenceye almayın. Allah'ın sizin üzerinizde ki nimetlerini hatırlayın, size öğüt vermek üzere indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Allah'tan korkun. Biliniz ki Allah her şeyi bilir." BAKARA/231
- 6) "Allah onlara zulmetmedi; fakat onlar nefislerine (kendilerine) zulmediyorlar." AL-İ İMRAN/117
- 7) "Nefislerine (kendilerine) zulmeden (yazık eden) kimselere melekler canlarını alırken "Ne işde idiniz? Dediler." NİSA/97
- 8) Nefislerine (kendilerine) hıyanet edenleri savunma; çünkü Allah hainliği meslek edinmiş günahkarları sevmez" NİSA/107
- 9) "Kim bir günah kazanırsa onu ancak nefsi (kendi) aleyhine kazanmış olur. Allah her şeyi bilicidir, büyük hikmet sahibidir." NİSA/111
- 10) "İnkâr edenler sanmasınlar ki, nefislerine (kendilerine) mühlet vermemiz onlar için daha hayırlıdır. Onlara ancak günahlarını arttırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır." AL-İ İMRAN/178
- 11) "Kim bir kötülük yapar yahut nefesine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok merhamet sahibi ve esirgeyici bulacaktır." NİSA/110
- 12) "Kim bir nefse (cana) veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir nefse (cana) kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir nefsi (canı) kurtarırsa O bütün insanları kurtarmış gibi olur. Peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler; ama bundan sonra da onlardan çoğu yine yeryüzünde aşırı gitmektedir." MAİDE/32
- 13) "Onlardan çoğunun, inkâr edenlere dostluk ettiklerini görürsün, Nefislerinin onlar için önceden hazırladığı şey ne kötüdür. Allah onlara gazab etmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcıdır." MAİDE/80
- 14) "(Onlara) Göklerde ve yerde olanlar kimindir? Diye sor. "Allah'ındır" de. O, merhamet etmeyi zatına (ZATI NEFSİNE) farz kıldı. Size varlığında şüphe olmayan kıyamet gününde elbette toplayacaktır. Nefislerini (kendilerini) ziyana sokarlar (zulmedenler) varya işte onlar inanmazlar." ENAM/12
- 15) "Kendilerine kitap verdiklerimiz O'nu (Resulullah) kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanır. Nefislerini (kendilerini) ziyân edenler varya, işte onlar inanmazlar." ENAM/20
- 16) "Gör ki nefisleri aleyhlerine nasıl yalan söylediler ve tanrı diye uydurdukları şeyler kendilerinden nasıl kaybolup gitti." ENAM/24
- 17) "Onlar, hem insanları Peygamber'e yaklaşmaktan vazgeçirmeye çalışırlar, hemde kendileri ondan uzaklaşırlar. Oysa onlar farkında olmadan ancak nefislerini (kendilerini) helak ederler." ENAM/26
- 18) "Dinlerini bir oyuncak ve bir eğlence edinen ve dünya hayatının aldattığı kimseleri (bir tarafa) bırak! Kazandıkları sebebiyle hiçbir nefsin felakete duçar olmaması için Kur'an ile nasihat et. O nefis için Allah'tan başka ne dost vardır, nede şefaathçi..." ENAM/70
- 19) "Haydi nefislerinizi kurtarın." ENAM/93
- 20) "Onlar (günahkarlar) yalnız nefislerini (kendilerini) aldatırlar, ama farkında olmazlar." ENAM/123
- 21) " __ Rabbinin bazı alametleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan nefse (kimseye) artık imanı bir fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin, şüphesiz bizde beklemekteyiz." ENAM/158
- 22) Deki: Allah her şeyin Rabbi iken ben O'ndan başka Rabmi arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başka nefsin (başkasının) suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve o uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir." ENAM/164
- 23) "Kiminde tartıları hafif gelirse, işte onlar, ayetlerimize karşı haksızlık ettiklerinden dolayı nefislerini ziyana sokanlardır (nefislerine zulmedenlerdir)." ARAF/9
- 24) "Öyle bir günden korkun ki, o günde hiçbir nefis (hiç kimse), başkasını (başka bir nefis) için herhangi bir ödemedede bulunamaz; hiçbir nefisten (hiç kimseden) (Allah için vermedikçe) şefaath kabul olunmaz, fidye alınmaz; onlara asla yardımda yapılmaz." BAKARA/48
- 25) "(Ey bilginler)! Sizler Kitabı (okuduğunuz gerçekleri bildiğiniz halde), insanlara iyiliği emredip nefsinizi (Kendinizi) unutup musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?" BAKARA/44
- 26) "Ehl-i kitaptan bir kısım istediler ki, ne yapıp edip sizi saptırabilinler. Oysa onlar sadece nefislerini (kendilerini) saptırırlarda farkına varmazlar." AL-İ İMRAN/69
- 27) "Kendi nefislerinin (canlarının) kaygısına düşmüş bir grupta, Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyor. "Bu işten bize ne" diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, her şeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. Onlar sana açıklayamadıklarını nefislerinde (içlerinde) gizliyorlar." AL-İ İMRAN/154
- 28) "Allah'a iftira eden ya da O'nun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kimdir! Onların Kitapta ki nasipleri kendilerine erişecektir. Sonunda elçilerimiz (melekler) gelip canlarını alırken "Allah'ı bırakıpta tapmakta olduğumuz tanrılar nerede?" Derler. (Onlara da): "Bizden sıvışıp gittiler" derler. Ve kafir olduklarına dair nefisleri (kendi) aleyhlerine şahitlik ederler." ARAF/37
- 29) "İnanıp da iyi işler yapanlara gelince ki hiçbir nefse (hiç kimseye) gücünün üstünde bir vazife, yüklemeyiz. İşte onlar cennet ehlidir. Orada onlar ebedi kalacaklar." ARAF/42
- 30) "..... Onlar cidden nefislerine (kendilerine) yazık ettiler ve uydurdukları şeyle (putlar) da kendilerinden kaybolup gitti." ARAF/53
- 31) "Ayetlerimizi yalanlayan ve nefislerine zulmetmiş olan kavmin durumu ne kötüdür." ARAF/177

- 32) "Allah'ın dışında taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter nede nefislerine (kendilerine) yardım edebilir." ARAF/197
- 33) "Allah'a ortak koşanlar, nefislerinin (kendilerinin) kafirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, Allah'ın mescitlerini imar etme yetkileri yoktur. Onların bütün işleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedi kalacaklardır." TEVBE/17
- 34) "(Ey Muhammed!) Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kafir olarak nefislerinin (canlarının) çıkmasını istiyor." TEVBE/55
- 35) "Orada bütün nefisler (herkes) geçmişte yaptıklarını karşısında bulur. Artık onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülmüşlerdir. Uydurmakta oldukları şeylerde onları terk edip kaybolmuştur." YUNUS/30
- 36) "Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar nefislerine (kendilerine) zulmeder." YUNUS/44
- 37) "(O zaman) zulmeden bütün nefisler yeryüzündeki bütün servete sahip olsa (azaptan kurtulmak için) elbette onu feda eder. Ve azabı gördükleri zaman için için yanarlar. Aralarında adaletle hükümlenir ve onlara zulmedilmez." YUNUS/54
- 38) "İşte onlar nefislerini (kendilerini) ziyana uğrattılar. Uydurmakta oldukları şeylerde kendilerinden kaybolup gitti." HUD/21
- 39) "Ben size: "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır" demiyorum, gaybıda bilmem. "Ben bir meleğimde" demiyorum. Sizin gözlerinizin hor gördüğü kimseler için "Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir" diyemem. Onların nefislerinde (kalplerinde) olanı, Allah daha iyi bilir. Onları kovduğum takdirde ben gerçekten zalimlerden olurum." (HUD/31
- 40) "Onlara biz zulmetmedik; fakat onlar nefislerine (kendilerine) zulmettiler. Rabbinin (azap) emri geldiğinde, Allah'ı bırakıpta taptıkları tanrıları, onlara hiçbir şey sağlamadı, zararlarını arttırmaktan başka bir şeye yaramadı." (HUD/101
- 41) "Nefislerine (kendilerine) haksızlık ederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler: Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk, diyerek teslim olurlar. (Melekler onlara şöyle der:) "Hayır, Allah sizin yaptıklarınızı çok iyi bilendir." NAHL/28
- 42) "Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. (Yakub) dedi ki: Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) hakkıyla sabretmektir. Anlattığınız karşısında (bana) yardım edecek olan ancak Allah'tır." YUSUF/18
- 43) "Evinde bulunduğu kadın, onun nefisinden murat almak istedi, kapıları iyice kapattı ve "Haydi gel!" dedi O'da (Haşa) Allah'a sığınırım! Zira kocan velinimetimdir, bana güzel davrandı. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz!" dedi. YUSUF/23
- 44) "Yusuf: "Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi" dedi. Kadının akrabalarından biri şöyle şahitlik etti: "Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, bu ise yalancılardanandır." YUSUF/26
- 45) "Şehirdeki bazı kadınlar dediler ki: Aziz'in karısı, delikanlısının nefisinden murat almak istiyormuş; Yusuf'un sevdası onun kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz." YUSUF/30
- 46) "(Kral Kadınlara) dedik ki: Yusuf'un nefisinden murat almak istediğiniz zaman durumunuz neydi? Kadınlar, Haşa, Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik, dediler. Aziz'in karısı da dedi ki: "Şimdi gerçek ortaya çıktı: Ben O'nun nefisinden murat almak istemiştim. Şüphesiz O doğru söyleyenlerdendir." YUSUF/51
- 47) "(Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbin acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbin çok bağışlayan, pek esirgeyendir." YUSUF/53
- 48) "(Kardeşleri dediler ki: "Eğer o çaldıysa daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı" Yusuf bunu nefsinde (içinde) sakladı, onlara açmadı. (Kendi kendine) dedi ki: Siz daha kötü durumdasınız! Allah sizin anlattığınızı çok iyi bilir." YUSUF/77
- 49) "(Babalari (Yakub)) dedi ki: "Hayır nefisleriniz sizi (böyle) bir işe sürükledi. (Bana düşen) artık güzel bir sabırdır. Umulur ki Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir." YUSUF/83
- 50) "... De ki: "O'nu bırakıp da nefislerine (kendilerine) fayda ve zarar verme gücüne sahip olmayan dostlar mı edindiniz?" RAD/16
- 51) "Bütün nefislerin (herkesin) kazandığını gözetleyip, muhafaza eden (hiç böyle yapamayan gibi olur mu?) Onlar Allah'a ortaklar koştular." RAD/33
- 52) "Çünkü, O, bütün nefislerin (herkesin) ne kazanacağını bilir. Bu yurdun (dünyanın) sonunun kimin olduğunu yakında kafirler bileceklerdir." RAD/42
- 53) "(Şeytan diyecektir ki) Zaten benim davetime hemen koşunuz. O halde beni yermeyin, nefsinizi (kendinizi) yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz. İBRAHİM/22
- 54) "Nefislerine (kendilerine) haksızlık ederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler: Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk, diyerek teslim olurlar. (Melekler onlara şöyle der) Hayır Allah çok iyi bilendir." NAHL/28
- 55) "Onlardan (kafirlerden) öncekilerde böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar nefislerine (kendilerine) zulmediyorlardı." NAHL/33
- 56) "Eğer iyilik ederseniz nefsinize (kendinize) etmiş, kötülük ederseniz, yine kendinize (nefsinize) etmiş olursunuz." İSRA/7

- 57) "Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi (nefsi) için seçmiş olur, kimde doğruluktan saparsa kendi nefsi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkar başkasının günah yükünü yüklenmez. Biz bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azab edecek değiliz." İSRA/15
- 58) "Ben onları (İblis ve soyunu) ne göklerin nede yerin yaratılışına, nede bizzat nefislerinin (kendilerinin) yaratılışına şahit tuttum. Ben yoldan çıkanlarını yardımcı edinecek değilim." KEHF/51
- 59) "Bütün nefisler (her canlı) ölümü tadar. Bir deneme olarak sizi hayırlada, şerlede imtihan ederiz. Ve siz ancak bize döndürüleceksiniz." ENBİYA/35
- 60) " Yoksa kendilerini bize karşı savunacak bir takım ilahlarımı var? (O ilah dedikleri şeyler) nefislerine (kendilerine) bile yardım edecek güçte değildirler. Onlar bizden de alaka ve destek görmezler." ENBİYA/43
- 61) "Kimlerinde tartıları hafif gelirse, artık bunlarda nefislerine (kendilerine) yazık etmişlerdir; (çünkü onlar) ebedi cehennemdedirler." MÜMİNUN/103
- 62) (Kafirler) O'nu (Allah'ı) bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılmış olan nefislerine (kendilerine) bile ne zarar ne de fayda verebilen, öldürmeye, hayat vermeye ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkartmaya güçleri yetmeyen tanrılar edindiler." FURKAN/3
- 63) "Bizimle karşılaşmayı ummayanlar, Bize ya melekler indirilmeliydi ya da Rabbimizi görmeliydik dediler. Andolsun ki onlar nefisleri (kendileri) hakkında kibire kapılmışlar ve azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir." FURKAN/21
- 64) "Nefisleride (kendileride) bunlara yakinen inandıkları halde, zulüm ve kibirlerinden ötürü onları inkar ettiler. Bozguncuların sonunun nice olduğuna bir bak." NEML/14
- 65) "Nitekim, onlardan her birini günahı sebebiyle cezalandırdık. Kiminin üzerine taşlar savuran rüzgarlar gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmiyor, asıl onlar nefislerine (kendilerine) zulmediyorlardı." ANKEBUT/40
- 66) "Onlar, yeryüzünde gezipde kendilerinden öncekilerin akibetlerinin nice olduğuna bakmadılar mı? Ki onlar, kendilerinden daha güçlü idiler, yeryüzünü kazıp alt-üst etmişler, onu bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri onlarada nice açık deliller getirmişlerdi. Zaten Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar nefislerine (kendi kendilerine) zulmetmekteydiler." RUM/9
- 67) "Kim inkar ederse, inkarı kendi aleyhine olur. İyi işler yapanlara gelince, onlarda nefisleri (kendileri) için (cennetteki yerlerini) hazırlamış olurlar." RUM/44
- 68) "Kendisini ve İshakk'ı mübarek eyledik. Lakin her ikisinin neslinden iyi kimseler olacağı gibi nefisine (kendine) açıktan açığa kötülük edenlerde olacak." SAFFAT/113
- 69) "(Ey Allah'a eş koşanlar!) Siz de O'ndan başka dilediğimize tapın. De ki: Gerçekten hüsrana uğrayanlar kıyamet günü hem nefislerini (kendilerini) hemde ailelerini ziyana sokanlardır. Bilesiniz ki, bu apaçık hüsrandır." ZÜMER/15
- 70) "(Resulum!) Şüphesiz biz bu Kitab'ı sana insanlar için Hakk olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse, kendi nefsi lehinedir; kimde saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde vekil değilsin." ZÜMER/41
- 71) "İnkâr edenlere şöyle seslenilir: Allah'ın gazabı, sizin nefsinize (kendinize) olan kötülüğünüzden elbette daha büyüktür. Zira siz imana davet ediliyorsunuz, fakat inkar ediyorsunuz." GAFİR/10
- 72) "Ateşe arz olunurlarken onların, zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin. İnananlarda: İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü nefislerini (kendilerini) ve ailelerini ziyana sokanlardır, diyecekler. Kesinlikle biliniz ki zalimler, sürekli bir azap içindedirler." ŞURA/45
- 73) "Kim cimrilik ederse ancak nefsi aleyhine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz fakirsiniz." MUHAMMED/38
- 74) "bunlar (putlar), sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar, hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Halbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir." NECM/23
- 75) "Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir." HAŞR/9
- 76) "Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ında onlara nefislerini (kendilerini) unuttuğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkan kimselerdir." HAŞR/19
- 77) "Gizli konuşmaktan men edildikten sonra, yine o yasaklanana yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizlice konuşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Kendi nefislerinden de: Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi? Derler. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Ne kötü dönüş yeridir orası!" MÜCADELE/8
- 78) "O halde gücünüz yettiğince Allah'a isyandan kaçının. Dinleyin, itaat edin. Kendi (nefs) iyiliğimize olarak harcayın. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir. TEGABÜN/16
- 79) "Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz nefisine (kendine) zulmetmiş olur." TALAK/1
- 80) "Ey inananlar! Nefsinizi (kendinizi) ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun." TAHRİM/6
- 81) "Nefislere büyü yapanların şerrinden (Rabbe sığınırım)." FELAK/4

NEFS-İ LEVVAME

Anlamı: Kendini kınayan, levm eden, pişman olan nefis mertebesi.

ZİKİRİ: Allah Allah **Ya Allah**

Allah esmasının kısaca anlamı: Lafzattullah. Kainatı alemleri var eden, halk eden, idare eden yüce varlık. Zerreden alemlere bütün mevcudların yaratıcısı, her türlü noksan sıfatlardan uzak, bütün güzel isimlerin, yüce, ezeli ve ebedi sıfatların sahibi ve her şeyin gerçek mabudu olan. Gerçek mabudun ve tek yaratıcının özel ismi. Allah ismi, Rububiyet sıfatları ile donanmış gerçek vücudu ile münferit olan varlığın ismidir. O'ndan başka her mevcudun mevcudiyeti Allah sayesinde. Allah'la kaimdir. Her mevcud ancak O'nunla mevcudiyetini devam ettirebilir. Allah ismi bütün isim ve sıfatları cem eden Zat ismidir.

TEVHİD ZİKİRİ: **lâ maksude illallah; lâ ilahe illallah**

(Allah'dan başka maksad yoktur) (Maksad ancak Allah'tır) (Allah'dan başka ilah yoktur)

(İlah ancak Allah'tır)

MAKSAD: Amaç, hedef, varılmak istenen sonuç

İDRAK AYETİ: **"fenada fizzulumâti en lâ ilahe illa ente sübhaneke inni küntü minezzalimiyn"** (Enbiya/87)

Meal: **"Karanlıklar içinde "senden başka ilah yoktur, sen münezzehsin, doğrusu ben zalimlerden oldum" diye niyaz etmişti."**

İDRAK AYETİ: **"İnnellahe yuhibbüttevabiye ve yuhibbil mutatahhiyyn."** (Bakara/222)

Meal: **"Kesinlikle Allah çok tevbe edenleride sever, çok temizlenenleride sever."**

İDRAK AYETİ: **"la uksimü bi yevmil kıyameti (1) ve la uksimü binefsillevvameti (2)"** (Kıyamet/1-2)

Meal: **"Kıyamet gününe yemin ederim. Kınayan nefse de yemin ederim."**

Nefs-i natika bu mertebede **"hayvani ruh"** ismi ile müsemma olur.

YAŞANTISI: Nefs-i levvamenin biri nefis-i emmareye diğeri de mülhimeye bakan iki yüzü vardır. Ehli hayvandır. Davul önünde oynar, kürsi dibinde ağlar. Kendini beğenmiş olup, şer kaynağıdır, ham sofudur. Cehalet, hamlık, kırgınlık, gıybet, levm, çok yemek ve şehvet ahlaki vasıflarıdır. **HAVF** ve **RECA** arasında yaşar.

Bu mertebeden kurtulup yükselmenin anahtarı zikirlerini yapmak aracılığı ile. Müşidinin Salık'e yapmış olduğu telkinle zikre başlar, nurunu, sırrını ve halini müşahede edinceye kadar çalışmalarına devam eder. Rengi kıızıdır. Müşidinin himmeti irşadadır.

Bu nefis mertebesinde, hemen hemen nefsi emmarenin kısmen ıslah olmuş halidir. Benlik bilinci ve benliğinin Allah'la devam ettiği idraki ve çabaları kişiyi küfür ve nifaktan kısmen kurtarmışsada henüz hal halini almamıştır. Yaşantısına zaman zaman bu konuyu adapte etmektedir. Kötü ahlak vasıflarından tam manasıyla kendini kurtaramamıştır. Fırsat bulur bulmaz bu kötülöklere ve vasıflara meylederek, yaparak emmareliğe düşüverir. Onun için bu nefis mertebesinde olanların uyanık olup, nefis mücahadesi ile nefsin ihtiraslarına karşı muhalefet ve tevbe ile nefsi mülhime mertebesine geçmeye çabalamaları gerekir. Gevşeklik göstermemeli gayret, çaba ve çalışmalarına devam etmelidir.

Nefsi benliğinin tesirinde olan kimse, yukarıda bahsedilen biçimde çalışmalarını sürdürdükçe yavaş yavaş manen güçlenmeğe başlar. Nefs-i emmarede kendine hakim olamayan, yapmış olduğu her kötü işte "oh olsun, ne iyi yaptım" diyen ve pişmanlık duymayan kişi, nefis-i levvameye ulaşınca, şuurlanmaya ve pişmanlık duymaya başlar. Bu şuurlanmada nefsinin, benliğinin emanet olduğu ve Kur'an ve Sünnet-i Muhammediye'ye göre yaşanmak üzere bu nefsin verildiği bilinci önemli rol oynar. Nefsin ilahi hakikatini örtmemeye çabalama idraki pişmanlıkta önemli rol oynar. Himmetini yüceltirse, azimle ileri doğru yol alır. Ancak tersi olursa, nefsi emmareye ve emmare vasıflarına geri döner.

Nefs-i Levvamenin huylarını şöyle özetleyebiliriz:

1. Fısk: ilahi emirlerden kaçış
2. Cehalet: Maddi ve manevi ilimleri öğrenmekten haz duymama, kaçış

3. Ucub: insanın helakına sebep olan kendini ve özelliklerini beğenmek ve bu konuda ısrarcı olmak
4. Uykuyu sevmek: Gereğinden fazla uykuya düşkünlük, vakitlerini uyku ve gereksiz şeylerle meşgul ve zayi etmek.
5. Yemek ve içmeye gereğinden fazla, ölçüler dışında düşkün olmak
6. Hırs: Dünya ve içindekilere karşı ihtiraslı olmak, hiçbir şey ile tatmin ve mutlu olmamak, kanaati ve şükürü unutmak
7. Pişmanlık: Yaptıklarına pişman olmak, ancak iradesini pişmanlığa düştüğü şeyler hakkında, vazgeçmek hususunda her zaman kullanamamak
8. Şehvet: Cinsel ve diğer nefsi arzularına karşı aşırı istekli olmak, tatmin için gayri meşru yollara da sapmak.
9. Geçimsiz olmak.

Bu fena huylar, hem manevi pislik, hemde zehirli mikrop gibidir. Tüm kötü ahlak sıfatlarından kurtulmak için, yaşam maksadımızı, çokluklardan kurtarıp tek bir hedef haline getirmek ve bu bilinçle hareket etmek gereklidir. Tek hedef, maksat ise Allah'tır. Hedefi Allah olan bir kişi, Allah'ın rızası ve istekleri doğrultusunda hareket edecektir. Allah'ın emir ve yasakları çerçevesinde yaşam amacını kilitleyecektir. Böylece dünya hayatından alacakları Kur'an ve Sünnet-i Muhammedi doğrultusunda alıp, kullanıma sokup, hayatına adapte edecektir. İşte bu nedenle **"İla maksude illallah; lâ ilahe illallah"** tevhid zikri, hedefi birleyip onu Allah'a rabtedecektir. "Allah" zikride gerçek maksadını ve varmak istediği hedefe kişiyi ulaştıracaktır. Hayatımızı Allah ile birlikte olacak şekilde günlük yaşantımıza sokmak üzere planlamalıyız. Daha öncede belirtilen kudsi hadiste:

"Ben gizli bir hazineydim. Bilinmekliliğimi sevdim. Halkı zuhura getirdim (yarattım). Nimetlerimi sevdirdim. Taki beni bilsinler"

İşte insan Allah'ın sevdirmesi ile, O'nun halk ettiği (yarattığı) varlıklara karşı muhabbet duyar. Ancak emmare ve levvame nefis mertebelerinde bu sevgi ve muhabbet Allah'ın istediği şekilde sevgi ve muhabbetten sapmış kendi "ene" sine ve kendi ihtiraslarına yönelmiştir. Bu sevgi ve muhabbetin kaynağını bilememekte, dolayısıyla Allah'ın kendisinin bilinmesi için verdiği bu sevgiyi, Allah'ın Kur'an ve Sünneti Muhammedi ile koyduğu ölçüler dışında kullanmaktadır. Bütün sevgi, muhabbet ve aşkların temelinde, kaynağında ilahi aşk yatmaktadır.

Ehlullah aşkı üç sınıfta toplamıştır:

1. Hayvani aşk: Bu aşkta hiçbir ölçü yoktur. Kişi bu düzeyde en çok sevdiği kendi benliğine bile zarar verecek düzeyde ölçüler dışına çıkar. Örneğin; İçki içer, sigara içer, hırsızlık yapar, gayri meşru zeminlerde şehvetini tatmin etmeye kalkar (vb). İddiasına göre en çok sevdiği olan kendi benliğini, daha bu dünyada iken tehlikeli, riskli durumlara atar. Ahiretteki sonuçlarını düşünmek istemez, düşünmez bile. Kendine yapabileceği en iyi şeyin, kendine çeki düzen vermek olduğunu arasına anlayıp, pişman olsada bir türlü bu alışkanlıklardan, sevgilerden vazgeçmez. Haline yansıtımaz. Sevginin, aşkın kaynağında bilmediğinden ilahi aşka yönelmez. Sevgilerini, ilgilerini çoğaltır ve haram yollarla bunları tatmin yolunu tutar.
2. Mecazi aşk: Kişi bu aşk düzeyinde bir öncekine göre kendine daha az zarar verir. Sevgisini, muhabbetini, aşkını nispeten daha ölçülü düzeyde yaşar. Ara sıra bu aşkı hayvani düzeye inse bile kendini toparlar, pişman olur, pişmanlığını daha uzun süre gereklerini yerine getirerek, hayvani düzeye inmeden meşru zeminlerde sürdürür. Ama sevgisinin ve aşkın ana kaynağını yine bilmez. Bu düzenlemeleri kendi benliği için yapar. Kendi benliğine, nefsine zarar vermemeyi tercih etmiştir. Gayri meşru ve israf düzeyinde bu sevgi ve aşklarını sürdürmemeye gayret eder. Ara sıra harama düşse de hemen tevbe eder. Mecazi aşk, ilahi aşka köprüdür.
3. İlahi aşk: İlahi aşk sahibi insan, tüm sevgi muhabbet ve aşkların ana kaynağının Allah olduğunu bilir. Maksadı, gayesi Allah'tır. Dolayısıyla bu insan, sevgi, muhabbet ve aşklarının yönlendirdiği eşya ve kişiler hakkındaki sevgi ve aşklarını Kur'an'ın ve Sünneti Muhammediye'nin ölçülerine ve kalıplarına sokar. Yine bilirken Allah bu sınırları, bu sevgileri hayvani aşka ve mecazi aşka düşmeyip, düşse bile yinede bu düşüş sırasında yine Allah'ı bilip, bulup, ölçülere uyması için koymuştur. Zira Allah bu eşya ve kişilere olan sevgi, muhabbet ve aşklarla, bu vesilelerle, kendini ve aşkını buldurmak istemektedir. Konulan ölçüler ve sınırlar yine insanın kendisi içindir. Dünya ve ahiret dengelerinin sağlanması ve bireyin ve toplumun her iki cihan saadetinin sağlanması içindir. Zira Allah bir kalpte iki sevginin bir arada olmasına izin vermez. İsteddiği, o kalpte kendi ilahi sevgisinin ve buna bağlı ölçülü sevgilerin olmasıdır. Kendimizi severken bile ölçülü olup, bu benliği veren, halk eden Tek ve Bir Allah'ı sevmek suretiyle kendimizi O'na bağlamalıyız. Maksadımız ve hedefimiz de bu olmalıdır. Zaten insan tefekkür edecek olursa, sevdiği her şeyin kaynağının Allah olduğunu, Allah sayesinde var olduğunu anlaması zor olmayacaktır. Öyle ise aşkı tek bir aşka çevirmeside bu tefekkür ile zor olmayacaktır.

Aşk, ister mecazi tarafından, ister ilahi tarafından olsun yani Hakkın sıfatları ve isimleri tarafından olsun, sonuç olarak bizim için Rabbin Zatına rehberdir.

Kişi aşkı, muhabbeti, izafi-beşeri-birimsel benliğine yönlendirmekten kurtarıp, aşkını ilahi benliğe, ilahi Zata yönlendirmelidir.

Mevlana Hz. leri **"mecaz hakikate köprüdür"** buyurmuşlardır.

Özetle, Allah seilmeli, sonra halkettikleri (yaratıkları), O'nun koyduğu ölçülerle seilmelidir. Yunus Emre bu hususu: "Yaradılanı severiz, yaradan'dan ötürü" diyerek özetlemiştir.

Ayrıca "Sevelim, Sevilelim" diyerekte Allah'ı seversek, seviceğimizi bize bildirmiştir.

Bu suretle bize kalan, öğrenmemiz gereken tek görev neyi, kimi hangi ölçülerle seviceğimiz konusudur. Bunu da Kur'an ve Sünneti Muhammedi ile ilan etmiştir. Bu sınırlara tecavüz etmeden yaratılmışlara gösterilen her türlü ölçülü sevgi, övgüyü Hakk eder. İşte bu nedenlerle birey, ferd olarak insan sevgi ve aşklarını Allah'a raptederek ilahi aşka kaydırırsa, sevgi konusunda da Allah'ı tevhid edecektir. Hedef ve maksatlarını da tevhid edip, hayatına çekidüzen verecektir.

Maksadı, hedefi Allah olan kişi Allah'ın neleri sevdiğini, neleri sevmediğini bilmesi gerekir: işte bazı ayetler;

"Dürüst davranın. Allah dürüstleri sever" (Bakara/195)

"Allah tevbe edenleride sever, temizlenenleride sever" (Bakara/222)

"Allah sabredenleri sever" (Al-i İmran/146)

"Allah iyi davrananları sever" (Al-i İmran/148)

"Allah kendisine tevekkül edenleri sever" (Al-i İmran/159)

"Resulüm De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın" (Al-i İmran/31)

"Allah güzel davranışta bulunanları sever" (Al-i İmran/134)

"Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever" (Maide/13)

"Allah adil olanları sever" (Maide/42)

"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah sevdiği ve Kendisini seven, müminlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda mücadele ederler ve hiç bir kimsenin kınamasına aldırılmazlar" (Maide/54)

"Allah haksızlıktan sakınanları sever" (Tevbe/4)

"Allah adaletli davrananları sever" (Hucurat/9)

"Allah bozgunculuğu sevmez" (Bakara/205)

"Allah inkarcılıkta ve gınahta ısrar eder kimseyi sevmez" (Bakara/276)

"Allah zalimleri sevmez" (Al-i İmran/57)

"Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi sevmez" (Nisa/36)

"Kendilerine hiyanet edenleri savunma, Allah hainliği meslek edinmiş günahkarları sevmez" (Nisa/107)

"Allah aşırıları sevmez" (Bakara/190)

"Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez" (Maide/87)

"Allah israf edenleri sevmez" (Enam/141)

"Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez; ancak haksızlığa uğrayan başka" (Nisa/148)

"Doğrusu O, zalimleri sevmez" (42/44)

"Şu kesindir ki O, kibirlenenleri hiç sevmez" (Nahl/22)

"Rabbimize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez" (Araf/55)

"Allah hainleri sevmez" (ENFAL/58)

"Allah hain ve nankör olan herkesi sevgisinden mahrum eder" (Hacc/38)

"Bil ki Allah şımarıkları sevmez" (Kasas/76)

"Allah kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri asla sevmez" (Lokman/18)

"Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez" (Araf/31)

"Allah ise bozguncuları sevmez" (Maide/64)

"Allah'ın sana verdiği ahiret yurdunu iste. Dünyadan da nasibini unutma" (Kasas/77)

Kudsi Hadis:

"Akıllı kimse vaktini üçe ayırmalıdır. Bir saatinde Rabbine dua etmeli, diğer saatinde nefsinin hesabını çekmeli, bir saatinde yemesine ve içmesine (dünyasına) tahsis etmelidir."

Böyle bir durumda nefis nurlanacak, zaten nur olan, nuru örtülmüş olan nefsin nuru artacak ruhun nuru ile nurlanıp, ruha muti olup uyacaktır, uymaya başlayacaktır. Aksi ise isyan edip, nurdan zulmete, karanlığa geçirir ki emmareliğe düşüş ile neticelenir.

"Herkes, uğruna yaratıldığı şey müyesserdir" ve **"Bir şeyi aşırı sevmek, seni kör ve sağır yapar"** hadisi şerifleri hedeflememiz gerekenin Allah olduğunu bizlere ne güzel açıklamaktadır. Allah dışındaki sevgilerin tam bir hedef ve maksat olamayacağı ve bu sevgilerin aşırıya kaçtığında bizi dünyaya ve Allah'a karşı kör ve sağır yapacağı ne güzel vurgulanmıştır.

Bütün sevgi ve muhabbetlerin kaynağının ilahi muhabbet ve aşk olması nedeniyle, her ne eşya ve kimse olursa olsun, onlara olan muhabbet ve sevgimiz ölçülü olmalıdır. Peygamber Sünnetini bu konuda model almamızdır. Bu suretle, kötü ahlak vasıflarımız törpülenip kaybolacak, ölçüler konulacak ve iyi ahlak vasıfları oluşup, gelişmeye başlayacaktır. Yardım ise Allah'tan olacaktır. Ölçüye bir örnek verecek olursak; Kur'an'da yemek içmek konusunda **"Yiyiniz, içiniz israf etmeyiniz"** ayeti mevcuttur. Bunu tamamlayan hadis ise **"Her arzu ettiğini yemen israftır"** hadisidir. Çağımızın hastalıklarından obesiteye karşı ne kadar kuvvetli iki ölçü bilgi sunulmuştur.

Allah'ın emaneti olan vücudumuzu korumak için birçok ihtiyacımız vardır. Yeme, içme, giyme, uyku ve aile ihtiyaçlarını temin etmek bunlardandır. İşte bizi halk eden Allah, Kur'an ve Sünneti Muhammedi ile bu hususları ölçülere bağlamış, düzene sokmuştur. Bu ölçülere uymak ise dünya ve ahiret menfaatidir. **"İnsana çalışmasının karşılığı vardır"**. (Necm/39) ayeti bizi bu ölçülerle çalışmaya sevk etmektedir.

Her türlü sevginin ve muhabbetin kaynağı Allah'ın Zatıdır. Allah Zati Nefsinden O'nu anlayabilmemiz için bizlere nefislerimizi hibe etmiştir, halk etmiştir (yaratmıştır). Bu vehb olan nefsimizi bize, bilinmek ve bilinip istediklerini yerine getirmemiz için emanet etmiştir. Bedenimizi de buna aracı kılmıştır. Dünya aleminde ancak bu bedenle bulunabilmekteyiz. Zira ayeti kerime de **"Nefisler bedenlerle birleştirildiğinde..."** (Tekvir/7) denerek bu işin basit bir hadise olmadığı vurgulanmıştır.

Bu nedenle emanete iyi bakmamız, emirler ve yasaklara riayet ederek emanetin hakkını vermemiz gerekmektedir. Bunu nasıl yapmamız gerektiğini açıklamak için hem dünya hem ahiret saadetimiz için, nefsimize hitap için Kur'an indirilmiştir. Kur'an'ın nasıl yaşanıp, hayatımıza adapte edeceğimizi öğretmek için Peygamberini Zati nefsinin aynası olarak, içimizden nefsimizden seçip, yine bizlere hibe etmiştir.

"Nefsinizden bir resul geldi" (Tevbe/128)

"Gerçekten Allah, müminlere ihsan ve ikramda bulunmuştur. Çünkü onlara kendi içlerinden, onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyip arıyan, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermiştir" (Ali İmran/164)

Sevdiklerimizi ve muhabbet ettiklerimizi Allah için sevmeli ve muhabbet etmeliyiz. Allah'tan gafil bir nefisle her neyi ve kimi seversek sevelim, sevdiklerimizi putlaştırma ve ilahlaştırma riski vardır. Buda şirk riskini taşır. Şirk ise ayetle sabit olduğu üzere en büyük zulümdür. Ve Allah'ın affetmediği tek şeydir. Zira Allah'ın tevhid bildirisine taban tabana zittir. **"Şirk en büyük zulümdür"** (Lokman/13)

"Ameller niyetlere göredir..." hadisiyle maksadını Allah'a ve emirlerine çevirip, niyetlerimizi dolayısıyla bu niyetlerle işleyeceğimiz fiillerimizi de Hakk yoluna döndürmeliyiz. Hadisin tamamı şöyledir: **"Ameller niyetlere göredir. Herkes için niyet ettiği şey vardır. Kimin hicreti Allah'a ve Resulüne ise, onun hicreti Allah ve Resulünedir. Kiminde hicreti elde edeceği bir dünya malına yada evleneceği bir kadına ise, onun hicretide hicret ettiği şeydir"**.

İnsan neye ve kime hicret edip yönelirse: Allah için ve Resulünün gösterdiği ölçü ve yöntemlerle ve fiillerle hicret edip yöneldiğinde; Allah'a ve Resulüne yönelmiş, hicret etmiş olur. Gösterdiğimiz sevgi ve muhabbetlerde, aşklarda da aynı ölçü söz konusudur. İşte bu nedenle Kur'an ve Sünneti Muhammedi ile konuyla ilgili ilimleri almakta farzdır.

"Pişmanlık tevbedir" hadisiyle Peygamber Efendimiz (sav) bize büyük bir ışık tutmaktadır. Her mertebede geçerlidir. Allah'ın Zati İlmi sonsuz olduğundan, her yeni öğrendiğimiz bilgi bize yeni ışık tutacağından, o mertebede ya yaptıklarımızdan yada yapamadıklarımızdan dolayı pişmanlık duyacağımız açıktır. Ancak bu geçici bir durumdur. Zira rehberimiz Hz. Muhammed (sav) **"Tevbe eden, hiç günah işlememiş gibidir"** hadisiyle bizleri müjdelemiştir. Ancak arkasından aynı hataları işlemememiz için bizleri şu hadisle uyarmıştır:

"Mümin aynı delikten iki kere ısırılmaz" diyerek tevbe ettikten sonra aynı hataları yeniden yapmamamız konusunda bilgi vermiştir. Allah'da kulların hata işleyebileceğini ve tevbeyi zorunlu kıldığını şu kudsî hadisiyle bildirmiştir: **"Kullarım hiç günah işlemeseydi, işleyip tevbe etmeselerdi, onları yok eder yerlerine günah işleyip tevbe edecek yeni bir kavim yaratırdım"**.

Zira Allah Tevab, Gafur, Gaffar, Afüvv gibi isimlerinin zuhura çıkacağı mahaller ister. Bu isimlerin zuhur mahalleri ise günah işleyenlerdir. Ancak Allah bunun devamlılık arz etmemesi gerektiğini şu ayetle açıkça ilan eder:

"Allah tevbe edenleri ve temizlenenleri sever" (Bakara/222).

Allah tevbe etmeyi, manevi kirlere temizlenip, arınma yolu olarak vermiş ve bu kişileri sevdiğini bildirmiştir. Bu temizlik halini ve Allah sevgisini kaybetmemek için Allah'ın emir ve yasakları hususunda azami dikkati ve titizliği gösterecek iradeyi kullanmamız gerekmektedir. Yine irademizi kullanarak, Nasuh tevbesi yaparak yani bir daha aynı günahı işlememek azmiyle tevbe etmemizi bize yine Kur'an bildirmektedir.

Nasuh tevbesi nefis terbiyesinde, mücahesinde ve tezkiyesinde (arınma) çok önemlidir. Aynı hataya düşsek bile her defasında "Nasuh tevbesi" azmiyle yola çıkmak bize işlerimize daha büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Bu konuda şu hadisin uyarısına dikkat etmeliyiz: **"Tekrar tekrar tevbe edip aynı günahı işleyerek Allah'la alay etmeyiniz"**.

Bütün bu bahsedilen ayet ve hadisleri analiz ve sentez ederek günahlardan ve hatalardan mümkün olan en kısa zamanda kurtulma azmi ve iradesini benliğimize, nefsimize yerleştirmeliyiz. Bu azim ve irade bizim bu yolda ilerlememizi hem kolaylaştıracak, hem yolu kısaltacak, hemde sosyal, maddi ve manevi yaşantımızı düzene sokacaktır. Kötü ahlak vasıflarından kurtulmamız, iyi ahlak vasıflarını kazanmamız için en önemli adımı oluşturacaktır. Bu da nefsin kötü vasıflarının kıyametidir. İşte bu nedenle başta verilen idrak ayetinde kıyamet ve nefsi levvame üzerine yemin edilmiştir. İşte tevbe ve pişmanlık bu mertebede bu nedenle çok çok önemlidir. Nefsi levvame üzerine yemin eden Allahu Teala bizi istikamete Kur'an ve Sünneti Muhammedi yoluna ancak bu şekilde gireceğimizi vurgulamaktadır.

Yunus Peygamberde, nefsin karanlıklarından kurtulup, nefsimizin ilahi hakikatine ulaşmamız için bizlere bu mertebede yaptığı duayı örnek vermekte, bu şekilde Rabb'in affına mazhar olmamıza vesile olmaktadır.:

"İla ilahe illa ente sübhaneke inni küntü minezzalimin".

Dikkat edilirse bu ayette karanlıklardan (nefsin karanlığı, cehaleti ve zulmünden) kurtulmak için, Allah tek ve bir ilah olduğunu ve uluhiyetinde eşi ve benzeri olmadığını kabul etmek zorundadır. Aksi nefsin ilahi hakikatine zulmetmektir. Benliğimizin istekleri doğrultusunda yaptığımız kötü işlerden kurtulmak için tevbe etmek çok önemlidir. Tevbe ettikten sonra yükümüz hafifleyecek ve nefsimiz nurlanacak aydınlanacak, karanlıklardan kurtulacaktır. Yunus aleyhisselamin hikayesinden kısaca şu dersleri çıkarmalıyız:

- Aldığımız bir görevi kendi aklımıza göre karar vererek bırakmamamız gerektiğini
- Dara düştüğünde Allah'tan yardım dilemeyi
- Günah ve hatalardan sonra pişman olup tevbe etmeyi
- Her zaman Rabbimizden ümitvar olmayı
- Başına gelen hadiselerden ibret almayı
- Nefs muhasebesi yapıp varsa yapılan yanlışlıklardan pişmanlık duyup, tevbe etmeyi
- Ahde vefayı

- Gafletten uyanıklığa dönüş yapmayı, şuurlanmayı.

Böylece kişi cüzi aklından, akl-ı küle, Allah'a doğru gitmede azmetmelidir, iradesini güçlendirmelidir.

"Tevbe eden hiç günah işlememiş gibidir" hadisiyle Peygamber Efendimiz, bize kul hakları hariç, büyük bir müjde vermiştir. Bu nedenle özellikle nefsi levvame mertebesinde ve her mertebede nefis muhasebesi yaparak, nefsimizi, kendimizi hesaba çekmeliyiz. Bu kendimize yapacağımız en büyük iyilik olacaktır. Bu nefis muhasebesinin her gün yapılması, hesaplarımızın birikmesini engelleyecektir. Zira Hz. Resul, bu hususu şu hadisi ile teşvik etmiştir.

"Hesaba çekilmeden önce, nefsinizi hesaba çekiniz".

Kendi hayatını analiz eden insan, iyiliklerini ve kötülüklerini vicdanı kararmadıysa tespit edebilecektir. Bu nedenle iyilikleri için Allah'a şükredecek, kötülükleri için tevbe, istiğfar edecektir. Bu suretle kendi nefsinin hesabına çekecektir. Nasuh tevbesi ile hatalarını, kusurlarını tekrarlamamak azmiyle adeta kıyameti kopup, yeniden doğup, yeniden hayata başlamış olacaktır. Yine ayeti kerime ile bu hususlar açıkça bildirilir: **"Bütün iyilikler Allah'tandır, kötülükler ise nefsinizdendir"**. (Nisa/79)

İşte bu nedenle bu mertebede pişmanlık, tevbe-istiğfarın önemi çok büyüktür. Kendi "ene" si ile, benliğine yaşarken, kendini varlık sahasına çıkartan Allah'ı ve ancak Allah'la var olduğunu anlayan insan, vechini, zatını Allah'a döner. Tıpkı Yunus aleyhisselam gibi. O'nun tek ve bir ilah olduğunu ikrar ederek, yaşamaya başlar. İnsandaki "ene" bilincini gerçek yerine oturtmak Allah'la var olduğunu bilerek yaşamaya yönelir. "Ene" nin, nefsinin gerçek sahibi Allah'a dönünce bu idrak bu mertebedeki kıyamettir.

Nefsin hakikatine bir adım daha atmış, bu mertebedeki ilmi arttığandan, bunu da hal edildikçe nefsi nurlanacaktır. Bu mertebenin irfanıyetiyle, "ene" si benliği kendinden ölene kadar ayrılmayacağını idrakiyle, tevbe istiğfarın her an, her mertebede gerekli oluşu idrakine varır. Gafleti, her an uyanık olma şekline, her an hata yapıp, günah işleyip, tevbe edebileceği, etmesi gerektiği şuuruyla yaşamına devam etme kararı verir. Bu nedenle bu mertebede pişmanlık, tevbe-i istiğfar ve tevbede azim çok değerlidir.

Allahü Teala Kur'anında şöyle buyurmaktadır: **"Kim bir kötülük yapar yahut nefsinin zulmederinde sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok başışlayıcı ve esirgeyici bulacaktır"**. (Nisa/110)

Kur'anın bir indiriliş amacını da şöyle açıklıyor: "... **Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonrada O'na tevbe etmeniz için indirildi"**. (Hud/3)

"Nihayet Allah'ın cezasından, yine Allah'ın kapısından başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılarda, bundan sonra önceki iyi hallerine dönsünler diye, Allah onları tevbeyle muvaffak kıldı". (Tevbe/118)

Hz. Peygamber (sav) şöyle dua etmiştir: **"Allahım seni bana kendi nefsimden, kulağımdan, gözümünden, ailemden, malımdan ve soğuk sudan daha sevimli kıl"**

Rehberimiz Peygamberimiz (sav); sevgilerin hepsinin üstünde Allah sevgisinin olması gerektiğini yukarıdaki hadisiyle bize bildirmiştir.

İnsan yaşam hedefini ve maksadını, çokluklardan arındırarak tek, bir Allah hedefine yönlendirmelidir. Uluhiyeti (ilahlığı) ile Allah tüm yarattıklarını bir arada tutmaktadır. Maksadı Allah olan insan bütün çoklukları Allah ile birleyip, tevhid edecektir. Bu çoklukları ise Kur'an ve Sünneti Muhammedi doğrultusunda yönlendirecek, her mevcuda hakkını verecektir. Hedefi çokluk olan, tevhidden uzaklaşan insanın ise sevdikleri ve arzuları darmadağın olacaktır. Çoklukları toplayıp cem eden Allah bilinci olmadığında, çokluklar, düşünceler ve yaşamda zorlaşacak hayatta tutarsızlıklar baş gösterecektir. Bundan kurtaracak olan maksadı, ilah olan tek Allah'a yönlendirmek ve zikir, tevhid zikri, ilgili ayet ve hadisleri tefekkürle zikredip, bu mertebenin nuruna ulaşmaktır.

Bu makamda veliler serdarı Hz. Ali (kv): **"İnsan, seyri lillahta aşırı dünyevi isteklerden vazgeçmeye başlar; uhrevi gayelere yönelir. Bir yandanda irfanını arttırmaya çalışır"** buyurmuştur.

Allah'ın, nefsimize Nur ismiyle tecelli edip aydınlatması, Mürid ismiyle tecelli edip bizleri tevbe yolunda ve irfan yolunda irade sahibi kılması, Alim ismiyle tecelli edip mertebelerin ilmini nefsimize ilham etmesi niyazı ve duasıyla... AMİN.

NEFS İLE İLİŞKİLİ TEFekkÜR AYETLERİ

1. "Karşılığında nefislerini (kendilerini) sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bunu anlasalardı". BAKARA/102
2. "Ve bir günden sakının ki o günde hiçbir nefis (hiç kimse) başkası için (diğer bir nefis için) bir şey ödeyemez, kimseden fide kabul edilmez, hiç kimseye şefaata fayda vermez. Onlar hiçbir yardımda görmezler". BAKARA/123
3. "Allah sizin nefsinize (kendinize) kötülük ettiğınızı bildi ve tevbenizi kabul edip sizi bağışladı". BAKARA/187
4. "Yine onlar (takva sahipleri), bir kötülük yada nefislerine (kendilerine) zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Birde onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler". AL-İ İMRAN/135
5. "Nefislerini (kendilerini) temize çıkaranlara ne dersin! Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimse kılpayı kadar haksızlık görmez". NİSA/49
6. "Kim bir kötülük yapar yahut nefisine zulmederde sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok yargılayıcı ve esirgeyici bulacaktır". NİSA/110
7. "Ayetlerimize inananlar sana geldiğinde onlara deki: selâm size! Rabbiniz merhamet etmeyi nefisine (zati nefisine) yazdı. Gerçek şu ki: Sizden kim, bilmeyerek bir kötülük yapar, sonra ardından tevbe edipte kendini islah ederse bilsinki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir". ENAM/54
8. "Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinde (tevbelerini kabul etti). Yeryüzü genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları nefislerini sıkıkça sıkıyordu. Nihayet Allah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah, onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyle çok kabul eden, pek esirgeyendir". TEVBE/118
9. "... Bir toplum nefislerindeki (kendilerindeki) özellikleri değiştirmeye kadar Allah onlarda bulunana değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledimi artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur". RAD/11
10. "O gün, bütün nefisler (herkes) kendi nefisini (canını) kurtarmak için uğraşır ve herkese (bütün nefislere) yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez". NAHL/111
11. "Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter". İSRA/14
12. "Bütün nefisler (her canlı) ölümü tadar". ENBİYA/35
13. "Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Bütün nefisler (herkes) peşine koştuğu şeyin karşılığını bulsun diye neredeyse onu (kendimden) gizleyeceğim". TAHA/15
14. "Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık nefislere (kimseye) hiçbir şekilde haksızlık edilmez". (Yapılan iş) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz". ENBİYA/47
15. "Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi nefisleriyle (vicdanlarıyla) hüsnüzanda bulunupta; "Bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmezmiydi?" NUR/12
16. "Her nefis (can) ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz." ANKEBUT/57
17. "Melike dedi ki: Rabim! Ben gerçekten nefsim (kendime) yazık (zulüm) etmişim. Süleyman'la beraber alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum." NEML/44
18. "Musa: Rabim! Doğrusu nefsim (kendime) zulmettim. Beni bağışla dedi, Allah'ta onu bağışladı. Çünkü çok bağışlayıcı ve çok esirgeyici olan ancak O'dur." KASAS/16
19. "Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir nefis (hiç kimse) yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiçbir nefis (hiç kimse) nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır." LOKMAN/34
20. "O gün hiçbir nefis (hiçbir kimse) en ufak haksızlığa uğramaz. Siz orada ancak yaptıklarınızın karşılığını alırsınız." YASİN/54
21. "Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenide uykusunda iken nefislerini (canlarını) alırdı, ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphesiz yokki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır." ZÜMER/42
22. "De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir." ZÜMER/53
23. "İbrahimin dininden nefisini (kendini) bilmezlerden başka kim yüz çevirir? Andolsunki, biz onu dünyaya (elçi) seçtik, şüphesiz O ahirette de iyilerdendir." BAKARA/130
24. "Kişinin: Allah'a karşı aşırı gitmemden dolayı nefsim yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim (diyeceği günden sakının). ZÜMER/56
25. "Tüm nefislere (herkese) ne yaptıysa karşılığı tastamam verilir. Allah, onlardan yaptıklarını en iyi bilendir." ZÜMER/70
26. "Bugün bütün nefislere (herkese) kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz Allah, hesabı çarbabuk görendir." GAFİR/17
27. "Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin affı bol olandır. O sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada (bile) sizi

en iyi bilendir. Bunun için nefsinizi (kendinizi) temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanları daha iyi bilir." NECM/32

28. "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve tüm nefisler (herkes) yarına ne hazırlayacağına baksın. Allah'tan korkun çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır." HAŞR/18
29. "Allah eceli geldiğinde hiçbir nefsi (ölümünü) ertelemez. Allah yaptıklarınızdan haberdardır." MÜNAFİKUN/11
30. "Artık insanın kendi nefsi kendinin şahididir." KIYAME/14
31. "Rabbinin makamından korkan ve nefsinin kötü arzularından uzaklaşan için ise şüphesiz cennet yegane barınaktır." NAZİAT/40
32. "Nefis (kişi) neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır." TEKVİR/14
33. "Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman, nefis (insanoğlu) gönderdiklerini ve yapamayıp geride bıraktıklarını bir bir anlar." İNFİTAR/5
34. "O gün (ceza günü) hiçbir nefis (hiç kimse) başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır." İNFİTAR/19

NEFS-İ MÜLHİME

ANLAMI: Kalbine, gönlüne feyz ve ilham olunan kimsenin nefis mertebesi.

ZİKİRİ: Hu Hu **Ya Hu**

Hu isminin kısaca anlamı: Hu ismi Allah'ın hüviyetini temsil eder. Hüviyet ilahlığın sırrıdır. Hüviyetteki he harfi evvelik mertebesinin uluhiyyette ahirlik mertebesinin sahibidir.

TEVHİD ZİKİRİ: **İâ faile illallah; la ilahe illallah**

(Allah'tan başka fail yoktur) (fail ancak Allah'tır) (İlah ancak Allah'tır)

İDRAK AYETİ: ŞEMS suresi:

7. Ve nefsin ve ma sevvaha 8. Fe elhemahâ fucûrahâ ve takvaha 9. Kad eflaha men zekkeha 10. Ve kad hâbe men dessâhâ.

Meal: Şems 7-10: **Nefse ve ona bir takım kabiliyetler veripte iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki, nefsinin kötülüklerinden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklerle gömende ziyan etmiştir.**

İDRAK AYETİ: **"Ve lekad halaknel insane ve ne'lem ma tüvesvisü bihi nefsehu ve nehnü ekrabü ileyhi min haldil veriyd"** (Kaf/16)

Meal: **"Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız."**

İDRAK AYETİ: **"Ve ma kane linefsin en tü'mine illa biiznillah ve yecalürricse aallezine lâ ye'kılün."** (Yunus/100)

Meal: **"Allah'ın izni olmadan hiçbir nefis (hiç kimse) inanmaz, O, akıllarını kullanmayanları murdar (inkarcı) kılar."**

İDRAK AYETİ: **"Belil inasnü alâ nefsihi besirah"** (Kıyamet/14)

Meal: **"Artık insan nefsi kendinin şahididir."**

İDRAK AYETİ: **"Men amile sahiben felinefsihi ve men esâe fealeyha ve mâ rabbüke bizallamin lil abid."** (Fussilet/46)

Meal: **"Kim iyi bir iş yaparsa faydası nefsi lehinedir. Kimde kötülük yaparsa (nefsi) aleyhinedir. Rabbin kullarına zulmedici değildir."**

İDRAK AYETİ: **"Ya eyyühellezine amenü tübu ilellahi tevbeten nasuha"** (Tahrim/8)

Meal: **"Ey iman edenler! Yüreğten tevbe ederek Allah'a dönün"**

İDRAK AYETİ: **"Ve men yeteadde hududallahı fekad zaleme nefsehu"** (Talak/1)

Meal: **"Kim Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa, şüphesiz nefsinde zulmetmiş olur"**

Nefs-i natka bu mertebede **kalp** adı ile müsemma olur.

YAŞANTISI: Nefs-i mülhimenin iki yüzü vardır. Biri levvameye, diğeri mutmainneye bakar. Görünüşü (zahiri) zühd ve takva iledir, iç alemi (batını) günah haddini aşmak, Hakk'tan ayrılmak yolundadır. Kendini beğenme, riya, medh edilme zevkidir. Kendini düşünen olup ham sofudur. Ahlaki şeytanidir ancak çabalarsa düzelir, kibir, kendini beğenme, riya, mekr huyudur; hali hile ve fitnedir, nasın ahlakı fiilidir. Nefs-i mülhime hayra ve şerre kabiliyetli ilham ve evham mertebesidir. Rengi yeşildir. Bu makamın anahtarı ve yükselticisi HU ismidir. Mürşidinin himmeti irşadıdır. KABZ ve BAST halidir.

Nefs-i mülhime, manevi terakkiye başlamış, terbiye ve taatini arttırmış, fakat arzu ve isteklerini unutmamışsa mülhimedir. Arzu ve isteklerini unutmamış demek, her ne kadar nefsin taati ve terbiyesi artmışsa da, içinde kötülük bulunan fiili icra etmek, yapmak arzusu nefsinden tamamen çıkmamış nefis mertebesidir. Yani nefsi mülhime sahibi fiili terk etmişse, hala yapma arzu ve isteği devam etmektedir, daha unutmamıştır.

Hız. Peygamber (SAV) Efendimiz, şöyle buyurmuşlardır: **"Dikkat edin vücutta bir et parçası vardır. O İslah edildiği zaman bütün vücut iyi olur. O kötü olduğu zaman bütün vücut kötü olur. O et parçası kalptir."**

Bu makamda salık celal ve cemali ayırt edemez. Nefse iyilik (cemal) ve kötülüklerini (celal) ilham ile yardım eden Allahu Teala'dır. Kişiyeye düşen görev bu gelen ilhamları Kur'an ve Sünnete göre ayırt edip uygulamaya çalışmak, fiile bu kurallara göre geçirmektir. Bu makamda salık Allah'a daha önceki mertebelere göre daha çok muhabbetle bağlanır. Bu muhabbeti, ilim ile destekleyerek olumlu yönde kullanırsa, nefsin en büyük ve çirkin zevklerini ortadan kaldırma şansı yakalanır. Zira bu makam kalp makamıdır. **Akıl ise kalpte hakla batılı ayıran bir nurdur.** Gelen ilhamlar ayırt edilip, ilham ve evham olanları ayırt edilirse kalpte bu nur daha da artar. Bunun için Kuran ve Sünneti Muhammedi ilminin gerektiği açıktır. Zira bu mertebede irfan yolcusunun nefsinde (kalbine), iç alemine değişik duygular gelmeğe başlar, bunların bir kısmı meleki ilham, bir çoğuda şeytani evham ve vesvesedir. Burada en mühim mesele gelen duyguları ayırt edebilme yeteneğine sahip olmağa çalışmaktır. Eğer bu başarılabılırsa şeytaniler bertaraf edilip Hakk, ve melekilerden faydalanılmağa çalışılır. Buradan geriye dönmek için nasuh tevbesi ile azmedip irade gücü oluşturulması, yeterli ilim alınması yerinde olacaktır. Bu başarırsa Nuh'un gemisine binilmiş olacaktır. Ayrıca **"Nefsini temizleyen mutlak kurtuluşa erer"** (Şems/9) hükmü gereği nefis mücahadesi ile terbiye ve tezkiye (temizlenme, arınma) çalışmalarına devam edip, bu konuda da şuurlanıp irade gücü oluşturulması çok önemlidir. İç ve dış bünyedeki temizlik, kişinin varlığının, nefsinin hakikatine doğru yol almasını sağlar.

Bu mertebede şiddetli, aşırı sevinçlerde Hakka ulaşmaya engel teşkil eder. Ruhunun nurunda, iman nuru zuhur eder ve bu sayede ilahi bilgilere ulaşması kolaylaşır. Nefs arındıkça, temizlendikçe gelen ilhamları değerlendirmesi kolaylaşacaktır. Gerçi Hakk doğumdan itibaren bu ilhamları, nefsinin iyilik ve kötülüklerini, kişiyeye bildirmektedir. Kişi nefis aynasını ne kadar kirletirse, ilhamla kendisine bildirilen uyarıları değerlendiremez, dikkate almaz. Nefs emmareye kadar sürüklenir. Hiçbir ilhamı uyarıyı değerlendirip, hayatına adapte etme fırsatını yakalayamaz. Ama nefis aynası ne kadar temiz ise, doğumdan itibaren kirlenmemişse, o günlerden itibaren İlhami bilgileri alır ve "iyiliklerini" arttırır hayatına sokar; kötülüklerini bu ilhami bilgilerle engeller, yaşamından çıkarır ve bir daha kötülükleri yapmamaya çalışır. Bu konuda her an çevresinden aldığı bilgileride hayatına, bu ilhami bilgilerle birlikte değerlendirerek sokar. Ayrıca Hak, insana **"şah damarından yakın"** olduğundan, nefsinin ona verdiği ilhamları, evhamları ve vesveseleri bilir. Zaten kişinin maddi ve manevi gelişimini arttırmak için bu ilhamları nefsinde, nefsinin mertebesine ve düzeyine göre, kişinin nefsinde oluşturan yine Allah'tır. Bütün amaç, nefsin terbiye ve tezkiyesine yardımcı olmaktır. Kur'an ve Sünnet ilmi olmaz ise, çevresinde de iyi ve kötü örnekler olur ise, kişi sadece kendindeki ilim ve çevresindeki örneklere göre nefis düzeyi, şahsiyeti şekillenecektir.

Yaptığı işlerde, kendileri ilim, tecrübe ve çevre örnekleri ve bu ilhamları nasıl değerlendirdiğine göre oluşacaktır. Kısaca fiilleri bu hususlara bağlı olacaktır. Fiillerini yapmakta ki iradesinden bu nedenle sorumludur. Bu nedenle; **"Kim iyi bir iş yaparsa, bu nefsi lehinedir. Kimde kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin kullarına zulmedici değildir"** (Fussilet/46) ayeti ile bizlere yaptığımız fiil ve amellerimizdeki sorumluluğumuz hatırlatılmaktadır. Yapılan her işin, fiilin ve fiilden açığa çıkan sonuçların nefse de etkisinin olduğu bu ayetle açıklanmaktadır. Yapılan her iyi iş nefsi nurlandırır, aydınlatır; nefis aynası parlar, cilalanır. Yapılan her kötü amel ve fiil ise nefsi karartır, nefis aynasını kirletir ve bilgi almasını engeller. Kişi nefsinde gelişirmede, tezkiye (arındırıp, temizlemede) etmede bu kadar aktif rol oynar. Yoksa Allah kullarına zulmetmemektedir. Kişiler kendilerine zulmediyorlardır ve şu ayetin tarif ettiği insan grubuna girerler:

"Allah onlara zulmetmedi, onlar nefislerine zulmediyorlar" (Ali İmran/117)

İnsan nefsi, nefse gelen ilhami bilgileri ve nefsi ile verilen kararları ve iradi kararlar verilen karar sonucu yapılan fiilleride bilmektedir. Yani nefis her an insandaki bu faaliyetlere şahid olmaktadır. Bu nedenle **"Artık insan nefsi kendinin şahididir"** (Kıyamet/14) ayeti ile bu konuya ışık tutulmaktadır. Nefis ölümü tadıp, bulunduğu hal üzere, kabire, oradan cennet veya cehennem gideceğinden, kıyamet günü nefsimiz bütün bu faaliyetlere şahid olacaktır. Tabi ki bütün uzuvlarımız ile birlikte. İşte ayet hem bugünümüze hem ahiretimize ilişkin bilgi vermektedir. Daha bugünden kendi şahidimizi kendimiz hazırlamaktayız. Bu nedenle akıllı insan daha bugünden yarını düşünen insandır. Akıl ise, kalpte Hakla batılı ayıran nurdur. Bu nuru Allah kendinin bilinmesi için insana hibe etmiştir. Aklını kullanıp bu günden, yanında şahidini götüreceğini kavrayabilen insan, yaptığı fiillerde ve amellerde aklını Hakk'tan yana kullanacak ve ahiretini bu günden imar edecektir. Bu nedenle ayeti kerimde:

"Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanmaz. O, akıllarını kullanmayanları inkarcı kılar" (Yunus/100) buyrulur.

Allah bu ayeti kerime ile insanlara akıl vererek "iman izni" verdiğini açıkça bildirmektedir. Aklın imanı ve Allah'ı bulmak için verildiğini açıklamaktadır. Ancak bu akıllı kullanmayanların inkarcı olduklarını bu şekilde kendi nefislerine ve kendilerine zulmettiklerini ifade etmektedir. Yoksa Allah kullarına zulmedici değildir. Allah, tüm insanları verdiği akıl ve diğer donatılarla, kendinin bilinmesi için yaratmıştır.

İşte insan, kendisine bahşedilen hibe edilen nefis, akıl, irade ve ilim ile yaptığı fiillerinden sorumludur. Bu ayet hem aklın neden verildiğini ve bu akıl ile yaptığımız fiillerimizden sorumluluğumuzu bize açıkça göstermektedir.

Nefsi mülhime, aldığı ilhami bilgilerle dünyanın gayri meşru lezzetlerinden nefret edip, ebedi hayatın mutluluğuna daha bir şevk ve istekle sarılır. Dünya-ahiret dengesini sağlamak için Kur'an ve Sünnet-i Muhammediye'ye sarılması gerekir. Bu makamda oluşacak irfan nurunu söndürmemek için irfan yolundaki ilimleri almalı, yaşantısına adapte etmeye çalışmalıdır. Cenab-ı Hakk bu konuda şöyle buyurur:

"Ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez" (Nahl/111)

İlme ve ruhani zevke ulaşmak için nefis tezkiyesi şarttır. Bu yola girmeyip, nefesine zulmedenlere Kur'an şöyle seslenmektedir:

"İnkâr edenlere şöyle seslenir: Allah'ın gazabı, sizin nefsinize (kendinize) olan kötülüğünüzden elbette daha büyüktür. Zira siz imana davet ediliyorsunuz, fakat inkar ediyorsunuz" (Gafir/10)

İşte kişinin yaptığı fiillerden sorumlu olduğunu ve yaptıklarının hesabını vereceğini açıklayan başka bir ayet daha:

"Kim iyi bir iş yaparsa faydası nefesine (kendine) dir, kim de kötülük yaparsa zararı yine nefesindedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiz" (Casiye/15)

Ayrıca Rabbinize döndürüleceğimiz zaman ve sonrası için şu ayetleri tefekkür etmemiz nefsi menfaatimiz için çok gereklidir. Dünya menfaatleri için zamanımızı ne derece harcadığımız açıktır. Hem dünya hem de ahiret menfaatimiz için aşağıdaki ayetleri çok iyi düşünmeli, idrak etmeli ve yaşantımıza adapte etmeliyiz. Zira fiillerimizde irade ve akıldan sorumluyuz. Sorumlu olmasak, bu kadar ayet neden insanlara yollansın?

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes (tüm nefisler) yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah yaptıklarınızdan haberdardır" (Haşr/18)

Nefsini bugünlerden yarına, ahirete hazırlayıp, hazırlanmayanlar hakkındaki ayetlere örnek olarak şu ayetler örnek verilebilir:

"Rabbinin makamından korkan ve nefisini kötü arzulardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegane barınaktır" (Naziat/40)

"Ateşe arz olunurken, onların zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin. İnananlarda: İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü nefislerini ve ailelerini ziyana sokanlardır, diyecekler. Kesinlikle biliniz ki, zalimler, sürekli bir azap içindedirler." (Şura/45)

Peki Cehennem'den nefsimizi kurtarmak için bize ne gibi uyarılar gelmiştir: İşte bir ayet örneği;

"Ey inananlar! Nefsinizi (kendinizi) ve ailelerinizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun" (Tahrim/6)

İrfan yolcusu salık, nefis-i mülhime makamında iken şeytan yolunu kesmek için nefsinin mertebesine uygun durumlarla ona yaklaşır. Celali evham ve vesveseler ile onu Hakk yolundan alıkoymaya çalışır. En çokta onu bildikleri ile ifsad edip gurur, ucub ve kibire sevkeder. Salık, bildikleri ile amel edip, amellerinde de Kur'an ve Sünnete dikkat ederse bu tehlikelerden arınır. Zira şeytan evham ve vesvese verir, ancak fiili yaptırma gücü yoktur. Kişi aklını Kur'an ve Sünnete ayarlar ve iradesini bu yönde kullanırsa, Allah'ta fiilini Hakk'a yöneltip halk edecektir. Salık şeytani fikirlere uyarsa, bildikleri ile arif oldum. Her şeyi biliyorum zannına kapılır. Bu vehim ve vesveselere kapılıp hayırlı amellerini bile terk etme tehlikesi yaşar. Bütün fiilleri Allah yaratmaktadır, diyerek nisbi ve izafi iradesini ve aklını reddederek, kötü ahlak fiil ve vasıflarını Allah'a isnat etmeye kalkar. Herkesin fiillerine de bu gözle bakarak, vesveselerin verdiği vehmi zanlarla her türlü kötülük yoluna sürüklenebilir. Bütün bu kötü hallerden kurtulmanın tek çaresi, Kuran ve Sünnete tam olarak tabi olmaya çalışmaktır. Nefs terbiyesi ve tezkiyesinde en büyük mücadelede, nefsin şeytanın ifsadiyla verdiği bu vesveselere ve evhamlara karşı direnmek, zerre kadar Sünnet-i Muhammediyeden ayrılmamaktır. Bu kişinin bu yolda ilerlemesinin, terakkisinin anahtarıdır. Zira celali evham ve vesveseler kişinin ilerlemesini sağlamak için imtihan sırrınca, nefsinin mertebesine göre yine Hakk tarafından halk edilmektedir. Zira kişinin nefsinin mertebesinden Allah haberdardır.

NEFSE, KALBE GELEN DÜŞÜNCE ve FİKİRLERİ AYIRMA YOLLARI

Nefse, kalbe gelen düşünce ve fikirleri, kısımları, şeytanla savaş, şerlerden korunmak için Allah'a sığınmak ve üç şeyle mümkündür.

Şeytandan korunma:

Birinci yol; şeytanın bütün hile yollarını bilmek, idrak etmektir.

İkinci yol; şeytanın davetlerine, içten çağrımalarına kulak asmayıp, kalbi onunla alakadar olmaktan korumaktır.

Üçüncü yol; Kalpte Allah'ın zikrini devam ettirmektir. Şeytan Allah'ın zikrinden kaçır.

Şeytanın hilelerini anlamak ancak kalbe ve zihne gelen düşüncelerin kısımlarını bilmekle mümkün olur.

Fikir, insanı bir şeyi yapmaya veya yapmamaya sevk eder. Kalpteki fikir, Allah tarafındandır. Çünkü O her şeyin yaratıcısıdır. Bu düşünceler 3 (üç) kısımdır.

Hatır: Allah kulun nefesine, kalbine başlangıçta doğurur. Bu hatırların bir kısmını nefsin tabiatına uygun bir şekilde meydana getirir. Nefsin iyilik (takva) ve kötülüklerini (fucur) kişiye bildiren nefsi hatırlardır.

Vesvese: Düşünceleri şeytanın çağırmasının akabinde meydana getirir. Nefse vesvese olarak yansır.

İlham: Allah'ın hayırlı amellere sevk edecek olan düşünceleri sunmasıdır. Sağlıklı bir şekilde değerlendirilirse salih amellere sevk eder.

Kalbe gelen fikir; ikram ve ilham ise hayırdır. Şer bir fikir ise imtihan içindir. Dikkatli analiz gerekir. Şeytan tarafından gönderilen, tamamıyla şerdir. Nefsin heva ve arzuları yönünden geliyor nefsi emmare sıfatlarına kişiyi sevk ediyorsa şerdir. Bazı düşünceler başlangıçta hayır görünse bile, iyi analiz edilirse, altında şer görünebilir. Bunları ayırt etmek için şeytanın hile ve aldatmalarını bilmek gerekir. Şeytanın taat ve ibadetlerdeki hile ve aldatmalar şu şekildedir: Kişi bunlardan Allah'ın yardımıyla kurtulur. Şeytanın kişiyi

1. Taatlerden men etmesidir.
2. Oyalamayı ve ihmali emreder.
3. Aceleciliği emreder.
4. Mürailiği ve riyakarlığı emreder.
5. Nefse gurur ve kibir verir.

Allah'ın yardımıyla kul bunlardan kurtulur, şeytan bu yollarla kişiye yaklaşamaz ise, kulda amelini ihlasla tamamlarsa bu sefer şeytan;

6. Kişiye ictihadı emreder. Allah o nimeti sana verecektir. Sen üstün dereceye erdin diyerek kişiyi riyakarlığa sevk edecektir.

Kul bu durumda Allah'ın ilmiyle yetinip, bildiklerini ve yaptıklarını ancak Allah ile, Allah'ın lütfuyla yaptığını idrak ederse, bu vartadan da kurtulur.

Şeytan bütün bu yollarda aciz düşerse, şeytan kula şöyle yaklaşır;

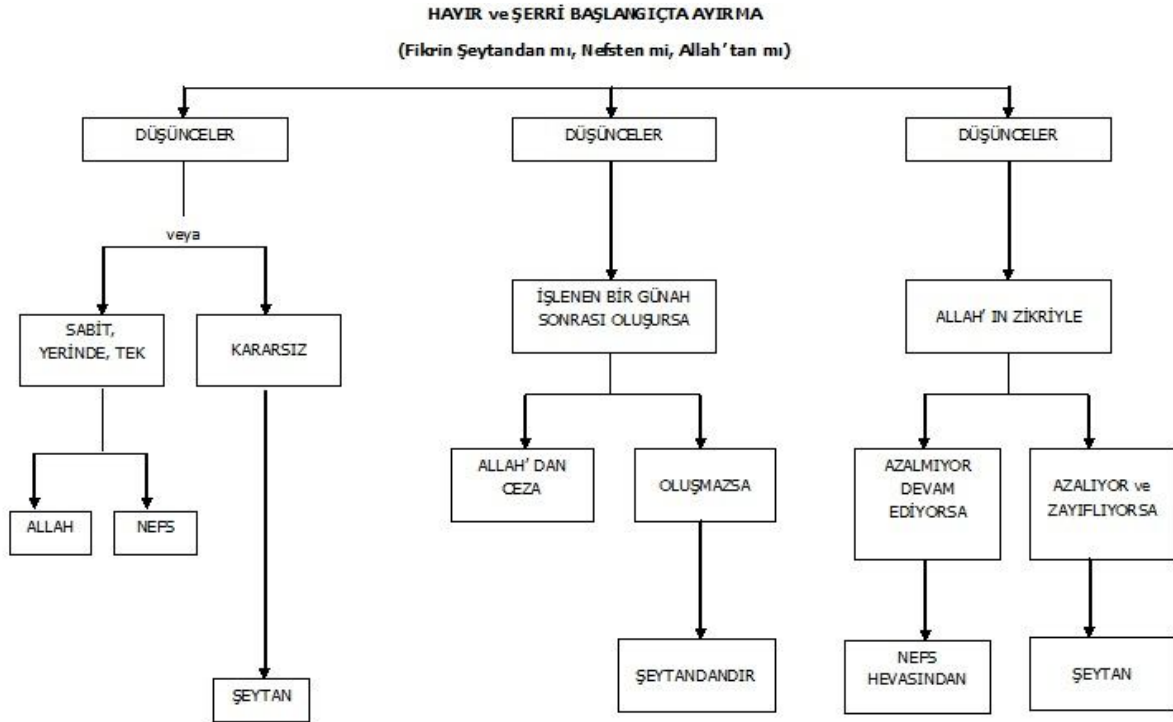
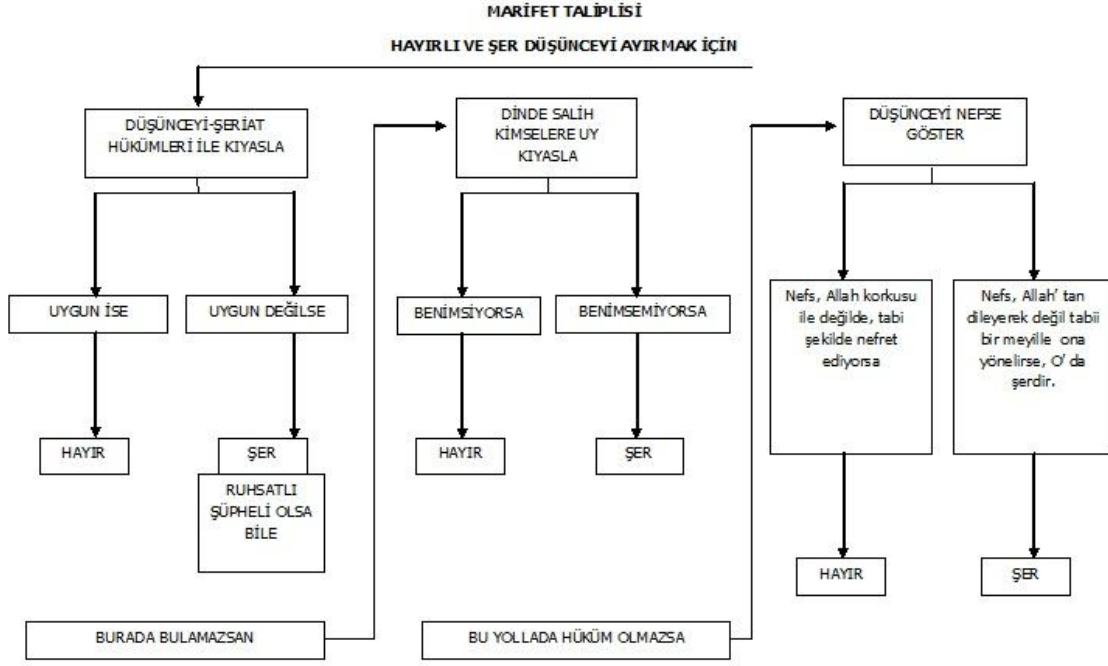
7. "Senin bu amele ihtiyacın yoktur. Eğer sen said bir kimse olarak yaratıldı isen, amelleri terk etmen sana zarar vermez. Şayet şaki kimse olarak yaratıldı isen bunları işlemende sana fayda vermez" diye fısıldar vesvese verir.

Kul, Allah'a sığınır ve ben bir kulum, kula yaraşan efendisinin emirlerine ve yasaklarına uymak, onları tutmaktır. Efendisi ise istediğini yapar der. Allah'ın tevfiğiyle kurtulur.

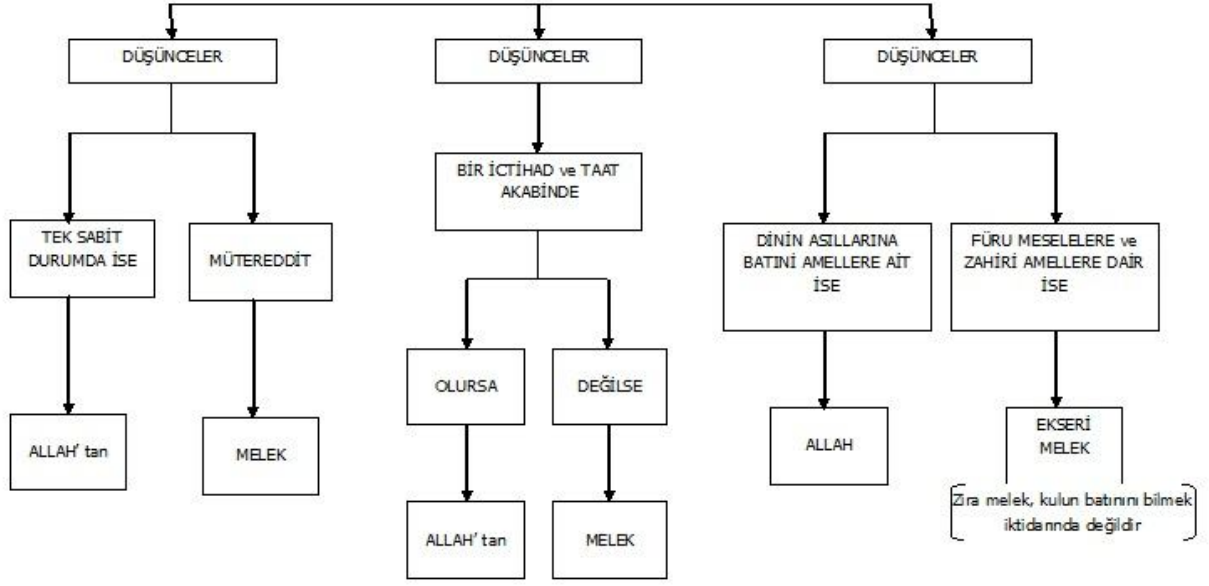
Kurtulma yolu, ilim ile amel etmek ve teslimiyettir.

İnsanı Allah'a yaklaşmaktan alıkoyan mani ve tehlikelerin biride nefsi emmaredir. Bundan korunmak diğerlerinden korunmaktan daha güç bir şeydir. Nefsi kişinin benliğini oluşturduğundan, benliğini bencilliğe döndürecek davranışları ortaya çıkarmak nefsi emmarenin özelliklerindedir. Bu nedenle nefsi emmare içimizdeki sevgili düşmandır. Kişinin kendi ayıp ve kusurlarını görmeye karşıda kördür. Nefsi emmare, şeytanla işbirliği yaparsa ki adı hannasdır, iş daha da güçleşir. Bunun için nefsi mücahadesi, terbiyesi ve tezkiyesi şarttır.

Bu tehlikelerden kurtulmanın yolları için şöyle yol izlenmelidir:

HAYIRLI FİKRİN ALLAH' TANMI YOKSA MELEKLERDEN Mİ

ŞEYTAN TARAFINDAN OLAN YAVAŞ YAVAŞ ŞERRE YÖNELTİLEN HAYR ŞEKLİNDEKİ DÜŞÜNCE

Kalbe gelen bu düşüncüyü yerine getirirken:

- Allah korkusu ile değil NEŞELİ İSEN
- Sabrını değil ACELECI İSEN
- Korkulu, endişeli değil EMİN İSEN
- Sonuca karşı BASİRETLİ DEĞİL GAFİL durumda İSEN

ŞEYTANDANDIR

AKSİ TAKDİRDE ALLAH' TAN veya MELEK tendir:

Bu konuda şu ayeti kerime bize yardımcı olacaktır:

“Müminler ancak Allah’a ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve nefisleriyle (canlarıyla) savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır” (Hucurat/15)

Mürid, Hakk saliki, dünyanın Kur’an ve Sünnet ile meşru saydığı menfaatlerini de yanına alıp, Hakk’a yönelip Hakk’a vasıl oluncaya kadar hiç kesintisiz nefis tezkiyesi (temizlenme arınma) ve kalp tasfiyesi ile nefis mücahedesine savaşına, devam etmelidir. Hakka vuslat buluncaya, yakın elde edilince, her türlü ibadetin yapılmasının gerekliliği ortaya çıkacaktır. Kişinin ibadetlerini yapması büyük bir zevk haline gelecektir.

Eğer nefsi mülhimenin iyilikleri kötülüklerine galip olursa, daha üst mertebelere yol açılır. Kötülükleri iyiliklerine galip olursa alt mertebelere sürüklenir. Bu nedenle hemen nefis muhasebesi yaparak, peygamber efendimizin emrine uyarak **“Hesaba çekilmeden önce nefsinizi hesaba çekiniz”** hesabımızı iyice yapmalıyız. İyilik ve kötülüklerimizi kendimizi aldatmadan gerçekçi olarak hesap etmeliyiz. Ve nefsimizi bu muhasebeye alıştırmalıyız. Bu mertebede kötülük yapınca, hemen iyiliklere yönelmeliyiz. Zira **“iyilikler kötülükleri giderir”** hükmü her zaman geçerlidir.

Özetle Kitap ve Sünnet ile amel kurtuluşa sebeptir. Günah illetine çare arifbillahlarca şöyle tarif edilmiştir: **“Tevbe kökünü, istiğfar yaprağı ve tevazu dalları ile karıştırıp gönül havasına koyarak, haya suyunu üzerine döküp, tevhid tokmağı ile güzelce dövmeli, insaf eleğinden geçirip, gözyaşı ile hamur etmeli, aşk ateşi ile pişirip, muhabbet balından katarak, şükür kasesine doldurup, reca (yalvarma) yelpazesıyla soğutup, hamd ve kanaat kaşığı ile gece gündüz yemeli. Günah illetine tutulanların devası budur”** buyurmuşlardır.

Peygamber Efendimiz (sav): **“Bir kimse aşırı sevgiden dolayı Cenab-ı Hakka kavuşmayı severse, Cenab-ı Hakk’ta ona kavuşmayı sever”** buyurmuşlardır. Ayrıca bunun bir yolunda şöyle açıklamışlardır: **“Size lazım olan alimlerle oturmak ve hikmet ehlinin sözünü dinlemektir. Şüphesiz Allah Teala ölü toprağı yağmur suyuyla diriltiği gibi, ölü kalbide hikmet nuruyla ihya eder”** buyurmuşlardır.

Mülhime nefsi mertebesi Hakk Tealanın sahibine ilim ihsan ettiği nefis mertebesidir. **“Kim vechini (varlığını) Allah’a teslim ederse ona ihsan olunur”** (Nisa/125) ayeti kerimesiyle kişinin nefsinde ilim dahil her türlü ihsanın şartı, kişinin varlığını Allah’a döndürmesi ve O’na teslim etmesidir. Bu beyanla yoluna sıkı bir çalışma ile devam eden salik bütün samimiyetiyle Hakk’a yönelir. Bu çalışma onda zaman zaman ferahlık (bast), zaman zaman da sıkıntı (kabz) meydana getirir. Kolay olanı tercih ederse geri döner, zor olanı tercih ederse daha ileri gitme yolu açılır. Bu Hakk’ın ihsanıdır ve çok çok değerlidir. Ancak nefsin tanıma yolunda olanlara ihsan olunur.

Nefsi mülhime mertebesinde elde edilmesi hedeflenen ve nefsin elde etmesi gereken huy ve ahlaklar şunlardır:

1. İlim: Zahiri ilimler yanında makbul ilahi ilim, yani kendisine ahirette faydalı olan ilimdir. İlim birdir. O da Allah’ın ilmidir. Zahiri (maddi) ve batını (manevi) ilimlerin hepsi Allah’ın ilminin şubeleridir. Bu nedenle her türlü ilmi elde etmek farzdır. Kişi zahiri dünyevi mesleği, görevi ne ise onunla en iyi ameli fiili sağlamak için mesleği ile ilgili ilimleride en iyi şekilde elde etmeye çalışmalıdır. Dünyevi bu ilmi elde ederken kendisine hem dünyada hem ahirette gerekli olan ilahi ilimden de en iyi şekilde amel edebilecek düzeyde elde etmeye çalışmalıdır. Zira **“ilim öğrenmek kadın, erkek her müslümana farzdır”** hükmü ve **“Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz”** hadisleri mevcuttur. Ayrıca başka bir hadiste: **“İnsanların hayırlısı insanlara faydalı olandır”** buyurulmuştur. Ayrıca **“Halka Hakk’ça hizmet, Hakk’a hizmettir”** kelam-ı kibarı ehlullahça söylenmiştir.
2. Tevazu: Kibrin, gururun zıddıdır. Sahibini Allah yüceltir.
3. Tevbe: Allahü Teala’nın hem emridir, hemde günahların affına sebeptir.
4. Sabır: Allahü Teala’nın sevdiği gayet güzel bir huydur ve Allahü Teala daima sabırlılarla beraberdir. Sabır Hakk yolunda sebat etmekle artar.
5. Şükür: Nimetlerin artmasına vesiledir. Övülen bir huydur.
6. Cömertlik
7. Kanaat: Tükenmez bir hazinedir.

İlham Allah tarafından kalbe indirilen (nefs-i natıkanın bu mertebede ki ismi kalbdır) mana, sezgi, doğuş demektir. Allah nefse, ilhamları ile yardım eder ve ihsan eder. Bu konuda Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: **“Müminler akıllarına gelen hatırları (düşünce, fikir vs) yapmadıkça mesul olmazlar”**. Bu husus çok çok önemlidir. Nefsimize gelen her türlü ilham, evham, vesvese Hakk tarafından yaratılır. Bizi ilgilendiren kısım ise, nefsimizin mertebesine göre gelen bu fikirlerin hangilerinin fiile döndürülüp döndürülmeyeceğidir. İşte kişinin mesuliyeti, sorumluluğu gelen ilhamlar sonucu oluşan fikir, düşünceleri, akıl ve irade süzgecinden geçirerek yaptığı fiillerle başlamaktadır. İşte bu mertebeye Allah’ın fiillerinin anlaşılıp tevhid edileceği çok önemli bir mertebedir. Bu husus iyi net anlaşılmazsa ayaklar kayar ve Hakk’tan uzaklaşılır.

Cenab-ı Hakk bu mertebede ve her mertebede ilim tecellisi ile kişiye ilim nasip etmeye başlar. Daha öncede nefse, ilim tecellisi ile tecelli etmektedir. Ancak kişi bu tecellileri sonucu oluşan fikir ve düşünceleri kendi nefsi benliğinin sandığı için, bencilliği ile bu düşünceleri emmare nefsin özellikleri doğrultusunda kullanmaktadır. Yoksa Allah hiçbir nefse zulmetmez, hakkını verir. Ancak nefsi mülhime mertebesinde kişi nefsi benliğinin, ilahi nefsi hakikatine biraz daha yaklaştığında, nefis aynası temizlendiğinden gelen ilham sonucu oluşan fikir ve düşüncelerin özelliklerinin farkındalığını yaşamaya başlar. Daha önceden kazanmış olduğu ilim ile birlikte, aklını ve izafi iradesini kullanarak, bu ilhamları süzgeçten geçirir. Allah'ın kendisine iyilik ve kötülüklerini ilhamla bildirmesinin ne büyük lütuf olduğunu kavrar. Bunları ayırt etmek için Kur'an ve Sünnet ilmini özetle sunan tasavvufta irfan yoluna dört elle sarılır. Bazen rahatlar, bazen sıkılır. Sıkıntıya yol açan konularıda etüt ederse, onun çıkış yolunu da Kur'an ve Sünnette bulur. Mürşidle ilişki bu mertebede de çok önem taşır. Fikirlerin ayırt edilerek, süzgeçten geçirilerek fiiliyata geçirilmesi, amellerin hayırlı ameller olarak açığa çıkması için danışılacak iyi bir eğitmenin ne kadar önemli olduğu herkesce malumdur. Mürşidde manevi öğretmendir. Hem dünyayı hem ahireti birlikte düşünerek, sorunlara çözüm bulmada anahtar rolü oynar. Zira bu mertebedeki kişide ilim ve amel olmakla beraber hem sınırlıdır hem tecrübe azdır hem de amellerinde henüz tam ihlas teşekkül etmemiştir. Hem de fiiller hakkında Allah ve nefsi arasındaki ilişkiyi henüz kurmamıştır. İşte nefsi mülhime mertebesi gelen ilhamları fiile geçirme mertebesi olduğundan Allah-kişi (salık)-fiil üçlüsünün analiz edilip, Allah'ın fiiller ile ilişkisi, salikin fiillerden sorumluluğu ve fiillerin özelliklerinin incelenmesi gereken nefis mertebesidir. Salık, irfan yolcusu bu mertebede bu üçlüyü bire indirecek tevhid-i efal eğitimini almak zorundadır ki sorumluluğunu idrak etsin ve fiillerin kudretinde Allah'ı bulabilsin.

Allah bütün bunları ayırt edebilecek akıl nuru, güçlü bir irade, ve ilmi hayata geçirebilecek irfan nuru nasip etsin... Amin.

Hz. Ali (kv) bu mertebe için şöyle buyurmuştur:

"Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi "Yolun doğrusu Allah'ındır. Yolun eğriside vardır" (Nahl/9). Sonra seyr alallah (Allah üzerine seyr) vardır."

İlmi Tevhid-i Efal:

Mülhime nefis mertebesi Hak-salık-fiil üçlüsünde hangisinin ne rol aldığını ve tüm bu bilgileri değerlendirip tevhid edeceği nefis mertebesidir. Zira Hakkın fiillerdeki rolü, insanın fiillerindeki rolü ve fiillerin özellikleri ve fiillerin Hakk'mı batılmı olduğunun anlaşılacağı mertebedir. Temel olarak kulun fiilinde kuvvet ve kudret olarak Allah vardır, fakat kul bu kendisindeki izafi ve nispi kuvvet ve kudreti kullanmada akli, ihtiyarı ve iradesi ile seçim yapma hakkına sahiptir. Hakk öncelikle irade tecellisi ile tüm mevcutlara "külli irade tecellisi" ile tecelli etmektedir. Diğer tüm varlıklardan farklı olarak, Allah'ın insana bu irade tecellisini değerlendirmek ve ilmini açığa çıkaracağı akıl nurunuda vermiştir. İnsanlara hakkı ve batılı ayırt etmek için verilen akıl nuru ile nefesine ilham edilen bilgilerle insan gelen irade tecellisini değerlendirme yeteneğine sahiptir. Nefse ve akla bu yetenek yaradılıştan verilmiş ve nefse iyilik ve kötülükleri anlama şuuru ilham edilmektedir. İnsanın "din" ile sorumlu olması, mükellefiyetinin bulunması, emri-teklifi (teklifi emir) ile din kurallarına uyup uymaması, irade tecellisini nefsi ve akli ile nasıl değerlendireceğine, değerlendirdikten sonra "nasıl" bir amel, fiil, iş işleyeceğinin temelini oluşturur. Bu nefsi-akli değerlendirmede kişinin ilgili konu hakkındaki bilgi ve ilminin ne düzeyde olduğu ve bu bilgiyi hayatına ne düzeyde adapte ettiği önem taşımaktadır. Bu konuda ilim, tecrübe ve deneyim önemli yer tutar. Bu nedenle daha öncede belirtildiği gibi hadislerde: **"İlim öğrenmek kadın, erkek her müslümana farzdır"; "Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz"; "İlim müminin yitik malıdır, nerde bulsa almalıdır"; "İki günü eşit olan ziyadadır"** denilerek ilmin ve tecrübenin önemi vurgulanmıştır.

Daim tecelli halinde olan Allah'ın "külli irade tecellisi" ni bizde zuhura çıkacak olan fiilin "ne şekilde" olacağını belirleyecek olan "fiili yapmadaki karar anı" nda biz insanlara ilim ve tecrübe lazımdır. Kararımızdan sonra fiili oluşturan kuvvet ve kudret, "daim külli kudret tecellisinin" altında biz insanlardaki payı olan izafi ve nispi kudrettir. Bu kuvvet ve kudretin kaynağı Allah'tır. Yani fiili yaratan kuvvet ve kudret Allah'a ait; ancak fiile karar yani kesb insana aittir. İnsanın düşünüp kararıyla yapmaya karar verdiği fiilleri Allah kudretiyle halk eder.

Vereceğiniz her karardan bu "karar anı" nda ortaya koyduğumuz "cüz-i irademiz" ile mesuliyetimiz vardır. Kararları fiiliyata geçirdikten sonra gelişecek sonuçlarından mesulüzdür. Bu konunun önemini, "karar anı" nın ehemmiyetini belirten çok açık hadislerde:

"Müminler akıllarına gelen hatırları (düşünceler, fikirler vs) yapmadıkça mesul olmazlar."

"Ameller niyetlere göredir"

şeklinde belirtilerek, fiiliyatın niyetine göre zuhura, açığa çıkacak olması kaçınılmazdır. Niyet hayır ise (Kur'an ve Sünnete uygun) akibette hayırlı olacaktır. Yine daim olan ilim tecellisinin içinden insanın içinde bulunduğu duruma göre, gerekli ilmi alıp kullanmasında cüz-i iradesine, aklını-nefsini-iradesini hakça kullanmasına bağlıdır.

Muhyiddin-i Arabiye göre "Hayır kişinin garazına, arzularına ve yaradılışına uygun olan; şer ise kişinin garazına, tabiatına ve mizacına uygun olmayan şeydir. Buna göre kişiyi hayır ve şerden ne gelirse kendinden, nefsenden gelir." Aynı zamanda Allah nefse, hayrını ve şerrini ilham etmektedir. Ancak Allah'ın bu ilhamı Zati İlmi olan Kur'an ölçülerine uygun olarak gelmektedir. Allah hayrı ve şerri Kur'an ölçülerine uygun olarak nefse bildirir. Hadislerde Kur'anın açıklamaları ve yaşantı modeli olduğundan, Sünneti Muhammedi ile de bu özellikleri sunmaktadır. Kişinin nefesine gelen ilhamları, bu ölçülere göre değil, hevasına, ihtiraslarına göre yönlendirmesi, yorumlaması, kişiyi Kur'an dolayısıyla Allah'ın ilminin dışına atar, yani Allah'ın rızasının olmadığı bölüme girmiş olur. Burada manevi ilimleri de bilmenin ne derece önemli olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Yani kişi şerri kendi nefsiyle kabul etmektedir.

Yine Muhyiddin-i Arabi'ye göre: Allah'ın insanlar üzerine apaçık delili vardır (Kur'an ve Sünneti Muhammedi). Bununla beraber her kim bu hikmeti anlar ve onu kendisi için idrak edilir kılarsa, kendinin gayrını suçlamaktan nefesine rahat verir ve hayır ve şerrin ancak kendinden geldiğini bilir. "Zira Allah günah fiilini takdir etmez veya kötülüğü irade etmez" O, bizim ve kendisinin ahlaki veya dini bir ölçüye göre hüküm verip, doğru veya yanlış dediğimiz fiilleri takdir eder ve bizim veya kendisinin iyi veya kötü olarak telakki ettiğimiz nesnelere yaratır. Allah fiilin aynını (yani fiili iyi veya kötü olarak değil, fiilin kendisini) irade eder ve kudretiyle zuhura çıkarır. Ancak özel şartlarla işlendiği takdirde fiile iyi veya kötü denir. İşte bu nedenle insanlar amellerinden sorumludur, mesuldür. Zira ameller, insanın nefsinin tabiatından, ahlaki sıfatlarından köken aldığı için insan sorumludur. Fiilin tam ve mükemmel olması ile fiili meydana getiren kudret Allah'tan, fiili tercih ve tahsis eden irade ise insandandır. Allah'ın bu fiiline halk etme (yaratma), icad ve ihtira adı verilirken, kulun amelinde "kesb" adı verilmiştir. Yani Allah insanda fiili meydana getirme kudretini yaratır. İnsanda Allah'ın kendisinde yarattığı meydana getirme fiilini istediği gibi, iradesi doğrultusunda tasarruf eder. Dilerse hayrı, dilerse şerri meydana getirir ve bu tasarrufundan sorumludur. Bu sorumluluğu belirten ayette ise şöyle buyrulur:

"Herkes kazancına bağlıdır" (Tur/21)

Bu ayetten esinlenerek insanın oynadığı role "kesb" adı verilmiştir.

KESB: İhtiyari fiillerimiz insanın kesbi ile meydana gelir, ama mecburi fiillerimizde kulun kesbi yoktur. İhtiyari fiillerimiz insanın nefsinin tabiat ve kabiliyetine uygun olarak zuhura çıkar.

Muhyiddin-i Arabi'ye göre hasenat, iyilikler Allah'a; seyyiat, kötülükler ise şu ayette belirtildiği gibi insanlara nispet edilir.

"Bütün iyilikler Allah'tan, kötülükler ise nefsinizdendir" (Nisa/79)

Eğer kullar fiille mükellef olmazlarsa, dinin hepsi abes olur. Allah için ise "abes" diye bir şey yoktur. İnsan fiillerinin hissen ve şer'an kendisinin olduğunu bilir. Ama ilahi kudretin kendilerinde dercedilmiş olduğunu his idrak etmese bile akıl idrak eder. Allah'ın kudreti insanlarda tecelli ettiği zaman, fiiller insanlardan zuhur eder, ortaya çıkar. (Güneşin aynadaki, aydaki ve dünyadaki zuhuru gibi) Bu hüküm "külli daim ve baki irade ve kudret tecellisi" ile olur. Güneşin ışığı hissen ve gerçekten aya ve dünyaya nispet edildiği gibi, bu daim irade ve kudret ile diğer Allah'ın sıfatlarının tecellisi altındaki insandaki nispi irade ve kudret ile oluşan fiillerinde hissen ve gerçekten insana nispet edilir. Aslında fiillerin kudreti insana değil "bu daim kudret tecellisi" ile Allah'a aittir. İnsanın rolü güneşin altındaki dünya gibi bu tecelliden istifade etmesidir. Bu tecelli sayesinde kudret kazanır. Bu da insanda nisbi ve izafi kudrettir. İnsanların, nefslerin kabiliyetlerine göre bu sıfat tecellilerinin hükmü değişir. Tıpkı güneşin aynadaki ve dünyadaki görünümünün, ışınlarının düştüğü aynanın ve yeryüzünün özelliklerine göre değiştiği gibi. (Ağaçta yeşil, denizde mavi oluşu vb. gibi)

Allah'ın hayat, ilim, irade, kudret, semi, basar, kelam sıfatı tecellilerinden alemlerdeki her mevcud, her nefste kendi kabiliyetlerine, özelliklerine göre payını alır. İnsan "Kesbi" nedeniyle bu tecellileri nasıl kullandığından mesul tutulmuştur. İnsanın bu şekilde kesbi vardır. Kesbde insanın iradesinin herhangi bir fiile ilişmesi, yönlendirmesidir. Bu yönlenme anında ilahi kudretde fiili icadeder, yaratır. Kulun fiilinde tesiri sadece "kesb" den ibarettir. Yaratma ise Allah'a aittir. Bu nedenle ihtiyar, irade, akıl, ilim ve tecrübe ile "karar anı" na çok önem verilmelidir. Kesb bunları ve birçok şeyi bünyesinde bulundurur. Cenab-ı Hakk, mükellef kıldığı amelleri yerine getirebilecek bir iradenin, iktidarın insanda olduğunu bilmese, insanı bu fiillerle mükellef kılmazdı. Ona teklif edildiğine göre, mükellef kıldığı fiilin meydana gelişine kulun müdahaleside kabul edilmiş olur. İşte kuldaki bu iktidara "kesb" adı verilir. Her insana bu kabiliyet nefsi-natika aracılığı ile verilmiştir. Kesbde Allah'ın külli irade ve külli kudret tecellisine yani Zatına bağlıdır.

"Nefse ve onu tesviye edene... yemin ederim ki" (Şems/7) diyerek Allah nefse bu özellikleri, kabiliyetleri verdiğini ifade etmiştir.

Bilinmelidir ki "Allah Teala Hz. hakkında nasıl fuşşiyat ile emretmez" denilmekte ise "Fuşşiyata iradeside yoktur" denilebilir. Çünkü Cenab-ı Hakkın fahşaya emri yoktur ki iradesi olsun. Emri olmayan bir hükme iradesi olmaz, iradesi emrinedir. Bu nedenle ayeti kerimede:

"Bütün iyilikler Allah'tan, kötülükler nefsinizdendir" (Nisa/79) buyurulmuştur.

Çünkü Cenab-ı Hakkın emri, hükme değil, ibadet ve taatın kendinedir. Emir, emir olması açısından tektir. Ancak emrin yerine gelip zuhura çıkışı, tecelli yerinin vasıflarına göre çok çeşitlidir. Nefsinin sıfatları, şeytanın vesvesesi, sahip olduğu ilim ve sair etken emrin zuhurunda farklılaştırır. Farklılık emirde değil, emrin tecelli mahallinde algılanıp, zuhura çıkarılmasındaki farklılıktandır. Bu nedenle "kötülükler nefsinizdendir" buyurulmuştur. Fuşşiyatı zuhura çıkaran Allah'ın iradesi değil, külli irade tecellisi altındaki kişinin cüzi iradesini nefsinin özelliklerine göre renge bürünerek fuşşiyat yönünde tercih ve tahsis etmesidir. Bu iradi tercih nedeniyle kişi sorumluluk altına girmektedir. Emirleri hakkıyla yerine getiren kişi ise cüz-i iradesini Allah'ın iradesine göre kullandığından dolayı ece nail olur. Yani farklılığı yaratan zuhur mahalli olan insanın nefsi özelliklerdeki farklılıklardır. Tecelli bir, tecelli mahallinin vasıfları çoktur. Tecelli mahallindeki farklılıklar nedeniyle hükümde bu farklılıklara göre değerlendirilmektedir.

Bu özellik vurgulanmak için **"suyun rengi kabının rengidir"** buyurulmuştur.

Bu özelliğe bir örnekte şöyle verilebilir:

Güneşin nuru, tek bir sıfatla, özellikle karakterizedir. Gözlerimize camlardaki renklere göre zahir olmaktadır. Halbuki güneşin nuru nasılsa öyledir. Onda değişiklik yoktur. Bunun gibi Allah'ın tecellisi, tecelli yerinin özelliklerine bürünerek zuhura çıkmaktadır. Nefs hangi vasıfları taşıyorsa, o renkte, o vasıflarla zuhura çıkmaktadır.

Allah teala fahşa ile emretmediği gibi, fucur (kötülük) ile ameli dahi kuluna ilham etmez. Fucuru ve takvayı ilham eder, şuurunu verir; amele hükmetmez. İlhamdan amaç fucur ile ameli engellemek ve takva ile ameli teşvik etmektir. İlham bu özelliklerin şuurunu insanda oluşturmak için zuhura gelir. Bu nedenle cuma namazlarından önce hutbede bu gerçek hatırlatılmak üzere şu ayet okunmaktadır:

"Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor" (Nahl/90)

Kim saadet murad ederse bu nedenle Şeriat-ı Muhammediyi bir nefes elden bırakmamalıdır. Hiç unutulmamalıdır ki, ilim amelin ruhudur. Amel ilimin cesedir. Niyet ise ilim ve ameli birleştiren sırdır. İlim-amel-niyet üçlüsünü varlığında bir arada ihlasla cem eden ve hal edinen kişi mutlak saadete ve muradına kavuşmuştur. Saadet imandadır. Kemal ise ilimdedir. Bu ikisini cem edip, bünyesinde hal edinen kimse ise iman-ı kamil ile Zat Allah için amel edecektir.

Cenab-ı Hakkın fail olmasının manası, Cenab-ı Hakkın Halik ve muhteri olması demektir. Kulun fail olmasının manası, kulun kudret icadının, kudret tecellisinin mahalli olmasından ibarettir. Çünkü kudretin icadından evvel kul, iradenin, iradenin icadından evvelde ilmin icadına mahal ve mazhardır. İlimde mahal ve mazharın malum özelliklerine tabidir. Bu özellik **"ilim maluma tabidir"** diye belirtilir tasavvufta.

Bu nedenle hareket, fiil, kudrete, kudret iradeye, irade ilme, ilimde maluma bağlanmış olur. Bu nedenle Hakk Tealanın kuluna tecellisi, tecelli mahallinin istidadına göredir. Tecelli mahallinin malum olan özelliklere göre, tecellisini yapmasıdır. Tecellinin maluma göre renklenmesidir ve malum sıfatlara bürünmesidir. (Suyun rengi kabının rengidir).

İşte bütün bu bilgilerin ışığında, irfan yolcusu (salik) "la faile illallah" zikrini yaparken, nefsinin, sıfatlarının, niyetinin gözetmeni olmalı, "iradi karar anlarında" hakka vereceği "malum" bilgiye göre Hakkın tecelli edeceğinin bilincinde olmalıdır. Zira hem fiilden, hem fiilin yaratacağı sonuçlarından "karar anları" nedeniyle sorumludur. Bu nedenle "karar anlarını" ve "niyetlerini" Kur'an ve Sünneti Muhammediye göre düzenlemesi gerektiğini hiç unutmamalıdır. Kişi nefis muhasebesi ve mücahadesi ile nefsinin yakın bir gözlemcisi olmaktadır.

Cenab-ı Hakk bir mahalli tesviye etti mi o mahal, ilahi ruhu kabul etmek kabiliyetinde olur. İşte Hz. Kur'an buna "nefh" tabirini kullanmıştır. Nefsi tesviye edip bu nefhayı kabul edecek istidatta halketmiştir. Cenab-ı Hakk Adem'i halk etmiş, bu nefha ile de ona insan olma şerefini ve keremini lütfetmiştir.

"Nefse, onu tesviye edene..." (Şems/7)

"Ben Ademe ruhumdan nefh ettim" (Hicr/29)

Bu nefis tesviyesi ve nefis sayesinde, nefse kötülüklerini (fucur) ve iyiliklerini (takva) ilham alma vasfını vermiştir ki bu ilhamlarla kendi kendine şurlansın. Amellerindeki tercihini ona göre yapsın. İşte bu özelliklerin nefsinde dürülmesi dolayısıyla Adem (as)'a Adem denilmiştir. Onun için Cenab-ı Hakk insana Ademle nazar ve merhamet ederek "halife" demıştır. Çünkü Cenab-ı Hakk Adem'i alemin muhafazasına halife etmiştir.

Allah Teala, nefis üzerine yemin ettikten sonra nefse iyilik ve kötülüklerini ilham ettiğini bildirmiştir. Bu ilham, ilim sayesinde "**Nefsini temizleyen kurtuluşa ermiştir**" ve "**Nefsini kötülüklerle (karanlıklara) gömende ziyan etmiştir**" ayetleriyle nefsi temizleme, tezkiye, arındırma işlemi adeta emir ile insanın akıl ve iradesini bu konuda sorumlu tutmuştur. Nefsi temizleme, arındırmanın ve nefsi kötülüklerle uğratmanın insanın akıl ve iradesi sayesinde insana bakan yüzünde idraklere sunmuştur. Allah bu emri teklifisi ile insanın, Allah'ın verdiği akıl ve cüz-i iradesi ile sorumluluk altında olduğunu vurgulamıştır. İnsanın "kesb" ile sorumluluğunun olduğu bu ayetlerde gayet açıktır.

Kişinin "iradi karar anı" nın çok değerli olduğu açıktır. Hakk yolunda sabırla ilerleme, her iradi kararın neticesinde ulaşılan sonuç açısından önemlidir. Bunu açıklayan ayeti kerimede: "**Kim dilerse Rabbine bir yol ittihaz eder (edinir)**" (İnsan/29). Kişiye verilen cüz-i irade ile, kişi iradi tercih ve tahsisi ile bir fiile yönelir, Allah'da kudretiyle fiili halk eder. Fiili halkeden Allah'tır. Ancak fiili kişinin nefsi tercihine ve tahsisine göre halketmiştir. İşte bu nedenle kişi iradi tercihinden ve tahsisinden emri-i teklifiye göre sorumludur. Aynı ayetin devamında şöyle buyurulmaktadır: "**Ve Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Muhakkak Allah Alimdir, Hakimdir**" (İnsan/30).

İşte cüz-i irademizde Allah "külli-daim irade tecellisi" sayesinde mevcuttur. Bu tecelli olmasa cüzi iradede söz konusu olamaz. Külli-daim irade tecelliside, emri-i teklifiyi yani Kur'an ve Sünnet-i Muhammedi olarak nefse tecelli eder. İşte cüz-i iradesi ile insan nasıl-ne şekilde davranacağını ve fiile karar verirken iradi tahsisini Kur'ana ve Sünnet-i Muhammediye'ye göre yapmalıdır. İnsan bu açılardan mesuliyetinin farkında olmalıdır. Peygamber Efendimiz (sav) de bu hususu şu hadisiyle vurgulamıştır: "**Her doğan çocuk İslam fitratında doğar. Sonra onu, anası babası (çevresi) Yahudi, hristiyan, müşrik yapar**"

İşte kesb denilen bu ihtiyar, iktidar ve irade yönelimi doğuştan İslam özelliğindedir. Doğumdan itibaren bu ihtiyara ve iktidara eklenen her türlü şey, insanı bu özelliğinden ya uzaklaştırır yada bu özelliğini perçinler, sabitler ve geliştirir. İşte hayat boyu çevreden elde edilen özellikler; ilim, tecrübe, deneyim, terbiye, edep vb. insanın nefsinde yer tutmaya ve nefsi ahlakını oluşturmaya devam eder. Günümüzde anne, baba yakınlar dışında telefon, televizyon, bilgisayar gibi birçok çevre faktörü bulunmakta ve bunların etkileri herkesce bilinmektedir. Her faktör hayırlı yönlerde kullanılırsa hayırlarla, şer yönüyle kullanılırsa şerlerle sonuçlanacaktır. Bu nedenle doğumdan itibaren tüm çevre faktörleride insanın nefsi için kazanımları, tecrübeleri olacaktır. Kesb" de çok önemli bir faktörde tecrübedir. İstişare danışma ile başkalarının tecrübelerinden faydalanmakta "karar anında" çok önemli yer tutar. Arif bir müşşidi kamilin gerekliliği daha da çok anlaşılacaktır. Bunlarda kesbi, yani ihtiyarını, iradesini, iktidarını, kazanımları, tecrübeleri, ilmi doğrultusunda kullanmasına yol açacaktır. Allah bulunduğu özellikleri doğrultusunda kullanmasına yol açacaktır. Allah bulunduğu özellikleri doğrultusunda nefse hayrını (takva) ve şerrini (fucuraha) ilham etmektedir. İlham ettikleride Kuran ve Sünneti Muhammediye'ye göre bildirmektedir. Bu "kesb" i daim canlı tuttuğu, ve insanın gelişimini ilerlettiği için Allah'ın büyük bir lütfudur, ihsanıdır. İşte insanın hem maddi hem manevi bilgilerle donatılması, hem dünya hem ahiret için mutlak surette gereklidir. Bu nedenle ilim farz kılınmıştır ve ayette "**Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?**" (Zümer/9) denilerek bu gerçekler açıklanmıştır.

Peygamber Efendimiz (sav) de hadislerinde "**Hepiniz çobansınız ve güttüğünüzden mesulsunuz**" diyerek kendi nefsimizi terbiye ile birlikte sorumluluğumuz altında olduklarımızı da bu ilimlerle donatmamız gerektiğini bizlere hatırlatmaktadır.

İnsan fiillerinde "kesbi" nedeniyle hürdür, fiillerini kesbedendir. Bu nedenle insan ihtiyari fiillerinden sorumludur. Allah verdiği cüzi irade ve ihtiyar ile yapacağı fiillerini seçer. Allah'ın "daim kudret tecellisi" sayesinde yarattığı izafi, kudretle de fiillerini meydana getirir. Tıpkı televizyonda hangi kanalı seyredeceği veya internette hangi siteye gireceği iradesini kullanması ve kendisine verilen izafi kudretle de bu fiilleri gerçekleştirmesi örneği gibi.

İnsan, bir fiili işlemeyi irade ettiği ve kendini o işe tahsis edip, başka şeyle meşgul etmediği zaman, Allah'ta o anda fiil için gerekli kudreti yaratır. Dolayısıyla fiil Allah tarafından yaratılmış, insan tarafından da kesbedilmiş olur. Tıpkı bu satırları okuyup yorumlarken, bu bilgileri hayatımıza sokup sokmama "karar iradesini" gösterip gösteremeyeceğimiz gibi. Bu iradeyi gösterip göstermeyeceğimize görede, Allah fiilleri bu vereceğimiz karara göre, karara uygun olarak fiilleri yaratacaktır.

Peygamber Efendimizin şu hadisinde bu konu ile ilgili ipucu vardır: "Peygamber Efendimiz kader ile ilgili bir soru sorulduğunda; yere dosdoğru bir çizgi çizer ve işte bu Allah'ın dosdoğru yoludur" der. Bu çizginin bazı yerlerine yan çizgiler çizer, işte bunlarda şeytanın oturduğu yan yollardır; kim bu yollara girerse şeytana uymuş olur, diyerek "karar anı iradesinin" ne kadar önemli olduğunu açıklamıştır. Ayrıca kader ile ilgili başka bir soruyada "çalışınız. İnsana çalıştığının karşılığı müyesser olacaktır" diyerek "kesb" in ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.

Yani fiil, icad ve ihdası yönüyle Allah'tan, fiilin meydana gelmesi öncesi "iradi karar" ile ve Allah'ın kudret tecellisinde kendinde ki cüz-i kudret ve kesb yönüyle insandan olmuş olur. Kesb nedeniyle, fiilleri Allah halketsede fiiller kula nispet edilirler. İnsanlar kesb nedeniyle mesuldürler. Zira kesb edene izafe edilen, icad edene izafe edilmez. Kısaca kulun isteğine göre, fiili halk eden Allah'tır. Gerçek fail, kudreti ile Allah'tır. Çünkü Allah fiili yaratma, insanda kesb etme açısından irade etmektedirler. İnsan gelişen bir varlık olduğundan daim nefis mücahadesi, terbiyesi ve tezkiyesi "kesb" hususiyetini geliştirmek için mutlak surette gereklidir.

İnsanın fiilinde, ancak kesbi ve kendisinde bulunan izafi ve nispi kudreti iyilik veya kötülüğe yönlendirmesi dışında bir dahli söz konusu değildir. Tıpkı yiyeceğimiz ve içeceğimizi tercihte haram ve helal dairelerine riayet edip, etmeyeceğimiz gibi, Allah insanın fiildeki ihtiyarını ve iradesini nasıl tasarruf edeceği hususunda, nefesine iyilik ve kötülüğü ilham etmesiyle de yardımcı olmaktadır. Bu hayır ve şer yollarını Kur'an ve Sünneti Muhammedi ile de ilim olarak insanların istifadesine sunmuştur.

Fiiller insandan zuhur etsede, fiilin yaratılmasında insanın kendisine verilen izafi kudret (Allah'ın kudret tecellisi sayesinde) dışında herhangi bir tesiri yoktur. Bu cüz-i kudret ise dünyanın devam etmesi için şarttır. Yoksa alemlerde hareket, fiil olmaz. Allah'ın "külli daim ve baki kudret tecellisi" olmasa bu nispi, izafi, cüzi kudrette, fiilde olmaz. Dolayısıyla kudret açısından yaratma açısından fiil Allah'tandır. Kul nispi kudreti nedeniyle ve cüzi iradesi ile kararı ve tahsisi ile fiilin şeklini tercih eder. İnsan bu karar tercih ve tahsisinden de sorumludur. Yoksa fiili kudret açısından Allah'ın yaratması, insanı bu sorumluluktan kurtarmaz. Ve bu kararlarının tercih ve tahsisinin karşılığı hem dünyada hem de ahirette görecektir.

Allah bir fiili, hareketi icad etmeyi irade ettiği zaman onu şahadet aleminde, cisimlerle ve vücudlarla ortaya çıkarır. Çünkü hareket ve fiiller, cisimsiz ve maddesiz kaim olamaz. Mutlaka yaratmanın zuhur edeceği bir mahallin bulunması gerekir. "Külli, daim ve baki irade ve kudret tecellisi" olmasa fiillerin hiçbirisi açığa çıkmazdı. O yüzden insan **"Yalnız sana kulluk eder ve Senden yardım dileriz"** (Fatiha/5) duasıyla tüm tecellilere ne kadar muhtaç olduğunu ikrar etmektedir.

Bu konuda Muhyiddin-i Arabi şöyle demektedir: **"Eşariyenin insanın fiillerini yaratma bakımından Allah'a kesb bakımından da insanlara izafe etmeleri, hem dini hem akli delil açısından doğrudur"**

Biliyoruz ki, Allah bizi akıllı, mükellef olduğumuz her şeyi kabule hazır insanlar olarak yaratmış bizden emir ve nehiyelerine uymayı istemiş, Hakk ve vazifelerimizi belirlemiştir. Nefsimizi bu hususiyetleri kabul edecek şekilde donatmış olarak yarattığının delili ise şu hadisi şeriftir: **"Her doğan çocuk İslam fitratında doğar"**. Muhyiddin-i Arabi Kur'anı Kerimden de deliller getirerek **"Onlar iblisi dinlemeyi reddedebilirlerdi. Çünkü her çağırının davetine icabet etmek zaruri ve gerekli değildir"** der. Yani fiillerini seçmede hürdür. Fakat bu hürriyet ezelde Allah'ın bildiği gibi İlmi İlahinin içindedir. Bu nedenle fiilleri Allah halk etsede, kesbi olarak insan mesuldür. Allah şu ayetlerle insanlara zulmetmediğini bildirmektedir: **"Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar nefislerine zulmediyorlardı"** (Bakara/57), **"Ben kullara karşı zalim değilim"** (Kaf/29).

Bütün bu bilgiler ışığında, fiili kudretiyle yaratan Allah'ın, kararlarımıza çok önem verdiğini, emr-i teklifi ile din vaz ettiğini, bu kararlar ile fiillerimizi zuhura çıkardığını düşünerek, karar verip amel işlerken uyanık ve Allah'la olmamız gerekmektedir. Bu nedenle Besmele ile her işe başlamanın ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlarız. Hadisi şerifte: **"Bismillah her hayrın başıdır"** buyurulmuştur.

İşte yine de kendimizden çok iyi bileceğimiz gibi Allah nefislerimizi esirgeyerek her kararımızı fiile dökmemizi engellemektedir. Fiillerdeki rolümüzü, sorumluluğumuzu bildirdikten sonra, fiillerin birliği (Tevhid-i Efal) ve tüm fiillerin halk edicisinin Allah olduğunu inceleyelim.

Tevhid-i Efal, alemlerdeki tüm fiillerin (zahir, batın, tüm yaratılmışlardaki fiiliyatın) tek bir Allah tarafından yönetilip gerçekleştirildiğinin anlaşılması için gerekli olan bir mertebedir. Tevhid-i Efal şöyle tarif edilmiştir: "Halk edilen her şeyde, her yerde, her mertebede sadır olan (açığa çıkan, oluşan) zuhura çıkan fiillerin, Hakk'a ait olduğunun zevkan şuhut edilmesidir. Hakka nispet edilen fiilleri; hissi, kalbi, afaki ve enfüsidir."

Ancak nefsin bu mertebesinde bu bilgi ilmî yakîn düzeyde ve kısmen aynel yakîn düzeyde şuhud edilecektir. Şuhud: Kişinin, görüyormuşçasına idrake ermesidir. Zevkan aynel yakîn ve hakkel yakîn şuhud edilmesi beş hazret tevhid mertebelerindeki eğitim, hal, zevki ve vicdani halin kazanılması ile olacaktır. Aralarında önemli farklar vardır. Kişi bu mertebede zevki, hali ve vicdani zevke hemen ulaşamaz, bu konuda tecrübe ve deneyim kazanmalı ve belirtilen eğitimleri almalıdır.

Tevhid-i Efal, alemlerde oluşan tüm fiillerin Hakk'a ait olması olarak özetlenebilir. İşte bütün nefsi (sevgi, nefret, aşk, korku, ilim, iman vb.) ve afaki (dış alemde meydana gelen yürümek, koşmak, her türlü işi yapmak, alemlerin düzeninin sağlanması vb.) iş ve oluşlarda tek ve hakiki fail Allah'tır. Fiilin kudret tecellisi ile açığa çıkmasını sağlayan Allah'tır. Kudret tecellisi külli, daim ve baki bir tecellidir. Bu tecellinin kesilmesi insan ve mevcudlar için ölüm;

alemlerden kalkması ise kıyamettir. Kesilmeyen bu hayat ve kudret tecellisi altındaki insan, karar anında ve akabinde cüzi iradesi ile tercih edip, nefesine tahsis ettiği fiili Allah'ın kudret tecellisi sayesinde yapabilmektedir.

"Allah, kendi hükümdarlığına kimseyi ortak etmez" (Kehf/26)

Hükümrân olmak, en etkin ve en geniş manada, ter türlü iş ve kararlarda egemen olan, iktidar sahibi, yapma ve yürütme hakkını elinde tutmak demektir. İşte Allah, zatıyla, sıfatlarıyla, isimleriyle her aşamada bu hükümdarlığını elinde tutmaktadır. Kudreti, isim ve sıfatları elinde tutmakta insana bu sıfatlardan kaldırılabileceği kadarını tecelli ettirmektedir. Fiillerini Allah'ın kudretiyle zuhura, açığa çıkararak insan, kendindeki bu izafi kuvvet ve kudreti tamamıyla nefesine, kendine vermekle fiil şirkine düşmektedir. İnsanın fiillerini yapabilmesi ancak Allah'ın kuvvet ve kudreti ile, yani kudret tecellisi ile mümkündür. İnsanın "karar anındaki" iradesini fiile dökmekteki tercih ve tahsisteki sorumluluğu daha öncede vurgulanmıştır. Karar anındaki bu mesuliyet sonucu işlenen fiiller zuhura çıktıktan sonra eserleri ile şuhud edilir, görülür ve fiiller dine göre itaat ve masiyet olarak adlandırılır. Sevaba ve cezaya Hakk kazanır. Bu nedenle karar anındaki "niyet" çok çok önemlidir. Sorumluluk bu noktada başlamakta, fiil ile sonuçlanmaktadır. Ehli sünnet karar anı için önceden hazırlanmaya (ilim, irfan, nefis mücahadesi, tezkiyesi, tecrübeler vs) ve daha da geliştirmeyi Kur'an emri olduğunu belirtmektedirler.

Allah mutlak hükümdardır ve ortağı yoktur. Ancak Zati kelim ve Zatinin ilmi olarak Kur'an ile hükümdarlığını sürdürür. Sünneti Muhammedi de, bu hükümrânlığın nasıl, ne zaman, ne şekilde yapılacağını gösteren rehberdir, kılavuzdur. Bu nedenle tevhid-i efalde kişi, her türlü fiili zuhura çıkararak Allah olduğunu bilecek, ancak fiile başlarkenki "iradi karar anın" daki niyetini ve sorumluluğunu bilecektir. Hz. Mevlana (ra) bu gerçeği açıklamak için: **"Hep fikirdir varlığın, gerisi et, kemik bir yığın"** buyurmuşlardır. Varlığımızı fikirlerin oluşturduğunu, bedenimizin bu fikirleri zuhura çıkarmak için verildiğini ve fikirlerimize göre fiillerimizi Allah'ın açığa çıkardığını belirtmiştir. Arifbillah Cüneyd-i Bağdadi Hz.leri nu konuya çok güzel bir örnekle açıklık getirmiştir: **"Suyun rengi kabının rengidir"** Kişi hangi nefis mertebesinin ve tevhid inancının doğrultusunda ve sıfatlarında yaşıyorsa kabı o renktir. Gelen tecelli ve Allah'ın feyzi kabının rengine bürünür. Yani nefsi sıfatları, o temiz feyzi, tecelliye kendi sıfatları haline döndürür. Dolayısıyla nefsinden zuhura çıkacak olan fiillerde, o nefis mertebesinin sıfatlarındaki özellikleri taşıyan fiiller olacaktır. Meğerki Rabbimizin esirgediği nefis ola. Zira kap, içindekini dışarı sızdırır. Bu nedenle nefsimizi Kur'an ve Sünnete göre terbiye ve tezkiye etmek suretiyle, kötü fiillerimizde mani olabiliriz. Kötü fiillerimizi, iyi fiillere döndürerek hem dünyamızı, hem ahiretimizi imar edebiliriz. Allah "dini teklifi emri" ile bu imkanı bize sunmuştur.

Nefsi natıka, düşünen, idrak eden, iyilik ve kötülüklerini ilhamla idrak edebilen, şuuruna varabilen, fiilleri yaparken ayırt edebilen insana has güçtür. Nefsin tesviye edilmesi ile kendisine nefhedilen insan ruhudur, hakikatidir. Aslı nur olan nefsi natıka, sonradan kendisine ilişen sıfatlarla bulanıklaşır ve o vasıflara boyanır.

"Suyun rengi kabının rengidir" sözünden bu mertebede kasıt, kişinin ahlaki vasıflarının nefsinin sıfatlarını teşkil ettiği, o ahlak vasıflarının rengine bürünmesidir. Peygamber Efendimiz (sav) de **"Kab içindekini sızdırır"** buyurarak nefis hangi ahlak sıfatlarını taşıyorsa; nefis hangi ahlakın rengini taşıyorsa; o ahlak vasıflarını fiile çıkartacaktır. O ahlak vasıfları kişiden açığa çıkacaktır. Her ne kadar Allah, kişilerin nefsini esirgesede, nefste malum olan ahlak üzere Allah fiili halkedecektir. Zira **"ilim maluma tabidir"**. Allah kişinin "irade karar anı" ile açığa çıkardığı fiille o kişiye zulmetmez. Aksi olsa, Allah kişinin iradesiyle tahsis ettiği fiili halk etmezse, zulmetmiş olur ki, insanların imtihan sırrında burada yatmaktadır. Bu nedenle kişi kendinden çıkan fiillerin nefsi özellikleri olduğunun idrakinde olmalıdır. Bu nedenle ayeti kerimede bu husus; nefsten kötü ahlaki fiiller çıktığında; **"Allah onlara zulmetmedi, onlar nefislerine zulmediyorlar"** (Al-i İmran/117) şeklinde buyurulmuştur. Şu ayeti kerimede kişinin irade tahsisi ile fiilde payı olduğunu açıkça göstermektedir: **"Zerre kadar hayır işleyen karşılığını görür. Zerre kadar şer işleyen karşılığını görür"** (Zilzal/7-8)

Kim kendinde külli irade tecelli altında "irade karar anı" ile tahsis iradesi olmadığını iddia ederse, o kişi manen hastadır ve tedaviye muhtaçtır. Aksine **"İlâ faile illallah"** hükmü gereği, iradesi tahsis ettiğinde fiili zuhura nefsinin vasıflarına göre açığa çıkaracağını bilincine yerleştirerek, tüm fiillerinde kararlarında irade tahsisinde iki kere dikkatli olmalıdır. Zira benzer olaylarda bu karar anları "alışkanlık" şeklinde otomatik olarak zuhura çıkacağından, karar anları karakter oluşumu ile de geleceğe de yansır. **"İlim maluma tabidir"** hükmüne göre, nefsimizdeki malum bilgiyi Hakkın Kur'an ve Sünneti Muhammedi bilgisiyle paralel hale getirmeye çalışmalıyız. Kararlarımızı bu ilimlerle aynı doğrultuya getirip, bu ilimlerle fiillerimizi yaptığımızda alışkanlıklarımız Hakk'ça, Hakk doğrultusunda amellere dönüşecektir. Kontrollü yaşam ile bu ameller bizde hale ve karakter oluşumuna yol açacaktır. Bu da "kamil insan" olma yolunda ilerlemek, iyi ahlakla karakter oluşturmak demektir. Bu nedenle **"ilim öğrenmek kadın-erkek her müslümana farzdır"**. Malum bilgiyi Hakk'a Hakk olarak verirsek, fiillerde Hakk'ça zuhura çıkacaktır.

Fiillerde etkili olan, fiilleri zuhura çıkararak ilahi isim ve sıfatlara hayat veren ruh dediğimiz Allah tecellisidir. Ruh her varlıkta mertebesine göre mevcut olan güçtür. Bir benzetme yapacak olursan elektrik enerjisine benzetebiliriz. Elektrikli tüm aletleri çalıştıran elektrik enerjisidir. Bu enerji kesildiğinde o aletler durur. İşte ruhta, Allah'ın Zatinin

bağlı olan, Zattan asla ayrılmayan, tüm mevcutlarla Allah'ın ilişkisini sağlayan Allah'ın Zatı gücündendir. Bir varlıktan ruhun alınması onun ölümüdür. Allah yarattığı her mevcuda, varlığını sürdürebilmesi için kendi ruhundan bir ruh vermiştir. Bu ruh insanlar için ruh-i insani, hayvanlar için ruh-i hayvani, bitkiler için ruh-i nebati, bunların dışındakiler için ruh-i cemadi denilen hepside aynı kaynaktan gelen mukaddes ruhtur. Bu ruhun insanlara özel bölümü, **"Ben Ademe ruhumdan üfledim"** (Hicr/29) ayetiyle açıklanmıştır. İşte bu ruh ile Allah'ın sıfatları ve isimleri zuhura çıkar. Bu nedenle Allah'ın ruh tecellisi olmadan hiçbir fiil zuhura çıkamaz. Sadece bu ruh bile gerçek, hakiki failin Allah olduğunu bizlere açıklamakta yeterlidir.

Zira Allah her zerrede (keşfedilen ve keşfedilecek olan en küçük birim) zatıyla kaim ve batın, sıfatıyla muhit ve tecelli, esmasıyla malum, kudretiyle fail, fiiliyle zahir, eserleriyle meşhud, batını ile sırdır. Bizim bu mertebede gördüğümüz filler ve fiillerin sonuçları ve etkileridir. İşte ruh açısından bakıldığında şu ayetlerde mutlak hakiki failin Allah olduğu açıkça ortaya çıkar. **"Allah'ın izni olmaksızın hiç kimse hareket edemez"** (Tegabün/11). Allah'ın kudret sıfatı tecellisi dahi üstümüzden kaldırırsa, hareket edilemez. Bir adım atmak için beden mülkümüzde ne kadar çok sistemin koordineli çalışması gerektiğini araştırırsak, Alah'a ne kadar çok şükretmemiz gerektiğini anlarız. Şayet Allah yalnızca yemek yeme sırasında ve yutkunma sırasındaki soluk borusunu kapatıp yemek borusundan yediklerimizin kolaylıkla geçmesini sağlayan epiglot dediğimiz organımızın yaptığı görevi bize bırakmış olsaydı, daha ilk birkaç lokmada boğulup ölürdük. **"Rabbimizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"** (Rahman/13), **"Onun bilgisini dışında bir yaprak bile düşmez"** (Enam/59) Allah daim ilim tecellisi ile, dün, bugün, yarın... kavramı olmaksızın ezeli ilmiyle her an, her şeyi bilmektedir. **"Allah gökten yere kadar her şeyi düzeltip yönetendir"** (Secde/5).

Allah, Rab ismi başta olmak üzere bütün alemleri hükmü ve tasarrufu altında tutmaktadır. Rab isminin hükmü ve tasarrufu altında olmayan bir zerre bile yoktur. Tüm alemlerde Allah'tan bağımsız, O'nun kontrolü dışında hiçbir şey yoktur. Gökten yere kadar bütün iş ve eylemler Allah'ın emir ve kontrolünde gerçekleşir, gerçekleştirilince bizzat kendisidir. Yaratılış kanunlarıyla, kainatın her zerresine yerleştirdiği fizik, kimya, biyoloji, matematik, enerji, güç vb. kanunlarıyla Zat-ı Mutlak olarak Allah bu işleri yürütür ve her an, her şeyden haberdardır. Zira yarattıklarını "Hak" olarak kendi ilahi isimlerinin suretleri olarak yaratmıştır. Bunun kanıtı **"Biz alemleri Hakk olarak yarattık"** (Hicr/85) ayetidir. Bu ayetiyle bütün yaratılış kanunlarını Hakk ismi şerifi altında toplamıştır. İsim ve sıfatlarını da **"Allah, Hakkın ta kendisidir"** (Hac/6) ayetiyle Hakk ismi ilahi kanunlarının Allah ismiyle uluhiyetine, Zatına bağlamıştır. Böylece fiiliyatıyla, ilahlığı ile tek bir Allah olduğunu açıklayıp, bu hususları birleştirmiştir. **(la faile illallah; la ilahe illallah)**

İşte Allah ruh adıyla ilahi isim ve sıfatlarını zuhura çıkardığında, mutlak ve hakiki fail olmakta, mutlak uluhiyetini (ilahlığını) ilan etmektedir. Aşağıdaki ayetlerde bizlere bu konuda ışık tutacaktır: **"Oysaki, sizide ve yapmakta olduklarınızda Allah yarattı"** (Saffat/96), **"Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya çıkanı bilir"** (Sebe/2), **"Kuşkusuz sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. Zira size, onların karınlarındaki fıski ile kan arasından, içenlerin boğazlarından kolayca geçen halis bir süt içiriyoruz"** (Nahl/66), **"Deki: size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da kulaklara ve gözlerle hakim olan kimdir? Ölüden diriye kim çıkartıyor? Diriden ölüyü kim çıkartıyor? Her türlü işi kim irade ediyor? Onlar Allah diyecekler. Peki öyleyse sakınmıyor musunuz?"** (Yunus/31).

Tevhid-i Efali, yaratılmışların bütün fiillerinde tüm hareket, oluşum ve eylemlerinde, Allah'ın her yönüyle mazhariyetini, yani Allah'ın açığa çıkıp görüldüğü her yerde, Allah'ın tecellilerini, Allah'ın kuvvet ve kudretini ilim ve iradesini görebilme, duyabilme, hissedebilme sanatıdır diye değerlendirmek gerekir. Ayetin son kısmında açıklanan **"Peki öyleyse sakınmıyor musunuz?"** sorusu ile Allah'ın hükümlerinden sakınılması gerektiği vurgulanmaktadır. Allah'ın fiil kudretini oluşturduğundan, iyi bir niyetle iradi kararımızı aldıktan sonra, eyleme güvenmemizin ne kadar önemli olduğu açıktır. Nefsimize konulan kabiliyetler ve akıl ile Allah'tan hangi konularda nasıl yardım isteneceği Kur'an ve Sünnetle belirtilmiştir. İnsanın enfüsünde (nefsinde) ve afakında (dışında) gerçek ve hakiki fail Allah'tır. Allah insana verdiği nefsi kabiliyetler ile kendisinin bilinmesini, bulunup, uyulmasını istemektedir. Bunu daha öncede belirttiğimiz şu kudsî hadisle bildirmiştir: **"Ben gizli bir hazinedim. Bilinmekliliğimi sevdim. Halkı zuhura çıkardım (yarattım). Taki Beni bilsinler"**. Bu kudsî hadise göre insanlar, çalışıp, gereklerini yerine getirerek Hakkı bilebilirler. Diğer bütün yaratılmışlar Allah'ın emri iradesi (zorunlu yerine getirilen iradi emri) ile kendisine yüklenilen görevleri aksatmaksızın yerine getirmektedirler. Bu mevcutlar Allah'ın bu "iradi emri" dışına çıkmazlar. Bu nedenle **"O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez"** (Enam/59).

Ancak insanın özelliği diğer bütün halkedilenlerden farklıdır. Bu nedenle yeryüzünde "halife" dir. İnsan, emri iradeye tabi olmakla birlikte, nefesine yerleştirilen kabiliyetlerle emri teklifiye (teklifi emir) de tabidir. Emri teklifi ile kendinden istenen dini emir ve yasaklara uymasındır. Bu teklife uyup yapabilme yeteneği nefesine doğuştan konulmuştur. **"Her doğan çocuk İslam fitratında doğar"** hadisi bu gerçeği açıklamaktadır. "İradi kararlarında" bu kanunlara riayeti istenmekte, karardan sonra yapılan eylemlerdeki kuvvet ve kudreti Allah emri iradesi ile yürürlüğe sokmaktadır. Bu nedenle insanın en büyük varlığı aklıyla, fikir ve düşüncelerine hakim

olmasıdır. İnanın tüm varlığını oluşturan fikirleri ve ilmidir. İlmi ile amel etmesi ise en büyük kazancıdır. İnsan cüzi iradesi ile fiile tercih ve tahsisini tayin eder. Sorumluluğu bu fikri eyleme döktüğünde başlar. İşte kişi gerçek failin, fiili halk edenin Allah olduğunu düşünerek **"İlâ faille illallah la ilahe illallah"** derken iradi kararlarının sorumluluğunu da idrak ederek, Allah'ın razı olduğu fiilleri irade etme azmini, niyetini, kararını, tercihini ve tahsisini yapması gerektiğini ve bu noktadaki sorumluluklarını gözden geçirmelidir. Bu şekilde fiilleri Allah'ın oluşturduğu, tevhid edilecek, bizde bir sonraki fiillerimizdeki sorumluluklarımızı, (emri teklifiye göre) fiillere dökme şansını, azmini, tecrübesini kazanmış oluruz. Bu konuda Allah'tan yardım diliyerek, nefsimize iyilik (takva) ve kötülükleri (fucur), vesvese ve vehimleri ayırt etmede fikirlerimizi olgunlaştırma imkanında sunmuş oluruz. Kısaca ilham, evham ve vesvese ayırmalarını yapabilme gücünü nefsimize kazandırma imkanı sağlamış oluruz. Bu sayede hem dünyamızı hemde ahiretimizi kazanmış oluruz.

İnsandaki emr-i iradesini zaten Allah kendi yürütür. Bir örnek verecek olursak beyindeki dört gram ağırlığındaki hipotalamus denilen organ bedenimizin su metabolizmasını düzenler, açlık, yemek yeme faaliyetleri, iştah, doyumluk hislerimizi, heyecanlarımızı, öfkemizi, sevinçlerimizi, düzenler. Temel beden fonksiyonları, bedende bulunan yağ ve karbonhidrat metabolizması, uyku, uyanma, büyüme, çoğalma devreleri, cinsel istek ve arzuyu, kan damarı çeperindeki değişiklikler, sindirim salgıları, davranış ve hislenmenin pek çoğu hipotalamus dediğimiz fıstık büyüklüğündeki bir organca yapılır. İşte çok büyük incelikler gerektiren bu işlevler yerine getirilirken, ayarlanıp, kontrol edilirken bizlerin bu ve buna benzer olaylardan hiç haberimiz dahi olmaz. Ancak bir hastalık baş gösterirse haberimiz olur. Zevkle ve cüz-i irademizle seçip, yediğimiz yemeklerin sindirimi ve tüm vücuda enerji vermek için dağılımında hiçbir rolümüz yoktur. Ama hala kendimizde güç vehmedip, her şeyi kendimiz yapıyoruz, zannediyoruz. İşte "ene" benlik bu mertebede Allah'ın kudreti sayesinde yaptığımız bütün fiilleri kendine mal ederek "ben yaptım, ben ettim" dedirtir. Allah bu gücü veren ruhunu alırsa, ne gücü, ne kudreti kalacaktır. İşte gerçek failin, hakiki ve mutlak failin Allah olduğunu "ene" ye, benliğimize kabul ettirmek ve "ene" ye kararlarından sorumlu olduğunu hatırlatmak nefsimize yapabileceğimiz en büyük iyiliktir. Bu mertebede bu başarılmalıdır.

Vücut sistemimizin tümünün koordineli bir şekilde çalıştığı düşünülürse, Allah'ın emri iradesinin (zorunlu irade) insan üstünde nasıl yürüttüğü ve kontrol ettiği açık bir şekilde anlaşılacaktır. Bu hususları tefekkür ederek Allah'a çokça şükür ve hamd etmeliyiz. Allah biz insanlara bütün bu emri irade ile tahsis ettiği nimetleri sadece bilinmek için vermiştir. Bilinmesinin en kolay ve rahat yolunun "dini teklifi emirlere" uyulup: Hz. Muhammed (sav) gibi O'na ayna olmak suretiyle olacağını ilan etmiştir. Biz ise ne yapıyoruz, "Bilinmek" için koyduğu bu emir ve yasaklara ya yeterince uymuyoruz yada hiç uymayıp, uymayıp da kadere havale edip, Allah kaderimizi böyle yazmış deyip Allah'ı adeta suçluyoruz. Halbuki Allah kullarına zulmetmediğini değişik ayetlerle birçok defa ilan etmiştir. Nefs, akıl Kur'an ve Sünnet gibi nimetleri yeterince değerlendirememekteyiz. Halbuki bu konu Peygamber Efendimize sorulduğunda; **"Çalışınız. Herkese çalıştığının karşılığı müyesser olacaktır"** buyurarak; ilim, irfan, nefis terbiyesi ve tezkiyesi ve her türlü çalışma teşvik edilmiştir. Ayrıca Hz. Ömer (ra) bir seferinde şehre gireceği sırada, şehirde salgın hastalık olduğunu haber almış, seferden vazgeçerek geri dönmeye karar vermiştir. Bir şahsın "Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsun, ya Ömer?" sorusuna çok anlamlı bir cevap vermiştir. **"Evet Allah'ın kaderinden, yine Allah'ın kaderine kaçırım"** demiştir. Bu kararı verirken Peygamber Efendimizin (sav): **"Bir yerde salgın hastalık varsa oraya girmeyiniz, oradaysanız çıkmayınız"** hadis ilmine göre davranmış, hem kendisini, hem ordusunu korumuştur. Her iki olay dikkate alındığında ilmin ve çalışmanın "İradi karar an" larında ne derece önemli olduğu açıkça ortaya çıkacaktır. Zaten Hakka teslimiyette ehlullahca (Allah ehli) şöyle tarif edilmiştir: **"Sonsuz bir gayret içindeyken, sonucu Hakk'tan bilmek"**.

Tevhidi Efalde makbul olan şudur: Kişi emir ve yasaklara uyacak, kendine, nefesine bir kuvvet, kudret vermeyecek, kuvvet ve kudreti Hakk'tan bilecek. Bunlara riayet ile sonucu Hakk'tan bilmektir. Övülen bu davranıştır. Makbul olmayan ise şudur: Kişi emir ve yasaklara riayet etmez, kuvvet ve kudreti nefsinde, kendinde görür, yaptığı şerleri de Hakka nispet eder. Böylece Hakka zulüm isnat eder. Yerilen, kabul edilmeyen davranış modeli budur. **"Allah onlara zulmetmedi, halbuki onlar nefislerine zulmediyorlar"** (Bakara/57). Bizler için fiillerden önceki "iradi karar anları" ve niyetlerimiz çok önemlidir. Bundan sonra Allah kudret tecellisi ile nefsimizin mertebesine ve sıfatlarına göre fiilleri ağıza çıkaracaktır: bunada şu ayetiyle ışık tutar: **"Elbet Allah, kendi emrini yine kendisi yerine getirip gerçekleştirendir"** (Talak/3). Bu noktada Allah fiili kudret tecellisi oluşturuyorsa, insan neler yapmalıdır? İnsana düşen gören, Allah'ın Zati Nefsine yani Kur'anına ayna olarak yaratılan nefsin terbiye ve tezkiye ederek, Kur'anı ve Hakkı anlayacak düzeylere çıkarmak için aynayı temizlemektir. Anahtar ise tasavvufta irfan yoluna çıkıp gerekli ilimleri almak ve bu ilimler ile amel ederek, bu ilimleri hayatımıza adapte etmektir. Kur'an Sünneti Muhammedi bizlere sunulmuş anahtardır.

"Küllü daim irade sıfatı tecellisi" için Kur'anda şöyle buyurulmuştur:

"Alemlerin Rabbi dilemedikçe, siz dileyemezsiniz" (Tekvir/29)

"Sizler ancak, Rabbinizin dilemesi sayesinde dileyebilirsiniz" (İnsan/30)

İnsan olarak, işte bu "külli daim ve baki irade tecellisi" sayesinde dileyebiliriz. Bu "külli irade tecellisi" olmazsa, cüz-i irade adını verdiğimiz bu tecellinin insandaki zuhurunda olmaz. Hiçbir şeyi dileyemezdik. İradesini kullanamayan hastalarda (bitkisel hayat, zeka geriliği vb) görüldüğü üzere bu irade olmadığı zaman "dini teklifi emir" lerdende sorumlu tutulmamaktadırlar. "Külli irade tecellisi" altında insanda zuhura çıkan cüz-i irade ile dua edilmesi insana önerilmiştir. Dua bu iradenin en büyük temsilcisi olup külli ve cüzi iradeyi birleştirdiğinden Allah'a yakınlaşma aracıdır. Kişi Allah'ı ne kadar biliyorsa, yakınlık o derece artar. Gerçi ayrılık yoktur ancak arada perdeler vardır. Bu nedenle; **"Dua ibadetin özüdür"; "Dua müminin silahıdır"; "Ayakkabınızın bağı bile olsa Allah'tan isteyin"** hadisi şerifleri ile bu gerçek bizlere sunulmuştur. Ayrıca **"Yalnız sana kulluk eder ve ancak senden yardım dileriz"** (Fatiha/5); **"Dua edin icabet edeyim"** (Mü'min/60) ayetleri ile cüzi iradesi ile "külli irade tecellisinin" sahibi Cenab-ı Haktan, Zatından dileğimizin tahsisini istemek teşvik edilmiştir. Kur'an gönderilen Peygamberlerin dualarıyla süslenmiş ve bu dualarla Allah'a yaklaşmak önerilmiştir: Bunlara örnek verilecek olursa:

"Ey Rabbim! Gerek bana, gerekse anne, babama verdiğin nimetlere şükretmemi, senin hoşnut olacağın hayırlı bir iş yapmamı sağla" (Neml/19)

"De ki: Rabbim ilmimi arttır" (Taha/114)

Ayrıca kulun Allah'a yaklaşmasında da cüzi irademizin rolü olduğu şu kudsî hadislerle teyit edilmiştir:

"Ben kulumun zannına göreyim. O halde Benim için hayır zannında bulunsun. Ve Ben, Beni andığı zaman kulumun yanındayım"

"Bir kimse Bana bir karış yaklaşırsa Ben ona bir arşın yaklaşırım. Bir kimse bir arşın yaklaşırsa Ben ona bir kulaç yaklaşırım. Bir kimse Bana yürüyerek gelirse Ben ona koşarak gelirim"

"Kim Allah için olursa, Allah'da onun için olur"

Fiilleri Allah halletmektedir. Allah'ın nefsimize Kur'an ahlakı olarak ilham ettiği bir delilde Allah'ın eleste: **"Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?"** sorusuna tüm mevcutların **"Evet Rabbimizsin"** cevabını vermesi ve verdiğimiz bu söze nefislerimizin şahid tutulmasıdır. **"Allah'ın indinde din islamdır"** (Ali İmran/19) ayetiyle de verilen sözün Allah'ın Zati ilmi ve Kelamı olan Kur'an üzerine verildiğinde açıkça anlaşılır. Bu söz üzerine her insan yeryüzünde "İslam fitratında" doğar. Bizim suçumuz emri teklifi olan bu dini emirlere uymamamız, kötülük üretmekte oluşumuzdur. Suç ise Allah'ın koyduğu ilahi kanunları ihlal etmektir ve ihlal edecek davranışları yaratacak tercihleri yapmaktır. Bu konunun çok açık delili şu ayetle verilmiştir: **"Bir topluluk iyi gidişini (yaşantısını) değiştirmedikçe Allah'ın verdiği nimetler değişmez"** (Enfal/53).

Topluluklar bireylerden, ferdlerden oluştuğuna göre, her birey topluluğun gidişatından sorumludur. Tabi ki bu sorumluluk kendi mertebesine göre değişir. Bu nedenle Kur'an ve Sünnet toplumlara ışık tutmaktadır. Hayrı da şerride fiil olarak Allah yaratır, ancak şerrin işlenmesinde rızası yoktur. Eğer insan cüzi iradesinden sorumlu olmasaydı, insan olmazdı. Zira Allah'ın melekleri O'nun iradi emri ile emri iradesinin dışına çıkmamaktadırlar. Verilen emri tereddütsüz yerine getirirler. İşte insana düşen, Allah'ın emrine karşı gelen şeytan gibi olmayıp, emre karşı gelip ama sonra tevbe eden Adem gibi olma çabasını göstermesidir. Özetle şeytanın Kaderinden kaçıp, Adem'in kaderini tercih etmektir. Bu şekilde hareket ile "nefse zulümden" kaçmaktır. Zira tevbe, istiğfarda bir Kur'an emridir ve Peygamber Sünnetidir. İnsan "külli irade tecellisi" altında iken kullandığı cüz-i iradesini dini vasıflarla kötü, şer olarak adlandırılan işlere meyilliyse ve meylererse, Allah buna göre sebepleri oluşturur. Bütün bunların oluşumu yalnızca Allah'ın dileyip koyduğu ilahi yasa ve kurallarla gerçekleşir. Yerçekimi ilahi bir kanundur. Sonuçları, etkileri ilim ile sabittir. Bu kanun Allah'ın emr-i iradesi ile koyduğu ilahi bir kanundur. Allah'ın dilemesidir. Onuncu kattan yere atlayıp atlamaması insanın dilemesidir. Eğer atlarsa ilahi bir kanunu ihlal edip, yaralanacak veya ölecektir. Atlasa da Allah'ın dilemesi ve yasaları öncedir. "İradi karar anı", kesbi kula aittir. Nitekim Allah bu konuda bizleri şu ayette uyarıyor: **"(Allah'a) ortak koşanlar diyecekler ki; Allah isteseydi ne biz nede babalarımız ortak koşmazdık, bir şeyi haram yapmazdık. Onlardan önce yalanlayanlarda öyle demişlerdi de nihayet azabımızı tatmışlardı. Deki yanınızda (Allah'ın sizin için şirki dilediğine ve bunu yaptığınızdan razı olduğuna dair elinizde) bize çıkarıp göstereceğiniz bir bilgi var mı? Siz sadece zanna uyuyorsunuz ve siz sadece saçmalıyorsunuz"** (Enam/148). Bir başka ayette de; **"(Ey Peygamberim) De ki: mülkün gerçek sahibi Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden çeker alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçartırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadırsın"** (Ali İmran/26). Allah'ın iradesi ile tahsis ettiklerini kudret sıfatının zuhura çıkması demek olan "kadir" ismiyle ortaya çıkaracağını açıkça ifade etmektedir. Her şeye kadir olan ve bütün fiillerin faili O'dur. İşte ayetler: **"Zengin edende, yoksul kılında O'dur"** (Necm/48), **"Darlık verende, bolluk verende Allah'tır"** (Bakara/245), **"Doğrusu güldürende ağlatanda O'dur"** (Necm/43).

Allah'ın emri iradesi ile "külli irade tecellisine" bürünüp tecelli ile söz konusu işler mutlak olur. Yani kudretiyle mutlaka zuhura çıkartır. Buna güzel bir örnekte şudur: **"Şimdi bana ettiğinizden haber verin. Onu siz mi**

bitiriyorsunuz, yoksa bitiren bizmiyiz? Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız. Doğrusu borç altına girdik –Daha doğrusu biz yoksul kaldık derdiniz” (Vakia/63-67). Alemlerde bu emre uyulması mutlak emr-i iradesidir. Tüm alemlerdeki olaylar bu emri iradesi ile işler düzene sokulmaktadır. **“Şimdi Rabbinin nimetlerinin hangisinde şüpheye düşersin”**(Necm/55). İnsanın vücudundaki olaylarda bu emr-i irade ile yürür. İnsanın diğer mevcudattan farklı emr-i teklifi ile kendisine Kur’an hükümlerinin sunulmuş olmasıdır. Peygamberi ile de Kur’an tatbik edilmiştir. Bu tercih hususunda nispi iradesi hür bırakılmış ancak ahiretteki sonuçları açıklanmıştır. Bu nedenle bu hürriyet, başboşluk değil, Kur’an ile sınırları çizilmiş bir hürriyettir. İnsan kararlarının ve yaptığı fiillerin sorumluluğunu taşımaktadır. Birey nefsi tercihleri ile cennet veya cehennem tahsisini amelleriyle bugünden yapmaktadır.

Tevhidi Efal mertebesinin gözetilen edebi şudur:

“Fiillerin zuhurunun hepsini Hakka nispet etmek esastır. Her fiil Hakka nispet edildiğinde hepsi hayırdır ve isimlendirilmemiştir. Fiillerin iyiliği ve kötülüğü, insana nispet edildiğinde belirlenir ve bu zamanda iyi veya kötü olarak isimlendirilir” (Pir Seyyid Muhammed Nurul Arabi)

“Ehlullah, fiilleri kudret açısından Hakka nispet eder. Ama mesela Allah zina etti demez. Zira zina ismini açığa çıkartan bu fiilin kula ve şartlara nispet edilmesidir. Eğer bu fiil kula nispet edilmeseydi (nispi iradi ve niyet ile kulun mesuliyeti olduğu tespit edilmeseydi) o fiilin adı belli olmaz, iyilik veya kötülükten biriyle hükmolunmazdı” (Pir Seyyid Muhammed Nurul Arabi)

Nefsimizle ilgili Şeriatı Muhammediye ye göre kötü ve çirkin fiillerimizi, yani kudreti ile Hakka, iradi karar tercihi açısından kula ait nispet fiillerimizi, Hakka nispet etmek ahlaken ve ebeden doğru değildir.

Ancak Allah ezeli ilmiyle “irade karar anı” nı, tercih ve tahsisimizi ve sonucunu da bilmektedir. Çünkü O her şeyi bilicidir. Ancak bu bilmesi, yapmaya zorlayıcı (cebri) bir bilme değildir. Karar anını ve karar sonrası yapacağımız fiilide bildiğinden kayıt altına almıştır. Bu konudaki ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır:

“Yeryüzüne yada nefislerinize gelip çatan hiçbir musibet yoktur ki Biz, onları yaratmadan önce onu bir kitapta tespit etmemiş olalım. Şüphesiz bu Allah’a pek kolaydır” (Hadid/22)

İsyan ve gınahtaki çirkinlik ve kötülük, dini yasaklığı nedeniyle ve kula nispet edilmesiyle ortaya çıkar. Bunu da belirleyen Şeriat-ı Muhammedi, yani dini kanun ve nizamlardır. Ama Hakka nispet edildiğinde iyilik, güzellik ve çirkinlik ortadan kalkar. Yalnızca fiil kalır. Örneğin bir kişinin bıçak ile öldürülmesi, dinen yasaklanmıştır ve öldürenin cezası açıktır. Ancak Hakk açısından bakıldığında fiil Mümit esmasının açığa çıkması söz konusudur. Ahiret te Hakkın’dır. Bu fiillerin kullara nispet edilen kısımlarının gerçek karşılığı ahirette verilecektir. Zaten bir kısmının karşılığı dünyada da verilmektedir. Her fiili oluşturan Allah’ın isimleri zuhur mahalli istediğinden, esmaların karşılığı olan fiillerde zuhura çıkacaktır. Aynı bıçakla ekmek kesilip yenilmesi, bıçağa Nafi ismini, ekmeği yiyene de Rezzak ismiyle rızık olacaktır. Kullanılan materyal ve fiil aynı olsada, sonuçları farklı farklı olacaktır. Cinsel ilişki gayri meşru olursa zina, olarak adlandırılmış ve yerilmiştir. Ancak aynı ilişkinin nikah ile eşler arasında olması övülmüş ve sevab addedilmiştir. Görüldüğü üzere aynı fiiller insana nispet edildiğinde sonuçları farklı olmaktadır. Bu nedenle Sünneti Muhammediye’ye uymak şarttır.

Fillerin zuhura çıkışında nefsin bulunduğu mertebe, düzey ve nefsin taşıdığı sıfatlar çok önemlidir. Fiiller nefis mertebesi ve ahlakına göre zuhura çıkacaktır. Arifbillahlar şöyle benzetmişlerdir; nefisler hokka, ruhlar kağıt, bedenler kalem. Bedenler, nefislerin taşıdığı ahlaki vasıfların özellikleri ile fiile dönüşecektir. Fiili yaratan Allah olmakla beraber, kişinin bulunduğu nefis mertebesi vasıfları ile zuhura çıkacaktır. Nefs hangi sıfatları taşıyorsa, hariçte de Allah o nefsin iradi kararını oluşturacak, fiillerde de nefsin ahlaki vasıflarını açığa çıkaracaktır. Allah nefse tecelli etmekte, kişinin nefsi neyi, nasıl, ne şekilde zuhura çıkarmak istiyorsa ve neye meylediyorsa Allah kudretiyle fiil olarak o meyli, tahsisi, tercihi fiil olarak açığa çıkarmaktadır. Her ne kadar nefisleri esirgiyorsa da, Allah için fiil değil, insandan çıkan fiillerin yapılaş şekli ve şartları ile sonuçları “Şeriat-ı Muhammediye” ye göre yorumlanır. Dinde bu yüzden vardır. “Dini teklifi emir” ile sorumlulukta bu aşamada başlamaktadır. Bu açıdan şu ayet çok önemlidir: **“Sana gelen iyilik Allah’tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir”** (Nisa/79). İrfan yolcusu (salık) nefisle olurda, fiili Hakka nispet etmeyip kendisinde kuvvet ve kudret görürse, o zaman gayriyette kalır, Allah’tan uzaklaşır. Fiil olarak zuhura çıkmamış düşünce, fikir “iradi meyil” ve “karar anı” nda henüz iyilik ve kötülük zihindedir. İşte Allah bu aşamada Kur’an ve Sünnet ile nefse kötülüğü (fucur) ve iyiliğini (takva) ilham etmekte “karar” için kuluna yardımcı olmaktadır. Bu anda nefsinin mertebesine göre, nefsine arız olan vesveseleri de bilmektedir. Bütün bu özellikleri Allah zaten bilmektedir. İnsana ayrıca bu aşamada yardımcı olarak bilgileri elde edecek yardımcılarda sunulmaktadır. Bu yardımcı ve danışmanlar; ilim, ehli, rehberler, kamil insanlar, mürşid-i kamiller, öğretmenler, deneyimli ve tecrübeli insanlar, anne, baba... vb. dir. Bu “karar” aşaması belirli bir olgunluğu ve akli gerektirdiğinden, akli hastalığı olanlar ve çocuklar “dini teklifi emir” lerden sorumlu tutulmamışlardır. Ancak belirli bir olgunluğa ulaştıktan sonra mesul olmuştur.

Pir Seyyid Muhammed Nurul Arabi bu mertebedeki saliklere şöyle sesleniyor: **"Ey marifet arayıcısı! Bu mertebenin hakikatine ulaşmak istediğinde, mürşid-i kamilin telkininden sonra, senin için gereken, ister kavlen (sözle), ister fiilen, ister zahiren, ister batinen (gizli) Hz. Muhammed'e (sav) tabi olmandır. Sonra ayakta, otururken, gezerken ve bütün halinde zikri daim yaparken, bu makamın murakabesiyle zevk ve Şuhut etmelidir. Böylece, Cenab-ı Hakkın yardımıyla sana mertebenin zevki hasıl olur"**

Zikir her mertebede ve makamda vazgeçilmez bir unsurdur. Bu makamdan zevk alabilmenin en önemli şartı, bütün işlerde, hareket ve davranışlarda Sünneti Muhammediye'ye tabi olmaktır. Tevhid-i Efali tam anlayıp, zevk eden irfan yolcusu açık şirkten, gurur, kibir, inat, yalan, hased gibi nefsin kötü huylarından kurtulmaya başlar. Zira kendi sorumluluğunu bilmiş, fiillerdeki kudretin ve kadiriyetinin kaynağı olan Allah'ı bir mertebe daha idrak etmiştir. Kendi bünyesinde Allah'a kalpten yönelerek hicreti yapmıştır. Merkez bu kararı aldığı anda tüm organlar bu karara uyup, iyi ahlaklara yönelecektir. **"Kur'an O'nda asla şüphe yoktur. O takva ehli müttekiler için yol göstericidir"** (Bakara/2). Eğer bünyesinden kötü ameller çıkıyorsa, hemen nasuh tevbesi azmi ile tevbe etmesi, Kur'ana göre amellerini yönlendirmesi gerekir. Bir sonraki benzer fiillerinde bu tecrübelerini uygulamaya sokmalıdır. Bu iradeyi göstermektedir.

Nefsi mülhimede aklımızı, akli-maad düzeyine yükseltmeliyiz. Akli maas dünyevi işleri yöneten akıl mertebesidir. Ve ahiret endişesi taşımaz. Dünya işlerini yaparken bu akla ahiret düşüncesini, dünyadaki işlerimizden ve fiillerimizden sorumlu olduğumuzu ve ahirette bu iş ve fiillerimize göre cennet ve cehennem ile karşılık göreceğimizi aklen geliştirmeliyiz. İşte bu ahiret düşüncesi ile dünyevi fiillerimizi kontrol eden akıl akl-ı maad mertebesidir. Akıl kalpte Hakla batılı ayırt eden bir nurdur. Bu nurla sorumluluğunun idraki ile mutlak failin Allah olduğu bilincine varır ve **"Hepsi Allah'tandır..."** (Nisa/78) diyerek fiilleri tevhid eder.

Hakk daima tecelli ile vehhab (veren) ve feyyazdır (feyiz veren). Tecelli mahalli nefis ise sürekli kabul edicidir; bilgisizliği veya bilgiyi. Mahal yatkınlık, alışkanlık kazanır, hazırlanır, kalbinin aynasını temizler ve cilalarsa onun için sürekli ilahi vergiler meydana gelir. Yeter ki tecelli mahalli olan insan kalbini buna hazırlasın. "Rabbim ilmimi arttır" duasıyla da Allah'a yönelsin. Her fiili Allah, kişinin iradesi ile yöneldiği şekliyle halkeder. Fiil Allah'tan, kesb kuldandır. Bunu şu ayetlerle açıklayalım: **"De ki: Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir"** (İsra/84)

"Zerre kadar hayır işleyen karşılığını görür. Zerre kadar şer işleyen karşılığını görür" (Zilzal/7-8)

Fiili kudretiyle zuhura çıkararak Allah olduğundan ve kesbimizle mesul olduğumuzdan fiili açığa çıkaracağımız kararları en iyi şekilde gözden geçirmemiz ve Kur'an ile Sünnete göre davranmamız kurtuluşumuz olacaktır. Zira Allah fiili yöneldiğimiz ve tahsis ettiğimiz şekilde zuhura çıkaracaktır. Esirgediği nefisler hariç, Allah'ın sünneti budur. Allah'ın sünnetinde, kurallarında, kanunlarında ise değişiklik olmaz.

"la faile illallah, la ilahe illallah" zikrini yaparken bu hakikatleri hiç aklımızdan, zihnimizden çıkarmayıp iki kere dikkat etmeliyiz. Nefis mücahedesini bu yönde geliştirip, fiillerimizi şerden arındırmalıyız.

Fiillerdeki kudretiyle ortaya çıkararak Allah isede, kesbimizle bize Kur'an ve Sünneti Muhammediye uymamız emredilmiştir (teklif-i emir). **"Kim Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa şüphesiz nefine zulmetmiş olur"** (Talak/1) ayetiyle Kur'an ve Sünnete riayet etmediğimizde nefsimize, kendimize zulmetmiş olduğumuzu bildirerek, bizlerin **"nefsinize zulmetmeyiniz"** emri gereği sınırları korumamız istenmiştir. Böyle bir irade insana verilmesi böyle bir emirde olmazdı. Kişi nefsinin hakikatinin Allah'ın nurundan ve Kur'anın sırrından olduğunu hatırlarsa, nefesine yaptığı zulmün nereye dayandığını ve bu hususun ne denli önemli olduğunu da kavrar. Hz. Ali (kv) **"Kadrini bilene ve haddini aşmayana Allah rahmet eylesin"** buyurarak bu hususun ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır.

Allah'ın nefislerimizi esirgemesini, nefsimize gelen ilhamları Alim ismiyle kavramamızı, Mürid ismi ile takva yönüne yönlendirmesini ve Nur ismiyle Hakla batılı ayırmamızı, Kadir ismiyle fiillerimizi Hak olarak zuhura çıkarmamızı sağlaması duası ve niyazıyla... AMİN.

NEFS İLE İLİŞKİLİ TEFEKKÜR AYETLERİ

1. "Andolsunki nefsinizi (sizi) biraz korku ve açlık, mallardan, nefislerden (canlardan) ve ürünlerden biraz azaltma ile deneriz. (Ey Peygamber) Sabredenleri müjdele." BAKARA/155
2. "Nefsiniz (kendiniz) için önceden (uygun davranışlarla) hazırlık yapın. Allah'tan korkun; biliniz ki siz O'na kavuşacaksınız. (Ey Muhammed) Müminleri müjdele." BAKARA/223

3. "Hayır (için) olarak harcadıklarınız nefislerinizin (kendi) iyiliği içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız." BAKARA/272
4. "Kim bir günah kazanırsa onu ancak nefsi (kendi) aleyhine kazanmış olur. Allah her şeyi bilicidir, büyük hikmet sahibidir." NİSA/111
5. "Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter." NİSA/79
6. "Allah: Ey Meryemoğlu İsa! İnsanlara "Beni ve anamı Allah'tan başka iki tanrı bilin" diye senmi dedin, buyurduğu zaman O, "Haşa! Seni tenzih ederim, hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim nefsimdekini bilirsin, halbuki ben senin zatında (ZATI NEFSİNDE) olanı bilmem. Gizlilikleri eksizsiz bilen yalnızca sensin." MAİDE/116
7. "O sizi tek bir nefisten yaratandır." ENAM/98
8. "Bu da, bir millet nefislerinde (kendilerinde) bulunanı (güzel ahlak ve meziyetleri) değiştirmeye kadar Allah'ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden dolayıdır. Gerçekten Allah işitendir, bilendir." ENFAL/53
9. "Allah her nefsi (şahsı) ancak gücünün yettiği kadar mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir." BAKARA/286
10. "Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir grup seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar yalnızca nefislerini (kendilerini) saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur" NİSA/113
11. "İman edipte hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, nefisleriyle (canlarıyla) cihad edenler, rütbe bakımından Allah katında daha üstündürler. Kurtuluşa erenlerde işte onlardır." TEVBE/20
12. "De ki: insanlar! Size Rabbinizden Hakk (Kur'an) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak nefsi (kendisi) için gelecektir. Kim de saparsa, o da kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim (sadece tebliğ etmekle memurum)" YUNUS/108
13. "O da (Samiri): Ben onların görmediklerini gördüm. Zira o elçinin (Cebrail) izinden bir avuç (toprak) alıp onu attım. Bunu böyle nefsim bana hoş gösterdi." TAHA/96
14. "Bunun üzerine kendi nefislerine (vicdanlarına) dönüp, (kendi kendilerine) "zalimler sizlersiniz, sizler!" dediler" ENBİYA/64
15. "Bana Müslümanlardan olmam ve Kur'an okumam emredildi. Artık kim doğru yola gelirse, yalnız kendisi (NEFSİ) için gelmiş olur; kimde saparsa ona deki: Ben sadece uyarıcılardanım" NEML/92
16. "Nefislerinde (kendi kendilerine) Allah'ın gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları ancak Hakk olarak ve muayyen bir süre için yarattığını hiç düşünmediler mi? İnsanların birçoğu, Rablerine kavuşmayı gerçekten inkar etmektedirler." RUM/8
17. "Kaynaşmanız için size nefsinizden (kendi cinsinizden) eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi de O'nun (varlığının) delillerindendir. Doğrusu bunda iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır" RUM/21
18. "Biz dilesek, elbette bütün nefislere (herkese) hidayetini verirdik. Fakat "cehennemi hem cinlerden, hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım" diye benden kesin söz çıkmıştır" SECDE/13
19. "Kupkuru yerlere suyu ulaştırdığımızı, onunla gerek hayvanlarının, gerekse nefislerinin (kendilerinin) yiyegeldikleri ekini çıkarmakta olduğumuzu da görmediler mi? Halada görmeyecekler mi?" SECDE/27
20. "Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek nefsinde (içinde) gizliyordun. Oysa asıl korkmana layık olan Allah'tır" AHZAB/37
21. "De ki: Eğer (Haktan) saparsam, nefsin (kendi) aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulursam, bu da Rabbimin bana vahyettiği (Kur'an) sayesinde. Şüphesiz O işitendir, yakındır. SEBE/50
22. "Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarınız. Gafur ve Rahim olan Allah'ın ikramı olarak orada sizin için nefislerinizin (canlarınızın) çektiği her şey orada sizin için hazırdır" FUSSİLET/31
23. "Kim iyi bir şey yaparsa bu nefsi (kendi) lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabbin kullarına zulmedici değildir" FUSSİLET/46
24. "Kim iyi iş yaparsa faydası nefsine (kendine) dir. Kim de kötülük yaparsa zararı yine kendinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz." CASİYE/15
25. "Allah, gökleri ve yeri yerli yerince (Hakk üzere) yaratmıştır. Böylece tüm nefisler (herkes) kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez" CASİYE/22

26. "Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak nefsi (kendi) aleyhine bozmuş olur. Kimde Allah ile olan ahdini vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükafat verecektir" FETİH/10
27. "Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız" KAF/16
28. "Allah hiçbir nefsi (hiç kimseyi) verdiği imkandan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır" TALAK/7
29. "Nefsiniz (kendiniz) için önden ne iyilik hazırlarsanız, Allah katında onu bulursunuz, hemde daha üstün ve mükafatça daha büyük olmak üzere. Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyecedir" MÜZEMMİL/20

NEFS-İ MUTMAİNNE

ANLAMI: Hakla mutmain olan, tatmin olan nefis mertebesi.

ZİKİRİ: Hakk Hakk **Ya Hak**

Hakk esmasının anlamı: Zati, sıfatları, isimleri, fiilleri Hakk ve hakikat olan, hukukları zayi etmeyen, her türlü hakikat O'nun tecellisi olan. Varlığı kendinden olan. Zati ile kaim, vacip ve değişmez olan.

TEVHİD ZİKİRİ: **İlâ mevcude illallah; la ilahe illallah**

(Allah'tan başka mevcut yoktur) (Mevcut ancak Allah'tır)

(Allah'tan başka ilah yoktur) (İlah ancak Allah'tır)

Nefsi natika bu mertebede **Akıl** ismiyle müsemma olur.

İDRAK AYETİ: **"Ya eyyetühen nefsul mutmeinetü. (27)**

İrcii ilâ Rabb'î ki..."(28) (Fecr/27-28)

Meal: **"Ey nefsi mutmainneye eren nefis, Rabbine dön.**

İDRAK AYETİ: **"İnni veccehtü vechiye lillezi fatırıssemavati vel erda hanifen ve ma ene minel müşrikin"** (Enam/79)

Meal: **"Ben, varlığımı semavat ve arzı var edene döndürdüm, ben müşriklerden değilim."** (Enam/79)

İDRAK AYETİ: **"Bizikrillahi tetmeinnül kulub"** (Rad/28)

Meal: **"Kalpler Allah'ın zikriyle mutmain olur"**

İDRAK AYETİ: **"Ve allemel Ademel esmae Külleha"** (Bakara/31)

Meal: **"Allah Ademe bütün isimleri öğretti"**

İDRAK AYETİ: **"El Hakkı min Rabbike"** (Bakara/147)

Meal: **"Hakk Rabbindendir"**

İDRAK AYETİ **"Ve lâ telbisül Hakka bilbatılı ve tektümül Hakka ve entüm ta'lemun"** (Bakara/42)

Meal: **"Hakkı batılla karıştırıp da bile bile Hakkı gizlemeyin"**

YAŞANTISI: Nefs-i Mutmainne'nin iki yüzü vardır. Biri mülhimeye, diğeri radiyeye bakar. Bu mertebenin belirgin ahlakı melekî ahlaktır. Hali tevazu ve ihlas üzeredir. Kanaat, sehavet, şecaat, iffet fiilleriyle iş görür. Taat ve itaatten zevk alır. İyiliği terk etmekten ve kötülüğe dönmekten korkar. Rengi beyazdır. Bu makamın anahtarı ve yükselticisi HAKK ismidir. Mürşidinin himmeti irşadidir. KABZ ve BAST hali devam eder. SEKR ve SAHV halidir.

Cenabı Hakkın emirlerine layıkıyla uyup, men ettiklerinden titizlikle sakınmak suretiyle manevî hastalıklardan kurtulmuş, hakiki ve kuvvetli bir iman ile de huzur, sükun, itminana kavuşmuş nefis mertebesidir. Kalb zikrullah bereketiyle şüphe ve tereddütlerden arınmış, her an şükür ve sena halindedir.

Bu mertebede nefse arız olan kötü ve çirkin vasıflar arındırılmış, nefis güzel ahlak vasıfları ile donanmıştır. Hz. Peygamber'in (sav) ahlakı titizlikle uygulanmaya, yaşamaya çalışılmaktadır. Kulun kalbi sabır, tevekkül, teslimiyet ve rıza ile taçlanmıştır. Böyle kimseler Hakk zikri ve Hakk fikri ile meşguldür.

İmam-ı Rabbanî Hazretleri: **"Nefs-i mutmainneye kadar yapılan ibadetler ve kulluk taklididir. Nefs-i mutmainnede bunlar taklidden tahkike dönüşür"** buyurmuştur. Tahkike ulaşmak için kemal yolunda çalışmalara devam eder. Nefste mesuliyet anlayışında yüksek bir hassasiyet oluşur.

Nefs-i mutmaine, Cenab-ı Hakkın tevfiik ve inayetiyle hakikat, sükunet ve kısmen aynel yakine kavuşarak, bazı keşf ve ilhamlara nail olmuştur.

Bu mertebede kalbin üzerindeki gaflet perdeleri büyük ölçüde kalkmıştır. Gönüller, hakikatleri kısmen aynel yakın mertebesinde müşahede halindedir. Yani kalb tereddüd ve şüphelerden arınmış, gerçek bir teslimiyetle tam bir

itminan ve huzura ermiştir. Bu hale erişen kul, dini mükellefiyetleri hem zahiren hem de ilmi ölçüsünde batınen tereddüdsüz olarak kabul edip, güzel bir şekilde ifa eder. Artık böyleleri imanları uğruna çile ve mücadeleden korkmazlar. Nitekim Kur'an-ı Kerimde kıssası anlatılan Firavun'un sihirbazları da, Hz. Musa (as)'dan gördükleri apaçık mucize karşısında mutmain bir gönülle Allah'a iman etmiş ve imandaki kararlılıklarını canları pahasına muhafaza etmişlerdir. Zalim Firavun'un, imanlarından dönmedikleri takdirde el ve ayaklarını çaprazlama kestireceği ve kendilerini hurma ağaçlarına astıracağı tehditlerine bile aldırış etmemişlerdir. Ve: "... **Biz zaten Rabbimize döneceğiz. Sen sadece Rabbinizin ayetleri bize geldiğinde, onlara inanmadığımız için bizden intikam alıyorsun. Ey Rabbimiz: Bize bol bol sabır ver ve Müslüman olarak canımızı al**" (Araf/125-126) diyerek büyük bir iman heyecanı içinde canlarını seve seve vermişlerdir. Zira bu mertebede gözleri perdeleyen beşeri kesafet azalmış, latif duygularla kalpte hakikat nuru ve akıl nuru zuhur etmiş olduğundan bu gönül: "**Ey mutmain nefis Rabbine dön**" şeklinde ilahi hitaba mazhar olmuştur. Bu "**Rabbine dön**" emrini her Müslüman duyar, fakat bulunduğu mertebesi itibarıyla icabet etmeğe çalışır. Kulaktan duyan her kişi değil, gönülden duyan er kişi ve "**Nefsini bilen Rabbin bilir**" hakikatine aşına olanlar bu çağrıya gerçekten icabet edebilirler. Oldukça özel bir mertebedir. Umumilikten seçilmişliğe geçişir ve çok çalışma ve gayret gereklidir. Bir ömür boyu ibadet ehli olan kimse acaba; nereye dönüyordu ki (Rabbine dön) hitabına muhatap oldu?

Kişî gaflet ve şursuz bir halde yaptığı ibadetleri (hayali Rabbine yani Haktan gayrı muhabbet ettiği ne var ise (masiva)) farkında olmadan onlara yönelmesidir. İşte bu oluşumun farkına vararak, varlık muhabbetinden, Hakk muhabbetine dönmesi bu hitabı duymağa başlamasıdır. Buda masiva diye adlandırılan "eşyanın hakikati" nin idrak edilmesi ile mümkün olacaktır. Eşyanın (yaratılan her mevcud) hakikatinin Allah'ın isimlerinin yansıması, gölgesi olduğu idraki ile eşya (tüm mevcudlar) ile Allah arasında irtibatını sağlayacaktır. Bu husus İlmi Tevhid-i Esmâ bölümünde gelecektir.

"**Rabbine dön**" emrine ancak Mutmainne nefis gerçek haliyle icabet edebilir ve Rabbin bu emri vasıtasız (müşahede ederek), idrakle alır. Daha evvelce halinde var ettiği hayali Rabbine ibadet ederken, eşyanın (yaratılmışların) hakikatini idrak ile burada gerçek Rabb'a yani Rabbül erbab'a, Rabların Rabbına, yani Allah'ın zatına yönelmiştir. İşte bu yüzden de Mutmain nefis hitabına mazhar olmuştur. Mutlak irfan mertebesinin başlangıcıdır. İlmi Tevhid-i Esmâ irfanının talim edildiği mertebedir. Nefsini tanıma yolunda büyük aşama kaydedilmesidir. Ne büyük saadettir ki Rabb kişiye bu mertebede özel olarak hitap etmektedir. Duyanlara, yaşayanlara, uyanlara ne mutlu. Burada umumilikten, seçilmişliğe geçen kişî:

"**Ben mutlak varlığımı (vechimi) semavat ve arzı var edene döndürdüm, ben müşriklerden değilim**" (Enam/79)

İdraki ile bu halin gereğini elinden geldiğince yaşamına adapte etme çabasını gösterir. Burası şirkten tevhide yani birliğe dönmenin, şirkten kurtulmanın başladığı yerdir. Bu mertebede çoklukları tevhide dönüştürecekler.

"**İyi bilinki kalpler ancak Allah'ın zikri ile mutmain olur**" (Rad/28) lafzı ilahisi bu hali çok güzel anlatır. Burada Allah zikri demek sadece tesbih ile Allah Allah diye sayarak O'nu anmak değil, ancak idrak ve tefekkür ile evvela Rabb yani Rububiyet mertebesini anlayıp oraya yönelmek, oradan da yapılan çalışma ve zikirlerle uluhiyet mertebesine ulaşmakla olacaktır. Tefekkür ile yapılan zikrin nefsi nurlandırdığını daha öncede vurguladık.

"Ey mutmaine nefis" ilahi hitabına daha üst mertebelerdeki nefislerde muhataptır. Daha üst mertebelere ancak mutmain bir nefis ile erişilebilir. Bu iltifata layık olabilmek ise ciddi, kararlı ve azimli bir nefis mücahedeşi, terbiye ve tezkiyesi ile mümkündür.

Nefsi natıkası Mutmainneye nail olan bahtiyar kullara, sırasıyla radiye, merdiyye ve kamile denilen üç yüce nefis mertebesinin kapıları açılıp oralara yönelirler. Muvaffakiyetleri nispetinde Hakk'a yakınlık kazanırlar ve vuslatın zirvesine ererler.

Sıfatları: Cömertlik, güler yüzlülük, tevekkül, sabır, teslimiyet, reca, doğruluk, hamd, sena, şükür, daima huzur, kusurları örtmek, hataları bağışlamak vs. Bunları şu sıfatlarla özetleyebiliriz:

1. Salih amel: İlmiyle amel olmaktır. Hem ilmi vardır. Hem de ilmiyle gerekli amelleri yapmaktadır.

Nefs-i mülhimede ilim olabilir, ancak ilmiyle amel olunmazsa mutmain nefse yükselemez. İlmiyle amel olan nefse huzur, rahat ve itminan gelir. Bu nedenle Hz. Peygamber (sav) "**Ya Rabbi! Fayda vermeyen ilimden sana sığınırım**" buyurmuşlardır.

2. Riyazat: Nefsin riyazatı akla tabi olması, Aklın riyazatı da Kur'ana tabi olmasıdır.
3. Tevekkül
4. İhlaslı ibadet
5. Tefekkür

6. Sabır ve Şükür
7. Tevazu ve Edep

Hiz. Resul (sav): **"Bir kimse kalbini iman için temizlerse ve kalbini selim, lisanı sadık, nefsinı mutmain, ahlakını müstakim, kulağını Hakkı duyan ve gözünü ibret ile bakıp hakkı gören haline getirirse muhakkak felaha ermiştir"** buyurmuştur.

Dünya işleri, bu nefis mertebesinde ki kişiyi Cenab-ı Haktan ayırmaz, gafil bırakmaz. Çünkü İlmi Tevhid-i Esmâ ile eşyanın hakikatini idrak edip eşyanın Hakk'tan ayrı olmadığını, Hakkın ilahi esma ile zuhurundan başka bir şey olmadığını idrak etmiştir. Her eşyaya Kur'an ve Sünnet ölçüsünde değer verir ve bu ölçülerle eşyayı (mevcudları) kullanır.

Cenab-ı Hakk onu bu makamda insan suretinde gizler ve korursa, bu hal onun için bir nimet ve saadettir.

Peygamber Efendimiz (sav) buyuruyor ki: **"Dört haslet müminde toplanırsa, Allah ona bu sebeple cenneti vacip kılar: Dilde doğruluk, malda cömertlik, kalpte muhabbet, gizli ve aşıkarda ittika ve hayırseverlik"**

Bu mertebede Hiz. Peygamber'in bizlere talim örneği olması için yaptığı şu duaya devam etmek önemlidir:

"Allahım senden itminana kavuşmuş bir nefsi mutmainne dilerim ki, likana iman etsin, kazana razı olsun, verdiklerine kanaat etsin"

Ayrıca Hiz. Resül (sav): **"Bir kimse zahir ve batınını (dışını ve içini) temizleyerek kırk gün halisane Cenab-ı Allah için amel ve ibadet ederse kalbi hikmet pınarlarının kaynağı olup lisanından marifet sözleri akmaya başlar"** buyurmuşlardır.

Bu mertebeye ulaşan kalp, akıl nuruyla tam aydınlandığından gönül adını alır. Hiz. Resul (sav) bu makamda: **"Fetva verselerde sen kalbine danış"** hadisini söylemiştir. Zira **gerçek akıl kalpte Hakk'la batılı ayıran bir nurdur.** Bu nur Allah'ın nurundandır. Bu nedenle bu mertebede nefis-i natika akıl ismi ile müsemma olur.

Böyle bir kalb, hatırına ne gelse, bu fikri Sünneti Muhammedi ile kıyas eder ve ona göre amel eder. Şeriat-ı Muhammedi ile amel etmeyene yapılan amellerin batını olan Hakikat-i Muhammedi ağılmaz.

Mutmainne nefis, içi rahat, şüpheleri kalmamış, hakikati anlayarak tatmine ulaşmış nefis demektir. Yüce Allah'dan aldığı ilhamlar neticesi ilahi nurla aydınlanmış, emmare nefsin kötü ahlak vasıflarını tamamiyle terk etmiş, imanı yücelmiş ve takva ahlakı ile ilahi vasıflarla bezenmeye çalışmaktadır.

"Allah imanlarına iman katsınlar diye, müminlerin gönüllerine huzur ve mutluluk indirdi" (Fetih/4) diyerek kalbi mutmain olan nefis mertebesini tarif etmektedir. Mertebesi yükselerek imanı yücelen kulda, telaş ve endişenin yerini huzur, mutluluk ve güven duygusu alır. **"Kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur"** (Rad/28) bilinciyle Hakk'tan gafil olmazlar.

Nefsi mutmainne mertebesine ulaşanların nefisleri Allahü Teala'nın lütfu sayesinde ilahi nur ile aydınlanmıştır. Bu aydınlanma da tefekkürle zikrin çok büyük rolü vardır. Bu nurla arifliğe adım atmışlardır.

Elmalılı Hamdi Yazır nefsi mutmainne için:

"Nefsi mutmainne, esasen istikrarsız ve muhtaç olan sebepler, müsebbebler silsilesinden geçip bizzat müessir olan Allah'a yükselerek O'nu tanımak gayesinde karar kılan, vücudunda ve işlerinde O'ndan başkasına eğilmeyen ve Allah'a sadece O'nun için ibadet eden nefis demektir. Bunun manasında nefis-i emmarenin aldatici arzularından, nefis-i levvamenin kınayışlarından, masivaya (Allah'dan gayri) ya esaret bağlarından kurtulup hakiki hürriyet kazanmak karardır" buyurmuşlardır.

Bu mertebede kişi "masiva" denilen eşyanın (halkedilen her şey) hakikatini idrak ederek, eşyanın Hakk'la, Hakkın ilahi isimleri ile irtibatını anlar, idrak eder. Bu mertebede kişi; Hiz. Peygamber'in bize yol göstermek için yaptığı şu duayı etmelidir: **"Ya Rabbi! Bana eşyanın hakikatini göster"**

Alemde diğer mevcudlarla birlikte yaşayan insanda bu mevcudlarla birlikte halk edilmiştir. Bu mertebede Alem-Mevcudlar-Hakk üçlüsünün tümünün tek bir Zata dayandığını esma mertebesinde idrak edecektir. İlmi Tevhid-i Esmâ irfanı bu mertebede çok önemlidir. Tüm mevcudların esmalar kanalıyla tek, bir ilah olan Allah'ın Zatına dayandığını idrak eder. **(İlâ mevcude illallah; la ilahe illallah)** zikrine devam eder. Bu idrak ile "ene" sini, benliğini tek bir Zata döndürür. **"Rabbine dön"** emrine bu mertebenin idraki ve şahuduyla uyar. Bu ulaşılan

mutmainlik, ilk huzur bulunan, belirli denge sağlanan bir mertebedir. Ancak her mertebenin kendi içinde, kendine ait mutmainlik hali vardır.

Bu makamda Hz. Ali (kv) şöyle buyurmuştur: **"Bu mertebe seyri Allahû Teala'nın "Nerede olsanız O sizinle beraberdir" (Hadid/4) buyurduğu gibidir. O Peygamber (as)'in "Allah'ı görüyormuşcasına ibadet etmemdir" dediği gibi Allah Teala'nın "Biz ona şah damarından daha yakınız" (Kaf/16) sözünün anlamını tefekkür ederek, Allah'la beraber olup, O'nun huzurunda esma ve sıfatlarını müşahede etmektir"**

İLMİ TEVHİD-İ ESMA

"Allah'ım bana eşyanın hakikatini göster" duasını bütün benliği ile yapan irfan yolcusuna, öncelikle tevhid-i esmanın ilmi açılır. Alemlerde bulunan her mevcudun, ki bu mevcudların içine insanda dahildir; Allah'ın Ezeli Zati İlminde bir hakikati vardır. Mevcudların hakikatini (ayan-ı sabite) oluşturan ise ilahi isim ve sıfatlarıdır. Her mevcudun bir hakikati vardır. Bu hakikate "ayan-ı sabite" adı verilir. İlmî Zatta bulunduğundan varlık kokusu almamıştır. Allah bir mevcudu alemlerde zuhura çıkarmak istediğinde, ayan-ı sabiteyi oluşturan isimlerin suretlerini zuhura çıkaracak şekilde planlar. Her mevcudun nefsinin, ilahi ismin tecelli mahalli olarak halk ederek, nefs-i natıkayı beden ile birleştirerek şahadet alemleri olan yeryüzünde açığa çıkartır. İşte her mevcudun Hakk ile irtibatını sağlayan bu ilahi isimdir. Alemlerde ki her mevcudun Allah'ın Zatı ile irtibatını sağlayan ilahi isimlerinden biri ile ilişkisi vardır. İşte her mevcudun İlahi Zat ile münasebetini sağlayan ilahi isme "Rabb-ı has" ismi verilir. Çünkü bu "ilahi isim" o mevcudu Rab ismi ile terbiye eder, yönetir, denetler vs. ve bu isim o mevcudun kabiliyetine göre özel olarak Hakk tarafından mevcuda verilmiştir. Bu "rabb-ı has" mevcud ile İlahi Zati birleştiren ve irtibatlarını sağlayan özel yönüdür (vechi has) ve mevcudun zatına hasdır. Bu isim her mevcuda tecelli ettiği zühur mahalli nefstir. Rabb-ı has olan bu isim mevcudun Zatla ve alemle ilişkisini yönlendiren ilahi isimdir. Örneğin: insana gıda, rızık olan her mevcudun Rezzak ismini alması gibi. Ancak baskın olan bu ilahi isim yanında, mevcudda diğer ilahi isimlerde potansiyel olarak bulunmaktadır. Örneğin Rezzak olan bir şeftalinin Halik, Bari, Musavvir esmalarıyla yaratıp, şeklinin verilmesi gibi, bahsedilen ve diğer isimleri bünyesinde barındırır. Her mevcudda cismini, beden yapısını bu üç isim sayesinde oluşturur. Ve her cisim ve bedende bütün ilahi isimleri potansiyel olarak taşır. Ama dominant isim "Rabb-ı has" olarak isimlenirse, diğer isimlerde zuhura çıkmaları gerektiğinde zuhura çıkar. Zira ilahi isimler TEK ZATIN farklı yönlerinin isimlerle açıklanmasıdır. Tasavvufta **"isim zatin aynıdır"** kuralı vardır. Allah'ın zatı mevcut ilişkisini sağlayan işte bu ilahi ismin nefste tecellisi ile zuhura çıkmasından ibarettir. Her ilahi ismin tecelli mahallide nefstir. Bütün fiiller ve alemlerdeki faaliyetler Allah'ın isimleri olan Esmâül Hüsnâ vasıtasıyla. Allah'ın isimleri sonsuz olup, fiilleride, fiillerin yarattığı sonuçlarda sonsuzdur. Allah esmasıyla tecelli ve malum, kudretiyle fail, fiiliyle zahir, eserleriyle meşhud olmaktadır.

Peygamber Efendimiz (sav): **"99 esmayı ihşa etmeyen Cennet'e giremez"** buyurarak, sonsuz olan ilahi isimleri 99 esma ile idrake yaklaştırmış ve bunları anlamamız, yaşantımızda farkedip, hayatımıza sokmamız için bize yol göstermiştir. Esmâül Hüsnâ ifadesi ayet ve hadislerde Allah'a nispet edilen isimleri ifade eder. Alemler, Allah'ın esmâül hüsnâsının (Allah'ın güzel isimleri) tezahür ettiği, ortaya çıktığı menzillerdir. Esmalar güzel olduğundan O'nun halk ettiği her şeyde güzeldir ve isimlerle olan tecellilerde mutlak güzellikten payını alacaktır. Bu isimlerden bazıları çirkin oluşumları gerektirir. Ama onlarda asla çirkin değil, hikmet ve adalet dahilinde açığa çıkmaktadırlar. Tıpkı suçu cezaevine atılmak olan bir suçluyu cezaevine sokmak gibi. Kul nefsinin, Rabbinin isimlerinin tecellileri altında olduğunu ve bu nedenle isimlerine muhatap olduğunun uyanıklığı içinde olmalıdır. Zira her isim esma-i nuru ilahiyedir ve Zati ilahi nurdan hisseleri vardır.

Kişinin "iradi karar anında" esmaların rolü şu şekildedir. İradi karar anında kişi tercihini hangi yolda kullanırsa konuyla ilgili esma veya esmalar tecelli edecektir. Örneğin gayri meşru bir cinsel ilişkiye girmeye niyetlenip "karar anı" nı bu niyeti gerçekleştirmek için fiiliyata geçme tercihini kullanan kişide Mudil ismi yürürlüğe girecek ve fiili yapmış olacaktır. Ancak böyle bir ilişkiye girmeme kararı aldığı anda, baskın olan isim Hadi ismi olacaktır. İşte iki zıt isim olmasına rağmen, karar ile nelerin değiştiği, sonuçlarının ne derece değiştiği açıktır.

Bütün isimleri, zıt isimlerde olsa, bir araya toplayan cami isim Allah ismidir. Allah Zati isimdir. Hakk ismidir. Allah ismi anıldığında, her ilahi isim fiildeki paylarını, hisselerini alırlar. Her ilahi isimde Allah'tan zuhura çıkma isteğini belirtir. Yani her ilahi isim açığa çıkacağı bir zühur mahalli talep eder. Şartlar oluştuğunda da Allah, hangi ismin tecellisi gerekiyorsa, ilgili nefste o isim ile zuhura çıkar. Bu nedenle "iradi karar an" ları çok önemlidir. Zira "karar" a göre nefse tecelli olmakta, hangi ismin zuhura çıkması gerekiyorsa, o isim tecellisi ile sonuçları açığa çıkmaktadır.

Cenab-ı Hakk Kur'anı Kerimde: **"Dua ederken ister Allah deyin, ister Rahman diye hitap edin. Hangisini deseniz en güzel isimler O'nundur"** (İsra/110) buyurarak Esmâül Hüsnâ ile dua etmek teşvik edilmiştir. Zira fiiller esmaların özelliklerine göre zuhura çıkacaktır. Her ne istersek isteyelim Allah'ın isimlerinin tecellilerinin bir

sonucu olacağından, istediğimize yönelik ilahi isimlerle Allah'tan istemek en güzel dua ve ibadet tarzlarından. Örneğin Af dileğinde olan bir kişinin; Ya Afüvv, Ya Gafur, Ya Rahim gibi isimlerle taleplerini Allah'a arz etmesi gibi.

Hangi isimlerle Allah'a yalvarıyorsak, Allah'da nefsimize o isimlerle tecelli edecek ve sonuçlarını ona göre oluşturacaktır. Bu nedenle Allah'ın alemlerde ve dolayısıyla nefsimizdeki tecellilerinin isimler kanalıyla olduğunu, irtibatı ve münasebeti isimler ile oluştuğunu bilirsek, ilahi isimlerle O'na iltica edip, istediklerimizin bu güzel yolla karşılanmasını istemek gereklidir. Bunun içinde ilahi isimlerin bilgisini elde etmek gerekir. Zaten Kur'an tarif edilirken **"Cemi esma ve sıfatı cami Zat"** olarak belirtilmiştir. Yani Kur'an Allah'ın Zâtının tüm esma ve sıfatlarını cem etmiştir, bir araya toplamıştır. Buna zıt olan isimlerde dahildir. Hadislerde Kur'an açıklaması olduğundan aynı kaynaktan, Zattan köken almaktadır. Bu nedenle Kur'an ve Hadisi şeriflerde geçen her zat, sıfat ve fiil isimleri bizlere ne şekilde, ne zaman, nerede, nasıl davranacağımıza ışık tutacaktır.

Benliğimizi (ene) oluşturan, nefsimizle Allah irtibatını sağlayan, aslımız olan ilahi isimler olduğunu kişi idrak ettiğinde, kişinin "ene" sini, benliğini zatını Allah'a teslim etmesi oldukça kolaylaşır. Bizde dahil Alemlerde tüm mevcudlarda Allah'ın Zâtının ve isimlerinin faaliyetlerinin olduğunu idrak eder. Bu şekilde ki bir bilinç ve idrak nefsimizi mutmain kılacak, bizi Hakka biraz daha yaklaştıracaktır. Zira nefsimizin her fiili bir ilahi isim ile zuhura çıkacaktır. Bu isimler Esmâül Hüsnâ olup kaynağı Mutlak Zat olan Allah'tır. Böylece fiillerimizi ilahi isimlere dayandırıp, Allah'ın sevdiği ve sevmediği amellerimize biraz daha dikkat etmek zorunda kalırız. Nefsimiz Kur'an ve hadis açıklamalarıyla mutmain olarak yaşantımıza devam etmeliyiz. Böylece Hakka "Rabbine dön" emrine uyarak, Mutlak Zata bir mertebede daha yaklaşmış oluruz. Böylece hem Rabb-ı hassımızı, hem de Rabların Rabbi olan, Rabb-ı hassı bize lütfeden Allah'ı, İlâhi Zâtı razı kılmak için çalışmalarımızı, gayretlerimizi sürdürmemiz gerekmektedir. Alemlerdeki her mevcudu Rabb-ı hassı ile elinde tutan Allah'ı, alemleri ve nefsimizi ilahi isimler kanalıyla idrak edip, tevhid etmek kolaylaşacaktır. Allah ismi camisi ile Mutlak Zat alemlerde isimleri ile hükümranlığını sürdürmekte ve uluhiyetini (mutlak ilahlığını) ilan etmektedir. Nasıl ki her birerlerimiz, diğerleri tarafından şahsi isimlerimiz ile bilinip, ayırt ediyorsak; Allah'da isimleri ile tanınıp bilinmektedir.

Allah ismi camisi ile her eşyayı, her bireyi, her mevcudu Rabb-ı hasları kanalından uluhiyetine bağlamaktadır. Rabb-ı has münasebeti ile mevcudlar uluhiyetine bağlanmaktadır. Bu kanallar hem mevcudu, hem Allah'ın uluhiyetini anlamayı kolaylaştırmaktadır. **"İlâ mevcude illallah, la ilahe illallah"** zikri ile Mevcudlar ve Mevcudların üzerindeki Allah'ın uluhiyeti tevhid edilmektedir. Tüm mevcudlar Rabbi hasları kanalıyla Allah ismi camisine bağlanmakta, Allah ismi camisi tüm isimleri bünyesinde cem ettiğinden ve uluhiyeti temsil ettiğinden bahsedilen tevhid zikri bu tefekkürlerle yapılacak olursa, nefsimizin mutmain olması kaçınılmazdır.

Böylece alemlerdeki tüm mevcudlar, Allah ismi camisi vasıtasıyla ilahi isimler açısından tevhid edilebilmektedir. İlâhi isimlerin çokluğu, Allah ismi camisi kanalıyla tevhid edilebilmektedir. Bu suretle ilâhi Zâtı daha yakından tanıma fırsatıda kazanılmış olmaktadır.

Her mevcudun Rabb-ı hassı (zatını terbiye eden özel ilâhi isim), kendini Hakka bağlayan zati özel yönüdür (vech-i has). İnsanlardan her ferdinde nefesine (zatına) özel bir ilâhi isim olan Rabb-ı hassı vardır. Her ferd, bu Rabb-ı hası kanalıyla Hakk'la irtibatı sağlamaktadır. İnsanı diğer mevcudlardan ayıran en önemli özellik ve fark, Zâtı, Rabbi hassı aracılığı ile diğer ilâhi isimler kanalıyla fiiller ve eserleriyle idrak edebilmesidir. Bunu da daha önce belirttiğimiz, **"99 Esmayı ihşa etmeyen cennete giremez"** hadisinden anlıyoruz.

Kur'an insanlara indirildiğinden ve tüm isim ve sıfatları cami olduğundan her insan nefsi, bu gerçekleri Rabb-ı has kanalıyla bunları idrak edecek vasıfta halk edilmiştir. Bu özelliği de şu hadisten anlıyoruz. **"Her doğan çocuk İslam fitratında doğar..."** İslam fitratında yaratılan insan ve bu ilmin idraki mahalli olan nefis, kendi zati özel yönü olan Rabb-ı has aracılığı ile tüm mevcudları, alemleri ve bu kanaldanda Zât-ı İlâhiyi idrak edebileceği kadar idrak etme kabiliyetinde halk edilmiştir. Nefs tüm alemleri idrak edebilecek ve ilâhi zâtı tevhid edebilecek özelliklerle donatılarak yaratılmıştır. **"Nefse ve ona bir takım kabiliyetler vererek yaratana yemin ederim ki"** (Şems/7) ayeti bu özelliklerin nefse verildiğini açıklamaktadır.

İnsan bu ilâhi isimlerde ki çokluğun (kesret), tek bir Zâtın, Allah'ın farklı özelliklerini belirten isimler olduğunu kolaylıkla idrak edecektir. Allah ismi camisi bütün bu isimlerin özelliklerini bünyesinde cem eden Zati isimdir. Allah ismi camisi kanalıyla Tek ve Bir Zâtı tevhid edecektir, birleyecektir. Böylece kesrette vahdete (çokluktaki teklik) adım atacak ve İlâhi Zâtın Vahdaniyetini idrak etmede en önemli adımı atacaktır.

"Allah insanı Rahman suretinde yarattı" kudsî hadisine görede insan, ilâhi isim ve sıfatların zuhur mahallidir. Zira Rahman, isim ve sıfatların zuhura çıkma mertebesidir. Yani insan, isim ve sıfatları yaşayıp, idrak edebilecek ve bunları yaşantısına adapte edebilecek mahiyette yaratılmıştır. İlâhi isimlerin mahiyetlerini tam idrak edemese de insan, fiillerde ve fiillerin eserlerinde isimlerin etkilerini müşahede edip, idrakine yansıtabilir. İnsan Mudil esmasının Kur'an daki temsili olan şeytanın fiillerinden kaçarak, Hadi esmasının temsil ve örneği olan Hz. Peygamberin (sav) fiillerini tercih etmeli ve hidayete yönelmelidir. Bu iki temsilin fiili örnekleri ve temsil ettikleri esmalarla nasıl hareket edileceği Kur'an ve Sünneti Muhammedî'de ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Kişi ferd olarak Kur'an ve sünnete uyarak

nefsini bir mertebe daha terbiye ve tezkiye ederek, kalbindeki tasfiye yoluna giderek Hakka daha da yakınlaşmış olacaktır.

Sonsuz olan her türlü esmaların zuhurlarını, etkilerini ve sonuçlarını alemlerde görebilmek mümkündür. İnsan ve mevcudlardaki esma tecellileri, diğer insan ve mevcudlara göre etkileri ve sonuçları açısından nispi ve izafidir. Kısa ve basit bir örnek verilecek olursa; bir evin dış kapısı, evin içinde olan bir insanı Hafız ismi ile korumakta, Settar ismi ile örtmekte, Batın ismi ile içinde bulundurmakta, kapıdan içeri girmeye çalışan bir hırsız Mani ismi ile engel olmakta ve Dar ismi ile hırsız sıkıntıya sokmaktadır. Dış kapının anahtarını kaybeden ev sahibini Kahhar esmasıyla sıkıntıya düşürebilmekte, anahtar elinde olduğunda Nafi ismiyle yardımcı olmakta, içerideki insanın evden çıkmasıyla Zahir ismiyle onun açığa çıkmasını kolaylaştırmaktadır.

Ayrıca hasta olan bir şahıs doktora gittiğinde, mikrobik bir hastalığı olduğunu öğrendiğinde doktor ona ilaç verir. Hastanın hasta olması Dar ve Kahhar esmasının zuhurudur. Doktora başvurması Şafi ismini zuhura çıkarır. Doktorun verdiği ilaç Nafi ismiyle yardımcı olmakta, bizim Hay ismi ile hayatımızı devam etmemize yardımcı olurken, verilen ilaç vücudumuzdaki mikropları Mümit ismiyle öldürmektedir.

İşte bu tip örnekleri hayatımızda çoğaltabiliriz. Bunları idrak ettiğimizde anlarız ki Allah isimleri kanalıyla alemlerde zuhura çıkmaktadır. Tıpkı yaşantımızda bizlerin ve mevcudların şahadet alemindeki isimlerimizle birbirimizle ilişki ve münasebet içinde oluşumuz gibi. Ekmek alacağımız zaman bana bir Rezzak ver demediğimiz açıktır. Rezzak isminin manasıyla temsil edilen ekmek ismiyle şahadet alemindeki ismiyle talep etmekteyiz. Bu örnekleri çoğaltırsak tüm ilişkilerimizin dünyevi isimler kanalıyla olduğunu idrak etmek zor olmayacaktır. İşte mana aleminde de bütün ilişkiler ilahi isimlerin birbirleri ile nispi, izafi oluşuyla yürürlüktedir. Tüm bu mevcudların manalarını oluşturan bu ilahi isimlerin zuhura çıkmasıdır.

Başka önemli bir hususta, her insan ve mevcudun tüm esmaları potansiyel olarak bünyesinde bulundurduğunun idrak edilmesidir. Bu idraki ve izafiyetleri idrak edebilecek ve bunları yaşantısına sokabilecek tek varlık insandır. 99 esma ile özetlenen sonsuz isimleri zuhura çıkarabilecek ve uygulayabilecek tek varlık insandır. Bu nedenle Allah kudsi hadisinde: **"Ey Ademoğlu, seni Kendim için yarattım. Eşyayı da senin için yarattım. O halde Kendim için yarattığımı senin için yarattığım ayarına düşürme"** buyurmuşlardır.

Kur'an bütün bu sonsuz esma ve sıfatların cem eden, bünyesinde toplayan Allah'ın Zati kelimidir. Tüm esma ve sıfatları bünyesinde cem eden Allah ismidir. Allah ismi, Mutlak Zati uluhiyetini temsil eder.

Kur'an ve Sünnet ile çizilen hayat ölçülerine göre esmaların hakkını vermesi insandan istenmektedir. Bir şeyin hakkını vermek, esmaları bu konulan ölçülere göre yerli yerine koymaktır. Örneğin şeytanı, iblisi temsil eden Mudill isminin oluşturacağı kaderden, Peygamber ve varislerinin temsil ettiği Hadi esmasının oluşturacağı kadere kaçmak insandan istenen, insana emredilen bir esma tercihidir.

Esmaların hakkını vermemek bazılarını kabul edip, bazılarını kabul etmemek esma şirkine düşme riskine insanı sürükleyebilir. Zira her ilahi isim, Allah'tan açığa çıkma talebindedir. Bu talep karşılığı açığa çıkan esmaları kabul etmemek, reddetmek şirk kapısını aralamaktır.

İnsana düşen görev her esmayı ve etkilerini kabul etmek, iradesini ve tercihini Kur'an ve Sünnetin verdiği ölçülere göre esmaların hakkını vermektir.

Esmalar Allah'ın kuvvet ve kudretini temsil eden melekler vasıtasıyla zuhura çıkarlar ve fiilleri ve eser ile sonuçlarını gösterirler. Her fiili zuhura çıkaran melekler vasıtasıyla ilahi isimlerdir. Esmâ-i nuru ilahiyedir.

Masiva olarak adlandırılan Allah dışındaki her mevcudun, her kişinin ve her eşyanın Rabb-ı has olarak adlandırılan bir ilahi isimle Allah'ın Zati ile irtibat halinde olduğunu idrak eden birey, mevcudların hakikatinin, manasının bu mertebede ilahi isimler olduğunu idrak edecek, eşyanın hakikatine bir mertebe daha yaklaşacaktır. İsimler mertebesinde bu idraki sağlayan kişi madde ve mana, mevcut ve Allah arasındaki ilişkiyi, irtibatı öğrenmiş olacak, madde ve maddede oluşan fiillere mana gözüyle de bakmaya başlayacaktır. Ve her türlü maddeye, eşyaya, insanlara ve içinde yaşadığı dünyaya hem madde hemde mana gözüyle bakma ferasetini kazanacaktır. Her mevcudun Hakkın bir zuhur mahalli olduğunu, Allah'ın esmaları vasıtasıyla zuhur mahallerinde fiiliyatını sürdürdüğü şuuru ve idraki insanın tüm olaylara bakış açısında önemli değişikliklere yol açacaktır. Bu suretle, eşyanın hakikatini görmesiyle, dünyada Allah'la birlikte yaşamaya kolaylaşır. Dünya onun Allah'ı anmasını, zikretmesini engellemeyecektir. Kendi fiillerindeki ihtiyarını ve Kesbini, cüz-i iradesini hatırlayarak ilahi isimleri kullanma yolunu gösteren Kur'an ve Sünnete uygun şekilde davranışlarını sergilemeye oldukça özen gösterecektir. Her mevcudun hakikatini anlayan insan, her mevcuda da Hakk ettiği değeri yerli yerinde verecek, her mevcudun hakkına riayet edecektir. Ölçülere azami ölçüde uymaya çalışacaktır.

Nefs Allah'ın tecelli mahallidir. Rab ismiyle Rububiyetini zuhura çıkardığı mahallidir. Nefsteki tecellisini tüm alemlerde ki mevcutların varlıklarında Rab ismi ile yapmaktadır. Rab ismi tüm ilahi isimlerin tasarrufunu bünyesinde bulunduran ilahi isimdir Allah'ın. Allah Rab ismi kanalıyla tüm mevcutlarda hükmünü yürütmektedir. Alemlerde ki her mevcut bir ilahi isim kanalıyla (Rabb-ı has-ismi has) Hakla irtibat halindedir. İnsan ise tüm ilahi isimleri zuhura çıkartabilecek özellikle halk edilmiştir. Her bireyde "esma kompleksleri" belirli ağırlık kazanmakla beraber, her nefste tüm ilahi isimlerin tecellilerini açığa çıkarabilecek potansiyel vardır. Her nefes, kendisinde oluşan isim tecellilerini hakkıyla yansıtır, zuhura çıkartabilecek hususiyetlerle donatılmıştır, bu şekilde halk edilmiştir, tesviye edilmiştir. Hakk ismi, bütün bu ilahi isimleri bütünleştiren Zat isimdir Allah'ın. Her ilahi ismin tecellisini hakkıyla zuhura çıkarmak gerçek kulluktur. Bu nedenle ilahi isimleri bilmek ve onları hayat içerisinde yaşamak önemlidir. Her ilahi isimde Hakk'tan kendilerini ortaya çıkaracak zuhur mahalleri isterler ve ortaya çıkmak için Allah'tan istihkaklarını talep etmektedirler. İnsana düşen görev her esmayı hakkıyla zuhura çıkarmak, esmaların hakkına riayet etmektir. İlahi isimleri tüm özellikleri ile yaşamında idrak edebilen kişide bilinçli olacaktır. İradeside bu yönde gelişeceğinden "iradi karar anları" belirli bir düzene girecektir. Davranışları, alışkanlıkları olumlu yönde gelişecektir.

Ayrıca mevcudların ve bireylerin zahir yapıları yani cisim ve bedenleri sanki mevcudun ve bireyin Hakk'tan ayrı imiş vehmini, algısını yaratır. Mevcudun cisminin ve bireyin beden yapısının Hakkın; Halık, Bari, Musavvir ve Zahir isimleri başta olmak üzere ilahi isimler kaynaklı olduğu idrak edilirse, mevcudların dolayısıyla bireylerin Hakkın ilahi isimlerinin zuhur mahalli ve bir tecelligah olduğu şuuruna varılacaktır.

Rabb isminin anlamına kısaca değinecek olursak; Rabb kelimesi terbiye eden ve yetki sahibi anlamında ilahi bir isimdir. Aynı zamanda ıslah etmek, üzerinde tasarrufta bulunmak, kemale erdirmek, efendi olmak, sorumluluğunu yüklenmek, başkanlık yapmak, malik ve sahip olmak, sözü dinlemek, üstünlüğü ve otoritesi kabul edilmek gibi anlamlarda bünyesinde barındırır.

Rab sadece terbiye eden (mürebbi) anlamında olmayıp, yardım etmek, yol göstermek, tasarruf etmek, korumak, her şeye hakim olmak, emretmek ve yasaklamak, sakındırmak gibi terbiyenin bütün gereklerine sahip olabilmeyide ifade eder. Bunun için Rab denilince sadece terbiye ve malik olma durumları değil, her şeye sahip olan ezeli ve ebedi ve sonsuz kudret sahibi Allah anlaşılmalıdır.

"Zalikulmüllahi Rabbiküm" (Enam/12) **"İşte Rabbiniz Allah'tır"** buyrulurak bu gerçek anlatılmaktadır. Rab ismi bu nedenle uluhiyetin kontrolünde Allah ismi camisindeki tüm isimleri zuhura çıkaracak vasıfları taşıyan ilahi isimdir. Allah Rab ismi kanalıyla tüm mevcutlardan, bireylerden oluşan alemler de her türlü tasarrufu gerçekleştirmektedir. Bu tasarrufu "Rabb-ı has veya ismi has" adı verilen her mevcut ve bireyde irtibatlı olan bir ilahi isimle sağlamaktadır. Bu şekilde mevcut-alem-Allah üçlüsü münasebet ve irtibat halinde olmaktadır. Bu münasebet her durumda, her halde ve her zamanda devamlı bir irtibat halindedir. Hakkın tasarrufu bu Rabb-ı has kanalıyla sağlanmaktadır. Allah uluhiyeti ile de bunları bir arada tutmakta, her an hükmünü icra etmektedir. Rabbi has kanalıyla Allah mevcutlarda dolayısıyla tüm alemlerde hükmünü yürütürken, her mevcutta bu Rabb-ı has kanalıyla Hakk'tan istihkaklarını, donanımlarını, isteklerini, her şeyini talep etmektedir. Rabb-ı has kanalıyla olan bu irtibat her an, her yerde, her şekilde devamlı olan bir münasebettir. Bu münasebeti Nefes-i Rahman devamlı bir arada tutar. Kişi bu kanal nedeniyle Allah ile irtibatının her an her yerde, her şekilde olduğunun idrakine vararak, **"Rabbine dön"** (Fecr/28) emrine uyarak gerçek Rabbine döner. Daha önce ötelede, uzaklarda, hayalinde ki rab imajından yani hayali rablardan her an, her şekilde kendisiyle olan bir Rab anlayışına yönelmesini gerektirecektir. Zaten **"İmanın başlıca şartı, Allah'ın her zaman seninle olduğunu bilmendir"** buyurulmuştur. **"Ben size şah damarınızdan daha yakınım"** (Kaf/16) ayetiyle bu gerçek ifade edilmektedir. Rabb-ı has kanalıyla bu idrake varan kişi, şuurlanarak, ilmini amel ile destekleyerek yaşamına bu gerçekle devam edecektir.

Hakk, kavramını çok iyi idrak etmedikçe Rabb manasını anlayamayız. Hakk, tüm ilahi isim ve suretlerin bütünlüğü, Rabb ise çokluk aleminin, fiziki alemlerin terbiye edici sistemidir. Özetle her insan hakkın aynasıdır. Her insan Hakk'ın isimlerinin bir belirlemesidir. Yani sen bana bakınca Hakk'ın bir isminin, ben sana bakınca Hakk'ın bir isminin belirmesini görüyoruz. Hakikat Haktır, insan Hakk'ın isimlerinin yansımasıdır. O isimlerle insanı Rab ismiyle tasarrufu altına almıştır. İlahi isimler Hakkın aynası, insanlarda isimlerin aynasıdır. Şeytanı temsil eden Mudill esması ise ilahi isimlerin gerçek hüviyetleri ve hakikatleri ile zuhura çıkmasını engelleyici isimdir.

Mudillin kelime anlamı; şaşırtmak, karmaşık, güç ve çetin hale getirmektir. Yani mudil esması diğer ilahi isimlerin zuhurunu karmaşık, güç hale getirmekte, insanları çeşitli şekillerde şaşırtarak ilahi isimlerin hukukuna tecavüz etmektedir. Dolayısıyla gerçek kulluğada mani olmaktadır. Mudil esması düşüncede iblis, fiilde şeytan adını almaktadır. Nefse vesvese vererek hayal, vehim ve duygularıda kendi yönünde kullanarak insanları şaşırtmakta, fiilleri karmaşık ve güç hale getirmektedir. Bu şekilde ilahi isimlerin gerçek yüzleri, gerçek hüviyetleri ile zuhuruna engel olmaya çalışmaktadır. Mudil esmasının Allah'tan talep ettiği istihkak bu yöndedir. Diğer ilahi isimlerin gerçek hüviyetlerle zuhurunu engelleyecek o kadar çok yol ve yöntemi kişinin nefesine vesvese vererek sunmaktadır ki, kişinin iradi karar anını, dolayısıyla fiillerini ifsad etmektedir.

Mudil esmasının bu rolü imtihan sırrındandır. Bu nedenle Mudil esmasının etkisinden kurtulmanın yolu da ilimden yani Kur'an ve Sünneti Muhammedi'den geçmektedir. Kur'an ve Muhammed (sav) Hadi isminin zuhurları olduğundan, Mudil isminin etkisi yoktur. Bu nedenle şeytan rüyada Peygamber Efendimizin (sav) suretine bürünemez.

Mudil esması, telbis yolu ile Rab isminin özelliklerine ortak olmaya çalışmakta dolayısıyla şirkin kaynağı olmaktadır. Rab olan Allah'ın ilahi isimleri kanalıyla olan tecellilerinin hüviyetlerini değiştirmeye çalışarak, kişiyi şaşırtarak, ilahi isimlerin Rabbin hükümlerini ifsad ederek, adeta kendini ikinci bir rab ilan ederek şirkin kaynağını teşkil etmektedir.

Telbis: bir şeyi örterek sahte hale getirmek, ayıbını örterek iyi göstermek suret-i Haktan görünerek hile edip aldatmak, ilgili şeyin aslını bozarak birbirine karıştırıp, şaşırtmak, güç hale getirmek, bir şeyin zıddıyla ortaya çıkarmak anlamlarını taşımaktadır. Şeytanı temsil eden Mudil esması Rabhani sıfatları örtüp, şeytani özellik ve sıfatlarla fiillerin zuhura çıkması için çaba göstermektedir. Bu özelliklerle şirkin temel unsuru olmaktadır.

Mudil esmasını tanıyıp, gerçek Rabbe dönebilmemiz için konu ile ilgili ayetleri belirtelim.

"Hiç şüphesiz, şeytanın hileli düzeni pek zayıftır" (Nisa/76)

"Kim Allah'ı bırakıp da şeytani dost edinirse kuşkusuz o, apaçık hüsrana uğramıştır" (Nisa/119)

"Şeytan onlara yapmakta olduklarını çekici gösterdi" (Enam/43)

"Şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o size apaçık düşmandır" (Bakara/168)

"(Size o haberi getiren) ancak şeytandır. (sadece) kendi dostlarını korkutabilir. Onlardan korkmayın, eğer mümin iseniz benden korkun" (Ali İmran/175)

"Allah o şeytana lanet etti. Ve o da "Elbette senin kullarından belirli bir pay alacağım, onları mutlaka saptıracağım, onları boş kuruntulara sokacağım ve onlara emredeceğimde hayvanların kulaklarını yaracaklar, onlara emredeceğimde Allah'ın yaratışını değiştirecekler" dedi. Kim Allah'ı bırakıp da şeytani dost edinirse, şüphesiz o apaçık bir ziyana uğramış olur. (Nisa/119)

"Şeytan onlara vaad eder ve onları boş umutlarla oyalar. Oysa şeytanın onlara vaadi aldatmadan başka bir şey değildir" (Nisa/120)

"Eğer şeytandan bir vesvese gelirse hemen Allah'a sığın. Muhakkak ki hakkıyla işiten, kemaliyle bilendir" (Araf/200)

"İş bitince şeytan onlara şöyle diyecek: "Şüphesiz ki Allah size gerçek olanı vaad etti, bende size vaad ettim" ama sonra caydım! Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ancak ben sizi (küfür ve isyana) çağırdım, sizde geldiniz. O halde beni kınamayın, kendi nefsinizi kınayın. Ne ben sizi kurtarabilirim, nede siz beni kurtarabilirsiniz. Ben önceden beni Allah'a ortak koşmanızı da kabul etmemiştim." Doğrusu zalimler için acı bir azap vardır" (İbrahim/22)

"Hepsini azdıracığım ancak içlerinde ihlaslı kulların müstesna" (Hicr/40)

"Sana uyan azgınlardan başka, kullarımın üzerinde hiçbir nüfuzun yoktur" (Hicr/42)

"Şeytanın nüfuzu ancak onu dost edinenlere ve Allah'a ortak koşanlardır" (Nahl/100)

"Ve deki: Rabbim! Şeytanların vesvese ve kışkırtmalarından sana sığınırım" (Müminun/97)

Yukarıdaki ayetler iyice analiz ve sentez edilirse, şeytanın özellikle ihlaslı kullar başta olmak üzere insanlar üzerinde bir gücü ve nüfuzu yoktur. Güç, kuvvet ve kudret Allah'a aittir. Tek bir Rab vardır o da Allah'tır. Kişi şeytanın vesvese ve kışkırtmaları ile nefsiyle verdiği kararı yerine getirmektedir. Bu nedenle şeytan **"benim sizin üzerinizde gücüm yoktur, bu nedenle beni değil nefsinizi kınayın"** (İbrahim/22) diyerek bizlere Allah bu ayetle yol göstermektedir. Nefsi mülhime bölümünde şahsa gelen düşünce ve fikirlerin nasıl analiz edileceği vurgulanmıştır. Bu ayetlerle o bilgiler birleştirildiğinde ilim alınmış olacaktır. İş bu ilmi pratiğe, amele çevirmektir. Bunun ilk basamağında şeytanın vesveseleri ve kışkırtmalarından Rabbimiz olan Allah'a sığınmak daha sonra kur'an ve Sünnet-i Muhammedi ile amel etmektir. Niyette ihlaslı olmaktır. İhlaslı niyet, ilim ve amel kişiyi Mudill esmanın etkisinden kurtaracak kişide gerçek anlamda **"Rabbine dön"** emrine uymuş olacaktır. Burada gösterilecek titizlik çok önemlidir.

Aslında Mudil esması bu ihlaslı titizliğe vesile olarak Rabbımız Allah'ı daha iyi tanımamıza, irfan sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. Mudil esmasının imtihan sırrı olmasında ki gerçekte bu noktada yatmaktadır. İlahi isimlerin gerçek yüzlerini ve hüviyetlerini dolayısıyla ilahi hüviyeti daha iyi idrak etmemize vesile olmaktadır.

"Ve allemel Ademel esmae külleha" (Bakara/31)

Allah, Ademe ilahi esmalarını ve bunların hüküm ve eserlerini öğretti, talim ettirdi. İlahi esmaları zuhura çıkaracak şekilde nefsi tesviye etti. İnsan bu nedenle 99 esma ile özetlenen sonsuz ilahi isimlerini ortaya çıkaracak zuhur mahalli, tecelligah oldu. Rabb-ı has olarak belirli bir esma terkibine bağlı olarak hüküm yürütülürken, diğer esmaları da açığa çıkaracak şekilde halk edildi. Bu gerçekleri açıklayan ayette: **"El Haku min Rabbike"** (Bakara/147) **"Hakk Rabbindendir"** buyurulmuştur. Allah'ın Zati isimlerinden olan Hakk esması, Allah'ın tüm esmalarını bünyesinde bulunduran esmadır. Rabb kanalıyla esmaların gerçek yüzleri ve hakiki hüviyetleri ile esmalar Hakk esması kanalıyla zuhura gelmekte, Allah ismidde tüm esma ve sıfatları bünyesinde cem etmektedir.

Bu nedenle ayeti kerimede: **"Hakkı batıla karıştırıpda bile bile Hakkı gizlemeyin"** (Bakara/42) buyurulmuştur. Hakk ile batılı karıştıran ise Mudill esmasıdır. Bize yapılan uyarı Mudill esmasının karıştırıcı, güçleştirici, şaşkırtıcı, iltibas edici özelliğinden kaçınmamız yoluyladır. Eğer Mudill esmasına uyarsak nefsimizin hevasına, iblis ve şeytan kanalı ile uymuş oluruz. Bu şekilde nefsimizin hevası ilah edinilmiş, Hakk örtülmüş olacaktır. Bu konuda ayette: **"hevasını ilah edinene gördün mü?"** (Furkan/43) buyurulmuştur. Bu şekilde nefsin heva ve heveslerine uymak, Mudill esmasına kapılarak Hakkla batılı karıştırmak bizden kaçınmamız gereken husus olarak belirtilmiştir. Yoksa bu yolla başka ilahlar ve Rablar edinme riskimiz vardır.

Cenab-ı Hakkın esma-i ilahiyasının bizde zuhura çıkması demek "halife olmak demektir. Esmaların zuhur açısından vekiliyiz demektir. Mevlana Hz.leri bu hususta şu örneği vermektedir: "Manav tezgahlarında numune olarak her türlü sebze meyvenin örneği vardır. Bu numuneler içeride depoda bunların devamı vardır" demektedir bizlere.

Bizde esmaların zuhuru, Hakkda ise aslı mevcuttur. Esmaları zuhura çıkaran bizleriz, zuhur mahalli, tecelligahız. Bu nedenle esmaların hakkını yerli yerince vermeliyiz. Allah bizleri ve alemleri esmaları kanalıyla halkettiğini ve zuhurda olanın esmaları olduğunu şu ayette beyan eder:

"Semavat ve arzı Hakk olarak halketti" (Ankebut/44)

Her esma kendi Rabbine dönecektir. Bu isimler ayrı ayrı Rablar değil, Rabbül erbab (Rabların Rabbi) olan Allah'ın farklı isimlerle zuhurlarından ve güçlerinden ibarettir. Zaten ayrı ayrı Rablar olsa sistem yürümez, karmakarışık olurdu. Mudil esmasının rolü bu karışıklıkla insanı şirke düşürmektir. Her esma-i ilahiye kendisine ait zuhurları Allah'ın kontrolünde, gözetiminde kontrol ve tedbir eder, melekler vasıtasıyla bu işleri yaptırır. Kaynaklarını Hakk'tan alırlar ve yine Hakk'a dönerler. Bu gerçek şu ayeti kerime ile açıkça ifade edilir: **"Sizin ilahınız tek bir ilahtır. O, rahman ve rahimdir"** (Bakara/163)

Kur'an ile insanın ilk tanıştığı kelime "ikra" "(oku)" emridir. **"ikra bismirabbikellezi halak"** (Alak/1) **"Yaradan Rabbinin adıyla oku"** emriyle bize çok büyük ilimlerin kapısı açılmıştır. Her ilahi isim Rab özelliğini taşır. İlahi isimleri cem eden Allah ismidir. Bismillahirrahmanirrahim derken tüm isimlerle Allah'a yönelirken özel isteklerimiz olduğunda, o isteğe yönlendiren ilahi ismi zikretmemizinde yolu açılmıştır. Örneğin gıda ihtiyacı, rızık ihtiyacı olan Ya Rezzak diyerek Rezzak ismine; ilim istiyenin Ya Alim ismine iltica edeceği gibi. Bu nedenle **İster Allah deyin, ister Rahman deyin en güzel isimler O'nundur"** buyurulmuştur. Esmaların özelliklerinin bilinip o isim ile Hakka müracaat, o yönlü tecelliye yol açacağından dua anlamında taşıyacaktır. **"İkra bismirabbikellezi halak"** (Alak/1) **"Yaratan Rabbinin ismi ile oku"** bu emir aynı zamanda isimlerin besmelesi hükmünüde taşımaktadır. Allah ismi ile açmak ve yönelmek istediğimizde "bismillah" ve Nur ismi ile açmak ve yönelmek istediğimizde "bismînur" dediğimiz gibi. Allah ismi tüm isimleri açtığından "Bismillah" fatihanın başı olmuştur. "Bi" ile de nefis o ismin hükmü altına girmektedir. Bu nedenle **"Bismillahirrahmanirrahim"** ile alemler halk edilmiş ve ortaya çıkmıştır.

Alemlerde zahir olan her mevcud Rab tealanın bir ism-i hassının suretidir. Cenab-ı Hakk o mevcudu, o isimle terbiye eder, ona o isimle hükmeder. O mevcudda isteklerini o ismi hastan alır. Ve o isimle bilinir. Ve muhtaç olduğu her şeyde o isme müracaat eder.

Allah insanı ise;

"Halakel Ademe ala suretihi" diyerek insanı kendi suretinde ve Rahman suretinde halk etmiştir. Ağırıklı bir Rabb-ı hassı olmakla birlikte, tüm ilahi isimlerin zuhur mahallidir.

"Elhamdülillahirabbilalemiyn" ayeti bu gerçeği anlatmaktadır. Alemlerde her mevcudun Rab ismiyle Allah Teala tarafından terbiye edildiği, üzerinde hükümlerinin yürütüldüğünü açıklamaktadır.

Şehadet aleminde her ilahi ismin zuhurları vardır, bu zuhurlar çok çeşitli olup, değişik isimlerle anılır. Örneğin ekmek, un, süt, peynir, et, kıyma, dana, tavuk vb. isimleri şehadet alemindeki isimlerdir. Her biri Rezzak ilahi isminin gerekleridir. Diğer ilahi isimlerden payları olmakla birlikte insan açısından besleme yönüyle bakıldığında "Rezzak" isminin altına giren gurubu temsil eder. Ama şehadet aleminde ayrı ayrı isimler alırlar ve her bir ismin yaptığı görev ve hükümler farklıdır. Örneğin ekmek karbonhidrat ağırlıklı olup, vücutta yerine getirdiği görev ve hükümler, süt gibi değildir. Şehadet alemindeki her ismin bu açılardan bakıldığında kendilerine göre manaları olduğu gibi, hem cismani hem de mana yönleriyle, alemlerdeki diğer mevcutlarla irtibat halindedir. Bu irtibatı sağlayan güç ise Allah'tır. Sütün, ekmeğin oluşumunda, dağıtımında, hazırlanışında, yiyende hizmetleri geçenler dahil ne kadar çok faktörün rol oynadığı açıktır. Bütün bu özellikleri ve manaları bir araya toplayan ve cem eden Hakk'tır. Her bir mevcut Rabb-ı has ile idare edilmekte olup, ilahi isim kanalıyla Hakk'a bağlanmaktadır. Bu nedenle "gerçek hükümdar" Allah'tır. Mevcutlardan oluşan alemler ile Hakk ilahi isimler aracılığı ile her an, her yerde, her koşulda, her halde münasebet durumundadır.

Dünya üzerindeki her ilimde ya mevcutları ya mevcutlar arası ilişkileri yada bütün mevcutların Hakla ilişkilerini (ilahi kanunlar yönüyle) araştırmaktadır. Bütün bu ilimleri bünyesinde bulunduran ise Allah'ın Zati ilmidir. Tasavvufta bu ilişkileri incelediğinden bütün bu ilimleri bünyesinde barındırır. Zahir (maddi) ve batın (mana-manevi) bütün ilimleri birleştiren ilmi araştırmadır. Bu ise ilahi ilim olan marifetullah'tır. Bu nedenle tasavvuf zahir ile batını birleştirmede anahtar-kilit rolü oynar. Zira her hakikatin hem zahiri hemde batını yüzü vardır. bunları cem eden İlahi Zati ilmidir. Her ilim dalıda bu ilişkileri bir yönüyle araştırmaya ve konuyla ilgili "ilahi kanunları" açığa çıkarmaya uğraşır. Her ilmin ulaştığı hakikat ise, İlahi Zati ilmin o konudaki "malumunu-bilineni" oluşturur. Bu nedenle "**ilim maluma tabidir**" tasavvuf kuralı mevcuttur. Zahiri her ilim dalıda keşfettiği "malum" üzerinden hareket ederek ilmin hükümlerini oluşturup, yürürlüğe koyar. Hedef hem zahiri hem batını ilmi cem edip, kaynağın "İlahi Zati İlim" olduğu gerçeğini kabul etmek olmalıdır. Bu hedeften sonra amaç hem zahiri hem batını hükümleri birleştirip ilmi faaliyete geçirmek olmalıdır.

İlahi isimler arasında ihata, taalluk ve hüküm açısından farklılıklar bulunduğundan, onların şehadet alemindeki mazharlarında, eserlerinin suretlerinde, manalarında farklı farklı zuhurları olacaktır. Bu hem mevcutları çoğaltır, hemde mevcutlarla ilgili ilimleri ve ilimlerin hükümlerini çoğaltır ve karmaşık hale getirir. Allah ismi camisi ve uluhiyet mertebesi bütün bu ilişkileri birleştirir.

İsimler ve sıfatlar, tek zata göre, Allah'a dönen bir takım nispetler ve izafetlerdir. Mutlak Zatta kesret yoktur. Kesret denilen şey Mutlak Zata göre, isim ve sıfatların çokluğunun yansımasıdır. İlahi isimlerin çokluğu kesret hükümlerini açığa çıkarmıştır. Allah ise Nefsinde ve Zatında tektir.

Her ilahi ismin iki itibarı vardır. Bir itibarla Zata dönüktür. Zatin o isimle görünmesidir. Diğer itibarla ismin kendine has hususi yönüdür. Örneğin Rezzak denilince akla Allah'ın Zati gelir. Asil olarak Rezzak Allah'tır. Diğer itibarla hususi yönü ile Rezzak ismi kendinle açığa çıkacak özelliklerini kapsar. Rezzak isminin hükümlerini diğer isimler (Alim, Semi, Basar, Hakim vb) yerine getiremez. Bu ise Rezzak isminin kendi has yönüdür. Allah ismi Zatiyla bütün isimleri bir araya toplamıştır. Yani her isimde Zata bakan bu yönüyle diğer isimleride bünyesinde taşıma özelliğine de sahiptir. İhtiyaç halinde zuhura çıkarılır.

Güneşin bereketi ışınlarıdır. Zatin bereketi ise isim ve sıfatlarıdır. Işınlara nasıl güneşten zuhur edip zuhur yerinin özelliklerine göre renk alıyorsa, isimlerde tecelli mahallin de (mazhar), tecelli mahallinin özelliklerine göre değişikliğe uğrar. İsimlerin farklılığı hükümleri de değiştirir. Zira isimler izafet ve itibarlardır.

Cennet ve cehennemde de nefse Allah'ın isimlerinin tecellisi devam eder. Dolayısıyla her şey Allah'ın isimlerinin, Hakk'ın tasarrufu altındadır. Cennet nimet isimlerinin tasarrufu altında; cehennem ise azap isimlerinin tasarrufundadır. Kabir ise bu isimlerden hangisi Hakk edildi ise, isimler orada da nefse tecelli etmektedir. "Nefs ölümü tadmakta" ölüm ile boyut değiştirmekte ve dünyada iken kazandıkları ile ahiret boyutuna intikal etmektedir. Bu nedenle "**dünya ahiretin tarlasıdır**" buyurulmuştur. Bu nedenle ölüm bilinci ataleti değil, sonsuz bir gayreti içinde bulundurarak Hakk'a teslimiyeti gerektirir. Zira ayeti kerimede "**Zerre kadar hayır işleyen karşılığını görür; zerre kadar şer işleyen karşılığını görür**" (Zilzal/7-8) buyurulmuştur. Yoksa Allah'ın isimleri ahiret boyutunda yok olmamakta, tecelli devam etmekte ancak zıtlıklar başka boyutlarda (cennet-cehennem) kendi özelliklerine göre değer kazanmaktadır. Nimet isimleri ve azap isimleri ayrılmakta; zıtlıklar kalkarak nimetler cennet boyutunda katlanmakta, dolayısıyla cehennem boyutunda da azaplar katlanmaktadır.

Her ilahi isim Zata dayandığından bütün isimleri içerir ve her isim kendi anlamında bütün isimlerle nitelenir. Şu halde her isim, bilgisinde ve ufkunda ilahi sıfatlarla da ilişkilidir. Hay, Kadir, Semi, Basır, Mütekellim, Alimdir ve Müriddir. Aksi halde her ilahi isim kendi kulu için nasıl Rab olabilirdi? Her buğday tanesi aynı hakikati yani buğdaylık hakikatini içerir. Bu durum birbirlerine benzeşmeleri yönünden, bütün benzerlerde yaygındır. İlahi isimlerin durumuda böyledir. Her isim, diğer isimlerin içermiş olduğu hakikatleri kendinde toplar. Bunun ardından buğday tanelerini ve benzer her şeyi ayırt etmeni sağlayan özellik nedeniyle, herhangi bir ismin başka bir ismin aynı

olmadığını da bilirsin. Hepsini birleştiren Zat mertebesidir. İki benzeri ayırt etmeni sağlayan sır kendisinde bulunmakla beraber, her ilahi isim ilahi isimlerin hakikatlerini kendinde toplar ve onları içerir. Mesela el-Münim (nimetlendiren) ve el-Muazzib (azaplandırın) isimleri ki bunlar zahir ve batındır. Bu isimlerden her birisi başından sonuna kadar Zatın içermiş olduğu her şeyi içerir. Gıda olarak alınan bir mevcudun, hastalığa yol açması örneğindeki gibi. Nimet olarak alınan gıdanın, azaba yol açma potansiyelinin bulunduğu idrakinde bulunulmasıdır. Bütün bu ilahi isimler Allah ismine yönelir. Uluhiyeti ile Zat, Allah ismi camisi altındaki ilahi isimlerden biri veya bir kaç ile şahadet aleminde zuhura çıkar. Zuhura çıkan isimlerle de Rab olur.

Allah'ın 99 esmaül hüsmasının kısaca anlamları da:

1. **el-Adl** Her icraatında adl ve istikameti takip eden
2. **el-Afüvv** Günahları silip süpüren, seyyiatı haseneta çeviren
3. **el-Ahir** Varlığının sonu olmayan, ebedi
4. **el-Aliyy** Kadri yüce, şanı yüksek, müteal
5. **el-Alim** Olmuş, olacak, cüzi, külli her şeyi bilen
6. **Allah** Lafzatullah, Zatına has bütün isim ve sıfatları bünyesinde bulunduran O'na has isimdir.
7. **el-Azim** En büyük ve ulu olan
8. **el-Aziz** Eşi, ve benzeri olmayan, yegane galip.
9. **el-Bais** Ölümden sonra diriltten ve dirilişleri yaratan
10. **el-Baki** Kendisi için yok oluş, fena söz konusu olmayan
11. **el-Bari** Örneği kendisine ait, her şeyi kusursuz var ve inşa eden.
12. **el-Basit** Genişletilecekleri genişleten, ruhlara inşirah veren, her şeyi bereketlendiren
13. **el-Basir** Her şeyi Zatına mahsus basarla gören
14. **el-Batın** Zatiyla mevcut bir kadim
15. **el-Bedi** Eşi ve benzeri olmayan şeyler yaratan
16. **el-Berr** Durumuna göre herkese iyilikte bulunan
17. **el-Cami** Zatında her türlü kemalatı bulunduran ve herkesi, her şeyi toplayıp bir araya getiren.
18. **el-Cebbar** Elin ulaşmadığı, gücün yetmediği hakim-i Zat-ı Mutlak
19. **el-Celil** Nefislerde ürperti ve haşyet hasil eden
20. **ed-Darr** Sebebiyet verenlere göre zararları yaratan
21. **el-Evvel** Varlığının başlangıcı olmayan, ezeli
22. **el-Fettah** Hayır kapılarını açan ve müşkülleri savan
23. **el-Gaffar** Her türlü günah ve hataları yargılayan, örten
24. **el-Gafur** Dilediği günahları bağışlayan
25. **el-Ganiyy** Kimseye muhtaç olmayan
26. **el-Habir** Herkesten, her şeyden haberdar
27. **el-Hadi** Hidayete erdiren ve gönülleri hidayete açan
28. **el-Hafid** Dünyada, ahirette istediğini alçaltan
29. **el-Hafız** Arz ve sema ve içindekileri koruyup, muhafaza eden
30. **el-Hakk** Varlığı kendinden ve değişmeyen bir Zat olan
31. **el-Hakem** Dilediği gibi hüküm veren, biricik hüküm sahibi
32. **el-Hakim** Her şeyi yerli yerinde yerine getiren, vaz eden
33. **el-Halik** Zahir ve batın her şeyi yaratan
34. **el-Halim** Suçluyu hemen cezalandırmayıp düşünme mühleti veren
35. **el-Hamid** Herkesin hamd ve senasının yegane mercii
36. **el-Hasib** Her şeye yeten ve herkesin hesabını gören
37. **el-Hayy** Hayatı kendinden, ebedi Hayy olan
38. **el-Kabız** Can alan, ruhları sıkan, erzakı kısan
39. **el-Kadir** Her şeye gücü yeten
40. **el-Kahhar** Her şeyi kendi iradesine ram eden
41. **el-Kaviyy** Dilediğini dilediği gibi icra eden kuvvet sahibi
42. **el-Kayyum** Kendi kendine kaim olan
43. **el-Kebir** İdrakin ihata edemeyeceği, ululardan ulu
44. **el-Kerim** İyilik ve ihsanı bol, kerem kâni
45. **el-Kuddüs** Zatında mukaddes ve münezzehe, fiilerinde mutatahhir
46. **el-Latif** En ince noktalara kadar ihtiyaçları gören, gözeten
47. **el-Macid** Mutlak fazl ve şeref sahibi
48. **Malikül Mülk** Mülkün tek sahibi olan
49. **el-Mani** İstemediği şeyleri vermeyen
50. **el-Mecid** Zati şan ve şeref sahibi
51. **el-Melik** Her şey ve herkesin üzerinde tasarruf sahibi
52. **el-Metin** Kudreti kahire sahibi

53. **el-Muahhir** Geriye bırakan
54. **el-Mugni** Zenginlikler bahşeden ve gönülleri zengin kılan
55. **el-Muhsi** Her işi ve davranışı sayıp dökecek olan
56. **el-Muhyi** Maddi ve manevi hayat veren
57. **el-Muid** Hayattan sonra ölümü, ölümden sonra da hayatı geri veren
58. **el-Muizz** Dilediğini aziz kılan ve şereflendiren
59. **el-Mukaddim** Öne alan, öne çıkaran
60. **el-Mukit** Gıda veren, bakıp, koruyan
61. **el-Muksit** Her hükmünde adil olan
62. **el-Muktedir** Mutlak iktidar sahibi
63. **el-Musavvir** Şekil ve suret veren
64. **el-Mübdi** Her şeyi ilk yaratan
65. **el-Müciib** Dualara icabet eden ve isteklere karşılık veren
66. **el-Müheymin** Herkesi ve her şeyi her an görüp, gözeten
67. **el-Mümin** Kendi rububiyetinin şahidi ve herkese güven vaad eden
68. **el-Mümit** Verdiği hayatı alıp öldüren
69. **el-Müntekim** Suçluları cezalandıran
70. **el-Müteali** Her türlü noksanlıktan Müberra bir ulu
71. **el-Mütekebbir** Ululuk, Zatının lazımı bir ulu
72. **el-Müzill** İsteddiğini zelil ve rüsvay hale getiren
73. **en-Nafi** Yardımcı, faydalı olan, faydalı şeyler veren
74. **en-Nur** Her şeyin biricik ışık kaynağı
75. **er-Rafi** Dünyada ve ahirette dilediğini yükselten
76. **er-Rahim** Donanım, konum ve liyakata göre bol bol merhamet eden
77. **er-Rahman** Külli ve umumi rahmet sahibi
78. **er-Rakib** Zahir ve batın her şeyi görüp kontrol eden
79. **er-Rauf** Fenalıklara karşı kullarına müşfik olan
80. **er-Reşid** Doğru noktaya ulaşan
81. **er-Rezzak** Her ihtiyaç sahibini ihtiyacına göre rızıklandıran
82. **es-Sabur** Çok sabırlı
83. **es-Samed** Herkesin muhtaç olduğu, müstağni
84. **es-Selam** Ayıplardan salim ve herkes için selamet kaynağı
85. **es-Semi** Gizli, açık her şeyi duyan ve itibara alan
86. **eş-Şehid** Her şeyi yakinen gören, bilen
87. **eş-Şekur** Şükredeni mukabelesiz bırakmayan, ihsan sahibi
88. **et-Tevvab** Tevbeye sevkeden ve tevbeleri kabul buyuran
89. **el-Vacid** Aczi söz konusu olmayan, kadir, kudret sahibi
90. **el-Vahid** Nazırı, veziri, dengi, benzeri olmayan, tek olan
91. **el-Vali** Alemleri idare eden, her şeyi gözeten
92. **el-Varis** Dilediğine, dilediğini veren, gerçek sahip
93. **el-Vasi** İlim ve rahmetiyle her şeyi kuşatan
94. **el-Vedud** Bazı kullarını muhabbete mazhar kılan
95. **el-Vehhab** Karşılıksız bol bol hibede bulunan
96. **el-Vekil** Güvenilip dayanılan ve kendisine itimat edilen
97. **el-Veliyy** Dost ve yardımcı
98. **ez-Zahir** Ayet ve eserleriyle apaçık
99. **Zül Cülali vel ikram** Sonsuz celalle ikram ve cemali cem eden

Alfabetik sıraya göre ve kısaca manaları açıklanan 99 esmayı ve diğer esmalarla ilgili ayrıntılı bilgi esmaül Hüsna kitaplarında bulunabilir.

Allah Kur'anı Kerimde **"Biz Alemleri Hakk olarak yarattık"** (Hicr/85) denilerek alemleri Zati, sıfatları ve isimlerinden oluştuğunu bu şekilde tecelli edip, zahir ismiyle açığa çıkardığını açıkça bildirmiştir. **"Allah, Hakkın ta kendisidir"** (Hac/6) ayetiyle de Hakkı, Zatını, sıfatlarını ve isimlerini Allah isminin cem ettiğini açıklamıştır.

Bu mertebede alemlerde ki her mevcudun kendini terbiye eden bir "Rabb-ı has" adı verilen ilahi isim ile Allah'ın Zatına bağlı olduğunu idrak eden irfan yolcusu, nefsindeki ve alemlerdeki Rububiyetin (Rab'lığın) kime ait olduğunu ve tüm birimsel nefislerde bu hakimiyeti anlar. **"Nefsini bilen, Rabbını bilir"** hükmü gereğince isimleri tevhid ederek, Rabbını isim mertebesinde idrak eder. Rububiyeti idrak eden salike, Allah'ın uluhiyetini (ilahlığını) anlama yolu da açılır.

Allah'ın nefislerimize Alim ismiyle tecelli ederek bu bilgilerle şuurlanması, Hakim ismiyle tecelli ederek alemlerdeki fiilleri hikmetlerini ve manalarını sezmeyi, Rab ismiyle tecelli ederek Kendini buldurması dua ve niyazıyla... AMİN.

NEFS İLE İLİŞKİLİ TEFekkÜR AYETLERİ

1. "İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'ın rızasını almak için nefisini (kendini) ve malını feda eder. Allah'da kullarına şefkatlidir" BAKARA/207
2. "Allah'ın rızasını kazanmak ve nefislerindeki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarfedenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmışda iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisinti düşer (yinede ürün verir). Allah yaptıklarınızı görmektedir" BAKARA/265
3. "Andolsunki, mallarınız ve nefisleriniz (canlarınız) konusunda imtihana çekileceksiniz; sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takva gösterirseniz, muhakkak ki bu (yapılacak) işlerin en değerlisidir" AL-İ İMRAN/186
4. "Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan ve ondanda eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının" NİSA/1
5. "Nefisle (kendi kendine) yalvararak ve ürpererek yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbinizi an. Gafillerden olma" ARAF/205
6. "Kral dedi ki: O'nu (Yusuf'u) bana getirin. O'nu nefsim (kendime) özel danışman edineyim. O'nunla konuşunca: Bugün sen yanımda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin, dedi" YUSUF/54
7. "Babalarının kendilerine emrettiği yerden (çeşitli kapılardan) girdiklerinde (O'nun emrini yerine getirdiler fakat bu tedbir) Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı, ancak Ya'kub nefsindeki (içindeki) bir dileği açığa vurmuş oldu. Şüphesiz O, ilim sahibiydi, çünkü O'na biz öğretmiştik. Fakat insanların çoğu bilmezler" (YUSUF/68)
8. "Allah bütün nefislere (herkese) kazandığının karşılığını vermek için (onları diriltecektir). Kuşkusuz Allah hesabı çabuk görendir" İBRAHİM/51
9. "O gün her ümmetin içinden nefislerine (kendilerine) birer şahit göndereceğiz. Senide hepsinin üzerine şahit olarak getireceğiz. Ayrıca bu Kitab'da sana, her şey için açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik" NİSA/89
10. "Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte nefsinle (candan) sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme" KEHF/28
11. "Yine yürüdüler. Nihayet bir erkek çocuğuna rastladıklarında (Hızır) hemen onu öldürdü. Musa dedi ki: Tertemiz bir canı (nefsi) bir can (nefs) karşılığı olmaksızın katlettin ha! Gerçekten sen fena bir şey yaptın" KEHF/74
12. "Seni (Musa'yı), nefsim (kendim) için elçi seçtim" TAHA/41
13. "Bunlar onun (cehennemin) uğultusunu duymazlar, nefislerinin (gönüllerinin) dilediği nimetler içinde ebedi kalırlar" ENBİYA/102
14. "Biz hiçbir nefsi (kimseyi) gücünün yettiğinden başkası ile yükümlü kılmayız. Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitap vardır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar" MÜMİNUN/62
15. "Yine onlarki (Rahman'ın has kulları), Allah ile beraber (tuttukları) başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı nefse (cana) haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan günahı (nın cezasını) bulur" FURKAN/68
16. "(Resulum) Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine (NEFSİNE) kıyacaksınız" ŞUARA/3
17. "Andolsun ki biz Lokman'a, Allah'a şükret diyerek hikmet verdik. Şükreden ancak nefsi (kendisi) için şükretmiş olur. Nankörlük edende bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye layıktır" LOKMAN/12
18. "(İnsanlar!) Sizin yaratılmanız ve diriltmeniz, ancak tek bir nefsin (tek bir kişinin) yaratılması ve diriltmesi gibidir. Unutulmasın ki, Allah her şeyi bilen ve görendir" LOKMAN/28
19. "Yaptıklarına karşılık olarak, onlar nefisleri için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez" SECDE/17
20. "Peygamber, müminlere kendi nefislerinden (canlarından) daha yakındır" AHZAB/6

21. "Hiçbir günahkar başkasının günahını yüklenmez. Yükü (günahı) ağır gelen kimse onu taşımak için (başkasını) çağırır, bu çağırıldığı akrabasında olsa, onun yükünden bir şey yüklenmez. Sen ancak görmeden Rablerinden korkanları ve namaz kılanları uyarabilirsin. Kim temizlenirse (tezakka) o, nefsi (kendi) menfaatine temizlenmiş (tezakka) olur. Dönüş Allah'a dır." FATİR/18
22. "Sonra Kitab'ı kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. İnsanlardan kimi nefisine (kendisine) zulmeder, kimi ortadadır, kimide Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur" FATİR/32
23. "Yerin bitirdiklerinden insanların nefislerinden ve henüz mahiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah'ı tesbih ve takdis ederim" YASİN/36
24. "Allah sizi tek bir nefisten yarattı sonra ondanda eşini yarattı" ZÜMER/6
25. "İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz ki, O'nun gerçek Hakk olduğu onlara iyice belli olsun Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?" FUSSİLET/53
26. "Onlara altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada nefislerinin (canlarının) istediği gözlerinin hoşlandığı her şey vardır. Ve kendilerine: Siz orada ebedi kalacaksınız işte yaptıklarımıza karşılık size miras verilen cennet budur. Orada sizin için bol bol meyveler, onlardan yersiniz" denilir. ZUHRUF/71-72-73
27. "Müminler ancak Allah'a ve Resulüne iman eden ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve nefisleriyle (canlarıyla) savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır" HUCURAT/15
28. "Tüm nefisler (herkes) yanında bir sürücü ve birde şahitle beraber gelir" KAF/21
29. "Nefisler bedenlerle birleştirildiğinde" TEKVİR/7
30. "Kesin inananlar için yeryüzünde ayetler vardır. Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz? ZARİYAT/20-21
31. "Yeryüzünde vuku bulan ve sizin nefsinize gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır" HADİD/22
32. "Her nefis kazandığına karşılık bir rehindir" MÜDDESSİR/38
33. "Artık insanın kendi nefsi kendinin şahididir" KIYAME/14
34. "Hiçbir nefis (hiç kimse) yoktur ki üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici bulunmasın" TARIK/4
35. "Doğrusu nefisini (kendini) artırıp temizleyen, Rabbinin ismini anıp da namaz kılan kurtuluş erdi" ALA/14-15

NEFS-İ RADİYE

ANLAMI: Razi olan nefis, kayıtsız şartsız her şeyden razı olan nefis mertebesi.

ZİKİRİ: Hay Hay **Ya Hay**

Hay isminin kısaca anlamı: Her zaman var olan, ezeli ve ebedi hayat sahibi. Daima uyanık ve yapıcı olan.

TEVHİD ZİKİRİ: **İlâ mevsufe illallah; İlâ ilahe illallah**

(Allah'dan başka vasıflanan yoktur) (Vasıflanan ancak Allah'tır)

(Allah'tan başka ilah yoktur) (İlah ancak Allah'tır)

Nefsi natıka bu mertebede **Sır ve izafi ruh** ismiyle müsemma olur.

İDRAK AYETİ: **"Ya eyyetühen nefsül mutmeinetü. (27)**

İrcii ilâ Rabb'i ki radiyeten... "(28) (Fecr/27-28)

Meal: **"Ey nefsi mutmainneye eren nefis, razı olarak Rabbine dön.**

İDRAK AYETİ: **"Ya eyyühellezine amenüsteinü bissabri vessalati, innellahe meassabirin" (Bakara/153)**

Meal: **"Ey iman edenler sabır ve namazla yardım dileyin. Allah-u Teala muhakkak ki sabredenlerle beraberdir"**

İDRAK AYETİ: **"Ve minennâsi men yeşri nefsub tigâe merdatillah. Vallahü raufun bil ibad" (Bakara/207))**

Meal: **"İnsanlardan öyleleri de var ki Allah'ın rızasını almak için nefsinin fedasını eder. Allah'da kullarına, gayet şefkatli ve merhametlidir."**

İDRAK AYETİ: **"İn külli nefsin lemma aleyha hafizûn" (Tarık/4)**

Meal: **"Hiçbir nefis yoktur ki üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici olmasın"**

Nefs-i natıka bu mertebede **"sır"** ismi ile müsemma olur. Ancak nefsi natıkanın **"sır"** sıfatını kazanması, beş hazret mertebelerinde ki aynı ilgili bölümün tahsil edilmesi ile tamamlanır.

YAŞANTISI: Nefs-i Radiyenin iki yüzü vardır. Biri mutmainneye, diğeri Merdiyyeye bakar. Başına gelen her hale rıza göstermeye çalışır. Büyük cehd içinde olur. Tevekkül hali çok gelişmiştir. Hakk'ın rızasını kazanamamaktan korkar.

Nefs-i Radiyenin belirgin ahlak ve sıfatları şunlardır. Ahlakı hoş görüdür. Tevekkül, sabır, teslim rıza halidir. Nefs-i mutmainnede ki sıfatları daha da geliştirmiştir. Tezekkür, tefekkür fiilidir. Keramet sevgisi ve melekut keşfi zevkidir. Rengi sarıdır. Bu makamın anahtarı ve yükselticisi HAY ismidir. Mürşidinin himmeti irşadidir. SEKR ve SAHV hali devam eder. TELVİN ve TEMKİN halleri eklenir.

Bu nefis mertebesine rıza makamı da denilir. Nefs-i radiye mertebesinde ki kişi Allah için ibadet, zikir ve taat ile meşgul olarak dünyaya ancak Hakk ettiği kadar değerini verir. Hayvani vasıflı nefis-i emmare'nin arzu ve isteklerinden tamamen vazgeçen, Allah'ın sevgi ve rızası dışındaki bütün arzu ve isteklerini terk eden kemal yolundaki nefis mertebesidir. Bu makama gelen insani ruhta, nefste kaza ve kadere rıza esastır. Böyle bir kimse Allah'ın iradesine kayıtsız, şartsız teslim olur. Allah'tan gelen her musibet ve nimet karşısında aynı derecede razı ve memnun olur. Bu sebeplerin arkasındaki ilahi Zatı bilir, idrak eder. Bu mertebede nefis-i natıka, bütün hallerinde kemal bir rıza ile vasıflandığı için nefis-i radiye adını almıştır. Nitekim Allah'ın Teala nefsi natıkaya **"Razi olarak Rabbine dön"** emriyle hitap etmiştir. Bu hitabı Allahu Teala nefis-i natıkaya hem nefis tezkiyesi sırasında, hem ölümü tattığı zaman hem ba's (yeniden yaratma) zamanında, hemde ahirette yapacaktır. Bu hitap dört zamanada şamildir. İmanda kemale ermiş mutmain nefsin dünyada iken bu hitaba ermesi ve bunu koruyarak hayatını sürdürmesinin ne kadar değerli olduğu açıktır. Nefs-i radiyede ki kişi bu değerli hitabı şu ayette açıkladığı üzere kazanmıştır:

"Allah'ın rızasını almak için nefsinin fedasını eder" (Bakara/207)

Kişinin nefsini feda etmesi, nefsin ilahi hakikatine ulaşmak için yaptığı her türlü mücahedesini, terbiye ve tezkiye çalışmalarını içerir. Nefsinin bu ilmi de alacak şekilde hayatının içinde, benliğinin (ene) aşırı ihtiras ve heveslerinden geçmek suretiyle kazanmıştır. Hakk yaptığı bu çalışmalar ile "razi olarak Rabbine dönmesini" murad etmiştir. Zaten o kişinin yaptığı bütün ameller ve fiiller Allah'ın rızasını kazanmak içindir. Bunuda Kur'an ve Sünnete riayetle, uymakla kazanmıştır. Sıkıntı, musibet, genişlik ve sevinç hallerinde kaza ve kadere rıza göstermiştir. Bu nefsi radiyenin vafıdır. Yunus Emre bu özellikte ki nefsi anlatırken;

Ne varlığa sevinirim, ne yokluğa yerinirim Aşkın ile avunurum, Bana Seni gerek Seni

Dizelerini kullanmıştır. Nefsin radiye mertebesi zevk ile bilinir. Tatmayan bilmez. Masivanın, eşyanın hakikatini isim ve sıfat mertebesinde idrak ettiğinden; eşya-mevcut ve kişilere verdiği değerler, dünya yaşamı Kur'an ve Sünnet-i Muhammediye'nin koyduğu ölçülere ve sınırlara göredir. O "**el işte, gönül Hakk'ta**" olarak yaşar. Dünya hayatı onun Hakla ilişkisini engellemez. Gaflete düşmez. Düşse de hemen idrak edip bu mertebenin tevbesini yapar. Dünyada ki tüm mevcudatı, Kur'an ölçülerine göre kullanır. Zira bu da Hakk'ın emridir.

Kur'an ve Sünnet ölçülerine göre insanlara tavsiyelerde, önerilerde bulunur. "**Nasa akılları düzeyinde hitap ediniz**" emrine uyararak alt nefis mertebesinde olanları kibarca, yumuşak bir dille uyarır. Zira Peygamber Efendimiz (sav); "**İnsanların hayırlısı insanlara faydalı olandır**" buyurmuştur. İnsanlara yaptığı tavsiyelerde ileri gitmez. Zira kendisinin daha kat edeceği yollar, elde edeceği ilimler vardır. Nefsi raziye mertebesindeki kişi, nefsinin Allah-û Tealanın esma ve sıfat tecellileri altında olduğunun idrakindedir. Böylece ilmel yakîn ve kısmen aynel yakîn farkına varır. Aynel yakîn ve hakkel yakın mertebelerine beş hazret mertebelerinin tahsilinden sonra ulaşılacaktır. Bu kişi Kur'an ve Sünnet-i Muhammediye'den ayrılmama gayretindedir. Ve bunları kendi nefsinde (yerli yerince) faaliyete geçirmekten zevk alır.

Nefsi raziye Allah'ın imtihan ve ibtilalarına sadakat göstermiş, gelmiş ve gelecek her şeye razı olmuş, bütün gayret ve arzusu Mevla'nın hoşnutluğunu kazanmak olan nefsin halidir. Bu makamda salikin teslimiyeti tamdır. Teslimiyet ise sonsuz bir gayret içerisinde iken, sonuçları Haktan bilmektir. Bu teslimiyet içinde bilir ki "**Her nefsin üzerinde bir koruyucu ve denetleyici vardır**" (Tark/4) Bu koruyucular ve denetleyicilerin varlığının bilinmesi, kişiyi hem korkuya hem de ümide, sevince sevkeder. Bu mertebedeki korku "heybet" e, ümitle yalvarmada "üns" e dönmüştür.

Ayrıca "**Tüm nefisler yanında bir sürücü ve bir de şahitle beraber gelir**" (Kaf/21) ayetini tefekkür ederek, nefsini idare eden Rabb-ı hasının ve Allah'ın tayin ettiği şahidlerin her fiiliyatında yanında olduğunu düşünür. Daha bugünden faaliyetlerine amellerine dikkat eder.

"İradi karar an" larındaki kararlarını Kur'ana ve Sünnete uydurmaya azami özen gösterir ve amellerinde Allah'ın rızasını önde tutar. Bu nedenle Allah'ın Celali ve Cemali tecellilerini gönül hoşluğu ile karşılayan, kaderden şikayeti bulunmayan nefis mertebesidir. Ayrıca bu nefis, geçmişle olan muhasebesini de en ince ayrıntısına kadar yapar. Geçmiş hadiselerden ve çevresinde ki olaylardan ibret almayı nefsinde adet edinir. Bu yüzden "**Mümin aynı delikten iki kere ısırılmaz**" hadisine uymaya özen gösterir.

Rabbı onu "**Ey mutmainne nefis Razi olarak Rabbine dön**" hitabına mazhar eder. Bu hitabı duyan Hakk yolcusunun işi zorlaşır. Çünkü bu mertebe Rabbinin rızasını kazanma mertebesidir ve burada bazı imtihanların olması tabiidir. İmtihanlar zaten olmaktadır. Zira imtihanların sebebi Celali ve Cemali tecellileridir. Ancak bu mertebedeki kişinin olaylara bakış açısı, şuurlanması eski hallerinden farklıdır.

Cenab-ı Hakk bu mertebede HAY ismi ile yeni bir hayat verdiği kuluna böylece yeni güçler de vermiş olur. Hay ismi bütün esma ve sıfatların zuhura çıkmasını sağlayan temel isimlerden biridir. Zira hayat olmazsa bütün bu isim ve sıfatların faaliyetide olmaz. Hay isminin, yani hayatının değerini kişi daha yakından anlar.

Daha önceki mertebelerde başına gelen bedeni, mali, aile fertlerine gelen sıkıntılara başka bir açıdan bakarken, tüm sıkıntılar bu mertebede başına geldiğinde yeni bir görüş ile; Allah'ın esma ve sıfat tecellilerinin bir sonucu olduğu görüşü ile bakar. Bu da Allah'ın Zatinin dilemesidir. Kaderin sınırlarına girmektedir. Kişi bu mertebede başına gelen olaylara nefis muhasebesini yapar, kararlarını, sünnet ile kıyaslar. Hataları varsa düzeltme kararını verir. Bir dahaki olaylara daha hazırlıklı olur.

Hatası olsa da olmasa da olay şahadet aleminde gerçekleştiğinde artık kader olmuştur. Kadere rıza göstermesi bu açıdan değerlidir. Ancak kadere rıza göstermesi, olaylarda ki nefis muhasebesi yapmasını engellemez. Nefis muhasebesini yapar, eksiklerini ve hatalarını görürse, bunları tamamlar, gereken tevbe yapar. Bir sonraki gelişecek olaylara daha donanımlı olarak hazırlanır. Bu da nefis terbiyesi ve tezkiyesinde çok önemli rol oynar. Başına bir musibet geldiğinde şu ayeti hatırlar: "**O kimseler ki, kendilerine bir musibet isabet ettiği zaman biz Allah'ınız O'na döndürüleceğiz**" (Bakara/156) derler.

Daha derinden bir sabır gösterir. Sabır düzeyi artmış ve zorla olmamaktadır. Nefsi sabrı bir kazanım olarak elde etmiştir. Zira sabır her halde Hakk'la Hakk'ça olmaktadır.

"Ey iman edenler sabır ve namazla yardım dileyin. Allah muhakkak ki sabredenlerle beraberdir" (Bakara/153) emrine uyarak, sabırına ve namazına dikkat gösterir. Kişi namaz ve sabır ile Allah'a yakınlaşır. Namaz ve sabır Allah'la olmanın iki temel unsurudur. Başarının iki güvenilir anahtarıdır. Bu yolda gayretle gidenlerin Allah ile olduklarını bu ayet açık olarak belirtmektedir. **"Ayrıca Allah, Allah rızası yolunda nefsinin feda eden kişiye çok şefkatli ve merhametli olduğunu"** (Bakara/207) ayetinde açıkça vurgulayarak, irfan yolcusuyla birlikte olduğunu bildirmiştir. Bunlar, yolda güçlüklerle karşılaşan her salike büyük müjdedir. Ayrıca Allah şu ayetiyle bu müjdeyi pekiştirir: **"Allah inananların dostudur, onları karanlıktan aydınlığa çıkarır"** (Bakara/257)

Bunlar ve benzeri ayeti kerimelerin hükümlerini yerine getirmeye çalışan salikler oldukça zorlanırlar. Böylece birimsel benliklerinden soyutlanmaya çalışırlar. Bu noktada benliklerine Allah'ın HAY ismi ile hayat verdiği, hayat tecellisi ile hayatlarını Allah'a borçlu olduklarını idrak ederler. Eğer Allah'ın "külli, daim ve baki hayat tecellisi" olmasa, alemlerde hiçbir varlığın hayat sahnesine çıkamayacağını şuuruna varırlar. **"Her şerde bir hayır"** görenek kendilerini nura çıkaran Allah'a daha yakından bağlanırlar. Ve olayların arkasındaki hikmetleri daha belirgin şekilde sezmeye başlar, başlarına gelen şeylerden şikayet etmemeğe gayret ederler. Diğer insanlara mümkün olan en ince hoşgörü ile muamele etmeğe ve herkesi kendilerinden üstün görmeğe çalışırlar. Bu şekilde **"Razı olarak Rabbına dön"** emrine, irfan yolcusuda emret ya Rabbi dilediğin şekilde muamele et. **"Kahrında hoş lütfunda hoş"** der bu arada **"hoştur bana senden gelen, ya hilatı yahut kefen; ya gonca gül, yahud diken"** sözlerini terennüm etmeğe başlar.

Bu mertebede Allah, HAY ismi ile yeni güçler verip kendisine yaklaştırdığı kuluna daha derinden, daha verimli dua imkanını da sunar. Namaz, sabır ve dua ile Allah'a yakınlaşır ve Allah'la olduğunun müjdesiyle yaşamına devam eder. Bu hal üzere epey zaman hayatını Rabb'ından gelen her türlü hale razı olarak sürdüren salike, **"sabredene müjdele"** (Bakara/155) ayeti ile cevap verilir. Buna en güzel örnek Yusuf (as)'ın hayatıdır. Yusuf (as), bilinen birçok sıkıntılardan sonra Mısır'a sultan olmuştur. Bu şekilde müjdelenmiştir. Bunu açıklayan ayeti kerimde: **"Kral dedi ki: O'nu (Yusuf'u) bana getirin. O'nu nefsim (kendime) özel danışman edineyim. Onunla konuşunca: Bugün sen yanımda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin dedi"** (Yusuf/54)

Bu gösterilecek sabrın nasıl olacağı şu ayeti kerime ile belirtilmiştir: **"Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte nefsinle sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme"** (Kehf/28)

Ayrıca şu ayeti kerime ile başımıza gelen ve gelecek olayların takatimizi aşmayacağını garanti verilmiştir: **"Biz hiçbir nefsi gücünün yettiğinden başkası ile yükümlü kılmayız. Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitap vardır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar"** (Müminun/62)

"Yaptıklarına karşılık olarak, onlar nefisleri için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez" (Secde/17) denilerek müjdelenen mutlulukların ne derece bilinmez ve büyük olduğu vurgulanmaktadır.

Bu mertebeye için Hz. Ali (kv) **"... Bu mertebede seyr esma ve sıfatların müşahedesidir"** demiştir.

Hay ismi aynı zamanda Allah'ın sûbuti sıfatlarındandır. Tüm sûbuti sıfatların kaynağıdır. Hayat olmazsa diğer sıfatların ve isimlerin zuhura çıkması söz konusu olamaz. Bu nefis mertebesi ilmi tevhid-i sıfatın tahsil edileceği mertebedir.

İLMİ TEVHİD-İ SIFAT

Tevhid mertebelerinin üçüncüsü Tevhid-i Sıfattır. Tarifinde şöyle der: **"Hayat, ilim, irade, kudret, sem, basar ve kelam Hakk'ındır. Yani hay, diri olan, işiten, gören, söyleyen irade eden yegane kudret sahibi Allah'tır. Burada salık, ilmen ve zevkan bu sıfatlar ile mevsuf (vasıflanmış) olanın Hakk Teala olduğunu bilecektir"** (Pir Seyyid Muhammed Nurul Arabi)

Tevhid-i sıfat, sıfatların birliği demektir. Bu mertebede salık sıfatları ilmen ve kısmen aynel yakîn olarak tevhid edecek, beş hazret mertebelerinin eğitimleri ile de aynel ve hakkel yakîn olarak tevhid etme zevkine ulaşacaktır.

Allah'ı Zatıyla tanıyamayız, O'nu ancak isim ve sıfatlarıyla tanıyabiliriz. Bu nedenle Allah Kur'anı Keriminde kendi zatını hayat sahibi (hay), ilim, irade ve kudret sahibi, gören, işiten ve kelam eden bir Allah olarak tanıtır. Bu sıfatlar O'nun sūbuti sıfatlarıdır. O'nun Zatına daha gerçek ve kesin bir mana ilave eden ve O'nun gerçekten var olduğunu, her şeyin özünde O'nun varlığını kanıtlayan, ortaya çıkartan sıfatlardır. Bekir Sıdkı Visali Hazretleri (ra) bu gerçeği **"Sıfat Zattan ayrılmaz, Zat sıfattan asla hiç"** kuralıyla açıklamıştır. Allah'ın sıfatları tüm alemlerde muhit olup, devamlı tecelli halindedir. Sıfatlar olmadan isimlerin ve fiillerin zuhura çıkması mümkün değildir. Tecelli; görünüm, görünme, meydana çıkma, ilahi Kudret ve sırrın eşya ve kişilerde açığa çıkıp görünmesi, zuhura çıkmasıdır.

Tevhid- i Sıfat, sıfatların birliği anlamındadır. Yani tevhid-i efal ve tevhid-i esmada olduğu gibi kuldaki sıfatlarında gerçek ve asıl olarak Allah'a ait olduğunun bilinmesi, şuhud edilmesi ve idrakidir. Hepsisi Allah'a ait "daim tecelli halinde olan" bu sıfatların kulda nispi ve izafi olarak ortaya, zuhura çıkmasıdır.

Bekir Sıdkı Visali Hazretleri (ra): **"Ruh sıfatı sübutiyenin (hayat, ilim, irade, kudret, sem, basar, kelam) mazharıdır"** tespitini açıklamıştır. Yani zati olan Ruhul Kudüs bu sıfatlardan oluşur ve kulda bu sıfatların tecellisi ortaya çıkar. Tecelli mahalli nefis-i natıkadır. Nefsi natıka bulunduğu nefis mertebesine göre bu sıfatları zuhura çıkartır. Tabi kabiliyet ve yetenekleri kadar her insanda farklı zuhura çıkabilir. Kul, bu sıfatlara (ruha) tecelli mahalli, zuhur mahalli olmaktadır. Kulda bu tecellinin sonuçları görülür. Ruh, tüm sübuti sıfatları bünyesinde bulundurur. Etkileri ve sonuçları ile hariçte ayırt edilir.

"Onu düzenlediğim (tesviye) ve ona ruhumdan üflediğim zaman" (Hicr/29) ayetinde ilahi nefha ile ruhu oluşturan sūbuti sıfatların nefse verildiği ve her nefsin istidatlarına göre bu sıfatların mazharı olduğu belirtilmiştir. Tecellinin mazharı olmak, tecelli oranında ve düzeyinde o sıfatlara bürünmektir. Bu nedenle nefis o sıfatlardan ne kadar hisse aldıysa, zuhura o miktarda yansıtılabilir.

Sübuti sıfatları inceleyecek olursak:

1. HAYY :Hayat, dirilik, canlılık anlamına gelir. Allah'ın Zatına ait, gerekli olan bir sıfattır. Allah için gerekli olan bu sıfat yaratılmışlarda görünen geçici, izafi bir hayat olmayıp ezeli ve ebedidir.

Yaradılmışların hayatı Allah nedeniyle, Allah ile vardır. Ancak Allah'tan olan ruh vasıtasıyla varlıklarını sürdürebilirler. Hayatın devamlılığı Allah'ın Zatının sıfat ve isimlerinin tecellisiyle mümkündür. Allah'ın hayatı tecellisi "külli daim ve baki tecelli" şeklindedir. İnsanda bu hayatı tecellisinden, tüm mevcudlar gibi faydalanır. İnsan hayatını da bu "hayatı tecellisine" borçludur. Allah'ın zahir ismiyle görünme yeri olan bu alemdeki insan, nefsinin ölümü tadmasıyla, yani hayatı tecellisinin kesilmesi ile, Allah'ın batın ismine dönmektedir. Batın isminin gereği olarak kabire ve ahiret yaşamına intikal edecektir. Çünkü hakikati Allah'ın Nurundan olan nefis yok olmayacak, ölümü tadararak zahir alemden batın alemdaki hayatına devam edecektir. Allah'ın sıfatlarının tecellisi devam ettiğinden hayatı tecellisi de devam edecektir. Oadaki hayatı o alemin şartlarına göre olacaktır.

Batını yaşamı yeni boyutlarda batın aleminde devam edecektir. Tıpkı anne rahmindeki bebeğin vakti gelince dünya yaşamına intikali gibi, insan nefside ölümü tattıktan sonra kabir boyutuna, oradanda ahiret boyutuna intikal edecektir. Nefisler, dünyada kazandıklarına göre buralarda cennet veya cehennem boyutunda hayatlarına devam edeceklerdir. İlahi hayatı tecellisi, tıpkı denizleri kaplayan su gibi, bütün varlık alemini hiç boş yer bırakmayacak şekilde doldurup kaplamıştır. Bu yaşam Allah'ın Nur ismi sayesinde olmaktadır.

"Allah göklerin ve yerin nurudur" (Nur/35) ayeti bu gerçeği açıklar. Ayrıca şu ayetlerle de tüm sıfatların ve dolayısıyla isimlerin alemlerdeki her yeri kapsadığı açıkça belirtilmiştir.

"Allah her şeyi kuşatır" (Nisa/126)

"Allah her şeyi kapsayandır" (Nisa/130)

Bu nedenle alemlerdeki her şey hayat kaynağını Allah'tan alır. İnsana bu ruhtan özellikle verildiği **"Ben Adem'e ruhumdan üfledim"** (Hicr/29) ayetiyle Allah'ın ruhunun yani sübuti sıfatlarının insana da verildiğini açıkça ilan etmiştir. Bu ruh nedeniyle insan yeryüzünde "halife" olarak yaratılmıştır. İşte insana üflenen bu ruh sayesinde

insan, sıfatı sübutiyeden nispi, izafi hissesini almıştır. Bu nedenle insan, bu ruhun ve dolayısıyla sıfatların gerçek, hakiki sahibi değil, onları hakıyla temsil etmesi gereken kuldur. Kuldanda istenen; hayatını, Allah'ın Kur'an ve Sünneti Muhammedi ile bize sunulduğu şekliyle geçirmesidir, hayatını bu özellikler ile süslemesidir. Ancak bu şekilde hem dünyasını hemde ebedi ahiret hayatını kazanacaktır. Kurallara uyup uymaması "irade tecellisi" altındaki aklıyla hür iradesine bırakılmıştır. Hayatı ve ölümü niçin yarattığını ise Allah şu ayetiyle açıklamıştır: **"Hanginizin nasıl (iyi, kötü) amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yarattı"** (Mülk/2)

Kuldanda istenenin hayat imtihanını, ebedi hayattaki cennet veya cehennem sonuçlu tercihini, dünya hayatında yaptığı tercihleri belirleyecektir. Allah alemlerde her şeyi kuşatıp ihata etmiştir. Cennet ve cehennemde Allah'ın yarattığı alemlerdendir. Oralarda da O'nun "hayat tecellisi" ile yaşamın devamı sağlanır. Tıpkı kabir yaşamında olduğu gibi. Sıfatlar Zattan, Zatta sıfatlardan ayrılmadığı için hayat sıfatı tecellisi oralarda da devam eder. Kabir, cennet ve cehennem hayatının nasıl olacağı Kur'an ve hadislerde anlatılmıştır. İnsana düşen görev ise daha bugünden oralar için ne hazırladığına bakması ve nefsinin sıfatlarını gözden geçirerek terbiye ve tezkiyeye devam etmesidir. Çaresi, devası Allah'ın emanet olarak verdiği kendi sıfatlarını, yine O'nun istediği doğrultuda kullanmaktır. Bu konuda şu ayet bize ışık tutacaktır: **"Bilesiniz ki O, her şeyi kuşatmıştır"** (Fussilet/54)

Kişi, bu şekildeki anlayışla, alemin her zerresinde O'nun var olduğu gerçeğini idrak edecektir. Ancak görünüm, isim ve sıfat farklılıkları çokluktan başka bir şey değildir. Allah, bütün bunları tevhid etmemizi sağlayandır. İlahi hayat tecellisi, görünen ve görünmeyen bütün alemlerdeki hareket ve canlılığın ana kaynağıdır. Ve alemlerde hayat tecellisinin içinde olmayan hiçbir şey yoktur. Yine O'nun "ilahi hayat tecellisini" bir şeyden çekmesi o şeyin ölümüdür. Bu tecellinin alemlerden çekilmesi ise kıyamet olarak adlandırılır. Her şeyin ölümlü ve fani olduğu bu alemde, tek hay ve baki olan Allah'tır. İşte bu nedenle Kur'anda şöyle buyrulmuştur. **"Ölümsüz ve daima hayat sahibi olan Allah'a güvenip dayan"** (Furkan/58)

İnsan, "ilahi külli hayat tecellisi" içindeki hayatın Allah ile devam ettiğini ve kendisindeki hayatın izafi, nispi ve itibari olduğunu idrak ederek yaşarsa ve hayatını Kur'an ve Sünnete göre adapte ederse, hayatının gerçek hakikatine ulaşmış olur. Sıfat şirkine düşmez.

Bir şeyin (bir mevcudun) kendisi için varlığı, onun hayatıdır. Bir şeyin (bir mevcudun) başkası için varlığı ise onun izafi hayatıdır. Bu bakımdan Hakk Teala Kendisi için, Zati Nefsi için vardır. Zira Hayy'dır. Hayatıda tam hayattır. O'na ölüm gelmez, düşünülemez bile. Halk da varlığı itibarıyla Allah için var demektir. Bu bakımdan halkın hayatı izafi hayattır. Bundan dolayıda halkın hayatına fanilik ve ölüm dahil olur. Hakikat odur ki, Allah'ın halktaki hayatı "Tam Vahid hayat" tır. Fakat mevcutların hayatı, o hayatta çeşitlidir. İlahi hayat, her mertebenin istihkakına göre tam, tam olmayan, açık ve gizli olmak üzere tecelli edip durmaktadır. Ancak gerek tam olmayan, gerek açık, gerekse gizli olan hayatlar ilahi hayatın saltanatı altındadır. Mevcutların hayatı, Allah'ın hayatı ile kaimdir. Bu bakımdan ilahi hayat "Cevher-i ferd" ten ibarettir. Ve bu hayat her şeyde nefsi için kemaliyle (tam şekilde) mevcuttur. Böylece bir mevcudun, mevcut oluşu, o şeyin hayatıdır. O hayat da, mevcudu kaim olmaya ve kıvama sevkeden Allah'ın hayatıdır. Varlıkta ki her şeyde hayatıyla Hakkı her ilahi isme nazaran tesbihte bulunmaktadır. Hayat, ilahi hayattır, Hakkın sıfatı hayatıdır. Sıfatı ise Zatına dahildir. Hayat Zati Nefse ait olan sıfattır. Kendisine varlık (mevcut) ismi verilen her şeyin nefsinde nefsi için "tam hayat" vardır.

2. İlim : Allah Zatıyla alimdir, ilim sahibidir. Ezelden ebede kadar her şeyi bütün incelik ve detayına kadar bilir. Bu ilim sonradan olan, meydana gelen bir ilim değil, ezeli ve ebedidir. Her şey Allah'ın bilgisi dahilinde cereyan eder. Bu ezeli ve ebedi ilmiyle "külli ve daim ilim tecellisi" devam etmektedir ve ahiret yaşantısında bu ilim tecellisi altındadır. Tabi kabir yaşantısında. Geçmiş, şu anki ve gelecekteki bütün ilimleri bu tecelli içermektedir. Tıpkı elektromanyetik dalgaların alemler yaratıldığından beri mevcut olup, bu dalgaların kullanımıyla hayatımıza giren özel cihazların yeni tespit edilmesi gibi. İlim tecellisi her an vardır, içinde yaşanan dönemin ilmiyle gerekli keşifler yapılmaktadır. İlim Zattan, Zat'ta ilimden ayrılmayacağı için O'nun ilmi ezeli ve ebedidir. Biz mahlukların ilmi, zamana göre açığa çıkan, sonradan elde edilen ilimdir. "ilahi ilim tecellisi" olmasa, bizdeki ilimde açığa çıkmaz.

Cenab-ı Hakk varlıkları kuşatarak temasını, hayat, ilim, irade, kudret ve diğer sıfatlarını ve isimlerini alemlere ve varlıklarına yansıtmasıyla sağlar. Bu yansıtmayı, tecelliyi Latif ismi kanalıyla gerçekleştirir. Latif; "Hakkın bir cevher olarak tıpkı renklerin maddeleri kaplaması gibi bütün varlık alemine nüfuz etmesi ve alemleri istila etmesidir" şeklinde tanımlanmıştır. Nüfuz ve istila başka bir deyişle "ile beraberlik" diye ifade edilen bu sır, "hulul" gibi iki şeyin birbirine sonradan girmesi değildir. Arifibillah Zekiye Güren (Zekiye Şamiye) Hazretlerinin (ra) belirttiği gibi **"Kendinden Kendine"** tecelli ile, Allah'ın isimleri, sıfatları ve asıl olarak Zatıyla mevcudlara sirayetidir, onlarla beraberliğidir. Bu özelliği belirten ayeti kerimede şöyle buyrulur: **"Hiç yaratan bilmez mi? Çünkü o latiftir (her mevcuda sirayet edip onu kapsayıp kuşatır. Bu nedenle en ince, sırrı işleri bile görüp bilmektedir ve bundan dolayı her şeyden) haberdirdir"** (Mülk/14)

O'ndan başkası yoktur ve O ezelden beri bütün alemleri kuşatmış ve onları en ince ayrıntısına kadar bilmektedir. Şu örnek anlamamızı kolaylaştıracaktır. Bir tohumu toprağa ektiğiniz zaman, kökleri, gövdesiyle, dalları, yaprakları,

çiçekleri ve meyveleriyle bir ağaç yetiştir. Ektiğiniz tohumu ararsanız ağacın her zerresinde bulursunuz ve o tohum ağaca sonradan girmiş değildir. Aslında gördüğünüz ağaç, o ektiğiniz tohumdan başka bir şey değildir. Çünkü o tohum ağacın her zerresini nüfuz ve istila etmiştir.

İşte insanda bunun gibi alemlerde devamlı olan, kabir ve ahiret aleminde de devam edecek "daim ve baki ilim tecellisi" altındadır. Bunu açıklayan bir hadiste: **"Hakk yolunda olan bir kul öldüğünde, kabrinde ona iki melek tayin edilir. Eksik ilimlerini onlara kabirde talim ettirirler"**

İnsandan ilim tecellisi ile istenen bu "baki ilim tecellisinden" hissesine düşeni azami ölçüde almasıdır. İlim tecellisi altındaki insandan, bu tecelli sayesinde elde edeceği, kesb edeceği, kazanacağı ilim ile hem dünyasını hem de ahiretini imar etmesi istenmektedir. Bu nedenle insan ilimler ile tefekkür ederek Allah'ı bulup, nasıl bir Allah'a kulluk edeceğini de anlayabilme kapasitesinde yaratılmıştır. İşte bu nedenle; **"İlim öğrenmek kadın, erkek her müslümana farzdır"; "Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz"; "İlim müminin yitik malıdır, nerde bulsa almalıdır"; "İki günü eşit olan ziyadadır"** gibi hadislerle irademizi ilim öğrenmek yolunda kullanmamız emredilmiştir.

Şu ayeti kerime ile de bu perçinlenmiştir. **"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? (Zümer/9)**

Her doğan çocuk İslam fitratında yaratıldığından, büyürken hem maddi hem de manevi ilimler öğretilcek ve gelişmeleri her iki yönde de sürdürülecek olursa mükemmel bir sonuç ortaya çıkacaktır.

Allah'ın Zati ilmi Kur'anla alemlere sunulmuştur. Kur'an hem zahiri hem batını ilimleri ezeli ve ebedi olarak açıklamıştır. Her döneme göre bu ilimler zuhura çıkmaktadır. Her bireye düşen görev, kendi yaşına, mesleğine uygun Kur'an ve Sünnetle bildirilen hem zahiri hem batını bilgileri en iyi şekilde kullanacak şekilde elde etmesi ve bu imkanın yaratılmasıdır. Hz. Ali (kv) bu konuda şu önemli tavsiyeyi yapmıştır: **"Çocuklarınızı kendi zamanınıza göre değil, onların yaşayacakları zamana göre eğitiniz"**

Mesleği, görevi, işi ne olursa olsun her birey her iki yönde de kendini en iyi şekilde geliştirmek suretiyle o "daim ve baki ilim tecellisi" nden faydalanmalı ve bu tecellinin hakkını vermelidir. Bu tecellinin hakkını verdiği ölçüde hem dünyası hem ahireti mamur olacaktır. "İlmi tecellisi" daim olduğundan kişinin nefsinden istenen bu tecellinin hakkını eda etmektir. İlim tecellisinin mercii de nefstir. Tecellinin hakkını eda etmek ise, elde edilen ilim ile amel etmektir. Zira Peygamber Efendimiz (sav) **"Faydasız ilimden sana sığınırım"** açıklamasını getirerek Allah'a sığınmış, hem gereksiz faaliyetlerin hem de salih amelsiz ilmin yük olduğunu vurgulamıştır. İlim ile amel edildikçe nefsin tecelli mahalli olduğu hatırlanacak olursa, nefis terbiyesi yoluyla Allah bize bilmediklerimizi de ilham yoluyla öğretecektir. Yeter ki gayret ve çalışma halinde olalım. Zira Peygamber Efendimiz hadislerinde; **"Bildiği ile amel edene, Allah bilmediklerini de öğretir"** buyurmuşlardır. Bu da nefse ilham yoluyla aradığı bilgiye kolaylıkla ulaştırma şeklinde tecelli edecektir. Yeter ki ihlaslı ve samimi olalım. Bu gün ilim tecellisine ait bilgiler arama motorları (google, yandex vb) sayesinde internet kanalıyla birkaç tık ötededir. İnsanın hayır ve şer olarak bu ilmi kullanması tamamen cüz-i iradesini ve aklını ne şekilde kullanacağına ve niyetine kalmıştır. İnsan dünyada nefesine ne ekerse, ahirette de onu biçecektir. Bunu asla unutmamalıdır. Allah ilmiyle her şeyi yakinen bilmektedir. İşte çarpıcı bir ayet:

Gaybın anahtarı O'nun indindedir, onları ancak O bilir. Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak dahi düşmez" (Enam/59)

Ve başka ayetler:

"Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir" (Enfal/75)

"Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilin ki O kalblerin içindekini bilir. Hiç yaratan bilmez mi? O latiftir, habirdir" (Mülk/13-14)

"Allah gizliyi, gizlinin gizlisinide bilir" (Taha/7)

Aklı başında olan herkes, sahip olduğu ilmin Allah'ın ilmi yanında denizde bir damla bile olmadığını itiraf edecektir. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, bu sonradan edindiği ilimde Allah'ın ilminden olduğundan, insanın sahip olduğu ilim nispi ve izafi olarak insana aittir. Allah'ın bir lütfudur. Allah gayret ve çaba, irade ile kolaylıkla elde ettiğimiz bu ilmi "kendisini bilelim" ve emrettiği şekilde amel edelim diye bize vermiştir. Bu ilmin insanlara verilmiş amacını ve insanın durumu "Asr suresi" nde açıkça ifade edilmiştir.

Bugünkü bilgilerle, kendi vücudlarımızda örneğin karaciğerimizin tek bir hücrelerinde en az 500 farklı kimyasal işlemi aynı anda milisaniyeler içinde çözüp gerçekleştirebilecek bilgiler yüklenmiştir. İnsanda trilyonlarca hücre olduğunda dikkate alınmalıdır. Ayrıca tek bir insan hücrelerindeki DNA molekülü, 900 ciltlik bir ansiklopediyi dolduracak kadar bilgi ve ilim içermektedir. İnsanın bu bilgi ve ilimlerle gerçekleşen işlemlerden ve sonuçlarından haberi bile yoktur. Bir hastalık zühur ederse haberi olmaktadır. Öyleyse ilim sıfatı kime aittir? Allah'ın bunca verdiği nimetlerle insandan

istediği nedir? İsteddiği şeyi ise daha öncede belirttiğimiz gibi; şöyle açıklamaktadır: **“Ben gizli bir hazine idim. Bilinmekliliğimi sevdim. Halkı zuhura çıkardım. Ta ki Beni bilsinler”**

İşte yaratılan ilahi ilim sayesinde hayatlarını devam ettirip hem kendilerini (nefislerini), hem de alemlerdeki her şeyi (onların nefislerini) hemde Allah'ı (Allah'ın Zati Nefsini) tanıyıp bilebilirler. Bu ilmi O'nun istediği doğrultuda kullanmak, ilminin hakkını vermektir. **“Allah hiçbir nefse kaldıramayacağı yükü yüklemeyeceğini”** Kuranında bildirmiştir. **“Her doğan çocuk İslam fitratında doğar”** hadisiyle de İslamın nefislere zorluk oluşturmayacağını açıkça ifade etmiştir. Allah nefis, akıl, ilham, irade, kudret, genetik şifre beden vb. halk ettikleriyle, verdiği bu nimetlerle donatarak mevcutlarda tecelli etmektedir.

Örneğin yeşil bir bitki fotosentez denilen olayı gerçekleştirerek güneş ışığını ve gerekli kimyasal işlemleri kullanarak hem meyveleri oluşturuyor, hem de oksijen imal ederek insana hizmet ediyor. Bitkilerde ki bu ilim kimin? Arı yaptığı balı kimin ilmiyle imal ediyor? Örnekleri çoğaltıp tefekkür etmek ve Allah'ı bulmak mümkün.

Alemlerdeki her türlü ilahi kanun için Kur'anda şöyle buyrulmaktadır:

“Allah ilmi ile her şeyi kuşatmıştır” (Taha/89)

“O her şeyi bilir (alimdir)” (Hadid/3)

“İlahi ilim tecellisi” içinde olan insan kendi ilminin Allah ile, Allah sayesinde olduğunun, nispi ve izafi olan ilminide Allah'a teslim ederek, bu sıfatın şirkinden de kurtulacaktır.

İlahi ilim, “Hayy olan Hakkın”, mevcudun, eşyanın bizzat kendisini bilmesidir. Cenab-ı Hak, söz konusu ilim ile (Allah ilmi) kendi Zatını, Zati Nefsini, tüm mevcutları ve alemleri bilir. Biz de bu ilimle hem Hakkı, hem zatımızı, dolayısıyla nefsimizi biliriz.

İlim ezeli Zati nefsin sıfatıdır. Cenab-ı Hakkın Zatına ve mevcutlara olan ilmi “İlmi Vahid=Tek ilim” dir. Allah Zati Nefsini kendi Hakk ve liyakatına göre, halkın da kendi Hakk ve liyakatlarına göre bilir. Çünkü söz konusu bilgiler ilahi ilimde ancak Hakk'ın ilmiyle belirmiştir. İlim vasfıda Cenab-ı Hakkın Zati Nefsine ait vasfıdır, sıfatıdır. Bu ilimde her nefis için kemaldeki istihkakını sunar. İlim hayatı olmayan bir alemin var olması mümkün değildir.

İlahi ilim tüm malumatı kapsar, tüm malumatı tek bir ilimle bilir. Bu nedenle her mevcudun kendi malum bilgi ilminide ilahi ilim kapsar.

3. İrade: isteme, dileme, bir şeyi yapma ve yapmamayı belirten iç kuvvet.

Allah tam ve mükemmel bir iradeye sahiptir ve yaptığı işte muhtardır, sorumluda değildir. Her mevcud O'nun dilemesiyle, O'nun iradesiyle varlık alanına çıkar. Allah'ın hayat ve ilim tecellisi gibi iradeside “külli daim ve baki irade tecellisi” şeklindedir. Zatından ayrı olmadığından, Zatta her yerde bulunduğundan her iki cihanda iradesi devam etmektedir.

“Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir” (Hadid/4)

Bu “külli irade tecellisi” nde insanda zuhura çıkan kısmı nispi ve izafi irade şeklindedir. Bu izafi irade cüz-i irade olarak adlandırılmaktadır. Külli irade tecellisi olmasa bu nispi, izafi iradeden de söz etmek mümkün olmazdı. İnsan cüz-i iradesini ancak külli irade tecellisi altındaki nefsine verilen kabiliyetler sayesinde kullanabilir. Cüz-i irademizi kullanıp fiillerimizi yapacak gerekli sistemleri Allah vücudumuza yerleştirmiştir. Nefs bunun için vardır. Nefs-i natika akıl mertebesinde Allah'tan hayrı ve şerri ilham alarak, cüz-i iradesini Hakk'tan yana kullanmak suretiyle, irade tecellisinin hakkını vermiş olur. Daha önce nefs-i mühlime bahsinde açıklandığı gibi; insan bu iradesini nasıl kullanacağını göstererek sorumluluk sahibidir. Allah'ın “külli irade tecellisi” olmasa, insanda da irade tecellisi kalkacaktır. Bitkisel hayattaki insanlar gibi. Bu konuda Allah şöyle buyuruyor: **Alemlerin Rabbi dilemedikçe, siz dileyemezsiniz”** (Tekvir/29)

Örneğin insanın yüzmesi cüz-i irade ise suyun kaldırma kuvveti külli iradedir. Kolun kaldırılması cüz-i irade ise, kolun kalkması için vücudumuza konan onbinlerce faktör külli iradedir. İnsana verilen bu iradenin önemi, insanın bu iradeyi nerede, ne zaman, nasıl kullanacağını öğrenip uygulaması içindir. İlim tecelliside bu nedenle vardır. İnsanda ki irade Hakk için, Hakk'a yönetilirse yani Kur'an ve Sünnete göre kullanılıp, fiile dökülüp amel edilirse iradenin hakkı verilmiş olur. Zira iradenin verilmiş amacı, “kendinin bilinmesi” dir. Kendisini bilen, bulacak, sevecek ve gerektiği gibi amel edecektir. Kudsi Hadiste şöyle buyrulmuştur: **“ Beni bilen talep eder. Beni talep eden bulur. Beni bulan sever. Ben seveni öldürürüm. Bir kimseyi öldürürsem diyeti Bana düşer. Bir kimsenin diyeti Bana düşünce onun diyeti Ben olurum”**

Bu gerçeği açıklayan ayeti kerimede ise: **"Bir kimse Allah'a ve Resulüne doğru yola çıkarda sonra ölürse, onun ecri Allah'a kalır"** (Nisa/100)

İradesini ve diğer sıfatlarını Hakk'ın istediği şekilde kullanmayan, bu sıfatları zayi etmiş, kendine (enesine) benliğe mal ederek "sıfat şirkine" düşmüş olur. Tüm sıfatlarda olduğu gibi bu sıfatların aslının gerçek ve hakiki olarak Allah'a ait olduğunu, bu sıfatların insanda ki tecellisinin Allah ile var olduğunu ve devam ettiğini bilmek ve uygulamak insanı sıfat şirkinden kurtarır. Bu konuda şu ayetlerde tefekkür edilmelidir: **"Allah gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetendir"** (Secde/5), **"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Onların seçim hakkı yoktur"** (Kasas/68).

Allah, kulun nefsinin durumuna, içinde bulunduğu sıfatlara göre, nefse iyiliğini ve kötülüğünü ilham eder. Kul akıllı, ilmi, tecrübesi, kesbi, iradesi ile hayra ve şerre yönelir. İşte kul bu seçimini fiiliyata geçirdiğinde sorumludur. Hz. Mevlana (ra) bu hususu şöyle anlatmıştır: **"Hep fikirdir varlığın, gerisi et ve kemik bir yığın"** Bu konuda ki ayrıntılı bilgi nefsi mülhime bölümündedir.

İlahi irade, Zati iktizaya göre Hakkın ilminin tecellisinin sıfatıdır. İlahi ilim kanalıyla tecelli eden şeyde iradedir. İlahi ilmin gereklerine göre Hakkın malumatını varlığa tahsisidir ki, Haktaki bu vasfada irade adı verilir. Biz de mahluk olan irade, kayıtlanmış ve sınırlanmış olan Hakkın iradesinin aynısıdır. Ancak bu irade bize nispet edildiğinde, sıfatımıza sonradan kazanılmış olarak yansır.

4. Kudret: Güç, takat, erk, kuvvet.

Kudret; Allah'ın hükümranlık, iktidar olma, güç ve kuvvetini, ilim ve iradesini kullanabilme, uygulayabilme yeteneğidir. Bu da iktidar sahibi olmakla mümkündür. Allah ise tek hükümran, tek iktidar sahibidir. Gerçek, mutlak ve hakiki Kudret sahibi Zattır. Hiçbir şey O'nun gücü dışında değildir. Kudreti sonsuzdur, sınırsızdır. Bu nedenle her şey O'nun kudreti, güç ve kuvvetine ilim ve iradesine uygun olarak tecelli eder.

Allah'ın bütün varlığı, mevcudatı, alemleri kapsamış olan kudreti, Kendi Zatına mahsus ezeli ve ebedi kuvvettir. O, ilahi kudretiyle varlığı ve eşyayı izafi yokluktan zuhura çıkarmış ve yine O, ilahi kudreti ve ilmiyle alemlere kanunlar ve nizamlar koyarak işleyişini sağlamıştır. İnsanda görülen, hissedilen her türlü kuvvet, ilahi kudretin yansıması, tecellisidir. İnsan "külli daim ve baki kudret tecellisi" altında nispi ve izafi hissesini bu yansımadan alır. Ancak insanda ki bu kudret tecellisi, izafi ve nispi olup, "ilahi kudret tecellisi" sayesinde. İnsana verilen bu izafi kudret, insanın iradi tercihlerini fiiliyata geçirmesi için verilmiştir. Bu da dünya imtihanı için gereklidir. İnsanda kuvvet ve kudreti halk eden Allah'tır. "İlahi kudret tecellisi" olmadan hiç kimse, hiçbir mevcut kuvvetini kullanamaz. Hastalarda ve ihtiyarlarda bu kuvvetin ne kadar azaldığı, bitkisel hayatta ki bir insanda nasıl ortadan kalktığı herkesce malumdur.

Bu izafi kudretin verilmiş amacı, hayırlı işlere koşmamız, tabi ki Allah'ı bilerek, O'nun emir ve yasaklarına uymamız içindir. Bu kuvvet ve kudreti Allah'tan ve "Allah ile" birlikte bilmeyip, nefsinden, kendinden bilmek sıfat şirkine sebep olur. Bununla ilgili ayette şöyle buyrulur: **"Oysaki sizde, yapmakta olduklarınızı da Allah yarattı"** (Saffat/96)

İşte insan, nefsinde oluşturduğu kesbi ve iradesi ile tercih ettiği kararı, fiile geçirebilmek için Allah'ın kudret tecellisine muhtaçtır. Bu tecelli olmazsa hiçbir faaliyet olmaz, imtihanında bir anlamı kalmazdı.

Halkedilen her şey, her nefis mutlaka bu "külli, daim ve baki kudret tecellisi" içindedir. İnsan kendisine akıl verildiği için mesuldür, yaptıklarından sorumludur. Emr-i teklifi ile kendisine verilen bu sorumluluğun sonucunu ahirette görecektir. Zira "ilahi külli kudret tecellisi" Zat'tan ayrılmadığı için, nefste yok olmadığından, ahirette de kudret tecellisi en kemalli şekilde zuhura çıkacaktır. İnsanda ve tüm mevcutlarda bu tecelli emr-i iradi olarak mutlak uyum şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu uyuma örnek olarak şu ayeti verebiliriz: **"Gökyüzünde kanatlarını açma kapata uçan kuşları hiç görmediler mi? Onları havada rahman olan Allah'tan başkası tutmuyor. Şüphesiz O her şeyi görmektedir"** (Mülk/19)

Yani kuvvet ve kudret ancak Allah'a aittir. Bu nedenle aslen kuvvet ve kudreti sahiplenmek kimse için mümkün değildir. İnsan düşündüklerini fiiliyata geçirirken çok dikkatli olmalıdır. Zira fiiliyatı düşünce, niyet, fikre göre zuhura çıkararak Allah'ın kuvvet ve kudretidir. Bu konuda şu hadisi dikkate almalıyız: **"Ameller niyetlere göredir"; "İnsan hatırına gelen şeyi yapmadıkça mesul tutulmaz"**. Atalarımızda niyet hayır, akibet hayır diyerek bu konuya ışık tutmuşlardır.

İnsan, fiilden uzak duramayacağından fikir ve kararlarını sağlıklı verebilmek için ilim, tecrübe vb. ile elde ettiği "kesb" diye belirtilen kazanımlarını fiiliyata geçirirken özen göstermelidir. Bu nedenle insan her gün kazanımlarını arttırma gayreti içinde olmalıdır. Bunu yaparken kuvvet ve kudretin ancak "Allah ile" mevcut olduğunu aklından çıkarmamalı ve her türlü gayreti gösterdikten sonra, Allah'a teslim olmalı ve Allah'a tevekkül etmelidir.

Zira ayetlerde şöyle buyurulmaktadır: **"Kuvvet yalnız Allah'ındır"** (Kehf/39), **"Şüphesiz Allah her şeye hakkıyla kadirdir"** (Nahl/77).

Kudret, zati kuvvetten ibarettir. Bu da Allah'tan başkası için söz konusu olamaz. Kudretin şanı, ilahi malumatı ilminin gereklerine göre harici aleme (harici alemine) çıkarmaktır. Alem ise bu tecellinin mazharıdır, tecelligahıdır, zuhur yeridir. İzafi yokluktan varlık bulan ilahi malumat (bilgi) ayan-ı sabitenin mazharıdır. Çünkü Cenab-ı Hak, o malumatın izafi yokluktan var olduğunu ezeli-ilahi ilimde bilir. Bu bakımdan kudret mevcutları izafi yokluktan meydana getiren, zuhura çıkaran kuvvet demektir. Kudret, ilahi nefsi sıfattır. Rububiyet onunla belli olur. Bizde zuhura çıkan kudret, ilahi kudret tecellisi altında bizle kayıtlanmış ve sınırlanmış kudrettir. İlahi kudrette Hakk için her türlü aczin söz konusu olmadığı bir sıfattır. Zati Nefsinin sıfatıdır.

5-6. Sem ve Basar: İşitmek ve görmek.

Allah Zatiyla işitici ve görücüdür. Allah'ın görme ve işitme yeteneği sonsuzdur ve sınırsızdır. Bizlere göre en gizli sesler, düşünceler, duygular, niyetler, hayaller vb. ondan asla gizli kalmadığı gibi, en uzaktakini en saklısını da en mükemmel şekilde işitir ve görür. İşitme ve görmesi sınırlı ve kısıtlı değildir. Muhit esmasıyla alemlerde ki her zerrede Zatiyla mevcuttur. Her zerreden işitir ve görür. İşitmesi ve görmesi kendindedir, bir araca ihtiyacı yoktur.

"... O'nun görmeside, işitmeside mükemmel ve hayret vericidir." (Kehf/26)

"Gözler O'nu görmez. O bütün gözleri görür" (Enam/103)

"Allah gizliyi, gizlinin gizlisinide bilir" (Taha/7)

Bundan da ötesi Allah, her işittiğini işitmeden önce ve işittikten sonra bildiği gibi, her gördüğünü de görmeden evvel ve gördükten sonrada bilir. Bu O'nun ilminin bir tecellisidir. İlim, sem, basar ve diğer sıfatları da muhittir. Alemlerin içinde O'nsuz hiçbir yer yoktur. Cenab-ı Hak Zatiyla bilir, işitir ve görür. Bu nedenle mahluklarının işitip, görmesi, Zatinin işitip görmesinin aynısıdır.

Sizler bu iki cümleyi okuyup bitirinceye kadar gözünüzde yaklaşık yüz milyar işlem yapıldı. Dünyanın en ilginç, en hızlı, en karmaşık, en kusursuz bilgi transferi her an kesintisiz devam etmektedir.

Görmemiz için işığa ve göz gibi karmaşık bir organa; işitmek için havaya ve kulak gibi karmaşık bir organa ihtiyacımız olduğu düşünülürse; bizim işitme ve görmemizin kim sayesinde olduğu açıktır.

İşte insana sunulan bu işitme (sem) ve görme (basar) Allah'ın bu sıfatlarını anlaması ve kavraması için emanet edilmiştir. Diğer sıfatlarında olduğu gibi Allah'ın sem ve basar tecellisi de "külli daim ve baki tecelli" şeklindedir. Ve insanın bu sıfatlarından hissese nispi ve izafi bir hisseder. Nispi ve izafi sem ve basar tecellisidir. Ancak Allah'ın "külli sem ve basar tecellisi olmasa, insandaki bu işitme ve görme tecellisinden de söz edilemez. Bu izafi tecelliler ancak "Allah ile" zuhura çıkar. Allah'ın muradı bu işitme ve görme tecellilerini insanın idrak edip, yeni bir şuurlanma ile bu sıfatların da Allah'ın emrettiği doğrultuda kullanmasıdır. İnsanın bu sıfatların da mutlak kendine mal etmekten vazgeçmesi ve bu sıfatların "Allah ile" zuhura çıktığını idrak etmesidir. Bu şekilde sıfat şirkinden kurtulmasıdır.

"Şüphesiz Allah işitendir, görendir" (Hac/75) ayetinin uyarısıyla Allah'ın her an her şeyi işitip gördüğünü bilerek, yaşamına bu özelliklere göre Kur'an ve Sünnete uygun bir şekilde, insan kendine çekidüzen vermelidir. Kişi kendi içinden geçirdiklerini nefsiyle işittiğini, hayal ettiklerini adeta görerek yaşadığını ve bunların bile Allah tarafından bilindiği şuuruyla düşüncelerine ve özellikle her fiiline dikkat etmeli ve hesap vereceğinin idrakiyle yaşmalıdır. Şu ayeti kerime bize bu yolda ışık tutacaktır. **"Zerre kadar hayır işleyen karşılığını görür, zerre kadar şer işleyen karşılığını görür"** (Zilzal/7-8)

"İlahi sem" Hakkın eşyayı (mevcutları) konuşmaları yönünden şüphesiz olarak bilmesidir. Eşyadaki konuşma bazen lafız ile olur, bazen ise hal lisanıyla olur. "İlahi sem (işitme)" malumu ifade yoluyla Hakkın ilminin tecellisinden ibarettir.

Hakk Teala, her işittiğini işitmeden önce ve işittikten sonra bildiği için işitme, malumdaki usul yoluyla Hakkın ilminin tecellisidir. Malum olan şey ister Hakkın kendisi olsun, isterse mahlukat olsun eşittir. İlahi işitme de, Hakka mahsus nefsi sıfattır, vasıftır.

Allah'ın basarı, ilminin tecelli mahallidir. Zira O kendini gördüğü gibi, alemleride görür. Allah'ın bütün malumu, basarının (görmesinin) aynıdır ve bütün bunları görmesi de daimidir. Basar, ilahi müşahede de zuhuru bakımından Hakkın ilminin aynıdır. Hak, malumunu Zatiyla müşahede eder. Hakkın bu müşahedesine ise, yüce ilminden ibarettir. Hak Tealanın basarı, malumatını müşahede bakımından Zatinin ibarettir. Zira Cenab-ı Hak Zatiyla, hem Zatinin hem mahlukatını görür. Zatinin görmesi, mahlukatını görmesiyle aynıdır. Çünkü Basar İlahi Zati nefsi vasıftır. Basirette, aynen Hakkın kendisine nispet edilen kadim basarıdır.

7. Kelam: Konuşma, ifade etme, açıklama, bir bilgiyi açığa çıkarma.

Allah'ın ses, harf ve harflerden meydana gelen kelimelerle ya da bunlarda olmadan Zatındaki özellikleri açığa çıkarmasıdır. Allah ses, harf, kelime ve cümlelerle kelam ettiği gibi Kur'an örneğinde olduğu gibi her merteye ile irtibatla kelam halindedir. Kur'an ilmiyle her mertebeden alemlerde kelam edip, Zatının özelliklerini açığa çıkarmaktadır. Bu onun özel kelamıdır. Nitekim Allah Miraçta Peygamber Efendimiz'le vahiy yoluyla kelam etmiştir. Tur dağında Hz. Musa (as) ile kelam etmiştir. Her dilin temel kaynağı Cenab-ı Hakk olduğundan her mevcudun lisaniyla irtibat halindedir.

İlahi kelam, diğer sıfatlarda olduğu gibi O'nun ilahi ilminin tecellisidir. Zaten Kur'an ile alemlere açıklanan O'nun Zatındaki özelliklerin kelam olarak açığa çıkarılmasından ibarettir. Ancak bu kelamın O'nun halkettiği her varlıkla, her kişi, eşya ve mevcudla onların özelliklerine göre hal lisani ile konuşması gibidir. İnsanın konuşması gibi düşünülüp sadece onunla sınırlandırılmamalıdır. Bu ilahi kelam hal lisani yani çekim, cazibe, ısı, ışık, hareket, enerji, nükleer kuvvet, elektromanyetik kuvvet, ışın, renk, koku vb. ile olabildiği gibi vahiy, ilham, içgüdü, düşünce, görünme veya Zati isterse ses, harf ve cümlelerle de olabilir. İşte bir örnek:

"Sonra duman halinde olan göğe yöneldi de, ona ve yerküreye şöyle seslendi: İsteyerek veya istemeyerek (bir araya) gelin! İkisi de: İstiyerek geldik, dediler" (Fussilet/11)

Kelam denilen olgu, Allah'ın ilmi, iradesi, kuvvet ve kudretiyle gerçekleşir, kelam görünüşte ses, harf ve cümlelerle yapıyormuş hissini verse bile illa da harf ve cümlelerle olması gerekmez. Maddi veya manevi her ilahi kanun O'nun kelamıdır. İşte Kur'an bu ilahi kanunların hepsini içeren Allah'ın Zati Kelamıdır, Zati ilmidir.

İnsana "kelam" sıfatının verilmesi, Allah'ın bu sıfatını idrak etmesi için vasıtaadır. İşte insandan istenen, kendisinde ki bu kelamı özelliklerin, diğer sıfatlarında olduğu gibi "külli daim ve baki kelam tecellisi" içinde, kendisinin kelamının nispi ve izafi olduğunu idrak etmesidir. Ancak "Allah ile" mevcudiyetini devam ettirmenin farkına varmasıdır. Allah'ın Kur'ani kelam tecelliside Zati olup ezeli ve ebedidir. Kur'anda bahsedilen her hususun, hem dünyada, hem alemlerde hem de ahirette zuhura çıkacağına delilidir. Zira Kelam Zattan ayrılmadığı gibi, Zatta kelamından asla ayrılmaz. "Külli daim ve baki kelam tecellisi" kıyamete kadar, kıyamette ve cennet ve cehennemde de devamlı olacaktır. Zira ayette belirttiği gibi; **"Allah vaadinden dönmez"** (Rad/31)

İnsana düşen görev, Kur'an ve O'nun açıklamaları olan Sünneti Muhammediye'yede hakkını vererek O'nun gösterdiği şekliyle hayatımızı sürdürmektir. Bu kurallara ve ölçülere ne kadar uyar ve yaşarsa, Allah indindeki değeri o kadar artacaktır. Yine anlaşılacağı üzere "kelam" sıfatını, izafi olarak değilde, mutlak olarak nefesine, kendine mal eden bir kişi sıfat şirkine düşmüş olacaktır. Bu şirkten kurtulmanın yoluda insanda ki bu sıfatın ancak "Allah ile" zuhura çıktığını idrak ederek yaşamaktır.

"O hevasından konuşmaz" (Necm/3) buyrulurak Peygamber Efendimizin her konuşması, hal ve tavırlarının Allah'ın kelam tecellisi altında olduğunu bizlere açıkça ifade etmektedir. Peygamber Efendimizde (sav) bizlere kelam sıfatıyla ilgili şu hadisini söylemiştir; **"Ya hayır söyle, ya sus"**

Kelam, hakkında zahir olan varlıktan ibarettir. Kelam Hakkındır. İlahi kelam, bütün "nefsi vahid sıfatlar" demektir.

Mevcudat Hakk Tealanın kelimeleridir. Kelam konuşanların ilmindeki mananın suretinden ibarettir. Zira konuşan mana ile, sureti açığa çıkararak, ilgili manayı dinleyenin akıl ve anlayışına ulaştırmak ister. Kelamların hepside ilahi ilimde var olan manaların suretidir. İlahi ilimde var olan manalar, harf, kelime vs. ile suretlenerek, ayan-ı sabiteden ibaret olan hakikatlerinden zuhura çıkarlar. İnsanın suretide ve mevcudların suretide buna dahildir.

Tekvin: Allah'ın kudretiyle mevcudlara yönelmesidir. Allah'ın halk etmek istediklerini esma ve sıfatları ile zuhura çıkarmasıdır. Aynı bir subuti sıfat değil kudret sıfatının bir yansıması, tecellisi olarak kabul edilir.

"Sıfat gayba aittir ve zuhura gelmeden öncedir. Zuhura gelince, şehadete intikal eder ve esma adını alır. Mesela çakmak taşında ateşin bulunması sıfat olarak değerlendirilir. Çakmak çakıldığında meydana gelen şey, ateş ismiyle anılır. Kudrette zuhurdan evvel sıfat olup, zuhura gelince Kadir ismini alır. Sıfatlar mana isimleri olup, gaypta zuhurları vardır." (Pir Seyyid Muhammed Nurul Arabi)

Allah her zerrede (keşfedilen en küçük birim) Zatiyla kaim ve batın, vücuduyla mevcut, sıfatlarıyla muhit ve tecelli, esmasıyla tecelli ve malum, kudretiyle fail, fiiliyle zahir, eserleriyle meşhud, batını ile sırdır. Hak sıfat mertebesinde tevhid edilerek Zat'a daha yakın bir merteye daha kazanılmış olur.

Ruh, sıfatı sūbutiyenin (hayat, ilim, irade, kudret, sem, basar, kelam) mazharıdır. Yani her mevcut bu sıfatların tecelli mahallidir. Mevcudun kabiliyeti, özellikleri ve tecelli oranında bu özellikler zuhura çıkar. İnsanda insani ruh, hayvanda hayvani ruh, bitkide nebati ruh, maddede ise cemadi ruh adını alır. Ruh adıyla bu sıfatların en kemalli zuhur yeri insandır. İnsan-i ruh Allah'ın ruhundan üflenen bir ruhtur. İşte nefis terbiyesi ve tezkiyesi ile istenen bu

ruhun zuhura çıkarılacak vasıfları insanın kazanmasıdır. Allah'ın ruhunun (sûbuti sıfatlarının) insanda en mükemmel ve izafi olarak zuhura çıkmasıdır. Bu ruhi sıfatlar olmasa alemlerde hiçbir faaliyet olmaz.

Allah'ın bu sıfatlarını bölmek, kabul etmemek ve her sıfatın kendinde izafi olduğunu idrak etmemek ve her sıfatı yerli yerince, Hakça kullanmamak bu sıfatlara zulüm etmektir. İnsanı sıfat şirkine sürüklebilir.

"Sıfat Zattan ayrılmaz; Zat sıfattan asla hiç" tasavvuf kuralına göre bütün sıfatları ve bütün bu sıfatlardan oluşan vasıfların çokluğunu (kesret) birleştiren Allah'ın Zatıdır, Tekliğidir (vahdet). Allah ismi camisidir. Kişi sıfat mertebesinde de "kesrette vahdet" e ulaşacaktır. Allah uluhiyetiyle bütün bu vasıfları bünyesinde cem etmiştir. Bu nedenle; **"la mevsufe illallah; la ilahe illallah"** zikri ile bütün bu hususlar tevhid edilmekte ve Allah'ın uluhiyetine (ilahlığına) bağlanmaktadır.

Ruh, sıfatı subutiyeinin mazharıdır. İnsandaki bu ruhun aslı Ruhul Kudüs olarak adlandırılır. Ruhul Kudüs, ruhlarında ruhudur. Hakkın has olan yüzlerinden bir yüzdür ve o yüzle kaimdir. Ruhul Kudüs, Allah'ın ruhudur. Zati ruhudur. Cenab-ı Hakk, Adem'e bu ruhtan üflemiştir.

"Ve nefatü min ruhi" (Sad/72) **"Ademe ruhumdan nefh ettim (üfledim)"** (Hicr/29)

Bu manadan da anlaşıldığı gibi, Adem'in (as) ruhu halkedilmiştir, ama Allah'ın ruhu halkedilmiş değildir. Adem'in ruhu, beden kalıbıyla kayıtlanmış ve surete bürünmüştür. Allah'ın ruhuna mazhar, tecelligah haline gelmiştir. Allah, Ruhul Kudüs kanalıyla tüm alemlerdeki mevcudlara bir varlık vererek Zatıyla kaim kılmıştır. Ruhul Kudüs Vech-i İlahiden ibarettir. Varlık bu vech ile kaimdir ve "vech-i ilahi" her şeyde vardır. Ve Allah'ın ruhudur.

Ayrıca bir şeyin ruhu, o şeyin kendisidir. Yani nefsidir. Ki bu durumda varlık, Allah'ın nefsi (Zati Nefs) ile kaimdir. Zira "O'nun Zati Nefsi" Zatıdır. Ve bütün esma ve sıfatı Zatına bağlıdır, Zatta ise bölünme ve parçalanma söz konusu değildir. Ruhul Kudüs Hz. İsa (as) da zuhura çıkan ruhtur.

Ruhul Azam ise, Hakkın onunla mahluk görüldüğü Hakikati Muhammedidir. O'nun nefsi natıkası ve Zatıdır. Ruhul Azamda Allah'ın ruhudur ve Zatın, Zati sıfatlarını temsil eden ruhudur. Allah'ın, Ruhul Azam ile nazarı, kendi ZATI Nefsine nazarı gibidir. Kendi Zati Nurundan Ruhul Azam zuhura çıktı. Alemlerde onunla halkedildi. Ruhul Azam Hakikati Muhammediye'de tam kemali ile zuhur etmiştir. Bu mana icabıdır ki Peygamber Efendimiz, en faziletli insan olmuştur. Bu gerçek şu ayeti kerime ile belirtilmiştir.

"İşte böylece sana da emrimizden RUH vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezken, fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisini kılavuzladığımız bir nur yaptık. Kuşkusuz sen, dosdoğru bir yola kılavuzluk etmekteisin." (Şura/52)

İşte bu ruh, ruhul azam olup, Peygamber Efendimizde en kemalli şekilde zuhura çıkan ruhtur. Bir şeyin ruhu, o şeyin kendisidir. Yani nefsidir. Bu ruh aynı zamanda Peygamber Efendimizin nefsi olup, nefsi natıkanın da en kemalli halidir. Bu da Allah'ın Zati Nefsi ile kaimdir. Zira Allah'ın Zati Nefsi, Zatını bildirmektedir.

Ruhul Azam, Kalem-i Ala, Ruhul Muhammedi, Akli evvel Ruh-u İlahi gibi isimlerle de belirtilmektedir.

Ruhul Azam ve Ruhul Kudüs ile Hakk, isim ve sıfatlarının tecellisini murat etmektedir. Bu tecellilerden murad, halka Zatını aşikare bildirmektir. Ayrıca Kur'an ahlakını bildirmektedir. Zira bu tecellilerden amaç, bu ahlakı oluşturup, nefsi natıkayı Kur'an-ı natık hale getirmektir. Bu gerçek; **"Hiç şüphesiz sen büyük bir ahlak üzerindesin"** (Kalem/4) ayetiyle ve **"Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim"** hadisiyle açıkça bildirilmiştir. Kur'an ahlakı, Allah'ın ahlakı olup, bu ahlak Allah'ın sıfatlarının ve isimlerinin tecelli eylemesi ve sıraların aşikar olması ile zuhura çıkmaktadır.

"Allah Ademi Rahman suretinde halketti" buyrulmuştur. Ademin, Rahman suretinde yaratılması Hakka ait esma ve sübuti sıfatlarla donanmış olmasıdır. Bu da Adem'in nefsi natıkasına nefhedilen (üfürülen) ruh kaynaklıdır. **"Ben Ademe ruhumdan nefhettim"** ayetiyle nefsi-i natıka tesviye edildikten sonra, nefhedilen ruhla nefsi natıka bu sıfatlarla donanmış ve sübuti sıfatlar ve esmalarla suret olarak zuhura gelmiştir.

"Allah Adem'i kendi suretinden halketti" buyrulurakta Adem nefhedilen ruhun, Allah'ın Zati sıfatlarının özelliklerini taşıdığı vurgulanmıştır. Bu nefh ile nefsi-i natıka Zati sıfatlarla (vücut, kідem, beka, vahdaniyet, kaim binefsihi, muhalefeten lil havadis) donanmış, bu sıfatların mazharı olmuştur.

Bu nedenle Nefsini bilen, Rabbını bilmiş olur. Hakk Tealanın sıfatlarının ve isimlerinin her birerlerinin sureti insanda mevcuttur. İnsan nefsinin tanımakla, Hakk Tealanın sıfatlarını ve isimlerini bulmuş, bilmiş olur. Hakk Tealanın isim ve sıfatlarını bilince de, Hakk Tealanın Zatını bilmiş olur. Zira kudsi hadisde buyrulmaktadır ki; **"İnsan benim sırrımdır, Bende onun sırrıyım"**. Allahû Tealada bulunan vasıflar, insanada bu yolla izafe edilmiştir.

İrfan yolcusu bu mertebede eşyanın, alemlerdeki her mevcudun hakikatin esmalar yanında ilahi sıfatlardan da teşekkül ettiğini idrak eder. Her mevcud istidadı gereği ilahi sıfatlardan nispi-izafi ve itibari hissesini almaktadır. Bu idrakle mevcudlara bu mana gözlüğüyle de bakabilir.

Allah'ın nefsimize, Hay ismiyle tecelli ederek, Kur'ani hayat yaşamayı lütfetmesi, Alim ismiyle tecelli ederek elde ettiğimiz bilgilerle amel etmemizi sağlaması, Mürid ismiyle tecelli ederek irademizi Hakk yolda kullanmamıza yönlendirmesi dua ve niyazıyla... AMİN.

NEFS-İ MERDİYYE

ANLAMI: Kendisinden razı olunan, hoşnud olunan kimsenin nefis mertebesi.

ZİKİRİ: Kayyum Kayyum **Ya Kayyum**

Kayyum isminin kısaca anlamı: Varlığı-Mutlak vücudu ve bekası kendi Zatından olan, bulunduğu hal üzere daim duran ve bütün varlıkları varlığı ile tutan, kendi kendine kaim. Zati Nefsiyle kaim olan ve bu kaimiyetinde hiçbir yere muhtaç olmayan. Her mevcudu Mutlak Zatiyla elinde tutan.

TEVHİD ZİKİRİ: **lâ ma'bude illallah; lâ ilahe illallah**

(Allah'dan başka mabud yoktur) (Mabud ancak Allah'tır)

(Allah'tan başka ilah yoktur) (İlah ancak Allah'tır)

TEVHİD ZİKİRİ: **lâ zate illallah; lâ ilahe illallah**

(Allah'dan başka zat yoktur) (Zat ancak Allah'tır)

(Allah'tan başka ilah yoktur) (İlah ancak Allah'tır)

İDRAK AYETİ: **"Ya eyyetühen nefsi'l mutme'innetü. (27)**

İrcii ilâ Rabbi ki Radiyeten Merdiyeten (28) (Fecr/27-28)

Meal: **"Ey nefsi mutmainneye eren nefis, sen ondan razı, o da senden razı (merzi) olarak Rabbına dön."**

İDRAK AYETİ: **"Fezkürüni ezkürküm, veşkürüli ve lâ tekfürüni" (Bakara/152)**

Meal: **"Beni zikredin, bende sizi zikredegim. Bana şükredin nankörlük etmeyin"**

İDRAK AYETİ: **"Radiyallahü anhüm ve radu anh" (Maide/119))**

Meal: **"Allah onlardan razı, onlarda Allah'tan razı"**

İDRAK AYETİ: **"Yühübbühüm ve yuhıbbühü" (Maide/54)**

Meal: **"Allah onları sever onlarda O'nu sever"**

İDRAK AYETİ: **"Eslemtülrabbilalemiyn" (Bakara/131)**

Meal: **"Alemlerin Rabbına teslim oldum"**

İDRAK AYETİ: **"Ve tevekkel alallahi ve kefa billahi vekıyla" (Nisa/81)**

Meal: **"Ve Allah'a tevekkül et, vekil olarak Allah yeter"**

İDRAK AYETİ: **"Hasbünallahü ve ni'mel vekil" (Ali İmran/173)**

Meal: **"Allah bana yeter ve ne güzel vekildir"**

Nefs-i natıka bu mertebede **"Hafi"** ismiyle müsemma olur. Ancak nefis-i natıkanın "hafi" sıfatını kazanması için, beş hazret mertebelerindeki aynı ilgili bölümün tahsil edilmesi gerekir.

YAŞANTISI: Nefs-i merdiyye'nin iki yüzü vardır. Biri Radiyeye diğeri Safiyeye bakar. Henüz beşeri benliğinden tam sıyrılmamış olmakla birlikte bu halin sonuna gelmiş sayılır, eski hallerine dönmemeğe çalışır. Rengi siyahtır. Bu makamın anahtarı ve yükselticisi KAYYUM ismidir. Mürşidinin himmeti irşadıdır. TELVİN ve TEMKİN halidir. MEKİN haline ulaşılır.

Bu mertebenin sıfatları: Allah'ın ve Peygamberin ahlakıyla ahlaklanmak, beşeriyetin hakikatini idrak, mahlukata lütuf ile muamele etmek, Allah'a yakınlık, Allah'ı tefekkür ve zikir, Allah'ın nuruyla safa bulmak ve Allah'ın Zati ile mülaki olmak, eşyanın hakikatini idrak, Allah'a kurbîyet, kadere rıza, marifet elde etme, marifet kesbi, halk ve Hakkın muhabbetini bir arada cem edebilmektir. Bu makamın ehli, Hakk'ı söyler, Hakk'tan işitir. Salık bu makamda ilim ve sevk ile ilgili olduğu için zati sıralarından perdelenirse de bu durumu aşması ve orada takılıp kalmaması gerekir.

"Allah'ın ahlakı ile ahlaklanınız; Peygamber ahlakı ile ahlaklanınız" hadisine uyarak Kur'an ahlakı ile ahlaklanın. **"O'nun ahlakı Kur'an ahlakı idi"** (Hz. Aişe (ra)) denildiğinden Sünneti Muhammediyeye uymakta büyük özen gösterir.

Rıza mertebesindeki nefis, bütün işlerinde Allah'ın kurallarını ihlasla, içtenlikle uygularsa Cenab-ı Allah'ın lütf ve ihsanı ile Mardiyeye makamına yükselir. Kul Cenab-ı Hakk'tan razı olduğu gibi, Allah'da kulundan razı olur. Bu ise büyük mutluluk kaynağıdır. Hak-kul bütünleşme aşamasındadır. Marziyeye nefis sahipleri olayları ilahi ilim ile gören, gizli sebepleri ve hikmetleri ve ilahi sırları idrak edebilen yüce nefislerdir, benliklerdir. Sıfatları mutmain ve raziye nefis mertebesinin sıfatları gibidir. Ancak marziyeye nefis sahipleri daha derin ilimleri ve kemaldeki üstün vasıfları ile geliştirmişler ve uygulamaktadırlar. Kemal vasıfları yücelmiştir.

Nefsi mardiyeye sahibi bütün mevcudiyetiyle Hakkın emrine ram olur, ibadet ve taatte bulunur. İhlasla hizmet görür. Sıdk ve sebat ile istikamet üzere olduğundan Cenab-ı Hakk kendisinden razı olur.

Allahû Teala bu mertebede nefis-i natıkadan razı olduğundan nefsi merdiyeye adını almıştır. Peygamber Efendimizin ahlakı ile ahlaklanmaya ve şu ayete mazhar olmaya çalışır:

"Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin" (Kalem/4)

İnsanları kötü ahlak vasıflarından, zulmetten kurtarıp iyi ahlak vasıfları ve nura götürmek amacıyla insanlara meyl ve muhabbet eder. Bu muhabbet Allah için olduğundan makbûldür, övülmüştür. Ancak **"insanlara akılları düzeyinde hitap ediniz"** hadisi gereğince hareket etmek övülmüştür. İlahi ilimle hallendiğinden, ona göre davranır. Her şeyi yerli yerine koyar, adaletten ayrılmaz. Kerem menbaidir. Gönül sahibidir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: **Rab olarak Allah'a, din olarak İslama, peygamber olarakta Muhammed'e tabi olan kimse imanın tadını tatmıştır** Bu imanı tadış yüzeysel değil, ilmi ve vicdani zevk halindedir.

Bir müminin kalbiyle imanı tadabilmesi için Allah'ın Zat, sıfat ve isim hakikatlerini idrak etmesi gerekmektedir. Bu mertebede de İlmi Tevhidi Zat mertebesini elde etmek, onun karı olacaktır. Bu suretle Kur'anı ve Sünneti iyice anlayıp, idrak etmesi mümkün olacaktır.

Nefsi merdiyeye sahipleri zahiren halk, batınen ve kalben Hakk ile olma sırrına eren bahtiyar kimselerdir.

Nefis-i merdiyeye sahipleri, **"Ey mutmain nefis. Sen ondan razı, O'da senden razı olarak Rabbına dön. Benim kullarım arasına gir ve cennetime dahil ol"** hitabını gönülden duyarlar. Bu kimselere gerçekten çok büyük ihsanda bulunulmuştur ve sıradanlıktan tamamen kurtulmuşlardır. YAKIYN nuruyla aydınlanmışlar, Hakkın sevgisini ve hoşnutluğunu kazanmışlar, bu hal içinde kendilerinden geçmişlerdir.

Halkın, alemin hakikatini idrak etmişler, sadece Rableriyle alışverişe başlamışlardır. Rabları onlara, **"Beni zikredin, bende sizi zikredeyim, bana şükredin sakın küfretmeyin"** sözleri ile hitap eder. Bu hitap gönül ehli için çok büyük manalar ifade eder.

Bu mertebede "zikir, zakir, mezkur" birleşme yolundadır. **"Beni zikr edin"** hitabını gönülden duyan salikin onu zikretmemesi diye bir şey düşünülemez. Kayyum ismi ağırlıklı olan bu zikir baştan beri verilen zikirlerle birlikte çekilmeğe devam edilir. Bunların feyz, bereket ve nurlarıyla salik KAYYUM isminin gereği olan "kendi varlığı ile kaim olma" yoluna girer. Ene'sinin, benliğinin ancak Hakk ile kaim olduğunu, Allah'ın Zatı ile mevcut olduğunu, Allah'ın Zatinin kayyumiyeti olmazsa kendisinin olmayacağı gerçeğine ulaşır. Allah'ın "külli daim ve baki Zati tecellisi" olmasa kendisinin olamayacağı idrakine varır. Bu "İlahi Zati tecelli" kendisini var etmekte, bu tecelli sayesinde hayatına devam ettiğinin farkına varır. "Zati tecelli" kesilirse kendisinin de yok olacağını idrakine vararak beşeri benlik ve vehmi varlığının büyük bir kısmından kurtulmuş olur.

Hakk'ın rızasını kazanmak, kişinin kendi vehmi varlığından kurtularak, "ene" sinin, benliğinin, varlığının gerçek sahibi olan ilahi varlığa teslim etmesiyle olur. Ene'sinin gerçek sahibini anlar. Kendi enesinin ve alemlerdeki her nefsin gerçek sahibinin Allah olduğunun şuuruna varır. Gerçek mabudun, ibadete layık tek mabudun Allah'ın Zatı olduğunun idrakıyla **"Alemlerin Rabbına teslim oldum"** (Bakara/131) diyerek kendi varlığını ve alemleri gerçek sahibine teslim eder.

Daha evvelki mertebelerde başlayan teslim hali burada kemalini bulur. Kendisi, Hakk çerçevesinde sonsuz bir gayret içinde sonucu Hakk'tan bekler ve bilir. **"Çık aradan kalsın yaradan"** sözüyle ifadesini bulan bu yaşam neticesinde "kul" Rabb'ına elindeki emaneti teslim edince benlik davası ortadan kalkar, emanet sahibine devr edilir. Ancak şahsın kendisi hala dünya yaşamında hayatını sürdürmektedir. İşte burada yaşamını nasıl sürdüreceği sorusu bir anlıkta olsa gündeme gelir. Bu yaşamda "Kur'an ahlakı ile ahlaklanmak" üzere Sünnet-i Muhammedi'yeye bağlı olarak yaşamdır. Artık o kişi Kur'an ve Sünnet ile, büyük titizlikle yaşamına devam eder. Teslim olduğu yüce Zata, güveni tamdır. Bu nedenle: **"Allah'a tevekkül ettim vekil olarak Allah yeter"** (Nisa/81) ayetini kendine düstur

edinir. Her işinden önce ve sonra bu ayeti ve **"Allah bana yeter, o ne güzel vekildir"** (Ali İmran/173) diyerek yaşamına devam eder. Bilir ki **"Kim Allah'a tevekkül ederse O ona yeter"** (Talak/3)

Önceki mertebelerde ki tevekkül hali kemale erer.

Ancak bu tevekkül, Allah'a güvenip dayanma hiçbir şey yapmamak değil her işinde gerekli olan şeyleri yapmak suretiyle sonsuz bir gayret içinde olarak Allah'a tevekkül etmektir. Mevcudları yerli yerince Hakça kullanmaktır.

Üzerimizdeki varlık emanetini Allah'a teslim ederek, Allah'ın istediği kurullarla yaşanması Allah'ın rızasına sebep olur. Emanet gerçek sahibine teslim edilmiş, böylece Allah'da tecellisini her yaptığında nefsinde kendi özelliklerini Kur'an ve Sünnetle kendisine yansıtan bir kul bulur. Böylece kul razı olunmuşlardan yani ehli Merdiyye'den olur ve **"Allah onlardan razı ve onlarda Allah'dan razı"** (Maide/119) ayeti ile gerçek hali ile yaşama geçmiş olur.

Rivayet edilir ki Hz. Ömer (ra) bu hali yaşayıp idrak ettiğinde meydana gelen hoşluk neticesinde **"ene razı ente razı"** yani **"ben razı, sen razı"** diye diye sema etmeye başlamıştır.

"Allah onları sever onlarda O'nu sever" (Maide/54) ayetinde olan ilahi muhabbet, kişiyi O'na doğru yaklaştırır. Daha bir yakından Allah'ı idrak eder ve sever. Bu sevgi ilahi aşk hükmüne ulaşmıştır.

Bu mertebede kişinin kendi benliğinin yani Zat'ının ve alemlerdeki her varlığın zatının Hakk'la kaim olduğunun idrakine varıldığı nefis mertebesidir. Bu suretle kişi kendi zatını alemlerdeki her mevcudun Zatını Allah'ın Zatını birleyip tevhid edecektir. Bu mertebe ilmi tevhidi zat mertebesidir. Tek Mabud olarak Allah'ın Zatını bulma mertebesidir.

Hz. Ali (kv) bu makam için şöyle buyurmuşlardır: **"Bu makam Allah'da seyr makamıdır. Bu seyr zatı idrak makamıdır. Bu makamda zat, esma, sıfat, isneyniyet (ikilik) ve ma'iyet (beraberlik) olmadan tecelli ettiği için söz konusu makama "tecelli-i zat" denmiştir. Yani zati tecellisinin çoğalması, zat hasebiyle değil, tecelliye uğrayan kişi hasebiyledir. Buna göre zat yönüyle, zati tecelliler için çoğalma yoktur. Zira zat bizim için sırf vahdet ve itlaktır"**

İLMİ TEVHİD-İ ZAT

Efal, esma, sıfat birliğini zevk edip, bunları Hakka bağlayan, teslim eden salike ilmi tevhid-i Zat tevhid mertebesinin ilmi ve kısmen aynel yakın bilgisi açılır. Tamamiyle aynel yakın hali, beş hazret mertebesinin eğitimiyle tamamlanır.

Zat: Bir şeyin nefsi, kimliği, hüviyeti, özü, cevheri, kişiliğin özü

Tevhid-i Zat: Vûcud birliği, Zat birliği

Zati vûcud hakiki varlığa delalet eder. Bu mutlak var olan "vacibül vûcud" Hakkın vücududur. Hakiki varlığın gölgesi olan yaratılan her şey "mümkünül vûcud" yani "masiva" olarak adlandırılan "mevcud" kelimesiyle ifade edilendir. Bu nedenle amaç salikin masivanın yani tüm mevcudların hakikatini idrak ederek, Zati Vûcud'a (Mutlak Vûcud) yol bulmaktır.

Vûcud kelimesini yalnızca bir kalıp, bir gövde olarak görüp algılamak yanlış ve eksik bir algılayıştır. Çünkü örneğin insan vücudu aza ve organlarla donanmış bir bütündür. Başka bir deyişle vücut fiiller, isimler ve sıfatlarla donanmış bir zattır. Yalnız bu mümkün (halkedilmiş) vücut için bu şekilde örneklenmiştir. Mevcutlara bu vücut, Allah'ın Zati sıfatlarından "vücut sıfatı" nın idrak edilmesi için, bu sıfatın bir sureti, eseri olarak verilmiştir. Mümküne (mevcudlara) vücut verilmesi itibari, izafi ve nispi olup, mevcutların vücudu ancak Zati Vûcud'un varlığı ile söz konusu olabilir. Zati Vûcud tecellisi kalktığı anda mevcudlar için vücut söz konusu olamaz. Zat yoksa, fiilleri, esmaları ve sıfatlarından da söz edilemez. Örneğin insanın organları isim, sıfat ve bunlardan açığa çıkan eylemlerde fiilleridir. Tüm aza ve organlara etkisi olan beyni zatını temsil eder. Şayet kollarını omuzlardan, bacaklarını kalçadan keserseniz fiillerini elinden alırsınız, gözleri kör, kulakları sağır, dilide konuşmuyorsa isim ve sıfatları da yok demektir. Ama bunlar varda beyin yoksa organları kullanmak mümkün olamaz. Bu konunun anlaşılması için bir benzetmedir. Yani mevcudun varlığı ancak Allah'ın Zati Vûcudun'dandır.

Bu mertebe için şöyle denmiştir:

"Vûcud Hakk'ındır. Bu makamda salik, hissen, aklın ve hayalen gerek ef'al, gerek esma, gerek sıfat ve gerek zat aynalarından vücudullahı bağlanıp cümle eşyanın Vûcud-ı Hakk olduğunu mülhaza eder ve bu esnada istiğrak hasil olur" (Pir Seyyid Muhammed Nurul Arabi)

Vûcudullah (Zati Vûcud), hakiki varlığa, Mutlak Vûcud'a delalet eder. "Vacibül Vûcud" dediğimiz Allah'ın Vûcudu tek ve bir bütündür, bölünüp parçalara ayrılması düşünülemez. Onun için vücut kelimesi sadece anlatabilmek için

tasarlanmış bir kelimedenden ibarettir. Bu yüzden O, her türlü akla ve hayale gelebilecek her türlü vücuttan münezzehtir. Aslında O, mevcut olan her yaratılmışın (mümkünül vücut) varlığının tek ve gerçek kaynağıdır. Yani görünen ve görünmeyen bütün alem Zati Vücut sayesinde varlık bulup, zahir oldu. Yine Allah'ın Zati sıfatlarından olan "kaim bi nefsihi" ile bu Vücut kaim oldu ve varlığının devamı bu sıfatı sayesinde "kaim ve daim" olmuştur. Mevcudlarda Allah'ın "kaim binefsihi (Zati nefis ile kaim)" sıfatı sayesinde kayyumiyetini ve varlıklarının devamını İlahi Zata borçludurlar. Bunada nefsin (Nefsi-natıkanın) hakikati hakkında bilgi vermek uygun olacaktır.

NEFSİN (NEFS-İ NATIKANIN) HAKİKATI:

Nefs kelimesi bir şeyin zati, kendisi, öz varlığı manalarına gelmektedir. Nefs-i natıka insan nefsi için isim terkihi olarak verilen isimdir. Nefs-i natıka mertebelere göre değişen; nefis, ruh, kalp, akıl, sır, hafi ahfa isimlerini alan sadece suret ve sıfatlarının değiştiği özellikler arz eder.

Nefsi Natıka'nın tarifi şöyledir:

Nefsi natıka Allah'ın nurlarından bir nurdur. Allah'ın Zatiyla kaimdir, mekanı yoktur, Allah'dan geldi Allah'a gidecektir.

Nefs-i natıka Allahû Teala'nın Zatinin, muhabbetinin, nurunun gölgesi, mazhardır. Nefis mukaddem ve ezeldir. Allah'ın Zati sıfatlarının (sıfatı Zatiye) mazhardır. Allahû Tealanın Zatina has sıfatları altı tanedir:

- 1. Vücut:** Allah vardır, tüm mevcutların varlığı O'ndandır. O'nunladır.
- 2. Kıdem:** Varlığın evveli yoktur.
- 3. Beka:** Varlığın sonu yoktur.
- 4. Vahdaniyet:** Varlığı BİR ve TEK'tir. Başka varlık yoktur.
- 5. Kaim bi nefsihi:** Varlığı kendinden, Zati nefsiyledir.
- 6. Muhalefetül lil havadis:** Yaradılmışlara benzemekten, onlar gibi olmaktan münezzehtir ve müstağnidir.

İşte bu belirttiğimiz altı sıfatın mazhardır. Mazharı demek, bu sıfatlar nefsi natıkada'da vardır demektir. Ancak bilküllüye mazharı demek değildir. Bu sıfatların zıllı yani gölgesi mesabesindedir. Tam mazharı değil, tecelli anında ve tecelli oranında belki sureten ve kısmen aynıdır. Gölge sahibinin varlığı ile, gölgenin varlığı arasında nasıl büyük fark varsa ve gölge, gölge sahibi ile varlığını devam ettiriyorsa, nefisde varlığını, Mutlak Zat olan Allah'ın varlığı ile devam ettirir. İlahi Zatin Varlığının sonu yok ve ebedi olduğuna göre, nefisde tecelli gölgesi olarak varlığını devam ettirir. Gölge suret, sahibinin aynı değildir. Sahibinden başkası da değildir. Nefisde Hakk'ın varlığının aynı değil fakat gayriside değildir. Ciddi ve dikkatli düşünmelidir. HÜVEL HAKK değildir, fakat bihasebissıfat, minel HAKK ve meal HAKK'dır.

Mevcutların suret vücutlarını ayakta tutan, varlıklarının devamını sağlayan gerçek vücut, Vücut-u Mutlak (Zati Vücut) dediğimiz Hakk'ın Vücutudur. Bu nedenle Vücut Hakk'ındır. Bir örnek verilecek olursa "su" düşünülürse, su bazen buhar, bazen kar, bazen buz şeklinde tecelli eder. Ancak kendi kendilerine varlık bulamayan kar, buhar ve buz olarak suret vücutları ayakta tutan, varlıklarının devamını sağlayan sudan başkası değildir. Su olmasa diğerlerinin varlığından da söz edilemez. Bu örnekte vücut suya aittir. Suret vücutları olan buhar, kar ve buz şartlar oluşunca suya tebdil olur. Su bu örnekte bakidir. Buhar, kar, buz su ile kaimdir.

Bütün suretlerde tecelli edip, kendini açığa çıkaran Hakk, yine bütün bu suretlerle kendini saklayıp gizler. Hangi suretten tecelli edip, zuhura çıkıp görünürse, o suretin dış görüşünü, batın olan Hakk'ı gizleyip perdeler. Bütün mevcudlar Allah'ın Zatiyla kaim olduklarından, Vücut Hakk'ındır, alemlerde Hakk'ındır ve bu mevcudiyeti uluhiyeti ile zuhura çıkarmıştır. Vahdaniyeti ile tek, evvelinin ve sonrasının olmaması ile kıdem ve beka ile sıfatlanan o ilahi Zattır. Muhalefetül lil havadis sıfatı ile de yaratılmış hiçbir şeye benzemediğini açıklamıştır. Bu O'nun vahdetidir. Tek ve Bir oluşudur. **"O'nun misli ve benzeri yoktur"** (Şura/11).

Çokluk (kesret) ise, Hakk'ın değişik mertebelerden sonsuz, değişik isim ve sıfatlar aracılığı ile fiiller ile tecellisinden, zuhurundan başka bir şey değildir. İsim ve fiillerin çokluğu O'nu çoğaltmaktadır. Aslında Zati Vücut tek ve bir, vücudun mertebeleri çoktur. Vücut Hakk olan İlahi Zat'a aittir. O gerçek mabuddur. Uluhiyeti ilan eden tek, bir ilahdır.

"İlahınız tek bir ilahdır" (Nahl/22)

"Muhakkak bilki, Allah'dan başka ilah yoktur (İlâ ilahe illallah)" (Muhammed/19)

Kesret, netice itibarıyla tek ve bir olan Hakk'ın değişik suretleridir. Değişik suretlerle açığa çıkması, isimlerinin çokluğundandır. İsimlerinin çokluğu Zatinin tekliğini ve değişik suretlerle açığa çıkması O'nun bütünlüğüne, vahdetine bir zarar vermez. Hakk bütündür, parçalanamaz.

Bir örnek verilecek olursa, insan vücudu tek bir hücrenin bölünüp çoğalmasından meydana gelir. Ve bu hücrede 46 kromozom bulunur. 46 kromozom=1 birim olarak kabul edilirse, hücreler bölünüp, çoğalma ile bu hücre farklı isimler alan, farklı işlevler gören, farklı faaliyetlerde bulunan organlara dönüşür. Ez az 1 trilyon hücre olarak çoğalır. Hücreler bu kadar çok sayıda artarken, bütün fonksiyonların komuta merkezi olan kromozom sayısı aynıdır. Yani "bir birim" olarak yine 46 kromozom sayısı olarak her hücrede aynıdır. Yani bir birim, hücre sayısının artmasıyla, çoğalmasıyla değişmemiştir. Asli teklifinde tüm insan vücudunda aynı sayıda kalmıştır, her hücrede sabittir. Yani hücrelerin çoğalması, ilk ve tek hücredeki kromozom sayısının çoğalmasına yol açmamıştır. Kromozom sayısı asli teklifinde (1 birim) yine aynı sayıda kalmıştır.

Öyleyse mevcudlar (halkedilenler) bir bütünün yani Hakkın, değişik isim ve sıfatlar ile tecellileri ve tezahürleridir. Ve bu tecelli ve görünüşleri ayakta tutan, varlıklarının devamını sağlayan yalnızca Hakk'ın yani İlâhi Zat'ın Vücududur.

Allah, o vücudun içinde hayat, ilim, irade, kudret, kuvvet, sistem, plan, formül, şifre gibi tüm ilahi kanunlarla ve özelliklerle tecelli etmiş ve mevcudları kendi özellik ve kabiliyetlerine göre zuhura getirmiştir.

"Biz alemleri Hakk olarak yarattık" (Hicr/85)

"Allah Hakkın ta kendisidir" (Hac/6) şeklindeki ayetlerde tüm mevcudların Hakk olarak, Allah'ın uluhiyetini, yani Zatını, sıfat ve isimlerini yansıtmak şeklinde açığa çıkarıldığını ifade etmektedir.

Allah insanoğlunu kastederek kudsi hadislerinde;

"Allah Adem'i kendi suretinde yarattı"

"Allah Adem'i Rahman suretinde yarattı" buyurmuştur. Kendi suretinde derken, vücudunu yani tüm varlığını Zati Vücut hususiyetlerini taşıyıp, temsil edebilecek mahiyette, Zati tecellisini kabul edebilecek özellikte halk ettiği açıklamıştır. Rahman suretinde derken esma ve sıfatlarına zuhur, tecelli mahalli olarak, esma ve sıfatlarını ortaya çıkarabilecek, taşıyabilecek yani sıfat, isim ve fiil tecellilerini kaldırabilecek mahiyette halkettiğini belirtmiştir. "İlahi emaneti" taşıyabilecek özellikte insanı yaratan Allah, Zati tecellisini ancak insana has kılmıştır. Zati tecelliyi temsil edecek tek varlık insandır. İlâhi Zatı ile tüm mevcudlarda devamını sağlarken, insanoğlu Zati tecellisini idrak edebilecek tek varlıktır. Ferd olarak insan, bu Zati tecelliyi taşıyabilecek tek canlıdır.

Yunus Emre bu gerçeği şu dizeleriyle belirtmiştir:

"Ete, kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm"

Allah, Zatı, sıfatı ve isimleriyle tüm mevcudlarda tecelli eder. Mevcudlar Hakk'ın mazharlarıdır yani Hakk'ın açığa çıkıp görüldüğü tecelli yeridir, görüldüğü mahallerdir. Tıpkı bir tohumdan tüm ağacın zuhura çıkıp, tohumdaki tüm sıfat ve isimlerin zatı olan tohumu temsil etmesi, özelliklerini göstermesi gibi.

Başka bir açıdan bakarsanız, mevcudlar Hakk'ın gölgesi gibidir. Gölge kendi başlarına bir varlığa sahip değildir. Mutlaka bir noktadan asıllarına bağlıdır ve aslını temsil eder. Asıl var olduğu sürece gölgede varlığını devam ettirir. Gerçekte gölgenin vücudu yoktur, ama mevcudiyetide inkar edilemez. Çünkü gölge değişken, geçici, ödünç, aldatıcı bir görünüm, suret olmasına karşın aslına ait özellikleri taşımaktadır. Ve asıl var olduğu sürece gölgede devam eder. Tıpkı Hakk'ın Mutlak Vücut'u ile varlıklarını devam ettiren mevcudlar gibi. İşte Zati Vücut ile mevcudun vücudu arasında irtibatı sağlayan Hakk'ın isimleri ve sıfatlarıdır. Rabbi has olan ilahi isimler bu irtibatı ve münasebeti sağlar. Bütün alemler ve içindekiler Hakk'ın Zatının, kendi mertebelerinde gölgeleri gibidir. Tecelli eden isim ve sıfatlarının suretleridir. O'nun varlığı nedeniyle kayyumiyetlerini, ve mevcudların devamlılığını sağlarlar. Bu nedenle vehmi benliğimiz, vücudumuz nispi izafi ve itibaridir. İzafi varlığımız, Hakkın Zati Vücut'u sebebiyle vardır ve gelip geçicidir. Benliğimizi, varlığımızı zatımızı temsil eden nefsimiz yok olmayacak ancak ölümü tadacak ve varlığını kabir ve ahiret aleminde başka boyutlarda sürdürecektir. Bunu belirten ayetlerde;

"Her nefis ölümü tadacaktır" (Ali İmran/185)

"De ki: Biz Allah'tan geldik, yine O'na döneceğiz" (Bakara/156) buyurulmuştur.

İşte bu özellik, alemlerde insanın nefesine, nefs-i natikasına verilen bir özelliktir. İnsanın içinde olan ebedi olma arzusu bu özellikten kaynaklanır. O zaten ezeli ve ebedi bir varlıktır, ancak kendisi bunun farkında değildir. Nefs-i natika Allah'ın nurundan, Kur'an sırrından köken aldığından, Allah'ın nuruda asla yok olmayacağından, nefs-i natika ebedidir. Amaç nefse, aslı olan bu özelliği kazandırmak ve nefis mücahedesini ile tezkiyeyi sağlamaktır. Yoksa nefis ölümü her şekilde tadıp, boyut değiştirecek ahiret aleminde arınmasına göre, mertebesine göre cennet veya cehennem boyutlarında hayatına devam edecektir. Bu nedenle ebedi hayatı daha bugünden nefsi ona hissettirmekte, nefse ilham edilmektedir. Bu Hakk'la kaim olan vücudumuz yerine ahiret vücudu verilecek, o şekilde yaşamımıza devam edeceğiz. Tıpkı anne rahmindeki boyuttan, dünya boyutuna geçiş gibi.

Arifbillah Zekiye Şamiye Hazretlerinin (ra) dediği gibi: **"Kalıpta iş yok"**. İş nefsi terbiye ve tezkiye edip onu Zati cennetlere, O'nu müşahede cennetlerine götürecektir fiilleri yapabilmekte.

Allah'ın Zati tecellisini insanın üzerinde "Mümit" esması vasıtasıyla tecelli ettirip onu başka boyuta göndermesi onun ölümüdür. Ve bu "küçük kıyamet" olarak adlandırılır. Bu tecellinin alemlerde boyut değiştirmesi ise "büyük kıyamet" olarak adlandırılır.

Zat, sıfat ve isim tecellileri başka boyutlarda, başka suretlerde devam edecektir. Zira Allah'ın Zat, sıfat ve isim tecellileri sürekli. Kendilerinin zuhura çıkacağı görünme yerlerini, mahallerini talep ederler İlahi Zattan. Kesinti zannedilen bizdeki yanlış, eksik bilgi ve algıdır. Boyut değiştirmeyi bir son ve kesinti olarak algılamamızdır. Buna ilişkin bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz: **"Müminler ölmez. Bir alemde diğer aleme intikal ederler"** buyurmuşlardır. Başka bir hadislerinde; **"İnsanlar uykudadır, ancak öldüklerinde uyanırlar"** buyurmuşlardır.

İmam-ı Rabbanî bu gerçekleri şu sözlerle açıklıyor: **"Allah yarattığı varlıkların vücudlarını yokluktan başka bir şey yapmadı. Tüm bunları his ve vehim derecesinde yarattı. Alemin varlığı his ve vehim derecesinde olup maddi derecede değildir. Gerçek manada zuhurda Yüce Zat'tan yani Allah'tan başkası yoktur"**.

Bütün bunları idrak edebilmek için, kişinin Hakk nazarıyla, Hakk gözlüğüyle, manasıyla bakması gerekir. O zaman Zat-ı Hak, nazar-ı Hakk ile idrak edilir. Hal böyle olunca Peygamber Efendimizin şu hadisi idrak edilir: **"Ölmeden önce ölünüz"**. Buradaki ölüm ihtiyarı ölüm olup, kişinin vehmi benliğinin, zatının, hayatının, tüm isim ve sıfatlarının Hakk'a ait, ancak Hakk'la kaim olduğunun idrakiyle, tüm emanetleri gerçek sahibine teslim etmesiyle "ölmeden önce ölür" ve yaşamını Hakk'ın emrettiği surette, şekilde Hakk'la yaşar.

İlmi Tevhid-i Zat mertebesini zevk edip yaşayan salık, alemlerin üzerindeki gaflet perdesini kaldırmış, mevcut olan her şeyin özünde, hakikatinde Hakk'ı idrak etmiş, bütün alemlerin Hakk'ın kendi mertebelerinden bir tecellisi, tezahürü olduğunu anlamış ve Hakk'la huzur bulmuştur. "Vücut tek ve bir, Vücudu gösteren mertebelerin çok olduğu" idrakine vararak, Hakk'ın değişik mertebelerden zuhurlarına, yine Hakk'la yerli yerince değer verir. Mahlukata kendi mertebelerinde hakkını verir.

Gerçek Mabud olarak Allah'ın Zatını idrak eder. Alemlerin zuhurunun Allah'ın Zati, sıfatları ve isimlerinin açığa çıkmasından başka bir şey olmadığını anlar. Arifbillah Zekiye Güren (ra) belirttiği gibi **"Kendinden Kendine"** bir tecellisi olup, Zatından yine Zatına sıfat ve isimleri ile tecellisi olup, Zatından yine Zatına sıfat ve isimleri ile tecelli etmekte, tecelli mahallerinde zuhura yine o nefsin mertebesinden yine Kendisi zuhura çıkmaktadır. Ve uluhiyetini bu şekilde alemlerde ilan etmektedir. Tek mabud olduğunu, bunu göstermek için uluhiyetini ilan ettiğini açıklar. **"İlâ mabude illallah; lâ ilahe illallah"** tevhid zikri bu gerçekleri ve hakikatleri bize öz olarak vermektedir.

Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi verilecek olursa şu hususların belirtilmesi gerekir.

Vücut'un Türkçe karşılığı Varlıktır. Vücut terimi, tasavvuf dilidir. Vücut-u Mutlak (Zati Vücut) Hakk olarak tanımlanır. İtlak Mutlak Vücudu'un belirli niteliklerle (ilahi isim ve sıfatlarla) sınırlandırıldığı mukayyet (kayıtlı) vücut ise "mevcud" anlamındaki vücuttur. Bu mevcudların vücudu kayıtlı vücuttur. Zati Vücut ile mevcuttur. Bu "mevcud" anlamındaki vücut, Mutlak Zati Vücut'un taayyün ve tecelli ile (sıfat, isim, fiil, eser mertebelerinde) zuhura, açığa çıkmış halidir. Sadreddin-i Konevi Hz., Mutlak Vücut'u bilmenin mümkün olmadığını, ancak Zati Vücut'un sahip olduğu sıfat ve isimleri ve bunların tesirleri ile "mevcud" anlamında bilinebileceğini belirtir ve bunu bilmenin bedihi olduğunu kabul eder. Bu bilmiş mevcudların hakikatlerinin (ayan-ı sabite) suretlerini bilmektir, idrak etmektir. Hakk'ın en büyük rahmeti ve rızası alemleri yaratmaktır. Bu nedenle Zati Vücut'un bulunduğu her yerde rahmette bulunur. Mutlak Vücut olan İlahi Zat belirli tenezzül mertebelerinde sınırlanarak, değişik açılardan farklı şeyleri "mevcud" olarak zuhura çıkartır. Mevcudların, Hakk'a göre izafi ve nispi varlıkları vardır. Mutlak Zati Vücut, mevcudların hakikatlerinde (ayan-ı sabite) "Genel vücut (varlık) tecellisi" ile tecelli ederek, bu hakikatleri kabiliyetlerine göre, belirli ölçülerde suretler olarak haricte açığa çıkarlar. Bu şahadet alemindeki suretler "mevcud", "eşya" olarak adlandırılırlar. Mutlak Vücut, Zatinin aynıdır. Mabud olan Zattır. Bütün mevcudlar varlıklarını bu "genel vücut tecellisi" olan nefesi rahman ile mevcudiyetlerini devam ettirirler, sürdürürler. Bu nedenle gerçek Mabud ancak Allah'tır, İlahi Zattır.

Hakk olan Mutlak Vücut'un iki itibarı vardır: Birincisi sadece "Vücut", "Zat" olmasıdır. Bu itibarla "Vücut" Hakk'tır. Bu vücutta, çokluk, sıfat, isim nispet ve hüküm bulunmaz. O'nun hakkında söylenebilecek yegane şey, bütün her şeyden, niteliklerden arınmış anlamındaki "Mutlak Zati Vücut" oluşudur. Mutlak Vücut asıldır, artmaz, bölünmez, çoğalmaz, mevcudlar O'nunla kaimdir, O'na tabidir. O'ndan sadır olmuşlardır. Mevcudun anlamı Hakk ile varlığı olan "şey" demektir. Yoksa Mutlak Vücutun kendisi değildir. Bu ikinci itibar ile mevcudlar Zat'ın isim ve sıfat tecellileri ile zuhurundan ibarettir. Zat'tan ayrı değildir. Mutlak Vücut'un mahiyeti Ahadiyet Zati, Kühnü Zat, Hakk'ın hüviyeti gibi terimlerle ifade edilir. Hakk'ın mahiyeti ve Zati bir ve aynıdır. Hakk'ın mahiyetinin ve hakikatinin bilinemez

olduğunda bütün tasavvuf ehli arasında görüş birliği vardır. Bu konuda Peygamber Efendimiz (sav): **"Allah'ın Zatını tefekkür etmeyiniz"** ve **"Kühü Zatını idrak edemedik"** buyurmuşlardır.

Vücut ismine en yakın isimlerin başında el-Hay ve el-Kayyum gelir. Bir şeyin kendinden hayat sahibi olması ile O'nun var olması arasında zorunlu bir ilişki vardır. Hakk her şeyin Hayy'ı ve Kayyum'udur.

Mutlak Vücut (İlahi Zat) bilinmek ve kendisindeki kemalleri zuhura çıkarmak için "hubbi talep" ile ilahi sıfat ve isimleri ile mevcudların hakikatlerine tecelli etmiş, mevcutları açığa çıkarmış, var etmiştir. Bu durum şu kudsi hadisi bize hatırlatır: **"Ben gizli bir hazineydim. Bilinmekliliğimi sevdim. Halkı zuhura getirdim. Ta ki Beni bilsinler"**

Anlaşıldığı üzere Allah, Zatını tanımlarken "Ben" lafzıyla kendini tanımlamıştır. İşte insanda kendini, nefisini, zatını tanımlarken fitri olarak kullandığı "ben" kelimesi kökenini buradan alır. Bu mertebeye gelen kişi idrak ederki, kendi zatının kaynağı, özü, hakikati ilahi benliktir. İnsanın "ben" dediği izafi varlığı, zatı ancak İlahi Zati Benlik ile (kaim binefsihi) mevcut olabilmektedir. İlahi Zatin aynısı olmadığını ama ondan ayrı, gayriside olmadığını şuuruna varır. Hakikatının ayan-ı sabite olarak İlmi Zattaki mevcudiyeti olduğunun idrakine varır. İlahi benlik tek ve birdir. İnsandaki bunun tecelli ile zuhurundan başka bir şey değildir. Zati tecelli kesildiğinde bu benlikten söz edilemez. İlahi Benlik Vahdaniyet özelliğini taşır. İlahi isimlerin çokluğu, sonsuzluğu ile açığa çıkan mevcudlar ise çokluğu ifade eder. Bunada kesret adı verilir. Bu mertebede vahdet-kesret ilişkileri anlaşılır mahiyete kavuşur, idrak edilir. Vahdaniyet, zahirdeki bütün kesreti (isimleri ve sıfatları) Zati bünyesinde bulundurur. Buna "Vahdette kesret" adı verilir. Kesretin batınında ise bu çokluğu bir arada tutan Vahdet (BİRLİK) vardır. Birliği ve Tekliği gözler önüne sürer. Bunada "kesrette vahdet" adı verilir. Mutlak Vücut İlahi Zat bütün bu kesreti kabzasında tutar. Kesretin mevcudiyeti ve varlığının devamı İlahi Zat iledir. İlahi isimlerin ve sıfatların çokluğu kesreti oluşturmuştur. Rabb-ı hasları kanalıyla İlahi zat ile irtibatını sağlayan mevcudlar, çoklukları ile Zat'tan ayrı varlıklar değil, Zati tecelli içinde ilahi isimleri ve sıfatları ile mevcudiyetlerini devam ettiren şeylerdir. Zat, vahdaniyeti (tekliği) ile hepsini Zatinde cem etmiştir. "Genel vücut (varlık) tecellisi" olan "nefesi rahman" onları İlahi Zata bağlamıştır. Bu varlık tecellisi olan nefesi rahman, mevcudların hakikatleri olan ayan-ı sabitelerine, vücut vermiş, nefisleri ile her mevcudu şahadet aleminde var etmiştir. Nefesi rahman tecellisi ile nefisler Zat'tan ayrılmamış, devamlı irtibat halindedirler. Bu "genel vücut tecellisi" onları İlahi Zata bağlamış, O'nunla ilahi isimler kanalıyla irtibata ve münasebete sokmuştur.

Mevcudlar arasındaki farklar, ilahi isimlerin çokluğundan ve mevcudların istidatlarındaki farklılıklardan kaynaklanır. Hakk, "genel vücut tecellisi" ni her mevcudun hakikatine (ayan-ı sabite) eşit şekilde yapmıştır. Ki bu o ayan-ı sabiteye KÜN (ol) emridir. Farklılığı meydana getiren şey, ayan-ı sabitelerin istidat ve kabiliyetlerindeki farklılıklardır. Bu farklılığın bir başka sebebidir, Hakk ile mevcudun irtibatı arasına giren vasıtaların, perdelerin, özelliklerin sayısının artmasıdır, yani kesrettir.

Mutlak Vücut'un Allah diye isimlendirildiği merite, uluhiyet mertebesidir. Bu merite ilahi isim ve sıfatların nispet ve itibarlar olarak zuhura çıktığı meritedir. Sadrettin Konevi Hz. (ra), bunu **"Allah ismi bütün isim ve sıfatların kaynağı, halk indinde bilinen vahdet (birlik) ve çokluğun (kesret) kökenidir"** ifadesiyle dile getirir. Bu merite aynı zamanda "vahidiyet" mertebesidir (Vahdette kesret mertebesi). Vahdet ve kesret birbirinin zıddı görülsede, bu mertebede vahdetin izafi bir çokluğu söz konusudur.

Vücutta esas olan birliktir. Çokluk ise ancak nispi ve izafi bir varlığa sahiptir. Bu çokluğu ise Zata ait ilahi isim ve sıfatların çokluğu oluşturur, zuhura çıkarır. Bu kesrette vahdet (çoklukta birlik) terimiyle kalıplaşmıştır.

Bu ise Muhyiddin-i Arabi ve Sadreddin-i Konevi Hz.leri tarafından Hakk'ın birliğinin ve tevhidin anlaşılmasının yegane vasıtası sayılmıştır. Birden bir sadır olur, zuhura çıkar görüşü bu temele dayanır. Konevi iki tür birliğe işaret eder: Birincisi hiçbir şekilde çokluğun düşünülmemeyeceği birliktir. Bu birlik "ahadiyet" diye ifade edilmiştir. "Ahad" Zatinde hiç kimsenin ortağı olmadığı feridin ismidir. Hakkın kühü Zatiyla, Zati için birdir. Mutlak birliği (ahadiyeti) de kendi Zatından kaynaklanır.

Birliğin ikinci türü, belirli bir çokluğu barındırır. Vahdaniyet terimiyle ifade edilir. Bu ikinci tür birlik, her türlü çokluğun kaynağı olduğu gibi, Hakkın çokluk ile ilişkisinde bu birlik sayesinde mümkündür. Bu çokluk Hakkın isim ve sıfatlarının çokluğudur. Ve onların çokluğu ve birlikten farklılıkları gerçek anlamda değil itibari ve nispi olabilir. Hakk uluhiyetinde bu nispi ve itibari çoklukla zuhura çıkarıp, bilinmek arzusunu, sevgisini yürürlüğe koymuştur. Zira Hakk açısından alemlerle ilişkisini temin eden ve mümkün kılan şey isim ve sıfatlarıdır. Buna karşın çokluk niteliğindeki alemin Hakk ile irtibatını temin eden şey ise, alemlere nüfuz eden, sirayet eden ve onlara egemen olan ilahi birliktir. Bu ilahi birliği temin eden şey ise, "genel vücut tecellisi" olan "nefesi rahman" dır. Nefesi rahman alemlerin her zerresine nüfuz eden, sirayet eden, birliği temin eden tecellidir. Bu tecelliye "tecelli-i vahid" adı da verilir. Esasta ve özünde ilahi isim ve sıfatların çokluğundan tek Zata dönen bir birliktir. Şöyleki alemler ve alemlerdeki her şey ilahi isimlerin tecelli ve zuhur mahallidir. Bu ilahi isim Rabb-ı has olup o şeyin var olmasını temin eden ve Mutlak Vücutla

ilişkinin, irtibatını, münasebetini temin eden isimdir. Bu isim sayesinde mevcut, Hakk tarafından yönetilmekte, Rab isminin gereği terbiye edilmektedir. Bu ilişki her an, her durumda sürer.

Bir bütün olarak alemlerin birlik yönünü sağlayan insan-ı kamildir. İnsan-ı kamil bütün ilahi isim ve sıfatları kendi zatında cem edebilmiştir.

Alem aynasının sırrı ve cilası insan-ı kamildir. Allah, alem aynasında esma ve sıfat kemallerini, insanı kamilde ise hem bu isim ve sıfatların hepsini hemde Zati kemalini göstermek ve bu suretle bilinmek istemiştir.

Bir varlığın kendi zatını bilmesi, nefesine nazar etmesi ile kendisine aittir. Hakda nefsiyle kaimdir (kaim bi nefsihi). Zati sıfatıdır. Hakk kendi zatını, zatıyla zati nefsiyle bilir. Her insanda kendi zatını, nefsi ile bilebilir. Bu nedenle **"Nefsini bilen Rabbını bilir"** denmiştir. Nefsini bilen, nefsi kendisinin bilinmesi için insana hibe eden Rabbinde bilme ve O'na arif olma yolunda bulmuş olur.

Alem genel vücut tecellisi olan "nefesi rahman" ile her anda Zati ile Hakk'a muhtaçtır. Hakk tecelli ile aleme imdat eder, yardıma koşar, rahmet eder. Alemin hakikatine bu tecelli ile kaim olur. Tecellisini kestiği an, kestiği mahal yok olur. Nefesi Rahman Zatin aynıdır.

Allah her mertebede ve her zerrede, Zatiyla kaim ve batın, Vücutuyla mevcut, sıfatıyla muhit ve tecelli, esmasıyla malum, kudretiyle fail, fiiliyle zahir, eserleriyle meşhud, batını ile sırdır.

İşte insan varoluş mertebelerinin, fiillerinin ve fiillerin sonuçlarının, isimlerinin, sıfatlarının ve zatının kısaca tüm varlığının Hakk'a ait olduğunu, Hakk'ın tecelli mahalli, zuhura çıkış yeri olduğunu ve Hakk'la kaim olduğunu idrak ettiğinde, tek Mabud olan Allah'ın Zatinde ibadet eder. Zira O'ndan başka Mabud ve İlah yoktur. **"la mabude illallah; la ilahe illallah"** zikrine devam ederek, kendi zatında O'nunla, O'na ait görerek tüm yaşantısını ibadete çevirir, bu ise ubudet adını alır. Zira Hakk'la birlikte yapılmaktadır. Hakk O'nda Zatiyla tecelli etmektedir. Bu yaşam ancak zevk ile yaşanıp anlaşılabilir bir yaşamdır. Tadmayan bilmez. Kur'an ve Sünnet-i Muhammedi üzere halka gerçek değerini vererek yaşar. Yöneldiği ilahi Zat'ın halk adıyla zuhura çıktığını bilir. Halk da İlahi Zatin isim ve sıfatları ile zuhura çıktığının idrakindedir. Bu nedenle alemlerde Hakkın zuhurlarından başka bir şey olmadığı idrakiyle, Hakk hangi mertebeden zuhurda ise, o mertebenin gereklerine göre hareket eder. Zira Vücut bir olsada, mertebeleri, zuhura çıkış şekilleri çokluk arzeder. Bu farklı zuhura çıkışları Kur'an ve Sünnet-i Muhammedi ayarıyla değerlendirir ve buna göre halkla irtibatını devam ettirir. Zira bilirki Hak, isimleri ve sıfatları ile halkda zuhura çıkmaktadır. Bu idrak ile tevhid zevkini yaşar ve her halk edilmiş yerli yerince muamele eder, değerini adaletle verir. Ölçüyü ve tartıyı dengeli tutar. Yunus'un deyişiyle: **"Yaratılanı severiz, Yaradandan ötürü"** der ancak her hakedilmiş gerçek değerine, Kur'an ölçüsüyle hakkını verir. Karşısına çıkan insanlara buldukları düzeyde ve yetenekleri varsa daha üst düzeyden, mertebeden hitap ederek, onları Allah'a yakınlaştırmaya, Allah'ı buldurmaya çalışır. Zira Peygamber Efendimiz (sav): **"İnsanlara akılları düzeyinde hitap ediniz"** buyurmuşlardır.

Tek ilahi Zat Mabud'un hakikatine yönelir ve bünyesinde halkı ve Hakkı cem ederek yaşamını sürdürür. Tüm ibadetlerini de Tek ve Bir Mabud ve İlah olan "Mutlak Zat ile" yapar. Tüm yaşamını ubudet haline çevirir.

"Bir şeyin nefsi, o şeyin zatıdır" hakikatiyle, nefsi natika ve buna taayyün ile eklenen tüm özellikler kişinin zatını oluşturur. Ancak nefsi natikanın Allah'ın Zati sıfatlarının zuhur mahalli olduğu hatırlanırsa, Mutlak Zatin ancak Allah olacağı açık bir şekilde ortaya çıkacaktır. Allah Zati Nefsi ile Tek ve Bir Zattır. Bizlere verilen zat ismi bunun zuhur mahalli olmamız itibari ile izafidir. Bizlerin ve tüm mevcudların zati bu nedenle "izafi zat" olarak adlandırılır. Ve izafi zatlarımız Allah'ın Zati Nefsi ile kaimdir. Varlıklarını bu şekilde devam ettirebilirler. Bu Zati Mutlakın "kaim binefsihi" sıfatının tecellisi vasıtasıyadır. Mutlak Zat aynı zamanda Mutlak Vücutu temsil etmektedir. Bizlerin mevcut olarak vücut bulmamızda izafi ve nispidir. Bizlerin vücutu kayıtlanmış ve sınırlanmış "izafi vücut"lardır. Ve varlığını Mutlak Vücut ile sürdürebilmektedir. Bu tecelliler kesildiğinde ise varlık ile ilişkili mevcut zuhurlardan kalkmaktadır. Ama Allah kendi Zatiyla daim ve baki olarak varlığını devam ettirmektedir. Allah olarak, Zatiyla uluhiyetini sürdürmekte, uluhiyeti de daim ve baki özelliğini devam ettirmektedir.

İnsanın hakikati, özü nefsi natikadır. Nefsi natika Allah'ın Zati sıfatlarının mazharıdır. Nefs kişinin zatını, hüviyetini temsil etsede bu Allah'ın Zatinde göre "izafi zat" olarak temsil edilir. Mutlak Zat Allah'dır. Bu ilimle kişi **"lâ zate illallah"** der ve zatını temsil eden nefsi natikasını da sahibine teslim eder. Bu kişinin Zatta fani olmasıdır. **"Fenafillah"** denilen haldir. Kendi nefsinde tecelli edenin uluhiyeti ile **TEK ve BİR ZAT** olduğunu idrak eder. **"lâ ilahe illallah"** diyerekte nefsindeki tüm tecellileri uluhiyeti Zat'ın temsili Allah ismi altında O'na teslim eder. Nefsindeki tüm tecellilerin kaynağının "Zat Allah" olduğu bilinci ile, tecelliler ile "beka" halini yaşadığını idrak eder. Bu da kişinin "Allah ile baki" olduğunu anlamasıdır. **"Bekabillah"** denilende bu haldir. İlahi Zatin, nefsi natikasının hem tecelli mahalli hemde **"KAYYUM"** u olduğunu idrak etmesidir. Zira İlahi Zat "kaim bi nefsihi" sıfatıyla tecelli ederek kişinin nefsi natikasının kayyumu olmaktadır. Yani O'nunla (Allah'la) varolmasını sağlayandır. Bu tecelli olmasa kişinin zati söz konusu olamaz. Nefsindeki bu tecelliye ve Hak kaynaklı nefsi emanetini sahibine teslim

ederek ölmeden önce iradi ölümle ölür ve "Müslüman" olur. Nefsinin devamını sağlayan ilahi tecellilere Hakk'la ve Hakk'ça riayet ederek "KUL" olur.

Ruhul Azam ise, Hakkın onunla mahluk görüldüğü Hakikati Muhammedi'dir. O'nun nefsi natıkası ve Zatıdır. Ruhul Azamda Allah'ın ruhudur ve Zatın, Zati sıfatlarını temsil eden, zuhura çıkaran ruhudur. Allah'ın Ruhul Azam ile nazarı, kendi nefsine nazarı (Zati Nefsine) gibidir. Kendi Zati Nurundan ruhul azam zuhura çıktı. Alemlerin ilk halkedilişi bu ruhlardır. Ruhul Azam Hakikati Muhammediye'de tam kemali ile zuhur etmiştir. Bu mana icabıdır ki Peygamber Efendimiz, en faziletli insan olmuştur. Bu gerçek şu ayeti kerime ile belirtilmiştir: **"İşte böylece sanada emrimizden RUH vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezken, fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisini kılavuzladığımız bir nur yaptık. Kuşkusuz sen dosdoğru bir yola kılavuzluk etmekteyin"** (Şura/52)

İşte bu ruh, ruhul azam olup, Peygamber Efendimizde en kemalli şekilde zuhura çıkan ruhtur. Bir şeyin ruhu o şeyin kendisidir. Yani nefsidir. Bu ruh aynı zamanda Peygamber Efendimizin nefsi olup, nefsi natıkasında en kemalli halidir. Bu nefiste Allah'ın Zati Nefsi ile kaimdir. Zira Allah'ın Zati Nefsi, Kendi Zatını bildirmekte ve yansıtmaktadır.

Ruhul Azam, Kalem-i ala, Ruhu Muhammedi, Akl-ı evvel, Ruh-u İlahi gibi isimlerle belirtilmektedir.

Ruhul Azam ve Ruhul Kudüs ile Hakk, isim ve sıfatlarının tecellisini murad etmektedir. Bu tecellilerden murad, halka Zatını aşikare bildirmektir. Bu tecelliler ile bu ahlakı oluşturup, nefsi natıkayı Kuran-ı natık hale getirmektir. Bu gerçek; **"Hiç şüphesiz sen büyük ahlak üzerindesin"** (Kalem/4) ayetiyle ve **"Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim"** hadisiyle açıkça bildirilmiştir. Kur'an ahlakı, Allah'ın ahlakı olup, bu ahlak Allah'ın sıfatlarının ve isimlerinin tecelli eylemesi ve sırların aşikar olması ile zuhura çıkmaktadır.

Nefsi natıkının Hakkın Zati sıfatlarına dayandığını idrak eden kişi, bu hususiyetleri ortaya çıkaran Ruhul Azam'ın ve sübuti sıfatların mazharı olan Ruhul Kudusün dahi Hakk'a ait olduğunu idrak eder. Ruhul Azam ve Ruhul Kudus Allah'ın ruhudur. Allah'ın Zati hayatıyet ve Zati Kayyumiyeti ile faaliyettedir. Böylece Ruhul Azam, Ruhul Kudus, nefsi natıka emanetleri de sahibine, Allah'ın Zatına iade edilmiş olur. Böylece "izafi zat" ına ait ne varsa hepsi Hakka teslim edilmiş olur ve Hakkın Zatı ile hayatıyet ve kayyumiyet kazanıldığının bilincine varılmış olunur.

Bu mertebeye gelen irfan yolcusu, eşyanın hakikatının, Zat ile kaim, sıfat ve isimlerle mevcut olduğunun idrakine varır. Alemlerdeki her mevcudun batnında Allah'ın Zatının, sıfatlarının ve isimlerinin yer aldığını, ancak bunlarla "mevcud" "eşya" olduğunun şuuruna varır.

Allah'ın nefsimize, Kayyum ismi ile tecelli ederek O'nda ebedi olarak varlığımızın devam ettiği idrakini vermesi Hay esmasıyla tecelli ederek dünya ve ahiret hayatımızı Cennete çevirmesi; Alim ismi ile tecelli ederek; Zatını ve hakikatlerini anlayıp ayırt edip amel etmemizi sağlaması dua ve niyazıyla... AMİN.

NEFS-İ SAFİYE

Diğer adları: Nefsi kamile, nefs-i zekiye, Saliha nefis

ANLAMI: Saflaşmış, arınmış, kemale ermiş nefis mertebesi.

ZİKİRİ: Kahhar Kahhar **Ya Kahhar**

Kahhar isminin kısaca anlamı: Kudretinin karşısında her şeyi aciz bırakan, kullarını, her mevcudu hakimiyet ve kudretle galebe eden ve onları isteselerde istemeselerde istediği yöne yönelten ve onları yöneten. Her şeyi hükmüne itaat ettirebilen, Hakk edenleri kahrederek zelil ve perişan hale götüren.

TEVHİD ZİKİRİ: **İâ havle vela kuvvete illa billah; lâ ilahe illallah**

(Allah'dan başka kuvvet, kudret sahibi yoktur) (Kuvvet, kudret ancak Allah'ıdır)

(Allah'tan başka ilah yoktur) (İlah ancak Allah'tır)

İDRAK AYETİ: **"Kad eflaha men tezakka"** (Ala/14)

Meal: **"Nefsini temizleyen kurtuluşa (felaha) erdi"**

İDRAK AYETİ: **"Kad eflaha men zekkaha"** (Şems/9)

Meal: **"Nefsi temizleyip, arıtan kurtulmuştur"**.

İDRAK AYETİ: **"Fen talakâ hattâ iza lekıyâ gulamen fekatelehü. Kale ekalte nefsın zekiyyeten bigayri nefsın"** (Kehf/74)

Meal: **"Yine yürüdüler. Nihayet bir erkek çocuğuna rastladıklarında (Hızır) hemen onu öldürdü. (Musa) dedi ki: Tertemiz bir nefsi, bir nefis karşılığı olmaksızın katlettin ha"**

İDRAK AYETİ: **"Ennebiyyü evlâ bilmüminine min enfûsihim"** (Ahzab/6)

Meal: **"Peygamber, müminlere kendi nefislerinden daha yakındır."**

İDRAK AYETİ: **"Vestene'tüke linefsihi"** (Taha/41)

Meal: **"Seni, nefsim için seçtim"**

İDRAK AYETİ: **"Limenil mülkül yevm lillahil Vahidil Kahhar"** (Mümin/16)

Meal: **"Bugün mülk kimindir? Vahid ve Kahhar olan Allah'ındır"**

İDRAK AYETİ: **"Felâ temutünne illa ve entüm müslimune"** (Bakara/132)

Meal: **"Sakin ha ölmeyin, ancak Müslüman olarak ölün"**

İDRAK AYETİ: **"Yâ eyyetühen nefsul mutmainne "İrci'î ilâ Rabbiki radiyeten merdiyyeten Fedhuli fiibadi. Vedhuli cenneti."** (Fecr/27-30)

Meal: **"Ey mutmain nefis, Sen O'ndan razı, O'da senden razı Rabbına dön. Kullarım arasına gir. Cennetime dahil ol."**

Nefs-i natıka bu mertebede **"Ahfa"** ismiyle müsemma olur. Ancak nefs-i natıkanın "ahfa" sıfatını kazanması için, beş hazret mertebelerindeki ilgili bölümün eğitimini de alması gerekir.

YAŞANTISI: Nefs-i safiyenin belirgin sıfatı, beşeri varlığından tamamen soyunmuş olmasıdır. Ahlakı yokluktur, hiçliktir, yorumsuzluktur. Özelliği renksizlik, kayıtsızlıktır, dünyaya ve içindekilere Hakk ettiği kadar değer vermektir. Kendini gerçek hüviyeti ile bir başka manada, bir başka alemde bulmasıdır. Geçici dünya şartlarından kurtulup ebedi aleme intibak etmenin başlangıcıdır. Kişi dilerse seyrini bunada bırakabilir, fakat daha ilerisini isterse çalışmalarını sürdürmesi gerekir. Rengi renksizliktir. Bu makamın anahtarı ve yükselticisi KAHHAR ismidir. Mürşidinin himmeti irşadıdır. Korkusu heybete, ümidi Üns-i billaha dönmüştür. FENA ve BEKA hallerinin yaşanmasının başlangıcıdır.

Nefs-i safiye mertebesi, nefsani ve ruhani saflığın, mutlak arınmışlığın en üst seviyede gerçekleştiği mertebedir. Subjektif olan her şey geride kalır. Bütün geçici ve maddi kayıtlardan hür bir varlık olarak ferd, bu mertebede Allah

ile O'nun hüviyetiyle birleşir ve dünyevi hayatına O'nun halifesi olarak devam eder. İşte burası, halife sözcüğünün çıkış noktasıdır. Bu makamda renk yoktur, saf nur vardır. Ferd diğer insanların arasında günlük hayatına devam eder. İrfanı olmayan bir insan o ferdi diğer insanlardan ayırt edemez. Zati tecelliye de mazhar olan nefistir. Nefsinin asıl hüviyetini idrak edip, **"nefsini bilen Rabbini bilir"** hitabını yakından anlayan arınmış, zekiye olmuş nefis mertebesidir. Arındığı için nefs-i natika aslı olan Allah'ın nuruna, Kur'an'ın sırrı makamına ulaşmıştır.

Nefsi kamile tezkiye neticesinde arınmış, saf, berrak ulvi ve olgun nefstir. Marifet sırlarının tahsil edildiği ve ancak Cenab-ı Hakk tarafından Vehbi olarak lütfedilen bir makamdır. Hakk vergisidir, sadece çalışmakla olmaz. Çok çalışma ve gayret ve fedakarlıklar neticesinde Hakk'ın bir lütfü olarak, Vehbi olarak kişiye armağan edilir. Kader sırrına mebnî, ezeli istidada göre ilahi bir ihsandır.

Nefsi kamileye erişenlere, beş hazret mertebelerinin eğitimde verilerek gerekirse umumiyetle irşad hizmeti tevdi edilebilir. Bu nedenle bu makama irşad makamında denilir. Cenab-ı Hakk bu mertebedekilerin hal ve davranışlarında ki mükemmellekle insanları gafletten ikaz edici bir tesir halk eder. Böyle zatlar, bir fasık ile görüşmeler, o fasığın halini anlar; kalbi hastalıklarının ilacını hal lisaniyla kendilerine bildirirler. Fasık, eğer kalbi mühürlenmemişse, insafa gelir ve pişmanlıkla gafletten uyanır. Bütün güzel ahlak vasıflarını bünyesinde toplamış, salih ameller yapan nefsin mertebesidir. Nefs-i safiye sahibi vehbi olan ilmi ledünne mazhar olmuş, beş hazret mertebesinde bu sırlara vakıf olacak varis-i enbiyadır. Bu mertebede kalpte lahuti güneşin doğmasıyla bu yüksek tecellinin nurlu eserleri insanın bütün azalarında zahir olur. O zaman bu makam sahipleri kulluk vazifelerini derin ve deruni bir zevk ve neşe içinde seve seve ifa ederler. Bu makam sahiplerine ilahi sırlar ilham edilir. Arif olan bu veliler halkı bir menfaat mukabilinde olmayarak, Allah'ın Zatına, Hakk yoluna davet ve irşad ederler. Cenab-ı Hakk şöyle buyurur: **"Derken kullarımızdan bir kul buldularki, O'na katımızdan bir rahmet vermiş, yine ona tarafımızdan ilmi ledünni öğretmiştik"** (Kehf/65)

Ayrıca Cenab-ı Hakk bu ferdler için şöyle buyurmuştur: **"Kudretine nihayet olmayan Allah'ın sadakat meclisinde huzuru kibriyasındadırlar"** (Kamer/55).

Batın saltanatı kemale erip, mücahede aslı olarak tamam olmuştur. Ancak "ene" nur olmasına rağmen, bunu devam ettirebilmek için ve nuru arttırabilmek için mücahede devam etmek gerekir. Bu kamil arifin amelleri "Allah için" dir. Kudsi Hadis'te şöyle buyrulmuştur: **"Kim Allah için olursa, Allah'da onun için olur"** Temiz nefesleri kudret ve inayettir. Sözleri ilim ve hikmettir, pür lezzet ve halavettir. Yüzünü görmek huzur ve saadettir. Bu arifi görenlerin kalbine, Allah Tealayı zikretme ve O'nu hatırlama fikri gelir. Huşu ve hudu ona yönelir. Bu makamın sahibi bir an ibadetsiz olmaz. Bedenin her uzvuyla ibadettedir. Hakk'tan gafil olmaz. İstiğfar ve tevazusu çoktur. Bu makamdaki arifin kahrı lütfuyla, celali cemaliyle karışmıştır. Himmetle bir şeyin olmasına uygun, rıza ve kızmasıda Hakka mutabıktır. Ruhu daima Hakk'ın huzurundadır. Nur kaynağı, Kur'an ve hadisleri her mertebede yerine göre açıklayan ferddir. Cenab-ı Hakk şöyle buyuruyor: **"Bu Allah'ın dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir"** (Maide/54)

Bu makamda mahviyet vardır. Vücut, akıl, ruh, nefis, kısaca nefs-i natika nur olmuştur. Bu "nur oluş" nedeniyle Peygamber Efendimizin gölgesi olmamıştır. Adem (as) bu nur-u Muhammedi sayesinde bütün isimleri ve eşyayı bilmiştir. Bu mertebeye sahiplerinde Nur-u Muhammedi'den hisseleri vardır.

"Ben kulumu sevdiğim zaman, onun duyan kulağı, gören gözü, tutan eli olurum" hadisinin sırrına ermiştir. Ölümle kalkacak perdelerin arkasını görerek daha dünyada iken ahireti idrak etmiştir. Hz. Ali (kv) bu makamda **"Perde kalksaydı, yakınım artmazdı"** buyurmuşlardır.

Safiye nefis mertebesi Allah ile kulu arasındaki esrar makamıdır. Tadmayan bilmez, vasıl olan ancak gerektiği kadarını söyleyebilir.

Nefs-i safiye sahipleri ayrıca şu vasıfları da taşırlar:

1. Onlar Hakk'ın kulu, kölesidir. İyi bilirlerki Mevla dilerse tutar, dilerse atar; dilerse muhafaza eder, dilerse etmez
2. Bir damla rahmeti ilahiyeye muhtaç olduklarını bilirler. Aczlerini, fakrlarını bilirler.
3. Bildirilmedikçe, bildirilmeyen hiçbir şeyin bilinemeyeceğini bilirler.
4. Mevla dilerse istediklerini saadet dairesine alır, dilediklerini almaz.

Kısacası her an, her tecellide Hakka muhtaç olduğunu, her mevcudun ve kendisinin her zerresinin O'nunla varlığını devam ettirdiğini yakinen idrak eder. O'nu hem sever, hem de korkar. Bu mertebeye Resulullah Efendimiz **"Allah'ı en çok bileniniz benim, O'ndan da en çok korkanınız benim"** buyurmuşlardır.

Bu nedenle şöyle buyurmuşlardır: **"Sana ruhum ve cesedim bütünüyle secde etti"**

Bu mertebeye eren arifde bilirki, ne zaman O'nu ansa ruhu secdededir. Bunlar hakikat ölçüleridir, hareketler bu ölçülerle anlaşılır. Bu nedenle kamil nefis sahipleri Kur'an ve Sünneti Muhammedi'nin emirleri dışına çıkmamaya çok özen gösterirler. Hakk'ın kayyumiyeti ile devam ettiğini idrak eden nefis, artık tüm varlığını asıl sahibine teslim etmesi gerektiğini anlar. Bütün varlığının devamının Allah'ın kuvvet ve kudreti ile sağlandığını (**lâ havle vela kuvvete illa billah**) ve varlığının temel kaynağının Allahü Teala'nın uluhiyetine dayandığını (**lâ ilahe illallah**) kavrar. Allah'ın Zati, sıfatları ve isimleri ile uluhiyetini alemlerde ve dolayısıyla kendisinde ilan ettiğini iyice idrak eder. Allah'ın zati, sıfati ve esmai tecellilerini kestiği anda, hiçbir fiilin ve hareketin olamayacağını yakinen anlar. Allah'ın tecellilerini kestiği anda, şahsının yok olacağı şuuruna varır. Bunun idrakiyle, tüm varlığını Hakka teslim eder, gerçek manada "iradi ölümü" yaşar. Bu Peygamber Efendimizin "**Ölmeden önce ölünüz**" hadisi şerifi gereği mecburi ölüm gelmeden önce, iradi tercihle Hakka emanetini teslim etmektir.

"Vücudun kadar büyük günah olamaz" hadisinde vücud ile temsil edilen tüm varlığını gerçek sahibine teslim etmekle en büyük yükten de kurtulmuş olur. Teslim olmak, selamete ermek, Müslüman olmaktır. Varlığının tamamını Hakk'ın iradesine bırakmaktır.

"Sakin ha ölmeyin, ancak Müslüman olarak ölü" emri ilahisini daha bugünden yerine getirmiştir. Cenab-ı Hakk kulunun gaflet içerisinde ölmesine razı değildir. Ancak "Müslüman" olarak, yani teslim olarak ölmesine rıza gösterdiğini açık olarak yaşantısının idrakinin arttığı nefis mertebesi, safiye mertebesidir.

Bunun oluşabilmesi için kamil bir mürşide ihtiyaç vardır. Hızır'ın Hakka yakın bir durumdaki, haldeki çocuğu öldürmesi ayeti bu gerçeği anlatmaktadır. Çocuk Hakk'ın indinden yeni ayrılmış ve dünya yaşantısında nefsi henüz Hakk'tan ayrılmamış ve dünyadaki perdelerle nefsi perdelenmemiş, kirlenmemiş haldedir. Kısacası çocuk Hakk'tan yeni ayrılmış ve kirlenip perdelenmemiş nefsi temsil etmektedir. Zira ayette geçen "**nefsin zekiyyetün**" ibaresi işte bu tertemiz, arı, duru, saf nefsi temsil etmektedir. (kehf/54)

İşte yaşı kaç olursa olsun bir salık, böyle saf, tertemiz, arı, duru bir nefse sahip olduğunda, başka bir nefis karşılığı olmaksızın, nefsinin Hızır'ı olan Mürşid-i kamil vasıtasıyla ölümü iradi olarak tadar. Yani "**ölmeden önce ölünüz**" hadisi şerifi Mürşid-i kamil tarafından kendisine tatbik edilir ve bu mertebeye ulaştırılır.

Bu arınmış, tertemiz nefsin Allah indinde kurtulmuş bir nefis olduğu şu ayetle vurgulanır: "**Nefsi artıp, temizleyen kurtulmuştur**" (Şems/9)

İşte bu safiye nefis, zekiye nefis mertebesindeki kişinin belirgin sıfatı, beşeri ve vehmi benliğinden tamamen soyunmuş olmasıdır. Ahlakı yokluktur, hiçliktir, yorumsuzluktur. Özelliği renksizlik, kayıtsızlıktır.

Kendini gerçek hüviyeti ile bir başka manada, bir başka alemde bulmasıdır. Geçici dünya şartlarını gönlünden uzak tutup dünyada yaşarken, ebedi aleme intibak etmenin başlangıcını hayat olarak sürdürmektedir.

Seyrine nefis-i emmareden başlayıp devam eden salık, nihayet nefis-i safiye mertebesine ulaştığında kendisinde, nefsinde çok büyük değişiklikler olduğunu idrak eder. Evvelce var zannettiği, tamamen kendine mal ettiği birimsel varlığının aslında hiçbir zaman var olmadığını bunun bir şartlanma, hayali ve vehmi bir mahsül olduğunu, kendi nefsinin ilahi hakikati olduğunu, kendisinin Hakk ile kaim olduğunu şuuruna varır. Allah'ın mülkünde ikiliğe yer olmadığını, görünen ve görünmeyen varlıkların O'nun zuhur mahalleri, tecelli yerleri olduklarını ve bunların kendilerine has varlıkları olmadığını idrak eder. Ancak bu düşünce ve yaşam bu mertebeye ulaşanlara has bir hükümdür. Kesret yani çokluk aleminde yaşayanlara göre değildir.

İşte bu idrak içerisinde "Bugün mülk kimindir?" sorusuna kendi öz müşahedesi ile "Vahid ve Kahhar olan Allah'ındır" cevabını, gerçek hükmü kararıyla nefsinde idrak ederek verir.

Kahhar ismi bütün ilahi isim ve sıfatları bünyesine alarak tecellilere son verme özelliğine sahiptir. Vahid olan Allah bu özelliği ile tüm alemlerdeki tecelliye son verip kıyameti yaşatma potansiyelindedir. İşte bu bilinçle kişi adeta bugünden kıyameti yaşar. Tecellilerin sona erdiği kıyameti adeta yaşar. Yine Allah'ın isimlerin hakkını vermesiyle başlayan ahiret alemini düşünür ve ahiret alemine bugünden hazırlanır.

Kahhar ismi, son kalan birimsel benlik artıklarında ortadan kaldırıp, nefsi tam bir safiyete ulaştırır. Bu safiyet ve arınmışlık, salikin tam ve mutlak öz yapısı ile kalmasıdır. O'da Hakk'ın kendisine Zatından, Zatiyla hibe ettiği hakikatidir. Zati İlimdeki ayan-ı sabitesidir, vücududa bu ayan-ı sabitesinin suretidir.

Bu mertebe çok değişik bir yaşam arzeder. Burada yaşanan hayatın sırrını, ancak yaşayanlar idrak ve muhafaza edebilirler. Bu da ancak Hakk'ın lütfuyudur. Bu halin bazı tehlikeleride vardır. İradesi güçlü olanlar Hakk'ın lütfuyla bu tehlikeleri yenerler.

Müslüman kelimesinin gerçek ifadesi; teslim olan, geçici vehmi benliğinden kurtulup salim olan, selamette olan, ilahi hüviyetini idrak eden manasındadır. Rabbimizin ikazı bizleri, hayali, vehmi ve birimsel varlığımızın emri altında

iken ölmemizden kurtarıp, gerçek ilahi hüviyetimize, kimliğimize ulaşınca ölmemize rıza gösterdiğini belirtmesi içindir. Gerçekten nefisini bilmeden, ilahi hüviyetini idrak etmeden, kendini bulmadan bu dünyadan ayrılmak büyük kayıptır. **"Ölmeden önce ölünüz"** hadisine göre, müşdidinin himmetiyle bu emre uyan salık, kendini yorumsuzluk, kayıtsızlık, renksizlik içinde bulacaktır. Ne yapacağı, nasıl davranacağı konusunda fikir beyan edemez. Bu geçici çok kısa süreklî bir haldir. Müşdid-i kamil kendisine varoluş nedenini hatırlatır. Bununda hakikati, özü Hakikat-i Muhammediye'ye dayanır. **"Sen olmasaydın, sen olmasaydın alemleri yaratmazdım"** kudsi hadisi ile kendine gelen salık, varlığının sebebinin "Vedud" ismiyle Allah'ın Peygamber Efendimize olan sevgisi ve "Bilinmekliğini sevmesi" nden kaynaklandığını anlayarak yoluna devam eder.

Bu gerçekler doğrultusunda şu ayetin gerçeğine ulaşır: **"Peygamber, müminlere kendi nefislerinden daha yakındır"** (Ahzab/6). Varoluş sebebinin Hz. Resul (sav) kanalıyla Hakk'tan olduğunun idrakiyle, Kur'an ve Sünnet-i Muhammediye'den zerrece ayrılmamaya gayret eder. Ayrıca **"Seni nefsim için seçtim"** (Taha/41) ayetinin sırrına erip, Peygamberlerin hakikatlerine erer.

Peygamber Efendimizin **"İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar"** hadisinin sırrı gün ışığı gibi açığa çıkar. Salık, varlığında olan her şeyin bu ilahi sevgi kanalıyla, Hakikati Muhammedi kanalından kendisine "Vehhab" ismiyle hibe edildiğinin şuuruna erer. Kendi bünyesindeki ve çevresindeki her şeyin, her zerrenin dahi hibe edildiğinin idrakini yaşar. Bundan gayenin "Allah'ın bilinmek istemesi" ve "koyduğu kurallara uyulması" olduğunun farkına varır. Bu idrak daha önceki mertebelerden daha üst düzeyde olan bir idraktır. Salık hemen Peygamber Efendimizin şu sözünü hatırlar: **"Şükreden bir kul olmayayım mı?"**. Salık bu emre uyararak kendi bünyesindeki ve çevresindeki her şey için şükür ve hamdü senalara başlar. Ve hemen aklına şu ayet gelir: **"Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız?"** (Rahman/13) İrfan yolcusunun tek zerredeki nimeti bile yalanlayabilecek durumu zaten yoktur. Hemen bedeni ve ruhu ile şükür secdesi yapar. Beden olarak her zaman secde yapamadasa Allah ne zaman kalbine gelse ruhen secdededir. Alemleri kendisi için yaratana hamd eder. Secdede anlarki, yaşamdaki gerçek şükür ve hamd, halini, tavrını, yaşayışını Kur'an ve Sünneti Muhammedi'ye ye uydurmaktır. Bütün bu gerçeklerin ışığında **"Lâ ilahe illallah Muhammeden Resulullah"** zikrini yapar. Zaten bu zikir vardır. Ancak bu mertebede, bu zikir bilinci ve tefekkürü bambaşkadır. Zira irfan yolcusu Peygamber Efendimizin hakikati olan Hakikat-i Muhammedi'yi her mevcutta, her zerrede, kendinde ve alemlerde müşahade etmeye başlamıştır. O'na sevgisi bambaşka bir boyut kazanmıştır. Vehmi birimsel varlığının farkına varmış, Hakikat-i Muhammedi ve Hakikat-i İlahi'yeye ayna olan nefsiyle, Hakk'la ilahi hüviyetle dirilmişlerdir.

İşte bu gerçek yaşamdır. Peygamber Efendimiz bir hadisi şeriflerinde; **"İlim ile diri (hayy) olan ebeden ölmez"** buyurarak bu gerçeği ifade etmiştir. **"Arz başka bir arza, gökler başka göklere değişip" "vahid ve Kahhar olan Allah'ın huzurunda"** ilahi boyuyla (sıbgatullah) boyanmışlardır. Yani Allah'ın ve Resulünün ahlakı ile ahlaklanmışlardır.

Kişi bu mertebeye, ilmîni hem nefsinde hemde afakta (zahiri alemde) geliştirmek üzere ve bu müşahedelerini nefesine tatbik etmek için "beş hazret mertebe" lerinin tahsilini yapması uygun olur. Ancak o zaman kamil bir insan olabilir. Beş hazret mertebelerinde elde edilen ilimlerle, dış alemde kazanılan bilgiler, halka Hakkı cem etmesini kolaylaştıracak, nefse yeni ufuklar açıp nefsindeki ve afaktaki tüm bilgilerinin tek bir Zat'tan ve hakikatten kaynaklandığını aynel ve hakkel yakın idrak edecektir. Bu seyr sırasında Hakk'ın tecellilerine uyması ve bu suretle dünya ve ahiret yaşamına uygun olarak hayatına devam etmesi kolaylaşacaktır. Mutlak tevhide, tevhide nefsinde bulma aşamasına ancak beş hazret mertebelerinin eğitimleri ile ulaşılır. Kesrette vahdet, vahdette kesret, kesret-vahdetin tek bir hakikate dayandığını ancak bu eğitimle yakinen anlar.

Bu makamla ilgili olarak Hz. Ali (kv) şöyle buyurmuşlardır:

"Seyr billah, "Lâ havle vela kuvvete illa billahil alıyyül azim" sözünün muktezasınca fenadan sonra bekaya seyirdir. Ve Allah Teala "Muhakkakki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler" (Fetih/10) buyurmuştur. Yine Allah Teala "onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları..." (Enfal/17) buyurmuştur. Ayetin devamında "Attığın zamanda sen atmadın Allah attı" (Enfal/17) buyurulmuştur. Fakat "Allah öldürdü onları" sözü fenadan sonra beka olmadan sırf fena olduğuna işaret etmektedir. "Attığın zaman" sözünde fenadan sonra bekaya ve Allah'ın halifesi olduğuna işarettir."

Seyri billah (Allah'la seyr) beş hazret mertebelerinin eğitim süresince devam eder. Tevhid mertebeleri afaktada (enfüstede eğitim sürerken) tahsil edildikten sonra Hakk'tan halka dönülür ve irşad vazifesi ile görevlendirilme istidadı olanlar görevlendirilir. Bu ise seyr-i anillah (Hakk'tan halka iniş seyri) tr. İşte bu nedenle hazret mertebelerin tahsilinden sonra gerçek bir kamil insan olunabilir.

Kişi nefsi natıkanın Hakkın bir hediyesi ve Kendisinin bilinmesi için kişiye verilmiş bir tecelli mahalli olduğunu idrak ettiğinde, nefsinin Hakkın tecellilerine teslim eder. Bu teslim ediş o kişinin Müslüman olması ve tecellilere Hakkıyla nispet ederek abd (kul) olması demektir. Allah'ın Zatı Nefsinin bir aynası olarak verilen nefsi natıkasıda Hakk'a ait

bir emanettir. Bu emaneti teslim etmesi onu Müslüman kılar, bu emanete devam eden tecellilerin hakkına riayet etmesiyle "abd" olmuş olur. Ve Hakkın "**fedhuli ibadi ve vedhuli cenneti**" (Fecr/29-30) hitabına maruz kalır. Kulluğa ve irfan cennetine alınmış olur.

Kişinin nefsi hakikatini bu şekilde tertemiz olarak Hakka sunmasının diyeti, karşılığı Allah'ın Zati Nefsinin, Zatının hakiki kul olarak zuhur mahalli olmasıdır.

Kehf/74 Ayette bir nefis (nefs karşılığı olmaksızın tertemiz bir nefis) in alınmasının bedeli ve diyeti Allah'ın Zati nefesine tecelli mahalli olmaktır. Zaten Allah'tan başka bir şey yoktur, ama bunu idrak edip, kendini nefisini Hakka teslim edeni Allah, kendi nefesine Zatına zuhur mahalli olarak seçerek, diyetide O olmaktadır. Bunu Musa (as)'a hitabında "**Seni nefsim için seçtim**" (Taha/41) ayetiyle buyurmaktadır. Ayrıca kudsi hadisede Allah (cc) şöyle buyurmaktadır: "**Beni bilen taleb eder... Beni taleb eden bulur... Beni bulan sever... Beni seveni öldürürüm... Bir kimseyi öldürürsem diyeti Bana düşer... Bir kimsenin diyeti Bana düşünce onun diyeti bizzat BEN olurum**"

Söz konusu kudsi hadise yukarıdaki gerçek ifade edilmekte. Buda ancak marifet yolu ile gerçekleşir. Hakkı Marifet-i Zat olarak, mutlak ahadiyeti yönüyle bilmek mümkün değildir. Marifet-i Sıfat yönüyle bilmek mümkündür. Buna göre marifet talebi gerektirir. Taleb ise bulmayı icab ettirir. Bulmakta sevmeyi gerektirir. Sevgide ölümü. Bu ölüm "fena" halidir. Ölüm ise diyeti icab ettirir ki bu da "beka" halidir. Diyet ise ancak akli başında olana ödettirilir. Gerçekten öldürülmenin diyeti ancak öldürendir. Özellikle bu manaya şu ayeti kerime işaret eder: "**Bir kimse, Allah ve Resulüne doğru yola çıkarda sonra ölürse, onun eciri Allah'a kalır**" (Nisa/100)

Yani Zatı ile ona "beka" verir. Çünkü bu manada katil maktulün aynıdır. Hakikat değişmez. Zira hakikat birdir. Kesrete gelince, o bir takım akli, vehmi ve izafi nispetlerden ibarettir. Burada söz konusu ölüm ile kişi "**Ölmeden önce ölünüz**" hükmüyle fena bulmuş, Hakk ona diyet olarak "Hakk ile beka" kazandırmış olmaktadır.

"**Bugün mülk kimindir?**" sorusuna "**Vahid ve Kahhar olan Allah'ındır**" cevabını idrak ile vermek gerekir. Allah ismi camisi bütün ilahi isimleri bünyesinde cem etmiş, toplamıştır. "Vahid" oluşu açısından BİR ve TEK olup Allah'ı niteler. "Kahhar" oluşu açısından ise tüm ilahi isimleri zuhura çıkıp çıkmayacağı konusunda hükümler oluşturur. Dilerse ilahi isimleri zuhura çıkarır, dilerse bünyesinde, batınında tutar; zuhura çıkmaz. İşte Allah'ın, Vahid ve Kahhar oluşu bu nedenledir. Tek ve Bir olan Allah, ilahi isimleri zuhura çıkarmayarak, tecelli mahallinin hükmüne son verme özelliğine sahiptir. Bu ise o tecelli mahallinin kıyametidir. Varlığı ancak Allah'ın isim ve sıfat tecellilerine bağlıdır. İşte bu idrak ve anlayışa ulaşan kişi, "**Mülk Vahid ve Kahhar olan Allah'a aittir**" diyebilir. İşte bu şuurla bu ayetin yaşanması, bu ayetin o kişide müşahede haline geçmesidir. Daha bugünden "**Ölmeden önce ölünüz**" hükmüyle bilinçlenmesine yol açar. Ve Allah'ın tecellisi ile yani Allah ile (billah) yaşamasını sürdürme bilincidir. O kişinin yaşamına aldığı gerçektir.

Nefsin hakikatinin Hakkın Zati sıfatları olduğunu idrak eden kişi, bu idrakiyle nefsinde Zata teslim eder. Nefisini idrak edebildiği kadar Hakkın Zatını idrak edebilmiştir. Ancak Mutlak Zatı ihata edemeyeceğinin şuuruna vararak Hz. Resulün (sav) "**Kühü Zatını idrak edemedik**" sözünün hakikatine ulaşır. Bu o kişinin fenasıdır.

İkinci idraki ise nefsi natikasının Hakkın tecelli mahalli olduğunun idrakidir. Yani Allah'ın Zati Nefsindeki özelliklerin, nefsi natıka kanalıyla tecelliye mazhar olduğunun bu şekilde O'nu idrak ettiğinin bilincine varılmasıdır. İşte bu tecelliler ile, bu tecelliler sayesinde varlığının devam ettiğinin şuuruna varılmasıdır. Bu idrakte Allah ile (billah) mevcut olduğunun şuuruna varır. Bütün kuvvet, kudret, heybet ve azamet Hakk'a ait, Allah'a ait olduğunu itiraf eder "**la havle vela kuvvete illa billah**" ve "**lâ ilahe illallah**" tevhidlerini büyük bir idrakte zikreder ve Uluhiyeti Zatıyla TEK ve BİR İLAH olduğunu, uluhiyetiyle her zerrede hükümlerini yürüttüğünü idrak eder.

"**İlahınız tek bir ilahdır**" (Nahl/22)

"**Sen gaybleri en çok bilensin**" (Maide/116)

"**O'nun misli (benzeri) yoktur. O semi ve basirdir**" (Şura/11)

ayetleri ile "**Seni hakkıyla sena edemedik, Sen nefsin sena ettiğin gibisin**" hadislerini yakinen müşahede eder.

Allah'ın nefsimize, Nur ismi ile tecelli ederek aydınlatması ve nuru baki kılması; Alim ismi ile tecelli ederek ilimleri idrak etmemizi kolaylaştırması; Fettah ismi ile tecelli ederek bu ve bundan sonraki hakikatleri keşfetmemizi sağlaması dua ve niyazıyla... AMİN.

5 HAZRET MERTEBESİ
VE
VAHDET-İ VÜCUD

ZÂTULLAH'IN MARİFETİ KASİDESİ

Zatullah'ı bilmeyi yedi makamı vardurur
(Kûlküllün min indillâh) zati Hakk buyurur
Biri cümle eşyada fiili tasarruf yok durur
Ancak faili Allah tevhidi efal durur
Zahitlerin buğuzu şirkü hafidir
Cahillerin havfı vehmü hayaldir
Aşıkların zevki bu makamdadır
Hübbümedih havfü zemden gönülleri aridir
Gamühüzünden ferahüsürurdan gönülleri safidir
Aşıkların gönlü miratı zattır
Aşıkların kalbi mazharı rahmandır
Lâ faile illallah bu makamdadır
Hem tevhidi efali bu makamdadır
Allah, Allah, Allah yoktur bizim filimiz
Zikrü daimdedir bizim kalbimiz
Zevki daimdedir bizim kalbimiz
Bil ikinci cümle eşya sıfatullah aynıdır
Gözler çoktur amma gören bir durur
Cümle eşyadan gören zat durur
Kulak çoktur ama duyan bir durur
Cümle eşyadan duyan zat durur
Lisan çoktur ama kelâm bir durur
Cümle eşyada kelâmullah durur
Kadir çoktur amma kudret bir durur
Cümle eşyada kudretullah durur
Mürit çoktur ama irade bir durur
Cümle eşyada muradullah durur
İlim çoktur amma bilen bir durur
Cümle eşyadan bilen zat durur
Diri çoktur amma hayat bir durur
Cümle eşyada hayatullah durur
Lâmevsufe illallah bu makamdadır
Hem tevhidi sıfatı bu makamdadır
Allah, Allah, Allah yoktur vasfımız
Zikrü daimdedir bizim gönlümüz
Zevki daimdedir bizim gönlümüz
Bil üçüncü cümle eşya hakikatte yok durur
Küllümenaleyhe fan buyurur
Lâ mevcude ilallah bu makamdadır
Hem tevhidi zati bu makamdadır
Allah, Allah, Allah yoktur zatımız zikri daimdedir bizim gönlümüz
zevki daimdedir bizim gönlümüz
Semmeveçhi cem makamı dördüdür
Veyabka vechürabbike ferman buyurur
Halk zahir oldu Hakk batındır
Mansur meydanında enel Hakk sırrındır
Ahkâmı vilâyet bu makamdadır
Hem vahdeti vücudu bu makamdadır
Allah, Allah, Allah yoktur zatımız
Zikri daimdedir bizim gönlümüz
Zevki daimdedir bizim gönlümüz
Bil beşinci makamı Hazret-i Cem'dir
Hakk zahir oldu halk batındır
Ahkâmı nübüvvet bu makamdadır
Hem ceza-ü mükafat bu makamdadır
Şeriatın sırları anda keşfolur
Allah, Allah, Allah yoktur filimiz
Zikri daimdedir bizim gönlümüz
Zevki daimdedir bizim gönlümüz

Bil altıncı makam cemül cemidir
Hakkı, halkı kendinde cemetmesidir
Kabe kavseyini ev edna bu makamdadır
Hem vahdeti şuhudu bu makamdadır
Hem insani kâmil bu makamdadır
Allah, Allah, Allah yoktur vasfımız
Bil yedinci makam ahadiyetül cem'idir
Onsekiz bin âlem anda fanidir
Lâteayyün kühüzar bu makamdadır
Allah, Allah, Allah yoktur vasfımız
Sıdkı'ya anla hemen sırrı tevhid budur
Böylece tevhidi irfan zata vuslat erdirir
Masıvayı gönülden mahveder hem giderir
Kühüzar Cenneti bu makamdadır.
Allah, Allah, Allah yoktur filimiz
Zikri daimdedir bizim gönlümüz
Zevki daimdedir bizim gönlümüz

Hacı Bekir Sıdkı Visali Halıcioğlu (ks)

SIRRI KUR'AN KASİDESİ

Dinle ey ârif-i kâmil hakikati Kur'an sırrını,
Etmemiş bu sırrı ifşa hem ârifan hem veli
Harf-ü savttan hem müezzeh gayrimahlûk kelâmı
Yüzbin küsur harfi cami ol Kur'an-ı ezeli
(K) kaf arştan büyük nurdan bir dağ misali
Kaf dağının üstünde arşı rahman suveri
Diğer harfler hem kafın ayındır hem nuranî
Sığmaz bu harfler dünyaya âlemi misâl mahalli.
(Belhüve Kur'anün mecid) buyurdu
Kur'an-ü mecid âlemi misâl harflerinin esası
(K) — «Velkuranülmecid» esrarı, âlemi misal harfleri
Yüzbin nurdan dağları
Alemi misal yirmidokuz harfin oldu aslı, temeli.
Bu harflerin onbeşi noktalıdır bilmeli
(T.K.Y.) bu üçü oldu iki noktalı
(S.Ş.) bu iki oldu üç noktalı
(B,C,H,Zel,Ze,dat,Zı,Gayn,F.N.) bu onu oldu birer noktalı
Anla ey kâmil ruhî bu noktalar sırrını
İlmüledün sırrı hilâfet burası
Hem Niyazi buyurdu divanında bi garaz
Noktayı fehmeylemektir ilmü irfandan garaz
Oku hafız, Kur'anı gece gündüz hem kâlbî
Zahir olur Kur'an'dan ol nurların esrarı
Otuzaltı bin kelimatı cami ol Kur'ani ezeli
Bu kelimat alemler melekût hem münevver şehirleri
(Elif) surette harf, kıraette kelime-i elfazı
(Elif) Alemler melekût şehirlerinden bir şehri
(Elif) Zat, (lâm) sıfat, (F) efalet esrarı
Zahir oldu bu sırdan hem vahdeti vücudu
Lenefidel bahrü kable entenfede kelimatü Rabbi
Yedi derya misali derya tükenir tükenmez kelimatı
(İnehü lekurrânün kerim) buyurdu Kur'anı Kerim
Alemler melekût kelimatının esması
Sığmaz bu kelimat misali alemler melekût mahalli
Hem kudretin tasarrufu âlemi melekût esrarı
Oku hafız Kur'anı gece gündüz hem nuru
Zahir olur Kur'an'dan o nurların esrarı

Altıbin kûsur ayeti cami ol Kur'an-ı ezeli
Bu ayetler âlemiceberut misalinin erkânı
Venünezilü minelkuranül mahüve şifaün verahmetün lilmü'-minin

Her ayetin te'siri âlemiceberut esrarı
Velekad ateynake seb'an minelmesani velkuranelazîm
Kur'an-î azîm âlemiceberut ayetinin esması
Oku hafız Kur'an-ı gece gündüz hem sırrı
Zahir olur Kur'an'dan o nurların esrarı
Yüzon kûsur sureleri cami ol Kur'an-ı ezeli
Bu sureler alemilâhut hem mukaddes Resûlları
Sureyi Yusuf, Sureyi Nuh, Sureyi Hudü hem sureyi İbrahim-i Halil-i.
Kur'an-ı hâkim âlemi lâhut surelerin esması
Oku hafız Kur'an-ı gece gündüz hem hafî
Zahir olur Kur'an'da o nurların esrarı
Allah-ü nurüssemavati velardı ayetinin esrarı
Şecere-i mübareke-i zeytune ol Kur'an-ı ezeli
O mübarek şecere ne şarktadır ne garpda
Zatla kaim kelâmı tenvir eder âlemi
Misalinur ey salik havfi Muhammed
Misali zücace ey âşık sırrı Muhammed âyeti
Misali mısbah ey arif ruhî Muhammed kelimatı
Misali mişkât ey zâkir kalbi Muhammed hurufı
Misali kevkeb kevkebdürri ey hafız lisanı Muhammed tebliği
Sıdkı bu tefekkürle oku bu Kur'an-ı
Ahfandadır eşcarı
Hafandadır süveri
Sırrındadır ayeti
Ruhundadır kelimatı
Kalbindedir hurufu
Hem lisanda gölgesi
Hafızların zihninde, samilerin üzünde (kulağında)
Hem elfazı Mushafta ol Kur'anın gölgesi
Oku hafız Kur'an-ı gece gündüz hem kavli
Zahir olur Kur'an'dan o nurların esrarı

Hacı Bekir Sıdkı Visali Halıcıoğlu (ks)

VAHDET-İ VÜCUD MERTEBELERİ

Vücudun Türkçedeki karşılığı varlıktır. Vücut lafzı ile bir hakikat murad olunur ki O'nun varlığı KENDİ ZATINDAN ve KENDİ ZATI iledir. Baki mevcudatın varlığı O'NDAN olup O'NUNLA KAİMDİR.

Mutlak vücudun (Zati vücud) tecelli mertebeleri yedidir:

1. La taayyün mertebesi
2. Taayyün-i evvel
3. Taayyün-i sani
4. Ruhlar mertebesi ve melekut alemi
5. Mertebe-i misal
6. Hz. Şehadet alemi
7. İnsan-ı kamil mertebesi

Taayyün-i sani ile Ruhlar mertebesi ve Misal mertebesi ile Şehadet alemleri bir arada değerlendirildiğinden "Beş hazret mertebesi" (beş ilahi boyut) tenezzül mertebeleri olarak adlandırılır.

1. LA TAAYYÜN – KÜNHÜ ZAT MERTEBESİ

Buraya bilinmezlik mertebesi denilse de uygun olur. Çünkü bir şeyin bilinmesi, isim, sıfat ve fiilleri ile bilinmekle mümkündür. Bilinmeyi gerektiren bütün belirtiler, nitelikler, isimler bu mertebede mestur (örtülü) ve gizlenmiştir. Bütün görülen, görülmeyen, gayri alemlerin menşe-i, kökeni, kaynağı asılları bu mertebededir. Bu mertebe Hakk Teala Hazretlerinin künhü olup, O'nun fevkinde başka bir mertebe yoktur. Bu mertebenin diğer bazı isimleri şöyledir: İtlak alemi, mutlak ama, sırf vücud, mutlak vücud, sırf zat, ümmül kitab, gaybların gaybı, ahadiyetül zat, hüviyet gaybı.

Kur'an-ı Kerim'de;

"Gaybın anahtarları O'nun indindedir, onları ancak O bilir." (Enam/59) buyrulur.

Gaybın anahtarları ilahi isimler olup bu mertebede gizlenmişlerdir, henüz zuhurları yoktur.

Bu durumda, ne makam, ne mertebe, ne isim, ne resim, ne sıfat, ne de sıfatlanan vardır. Ancak bu durumun idrak edilebilmesi için tabirlere de lüzum vardır.

Zira bu mertebede zat, tam bir tenzihtedir. Henüz esma ve sıfat dairesine tenezzül etmemiştir. Bütün isimlerin ve resimlerin Zati Hakk'ta zuhura çıkmadan izafi yoklukta olduğu makamdır.

"Muhakkak ki Allah alemlerden ganidir" (Enam / 59), **"İnsan üzerinden bir zaman geçmedi mi ki, o zaman insan anılan bir şey değildi"** (İnsan/1), **"Rabbine karşı hayretini derinleştir, Rabbin tenzih sahibidir"** (Saffat/180) ayetleriyle buyrulmuş hususlar bu mertebe ile ifade edilmiştir

"Ben gizli hazineydim" kudsi hadisindeki bu ifade bu mertebeyi ifade eder. Ayrıca bu mertebede; **"Allah var idi, O'nunla birlikte beraber başka bir şey yok idi"** buyurulmuştur. Ancak Arifibillah katında her an öyledir. Nitekim Hz. Ali keremallahu vechehu hazretleri **"Allah var idi..."** hadisini duyunca; **"Bu anda da o andaki gibidir"** diyerek adeta anlatılmak istenen sırrı açıklar mahiyette konuşmuş, meseleyi geçmiş zamandan çıkartarak geniş zaman içinde ifade etmiştir. Anlayamayanlara yeni bir idrak kapısı açmıştır. Yani Allah'a göre tek bir an vardır. Tüm zamanlar ve alemler zatının taayyün mertebeleri ile latif halden kesif hale geçmesinden ibarettir. İzafi tüm hal ve zamanlar bu an kavramında mahvolmuş hükmündedir. Bu mertebe latiften de latif bir mertebedir.

2. TAAYYÜN-İ EVVEL (VAHDET MERTEBESİ)

Birinci tecelli de denir. La taayyün – Künhü zat tan sonra Mutlak Vücudun, Hakkın ilk tenezzülü, ilk zuhur mertebesidir. Mertebe-i uluhiyyet, Hakikati Muhammedi isimleri de çokça kullanılmaktadır.

Bu mertebenin hakikati, ilahi sıfatlar ve ilahi isimlerin hepsinin, mücmel, öz, muhtasar ve toplu halde ve bir arada zuhur etmeleridir.

Aralarında temeyyüz, ayrılma yoktur. Bu tecellinin kaynağı Künhü Zat mertebesi olduğundan tecelliyi meydana getiren kuvvenin ismine FEYZİ AKDES denilmiştir. Zatından zatına olan bir tecellidir.

Uluhiyet, ilahi sıfat ve isimlerin var olmaları ile mümkün olur. Bu ilk zuhurda KÜN emri ile "genel vücut tecellisi" ile vaki olmuştur ki buna nefesi rahmanda denilmiştir. Allah'ın İlahi Zati Nuru ile varlıkları zuhura getirme dileğidir, iradesidir.

La Taayyün mertebesinde, örtülü ve gizlenmiş olan sıfatlar ve isimler ilk olarak örtü ve gizliliklerini çıkararak, ilim yoluyla varolmuşlar, daha belirgin ismi ile ilmi suretler olarak "ayan-ı sabiteler" halinde zuhur etmişlerdir. Zati ilminde, Zati ilmiyle zuhura gelmişlerdir. Bu mertebeye latiftir. Ancak bu letafet bir sonraki Taayyüni-sani mertebesine göredir. Evvelki mertebesi olan Kühü Zat'a göre bir derece daha kesiftir. Bundan sonraki mertebelerde ruhları, melekleri ve bütün alemleri meydana getirecek olan ilahi isimler bütün muhtevası ve teferruatı ve incelikleri ile bu mertebeye ilmen tespit edilmiş olduklarından bu ilmi suretlere "ayan-ı sabite" de denilmiştir. Ayan'ı sabiteler yaratılan ve yaratılacak olan tüm mahlukatın Zati İlimdeki halleridir. Bu mertebeye Levh-i Mahfuz da denilmektedir.

Böylece Uluhiyet, Vahidiyet, Hakikat-i Muhammedi, Ayan-ı Sabite, Levh-i Mahfuz hakikatleri, bu mertebenin bize öğrettikleridir.

Bekir Sıtkı Visali Hazretleri bu mertebeler için şöyle buyurmuştur:

Hakikati nefsin misali – Kühü Zat La Taayyünü

Zati nefsin misali – Taayyün-i evvel misali

Cümle vücudun El Hay Bismillah'dır misali

3. TAAYYÜN-İ SANİ

Hakk vücudunun ikinci mertebeye zuhuru, ikinci tecelli de denir. Taayyün-i evvelde ilahi esma ve sıfatların mücmel, öz, toplu ve birarada tecelli edip, Hakkın mutlak vücudu Zati ilim mertebesinde belirlenmiştir. Taayyün-i sani Hakk'ın Zati Vücut'unu bir derece daha yoğunlaştırarak, ikinci belirlemenin zuhuru, meydana çıkışıdır. Anlatılan hususun enfüsi alem olan insanın varlığından bir örnek verecek olursak; kişinin eylem haline dönüştürmek istediği şeylerin, zihinde, akılda, gönülden hatıralar ve önbilgiler halinde zuhur etmesidir. İlimi suretler denilmesinin hakikati budur. Vücut-u Zihni de denilir.

Hakk varlığının ilk mertebeye zuhuru olan taayyün-i evvel ile Hakk varlığının ikinci mertebeye zuhuru olan taayyün-i sani mertebelerinin her ikisinde ilmi suretler, kalbe gelen düşüncemeler gibi olmasına rağmen, aralarındaki fark şudur. İlk belirlemede, muhtasar, toplu, öz, mücmel halde bilinirler; her birinin diğerinden ne şekilde ayrı oldukları belli değildir. İkinci mertebedeki ilmi suretler, kalpteki düşüncemelerin adedlere ve çokluğa dönüşmesi gibi çokluğa dönüşür ve bir suretin diğerinden ayrı olarak özellikleri de bilinir. Bu mertebeye mevcudların, Ferdiyeti zatta ilk fark makamındaki halleridir. Eşyanın, (her mevcudun) her birinin hakikatleri, kendilerinin illeti ve sebebi olarak esmaları ile ayrılarak bilinir. En son bu belirleme ise Hakk Vücutunun, varlığının, bu mertebeye uluhiyetin, zatına illet ve sebep olmasıdır. Uluhiyet gerçeğinin açılmasıdır.

4. RUHLAR MERTEBESİ VE MELEKUT ALEMİ

Taayyün-i Sani mertebesindeki ilmi suretler bir derece daha kesifleşerek, basit cevher haline dönüşürler. Bu kesifleşme nedeni ile ruh adını alırlar. Ancak bir sonraki mertebeye göre ise daha latiftir. Ruh ise sübuti sıfatların mazharıdır. Allah hayatıyla ruhları var etmiştir.

Melekler kuvvet ve şiddet manasında kullanılır. Melekler ruhun kudret sıfatının mazharı ve temsilcisidirler. Melekler kudret sıfatı ile oynadıkları rollerle ilahi isimlerin zuhura çıkmasında rol oynarlar. Meleki kuvvetler, esma-i nuru ilahiyedir, yani ilahi esma nurlarıdır. Her bir esma bu ilahi nur ile açığa çıkar. Melekler halkiyet ve hakkiyet melekleri olarak adlandırılıp, sınıflandırılırlar.

5. MİSAL ALEMİ MERTEBESİ

Mutlak vücudun bir mertebeye daha kesifleşerek zuhura çıkmasıdır. Dünya gözüyle görülebilecek suretler mertebesidir. Misal alemi, rüyada görülen haller, aynada görülen suretler, televizyondaki görüntüler, katı cisimlerin gölgeleri gibi latif cisimler halindedir. Bu latif cisimler bölünmez, parçalanmaz.

6. HAZRETİ ŞHADET ALEMİ MERTEBESİ

Bu mertebeye Mutlak Vücut'un, Zati Hakkın varlığının iyice kesifleşerek eşya ve cisimler şeklinde, suretlerle zuhur etmesidir. Kâinat düzeninde her bir mevcud, düzenin devamı için kendine verilen vazifeyi yapar.

7. İNSAN-I KAMİL MERTEBESİ

Mutlak Vücut'un tüm bahsedilen mertebelerini bünyesinde bulunduran cem eden mertebedir. Allahu Teâlâ'nın, kendi varlığından kullarını haberdar etmesi, kendini bildirmesidir.

İnsan-ı Kamil kâinat ağacının meyvesidir. Ağaçtaki meyve tüm ağacın son hedefidir. İnsan-ı kâmil de kâinatın yaradılış amacıdır. Nasıl meyve kendi çekirdeğinde, kendinden sonraya genetik materyali taşıyorsa, insan-ı kâmil de âlemlerin devamını sağlayan, Hakikati Muhammedi'yi temsil eden hedefdir, gayedir.

İnsan-ı kamil, Mirat-ı Hakk'tır. Hakkın aynasıdır. Allah'ın zat, sıfat, isim ve fillerine mazhar ve tecelligah olması itibariyle umumi manada insana değer kazandırmaktadır; çünkü Allah diğer varlıklara nazaran ancak insanda kemal derecede tecelli eder ve zuhur eder. İnsan-ı kâmil bu tecellinin en kemalli görüldüğü yerdir. İnsan-ı kâmil âlemlerin sırrıdır.

Bu nedenle gerçek ve hakiki insan-ı kâmil olan Hz. Muhammed (SAV): **"Beni gören Hakk'ı görmüştür"** buyurmuştur. Yani Allah'ın zati, sıfati, esmai tüm tecellilerin en kemalli şekli O'nda görülmüştür. Tabii ki görülmesi, bilinmesi gereken sadece zahiri değil aynı zamanda batını hakikati olan Hakikat-i Muhammediye'dir.

Ancak bu âlemler tüm mertebelerde ve taayyünlerde yoktan değil, zati inkılaptan, aynı zati vücudun latif halden her mertebeye kesifleşmek suretiyle zuhura gelmiştir. İzafi yokluktan zuhura geldi dedikleri şey, Zati Zatında gizli iken, Zati iradesi ile açığa çıktı demekten ibarettir.

Deryayı Zatin inkılabından âlemler zuhura geldi. Bu âlemlerin cümlesi nurdur. Bu nur, değişik hal ve şekillere girerek türlü türlü görünür. Arifler katında evvel ne idiye şu anda da öyledir. Bütün âlemler bir nur deryasıdır ve daima coşup dalgalanarak tecelli etmektedir. **"Allah göklerin ve yerin nurudur."** (Nur/35) ayeti bu gerçeği anlatmaktadır.

"O her an tecellidedir." (Rahman/29) buyrularda ta bu nurun devamlı halde olduğu ve daima değişikliklere uğradığı anlatılmaktadır. Bütün bu coşmalar, tecelliler Zat'tan gelir ve Zat'a döner. **"Bütün işler O'na döndürülür."** (Hud/23) Evvel, ahir, zahir, batın, vücut, varlık Hakk'tır. Var görünenler ancak Mutlak Vücut'la vardır. Mutlak Vücut'un taayyün mertebelerinin daha iyi anlaşılması için örnek verilecek olursa; Mutlak Vücut latif halden kesif hale dönerek her mertebede zati ve ismi, sıfatları ile zuhurda olduğunu "buhar, su, buz" temsili örnek verilebilir.

Buhar latif bir maddedir. Bir mertebe kesifleşerek tenezzül edince bulut olup idrak edilebilir. Bir mertebe daha tenezzül ettiğinde kesifleşerek su olup dokunma duyusu onun vücudunu hisseder. Bir mertebe daha tenezzül edip kesifleşince donarak buz olur. Bu tenezzüllerde buharın zati bozulmadı. Çünkü bozulmuş olsa buzun eriyip su, suyun buharlaşarak bulut ve bulutun latifleşerek buhar olmaması gerekirdi. Bu tenezzüllerinde, buharın içeriğine başka bir şey dâhil olmadı. Buharın her bir mertebede kazandığı suret, onun arızı sıfatlarından ibarettir. Buharın hüviyetinde değil, suretinde değişiklikler olmuştur. Buzun hüviyeti ve batını buhardır. Ve buz buharın zahiridir. Buzun vücudundaki buhar buza "hulul" etmedi yani girmede. Buzun vücuduyla "ittihat" etmedi yani birleşmedi. Buz buharın aynı değildir ama gayri da değildir. Sadece taayyün ve tenezzül ile vasıfları değişmiştir. Bundan dolayı biz buz hakkında, "hakikati" ve "hüviyeti" itibariyle buhardır ve "taayyünü" dolayısıyla buhar değildir, deriz.

Vücut mertebelerinin anlaşılması için şöyle bir örnek de verebiliriz:

Kapalı bir bilgisayarın henüz hiçbir faaliyeti ve taayyünü olmadığı (la taayyün mertebesi) durumda zati temsil ettiği düşünüldüğünde, güç düşmesi devreye girdiğinde bilgisayara ve içindekilere (bilgisayarın vücuduna) "genel vücut tecellisi" şeklinde zuhura çıkmasını temsil eder. Bu bilgisayarın tüm vücudunun nur tecellisi altında bırakmaktır. Yani bilgisayarın tüm içeriğini varlık âlemine getirmek, izafi yokluktan varlığa getirmektir. Bilgisayar ekranına "Windows" yazısının gelmesi, tüm bilgisayardaki ilmin "öz" olarak açığa çıkmasıdır (Taayyüni evvel). Windows programında ilim olarak ne yüklü ise, öz olarak, bu programda bulunduğu bize açıklar. Bu bilgi henüz bilgisayarın zatındadır. Öz olarak zuhura çıkmamıştır. "Windows" programındaki tüm yüklü bilgilerin ayrıntılarıyla suret olarak bilgisayarın ekranında belirmesi zati ilimdeki bilgilerin, ilimlerin bir mertebe daha ayrıntılanması, tafsillenmesidir (taayyün-i sani). Bu ilmi programların ruh ve melekî kuvvetler ile (bilgisayarda tıklanarak) zuhura çıkması hali (ruhlar ve melekût mertebesi) dir. Zuhura çıkan isim ve suretlerinin belirmesi anı "misal mertebesi" ni belirtir. Ekranda beliren bilgilerin ayrıntılı olarak (şehadet) belirmesidir. İnsan-ı kâmil tüm bu mertebeleri bünyesinde bulunduran ve bunları değerlendirebilecek tek varlıktır. İnsan olmasa tüm bunları gösterebilecek ve değerlendirebilecek varlık âlemde yoktur. İnsan-ı kâmile bu mertebeler tamamlanır ve âlemler değer kazanır.

Bu noktada "ayan-ı sabite" denilen ilmi suretlerin anlaşılması için yine bilgisayardan örnek vererek bu kavrama anlam kazandırmaya çalışalım:

İnternet ilmi programında; örneğin "www.milliyet.com.tr" adresli siteyi ayan-ı sabite olarak kabul edersek, bu site adresi bilgisayarın zatında, ilminde mevcuttur. Kendisi olarak bu siteye girildiğinde bu sitenin tüm ayrıntıları suret olarak zuhura çıkacaktır. Açığa çıkan sitenin kendisi değil, bu sitenin ayrıntıları ve suretleridir, tafsili ve temsildir. Bu ilmi bilgi şeklindeki siteden bilgilerin suretleri ve eserleri açığa çıkmaktadır. Bu site Allah'ın ilahi isimlerinden biri olan "HABİR" esmasının temsili olup, habir esmasının zuhurları açığa çıkmaktadır. Bu zuhura çıkan tüm bilgilerde diğer bütün ilahi isim ve sıfatları da taşıdığı ayrıntılı bir şekilde görülecektir. Yani "habir" esmasıyla açığa çıkan her zuhurda, zati, isim ve sıfatlarının suretler olarak açığa çıktığını görmek mümkündür.

İşte her insanın da ayan-ı sabitesi ilahi isimlerden oluşmuştur. Ağırlıklı olarak bir ilahi ismin kontrolü, yönetimi, terbiyesinde altında iken, bütün ilahi isimleri potansiyel olarak açığa çıkarma, zuhura çıkarma eğiliminde olduğu kolayca anlaşılacaktır.

Bilgisayardaki bu site adreslerinin çokluğu dikkate alındığında, ulaşılacak bilgilerin, ilimlerinde çokluğu dikkat çekicidir. Allah'ın isimlerinin sonsuzluğu dikkate alındığında, Allah zati ilminin, zati ilmindeki ayan-ı sabitelerin sonsuzluğu ve ilmi daha iyi anlaşılacaktır. Üstelik Allah geçmişteki, şu andaki ve gelecekteki tüm zuhura çıkaracağı ayan-ı sabiteleri zati ilmiyle ezelen ve ebeden bilmektedir. **"Sübhanallahi ve bihamdihi ve estağfurullahi ve etubu ileyh"**

Vahdet-i vücud mertebeleri aslında bir bütündür. Akla yaklaştırmak ve zati daha iyi idrak edebilmek için bu mertebeler ihdas edilmiştir. Bu taayyün ve zuhura çıkış mertebeleri Zati meyilin gerekliliğidir. Bu âlemlerin hepsi göz açıp kapaması kadar hatta çok daha kısa süre içerisinde Zat'tan zuhura geldi. Nitekim Kur'an-ı Kerimde; **"Emrimiz tek bir emirdir. Göz kırpması gibidir."** (Kamer/50) Emirden murad "kün" (ol) emridir. Yani zatın "genel vücud tecellisi" ile tüm mevcudları izafi yokluktan, ayan-ı sabitelerin suretleri olarak, göz açıp kapayınca kadar kısa sürede zulmetten nura çıkarması, suretler olarak şahadet âleminde vücuda getirmesidir.

"O her an tecellide" olduğundan, tecellisi devamlı olduğundan, bu zati inkılaplar ancak idrak ehli tarafından anlaşılacaktır. Bu süreklilik ile Zat-ı Mutlak'tan meydana gelen mevcudlar varlıklarını devam ettirirler. Eğer bu tecelli bir an kesilse, tecelli kesildiği anda her şey mahvolur.

YAKIN TEVHİD-İ EFAL

ZİKİRİ: Fettah Fettah **Ya Fettah**

Fettah isminin kısaca anlamı: Her türlü rahmet ve rızık kapılarını açan, darlıktan kurtaran, hidayetle kalplere iman veren ve marifet kapılarını açan. Bütün anlaşmazlıkların son hakemliğini yapmak suretiyle mutlak adaleti yerine getiren, gerçekleştiren. Mazlumlara yardım edip, mümin kullara zafer veren. İnayetiyle, yardımıyla bütün kapıları açan, müşkülleri çözen. Gayb anahtarlarını elinde tutan.

ÂLEMİ: Fıli Hakikati Muhammedi; Şehadet Aleml, misal aleml

HAKİKATİ: Fıli Hakikat-i Muhammedi

TEVHİD ZİKİRLERİ:

1. La ene illallah Muhammeden resulullah

(Allah'tan başka benlik yoktur, Muhammed Allah'ın resulüdür)

2. La ilahe illallah, la ene illa hu

(Allah'tan başka ilah yoktur, ilahi hüviyetten (Hu) başka benlik yoktur)

3. La faile illallah Muhammeden resulullah

(Allah'tan başka fail yoktur, Muhammed Allah'ın resulüdür)

4. La ilahe illallah, la faile illa hu

(Allah'tan başka ilah yoktur, ilahi hüviyetten (Hu) başka fail yoktur)

5. La meşhude illallah Muhammeden resulullah

(Allah'tan başka meşhud (görünen) yoktur, Muhammed Allah'ın resulüdür)

6. La ilahe illallah, la meşhude illa hu

(Allah'tan başka ilah yoktur, ilahi hüviyetten (Hu) başka meşhud yoktur)

HU İSMİ

(Hu) Allah'ın zatına işaret eden ismidir. Muhyiddin-i Arabi Hz. lerine göre "Hu" hiçbir varlığın müşahede edemeyeceği, Allah Hz. lerinin mutlak gayb ve sır olan hüviyet-i mutlakasına, zatına işaret eder. Bu da hadislerdeki ihsan makamının karşılığıdır. Hüviyet-i Mutlaka; sırrı vücud, gayb-ı mutlak, amâyı mutlak, la taayyün, ahadiyet-i zat gibi tabirlerle vücud mertebelerinin ilkinde tekabül eder. Hüviyet-i Mutlaka, Allah'ın bütün isim ve sıfatlarının batını ve hakikatidir.

İlahi hüviyeti temsil eden Hu, isim ve sıfatları ile âlemde çokluğa büründüğünde o isim ve sıfatın mertebesinden Hüviyet-i Mutlaka'nın taayyün ile zuhura çıkmasından ibarettir. Yani her mevcudun izafi olarak ilahi hüviyetten hissesi vardır.

"He" harfi tek gözlü yazılırsa hüviyet-i mutlakayı, çift gözlü yazılırsa hem hüviyet-i mutlakayı hem de taayyün ve tecelliler ile oluşan izafi hüviyetleri temsil eder. "He" nin iki gözlü olmasını sağlayan çizgi de taayyün ve tecelli mertebelerini temsil eder.

Hüve kelimesinin "He" si Zata delalet ettiğinde ilahi hüviyeti, "Vav" ise Zati Nefsi ve Zati hüviyetin tüm manalarını bünyesinde barındırır. "He" herhangi bir mevcudun hüviyetini temsil ettiğinde "kayıtlanmış" ve sınırlanmış" taayyün itibari ile "izafi hüviyeti"; "vav" ise bu izafi hüviyetin nefisini ve bu nefsin manasını içerir. "İki gözlü he" ise Zati hüviyetteki taayyün etmiş İzafi hüviyetleri; "vav" ise taayyün etmiş nefisleri ve manalarını bünyesinde bulundurur. Hu ismi Allah'ın hüviyetini temsil eder. Hüviyet ilahlığın sırrıdır.

ALLAH İSMİ

Allah ismindeki ilk elif Allah'ın ahadiyetini, ilk lam uluhiyetini, ikinci lam velayet ve risalet mertebesini, gizli elif muhabbetini, he harfi de hüviyet-i mutlakayı temsil eder. He harfi tek gözlü yazılırsa hüviyet-i mutlakayı, çift gözlü

yazılırsa hem hüviyet-i mutlakayı hem de taayyün ve tecelliler ile oluşan izafi hüviyetleri temsil eder. "he" nin iki gözlü olmasını sağlayan çizgi de taayyün ve tecelli mertebelerini temsil eder. Allah ifadesindeki "şedde" de zuhurlarının çokluğunu ve şiddetini temsil eder.

Kelime-i Tevhid'in ilk zuhura çıkmaya başlamasına yukarıda belirtilen Hüvviyet'in "hu" su kaynak oldu (Zâhir âlemde bilindiği gibi "hu/o" demektir). İşte bu ilk zuhura çıkış Hüvviyet'in "hu/o" su ile simgelendi. Bu "hu" "Hüviyeti Mutlaka/mutlak hüvviyettir" Bir bakıma "ismi azam/en büyük isim" de budur. Bunun hakikatini anlamak mümkün değildir. İşte bu "hu" Allah kelimesinin oluşumunu sağlayan sondaki "hu" dur. Fakat varedilişte ilktir. Bilindiği gibi "hu" bulunduğu yer icabı yazıda bazen iki gözlü bazen tek gözlü olması bütün varlığı bünyesinde topladığını ifade etmesidir. Daha sonra oluşacak bütün varlıkların kendilerine has özel hüvviyetleri kaynaklarını buradan almaktadırlar. Ve yine bu "hu" ağıza en uzak yerden yani mideden, yani batından gelmektedir. "hu" "Hüviyeti Mutlaka" kendi kendini zuhura çıkarıp (var edip) bir makam oluşturduktan sonra, yavaş yavaş saltanatını genişletmeye başladı ve kendine en yakın olarak gizli "elif" i buldu ve o mertebeye doğru akmaya ve hayat vermeye başladı. Bu gizli "elif" oluşunca "hu/o" ile (onu) kendi kendine okudu ve "ah" dedi. "küntü kenzen/gizli hazine" nin ilk muhabbeti ve aşkların içlerindeki, gizli "ah" ları oldu. Bir müddet bu muhabbet haliyle kaldıktan sonra tekrar saltanatını genişletmeye devam ederek 3. (üçüncü) mertebeye doğru yönelerek "lâm" ı oluşturmaya ve ona hayat vermeye başladı. Bu "lâm" oluşunca yine onu kendi kendine okudu (elbette "hu/o") (onun için) yani ("hu" için) dedi. Yani "lâm" ın oluşması kendisi için değil, "hu" için, yani "benim için" dedi. Bir müddet (elbette "hu/o") (hu/onun için) bayrağını dalgalandırdıktan sonra daha genişlemeyi murat ederek "geçici" bir "elif" harfi ilave etti ve okuyarak bu sefer "ilâhu" (ilâh) dedi. Böylece kendine verdiği ilk toplu vasıf bu "ilâhu" (ilâh) oldu. Bu ilâhiyyat öyle bir ilâhiyyat ki orada ne isim, ne resim, ne vasıf ve ne de ayrı, gayrı vardı. Kendi kendinde kendi olan tek ilâhtı. Bir müddet de bu mertebeye kaldıktan sonra biraz genişlemeyi murad etti ve bir "lâm" daha seyrine ilave ederek evvela "lâ ilâhu" (ilâh yoktur) diye kendi kendinde, kendi zuhurunu tekrar gizledi. İlk nehiy (kaldırmak) budur. Bir müddet de böyle kaldıktan sonra, "küntü kenzen mahfiyyen" "gizli bir hazinemin" hükmüyle açılımlarına devam ederek oluşan harflerin önüne bir de "elif" ilave ederek baştaki "lâm" "elif" ile birleşince "lâm-ı tarif" belirleyici "lâm" a dönüştü; o haliyle okuyunca kendine "el ilâhu" (mutlak ilâh) vasfını verdi. Bir müddet de böyle kaldıktan sonra "el ilâhu" lafızlarını toplamayı muradederek oradaki geçici elifi şeddeye dönüştürerek gizledi ve kendi kendini bütün bu içerdiği mertebeleri ifade edecek olan Allah" kelimesine dönüştürdü. İşte böylece kendini sonradan da oluşacak her mertebenin hakkını koruyacak "zati ismi" ni oluşturmuş oldu. Şimdi tekrar edelim "Allah cc." (lâfzı celâli) ne "hu" dan başlayıp "elif" de biten bu ismi zât'ın sondan başa okunuşu "Allah" oldu. Ve hiçbir şey hariçte kalmamak üzere bu sembol ve mânânın içine dahil edildi. Allah sembolünde ve mânâsında, okunuşu itibarıyla, baştaki, "elif" sembolü (harfi) "Ahadiyyet" mertebesini, birinci "lâm" sembolü (harfi) "Uluhiyyet" mertebesini, ikinci "lâm" sembolü (harfi) "Velâyet ve Risâlet" mertebesini, yukarıdaki (şedde) ise, çokluğunu, şiddetini, aradaki gizli "elif" muhabbetini, sondaki "hu" ise, bütün bunlarda mevcut olan "Hüvviyeti Mutlaka" yı ifade eder oldu. İşte bu "Allah" sembolü ve kelimesi zat mertebesini ve orada oluşan hadiseyi bildirmektedir. Aynı zamanda daha sonradan zuhur edecek bütün mertebelerine de kaynaklık etmektedir. Şu anda bu mânâyı yeryüzü beşer lisânında gerek harf ve sembollerinde gerek telâffuzlarında Arap lisânından başka hiçbir lisânla ifade edebilmemiz mümkün değildir. Aslına en uygun ifade tarzı Arap lisânında bulunan harflerle, o sembollerle kısmen ifade edebilmektedir. Âlemlerin ve beşeriyetin ne kendileri ne de lisânlarının olmadığı bir devrede o zâtı mutlak bu vasfını da uluhiyyet lisânı üzere yaptığından işte biz bu telâffuzunu bilememekteyiz. Bildiğimiz batındaki, Allah lafzının sonradan beşer idrakine ulaştırılmaya çalışılan "Arap lisânı" üzere olan tercümesiyle "Allah" olarak okunuşudur.

İDRAK AYETİ: "Hüvellahüllezi lâ ilahe illa hu" (Haşr/23)

Meal: "O ilahi hüviyeti ile öyle bir Allah'tır ki, ilahi hüviyetinden (Hu) başka ilah yoktur"

İDRAK AYETİ: "Hüvel evvelû, vel ahirû, vez zâhiru vel bâtin ve hüve külli şey'in alim" (Hadid/3)

Meal: "O ilahi hüviyetiyle evveldir, ahirdir, zahirdir ve batındır ve O ilahi hüviyetiyle her şeye âlimdir ve bilicidir"

İDRAK AYETİ: "Ve hüve meaküm eynema küntüm" (Hadid/4)

Meal: "Nerede olursanız O ilahi hüviyetiyle sizinle beraberdir"

İDRAK AYETİ: "Küllü yevme hüve fi şe 'n" (Rahman/29)

Meal: "O ilahi hüviyetiyle her an istedir, tecellidedir, şandadır"

İDRAK AYETİ: "Senurihim âyatına fil âfaki ve fi enfûsihim hatta yetebeyyene lehüm ennehül hakku" (Fussilet/53)

Meal : **“Yakında onlara afakta (dış âlemde) kendi nefislerinde olan ayetlerimizi göstereceğiz, tâ ki onların onlar için O'nun Hakk olduğu ortaya çıksın.”**

İDRAK AYETİ: **“Küllü şey'in hâlikun illâ vechehu lehül hükmü ve ileyhi türcaun”** (Kasas/88)

Meal: **“O'nun ilahi hüviyetinin vechinden başka her şey helâk olacaktır. Hüküm O'nundur, O'na döndürüleceksiniz”**

YAŞANTISI: Kişinin hem nefsinde hem de dış âlemde tevhid mertebelerini daha yakından idrak etmesidir. Nefsi safiyede beşeri varlığından tamamen soyunmuş olarak hiçlik, yokluk, renksizlik halinde iken, burada hakikati yönünden “birimsel ilahi hüviyeti” ile kendi özel ve Hakkani kimliğine ulaşmasıdır. Eski birimsel varlığının yeni ve başka idrakle “yeni hüviyetine” ulaşmasıdır. Bu makamın anahtarı ve yükselticisi “FETTAH” ismidir. Mürşidinin himmeti irşadidir.

Kişi nefsinde yaşadığı hakikatleri, dış âlemde de yaşarken nefsindeki bilgilerin gelişmesi, iç ve dış âlemin tek bir Zat ve tek bir hakikatten kaynakladığının idrakine varmasıdır. Bu Zatin ilahi hüviyetidir. Hüviyet-i Mutlaka'nın zahir, batın, evvel ve ahir isimleri ile tek bir ilahi hüviyetin, değişik mertebelerden, kendi istidat kabiliyet ve özellikleri ile zuhurundan başka bir şey olmadığının şuuruna varılmasıdır. Bu şekilde kişi; “Hem nefsinde hem de afakta Allah'ın ayetleri dışında yani Hakk'ın dışında” bir şey göremez ve bulamaz.

“O'nun ilahi hüviyetinin zatından başka (yani hüviyet-i mutlakasından başka) tüm bu izafi hüviyetlerin helâk olacağını” idrak eder. Zati ilahi hüviyetinin ise baki olduğunun şuuruna varır. Bu O'nun hükmüdür ve her izafi hüviyet yani Zati ilahi hüviyetin zahir ismiyle ortaya çıkardığı her mevcut, batın ismi ile O'na dönecektir. Aslına dönecektir.

Tevhid zikirleri bu konuda kişiye ışık tutacaktır. Ene (benlik) Allah'a aittir. Bir varlık ben dediğinde zatını kastetmiştir. Zatını temsil eden ise nefsidir. Bütün benlikler, nefsler Allah'ın zati nefsinde köken alan “İzafi Ene” lerdir. Her izafi ene, benlik kendi mertebesinde, kendi özellikleri, kendi kabiliyetleri kadar. Allah'ın “ene” sinden hissesini alır.

Allah'ın “ene” si kendi ilahi hüviyetinin aynısıdır. Yani sınırsız İlahi hüviyetinden, her mevcudun payına düşen, kendi istidat ve kabiliyetine göre, her mevcudda ilahi hüviyetten hisse vardır. Bu hissesi, payı “izafi hüviyet” olarak adlandırılır. İzafi hüviyet, İlahi hüviyetin tam aynısı değildir ama gayrisi de değildir. Hissesine düşen tecelli oranında ve taayyün ile kayıtlanmış bir izafi hüviyettir. Bu izafi hüviyet her mevcudun nefsinin vasıfları olarak dış âlemde zuhurunu gösterir.

Allah zati nefsi; O'nun ilahi hüviyetini oluşturur. Âlemlerdeki her izafi nefsten bir yüz gösterir, bir özelliğini yansıtır, bir esmasıyla kendini zuhura çıkartır.

Allah zati nefsinin âlemlerde Kur'an ile açmıştır. **“Cemi esma ve sıfatı cami Zat”** olarak âlemlerde ilahi hüviyetini ilan etmektedir. Allah da “Ben” liğini ve “Hüviyetini” Muhammeden Resulullah açılımı ile zuhura getirmiştir. Kur'an ve Sünneti Muhammedi ile ilahi hüviyetini, benliğini ilan etmiştir. Yani âlemler tafsili Kur'an, temsili Kur'an ve fiili Kur'an dır. Kur'anın yaşayan timsali zahiren Hazreti Muhammed (sav), bâtınen de Hakikat-i Muhammedi dir. Hakikat-i Muhammedi Kur'an ile özdeştir. Ezelen ve ebeden hüküm Kur'an ile ilahi zatın elindedir. Âlemlerde Kur'an ile hükmünü, iktidarını yürütür.

“Hüvel zahiri” derken zahirde hüviyetini Kur'an ve Sünneti Muhammedi ile açmış, her izafi hüviyette Kur'an dan hissesi kadar, Kur'an dan yansıttığı özellikleri ile ilahi hüviyetten payını almış, bu payı Allah'a sunmaktadır. Hükümlerde bilse de bilmese de Allah'a sundukları bu vasıflarla verilmektedir. Kişi nefsinin, benliğinin özellikleri ile ilahi hüviyetten aldığı ve sunduğu özellikleri yansıtır (Mümin, münafık, kâfir, salih vb.).

Hakikat-i Muhammedi, Allah'ın zati nefsinin, ilahi hüviyetinin aynası olup, âlemlerdeki her şeyin de hakikatidir, aynasıdır. Bu gerçek şu dizelerle ifade edilmiştir.

Her iki cihanda her şey Hakk ile kaim
Mirat-ı Muhammed'den Allah görünür daim

Nokta zuhur mahalli olarak, Hz. Muhammed (sav) O'nun (Hüve) yani ilahi hüviyetin en kemalli tecellisi olup, O'ndan Hakk görünür. Bu nedenle **“Beni gören Hakk'ı görür”** ifadesini bizlere açmıştır. Bu nedenle Hz. Muhammed'in her sözü, hali ve tavrı, açıklayıp sundukları Mutlak Zati ve ilahi hüviyeti temsil etmektedir. Bunu açıklayan hadisleri de; Şeriat-ı Muhammedi, Sünnet-i Muhammediyi şöyle açıklamışlardır:

“Eş şeriatı akvali, et tariki efali, elmarifeti ekvali el hakikati esrari”

“Şeriat sözlerimdir, tarikat fiillerimdir, marifet tavırlarımdır, hakikat sırlarımdır” diye ifade etmişlerdir.

Kur'an da: **"O hevasından konuşmaz, konuştuğu vahyidir."** (Necm/3-4) buyrulur bu gerçekler ifade edilmiştir.

Müminlerin de bu vasıflara haiz olabileceğini de **"Ben Allah'tanım, müminler de benden"** hadisiyle belirtmiştir. Halk edilmiş her nefis, Hakikat-i Muhammedî'den bir eser taşır. Her nefis kendini Hakikati Muhammedi aynasına tutmak zorundadır. **"Mümin müminin aynasıdır"** hadisinin bir anlamı da budur. Böyle olunca her nefis, kendi halini, durumunu, Hakk'ın indindeki değerini Hakikat-i Muhammedi aynasına, yani Kur'an ve Sünnet-i Muhammediye bakarak kolaylıkla anlayabilir. Hakikat-i Muhammedi Kur'an'ı temsil ettiğinden Zatı da temsil etmektedir.

Kişi nefsinin kazanımları ve iradesi ile düşündüğü şeyi ortaya çıkarmak istediği fikirlerini, Allah kudretiyle fiil haline getirecektir. Fiili zuhura çıkaracaktır. Allah fiilleri nefsinin mertebesine ve vasıflarına göre halk eder. Zira **"ilim maluma tabidir"** tasavvuf kuralı vardır. Kişinin nefsi kazanımları ve içinde bulunduğu nefis mertebesindeki "vasıfları, sıfatları" malumu oluşturur. Bu malum, ilim ile zuhura çıkar. Allah'ın zati ilminin temsili de Kur'an dır. "Muhammeden resulullah" kanalıyla tafsili, temsili ve fiili Kur'an kişinin vasıflarına göre açığa çıkar. Açığa çıkan her fiil de Kur'an'dandır. Ama önemli olan kişiden çıkan fiilin Kur'an da neyi temsil ettiği, Kur'an'ın hangi bölümüne tekabül ettiğidir. Yani kişinin nefsi, işlediği fiille Kur'an'ın hangi bölümünü yürürlüğe sokmuştur. Müminin vasıflarını, münafığın vasıflarını, kâfirin vasıflarını vb. bu özelliklere bakmalı, ona göre değerlendirmesini yapmalıdır. Hayır ve şer ne işlediyse Kur'an'dandır. Çünkü Kur'an Zat'ın tüm isim ve sıfatlarını bünyesinde cem etmiştir. Fiillerin kaynağı da ilahi isimler olduğundan, açığa çıkan her fiil de Kur'an'dandır. Allah'ın hayra rızası olup şerre rızası yoktur. Bunu açıklayan ayeti kerime: **"Zerre kadar hayır işleyen karşılığını görür; zerre kadar şer işleyen karşılığını görür."** (Zilzal/7-8)

Her fiil Kur'an'dan olduğundan, Kur'an'da ilahi hüviyeti temsil ettiğinden, ilahi hüviyetin içinde bulundurduğu hangi ilahi isimle fiil zuhura çıktı ise o nefis, o kişi ilahi hüviyetin o bölümünü zuhura çıkarmış demektir.

Fiillerin sonuçları ile eserleride müşahede edilir. Müşahede edilenler, isimlerin etkisiyle açığa çıkan fiillerin eserleri olduğundan Kur'an'ın ve ilahi hüviyetin ilgili bölümlerinin özelliklerini taşır. Özetle müşahede edilenler, Kur'an ve ilahi hüviyetin o nefsteki ilahi tecellinin özelliği ile açığa çıkan ilahi hüviyetin ilgili bölümünü temsil eden kısımlardır, yani ilahi hüviyettendir. Kur'an'dandır. Kur'an'ın konu ile ilgili bölümündendir. Müşahede Allah cami ismi ile açıklanan O'nun ulûhiyettir. Bu nedenle meşhud edilen ancak Allah'tır yani olay Allah ismi camisinin altındaki hangi isimle zuhura çıkmışsa, o ismin etkisi ile ortaya çıkan sonuçlar bu âlemlerde şuhud edilecektir. Her fiilin sonucunda oluşan eserler, her esmanın hakikati yoluyla hikmet dairesinde cereyan eden, eserleri ile müşahede edilen olaylardır. Kişi kendi nefsinin vasıflarını ve amel sırasındaki niyetini yine en iyi kendi bilir. Nefs muhasebesi ile bunları değerlendirdiğinde, olaydaki hissesini en iyi kendi değerlendirecektir. Fiildeki kudret Allah'a ait ise de, fiili kişinin iradesi ile aldığı kararlar doğrultusunda halletmiştir. Kişi bu iradi kararından mesuldür. Bu konuda ayrıntılı bilgi ilmi tevhid-i efal bölümünde verilmiştir.

Peki, kişi dış âlemdeki nefsi ve olayları değerlendirirken ne yapmalıdır? Bir ferden çevresindeki nefslere açığa çıkan fiil ve sonuçlarını değerlendirirken Kur'an ve Sünnet-i Muhammedî'den yararlanacağı açıktır. Çevresinde oluşan fiiller ve şuhud edilen sonuçlar Kur'an ve sünnet ölçülerine göre hayır ve şer olarak adlandırılacaktır. Bu durumda şu hususları dikkate almalıyız: Hayır ve şer, ne ile adlandırırsak adlandıralım

1. Amel sırasında kişinin gerçek niyetini bilmiyoruz. (Anlatmadıkça)
2. Kişinin amel sonrası Allah ile ilişkisini (şükür veya tövbe), bilmiyoruz,
3. Amel sonrası kul haklarını ödeyip ödemediğini bilmiyoruz.
4. Kısacası amel-niyet-Allah ile ilişki üçlünün hakkında ayrıntılı bilgi sahibi değiliz. İşte bir olay anlatılırken, zatını belirtmeden, sadece olaydan ve amelden bahsetmek, örnek vermek yerindedir. Kişi zatıyla Allah ile ilişkisini tamamlamış, olayla ilgisini bitirmiş olabilir. Zatı belirtilmeden olayın anlatılması ibret açısından gereklidir. Ancak zatını belirterek açıklanırsa " gıybet " sorumluluğu altına girilebilir.

Hangi özel durumlarda kişinin isminin belirtileceği Sünnet-i Muhammedî'nin kurallarında zaten vardır. Bu konuda Niyaz-i Mısıri Hazretleri şu güzel örneği verir: Ayın iki yüzü vardır. Bir yüzü dünyaya, bir yüzü güneşe bakar. Ayın dünyaya bakan yüzünün aydınlığı değişkendir. Bazen hilal, bazen yarım, bazen dolunay. Bu hal kişinin nefsinin değişken durumuna benzer. Kişinin Allah'a bakan yüzü, ayın güneşe bakan yüzüne benzer. Kişinin Allah ile irtibatını temsil eder.

İşte her insanın Allah ile olan irtibat yüzünü bilemediğimiz için kişinin zatını değil, vasıflarını eleştirmeliyiz.

Hüviyeti mutlaka olan Zatı Mutlak, her mertebede, her taayyünde, her tecellide, zahirde, batında, evvelde, ahirde; "Muhammeden resulullah" vasfıyla yani Kur'an ve Sünneti Muhammedi ile tüm izafi hüviyetlere sirayet etmiştir. Anlaşılacağı üzere izafi hüviyetler, hüviyet-i mutlakının ilahi isimler kanalıyla zuhurundan başka bir şey değildir. İzafi hüviyetlerde hangi isimler ile zuhura çıkıyorsa, Zatin o ilgili bölümlerini temsil eder. Tümünü değil. Zira isim zatin aynı olup zatı temsil etmesine rağmen, zatin tümünü değil ilgili bölümünü temsil eder. Ama her ilahi isimde diğer isimleri açığa çıkarabilecek potansiyele de sahiptir. İzafi hüviyetler, hüviyet-i mutlakının bulunduğu meritebe ve durum itibarıyla taayyünü dolayısıyla kayıtlanmış halidir. Esmalar kanalıyla malum, fiiliyle zahir, eserleri ile meşhud edilen ilahi hüviyettendir. Hüviyet-i Mutlaka ile kaim olan izafi hüviyetlerdir.

O (Hüve) öyle bir Allah'tır ki, hüviyet-i mutlakası ile ancak ilah O'dur; ilahi hüviyetidir. Bütün izafi hüviyetler, uluhiyetinin, esma ve sıfatlarının suretleridir.

Hüviyet-i mutlaka olarak uluhiyetini Allah ismi camisi ile, tüm mertebelerde, tüm taayyünlerde, zahirde, batında, evvelde ve ahirde ilan etmektedir. Uluhiyeti Zat mertebesinde, Kur'an ile ilahlığını âlemlere sunmaktadır, hükmünü yürütmektedir. Kişiyeye düşen görev Kur'an ve Hakikat-i Muhammedi yolundan ayrılmamak ve gereğini yerine getirmektir.

Allah'ın "ene" sinden başka benlik yoktur. Allah'ı "ene" sini Zatı Nefsi oluşturmaktadır. Zati Nefsine ayna olarak Zati sıfatlarının mazharı olarak Nefsi Natika'yı halk etmiştir, insana da bu vasıta ile tecelli etmektedir. Her mevcudun ilahi hakikati de o mevcudun ayan-ı sabitesi dir, ilahi hüviyetin gerçek aynasıdır. Ayan-ı sabiteler her mevcudun İlmi Zat'taki hakikatleridir. İlmi Zat'taki gerçek ayna, ayan-ı sabitelerin tümünün hakikatini kapsayan Hakikat-i Muhammedi aynasıdır. İlmi hüviyetin İlmi Zat'taki halidir. Hakikat-i Muhammedi, tüm âlemlerdeki her şeyi temsil eden hakikattir. Hakikat-i Muhammedînin nokta zuhur mahalli Hazreti Muhammed'dir. O'nun ilahi ilim olarak getirdiği kelam Kur'an'dır. Allah zatı nefsinin ilim olarak "Muhammeden Resulullah" gerçeği olarak Kur'an ile zuhura çıkarmıştır. İlmi Zattaki ayan-ı sabiteler Kur'ani hakikatlerin suret zuhuru ile âlemlerde açığa çıkar. Her ayan-ı sabite uluhiyetin düzenlemesi olup ilahi isim ve sıfatlardan teşekkül etmiştir. İşte ilahi isim ve sıfatlar Kur'an hükümlerini açığa çıkarmak için zuhurdadırlar.

Allah ilahi hüviyetini âlemlerde Kur'an ile ilan etmektedir. İlahi hüviyeti "ene" sinin benliğinin aynasıdır. Bu nedenle Hz. Resul (SAV): **"Benim mucizem Kur'an'dır"** buyurmuşlardır. Âlemlerde ilahi hüviyet Kur'an ile zuhura çıkar ve uluhiyetini ilan eder. İnsan-ı Kamil Kur'an'ın zuhura çıktığı mahaldir. Bu nedenle **"Kur'an ve insan-ı kâmil ikiz kardeştir"** denmiştir. İlmi zatin hüviyetinin âlemlerde açığa çıkışı Kur'an ve insan-ı kâmil iledir. Hakikati Muhammedi bu ikiliyi birleyen gerçek temsildir. Hakikat-i Muhammedi Kur'an'ı ve insan-ı kâmilî bütünleştiren ilahi hüviyetin, zati nefsin, ilahi benliğin aynasıdır. Âlemlerde ne açığa çıkıyorsa Zati İlmi temsil eden bu hakikatten, Kur'an dan kaynağını alır. Bu nedenle âlemler Tafsili Kur'an, Temsili Kur'an ve Fiili Kur'andır. İlmi zat uluhiyetini, âlemlerde bu gerçek ile ilan etmektedir. Her benlikte kendi mertebesinden istidadına göre Kur'an hakikatlerini temsil etmektedir. Kur'andan bir örnek verilecek olursa;

Hz. İbrahim kavminin taptığı putların hepsini kırıp sadece büyük putu bırakıp, putları kırdığı baltayı büyük putun boynuna asmasıyla, kavmine şu mesajı vermek istemiştir. Benim ilahım tek bir ilahdır. Benim benliğim o tek ilaha bağlıdır. Kırmadığım büyük put, siz kavminin indinde putu temsil etse de; benim indimde âlemlerdeki her şeyi halk eden Allah'ı temsil etmektedir. Ben bu baltayla O'nun dışında hayal ettiğiniz bütün hayali putları kırdım. Ama benim ilahım yok olmaz, her zaman her yerdedir. Hz. İbrahim kendi benliğinin de Allah'ın kontrolünde olduğunu, O'nun emriyle bütün putları kırdığını kavmine onların anlayacağı tarzda temsili olarak ifade etmiştir. Bir bakıma putları kıran benim elimle, bende tecelli eden Allah'tır demek istemiştir. Bu gerçek Peygamber Efendimize en kemallî şekilde **"Attığın zaman sen atmadın Allah attı"** ayetiyle hakiki failin Allah olduğu açıklanmıştır.

Âlemlerdeki her fiilde bu nedenle Kur 'ani hakikatleri temsil edecek şekilde zuhura çıkar. Bu nedenle izafi her benlikten çıkan her fiil Kur 'andandır. Her izafi nefsten açığa çıkan, nefsin kendi mertebesini temsil eden bir hakikati içerir. Nefslerin yaptıkları fiillere ve sonuçlarına göre Kur 'anda isimlendirilmiştir. (Mümin, münafık, kâfir, salih vb.)

Her fiili irade ve kesb olarak insana, fail olarak Hakk'a nispet etmemiz gerekir. Oluşan her fiil, ilahi hüviyetin, o mertebeden, o mertebenin vasıflarıyla zuhura çıkışı yani zahir ismiyle açığa çıkışını temsil eder. Bu fiilde zatin uluhiyetinin anlaşılması için meydana getirdiğinin idrakinde olmalıyız. Her fiil ilahi hüviyetin, fiili açığa çıkarmanın nefis mertebesinin bir temsili olarak, zuhuru olarak anlamalıyız. İlmi zat hüviyetini Kur 'anla zuhura çıkardığından her fiilde ilahi hüviyetin Kur 'andaki ilgili bölüm mertebesini temsil eder. Tafsile çıkarır.

Sünnet-i Muhammedi ise her fiilin hakikatini tafsile çıkarırken, uyulması gereken kuralları belirler. Her zuhura çıkan fiil, ilahi esmaların tesiriyle oluştuğundan, ilahi hüviyetin uluhiyetini âlemlerde ilan eder ve hükümlerini yürütür.

Fiiller ilahi hüviyetin zahir esmasıyla mevcudlardaki kudret tecellisi ile açığa çıkmasından ibarettir (hüvezzahiri). Fiillerin batını ise, mevcudları terbiye eden, her mertebede mevcut ile Hakk'ın irtibatını sağlayan, Rabb-ı Has olarak adlandırılan ilahi isimlerdir (Hüvelbatını). Fiillerin evveli, mevcudların hakikatleri olan ilahi hüviyetin varlık kokusu

duymamış olan ayan-ı sabiteleridir (Hüvelevveli). Fiillerin ahiri ise oluşturdukları eserlerdir. Şehadet âlemindeki sonuçlarıdır (Hüvelahiri). Yani zahirde, batında, evvelde, ahirde fail olan ilahi hüviyettir. İlahi hüviyetin o mertebelerden; mertebelerin özelliklerine göre zuhurundan ibarettir. İlahi hüviyetin farklı ilahi isimlerle tecellisinden ibarettir. Her fiil bir ilahi ismin, zahir ismiyle zuhura çıkmasından ibarettir. **"Nerede olursanız O (ilahi hüviyet) sizinle beraberdir"** (Hadid/4) hükmü gereğince tüm taayyün ve tecelli mertebelerinde hâkimiyet, yönetim Zatiyle ilahi hüviyete aittir. İlahi hüviyetin âlemlerde "Kendinden kendine" "Zatından zatına" farklı isim ve sıfatları ile açığa çıkıp yine zata dönmesinden ibarettir. **"Hu, O (ilahi hüviyet) her an istedir, tecellidedir"** (Rahman/29) hükmü gereğince her taayyün ve tecelli mertebesinde her an tecellide, faaliyette olan ilahi hüviyetten başkası değildir. "Kendinden kendine" olan tecellisi her an sürmektedir. Tek ve bir olan İlahi Hüviyet, isimlerinin ve sıfatlarının çokluğu ile çoğalmış, farklı görüşleri doğurmuştur.

Fiillerin sonuçlarında ve eserlerinde müşahede edilen her şey Kur'anı temsil eder. Kur'anın tafsilidir. Tek ve Bir İlahi hüviyetin müşahede edilmesidir. Müşahede edilenlerin çokluğu farklı isim ve sıfatlarla zuhura çıkıp çoğalmasından kaynaklanır. Bunların çokluğunu birleştiren ilahi hüviyettir. İlahi hüviyet, her mertebede mevcudun niteliklerine, özelliklerine göre, o mertebenin ve taayyünün gereklerine göre zuhura çıkmıştır. Bütün bu çoklukları birleştiren İlahi Zatin hüviyetidir. Zatin hüviyet-i mutlakasıdır. Hüviyet-i Mutlaka isim ve sıfatları çoğalmış olup, uluhiyeti ile bütün bu çoklukları vahidiyeti ile birleştirmiştir. İşte şuhud edilenlerin tek ve bir kaynağın farklı görünüşleri oluşturduğu görüşü, Vahdet-i Şuhud ilminin temelidir. Tüm müşahede edilenlerin batınında ilahi hüviyet mevcuttur.

Çokluğu oluşturan ve birleştiren ise Kur'andır. Kur'an **"Cemi esma ve sıfatı cami Zat"** olarak tanımlanır. Kur'an ilahi hüviyeti temsil ederek tüm esma ve sıfatları Zat mertebesinde cem etmiştir. Zatin esma ve sıfatlarının zahir olup çoğalması ile müşahede edilenler çoğalmış ama ilahi hüviyet ve benlik Kur'an-Zat mertebesinde bu çoklukları birleştirmiştir (Vahdette Kesret; Kesrette Vahdet). Burada uluhiyeti Zatta Allah ismi camisi aracılığı ile yapmaktadır.

"Birimsel Ene" yi, oluşturan kişinin nefsidir. Nefs bir şeyin zatıdır. Allah Zati Nefsini "BEN" olarak adlandırdığı Kendi Zatını seyretmek, bilinmek için alemleri zuhura getirmiştir. Nefesi Rahman tecellisini tüm ayan-ı sabitelere yaymış, "ayan-ı sabiteler" asli üzere kalarak, şehadet âleminde "birimsel nefsler" olarak temsili olarak suret şeklinde, taayyün mertebelerinden geçerek zuhura çıkmıştır. Her benlik (zat, nefis) kendini isim, sıfat, fiil ve eserleriyle belli eder. İlahi Zati hüviyette kendini alemleri zuhura getirerek açıklamıştır.

Kişideki "ene", nefsin hakikati (nefs-i natıka) daha önce belirtildiği gibi Allah'ın Zati sıfatlarının mazharıdır. Ayan-ı sabiteler İlmi Zattaki hakikatler olarak asılları sabit kalarak, nefs-i natıka aracılığı ile özelliklerini suret olarak zuhura çıkarmak için, şehadet âleminde suretler olarak bedenlerle birleştirilmiştir. Böylece ilahi hakikatlerin, ilahi benliğin temsili olarak açığa çıkması sağlanmıştır. Zuhura çıkan ayan-ı sabiteler değil, ayan-ı sabitelerdeki özellikler, kabiliyetler ve istidatlardır. Yoksa ilmi Zattaki ayan-ı sabiteler varlık kokusu duymamışlardır. Aslı üzerlerinde sabittirler. Eserleri nefs-i natıka vasıtasıyla suret olarak zahir ismiyle açığa çıkmıştır.

Yani "ene" nin açığa çıkışı, nefsteki vasıfların, özelliklerin, istidat ve kabiliyetlerin fiiller ile zuhura çıkmasıdır. Bu Hakk'ın indine göre zahir ismiyle tüm özelliklerin açığa çıkmasıdır. Bu ilahi hüviyetin, o nefis mertebesinde, zuhurundan başka bir şey değildir. İşte alemlerdeki her mevcudun "birimsel nefsinden", nefsin taşıdığı özellik ve vasıflarla zuhura çıkan ilahi hüviyettir. İlahi Zattır (hüvezzahiri). Ene'nin batınına ise her mevcudun kendini terbiye eden, Hakk'ı bulmasının aracı olan Rabbi hassı olan ilahi isimlerdir. İlahi isimler Zatin, ilahi hüviyetin aynıdır. Her mevcudun batınına temsil eder (hüvel batını). Her ene'nin evveli ise, o mevcudun ayan-ı sabitesi yani İlmi Zattaki hakikati temsil eder. Bu da ilahi hüviyetin ayan-ı sabite mertebesinde zuhurundan başka bir şey değildir. İlahi hüviyette Ferdiyeti Zatta Allah'ın Zati ilminin yine Zat mertebesinde ayan-ı sabiteler olarak farklılaşmasından başka bir şey değildir. Bir ilmin farklı mertebelerden anlaşılması gibi düşünülebilir. Ancak bu Zati ilim Hakk'ın Kendinden kendine yani Zatından Zatına tecelli ile kendini farklı özellikleri ile bilmesinden ibarettir. Bu ilmin bu mertebede zuhuru yoktur. Bu nedenle her mevcudun Allah ilmindeki yerini temsil eden ayan-ı sabite, o mevcudun ilk halini, evvelini temsil eder. Bu da ilahi hüviyettendir (hüvel evvelü).

Her mevcudun şehadet âleminde zuhura çıkıp, ölümü tadıp, ahiret âlemine intikal edip son haline ermesi o mevcudun son halidir, ahirini temsil eder (hüvel ahiri). Ki bütün farklı özelliklerde ilahi hüviyetin değişik isimlerle zuhurundan ibaret olup, izafidir. Müşahede edilip, idrak edilen Tek Zat ve Tek hakikattir. O'da Zatin ilahi hüviyeti ve Ben'liğidir. İnsanda kendine verilen "ene" ile yaşayıp idrak ettiği ölçüde Zati idrak edebilir. Kühü Zat'ı idrak imkansızdır. Allah'ı, ilahi hüviyeti en çok bilen Peygamber Efendimiz (sav) **"Kühü Zatinı idrak edemedik"** ve **"Allah'ın Zatinı tefekkür etmeyiniz"** hadisleriyle bu konuyu bizlere intikal ettirmiştir. İnsana yinede idrak ettikleri ile Zati'nı bulup O'na nasıl kulluk yapacağını anlayıp şuurlanması için yeterli bilgi sunulmuştur. Buda "abduhu ve resuluhu" gerçeğiyle ilahi hüviyete nasıl kul olunacağı açıklanmıştır. Kur'an ve Sünnet-i Muhammedi ile bu yola girileceği açık şekilde belirtilmiştir. Kur'an ve Sünneti Muhammedi tek kaynaktan, Zattan ilahi hüviyetten köken alan ilahi hüviyetin iki itibari zuhurundan başka bir şey değildir. Zat-ı Ahadiyetinin hüviyet ve inniyet olarak iki itibari olan hususi yönleridir. Alemlerde uluhiyeti ile bu gerçekleri her an, her mertebede insanlara sunmaktadır. İşte bu gerçekleri anlayıp, idrak edip yaşama sokabilmektir amaç. **"Nerede olursanız olun O (ilahi hüviyet)**

sizinle beraberdir” (Hadid/4) ayetiyle “ene” nin “kün” emri ile varlık kazanmasından itibaren her taayyün mertebesinde O bizimle beraberdir.

“... Şah damarınızdan daha yakınım” (Kaf/16) buyururken bu gerçeği bize anlatmaktadır.

İlk varlık tecellisi olan “genel vücut tecellisi” nefesi rahman ile ayan-ı sabitelerdeki istidat ve kabiliyetler, tüm özelliklerin zuhura çıkarılmasıdır. İlmi Zattaki bu özellikler ve kabiliyetler Kur’andandır. Zira Kur’an ilahi hüviyeti ve ilahi benliği temsil etmektedir. Zati ilimdeki bu vasıflar ve özellikler, Kur’andan temsiller olarak “zahir” ismiyle şahadet aleminde meydana gelip, açığa çıkarlar. Bu açığa çıkışa kadarki tüm taayyün mertebelerinde latif halden kesif hale geçerek alemlerde zuhura çıkarlar. İlahi hüviyet her mertebede, mertebelerin özelliklerine bürünerek, sonunda şahadet aleminde zahir ismiyle kesifleşerek ve cisimlenerek açığa çıkar. Yani tüm müşahede edilenler, ilahi hüviyetin isimlerinin özellikleri ile görünmesinden başka bir şey değildir. İlahi isimler İlahi Zati hüviyetin farklı özelliklerini açığa çıkaran, kesreti oluşturan faktörlerdir. İlahi isimlerin çokluğu fiillerdeki ve idraklerdeki çokluğu oluşturur. İlahi isimlerin tek ve bir hüviyetten, Zati hüviyetten (hüviyeti mutlaka) köken aldığı idraki ile bu çokluk ilahi hüviyetin teklifiyle vahdete ulaşır. Zuhura çıkıp, müşahede edilen her şey ilahi hüviyetin farklı mertebelerden zuhurundan başka bir şey değildir (Vahdet-i Şuhud). Tek, bir İlahi hüviyet tecellide olup, farklı isimleri ve sıfatları kanalından alemlerde yüz göstermektedir.

“Nefisler bedenlerle birleştirildiğinde” (Tekvir/7) ayetiyle bir ilim kapısı daha aralanmaktadır. Nefs-i natıka Allah’ın Zati sıfatlarının mazharıdır. İşte bu Zati sıfatlar, sübuti sıfatlar, Halik, Bari, Musavvir esmaları esas olmak üzere diğer esmalarında özelliklerini yansıtacak şekilde beden oluşması yani esmaları zuhura çıkaracak şekilde “zahir” esmasıyla birleştirip “insan suretinde” halkedilmiştir. İnsanın kendisinde ve alemlerde ilahi esmaların bilinçli cümbüşünden başka bir şey yoktur. Bir yandan yapar, bir yandan bakar. İşte beden dediğimiz mertebe, İlahi hüviyetin yani Allah’ın zat, sıfat, isim ve fiillerinin tecelli mahallidir. Tecelli her zerresinde isim ve sıfatları ile her an devam etmektedir. Bu nedenle **“Allah Ademi kendi suretinde yarattı”** ve **“Allah Ademi Rahman suretinde yarattı”** hadisleri söylenmiş, Yunus Emre’de bu gerçeği **“Ete kemiğe büründüm, Yunus diye görüldüm”** dizeleriyle dile getirmiştir. İnsan; Zatinin, sıfatlarının, isimlerinin ve fiillerinin tecelli mahalli olarak zuhura getirilmiştir. İnsan bu özellikleri taşıyıp, faaliyete geçirebilecek kabiliyette halk edildiğinden halifedir. Bu nedenle; **“Ey Ademoğlu! Seni Kendim için yarattım. Alemlerde senin için yarattım”** hitabına mazhar olmuştur. Bu nedenle Allah insana muhtariyet vermiş ama onu aslına yerleştirdiği Kur’anla sorumlu tutmuştur.

İnsana Allah’tan ayırmış gibi izlenimini veren ayrı bir bedene sahip oluşudur. Bu ayırım nedeniyle vehmi benliği kapılmıştır. Kendi bedeninin özellikle Halık, Bari, Musavvir, Zahir esmaları ile açığa çıkan zat olduğunu idrak etmesi, insanın beden açısından da varlık vehminden kurtulmasını sağlar. Tüm bu özelliklerin İlahi hüviyetin farklı yönler itibari ile zuhurundan başka bir şey olmadığını anlar. İlahi hüviyetin kendi mertebesinde bir zuhur olduğunun şuuruna varır. Nefsine ve Rabbine arif olur. Kur’andaki temsil ettiği özellikleri geliştirmeyi ve Rabbini daha iyi tanıma yoluna girer. Rabbini tanıdıkça, nefsinde başka şekillerde, başka özellikleri ile tanımaya başlar. Bu ise tüm ibadetleri zevkle ve şevkle, bilinçle yapmasını sağlayacaktır. Zira bu yollar ile hem nefis hem Rab bilgisi önemli derecede artar. Zira nefis ilminde tecelli merkezidir. İlahi hüviyetin kendindeki zuhurunu idrak ederek, nefesine gelen safi ilhamlar ile Rabbini daha iyi tanıma imkanına kavuşur.

“Hüvella hülezi lâ ilahe illa hu” (Haşr/23) ayeti aracılığı ile hüviyetiyle uluhiyet sahibi olan Allah ismiyle alemlerde tek ve bir İlah olarak hükümlerini ilan etmektedir. **“O, ilahi hüviyetiyle Allah’tırki, ilahi hüviyetinden başka ilah yoktur”** İlahi hüviyeti ile uluhiyet sahibi olduğunu, alemlerde bu vasfı ile tecelli edip, zuhura çıktığını ifade etmektedir. Uluhiyet tecellisi, zahirde, batında, evvelde ve ahirde “daim ve baki uluhiyet tecellisi” şeklinde olduğunu bildirmektedir. Uluhiyet tecellisinin her taayyün ve tecelli mertebesinde hakim tecelli olduğunu bizlere ilan etmektedir. Zati, sıfatları ve isimleri kanalıyla uluhiyetini Allah ismi camisi aracılığı ile alemlerde yürüttüğünü vurgulamaktadır.

“Küllü şeyin helikun illa vechehu” ayetiyle yani **“O’nun vehinden başka her şey helak olacaktır”** (Kasas/88) ayetiyle tüm izafi hüviyetlerin helak olacağını ancak Zati ilahi hüviyetin varlığını devam ettireceğini vurgulamaktadır.

Kişinin kendindeki izafi ilahi hüviyetinin Zati ilahi hüviyetin kendi mertebesinde bir yansıması olduğunu, aslında ilahi isimlerden meydana gelmiş olan eşyanın hakikatini, ilahi hüviyet yönüyle idrak etmiş olacaktır. Bu hükümde Hakk’ın hükmüdür. İzafi hüviyetinin aslının İlmi Zat mertebesindeki ayan-ı sabite olduğunu, onunda yok olmayacağını idrakine vararak, bugünden O’na dönmüş olur. Bu mertebe kişinin ilahi hüviyetini ve mertebesini idrakle, dış alemdeki her mevcudunda bu hakikatten hisseleri olduğunun idrakinin birleştiği mertebedir. Böylece hem enfüsde hem afakta Hakk’ı müşahede oluşur ve bu müşahede vahdeti müşahede şeklindedir. Her mevcudada kendi mertebesinde hakkı verilmiştir. Bu sadece ilmi değil yakıyn bir hal ile idraktır.

Allah ilahi Zati İlmiyle, ilahi hüviyetiyle her mertebede zahirde, batında, evvelde, ahirde her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilmektedir. Mutlak Zati Vücut sonradan olana vücut feyzi vermesiyle (genel vücut tecellisi ile) yani letafet

mertebesinden kesafet mertebesine tenezzül edip, sonradan olan mevcut sıfatını o mertebede kazanmasıyla "zahir" isminin hükümleri açığa çıkar. Daha önce "Batın" ismi ile letafet halinde iken, Zahir ismi ile kesafet kazanarak ilgili mertebede açığa çıkmıştır. Bizim kesif vücudlarımızda O'nun vücududur. Bundan dolayı bu kesif aynalarda, Hakk Teala kendi Zati nefsinin müşahade eder. Bilelim ki Hakk Teala nefsinin "Zahir" ve "Batın" olmakla vafetti. Bundan dolayı alemi, gaybımız ile batını, şahadetimiz ile zahiri idrak etmemiz için gayb ve şahadet alemini var etti. Çünkü O, her mertebede Mutlak Vücudun tenezzüllerinden zahir olmuştur. Ve her mertebe kendisinden önceki mertebeye göre "zahir", önceki mertebede ona göre "batın" olur.

Hakkın evveliyeti, kayıtlanmış bir evveliyet değildir. Ahiriyetide kayıtlanmış bir ahirlik değildir. Belki de bize bağlanmış olan işlerin tümü Hakk'a döndüğü için, Hakk "ahir" dir. Mutlak Zat bütün taayyünlerin başlangıcı olduğu için, mevcut olan evveliyeti ve bütün taayyünlere bağlanan işin Mutlak Zata dönmesinden dolayı onun mevcut olan ahiriyeti, Zatinin mutlaklığı üzerine ilave iş olmayıp, nispi iş olduğundan, Hakk evveliyet hakikatinde "Ahir" ve ahiriyet hakikatinde "Evvel" dir.

Hakk bizim hakikatlerimize (ayan-ı sabitelerimize) göre "evvel" olmakla beraber, Mutlak Zat mertebesinde O'na evveliyet bağlanamaz. Çünkü Mutlaklık mertebesinde bütün bağıntılar mahv olmuş ve yok hükmünde olan şeylerdir. Ve izafi vücudların başlaması kendisinden olduğu için, bu izafi vücudlara göre "Evvel" denildiği gibi, yine bu izafi vücudların sona ermesiyle geriye kalan kendisi olduğu için O'na "Ahir" denildi.

İlahi hüviyet kendini itibarlara göre zahir, batın, evvel, ahir olarak niteledi. Ve tüm bu hakikatlerde ve tüm mertebelerde her şeyi bilici olduğunu ilan etti. İlahi hüviyetiyle de her an tecellide olduğundan, bu her an oluşan tecellinin hükümlerliğini elinde tuttuğunu açıkladı. "Kendinden kendine" bir seyir olan tecellilerini bilinmek için zuhura çikarttığını belirtti.

İşte bizde bu tecelliler içinde iken, şahsımıza düşen görev, Rabbimizi ve O'nun uluhiyetini en güzel şekilde idrak etmeye çalışmak, gayret etmek olmalıdır.

Allah benliğini, Zati nefsinin alemler de iki şekilde zuhura çıkarmıştır. Biri İnsan-ı Kamil, diğeri Kur'an-ı Kerim. İkiside hüviyet gaybından köken alan Allah'ın Zatinin aynasıdır, aynasıdır. Bu nedenle hadis-i şerifte "**Kur'an ve İnsan-ı Kamil aynı batından doğan ikiz kardeştir**" buyurulmuştur. "**Ne var Adem'de, o vardır alemde**" tasavvuf kuralı ile alemlerdeki her şey İnsan-ı Kamil'de ve Kur'anda dürülmüştür. Zahir, batın, evvel, ahir hepsini İnsan-Kuran kapsamaktadır. Allah alemler aynasını, İnsan-ı Kamil ve Kur'an olarak özetlemiştir. İnsanın nefsinin, özellikle Nefs-i Muhammedi'yi Kur'an ile insanlık alemine "rahmet" olarak sunmuştur. İkisinde kaynağı "hüviyet-i mutlaka" hüviyet-i Zattır. Bu nedenle Kur'an ahlakı aynı zamanda Allah ve Peygamber ahlakıdır.

Hakk'ın hüviyeti kulda, yani Hakk'ın isimlerinde bulunmaktadır; kulda, ilahi isimlerin dışında değildir. Kulun azalarının hareket sebebi onun batınıdır. Kulun batını, görünme yeri, zuhur mahalli olduğu ilahi isimlerden bir isimdir ki; onun idare edicisi ve ruhudur. Onu harekete geçiren ve zuhura çıkartan o isimdir. Ve kulun zahiri o taayyün etmiş isim ve eserleridir. Bundan dolayı Hakkın hüviyeti yine Hakkın taayyün etmiş bir ismi olan kulun zahir olan vücudunda bulunmuş olur ki, bu gayr değildir. Halk edilmiş mevcutların tamamı Hakkın taayyün etmiş isimlerinden ibarettir. Hakkın Zahir ve Ahir isimleri kul içindir. Hüviyeti ve batını olan Hakk'a bağlı oluş yönüyle, Hakk içinde Batın ve Evvel sabit olur. Çünkü kulun vücudu, Hakkın Vücudunun taayyününden ibarettir. O'ndan başlamıştır. Kul zahir olduğunda, Hakk kulda batın olmuştur. Evvel, Ahir, Zahir, Batın halk edilmişlerin itibari vücududur. Bağlantılardan ve izafetlerden ibarettir. Hakkın vücudu taayyünü olmasa idi, bağıntılardan ibaret olan bu isimler görülemezdi. Hakkın tecellisi isimleri dolayısıyla ve isimler bir diğerdendir farklı ve muhtelifdir. Bu nedenle tecellisinde tekrar yoktur. Zira görünme yerlerinin istidatları da çok çeşitlidir.

Hak, yokluk sıkıntısından kurtarmak suretiyle, isimlere rahmet etmiştir. İlahi isimlerden ibaret ayan-ı sabitelerimizi bu rahmet ile İlmi Zatta varlığa çıkarttı. Nefesi Rahmanisi ile ilmi suretler şeklinde ilk zuhura çıkışı gerçekleştirdi. O ilahi isimlerin eserleri ve hükümleri taayyün ile ortaya çıktı. Bu rahmetle kendisinin bizim hüviyetimiz olduğunu bildirmiş oldu. Hak, kendi nefsinden dolayı, nefesine rahmet etmiş oldu. "O" nun nefsi bizim hüviyetimiz oldu. Bu yolda "**Nefsi bilen, Rabbi bilmiş**" oldu. Hakkın Zati Nefsinin bizim hüviyetimiz olduğunu "**işiten kulağı, gören gözü... olurum**" kudsî hadisiyle bize bildirmiş oldu. "O" nun nefsi, bizim hüviyetimizin ve batınımızın aynıdır. Her bir nefis kendi mertebesinde O'nu temsil etmektedir. İlahi isimler arasında farklar olduğu gibi taayyünler arasında da farklar vardır. İlahi isimler Hakk'tır ve onlar ile isimlendirilerek işaret edilen mevcutlar Allah'dan gayrı değildir. Zahir ismiyle açığa çıkışıdır. Alemlerdeki mevcut suretlerin batınıda, hüviyetide Hakk'tır. Tabidir ki kendi nefsi mertebesinde her mevcut, Hakkın o mertebedeki hüviyetidir.

Cenab-ı Hakk her şeyin hakikati, hüviyeti olduğunu tenbih ve işaret üzere "**hüvel evveli vel ahiri vezzahiri vel batın**" (Hadid/3) buyurmuştur. Cenab-ı Hakkın her şeyin aynı (zati, hakikati) olması, gerek ilim ve gerek ayn alemlerinde ilahi isim ve sıfatlarına aid libaslarla zahir olması itibariyledir. Hakk Tealanın kemalatı suretlerinden isim ve sıfatlarıyla zuhurundan ibarettir.

Vücutun (Varlık) Hakk Teala Hz. lerinin kendisi olduğunu bildiğin zaman Cenab-ı Hakkın **"Nerede bulunursanız bulunun O (hüve) daima sizinle beraberdir"** (Hadid/4) ve **"Biz ona şah damarından yakınız"** (Kaf/16) ve **"Ve fi enfüsiküm efela tübsirun"** yani **"Ve bizzat nefsinizde, kendi varlığınızda. Böyleyken gözünüzü açıp gerçeği görmeyecek misiniz"** (Zariyat/21) ayeti kerimelerinde ki hükümlerle ilahi esrarı ve beyanı ile tevhid ile ilişkisi yakinen anlaşılır.

"O her gün (her an) bir tecellidedir" (Rahman/23). Bu itibarla Cenab-ı Hakk tüm taayyün ve tecelli mertebesinde şuur ve tecelliyatı daim demektir. Bütün her şey Cenab-ı Hakkın ilahi mertebeleri itibariyle Zati tecelliyatından gayri bir şey değildir. Ve bu tecelliyat dahi Vücutta vaki ilk kesrettirki Ahadiyeti Zat ile halkın zuhuru arasında bir berzah, bir mertebedir.

Alem Hakk Teala'nın suretidir. Hakk Teala da alemin ruhu ve hüviyetidir. Tüm taayyünat Vücut-u Vahidi Hakta (Vahdeti Vücut) Cenab-ı Hakkın Zahir isminin hükümlerinden ve Zahir ismi dahi Cenab-ı Hakkın Batın isminin aynasından ibarettir. Alemlerin Allah'a ihtiyacı Zatidir. Hakk Teala kamil olduğu için halk etmiştir. Yoksa kamil olmak için halk etmemiştir. İnsanın zahirinin nispi bir sebatı, batınının ise çoğalması, çeşitlenmesi vardır. Buna karşın Hakkın zahirinin çeşitlenmesi, çoğalması; batınının ise sebatı vardır. Buna göre Hakkın batını, insanın zahirinin aynı; zahiri, insanın batınını aynıdır.

Hakkın ve alemin zahirliği; Hakkın ve alemin batınlığı, zuhur ve batınlığı birleştiren "hüviyet" mertebelerinde tam olarak mertebenin suretiyle birleşir, tahakkuk eder. Bu durumda nefisler kesreti vahdette, vahdeti kesrette "hüviyet" itibari ile bütünlemiştir, tevhid etmiştir.

Hakkın mutlak zahirliği, batını için tecelligah olduğu anlamındadır. Mutlak Vücut bu isimleri Ahadiyeti Zatta tevhid eder. Zahirin taayyünü mazharın, tecelligahın taayyününe ve istidadına tabidir; mazharın zuhuru ise Zahir'in zuhur etmesine tabidir.

Zahir, batına tabidir, çünkü ameller niyetlere göredir ve niyette gerçekte huzur, düşünce hükümlerinden birisidir. Bunlar ise ilme tabidir. Çünkü huzur, malumun ortaya çıkma talebinden ibarettir. İlimde maluma tabidir.

Hak, vahdet-i vücut itibariyle, hem zuhur eden ve hemde tecelligahtır. Hak, kendisinden zuhur eden şeyde tecelli eden el-Batın'dır. Hak, hüviyetinin batını açısından her bir ayan-ı sabitede tecelli eder; bu haller Hakk için ve birbirleri için "zuhur" nispeti açısından Hakk ile ve Hakk'tan taayyün ve zuhur etmişlerdir. Çoğalan her şey (kesret), Hakkın hallerinin hükmünün tafsilidir ve bu haller O'nun varlığında, Vücutunda, hüviyetinde zuhur etmiştir. Bu da vahdet-i şuhud ve Vahdet-i Vücutu açıklayan hususlardır.

O (Hüve), mutlaklığı ve el-Batın ismi ile isimlendirilmesi cihetinden Mutlak Hüviyet Gaybının tecelligahıdır; böylece Hakkın zahiri, batını için tecelligah olmuştur. Bir olan Vücutta bu tecelligahın çoğalmasının sebebi, tecelli edenin şe'nlerinin ve tecellilerinin tertip ve zamana (ed-Dehr isminin hükümlerine göre) göre düzenlenmesi itibariyle çoğalmasıdır. Batınlık ve zuhur bir tek kaynağa, Hakka ait iki nispettir. Bu iki husus, nispet, Hakka göre değil, zuhuru ve idraki yenilenen kimseye nispetle taayyün ederler.

Batından ortaya çıkan şeyi, Zahir alır; aynı şekilde zuhur eden şeyden gaip olan şeyde Batın olana aittir. Bu hususta şu ayetler önem taşır: **"Varış ancak Rabbinedir"** (Necm/42) **"İşlerin sonu Allah'adır"** (Lokman/22)

Hakkın gaybı şahadetinin, şahadeti gaybının aynıdır. İlahi hüviyetin Zahir ve Batın isimleri ile farklılaşmasından ibarettir. Cenab-ı Hakk insan içinde bir zahir bir de batın halketmiştir. İnsandaki zahir ve batın idraki Allah ile vaki olmuş ve vücutta zuhura gelen her çeşit tecelliyatta kullarına zahir ve batın esmalarıyla Allahu Tealanın gelmiş demektir. Bu tecelliyat ister gayb aleminden ister şahadet aleminden olsun Cenab-ı Hakkın Zahir ismindendir. Batın ismine gelince, nispetin hakikatinden mevcut olanda sade bu batın nispetidir.

Zira tecelli, tecelli mahalli olan kimseye zuhurdan başka bir şey değildir. Alemin evveliyeti ve ahiriyeti izafidir. Cenab-ı Hakkın ise evveliyeti ahiriyetinin aynıdır. Bu nedenle **"O (Hüve) evveldir, ahirdir, zahirdir, batındır; O (Hüve) her şeye alimdir"** (Hadid/3) buyurulmuştur. Bu suretle Cenab-ı Hakkın eşyayı yani mevcutları bilmesi Zatidir. Cenab-ı Hakkın zahir olmasındaki fayda, Cenab-ı Hakkın müşahedesidir. Cenab-ı Hakk zahir yüzünden meşhud (açıktır). Batın oluşu itibariyle (açık) ve meşhud değildir. Batın olarak meşhud edilir gibi idrak olunur. Kemal, bu ayeti her yönüyle idrak edebilmektedir. Şu nokta önemlidir ki, Allah Teala uluhiyeti ile bize tevhidi emretmiş, fakat Kühnü Zati ilahiyesini düşünmekten de bizi sakındırmıştır. Kişi zahir-batın olarak menzilesini bilmek için şu hususları dikkate almaktadır:

Cesedin sana nispetle ne menzilde ise sende Hakk Teala için tıpkı o menzildesin. Bununla birlikte cesedini terbiye eden ruh, cesedine nispetle ne menzilde ise Hakk Tealada sana nispetle tıpkı o menzildedir.

Beden ruhun suret ve mazharı, hemde kemalatının mazharıdır. Bedeni şahadet aleminde takviye eden bu ruhtur. Ruh mertebesi ahadiyet mertebesinin gölgesi, kalb mertebesinde vahidiyet mertebesinin gölgesidir. Alem her anda Zatı ile Hakka muhtaçtır. Hakk varlık ile "genel vücud tecellisi" ile aleme imdat eder.

Cenab-ı Hakkın fail olmasının manası, Cenab-ı Hakkın Halik ve muhteri olması demektir. Kulun fail olmasının manası, kulun kudret icadının mahalli olmasından ibarettir. Çünkü kudretin icadından evvel kul iradesinin ve iradenin icadından evvelde ilmin icadına mahal ve mazhardır. Bu nedenle hareket, fiil kudrete, kudret iradeye ve iradede ilme bağlanmış olur.

Allah Mutlak failin Allah olduğunu şöyle açıklar:

"Kul küllün min indillah"

"(ey Resulüm) De ki: Hepsi Allah'ın katındandır" (Nisa/78)

Bütün işler Allah'ın Ahadiyeti Zat mertebesinde, Allah'ın indindedir. Ahadiyeti Zatın taayyüne tenezzül etmesi ile tek vücuddaki zuhurlarından ibarettir.

Kesbin manasında irade sıfatının gayrısının fevkinde bir fiile taalluk edince kudreti ilahiye o işi, irade sıfatının taalluku anında icad ediverir.

Alem tamamıyla cevherde (Zatta) kaim bir takım temsilden ibarettir ve bu cevherde tektir. Başka bir ifadeyle, suret, araz ve mizaç itibarıyla eşya (mevcutlar) birbirinin gayrı, Vücut itibarıyla aynıdır. Hakiki abd da, Hakk Tealayı her şeyde müşahede eden kimsedir. Arif de odur. Bu hususda Allah Teala şöyle buyurduğunu hadisle bildirilir: **"Allah Tealanın likasını seven kimsenin Allahu Tealada likasını sever"**

Salik, müşahedesinde Hakk'ı zahir, halkı batın olarak idrak ettiğinde "Cem" makamındadır. Bu makamda halk ayna olup, oradan Hakk zahir olur. Bu makamda vahdet şuhudu galiptir. **"Hakk geldi, batıl yok oldu"** (isra/81) şuhudu hakimdir. Bu makamda **"Fe eynema tüvellü fesemme vechullah"** (Bakara/115) **"Nereye dönerseniz Allah'ın vechi (zati) oradadır"** müşahedesini galiptir.

Adem'de Hakkın varlığı biaynihi tecelli etmemiş olsaydı Hakk, Ademe meleklerin secde etmesini emretmezdi. Bu ayniyetle Adem'e secde Hakk'a secde oldu. Hakk hüviyeti ve enniyeti ile zuhurda olduğundan Hakk müşahede edilmektedir. Bu halde şu hadisle ifade edilmiştir: **"Kulun lisanından söyleyen, işiten ve şükreden Allah'tır"**. Bu makamda olan salik, **"her ne ahkam zahir olursa, onu Hakk'a isnad eder"** Kul bu makamda Hakk'ın benliği ve hüviyetiyle örtünür. Bu, Hakk'ın özellik ve niteliklerin mevcutlardaki mazhariyetidir. Hakk'ın, isim ve sıfatları ile mevcutlarda tecelli etmesidir. "Kesrette vahdet" (Çoklukta birlik) müşahedesini hakimdir. Hakkı mevcutlarda görmek, idraki, dikkati Hakk'a yöneltip Hakkı görmektir.

Salik, müşahedesinde halkı zahir, Hakk'ı batın olarak müşahede ederse Hazretül Cem makamındadır. Burada Hakk aynasından halk zahir olmuştur. Kulluk makamıdır. Şu hadisle ifade olunur:

"Eğer kul bana nafil ibadetlerle yaklaşırsa Ben onu severim. Ben onu sevince onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli, yürüyen ayağı olurum"

Cem makamında, gören, bilen, işiten, yapıp eden kulun kuvasıyla Hakk'tır. Hazretül cem makamında, gören bilen, işiten yapıp eden Hakkın kuvasıyla kuldur. Bu makamda "vahdette kesret" (Bir deki çokluk) müşahedesini hakimdir.

Bu makamda Allah, kulun aza ve organları ile, mevcutların fiilerinde faaliyettedir.

Salik müşahedesinde Zahir olsun, batın olsun cümle var olanın hüviyetiyle Hakk olarak müşahede edildiği makam Cem-ül Cem makamıdır. Çünkü Hakk, Zahir ismiyle suret yönüyle halktır, kesrettir. Halkda mana yönüyle batın olarak Hakk'tır, vahdettir. Cem-ül cem makamı Hakk ile halkı, vahdet ile kesreti, zahir ile batını, evvel ile ahiri birleştirip bütün bunların aynı anda hem Hakk, hemde halk olarak müşahede edildiği yerdir. Bu durumda mevcut olan her şey mana ve batın olarak Hakk'tır; Hakk'ın evvelidir ve batınıdır. Hakk'ın tecelli edip, taayyün etmesiyle varlık alanında mevcutların belirilmesi ise halktır. Halk ise Hakk'ın ahiridir ve zahiridir. Hakk ilahi hüviyetiyle zahiri, batını, evveli, ahiri ile her şeyi birleştirir. **"Hüvel evveli, vel ahiri; vezzahiri vel batın"** (Hadid/3)

Evvel Hakk, ahir Hakk, zahir Hakk, batın Hakk'tır. Bu makamda şirk kalmamıştır. Ancak evvel, ahir, zahir, batın esmaları kalmaktadır. Bunlarda Hakk'ın bağıntıları ve izafetleridir. Cem-ül cem makamında halka halk nazarıyla bakarsan halktır. Hakk nazarıyla bakarsan Hakk'tır. Halk esmalarıyla zahir olan Hakk'tır; O dur, ilahi hüviyettir. Her zerre O'nunla kaimdir.

Cem-ül cem makamına gelmiş olan salık, kendi zatı ile Hakk'ın zatının aynılığında, gayrılığında bilip, idrak ve zevkine ulaşmış biridir. Zahiri şeriat, batını hakikattir. O, bu makamda güzeli, çirkinini, iyiyi, kötüyü, Hakkı batılı fark eder ama gerektiğinde hepsini aynı potaya koyup eritebilen ve bu durumda aslında aynı hakikatin farklı yüzleri ve sıfatları olduklarının idrak ve zevkine varan bir insandır. Cem-ül Cem makamı kişinin gizli şirk dahil, tüm şirklerden arındığı makamdır. Ubudiyet makamıdır. Cem-ül cem makamını idrak eden kişi, Hakk'ın tecellilerini tam olarak yansıtan, cilalanmış saf bir ayna gibidir. O ayna ve o aynadan görünen net ve saf görüntü yalnızca Hakk'tır.

"Allah, nefisine (Zatı Nefis) karşı gelmekten sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'adır." (Al-i İmran/28) buyurarak Zati Nefsinden zuhura çıkardığı "Muhammeden Resulullah" ile açtığı Kur'an ve Sünneti Muhammediyeye uymamızı istemektedir. Aksi durumun Allah'ın Zatı Nefsine karşı gelmek olduğunu açıklamaktadır. İlahi hüviyet kaynaklı Kuran ve Resul Zati Nefsinin alemlere kendi nefisini (Zatı Nefsini) sunmasıdır.

"Kazandıkları sebebiyle hiçbir nefsin felakete duçar olmaması için Kur'an ile nasihat et" (Enam/70) buyurarak Zati Nefsinin açılımı olan Kur'an ile İnsan-ı Kamili birleştirmiş, bu vasıta ile insanlarla Hakça muameleyi önermiştir.

Âlem-i Misâl : (Misâller âlemi) Bu mertebe Zât'ın hariçte bir takım lâtif şekil ve sûretlerle zuhurudur. Bu mertebeye **"misâl âlemi"** denilmesinin sebebi, **"Rûh âlemi"**nden meydana gelen her bir ferdin, cisimler âleminde kazanacağı sûrete benzeyen bir sûretin bu âlemde meydana gelmesidir. Bu sûretleri hayâlimizde idrak edebildiğimiz için, buna **"hayâl âlemi"** de diyebiliriz. Tasavvuf erbabı misâl âlemini **iki kısma** ayırmışlardır.

1. Buna "misâl-i mutlak", "hayâl-i mutlak", "hayâl-i munfasıl" (ayrı olan hayâl) gibi isimler verilir. Bu âlemin idrak edilmesi için, insânın hayâl kuvveti şart değildir; görme kuvveti ile de idrak edilebilir. (Aynada ve parlak satırlarda görünen sûretlerin göz ile idrak edilmesi gibi...) Bu mertebeye **"ayrı olan hayâl"** denmesinin sebebi insânın **"hayâl kuvveti"**nden ayrı olarak mevcûd olmasından dolayıdır. Rûhların ceset rengiyle görünüşü bu kısımdandır. Nitekim ölen bir kimsenin rûhu, rü'yâda cismani bir sûretle görülebilir. Kâmilin Rûhu, müridine cismani sûretle görülebilir. Kâmilin Rûhunun, müridine cisim olarak görünmesi de bu kabildendir. **Misâl âlemine, "berzah", "lâtif olan mürekkebât âlemi"** de derler. Bir kısım kimseler "âlem-i ervah"ı "misâl âlemi"yle bir sayarak, her ikisine **"Melekût âlemi"** demişlerdir. **Misâl âlemi, "âlem-i ervah"ın feyzini şehâdet âlemine ulaştıran bir vasıta**dır. Rûhlar ile cisimler arasında bir **berzah**tır. Bu yüzden her iki âlemin hükümleri bu âlemde toplanmıştır. Çünkü hem zâhir, hem de bâtındır; bununla beraber her iki âlemin gayrıdır. Cisimler gibi, uzunluk, genişlik ve derinliğe sâhiptir. Rûhlara nispeten kesif, cisme nispetle lâtiftir (Cinler de bu âlemdendir). Aynada görülen bir sûretin genişliği, uzunluğu ve derinliği nasıl hayâlen varsa, hayâl âleminin varlıkları da böyle müşahade edilir; rûhani ve lâtif olduklarından el ile tutulamaz bıçak ile kesilemezler. Maddeden sıyrılmış olan zâtların sûret ve benzer cisimlerde müşahadesi, **"âlem-i misâl"**de vâki olur. Nitekim Hz. Cibril bazı vâkitlerde **"server-i âlem"** (sav) Efendimiz'e, ashâb-ı kirâmdan **"Dihye-i Kelbi"** sûretinde zâhir oluyordu. Hızır ve enbiya (a.s.) ile evliyâ-ı kirâm hazarâtının müşahadeleri bu âlemde vâki olur. Bu âlemde zâhir olan şeyin, his ve şehâdet âleminde zuhurundan evvel görülmesi mümkündür. Nitekim irfan ehlinde ve diğer insânlardan birçok kimseler rüyâlarında bir takım vukuat müşahade ederler, ki onun eseri sonradan **"âlem-i şehâdet"**te meydana gelir. **"Misâl âlemi"**nin sûretleri insâna, rü'yâda; "havâss"a ise, hem rü'yâda, hem de uyanıklık halinde münkeşif olur.

2. Misâl mertebesine bitişik ve onun bir kanalı durumunda olan ve "insânda mevcûd" bulunan **"hayâl"**dir. Buna yukarıdaki **"hayâl-i mutlak"** mertebesine nisbetle, **"hayâl-i mukayyed"** isimleri de verilir. İnsân vücûdunda bulunduğu için **"hayâl-i muttasıl"** (bitişik hayâl) de denir. Çünkü bunun insân varlığı dışında vücûdu yoktur. Bu âlemin idrak edilebilmesi için insânın "hayâl kuvveti" şarttır. Bu **"rü'yâ âlemi"**dir. Bir tarafı misâl âlemine ve bir tarafı da insâna bitişik olan **hayâl-i mukayyet** âleminde yani rü'yâda süflü/aşağı âleme ait sûretler gördüğü vâkit, bunların bir hakikati olmadığı fâsid/kötü/bozuk hayâllerden ibaret olduğu bilinmelidir. Bunlar mânâsız rüyâlar olup yorumları yoktur. Fakat riyazâtlar ve mücâdeheler ile kâlb aynası saflaşmış ve "şehvet"lerden kurtulmuş ve mâsivâdan uzaklaşmış âriflerin hayâl aynasında görülen sûretler **"misâl âlemi"**nden aksediyorsa, bu hayâller ister uykuda, ister uyanıklık halinde görülmüş olsun, gerçek ve doğrudur. Zira **"misâl âlemi"**, Cenâb-ı Hakk'ın ilim hazinesi olduğu için oradan akseden "hayâl" ler bir hakikati aksettirir. İnsân "hayâl kuvveti" sayesinde misâl âlemine dahil olup, orada temessül etmiş gayb mânâlarına muttali "vakıf" olur. Görülen bu sûretlerin bazıları tabire muhtaç olur, bazıları da tabir gerektirmez. **"Doğru rüya, Allah'tan bir vâhiydir."** (hadis) **"Doğru rüya, peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır."** (hadis) Onun için rü'yâda görülen bu çeşit hayâller **iki kısma** ayrılırlar.

a. Keşf-i mücerred : (Açık Rüyalarda)

Duyularla idrak edilen, sûretlere uygunluğu olan sûretlerin görüldüğü rü'yâdır. Buna gaybda olan sûretlere vakıf olmak denir. Bu türden olan rüyâların tevîl ve tabir edilmesine ihtiyaç yoktur. Görüldüğü gibi aynen zuhur etmesi ümit edilir. **Nûr**, "mutlak misâl âlemi"nin **asli** sıfatıdır. Rü'yâda bu **"nûr"**, insânın "hayâl"i üzerine yayılır. İşte bundan dolayı **"sâdik rü'yâ"** Hz. Peygamber Efendimizde **"vâhy'in başlangıcı"**

olmuştur. İlk vâhyi teşkil eden bu rü'yâları "**keşf-i mücerred**" şeklindedir. Fakat Hz. Peygamber, ilk vâhiylere rüyâda nail olmuş ise de, ona "**uyur**" denilemez.

b. Keşf-i muhayyel : (Tabir Gerektirenler)

Rüyâda, duyularla idrak edilen sûretlere doğrudan uygunluğu olmayan sûretler görmektir. Bu tür rüyâlar tabir edilir; tabir edilmeksizin anlaşılması mümkün olmaz. Tabir ise, rüyâda görülen sûretlerle münasebeti olan duyular âleminden bir sûret ile yapılır. Mesela Rasûlullah'ın, rüyâda kendisine ikram edilen "**süt'ü**" "**ilim**" ile yorumlamaları gibi... **Süt** ile **ilim** arasındaki bağlantı, "**süt**"ün, beden için, **gıda**; "**ilm**"in de, Rûh için **gıda** olmasıdır. Rüyâ tabirinde belirli kaide, kanunlar yoktur. Rüyâda görülen tabire muhtaç sûretlerin yorumu, ancak kendisine "**ilm-i Nûraniyyet**" ihsan edilmiş kimseler tarafından yapılabilir. Kendisinde bu ilim olmayan kimseler rüyâda görülen sûretlerin mânâsını anlayamazlar. Zira rüyâda benzer sûretler gördükleri halde her şahsa ayrı yorum yapılır.

Şehâdet âlemi: (Şehâdet mertebesi **zât**'in hariçte cisim sûretiyle zuhurudur.) **Misâl** âlemindekinin aksine olarak bu âlemdeki varlıklar, cüz'ler haline konabilir, bölünebilir, yarılabılır ve bitişebilirler. Bu mertebeye "**şehâdet âlemi**" denilmesinin sebebi, beş duyu ile idrak edilmesi ve aşıkâr müşahede edilebilmesidir. Bu âlemdeki sûretler "**rûh sahibi olan**" ve "**rûhu olmayan**" diye ikiye ayrılabilirse de, hakikatte her varlığın kendi mertebesi itibarıyla bir "**rûh**"u vardır. Zira "**şehâdet âlemi**"ndeki her sûretin "**a'yân-ı sabite**" mertebesinde, "**sabit**" olan bir "**ayn**"ı yani hakikati vardır. İşte bu "**hakikat**" bu sûretin "**müdebbiri**" (tedbir edicisi), "**mutasarrıfı**" (tasarruf edicisi) ve "**rûhu**"dur. Fakat şehâdet âlemindeki bütün varlıklarda "**hayat**" kemâl halinde tezahür etmemiştir. Zira bunların bazısının taayyünü, "hayat"ın tam olarak zuhur bulmasına müsait değildir. "**Şehâdet âlemi**"ne "**kevn ve fesad**" (oluş ve bozuluş) âlemi de denilmiştir. Zira "**kevn**" bir sûretin meydana gelişi, "**fesad**" ise, bu sûretin dağılıp yok oluşudur. "**Şehâdet âlemi**"ndeki oluşumları meydana getiren isimler, yüce Hakk'ın "**Melik**" ismi kapsamındadır. Gerçekten bu âlem, hiçbir âleme benzemeyen ve hepsinden kemâlli olan "**Hz. Şehâdet**"tir. **Melikkiyyet**; Bütün isim ve sıfatlar kendi hakkını almış olarak faaliyet sahasına gelmeleridir.

"**Hazret-i Şehadet**" ef'al âleminde,

1. **Allah'ın** tenezzülü
2. **Kûr'ân'ın** tenezzülü
3. **İnsân-ı Kâmil'in** tenezzülü
4. **Zâtının** tenezzülü
5. **Beyt'inin** tenezzülü
6. **Mânâların** tenezzülü
7. **Sıfatların** tenezzülü
8. **Rûh'un** tenezzülü
9. **Nûr'un** tenezzülü
10. **Esmâ'ların** tenezzülü
11. **Meleklerin** tenezzülü
12. **Nefs'in** tenezzülü
13. **Mertebelerin** tenezzülü
14. **Âdem'in** tenezzülü
15. **Peygamberlerin** tenezzülü
16. **Kitapların** tenezzülü
17. **İblis'in** tenezzülü
18. **Muhabbet'in** tenezzülü
19. **Lika** (buluşmanın) tenezzülü
20. **Hakikat-i Muhammed'in** tenezzülü vardır.

Bu kadar çok tecelliyi ancak içinde yaşadığımız ef'al "**Hazret-i Şehadet**" âleminde bulmaktayız. Bu kadar değerli bir âlemin kıymetini bilmeliyiz. - Kendine gelme kendini bulma, - Lika (mülaki-buluşma), - Sevgi muhabbet aşk, - Zuhur tecelli, - Bilinç ilim, - Var olma kimlik bulma, ilâhi benlik, - Kitabullah Habibullah Marifetullah tahsili bu âlemedir ve burada kazanılmaktadır, - Burası ilâhi yaşamın tatbikatlı her mertebeden sınıfları olan ilâhiyyat tahsili yapılacak yegane okuldur. - Beytullah da buradadır. Ancak bütün bunlardan bizleri uzaklaştıran zıt güçler de "**şeytan**" buradadır. Her işlere yardımcı güçler de "**melek**" buradadır. Her türlü ahlâkları olan hayvanlar da buradadır ve insânlar da buradadır. İşte bu güçler arasında öyle bir yaşantı (cümbüş) vardır, ki akıllâr hayrette kalır. Birbirine karışmış olan bu yaşam sahnesinin ismi "**âlem-i şehâdet**" üzerinde bulunduğumuz yer de, bizim dünyamızdır ve bu âlemlerde bütün isimlerin zuhur sahası ve oyun sahnesidir. Âlemlerin meydana gelişi, her varlığın kendi mertebesi itibarıyla "**zât-ı Ulûhiyyet**" i "**takdis**" (mukaddes) kılmak içindi. **Madde - Cisim - Melikiyyet:** Ef'al âlemi: "**Âlem-i Nasût**" "**Vücûd'u mutlak**"ın her mertebede, "**vücûd'u mevcud**" olarak **zahir** ismiyle zuhur edişinden ibarettir. "filler kuvvet ile meydan geleceğinden, efali ilâhiyye dahi Malaike-i kiram ile zahir olur." **Fiil** kuvvete, **kuvvet** iradeye, **irade** ise, zâta bağlı olduğundan, ortaya çıkan fiil zâtın o mertebedeki ismi ile

zuhuru demektir. **Ef'ali ilâhi** dahi her tenezzülünde o mertebenin ismi ile bir kuvvet ve güç neticesinde zuhur etmektedir. zâti ilginin insânla birlikte olmasıdır bu âlemin tamamı **"tafsil-i Kûr'ân"** dır. Diğer ismi ile **"Kûr'ân-ı ef'aliye"**, fiili Kûr'ân'dır. Zuhur ve müşahede âleminde zât-ı ilâhinin şiddetle zuhurundan başka bir şey değildir. Zât-ı ilâhi rûh, **nûr** ve **madde** mertebesiyle zuhurdadır, bunlardan **"nûr"** ve **"rûh"** unu tekrar geri, yani kendisine çektiğinde âlemlerden eser kalmayacaktır. **"külle yevmin hüve fiy şe'nin"** **"O, her gün yeni bir iştedir"** *"Fusûsu'l Hikem"* adlı eserinde Muhyiddin-i Arabi Hazretleri bu ayet hakkında şöyle demektedir:

"Vücut-u mümkinat, varlıkların suretlerini Hakk'ın zuhurundan var etti. Ve bu zuhur ise Tecelli-i Hak'tır. Tecelli-i Hak'ta başka (gayrı) yoktur. Tekrarı dahi yoktur." her an bütün alemde ve varlıklarda değişimde **"şe'nde"** olan bizzat O'dur. Bütün suretler, zuhurlar **"Tecelli-i Hak"**tan başka bir şey değildir. Ve bu **"Tecelli-i Hak"**ta **"baka"** yoktur: Hiçbir şey sabit değildir. **"Tecelli-i Hak"**ta **"baka"** olmadığı gibi tekrarı dahi yoktur. Aynı tecelliyi iki defa tekrarlamaz, bir varlığa iki defa aynı tecelliyi yapmaz. Yani imkan aleminde (bu alemde) var olan bu vücut, bu varlıklar, hangi şey nerede meydana getirilecekse orada meydana gelen, Hakk'ın **zahir** ismiyle zuhurundan başka bir şey değildir. Cenab-ı Hakk bu varlıklarda **"ef'al"**, **"esma"**, **"sıfat"** tecellilerini sürdürmektedir. İnsanda da **zati** Tecellilerini zuhura getirmektedir. **"O her an yeni bir şandadır.."**. Düsturunca, mertebeler ve makamlar vardır... Her makamda bir oluş ve her mertebede ayrı bir yüz gösterir... Her yüzde ayrı bir güzellik; her güzellikte ayrı bir aşk; her aşkta ayrı bir gamze; her gamzede türlü işve; her işvede türlü oyun; her oyunda türlü naz; ve her yerde de türlü avaze gösterir... Onun için aşık kararsız, tutkun, divane olur... Türlü türlü hallere ve sevdalara uğrar, kah kabz ve celal mazharı, kah bast, zevk, şevk, ve safay-ı cemal mazharı olur... Kah nazla, kah niyazla sıfatlanmış olur. Değişik değişik işve ve nazlarla daima aşk halinde, cilve, şive gösterir ve bunların hiçbirisini arif reddetmez... Hal böyle olunca, aşık kendini nasıl belirli bir itikad ve hal ile kayıtlasın...

YAKÎN TEVHÎD-İ ESMA

ZİKİRİ: Vahid Vahid **Ya Vahid**

ALEMİ: Esmâ-i Hakikati Muhammedi; Melekut Alemi

Vahid esmasının kısaca anlamı: İsim ve sıfatlarında mutlak Bir olan, şeriki ve misli olmayan Zat. Gerçek BİR, hep BİR, daima BİR olan Zat. Ezelde ve ebedde BİR olan.

TEVHÎD ZİKİRİ: **"İlâ mevcude illallah muhammeden resulullah**

(Allah'tan başka mevcud yoktur, Muhammed Allah'ın resulüdür)

"İlâ ilahe illa Allah; İlâ mevcude illa Hu"

(Allah'tan başka ilah yoktur; O'nun ilahi hüviyetinden başka mevcud yoktur)

İDRAK AYETİ: **"Allahü İlâ ilahe illa hüvel esmaül Hüsna"** (Taha/8)

Mealen: **"En güzel isimleri ilahi hüviyetinde barındıran Allah'dan başka ilah yoktur"**

İDRAK AYET **"Hüvellahül hakülül barıul musavviru lehül esmaül Hüsna"** (Haşr/24)

Mealen: **"O ilahi hüviyeti ile öyle bir Allah'tır ki halıktır, baridir, musavvirdir, ilahi hüviyeti bütün güzel isimleri içine alır"**

İDRAK AYETİ: **"Ve hüve meaküm eynema küntüm"** (Hadid/4)

Mealen: **"Nerede olursan O ilahi hüviyetle sizinle beraberdir"**

İDRAK AYETİ: **"Ve lillahil meşriku vel magribu fe eynema tevellu fesemme vechullah, innellahe vasiun alim"** (Bakara/115)

Mealen: **"Doğuda batıda Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın vechi oradadır. Muhakkak ki Allah vasi ve alimdir."**

İDRAK AYETİ: **"Küllü men aleyha fe'nin ve yebka vechü Rabbike zülcelali vel ikram"** (Rahman/26-27)

Mealen: **"Varlık aleminde bulunan her KİM'lik fanidir, ancak yüce ve ikram sahibi Rabb'ının VECHİ (Zatı), varlığı bakidir"**

YAŞANTISI: İsimler mertebesinde ilahi hüviyeti, mevcudları tanımak, onlara YAKIYN elde etmek.

Her fiilin Allah'ın güzel isimlerinin zuhuruyla ortaya çıktığını, kendinin ve alemlerin bu isimlerle zuhura çıktığının yakın olarak idrak edilmesidir. Kendinde ve alemlerdeki her şeyi, esmalar kanalıyla değerlendirmeye alır. Tüm esmaları birleyen ise VAHİD olan ALLAH'tır.

"Muhammeden Resulullah" Kur'an'ı ve Sünneti Muhammediye'yi temsil ettiğinden, Mutlak Zati Vücut'a bağlı ve O'nunla kaim olan mevcudlarda, temsili ve tafsili Kuran'dırlar. Kendi mertebesinde Kur'andan yansımaları alır. Kur'an **"cemi esma ve sıfatı cami Zat"** olarak tanımlanır. İlâhi hüviyetten, Zat mertebesinde kökenini alan Kur'andaki tüm isimlerle irtibatlı mevcudların kendilerini terbiye eden, Hakk'ın Zatına ulaşmalarını sağlayan ilâhi isimlerle münasebetleri vardır. İlâhi Zati Vücut ile mevcudların vücutları arasında bu irtibat ve münasebeti sağlayan her mevcudun kendine has bir ilâhi isimle ilişkisi vardır. Bu irtibatı sağlayan ilâhi isme Rabb-ı has adı verilir. Tüm esma-i ilâhiyeler, ilâhi Zati nurdan menşeli, esma-i nuru ilâhiyeler şeklindedir. İlâhi Nur'un mahiyeti, hakikati bilinemediğinden, esma-i nuru ilâhiyelerinde mahiyet ve hakikatleri tam olarak bilinemez. Ancak fiilleri, etkileri ve eserleri, sonuçları ile malum olurlar, bilinip idrak edilirler. Mevcudların Kur'andan olması ve Hakikat-i Muhammedi ile irtibatları bu isimlerdedir. Her bir ilâhi isim potansiyel olarak tüm esmaların etki ve sonuçlarını doğurabilir. İsim Zatin aynıdır. Zatin kontrolündedir. İsimler melekler ile faaliyete geçtiğinde, şahadet aleminde etkileri, sonuçları ve eserleri zuhura çıkar, bunlarla müşahade edilirler.

Mevcutların zahirleri ile batınlarını ilişkilendiren ilâhi isimlerdir. İlâhi isimlerin açığa çıkmasını sağlayan ise aslen İlâhi Zattır. Allahü Teala bu isimleri vasıtasıyla uluhiyetini mevcudlar üzerinde sürdürür. Her mevcudun zatını, nefsi temsil ettiğinde Rabb-ı hasların nefisler üzerinde etkileri vardır. Zatta irtibatlarını sağlarlar. Mutlak Zati temsil eden hüviyeti mutlakdır, hüviyet gaybı diyede adlandırılır. İlâhi hüviyet isim mertebesinde mevcuda izafi hüviyet, kimlik sağlar. Her mevcudun izafi hüviyeti, ilâhi hüviyetten olan payı, hissesi kadardır. İsim tecellisinden aldığı pay

kadardır. Mevcudun hakikati olan ayan-ı sabitelere düzenleyen ilahi isimler ve sıfatlardır. Bu nedenle zahir ismiyle açığa çıkan her mevcud, isim mertebesinde ilahi hüviyetten izler taşır. Tabii ki her mevcudun kendi mertebesinde. Mevcudların izafi hüviyetlerini temsil eden Rabb-ı haslarıdır. Rabb-ı has aracılığı ile tüm esmaların özelliklerini zuhura çıkarabileceğinden, esmaların sonuçları ve etkileride çokluk oluşturmaktadır. İlahi hüviyet ile irtibatı sağlayan Rabb-ı has ve tüm esmalar hüviyet gaybı olarak da adlandırılan la taayyün mertebesinde örtülmüş ve gizlenmişlerdir ve faaliyetleri yoktur. Bu mertebede ne isimden, ne sıfattan, nede resimden söz edilmez.

Allah ismiyle uluhiyeti Zat mertebesinde isim ve sıfatların etkileri, taayyün mertebelerinden tenezzül ederek melekut aleminde faaliyete geçerler ve etkileri şahadet aleminde müşahede edilir.

İlmi Zat mertebesinde tüm mevcudat isim ve sıfat hakikatleri olarak Ferdietü Zatta yani ilk ilmi farklılaşma mertebesinde ayan-ı sabiteler olarak aklen ayrımlanırlar. Bu mertebeye Ferdietü Zat olarak bilinir. Ferdietü Zat mertebesi, İlmi Zat mertebesinde, mevcudların hakikatlerinin (ayan-ı sabite) ayrı ayrı olarak farklılaştığı mertebedir, Zati bir mertebedir. Ayan-ı sabitelerin bu mertebede isim ve sıfat hakikatleri olarak hariçte vücudları yoktur. Hariçte zuhura çıkan mevcudlar bunların suretleridir, isim ve sıfatların etkileri ve sonuçlarıdır.

Bu nedenle mevcudlar ilahi hüviyetin suretleri olarak, izafi hüviyetler olarak hariçte zuhura çıkarlar. İlahi hüviyetin aynısı değil, gayriside değillerdir. Mevcudlar Allah ismi camisi ile zuhura çıkmış, ilahi vücudun zahir ismiyle görüldüğü suretlerdir. Mevcudların aslında ilahi hüviyete dayanmaktadır. Zahir ismiyle açığa çıkışından ibarettir. Kur'anın ilgili bölümünü temsil etmektedirler. Kur'anın tafsilinde her mevcud yerini alır. Kur'an ilahi hüviyeti temsil ettiğinden, her mevcud kendi mertebesi kadar ilahi hüviyetten hissesini alır. Yani izafi ve itibari hüviyetlerdir. O (Hüve)'nun zuhur ve tecelli mahalleridirler. Taayyün mertebelerinde seyrederek zuhura çıkmış, tecelli kadar, tecelli ölçüsünde O'ndandır. Tecelli ölçüsünde O'nu temsil eder. Mevcudlar yok olduğunda Hüviyeti Zat'ın da bir eksiklik olmaz. Mevcud zuhura çıktığında Hüviyeti Zatında fazlalık olmaz. O, bütün bunlardan münezzehtir. Mevcudlar O'nun varlığı ile kaimdirler, O'nun varlığı ile varlıklarını devam ettirirler. O'nun zahir ve batın isimlerine muhtaçtırlar. Varlıklarını ancak O'nun hüviyeti ile devam ettirdiklerinden O'nun indinde muhtaç, fakir ve acz içindedirler. Hüviyet-i Zat olarak O, alemlerden ganidir. Bu gerçekler sebebiyle **"İlâ ilahe illallah benim kalemdir, oraya giren kurtulur"** buyurulmuştur.

"O ilahi hüviyeti ile her an bir tecellidedir" ayeti her an tecellide olan Zat, bu mertebede isimleri ile faaliyettedir. Bu faaliyetin devamlılığı için her isim kendini zuhura çıkaracak bir tecelli mahalli talep eder. Esmaların çokluğu nedeniyle, fiiller, işler sonuç ve eserleride çoğalmıştır. Bunları birleştirip, bütünleştiren uluhiyeti Zat mertebesidir. Bu mertebeyide zuhura çıkaran Hüviyet-i Mutlaka mertebesidir. Her taayyün ile farklı zuhurları olan tek Vücuttur. Bu nedenle **"Nerede olursanız olun Hu (ilahi hüviyet) sizinle beraberdir"** (Hadid/4) buyurulmuştur. Zuhurda olan tek hakikat ve tek Zatın farklı yönlerden, isimlerden, farklı farklı açığa çıkmasından ibarettir. İşte bu mertebede bunları bilme ve yakın olarak bunları hem nefste hem de dış alemde idrak etmektir.

Aslında tüm taayyün mertebeleri her zerrede iç içedir. Sadece kolay anlaşılması ve akıl ile idrak edilebilmesi için mertebeler belirtilmektedir.

Her mevcudun, kendi mertebesinde, tecelli oranında bu ilahi hüviyetten yansıttığı kadar hissesi vardır. Bu o mevcudun izafi hüviyetidir. Kur'an ve Hakikat-i Muhammedi'den hissesidir. Her mevcud istidat ve kabiliyetleri oranında bu hisseden payını almaktadır.

O (ilahi hüviyetiyle) öyle bir Allah'tır ki Halık, Bari, Musavvir olup tüm esmaül hüsnayı hüviyetinde barındırmaktadır. Allah ismiyle uluhiyetini ilan eden ilahi hüviyet, bu uluhiyetini zahirde göstermek ve bilinmek için, Halık ismi ile halk edip, Bari ve Musavvir esmaları ve en güzel isimleri ile mevcudları kendi mertebelerinde en güzel şekilde, zahir esmasıyla zuhura çıkarmaktadır. İnsan ilahi isimleri idrak edip, bu esmaları zuhura çıkarabilecek tek canlıdır. İnsanın Allah indindeki kerim değeri buradan kaynaklanır. Yani insan Kur'anı yaşayıp, ilahi hüviyetin özelliklerini yine O'na sunarak gösterebilecek varlıktır. İnsanların yaşadıkları her hadise Kur'andan olup, Kur'anın temsili ve tafsilidir. İnsana düşen görev, Kur'andan hangi ayet ve sureleri temsil ettiğini idrak etmesidir. Kur'andaki yerini tespit edebilmek oldukça önemlidir. Dengeli bir nefis muhasebesi ile insan Kur'andaki yerini bugünden tayin edip, geliştirebilir. Nefis muhasebesi bu nedenle övülmüş ve teşvik edilmiştir.

Kendi izafi hüviyetinin ve alemlerdeki her mevcudun izafi hüviyetinin, ilahi hüviyetten esma düzeyinde hissesi olan kişi, **"Nereye dönerseniz Allah'ın isimlenmiş vechi (zati) orasıdır"** ayetinin idrakine ulaşır. Zira her mevcudda Allah isimler yönüyle tecellidedir.

Bu hakikate ulaşan kişi, her kimliğin, her mevcudun fani olduğunu ve Allah'ın Zatinın (vechi) baki olduğunu da idrakine varacaktır.

İlahi İsimler ile ilgili biraz bilgi vermek istersek şunları diyebiliriz:

Hız. Resul (sav) şefaât kapısının fethinde ilahî isimler üzerine öne geçti. Çünkü O'nun kalbi, isimlerin hepsini toplamış olan "Allah" isminin görünme yeri ve vücudunda "Rahman" isminin görünme yeridir. Rahman isminin saltanatı diğer isimler üzerine zahirdir. Nübüvvet ve velayet hükümleri Zati lütuflardandır. İlahî isimlerin lütuflarına gelince, bilki Allah Tealanın mahlukatına bahşettiği lütufları kendi tarafından o mahlukatına rahmettir ve lütufların hepsi isimlerden çıkar ve ulaşır. Bu rahmette ya saf rahmet olur veyahut karışmış rahmet olur. Saf rahmet dünya hayatında yiyecek, giyecek, nikahlı eş, ev ve benzeri leziz rızıklardan tayyip, yani helal gibi ki, kıyamet gününde hesap kederinden, vebal ve belanın ulaşmasından uzaktır. Ve bu bahsedilen rızık, vücut arşı üzerine tecelli edici olan Rahman ismi verir. Bu ilahî lütuflar halis rahmettir, başka bir şey ile karışık değildir.

Karışmış rahmet, kokusu veya tadı kötü bir ilacın içilmesi gibidir ki, bunu içtikten sonra hastaya rahat gelir. Bu da ilahî lütuftur. Çünkü her ne kadar kokusu veya tadı kötü olan ilaç içilirken hasta bir azab duyduğu yönle bu hal "Muazzib" isminin görünme yeri olur isede, daha sonraki hali "Rahman" isminin görünme yeri olan rahat takip edildiğinden bu "Muazzib" ismi, "Rahman" isminin hizmetkarı olur. Çünkü ilahî lütuflar, isimlerin hizmetkarlarıdır. Bir hizmetkar ve tabii olanı vasıtasıyla bir hizmet ileri getirmedikçe, ilahî lütufların salınımı mümkün olmaz. Çünkü ne kadar ilahî isim varsa hepsi "Allah" ve "Rahman" isimlerinin altında mevcuttur ve o isimler bu iki ismin hizmetkarlarıdır. Nitekim Allahü Teala buyuruyor:

"Ey Resulüm, De ki: İster Allah deyin ister Rahman deyin, hangisi ile dua ederseniz, en güzel isimler O'nundur"

Bilinsin ki ilahî lütufların hepsi zat ve sıfatları içine alan uluhiyet mertebesinden feyz olunur. Fakat bu feyz olunma Zat yönünden değil, sıfatlar ve isimler yönündendir. İlk feyz olunan şeyde vücut ve hayat rahmetidir yani izafi yokluktan ihraçtır.

Her bir ilahî isim bir hazinedir ve bütün isimler "Allah" isminin altında toplanmıştır. Bundan dolayı "Allah" ismi bütün hazinelerin hazinedarındır. Her bir ismin hazinesinden gelen lütufları, hepsinin hazinedarının "Allah" ismi olması yönüyle, O verir. Şu halde veren Allah'dır.

Allah bu lütufları, her bir görünme yerinin idarecisi, ruhu ve Rabb-ı hası olan has ismi ile bilinen kader üzere o hazineden ihraç eder. Yani ezelde istidad lisanı ile Haktan talep ettiği ve onun bu talebi üzerine Hakk'ında onun hakkında hükmettiği şey ne ise onu verir.

Mademki ilahî isimlerin eserleri başka başkadır, elbette isimlerin hakikatlerinde başka başka olması lazım gelir. Ve her bir ismi, diğer isimden ayıran hakikati vardır. Her bir ismin hakikati diğer bir ismin hakikatinden ayrı olduğu gibi, ilahî lütuflarda farklı olur. Bununla beraber lütufların hepsi bir asıldandır. Yani bütün isimleri toplanmış olan Hakkın bir olan Vücutundandır (Hüviyet-i Mutlaka, Mutlak Vücut). O'da Ahadiyeti Zatıdır. Fakat Ahadiyyeti Zatinin, Zatiyyeti yönünden lütuflar çıkmaz. Çünkü o mertebede hiçbir tecelli olmaz. Lütuflar ancak ilahî isimler kanalıyla ulaşır. Bundan dolayı Allah Teala her lütufları bir hususî isim hazinesinden verir. Ve isimlerin istidadları başka başka olduğundan, o isimlerin hazinelerinde ki lütuflar tabiki birbirine benzemez. Şu halde lütuflar birbirine benzemez, bir diğerinden ayrılır. Lütufların birbirinden ayrılmasına sebepte isimlerin bir diğerinden ayrı olmasıdır. Bundan dolayı uluhiyet o kadar geniştir ki, sonsuz olan isimlerin birbirinden farklı olan hakikatlerini toplamış olduğu yön ile, onda asla tekrar eden bir şey bulunmaz, yani ulaşan lütufların bir benzeri asla tecelli etmez. Çünkü bitmez ve tükenmez bir hazinedir, sonsuzluktur. **"O her an bir tecellidedir"** (Rahman/29) ayeti bu gerçeği anlatır. İşte bunların hepsi isimler dolayısıyla ilahî tecelliler ve ilahî lütuflardır ve O'nun işleri sonsuzdur. O, celil ve cemil; Zahir ve Batın; Evvel ve Ahir gibi zıtları kabul eder. Zıtları kabul eden Vücut, kendi Vücutunun (Mutlak Vücut) aynıdır, kendi Vücutunun gayrı değildir. Örneğin insanın vücudu gülmeyi, ağlamayı; gazabı ve rızayı, gam ve sevinci kabul eder. Bunlar ise birbirinin zıddı olan şeylerdir. Ve insanın bir olan hakikati, kendi vücudunun aynıdır, gayrı değildir. Ve o zıtlar Zati işlerdir. İşler arasındaki zıt oluş, bir diğer işe göredir.

Sonsuz görünme yerlerinden her bir görünme yeri ilahî işlerden bir iş (tecelli) olan bir has ismin (Rabb-ı has) görünme yeridir. Hakkın Mutlak Vücut'u o isim dolayısıyla, o görünme yeri suretinde taayyün etmiş ve kayıtlı olmuştur. Bu görünme yeri Latif olan Mutlak Vücut'un mertebeye mertebeye kesifleşmesinden meydana gelmiş bir aynadır ki, onda her bir ismin sureti yansıyıcı olmuştur.

Örneğin: Bir kimsenin sureti bir aynada görüldüğü zaman o hayali surette, hayalin sahibi olan görenin vücudundan bir şey mevcuttur denemez. Ancak o hayal ile hayal sahibi arasında esassız ve tarife sığmaz bir bağlılık mevcuttur.

İnsanların Rabbi, yani kendilerini terbiye eden has isim (Rabb-ı has) için, insanların nefsi, canı ile esassız ve kıyassız bir bağlılık vardır. Çünkü her bir has isim bir zati iştir. Hak, ilim mertebesinde bu tecelli (iş) ile taayyün edici olur. İlmi suretler bu işlerin gölgesidir. Ondan sonra ruhlar mertebesine tenezzül edip yine bu işin ilmi sureti üzere, o mertebenin icabına göre taayyün eder ki ruhlar, ilmi suretlerin gölgesidir. Ve aynı şekilde misal ve şahadet mertebesine tenezzül eder. Bundan dolayı her bir mertebeye taayyün etmiş olan suret kendinden önceki mertebeye taayyün etmiş bulunan suretin gölgesi gibidir. Gölge sahibi ile gölge arasındaki bağlılık esassız ve kıyassızdır. Ve bir

kimsenin üzerinde vücudunun halleri dolayısıyla türlü türlü suretler açığa çıkar ise de, onda kendi nefsinden başka bir şey yoktur. Çünkü her bir kimsenin hakikati ilahi ilim mertebesinde Hakkın Vücuduyla taayyün etmiş olan Zati işlerden bir iştir. O ilahi işin istidadı neden ibaret ise, zati gereği olan şeylerin hepsi O'nun hazinesinde toplanmıştır. Her bir mertebede o mertebenin icabına göre, vakti geldikçe yavaş yavaş kuvveden fiile gelir. Bundan dolayı bizim üzerimize doğduğumuz günden öleceğimiz dakikaya kadar, ne suretlerde ilahi lütuflar ulaşmış ve ulaşacak ise, hep kendi hakikatimizden, nefsimizden ve ayan-ı sabitemizden ulaşmıştır ve ulaşacaktır. Hakikatimizin ambarında mevcut olmayan şeylerin bizlere ulaşması imkansızdır.

Hakkın vücudunda zahir olan suretlerde Hakk'ın vücut aynasında yansıyan ayan-ı sabite suretleridir. Bundan dolayı her bir keşf sahibinin Hakk'ın vücudu aynasında müşahede ettiği suret, kendi zatının ve hakikatinin yani ayan-ı sabitesinin suretidir. Bu gördüğü suret, mahal ve mertebe dolayısıyla bir yönden değişmiş olur. Yani keşf sahibinin gördüğü suret, kendi ayan-ı sabitesinin aynı olmakla beraber, o sureti hangi mertebede görmüş ise, o mertebenin icabına göre müşahede eder. Çünkü o suret, mertebelerin gereklerine göre doğal olarak değişir. Yani ruhlar mertebesinde başka, misal mertebesinde başka ve şehadet mertebesinde başka olur. Fakat hepsi ayan-ı sabitenin suretidir. Ancak mahalle göre değişmiştir. Yani Hakkın tecelli ettiği mertebede ismin hakikatini bilmesi sebebiyle o ismin istidadının kabul ettiği şeyde bilir. Çünkü her bir isim için, onda tecelli edici olan Hakk'tan ona mahsus bir kabul vardır. Latif isminin kabulü, Müntakim isminin kabulünden başkadır, diğer isimlerde buna kıyas edilebilir. Her bir kişi istidadına göre talep eder. İstidada vakıf olmak ise güçtür. Çünkü istidatların kaynağı ayan-ı sabitedir. Kevn aleminde her bir görünme yerine ulaşan lütuflar kendi has isminin (Rabb-ı has) istidadına göre bulunduğundan, bu isimlerin lütuflarında kabiliyet şarttır. Ve kevn aleminde olan bu isimlerin tecellilerine "mukaddes feyz" derler. Halleri değiştirici olan Hakk'ın lütfudur. Mudil ismi tesiri altında olan bir kişiye ilahi lütf, Hadi ismi ile ulaşır. Çünkü "akdes feyz" denilen O'nun Zati lütfu istidatları dolayısıyla ayan-ı sabiteye kabiliyet bahşetmiştir ve "mukaddes feyz" denilen isimlerin tecellileri bu kabiliyet üzere gelir. Sebepler dediğimiz şeyler, Hakk'ın Vücudunun bağıntıları ve izafetleridir. Halkedilmişlerin vücudu dediğimiz, alem görünme yerlerinin tamamı, izafi vücuttan ibaret olunca, bu izafi vücutlara kabiliyet Zati lütfundan ileri gelir. Hakkın isimlerinin tecellileri ile açığa çıkması Zatının gereğidir. Sebeplere bağıntılı işlerin olması ise isimlerin lütfudur. Hasta olan bir kişinin Şafi ismine başvurarak doktora gitmesi gibi. O sebepleri koyan ezelde her neyi kaza ve takdir etmiş ise, meydana sebep görünmese bile, mutlak kudret o sebepleri açığa çıkarır. Örneğin bela sebepleri mevcut iken, o sebepleri yırtıp, yok edip, onun yerine nimet sebeplerini hazır kılar.

"Bana dua edinki icabet edeyim" (Mümin/60) ayetince talip, muradını talep etsin diye, Hakk Teala işlerin bitmesini sebep üzere bina etmiştir. Bundan dolayı herkes gözünü sebeplere dikmiştir. Talep sahibinin yolunda sebep bulunması hikmet icabıdır. Sebeplere takılıp, sebepleri ortaya getirenden gafil olmayalım. Tevhide dört elle sarılalım.

Bu arada bir hususa daha değinelim.

Her ilahi ismin delalet edişi ikidir. Biri zat, diğeri kendisinin mevzu olduğu özel manadır. Örneğin Rezzak dediğimiz zaman aklımıza Hakk'ın Zatı gelir. Çünkü hakiki Rezzak ancak Hakk'ın Zatıdır. Fakat rızık verebilmek için Rezzak, Hayy, Alim, Semi, Basir, Halik, Rab, Musavvir, Ganiyy vb. ne kadar isimler var ise hepsine haiz olmak lazım gelir. Bundan dolayı Rezzak ismi Zata delalet etmesi yönünden bütün isimler ile isimlenen ve nitelenen olur. Fakat kendine mahsus olan mana yönünden bütün isimlerden ayrılır. Çünkü Rezzak'ın gördüğü işi Alim, Semi, Basir, Musavvir'den beklenmez. Şu halde isim, zata delaleti yönünden isimlenendir. Fakat taşıdığı özel manaya delaleti yönünden isimlenenin gayri olur.

İsimler ve sıfatlar, Vahid Zat (Vahdeti Vücut) olan Cenab-ı Hakka raci bir takım nispetler ve izafetlerdir. Mutlak Vücut'da yani Vahid Zatta kesret yoktur. Kesret denilen şey Mutlak Vücut'un nispetler ve izafetlerle zuhura çıkmasından ibarettir. Esmâ-i ilahiyenin çokluğu kesret hükümlerini açığa çıkarmıştır. O ise nefsinde ve Zatında tektir. Taayyün mertebeleri ile Tek Nefis ve Zat çoğalmıştır, kesret hükümleri zuhura çıkmıştır. Herhangi bir mertebede Hakkın bulunmaması düşünülse, o mertebe mevcut olmaz. Zat her taayyün mertebesinde bir libasa bürünerek zuhura çıkar. Bu ise tevhidin ve vahdaniyetin gereğidir. Vahdaniyet her şeye saridir, her şeye sirayet etmiştir. Vahdaniyetten başka bir şey yoktur. Taayyün mertebelerinde isimlerin ve hakikatlerinin eserleri, onların suret ve mazharlarının aynıdır. Hissi ve misali suretlerin ruhu bu hakikatlerdir. Her hakikat ve hakikatin hükmü Hakkın dilemesiyle, hakikatin suretinden bilinir. İsim ve hakikatlerden her birisinin hükmüde eserinin ortadan kalkması ile ortadan kalkar. Allahu Tealanın bütün ilahi esmalarının manaları şu dört kelime içindedir. Bunlar **"sübhânallah", "elhamdülillah", "İlâ ilâhe illa Allah"** ve **"Allahuekber"** kelimeleridir.

İnsanın ve her mevcudun hakikati, ilahi isimlerin hakikatini ihtiva eder. Bu hakikat, Hakkın İlminin kendi Zatının aynı olması açısından Hakkın ilmindeki hisselerin nispetinden ibarettir. İnsanın ve her mevcudun ayan-ı sabitesi ilahi isim ve sıfatlardan ibarettir. Hakk Teala Rububiyetinin tüm mertebelerde zahir olması için, ayan-ı sabiteyi kendi isim ve sıfatlarıyla, ruhlarında ayan-ı sabite ile, cisimleride ruh ile terbiye etmekte, tasarrufu altında tutmaktadır. Bu nedenle sen, senin üzerine hakim ve sende zahir olan ilahi ismin abdisin. Çünkü o isim seni terbiye ve tedbir etmektedir. Ve

sen dahi, o ismin terbiyesini ve sende ahkamıyla zuhur ve kemalatını kabul eylemek suretiyle o ismin Rabbisin. Bu Hakkın zahir ve batın isimleri ile zuhuru nedeniyledir. Batını ile zahirini; zahiri ile batınını terbiye etmektedir. Yani sen hüviyet-i ilahiyenin (ilahi hüviyet) sende zuhuru itibariyle rabsın. Ve yine sen taayyünün ve "kayıtlanmış" ve "sınırlanmış" suretin itibariyle abdsın. Hakk indinde mevcut ve malum olursun. Malumlar da, sadece kendilerini bilen nefsinde (Hakkın Zati Nefsinde) şekillenmeleri açısından ele alındıklarında "batın harfler" olurlar.

Eğer her ayan-ı sabite ve her bir hakikati, kendisine tabi sıfat ve lazımları ile birlikte dikkate alınırsa, bu bilinen hakikat bu itibar ile "batın kelime" olur.

Bunlar kelimelerin nefsi ile zuhuru açısından ele alınır ise "zahir harfler" ve "zahir kelimeler" olurlar.

"Mevcut" tan kasıt izafi vücud aleminde aşikar olmuş olan suretlerdir. Bu mevcutlar Kurandan olup; bazen harfler, bazen hareketler, bazen kelime, bazen bismelenin noktası ve daha ötesini temsil eder. İnsan bunları zuhura çıkarabilir. Mana olarak temsil ettiğinin değerinde ve mertebesinde kıymet taşır. Ayan-ı sabitesindeki hakikatleri zuhura çıkardığı ölçüde, manasını taşır ve temsil eder.

Hakkın Mutlak Vücudunun tenezzülleri, isimlerin kemalatının açığa çıkması içindir. İsimlerin kemalatı ise bütün isimlerin fiilen açığa çıkmasına istitadlı olan insan-ı kamil mertebesine tenezzülü ve taayyünü ile zuhura çıkmaya bağlıdır. Çünkü taayyünlerden insan gibi Ahsen-i takvim üzere mahluk olan hiçbir taayyün mevcut değildir. İnsan sureti bütün isimlerin fiilen çıkmasına müsait olarak halk edilmiştir. İnsan bu nedenle "halife" dir. Hz. Resul (sav) bütün taayyünlerin kaynağıdır. O, ferdiye ve külliye hikmetini taşımaktadır. Halifelik, ancak bütün isimleri ihata etmiş ve toplanmış olan "Allah" ismine görünme yeri olmakla olur. Yani Allah'tan halife kılınma yolu ile olur. Buna binaen "**Allah ba'as eder**" (Hac/7) buyurulmuştur. Hakk "**Ben yeryüzünde halife kılıcıyım**" (Bakara/30) buyurur. İnsani kamil bu nedenle Allah'ın halifesi ve vekilidir. Varislerde bu vasıflara tecelli mahalli olan nefsin devamlılığı, nefesi Rahman vasıtasıyladır. Nefes, nefsin düzenini sağlamış olur. Nefesi Rahman "genel vücud nuru tecellisi" dir.

Rububiyyet : (Esmâ Mertebesi)

Rûbubiyyet; bütün varlıklara verilen isimlerin zuhur ettiği mertebenin ismidir. **Rûbubiyyet** isminin içinde bulunan isimlerin her biri kendisi için olması gereken birşey ister. Yüce Allah'ın "**Rabb**" ismi altında toplanan bütün isimler, halkı ile kendi arasında ortaklaşa kullanılan isimlerdir. Bir ismin **iki yüzü** vardır; bir yüzü, yüce Allah'a mahsustur; bir yüzü de, halka bakar. Ulûhiyyet mertebesinde, bütün varlıkların a'yânları yani hakikat ve kaynakları ilmi birer tasnif halinde iken oradan "**Rahmâniyyet**" e intikalleriyle birer "**rûh**", yani hayat kaynaklarını kazanırlar. Böylece onların "**ilim**" ve "**hayat**" sıfatları meydana gelmiş olur. Buradan "**esma-i nûr**"a intikallerinde kendilerinde bulunan daha evvelce fark etmedikleri özellikleri aydınlanmaya başladığından bu mertebede kendi kimliklerini buldular ancak maddeye dönüşük olmadıklarından yine de parçalanmaz ayrılmaz bir bütünlük halindeydiler. Bu mertebeye hem "**ervah**" ve hem de "**melekût**" diyebiliriz, **Rûbubiyyet** (esma) **mertebesinde** : "**Nûr-u İlâhi**" zuhura çıkmaya başlayarak, bütün esma-i ilâhiyyeler nûrdan birer elbise giyinip zûlmetten çıkarak belirginleşmeye başladılar. Bu esma-i ilâhiyyelerin faaliyet sahalarına çıkabilmeleri için mutlak ve sonsuz bir güce, kuvvete ihtiyaçları vardı. İşte bu yüzden Cenâb-ı Hakk onların kendi bünyelerinde ve ayrıca dış âlemlerinde de "**nûr**"dan kuvvetler meydana getirdi, bunların ismine de "**melek**" dendi. Böylece meleklerin ana kaynağı "**nûr**" ve doğuş yerleri de bu mertebeye oldu. Melâike-i kiram, ihtiyar sahibi olmayıp, o kuvvanın sahibi olan "**Zât-ı Ulûhiyyet**" in iradesine tabidirler. "**Vücûd-u mutlak**" ın muhtelif mertebeye ve tavırlarındaki tedbirler bu kuvvetler vasıtasıyladır. Bunlara ulûhiyyet cihetinden her bir mertebeye ve her bir tavra gönderilirler.

YAKÎN TEVHİD-İ SIFAT

ZİKİRİ: Ahad Ahad **Ya Ahad**

ALEMİ: Sıfat-ı Hakikati Muhammedi; Ceberut Alemi. Tafsili Hakikati Muhammedi.

AHAD isminin kısaca anlamı: İsim ve sıfatlarında mutlak TEK olan, misli ve şeriki olmayan ZAT. Hiçbir şeyin O'na, O'nunda hiçbir şeye nispeti olmayan Zat olarak mutlak olan. Ezelde ve ebede TEK olan. Uluhiyeti yönüyle tek olan Mutlak Zat. Sadece kendi hükmü geçen Zat.

TEVHİD ZİKİRİ: **"İlâ mevsufe illallah muhammeden resulullah"**

(Allah'tan başka vasıflanan yoktur, Muhammed Allah'ın resulüdür)

"İlâ ilahe illa Allah; İlâ mevsufe illa Hu"

(Allah'tan başka ilah yoktur; ilahi hüviyetinden başka vasıflanan yoktur)

İDRAK AYETİ: **"Hüvellahüllezi İlâ ilahe illa hu alimül gaybı veşşehadeh hüverrahmanürrahim"** (Haşr/23)

Meal: **"O, ilahi hüviyetiyle öyle bir Allah'tır ki, ilahi hüviyeti ile O'ndan başka ilah yoktur, gaybı ve şahadeti bilir, ilahi hüviyetiyle rahman ve rahimdir"**

İDRAK AYET **"Küllü nefsin zaikatül mevt"** (Ali İmran/185)

Meal: **"Her nefis ölümü tadacaktır"**

İDRAK AYETİ: **"ve eyyednahü biruhil kûdûsi"** (Bakara/87)

Meal: **"Biz onu ruhul Kudüs ile destekledik"**

YAŞANTISI: Sübuti sıfatların mazharı olan Ruh'u, Zati hakikatlerden olan Ruhul Kudüsü yakinen idrak etmek, bu ilahi sıfatları hem enfüde hem afakta müşahe ederek yakinen tevhid etmektir.

Vasıflanan, sıfatların sahibi ancak Allah'tır. Sıfatları ve sıfatların zuhur mahallerinde değişmesi farklılaşması ile vasıflanan ancak Allah'tır. Vasıflarını sıfatları ile zuhura çıkan ancak Allah olup, uluhiyetini alemlerde "Muhammeden Resulullah" özü ve gerçeği ile irsal ve tebliğ ettiği Kur'anı ve Sünnet-i Muhammedi, ve batını olan Hakikat-i Muhammedi ile açığa çıkarmış, insanların hizmetine sunmuştur.

Ruh, sıfatı sübitiyenin mazharıdır. Sübuti sıfatlar ise hayat, ilim, irade, kudret, sem, basar ve kelam sıfatlarıdır. Bu sıfatlar ile arzulanan bu sıfatların hakkını Kur'an ve Sünnet-i Muhammedi ölçülerinde vermek amaçtır. Ama Kur'andaki tüm vasıflananlar (mümin, münafık, kafir, salih vb) Kur'an'ın içinde özellikleri belirterek, alemlerde zuhura çıkmışlardır. Vasıflanan her özellik Kur'andandır. Vasıflananlar ise örneğin ilim, irade gibi sıfatlarındaki değişiklikler ve farklılıklar ile hayatını, değişik ve farklı şekilde geçirmek ile ilgilidir. Kişilerin nefislerindeki ahlaki vasıfların, özelliklerin değişmesinden kaynaklanmaktadır. Tüm sıfat tecellileri (ruhul kudüs) her nefse olmakta, ancak nefsinin kabiliyetleri, ezeli istidadına göre kişiden farklı vasıflar ve özellikler açığa çıkmaktadır. Ruh tecellisi "daim ilahi tecelli" olup, Kur'anı vasıfları insanda ve alemlerde kendi mertebelerinde zuhura çıkaran faktördür.

Kişi, "Muhammeden Resulullah" ile alemlerin Zat ve sıfat kaynaklı fiili Kur'an, temsili Kur'an ve tafsili Kur'an olduğunu sıfat mertebesinde de idrak etmiş olacaktır. Kur'andaki bahsedilen tüm isim ve sıfatların tüm zamanlarda farklı isimler altında zuhurda olduğunu ve olacağına şuuruna varır. Bu suretle cennet ve cehennem adı altında bahsedilen ilahi boyutlarında vakti saati gelince açığa çıkacağını bugünden yakinen bilir. Bugünden nefsi yakinen ölümü tatmış olur. **"Her nefis ölümü tadacaktır"** hükmü ilahisi bu hali çok güzel anlatır. Benliğini sıfat mertebesine de tanıyıp, bu mertebede yeni bir anlayışa sahip olacaktır.

"Kendi nefisleri üzerine şahid oldular" hükmüyle de gerçek ilahi nefislerini teşbih mertebesinde müşahede etmiş olacaktırlar.

Bütün bu sıfatlar ile vasıflanan kişi, bu mertebede **"Biz onu Ruhul Kudüs ile destekledik"** hitabına mazhar olacaktır.

Adem (as) hakkında **"Biz ona ruhumuzdan nefh ettik"** hükmü daha kemale ulaşarak, **"Biz onu, Ruhul Kudüs ile destekledik"** hakikatine döner. Biz ifadesi ile kişideki sıfatların kendi sıfatları olduklarını açık olarak belirtmiştir. Bu mertebenin mukaddes bir mertebe olduğunu açıklamıştır.

Sıfatların kaynağı, kökeni Hüviyeti Mutlaka olup, tüm taayyün mertebelerinde seyran eden ilahi hüviyettir. İzafi vücudları olan, mevcudların sıfatları da izafi sıfatlar olup, kişi hüviyeti ile bu sıfatları taşımaktadır. Sıfatlar mevcudlarla zahir ismi gereği bu mertebede açığa çıkmıştır, ancak şehadet alemine göre batın bir mertebedir.

Kaynağı hüviyeti mutlaka olup, mevcudlarda görülen izafi hüviyetler, batındaki sıfatların, zuhura çıkmasından ibarettir. Dolayısıyla bu mertebenin idraki ile de, idrakte batın olan bu sıfatların, idrakte ve şuhudda zahir hale geleceği açıktır.

İzafi hüviyetlerde'de vasıflanan ancak O'dur. İlahi hüviyetten başka vasıflanan yoktur.

Allah'ın tüm sıfatlarının tecellisi Kur'an vasıflarına göre olmaktadır. Kur'anın bu kadar ilmi bir arada bulundurması hem zatının, hem sıfatlarının hem de isimlerinin çokluğundandır. İzafi vasıfların çok olmasının kaynağı budur. Tüm vasıflar Kur'andan yani Zattan kaynaklandığı ve Kur'anda Zati hüviyeti, İlahi hüviyeti temsil ettiğinden tüm vasıflar ilahi hüviyeti temsil ve tafsil etmektedir.

"O ilahi hüviyetiyle öyle bir Allah'tır ki, ilahi hüviyetinden başka ilah (uluhiyet sahibi) yoktur. Bu ilahi hüviyetiyle hem gaybı hemde şehadet alemindeki her şeyi tüm mertebelerde en ince noktasına kadar bilmektedir. Zira O, ilahi hüviyetiyle Rahman'dır, yani tüm esma ve sıfatların açığa çıkış mertebesidir, hem de Rahim'dir, yani esma ve sıfatların fiile dönmesinde rol oynar" denmektedir.

Bu nedenle ilahi hüviyetten başka vasıflanan yoktur. Her mevcut kendi mertebesinde, kendi özellikleri ve vasıflarıyla izafi olarak ilahi hüviyetten bir eser taşır. Latif halden kesif hale geçtiğinde Zatına edeben vasfedilemeyen bazı hususiyetleride o mertebenin icablarına göre ilahi hüviyetinde bulundurur. Buna örnek olarak şu kudsî hadis verilebilir:

- Ey Ademoğlu hasta oldum, ziyaretime gelmedin

Ademoğlu sordu:

- Ya Rabbi, sen alemlerin Rabbisin. Seni nasıl ziyaret edeyim. Allahu Teala buyurdu:
- Bilmiyormusun? Falan kulum hasta oldu, Ama sen onu ziyaret etmedin eğer onu ziyaret etseydin Beni yanında bulacaktın. Allahu Teala devamla buyurdu:
- Ey Ademoğlu, senden yemekle doyurulmamı istedim, ama sen Beni doyurmadın. Ademoğlu sordu:
- Ya Rabbi seni yemekle asıl doyurayım? Sen alemlerin Rabbisin. Allahu Teala anlattı:
- Falan kulum senden yemek istedi. Ama ona yedirmedin. Bilemedin mi? Ona yedirseydin beni yanında bulacaktın. Allahu Teala devamla buyurdu:
- Ey Ademoğlu, senden su istedim, ama vermedin. Ademoğlu sordu:
- Ya Rabbi sana nasıl su vereyim? Sen alemlerin Rabbisin. Allahu Teala anlattı:
- Falan kulum senden su istedi, vermedin. Ona su verseydin Beni yanında bulacaktın. Bunudamı anlayamadın?

Bu kudsî hadisin manasını şu şekilde açabiliriz: "Ey Ademoğlu..." şeklinde olan hitap ruha, kalbe yani aslı olan nefsi-natikayadır. Bilhassa nefsi perdelerle perdelenmiş aslına uzaklaşan nefse. Bu kalbe şöyle hitap edilmektedir:

"Ben, belli bir zuhur yerine tecelli ettim. Zuhura geldim orada. Yine belli bir taayyünde de aynı şekilde tecelli ettim, zuhur eyledim. Fakat bu has zuhurla perdelendim, gizlendim. Özellikle mutlak hakikatimi, hüviyetimi müşahede edilmeden yana sakladım. Belli bir şekle girmekten ve kayda sığmaktan yana kendimi sakladım, kapadım. Bütün bu işler bu belli taayyünün özünde oldu. Gel gör ki sen bu taayyünü bilmedin. Ki O mutlak hakikatimin, hüviyetimin aynıdır".

Burada "Ya Rabbi sen alemlerin Rabbisin seni nasıl ziyaret edeyim?" cümlesi bir başka mana taşır.

Onuda anlatırsak şöyle demektir:

"Belli bir surette seni nasıl müşahede edebilirim? Bilhassa keyfiyeti ve şekli olan bir şeyde. Halbuki Sen bu gözle görülen alemlerin suretine inhisar etmekten ve belli bir şekilde almaktan yana münezzehsin.

"Bilmiyormusun?" kelimeleri ile başlayan cümlelerde verilecek mana ise şu şekilde olur:

"Sen şöyle bir marifete sahip olmadın mı ki, Mutlak Vücudun her taayyünde, yani göze gelen her belli şeyde kendi mertebesinde vardır. Sonra her taayyün hali mutlak olandan bir mana taşır. Halbuki Sen, anlatıldığı gibi, nefsinde bir irfana sahip olmadın. Sonra bilmedin ki, o hasta kulun hakikati hakikatimin aynıdır. Zira onda zahir olan Benim"

Yukarıda ki açıklama nazara alınarak "Bilmiyor musun?" şeklinde gelen cümlelerin devamı olan "Eğer onu ziyaret etseydin Beni yanında bulacaktın..." cümlesine başka bir mana vermek icab eder:

"Durum yukarıda anlatıldığı gibi olunca anlayamadın mı ki, Mutlak Vücudum onun izafi vücudunda seyrini tamamlamaktadır. Onu zuhura getirmektedir. Onu ziyaret Beni ziyaret demektir.

Konumuz olan Hadisi Şerifin hepsini açıklamadık Ama kendisi ile kıyas yapılacak kadarını açıklamış olduk. Kalanıda buna göre kıyas etmek gerekir.

İşte hastalık, açlık, susuzluk gibi İlahi Zata atfedilemeyen vasıfların, ilahi hüviyetin kesafet, cisim mertebesindeki zuhurları olduğunu bu kudsî hadis bize çok güzel anlatmaktadır. İlahi hüviyetten başka vasıflananın olmadığını, her vasfın, Zatin zuhur yerinde ve kendi mertebesinde açığa çıkmış bir özelliğin olduğunu insan idrak etmelidir. Bu vasıflmaların bir ilahi isim ile zuhura çıktığını kavramaktır. İlahi isimler ve sıfatlar çok olduğundan vasıfların çoğaldığını, ancak hepsinin uluhiyet kanalından tek ilahi hüviyete, Allah ismi camisi ile İlahi Zata dayandığını idrak etmelidir.

Bir örnek verilecek olursa:

Bir kimse güneşin ışığını görmeden, bilmeden hayli zaman karanlık bir yerde kalsa; günün birinde o kaldığı yere renk renk camlar açılrsa ve sabah güneşi doğduğunda o camlara vursa içeriye renk renk ışıklar dolar. O zat bunlara bakıp güneşin rengi yeşildir, kırmızıdır diye türlü zan ve itikadlara düşer. Hayal ve tasavvura kapılır. Ama irfan sahibi, işin hakikatini bilir. Yine bilirki "**Suyun rengi kabının rengidir**" ve bütün eşyaya ışık veren Hakk'ın nurudur.

İrfan sahibide mevcudun kabiliyet ve istidadına göre içinde bulunduğu mertebenin düzeyinde vasıfları zuhura çıkmaktadır. İlahi hüviyet o vasıfla o taayyünde kayıtlanmaktadır. Ama Hakk sadece o vasıf ile kayıtlanamaz. İlahi hüviyet tüm vasıfları cem eden Mutlak Zat olarak idrak eder. Allah'ın bazı vasıflardan razı olduğunu, bazı vasıflardan da razı olmadığını şuuru yakinen varır. Ancak kişi Hakk hangi vasıfla zuhura çıkarsa, o yüzü kabul eder. Zira bilir ki "**Nereye dönerseniz Allah'ın vechi oradadır**" (Bakara/115). Bu nedenle, o zattan (o yüzden) çıkan vasıfları kabul eder. Ancak bu yüz ile kayıtlanmaz. Tüm yüzleri, vasıfları cem eden ilahi hüviyetin Zatina yönelir. Tüm vasıfları birleştiren Allah isminin tüm esma ve sıfatları cem ettiğinin, bu surette alemlerde uluhiyetini sürdürdüğünün idrakine varır.

Bilinsin ki Hakk'ın ilmi biri Zati ve diğeri sıfatı ve esmai olmak üzere iki çeşittir.

Zati ilmi, Hakkın Mutlak Zatinin bütün sıfat ve isimlerin izafesinden münezze ve gani bulunduğu ahadiyet (la taayyün) mertebesinde, kendi Zatina olan ilminden ibarettir. Bu ilim mutlak Zatin aynı olup, bu mertebede ilim, alim, malum yani bilinen bağıntıları sırf Zatta mahv ve helak vaziyettedir. Bundan dolayı bu mertebede ilmin maluma tabi oluşu meselesi bahis konusu olamaz.

Sıfatı ve esmai ilim ise, Mutlak Zatta ve Gayblerin Gaybi, hüviyeti Mutlaka mertebesinde potansiyel olarak mevcut ve gizli olan bütün bağıntıların ilmi suretler ile zuhur ettiği vahidiyyet mertebesine ait olduğundan burada ilim, alim, malum bağıntıları bir diğerinden ayrılır. Örneğin Mudill isminin suretlerinden bir suret olarak ilahi ilimden sabit olan bir kafirin ayn-ı sabitesi, o suretle ilahi bilinen olur. Ve Hakkın ilminde o maluma tabi olur. Böyle olunca Hakk'a sıfat ve isimler mertebesinde ilmi veren malumlar, bilinenler yani ayan-ı sabiteler olmuş olur.

Zati İlim ezeli nefsi sıfattır. Bundan dolayı Hakk Teala'nın kendi nefesine ve halkına olan ilmi, bir ilim olup bölünmüş değildir ve çoğalmaz. Velakin O, kendi nefisini, kendine mahsus olan şeyle, halkını da üzerinde buldukları şeyle bilir. Muhyiddin-i Arabi Hazretleri "**muhakkak Hakkın malumları, kendi nefislerinden Hakk'a ilim verdi. Bu bilgi ile Hakk zaten bildiği ilmini izhar etti**" buyurmuştur. Bunu açıklayan ayet-i kerimede şöyle buyrulmuştur. "**Kitabını oku, nefsin sana yeter**" (İsra/14)

Hayat sıfatı (sıfat-ı hayatiye) ile tecelli eden ilahi hüviyettir, gayrı değildir. İlahi hüviyet evvela nefesi rahmanide ve sonrada onun vasıtasıyla her şeyde zahir oldu. Bu nedenle Hak, hüviyetiyle her görünme yerinde, tecelligahta mevcuttur. Hakk hüviyetiyle zerrelere bütününde mevcuttur. İşte bu hayati Zatiyenin ilk zuhur yeri Nefs-i Muhammedi oldu. Hakikati Muhammedi bu nedenle ilahi hüviyetin en kemalli zuhuru oldu. Bu hakikat mecazen "hayati Zatiyenin" suda serayanından dolayıdırki, Hakk Teala her şeyi sudan diri kıldı. Hakikati ise hakikati Muhammedi olup, bu nedenle "**nefsinizden peygamber geldi**" (Tevbe/128) buyruldu. Nefesi rahmanın su itlakı mecazendir. Zira su, nefesi rahmanın (genel vücut tecellisi) mahalli zuhurudur.

Aleme ilişen ilmin menşei, kaynağı, Hakkın kendisini, nefisini bilmesinin zuhuru ise, "malum" lardan ibaret olan ilminin nispetlerinin zuhur etmesine bağlıdır. Hak, Zati ilim ile her şeyi ihate ettiği ve her şeyin kaynağı olduğu için,

sonsuzu bilir, Zatını bilir, Zatının lazımlarını ve lazımlarının lazımlarını, çoğul ve tekil, icmal ve tafsil olarak sonsuza kadar bilir. **"O (hüve) her şeyi alimdir"** (Hadid/3).

Hak, herhangi bir şarta veya sebeple tayin ettiği veya mertebesinin taayyün ettiğini bildiği bir şeyi, o şart ve sebebe göre ve onun lazımı ile bilir. Çünkü Hakkın ilmi, bu şart ve taayyünden öncedir. Hakk Teala, o şeyi kendisiyle ve dilediği gibide bilir. Yani Hakkın ilmi yenilenmez, sınırlanacağı bir durum ve hüküm ortaya çıkmaz. Hakkın kemali, kendi Zatına bağlıdır. Varlığı bilfiildir bilkuvve değildir. Eşya (mevcutlar) kendisinden taayyün ettikleri cihetten Hakk ile iribatlıdır. Eşyanın varlığı Hakkı dayanır; Hakkın varlığı onlara dayanmaz. Hakk ile eşya (mevcutlar) arasında inayet ilişkisi vardır. Gerçekte "Hakkın inayeti" ayan-ı sabitenin aynasına yansıyan ve Hakkın halk etme hükmünü ve mazharı olmayı kabul eden şeye nefesi rahman ile "varlık (vücut) nurunu" vermesidir. Ki bu ayan-ı sabite o mevcudun Hakkın ilmindeki malumluk nispetidir. Birinci yönüyle Hakk **"O'nun (hüve) misli (benzeri) yoktur"** (Şura/11) ikinci yönüyle **"O (hüve), semi ve basardır"** (Şura/11). Bu suretle iki yönüyle tenzih ve teşbihi cem etmiştir.

Hakkın varlığı (vücudu Mutlak), gerçekte tekil veya çoğul olarak "tek bir olan Hakkın ilminin" nispetleri ve izafetleri olan taayyün etmiş mevcutların ayan-ı sabitelerinin her birisinin özellikleriyle "sınırlanmış" ve "kayıtlanmış" olarak taayyün eder. Bu taayyün ve somutlaşma, zuhura çıkış, "halk" diye isimlendirilir.

Hakkın varlığının belirtilen vasıflarla "sınırlanmış" ve "kayıtlanmış" olarak taayyün ettiği bu durumda, bütün bu vasıflar Hakkı, ilahi hüviyete izafe edilir, her isimle isimlendirilir, her hükmü kabul eder. Bu vasıfların Hakkı izafe edilebilmelerinin sebebi, Hakk Tealanın bölünme, parçalanma, ruhlara ve cisimlere hulul etmekten münezze olan "ilahi Zati Nuru" ile her şeye sirayet etmesidir. Genel Vücut tecellisi olan Nefes-i Rahman ile Hakkın Zati Nuru vasıtasıyla gizli, batında olan şeyler, zahir olur. El-Bari ve El-Mübdî isimleri ile gayb aleminden şahadet alemine bereketler iner. Hak, bu nefesi rahmanın içerdiği muhabbet tecellisi ile varlıkları izhar eder. Bu ilahi muhabbet mevcutlara sirayet eder. Her zuhur ve hüküm, uluhiyet mertebesine dayanır. Uluhiyet mertebesi bütün isimleri ihata etmiştir. En-Nur, ez-Zahir ve benzeri ilahi isimler ise, Zatın hallerinin suretleri ve taayyün mertebelerinden ibarettir. İlahi hüviyet farklı taayyün mertebelerini ve mertebelerde farklı düzeylerde tecellilerini oluşturur. Tecellilerin hükümleri mevcudun mertebesinde ve düzeyinde zuhur eder ve taayyünde bu "kayıtlanmış" ve "sınırlanmış" düzeye göreder.

Hakikati İlim tek bir şeydir. Hakk Tealanın sıfatları ise kadimdir. Çünkü Zati kadimdir. Sonradan var olanın (hadis) ilmi ve sıfatları ise kendi nefsiyle değil Hakkın Zati Nefsi ile kaimdir. Hakkın Zati ile mevcuttur. Hakk Teala gölgeden ibaret olan bizim hüviyetimizdir. Hakkın İlmi her malumun hakikatini bütün yönlerden muhittir, kuşatmıştır.

Güneşin bereketi ışınlarıdır. Zatın bereketi isim ve sıfatlarıdır. Işınlara nasıl güneşten zuhur edip, zuhur yerinin özelliklerine göre renk alıyorsa, isimler ve sıfatlarda tecelli mahallinde, tecelli mahallinin özelliklerine göre değişikliğe uğrar. İsimlerin farklılığı hükümlerinde değiştirir. Zira isim ve sıfatlar izafet ve itibarlarıdır. Bereketten kasıt, gayb ve şahadet hükümleri ile zahir olan çoğalmaz.

Her insanın ilmi, kendi nefsinin mertebelerinin nihayeti olmuştur. İlim, mazhar mertebesinin hükümleriyle zuhur eder ve değişiklik gösterir. Bu nedenle **"ilim maluma tabidir"** denmiştir. İlim arttığında talepte artar, çünkü talebin aslı olan muhabbet ilme tabidir. Muhabbet, ilmin kuvveti ile güçlenir ve böylece eseride güçlü olur.

Kelam, kelamı söyleyen, kelamı işiten, ve kelamı bilende O'dur. Ve O dediğimizde Vücut-u Mutlaktır. Vücut dahi kendinin aynıdır. İlahi hüviyettir. Hakk kemaliyle bütün mevcudat, varlık ile ilişki içindedir. Kur'an, mevcutların farklı düzey ve mertebelerine ve bunların halleri, fiilleri, nispet ve bütün alemlerdeki izafetlerine göre, mevcutları, eşyayı ihata eden ilmin hükmünün suretidir. Bu nedenle alemler, fiili Kuran, temsili Kur'an ve tafsili Kur'an dır.

Sen Cenab-ı Hakkı kendi nefsinin tanıdığı ölçüde tanırsın. Cenab-ı Hakk'ta Zatını kendi Zati Nefsi ile bilir. Bu nedenle senin Cenab-ı Hakkı aid olan marifetin, Cenab-ı Hakkın kendi nefsinin aid olan marifeti Zatiyesinin aynı değildir. Bizdeki Cenab-ı Hakkı karşı marifet, bizde olan ilimden ibarettir. Nefsimizde hasıl olan ilim kadardır. Bu nedenle "künü zatını" idrak edemeyiz. Halbuki Cenab-ı Hakkın Zati Nefsindeki ilim Zatında daim ve bakidir.

İlim, varlığa (vücuda) tabidir. Varlığı en kamil şekilde kabul eden mahiyette ilim en kamil şekilde bulunur. Varlığı eksik kabul ile de ilim noksanlaşır. İlahi hüviyetin nurundan ibaret olan bu ilmin, iki hükmü ve iki nispeti vardır. Bunlar, zahir ve batın nispetleridir. "Zahir nispetlerin hükmü" nurun soyutluğu itibariyle zahiren idrak edilemeyişidir. Nur, suretler ile kaim olan renkler ve yüzeyler vasıtasıyla idrak olunur. Manevi bir şeyin, yani manalar, isimler ve hakikatler aleminin bir ürün, eser meydana getirmesi ilahi hüviyet açısından Hakkı dayanır. Bunun anlamı, vücudi bir şart ve vasıta itibari olmaksızın, ayan-ı sabite anlamındaki vech-i has itibariyle bir şeyin Hakkı dayanmasıdır. Bu batını hakikatlere yansıyan genel vücudi nur tecellisi tekdir.

Sıfatların, isimlerin ve hükümlerin Hakkı verilmesi ve nispet edilmesi, taayyünler itibariyle mümkün olabilir. Her türlü çokluk ve çokluğun iliştiği şeylerin öncesinde bir birlik (vahdet) bulunur. Bu "sırf Mutlak Vücut" taayyünlerin

kökünü ve kaynağıdır. İlk taayyün Zat'a ait ilmi nispettir. Fakat bu ilmi nispet, Zattan nispi olarak farklıdır. Nefes-i Rahmani, kendisini kabul eden ve kendisi ile zuhur eden ayan-ı sabiteler üzerine yayılan varlıktan, vücudi nurdan ibarettir. Bu feyiz, kaynağı ve kökeni açısından dikkate alındığında "BİR" olur ve bu itibar ile de "Zati ikram" olarak isimlendirilir. Zira, o Haktan kaynaklanır.

Şayet bir ikramın kaynağı ve kökeni sıfat isimleri ise, bu durumda ikramda, sıfati ve esma-i bir ikramdır.

Zati ikram, yaratılmamış istidada göre, ilahi-zati tecelli ile varlığın verilmesi ve yayılmasıdır. Buna karşın esmai ikram ise, harici ve aynî varlıktan sonra ikincil kemallerin gönderilmesidir. Esmâi ikramlar, ancak varlıktan sonra olabilir. Buda istidat talebine dayanır. İstidat talebi, taleplerin en gizlisidir ve sahibi bunun farkına varmaz. Bu talebin farkına varmak, sadece en zor ilimlerden birisi olan kader sırrına, başka bir ifadeyle isimler ve ayan-ı sabite alemine muttali olan kimselere mahsustur. İstidatın talebi, ayan-ı sabitede gizli olan talep itibarına bağlıdır. Buna göre istidat lisanı, onun Allah'tan olan bir emri kabul etmesini ve ona ehil olmasını kemale erdirir. Hakkın bir Zati kemali, birde zuhuru alemin yaratılmasına bağlı esmai kemali vardır. Her iki kemalde, ortaya çıkışı açısından isim kaynaklıdır. Hakkın Zati kemali taayyünlerinden ibarettir. Hakkın isimlerinin birlik (vahdet) mertebesinde meydana gelmesi ise, O'nun Zatinın gerektirdiği bir şeydir. Çünkü Hakkın nitelendiği bütün kemaller zati kemallerden ibarettir. Zat'ın müsemması hiçbir şekilde isimlerinden farklı değildir. İsimler ise, birbirinden farklılaşır ve zıtlaşır. Onlar hepsini içeren Zat açısından ise "BİR" olurlar. Zat isminin Hakka verilmesi sadece taayyün etmesi itibariyledir.

İlim, ilahi-zati isimleri içermesi açısından Zat aynasıdır. Bunun yanı sıra ilim, manevi çokluğun kökeni ve kaynağıdır. Bu çokluğun nedeni ise ilmi-zatta ayan-ı sabitelerin farklılaşmasıdır. Bu ise itibari bir ayrılıktır. Tümünü kapsayan Zati ilmi Hakk için bir ayna mesabesindedir. Bu açıdan Hakkın hakikati, kendisini bilmesinin suretinden ibarettir. Hakk ilahi hüviyetle zuhur edenin ve mazharın aynıdır. Mertebeler ise ilimden ibaret olan tek lazımın külli taayyünlerden ibarettir. Mertebeler onlarla bitişen ve onlara uğrayan mutlak feyzin keyfiyetleri ile kendilerine ulaşan ve onlarda sınırlanan her şeye tesir ederler. Mertebeler, bir sona ve neticeye varmadan ezel ile ebed arasında ortaya çıkan derece ve menzillerde seyr eden "vücut tecellisi" ve "zati feyz" için itibari sonlar mesabesindedirler. Mertebelerin hükmü, kendilerine ulaşan ve onlarda yerleşip, şekillenen ve kalıplaşan her şey için şekil ve kalıpları, suretleri mesabesindedir. Bütün bunlar "Mutlak Vücut" un taayyünleridir, ilminin nispetlerinin suretleri veya her mevcudun ayan-ı sabitesinde, onunla ve onun için ve ona göre zuhurunun sırrındandır. Taayyünler Rabhani tenezzül makamı ve Zat'a mahsus Rahmani cömertliğin, hüviyet gaybından ve izzet perdesinden zuhur ettiği mertebelerdir. Bu nedenle Hak, her şeyi ihata ettiği ve her şeyin kaynağı olduğu için, sonsuzu bilir, böylelikle Zatinı bilir, zatinın lazımını ve lazımın lazımını çoğul ve tekil, genel ve ayrıntılı olarak bilir. Hakk her şeyi sonsuza kadar böylece bilir. Bununla birlikte Hakkın ilmi yenilenmez, sınırlanacağı bir durum ve hüküm O'nun hakkında ortaya çıkmaz. Hakkın kemali, kendi Zatinı bağlıdır, varlığı bilfiildir, bilkuve değildir. Eşyanın, mevcudların varlığı Hakka dayanır, Hakkın varlığı onlara dayanmaz. Mevcudlar ile Hakk arasında sadece "inayet" ilişkisi vardır. Gerçekte Hakkın inayeti, ilahi ilim mertebesine yansıyan şeye (ayan-ı sabitelere) "vücut nurunu" yaymasıdır. Ve bu nur tüm mertebelerde mevcuda eşlik eder, varlığının devamını sağlar. Mevcudları zuhura çıkarır. Bu esnada ed-Dehr isminin hükümlerine tabi olup, vakitler diye isimlendirilen şeyler ile mertebeler ile sınırlanmış olarak taayyün ettiğinde bu taayyün ve zuhur "halk" diye isimlendirilir. İlahi hüviyetin bu taayyünü ve zuhuru sırasında, bütün nitelikler Hakka izafe edilir, her isimle isimlendirilir; her hükmü kabul eder; her makamda her tanımla sınırlanır; idrak vasıtaları ve melekleri ile idrak edilir. Bunun sebebi Hakk Tealanın, bölünme, parçalanma, ruhlara ve cisimlere hulul etmekten münezzeh olan Zati-vücudi nuru ile her şeye sirayet etmesidir. Nefesi rahmani tecellisi olan bu tecelli ile her şeye nüfuz ve sirayet eder. Nefes-i rahmani, Zattan ayrı değildir. Ahadiyeti Zat mertebesindeki Zatin "genel vücut tecellisi" olup, Zatin aynıdır. Bu tecelli aynı zamanda "hubbi teveccüh" olup ilahi muhabbeti bünyesinde taşır. "**Bilinmek istedim**" diye ifade edilen cemal sıfatına ait muhabbet ile, mevcudları ve hakikatleri izhar eder. Bizzat bu muhabbet, Hakkı mevcutlarda ve hakikatlerde izhar eder. Bu muhabbet, isimlerine ait kemallerle Hakkı mevcutlara tanıtır.

Kulun marifetinin doğruluğu ve Hakk ile kulun karşılıklı rıza yetkinliğine ulaşmasında önemli rol oynar. Kul Rabbine itaatkar olup, ilahi icabedde hiç gecikmeden ve savsaklamadan dilediği şeye hızla ulaşır. Zira Allah buyuruyor ki: "**Bana itaat edene, itaat ediciyim**".

Zikredilen dua lisanlarından birisiyle dua edenden sadır olan bütün dua ve taleplerin mukabilinde bir icabet bulunur; bu icabet dua sahibinin ilmüne ve inancına göre dua lisanının dayandığı mertebenin aslındandır. Bu dua sahibi, bu icabeti bu lisan yönünden davet etmektedir ve sonuçta dua esnasında dua sahibine hakim vasıf ve hal ile ortaya çıkar. Bu konuda tasavvurun sahipliği ve huzurun genişliğinin büyük tesiri vardır. Nitekim Hz. Peygamber (sav) bunu dikkate almış ve Hz. Ali'ye "**Allah'ım, beni hidayete ulaştır ve bana yol göster**" duasını öğrettiğinde şöyle demiştir: "**Hidayetin ile yol hidayetini zikret ve yol göstermekle de okun hedefine gitmesini düşün**".

Böylelikle Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye dua esnasında bu iki şeyi aklında tutmasını emretmiştir. Bu anlaşılırsa, Hakkın; resullerin, kamillerin ve benzeri gibi seçkinlerin dualarına icabet etmesinin pek çok sırrına erilir; ayrıca talep ve

yakarışta tasavvurun, marifetin ve halin düzgün oluşunun icabet için güçlü bir şart olduğu idrak edilir. Bu ifadeyi destekleyen hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (sav): **"Eğer Allah'ı hakkıyla bilseydiniz, duanızla dağlar hareket ederdi"** buyurur.

Böylece Hakkı daha sahih olarak bilen marifet sahibi ve O'nu tasavvur eden kimseye Hakkın istediği şeyde icabet etmesi daha süratlidir. Hakkın emirlerini gözetmede ve onlara koşmada daha yetkin olandan, Hakkın hoşnutluğu diğer kullarına göre daha yetkin olur. Bunun için Ehlullah'ın büyüklerinin halinin gereği şudur: Onlar Hakk'tan hoşnut olup, Allah'ı bildikleri ve O'nu kamil ve salih anlamda tasavvur edebildikleri için dualarının büyük kısmı kabul edilen dualardır. Nitekim şu ayette duaların kabul edilmesine işaret vardır: **"Bana dua ediniz ki, size icabet edeyim"** (Mü'min/60)

Buna göre sahih müşahedeye dayanan marifetten yoksun, Allah hakkında kötü tasavvur sahibi olan kimse ise **"Bana dua edin ki, size icabet edeyim"** ayeti ile duasının kabul edileceği vaat edilen kimseler gibi Hakka dua eden birisi değildir. Böyle bir insan, dua ederken duasında kendi zihninde somutlaşan surete teveccüh etmektedir. Bu suret, o şahsın kendi nazarı ve hayalinin veya başka birisinin hayal veya nazarının veya bu işaret edilen şeylerin toplamının bir ürünüdür. İşte bu nedenle, bu durumdaki kimsenin Haktan talep ettiği şeye karşılık verilmez veya duasının kabulü geciktirilir.

Böyle bir insanın duası kabul edilirse bunun sebebi, hiçbir şeyin Haktan yoksun kalmayışını gerektiren "ilahi maiyet" (Hakkın her şey ile beraber olması) veya dua edenlere mahsus "tam camilik" (her şeyi kuşatma) sırrıdır bunların, zorlulukla ve buna bağlı olan istidadlarıyla yaptıkları taleplerine karşılık verileceği vaat edilmiştir.

Bu özellikteki bir kimsenin hali, sahih bir tasavvur ve tahkik edilmiş bir marifete sahip olan kimse, Hakkı tefekkür eder ve bütün vecihlerden olmasada "huzuri ve gerçek teveccüh" ile O'na yönelir. Bu kişinin, bazı mertebelerde ve bazı isim ve sıfatlar cihetinden olsa bile teveccühünde Hakkı tasavvuru ve tefekkürü ona yeter. Bu durum Ehlullah'ın orta mertebeliklerin halidir. Buna karşın önceden zikredilenler ise perdeli olanların halidir.

Bu bağlamda Kamiller ve Efrad'a gelince, onların Hakka teveccühleri, zati tecelliye tabidir. Bu tecelli, kendileri için hasıl olmuştur ve onların kemal makamına ulaşmaları, bu tecelliye elde etmelerine bağlıdır. Bu tecelli onlara bütün isim, sıfat, mertebe ve itibarları birleştiren "kamil marifeti" verir.

Bunun yanı sıra onlar Hakkı işaret eden ve kendileri için en yetkin müşahede ile gerçekleşen zati tecelli açısından sahih tasavvur etmişlerdir. İşte bunun için dua ettiklerinde dualarına karşılık gecikmez. Allah'ın diledikleri, bazı makam ve mertebelerin sırrına ererler, böylece ilahi ilim gerçekleşmesi hükmünü verdiği için gerçekleşmesi takdir edilmiş şeylerin farkına varırlar. Bu nedenle onlar varlığı takdir edilmiş, imkansız bir şeyi talep etmezler. Onların himmetleri de böyle bir şeyi istemeye veya onu irade etmeye kesinlikle yönelmez. İrade etmeye değişimin sebebi şudur: Bazıları vardır ki, dua etmese ve böyle bir şeyi Haktan dilemese de bazı şeylerin gerçekleşmesi ve meydana gelmesi iradesine bağlı olur. Bu makam dualara icabet edilen makamın üstündedir ve rızanın kemalinin özelliklerindedir. Çünkü bu özelliğe sahip olan kimse Hakkın iradesinde ayrı bir irade sahibi değildir; bilakis o Rabbinin iradesinin ve diğer sıfatlarının aynasıdır. Bu durumda insan-ı kamilin duası, kendi iradesinde silinir gider. Söz konusu bu irade Hakkın iradesinden ve diğer sıfatlarından farklı değildir. Bunun neticesinde ise, insan-ı kamilin irade ettiği şey gerçekleşir. Burada belirtilen özelliğe tam olarak sahip olan kişi, eğer dua ederse, bütün alemlerin ve mertebelerinin lisanlarıyla dua eder; çünkü o, bütün alemler ve mertebelerin bir aynası olmuştur.

Şayet bu insan duayı terk ederse, Hakka tecelligah olmasından dolayı terk eder; bu, insan-ı kamilin Hakkın mertebesini takip eden iki vechinden birisi ve "irade ettiğini yapar" özelliğinde Haktan ayrı olmayışı itibarıyla gerçekleşir. Bunun ardında ise hiç kimsenin ulaşabileceği bir makam ya da elde edilebilecek bir mertebe yoktur. Bu makamın altında bulunan kişi "kamil marifet" ile ve **"Bana dua ediniz ki, size icabet edeyim"** hitabıyla kast edilen doğru tasavvur ile Hakka yönelmiştir.

Ruh, nefesi rahmanidir. Sıfatı zatiyenin mazharı ruhul azam, sıfatı sübutiyenin mazharı ruhul kudüstür. Cebrail (as)'ın Hz. Meryem'e ruhul kudsü nakli, Hz. Muhammed (sav)'ın Kur'anı ümmetine nakletmesine benzer. Kur'an kelamının (kelamullah) harfler ve kelimeler kisvesine giydiren bizlere nakletti. Her bir kelime işaret ettiği ve mananın o surette taayyününden başka bir şey değildir. Ve "mana" o suretin ruhudur. Bu ruhla Kur'andaki manalar suretlere bürünerek ümmete nakledilmektedir. Hz. İsa (as) Allah'ın kelimesidir. **"İnnellahe hüvel mesihubnu Meryem"** (Maide/17) Allah'ın hüviyeti Meryem oğlu İsa'dır diyenler kafir oldular. Zira Allah'ın hüviyetini Hz. İsa (as)'nın suretinde genellediler. Allah'ın hüviyetini İsa'ya isnad ettiler mutlak olan Hakk'ı sadece İsevi taayyün olarak belirttikleri için hata ettiler. Hakkın Mutlak Vücudu bütün görünme yerlerinde yayılmıştır. O'nun hüviyetinin bir görünme yeri ile sınırlanması hatalıdır. Ve diğer taraftan Hakkı, İsa (as)'ın beşer sureti ile örtmekle kafir oldular. Çünkü örtmek için iki vücut lazımdır ki diğerini örtebilsin. Oysa Hakk'ın Vücudundan başka vücut yoktur. Bu izafi vücutlar ise Mutlak Vücut'un mertebelerinden ibarettir. **"Allahe hüve"** sözünde hata yoktur. Çünkü Allah bütün eşya suretlerinde hüviyetiyle tecelli edici olduğu gibi, İsevi beşeri surette de hüviyetiyle tecelli edicidir. Ve bu tecelli ile suretlerinde Kayyum'udur. Ve bu tecelli ile O'nun Hakiki Mutlaklığının değişmesinden yüce ve münezzehtir.

Sıfatların hakikatleri, sıfatlar ile vasıflanmış olan Hakkın Zatı ile kaim izafi bir vücut olup Zatın hakiki ve bağımsız vücudu üzerine ilave olmuş bağımsız bir vücut değildir. Bilinmelidir ki o sıfatların hakikatleri, sıfatlar ile vasıflanmış olan Hakk'ın Zatı ile kendileri arasında ve kendilerinin idrak edilebilir hakikatleri, yani zihinsel suretleri arasında bir takım bağıntılar ve izafetlerdir. Hakkın sıfatlarının hariçte bağımsız, kendilerine has vücudları yoktur. Fakat akılda Hakk'ın Zatı üzerine ilave olarak mevcuttur. Akılda onların birbirinden ayrılmış hakikatleri sabittir, fakat hariçte hakikatleri ve vücudları yoktur. Bundan dolayı onların hariçte vücudları Hakk Teala'nın Zatının "ayn" ıdır, hüviyetidir. Bu nedenle Hakkın rahmetide Zatının aynıdır. **"Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır"** (Araf/156). Bu ayette rahmet "Ben" sözü ile Zatiyla tüm eşyayı vücut ve hüküm olarak kuşatmıştır. Bu sirayeti ise Nefes-i Rahman tecellisi sağlar.

Rahmâniyyet : (Sıfat Mertebesi)

Rahmaniyyette, bütün varlıklar (daha henüz varlık sahnesine çıkmamış olarak) kendi bilimsel ve birimsel varlıklarını bulmaktadırlar. Bu mertebe, **"isimlerin ve sıfatların gerçek yüzleri ile meydana gelişinden ibarettir"**

Rahmâniyyet; isimlerin ve sıfatların gerçek yüzleri ile meydana gelişinden ibarettir. Rahmâniyyet mertebesine verilen zâhiri isim **"Rahmân"** dir. Bu mertebede **"Rahmân"** ismi ile bir özellik almasının sebebi, Hakk'a ve halka bağlanan bütün mertebeleri **"rahmet"** kapsamına almasıdır. Yüce Allah'ın ilk rahmeti odur ki, onunla bütün âleme rahmet tecellisi ile onları kendi özünden yarattı (halk etti). Varlık, zerrelerinden herbir zerreye sirâyet etti. Bu sirâyetin başlıca sırrı, bu âlemi kendi özünden yaratmış, var etmiş olmasıdır. Ama kendisi hiçbir şekilde bölünüp parçalanmadan Zât-ı Mutlak, onların birer elbise giyerek, zuhur etmelerini diledi. **"illâ bil hakk"** ancak hakk olarak, **"hak"** esmasının tecellisiyle zuhura gelmelerini sağladı. Bu oluşum da **"Rahmâniyyet"** ile başladı ve **"ve ecelin müsemma"** (kendilerine tanınan bir süreye kadar) **"Rahmân"** varlıktan rahmetini çekinceye kadar. **Rahmâniyyet**, en büyük zuhur yeridir. Varlıkların herbirinde, yüce ve sübhan Allah'ın zâtı vardır. O'nun zâtının bulunduğu varlıklar ise, doğrudan doğruya **"arşı"** dir. Çünkü onlar varlıklarını yüce Hakk'ın zâtından almaktadır. Çünkü mevcûdatın özü aynen kendisidir. Kudretin menşei aslında **"Ahadiyet"** tir. Lâkin **"Rahmân"** tecellisi yolundan gelir. İlmin kökü **"Vahidiyyet"** sıfatına dayanır, ne var ki, bu da **"Rahmân"** tecellisi yolundan gelir. Rahmâniyyet, **"İsneyniyyet"** yani ikiliğin ortaya çıkmaya başladığı sahadır. İşte **"nefes-i Rahmâni"** bu âlemin tümüne nefesini üflemesiyle, kendinde mevcûd bütün özelliklerini sonsuz fezaya yaymış oldu. Bu kudret yayılışı ile her yöne, sonsuz fezaya, boşluğa gönderilen âlemin ilk hayat kaynağı **"nefes-i Rahmâni"** oldu. Böylece **"ilm-i ilâhi"**de gizli olan **"hakikat-i ayn"** lar ilk hayat cevherlerine kavuşmuş oldular. Bu hayat cevherinin ismine **"Rah'mân"** sıfatının hakikatinden meydana gelen **"Rah"** zuhur yolunda **"Rûh"** a dönüşerek, bütün âlemin ilk hayat kaynağı, cevheri olmuştur. Bu rûh'a, **"Rûh-ül Kuds"** ismi verilmiştir ve bu rûhtan daha sonraki tecelliler ile bütün rûh mertebeleri meydana gelecektir. **"Rûh'ul Kudüs"** diğer rûhların da rûhudur ve kendinde bütün mükevvenatın ve fertlerinin rûh-u mevcuttur.

er râhmanü (1) allemel Kûr'âne (2) halekal insâne (3) allemehül beyane (4)

Meâlen: **1. er râhman 2. Kûr'ân-ı allem/talim etti, öğretti 3. İnsânı halketti. 3. Ona beyanı (maksadını anlatmayı) öğretti.**

YAKÎN TEVHÎD-İ ZAT

ZİKİRİ: Samed Samed **Ya Samed**

ALEMİ: Zat-ı Hakikati Muhammedi; Öz Hakikati Muhammedi; Hakikat-i Ahmediye, Lahut Alemi

SAMED isminin kısaca anlamı: Zerreden alemlere her şeyin kendisine muhtaç olup, Zatı itibariyle hiçbir şeye muhtaç olmayan, her türlü ayıp, kusur ve ihtiyaçlardan, akla gelebilecek her şeyden münezze olan. İhtiyaç ve sıkıntı hallerinde Mutlak Zatına başvurulana, yönelinen sonsuz büyüklük ve ihsan sahibi Zat.

TEVHÎD ZİKİRLERİ: **"İlâ mabude illallah muhammeden resulullah"**

(Allah'tan başka mabud yoktur, Muhammed Allah'ın resulüdür)

"İlâ ilahe illa Allah; İlâ mabude illa Hu"

(Allah'tan başka ilah yoktur; Hu (ilahi hüviyetinden) başka mabud yoktur)

İlâ mahbube illallah; Muhammeden resulullah

(Allah'tan başka sevilen yoktur; Muhammed Allah'ın Resulüdür)

İlâ ilahe illa Allah; İlâ mahbube illa Hu

(Allah'tan başka ilah yoktur; Hu'dan (ilahi hüviyetten) başka sevilen yoktur)

İlâ zate illa Allah; Muhammeden resulullah

(Allah'tan başka Zat yoktur; Muhammed Allah'ın Resulüdür)

İlâ ilahe illa Allah; İlâ zate illa Hu

(Allah'tan başka ilah yoktur; Hu'dan (ilahi hüviyetten) başka zat yoktur.)

İlâ ilahe illa Allah; İla veche illa Hu

(Allah'tan başka ilah yoktur; Hu'dan (ilahi hüviyetten) başka vech yoktur)

İlâ ilahe illa Allah; İla vûcud illa Hu

(Allah'tan başka ilah yoktur; Hu'dan (ilahi hüviyetten) başka vücut yoktur)

İlâ ilahe illa Allah; İla ilahe illa Hu

(Allah'tan başka ilah yoktur; Hu'dan (ilahi hüviyetten) başka ilah yoktur)

İDRAK AYETİ: **"Şehidellahü ennehü İla ilahe İlla hüve"** (Ali İmran/18)

Meal: **"Allah kendi kendine şahittir ki ilahi hüviyetinden (O'ndan) başka ilah yoktur"**

İDRAK AYET **"İnne İla İlahe İlla İne fabüdniy"** (Taha/14)

Meal: **"Şüphesiz Ben Allah'ım Ben'den başka ilah yoktur artık bana ibadet et"**

İDRAK AYETİ: **"Ve eşhedüm alâ enfüsihim"** (Araf/172)

Meal: **"Kendi nefisleri üzerine şahid oldular"**

İDRAK AYETİ: **"Zalikulmüllahi Rabbiküm. İlâ ilahe İlla hüve halikü külli şeyin fabuduhu ve hüve külli şey'in vekil"** (Enam/102)

Meal: **"İşte O Allah Rabbinizdir. O'ndan (ilahi hüviyetinden) başka ilah yoktur. O her şeyi halk etmiştir. İlahi hüviyeti dolayısıyla kendisine ibadet edin. O (ilahi hüviyetiyle) her şeye vekildir"**

İDRAK AYETİ: **"Hüvellahüllezi İlâ ilahe İlla hu"** (Haşr/23)

Meal: **"O İlahi hüviyetiyle Allah'tır ki, ilahi hüviyetinden başka ilah yoktur."**

YAŞANTISI: Zat mertebesini yakından anlayarak Bakabillah (Hakk'la baki) olarak hayatına devam etmeye başlar. Bu kişinin ahlakı "**tahallâku biahlakillah**" hikmeti gereği "**Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmaktır**" Kur'an hükümlerini yerine getiren bir ahlak anlayışıdır. İlahi nefsi ile yaşamaya başlamaktır. Bütün varlığın efal, esma, sıfat ve Zat alemleri ile birlikte Allah'ın Zatına ait bir bütün olduğunun idrakiyle yaşar. Hadiselere yerli yerince bakar. Kesret-vahdet hepsinin bir gerçeğin farklı yüzleri olduğu bilinciyle yaşar. Her varlığa gerçek değerini vermek üzere özenle hayatını devam ettirmeye çalışır.

Bu mertebede Hakikat-i İnsan, Hakikat-i Kabe, Hakikat-i Kur'an ve Hakikat-i Salat sırları aşikar olur.

Hakikat-i Kabe: Bu makamda salikin gönlünü saygı ve sevgi ile karışık büyük bir korku kaplar. Kabe'nin Hakikatinin Ahadiyet-i Zatın sır noktası olduğu idrakine ulaşır. Kabenin içi amaiyyet, Ahadiyeti Zat ve Rububiyeti ile Zatın tecellide olduğu hakikatine ulaşır. Tecellisinin Cemi esma ve sıfatı Cami Zat olan Kur'an ile olduğu hakikatine ulaşır. Bu makamın fenası ve bekası gerçekleştiğinde, salik kendini o yüce şan ile hallenmiş bulur ve varlık aleminin adeta kendisine yöneldiğini idrak eder.

Hakikat-i Kur'an: Kur'anın hakikatinin, Cem-i esma ve sıfatı cami Zat olduğunu, alemlerde O'nunla zuhurda olduğunu idrak eder. Zatın büyük bir genişlikle her şeyi kuşatması başlangıç olarak kendini gösterir. Bu makamda "genişlik" kelimesi, kelime darlığındandır. Aslı ile sonsuzdur. Bu makamda Kur'anın özünde gizlenmiş olan manalar belirir. Kur'anın her harfinde, kelimesinde kulu yöneldiği amaca eriştiren sonsuz bir yakınlık ve marifet deryası bulunur. Bu makamda Kur'an okunduğu zaman okunanın kelamı, Hakk Teala'nın kelamı olur. Kur'anı natık olur.

Hakikat-i İnsan: Nefsinin hakikatinin (nefs-i natika), Nefes-i Rahman ile Zatı Nefsin tecellisi olduğu idrakine varır. Hakikatinin Nefs-i Muhammedi'ye dayandığını idrak eder. İnsan-i hakikatinin Kur'andan teşekkül ettiğini ve Allah'ın Nur'undan olduğunun şuuruna varır. Nefs-i natikasını Kur'anı Natık olur. "**Kur'an ve insan ikiz kardeştir**" hadisinin sırrına ulaşır. Allah ismi camisinin tecelli mahalli olduğunun idrakine varır.

Hakikat-i Salat: Bu makamda ihsan makamının sonunun sırrına varılır. "**Görmediğim Allah'a ibadet etmem**" diyerek bunun zevkine varır. Peygamber Efendimiz bu sırta "**Namaz müminin miracıdır**" hadisiyle işaret buyurmuştur. Bu yüce Hakikate eren tasavvuf yolcusu her iki alemde "Allah ile" olur. Varis olma yoluyla miraç sırrı gerçekleşir. Namazın sırrına erişir ve "**Allah ile benim aramda öyle bir vakit vardır ki, o vakitte meydana gelen yüce hallerden ve sırlardan ne Allah'a yakın bir melek, ne de bir peygamber haberdar olamaz**" hadisinin sırrına ulaşır. Alışverişi Hakk'ladır. Namaz, tüm ibadetleri kendinde toplayandır. Çünkü sırf Mabud'luk namazda tahakkuk etmektedir.

Miraç'ta vuku bulan Resulullah'ın bildirdiği;

"**Dur! Rabbin namaz kılıyor**" hadisi namazın bu hakikatine işaret etmektedir. Nefes-i Rahman olan "genel vücut tecellisi" ile Allah'ın tüm mevcutlara rahmet edip, varlık vermesi ve onları Rab ve ilah olarak her an kontrol altında tuttuğu ve her nefeste varlığın O'na muhtaç olduğunun hakikatine ulaşmaktır. Bu idrakte Peygamber Efendimiz ilk taayyün olduğunu idrak etmiş, kendi hakikatini ve alemlerin hakikatini idrak etmiş ve "**kühü zatını idrak edemedik**" diyerek hüviyet gaybı olan Ahadiyeti Zatını idrakin tam olarak gerçekleşmeyeceğini bildirmiştir. Hakkin kendisinde tam tecellide olduğunda "**Beni gören Hakk'ı görmüştür**" hadisiyle vurgulamıştır. Bu hakikat varislerinde özellikle namazda belirgin olarak zuhura çıkar. O'nun nurundan alemlere nur sirayet eder. Bu nedenle "**Namaz nurdur**" hadisiyle bu hakikate işaret etmiştir. Hakikat-i Salat idrakiyle "sırf mabudiyyet" sırrına ulaşılır. Tenzih, teşbih, tevhid sırlarına erişilir.

Â'mâ

Bilesin ki, "**â'mâ, hakikatlerin öz hakikatinden ibarettir.**" Çünkü o sırf zâttan ibarettir. Hiçbir mertebeye izafe edilemez. Orada ne Hakk'a, ne halka ait mertebeler vardır. Bu mânâda Rasûlullah (sav) ın şu hadisi yeterlidir; Eshab-ı Kiramdan, Ebu Rezin El Ukayli (ra) Rasûlullah (sav) Efendimizden: **Eyne kane Rabbina kable en yehlûkal halka? (Rabbımız, bu alemleri halletmezden evvel neredeydi?)** diye sordu. Onlar da cevaben **(Kane fil a'mai ma fevkahe hevau ve ma tahteha hevae). (Altında ve üstünde hava olmayan bir a'mada idi)** "**Gerçekten â'mâ, altında da, üstünde de hava olmayan bir âlemdir.**" Yani orada ne Hakk ismi vardır, ne de halk. **â'mâ**, sırf zâttan ibarettir. Bu durum kendi zâtında gizliliğidir; hiçbir şekilde kendine gizli değildir. Buranın hakikatini akıl idrak edemez.

Vücûd : (Vücûd-u Mutlak)

Vücûd, lâfzı ile ifade edilmek istenen şudur ki, "**O'nun varlığı kendi zâtından ve kendi zâtı ile dir.**" Mevcûdatın varlığı, "O" nunla var olmaktadır. Tasavvuf ehli, lisanda o hakikate işaret için "**lâ taayyün**" (ortaya çıkmama) ve "**vücûd-i mutlak**", "**sırf vücûd**" (v.b.) derler. Çünkü zât, isim, resim, sıfat, vasıf, zuhur, tecelli gibi oluşumlardan beridir. Kısaca özetlemeye çalıştığımız "**mutlak vücûd**" u çok iyi idrak etmemiz gerekmektedir.

Genel anlamda **vücûd** dendiğinde madde yapılı varlık akla gelmektedir; geniş anlamda da bu gördüğümüz âlemler, zihnimizde canlanmaktadır.

"Mutlak vücûd" ifadesi ise, bütün bu âlemleri meydana getiren, kucaklayan, inceden ince, lâtiften lâtif, ışığın, nûrun, rûhun ve zûlmetin de kaynağı olan **asli bir cevher sonsuzluğudur**. Âlemler, bu ilâhi hakikatin varlığında mertebe, mertebe itibari olarak var olmuşlardır. Muhyiddin'î Arabi (*Sübhanellezi ezharel eşyae ve hüve aynühü*) yani "Onu tenzih ederiz ki; eşyayı zuhura getirdi ve onun aynıdır." buyurmuştur. İşte bu varoluşlarla **"vücûd-i izafi" / "kayıtlı vücûd" / "madde vücûd"** (âlemler) ortaya gelmiştir.

Zât

a. Katıksız varlık, yani **vücûd**, Allah'ın zâtıdır.

b. Yokluk karışımı varlık, yani, **mevcûd**; bu türden varlık ise, yaratılmış, zuhurların zâtıdır.

Allah'ın **zâtı**, kendi nefsinden ibarettir; yüce Allah O'nunla vardır, zira O, nefsi ile kaimdir. **"kaimi bi nefsihi"** O zât, her sûretin kabiliyetine göre sûret alır. Bütün mânâ ondadır; O'nun sonsuz oluşu idrak edilemez. Allah-u Teâlânın zâtı, gizli teklîğinden ibarettir. Akıllar ve fehimler onu idrakten yana aciz kalır. Zâtı yönünden, **"tek"** tir; aydınlığı yönünden **"nûr"** dur, bilinmeyişi ciheti ile **"zûlmet"** tir. Kur'anı Kerim *Saffat 37. sure 180. ayette*:

"sübhan rabbike rabbil 'izzeti 'amma yasifune"

"Rabbın onların vasıflandırılmalardan izzet sahibi ve münezzehdir!.."

"Vecih" burada yüz kelimesinden öte, bütün varlığının külliyetini zerrelere kadar kapsamaktadır. Mana aleminde **"Vecih"** bütün mevcudiyetiyle, varlığı demektir **feeynema tüvellu fesemme vechullahi "bu halde nereye dönerseniz artık Allah'ın vechi oradadır."** **"Nereye baksanız Hakk'ın vechi oradadır."** Bunun neticesinde varlıkta **"Hakk'ın vechi"**nden başka bir şey görünmemesi bunun da sonunda, kendinde de Hakk'ın vechini müşahade etmesi ile kişi, bu ve konuyla bağlantılı diğer ayetlerin hakikatini idrak etmiş olmaktadır.

Ahadiyyet

Cenab-ı Hakk **"A'ma"** da iken, yani kendi varlığında, kendi kendinde iken, bu varlıklar daha henüz meydana gelmemiş iken; bilinmekliğini istediğinden, bir tecelli ederek **"Ahadiyyet"** mertebesine tenezzül ettiğinde **iki vasfi** ortaya çıkıyor. Bunun bir yönü benliğini yani **"ene"** sini, bir yönü de **Hüviyetini** yani kimliğini oluşturmuştur. **(Elif)** a'ma-iyetin zuhurudur. **El elifü**, hakikat'ül Ahadiyyet'ün. **(Elif)** ahadiyyet'in hakikatidir. **El elifü**, fi kevniiyyet'ün cümle zuhuriyyet'ün **(Elif)** âlemlerin her yerinde zuhurdadır. **El elifü**, hakikat'ül insâniyyet'ün. **(Elif)** insân'ın hakikatidir. Âlemlerin aslı olan **(Ahadiyyet'ül ayn)** bütün âlemlerde her zerrede ve âlemin bütün fertlerinde **(ayn'ı)** ile mevcuttur. O nun olmadığı bir varlık, varlık olamaz. Bir varlığın varlık olabilmesi, O nun o varlıktan tecelli ve zuhur etmesiyle mümkündür. **(be)** nin altındaki **nokta (Elif)** in üstündeki gaybi zuhura gelmiş **(13)** üncü noktadır ki Bütün âlemin yükünü o **(.) nokta** çekmektedir ve **(be)** bütün bu âlemleri kucaklamış çok hassas vaziyettedir. Sağ tarafı "aklı kül" sol tarafı ise "nefsi kül" dür. Hangi taraf ağır basarsa o halin yaşantısı ağırlık kazanır. Bilindiği gibi **(be)** Arapça da (ile, birlitlik, aracılığıyla, bağlamak) mânâlarını ifade etmektedir. İşte böylece, **(be)** ile, **(Elif)**te mevcut olan bütün mânâlar kendinden sonraki harflere tenezzül ederek zuhura çıkmaktadırlar ve **(be)** zâhir ve bâtın âlemlerinin arasında bir mabeyinci yani aracı olmaktadır. Bilindiği gibi Hz. Âli (ra) efendimizden gelen şöyle bir söz vardır.

"İlim bir nokta idi câhiller onu çoğalttılar."

Hz. Âli efendimiz, bütün kitaplarda ki ilimler, Kûr'ânda mevcuttur. Kûr'ân in ilmi, Fatiha da mevcuttur. Fatihanın ilmi, Besmele de mevcuttur. Bismelenin ilmi, **(be)** de mevcuttur. **Be** nin ilmi de, altında ki noktada dir. İşte o nokta da benim demıştır. Yazıda; cümle; elif'e, elif de noktaya bağlıdır. Hiçbir Sûre yoktur ki; onda kelimeler olmasın. Ve hiçbir kelime yoktur ki; onda harfler olmasın. Ve hiçbir harf yoktur ki; onun hakikat-i elif'e dönük olmasın. Ve hiçbir elif yoktur ki; onda nokta olmasın. Elifte; nokta gayb'da olduğundan his gözüyle bakanlar ancak elif'i gördüler. Kelime-i Tevhid'te nokta olmaması sırf nokta olduğundandır. Zira Tevhid, vahdet-i isbattır, vahdet ise ayn-ı noktadır ve Muhammad (sav) vahdetin tam kemalli zuhur mahallidir. Ve O nun ikincisi ve mertebesinde müşterek olanı yoktur. Âlem de devr eden Ahadiyyet "elif-i" (vücüb – vacib) Vahidiyyet "mim-i" (imkân'dır.) Ve bu mim O elif-in aynasıdır. Ve sûret-i âleme sûret-i Âdem kaynak olmuş ve sûret-i Âdemiyenin dahi en kemalli sûret-i, sûret-i Muhammediyye'den istifade etmesiyle olup, imkân "mim-i" ile Ahadiyyet "elif-i" ni (cem) etmiş-toplamıştır ki; biri cemi biri farkı ve biri zahiri ve biri mazharı yani zuhur yeridir. Bu mânâdandır ki; İnsân-ı kâmil cem'ül cem ehlidir ve O nun hicabı – perdesi yine kendisidir. **Be** nin altında ki; nokta **(Ahadiyyet'ül zat)** noktasıdır, Kûr'ân, **"Ahadiyyet"** tir; Furkan, **"Vahidiyyeti Kûr'âniyye"** dir. Kûr'ân, **"Zât"** tır; Furkan, **"Sıfat"** tır. Kitap, **"Mutlak vücud, varlık"** tır. **Ahadiyyet**, sırf zâttan ibarettir. Orada sıfatlar için bir zuhur yoktur. Varlık fertlerinden her

birinde, bütün mevcûdat gizlidir. **Ahadiyyet**, yüce zâtın tecellisinden ibarettir. Orada ne isimlerin, ne de sıfatların sözü geçer. Burası mücerred zâta ait bir isimdir. **Ahadiyyet**, zâtın "**hüvviyyet**" ve "**inniyyet**" ile ilk zuhurudur. "**Hüvviyyet**" i, beytinin ve âlemlerin kaynağı. "**İnniyyet**" i, "**Hakikat-i Muhammedi**" ve insânın kaynağıdır. **Ahadiyyet**, sırf zâttan ibarettir; Hakk'a ait itibarlar da, halka ait itibarlar da orada yoktur. Hiçbir şekilde mahlûk için oraya yol yoktur. Çünkü bu hal görülmez "**zûlmet**" âleminden, "**tecilli nûrlarına**" doğru, zâtın "**ilk tenezzülü**"dür.

Vahidiyyet

Ahadiyyet iki anlam yönlü (vech) "uluhiyet ve vahidiyyete" ki, uluhiyet "tüm olarak bu varlığın gerçek yüzleri ile kendi mertebelerinde korumaya uluhiyet adı verilir", vahidiyet yüce zatın zuhuruna bir tecelli yeri olmaktan ibarettir. Onda "zat sıfattır, sıfat da zattır" diye izah edilmiştir; **Bu mertebede mana olmakla birlikte henüz zuhurları yoktur, tecelli ve nüzul ile diğer mertebelerde zuhura çıkar.**

Meydana gelen her sıfatın zuhuru (*isterse birbirinin zıddı olarak gözüksün*) diğer sıfatın aynı sayılır. "**Rahmet**" ten ibaret sayılan nimet, "**azab**" tan ibaret olan nikmetin aynıdır. Burada, "ahadiyyet", "vahidiyyet", "ulûhiyyet" sıfatları arasındaki fark üzerinde biraz duralım; şöyle ki,

- Ahadiyyet;** Bu sıfatta isimlerin, sıfatların zuhuru yoktur. Kendi özündedir ve sırf zâttan ibarettir.
- Vahidiyyet;** Bu sıfatta isimlerin ve sıfatların tesir sahasına göre zuhurları vardır. Ancak bu zuhur, zâtın hükmü ile olur; zâttan ayrı bir hükmü düşünülemez, böyle olunca, herşey birbirinin aynı olur.
- Ulûhiyyet;** bu sıfatta isimlerin, sıfatların zuhuru vardır ve toplumdan herşeyin hakkını tek tek vermek gibi, bir zuhuru olur. Bu sıfatta zıtlar belirir; isimler ve sıfatlar birbirinin zıddı olarak gözükür.

Ulûhiyyet "Zât Mertebesi" Tüm olarak bu varlığın gerçek yüzleri ile kendi mertebelerinde korumaya "**Ulûhiyyet**" adı verilir. Hakk ve halk olarak: **Ulûhiyyet**, zâtın esas mahiyetinden ibarettir. Yüce zâtın zuhur yerlerinin en yükseği "**Ulûhiyyet**" zuhurunun meydana geldiği yerdir. "**Zat-ı Ulûhiyyet**" kemalatını şuhud zevki ile bilmeye muhabbet ettiğinde, muhiyet olduğu sonsuz fezaya zuhur arzusunun ateşiyle "**Nefes-i Rahmani**" sini gönderdi. Bu nefes neticesinde sonsuz fezada yani kendi latif vücudunda öbek öbek açığa çıkan "**Nefes-i Rahmani**" sonsuz âlemlerin **hülasasıdır**. **Nefis** ise, onların **birimselliği**dir. Muhyiddini Arabî Hazretleri yine şöyle buyurur:

"Ve ma halaktuhu fiy hazel mahalli illa hüvallah, halaka külli şeyin."

"Bir mahal haketmedi ki, o Allah olmasın; herşeyi halketti."

Yukarıdaki cümleyi İsmail Hakkı merhum şöyle tercüme etmiş:

"Hakk teala kendi nefesini halketti..."

Ve nefesin şiddetinden **hareket** hasıl oldu. Ebul Hasan Gari Hz. buyuruyor ki:

Tenzih ederim şu yüce zat-ı alayı ki, nefesini latif kılıp ona **Hakk** ismini verdi ve nefesini kesif kılıp ona da **halk** ismini verdi. **Hakk** kendi nefesini **Nefes-i Rahmani** ile vasf etti. **Cenab-ı Hakk** da kendi "**Nefes-i Rahmani**" si ile bu bilinmeliğini sağlıyor. Ama O'nun nefesi sadece manalar elbisesi olan **kelimeleri** değil, bütün âlemleri meydana getiriyor. Kendi varlığında gizli olan esma ve sıfatlarını, içinde var olan bütün **özünü**, kendi içinden yine kendisi olan dışına "**Huu**" diye nefes verip bu aleme yayıyor. İşte böylece de "**Cenab-ı Hakk**" ın **özü** olan "**Nefes-i Rahmani**", alem aynasında suretler olarak görünür. Allah "**adem**" (*yokluk*) denilen, izafi yokluğa bakmış ve "**Kün**" "**ol**" sözü ile emir vermiştir. O zaman yokluğun içinden Allah'ın varlığını belirleyen şekiller, zuhurlar belirmiş ve birer ayna olmuşlardır. İşte bu aynalardaki yansımayı gören göz "**İnsan**"dır. Besmele (**BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM**) bütün varlıkların oluşumunu anlatmaktadır.

"**Nefes-i Rahmani**" öyle bir nefes ki, "**Vahidiyyet**" mertebesinden çıkan, sonsuz ebedi, var olan bir "**nefes**" tir. İşte "**Nefes-i İlahi**", bütün bu alemde Hakk'ın varlığı olduğundan, "**İlahi Nefis**" olarak ortaya çıkmaktadır. "**İlahi Nefs**", Cenab-ı Hak, "**Vacib'ül Vücüd**" Hazretleri bütün bu varlıkları meydana getirmeden evvel, önce nefesini yani "**Nefes-i Rahmani**" yi vererek bu âlemleri meydana getirdi.

Ulûhiyyet, karşılıklı zıddı, özünde toplar (evveli olmayanı, sonradan olmuşu); (Hakk'ı, halkı); (varlığı, yokluğu vb). Bütün bunların hepsini özünde toplar. Ve O'nda; **Hakk**, halk sûretinde zâhir olur; Ve O'nda; **halk**, Hakk sûretinde zâhir olur. Bu tecellilerin bilinen mânâsı "**Tecelli-i ilâhi**" dir. Eşyanın bir ferdi, kendi özü ile "**Ulûhiyyet**" saltanatı kapsamında bulunan cümle eşyayı toplar. Ancak varlık fertlerinden her biri, zâtının hakkı kadarını alabilir, daha fazlasını alamaz. Varlık fertlerinin her birinde bütün mevcûdat gizlidir. **Ulûhiyyet**, eserleri ile müşahade edilir ama

görünürde kayıptır. Hükmen vardır, bilinir ama resmen görülmez. "**Â'mâ'iyet**", "**Ahâdiyyet**" ve "**Vahidiyyet**" mertebeleri "**ilâhi lâtif zûlmet**" ifadesiyle belirtilir ve bu hüküm buralarda geçerlidir. "**Zât-ı Mutlak**"ın "**Ulûhiyyet**" mertebesine tenezzülüyle, kendinde bulunan bütün özelliklerini birer lâtif ilmi varlıklar olarak, ilmi ilâhisinde belirlemiş olmasıdır. Yine bu mertebeyi ifade eden şu hadisi şerif vardır: "**Allah Teâlâ halkı zûlmette halk etmiş (yaratmıştır), sonra onun üzerine nûrundan serpmiş, zâhir olmuştur.**" Burada "**zûlmette halk edilmiş**" ten kasıd, bu mertebeyi ifade etmektedir. "**Hakiki nûr**", kendisi vasıtasıyla idrak olunan "**nûr**" dur fakat kendisi idrak olunamaz. Çünkü "**hakiki nûr**" nispetler ve izafetlerden arınmış olması bakımından Hakk'ın zâtının aynıdır. Allah Teâlâ bizi "**izafi yokluk zûlmeti**" den "**vücûd nûru**" na çıkardı, bir "**nûr**" olduk. Allah bütün mevcûdlarda açılmış olan bir "**nûr**" dur, ki buna "**vücûd nûru**" ismi verilir. Mutlak Hakk'ın vücûdu, zuhurlar itibariyle idrak olunur. Ancak bu idrak "**nûr**" ismi ile vaki olur ve "**nûr**" Allah'ın zât-i isimlerindedir. Hadis-i Kudsîde;

"Küntü kenzen mahfiyyen fe ahbibtü en uğrafe fe halaktül halka li uğrafe bihi."

"gizli hazine idim, bu halde irfan olunmamı hub, muhabbet ettim bu halde bihi/o ile irfan olunma için halkı ettim."

"Ben gizli bir hazine idim, bilinmekliğimi arzu ettim ve bu halkı halkettim."

"inneniy enellahu lâ ilâhe illa ene fa'budniy"

Mealen, "**Şüphesiz ben Allahım benden başka ilah yoktur; bana ibadet et**" buyurduğunda kendini "Ulûhiyyet Mertebe" sinden açık olarak ifade etmektedir. Yine bir hadis-i şerifte; "**Ben Allah'tanım mü'minler benim nûrumdandır,**" ifadesiyle de, bu mertebeye işaret edilmekte ve mü'minlerin aydınlanma kaynağını belirtmektedir. İlm-i İlâhî'de bütün varlıkların "**a'yânı sabite**" (sabit ayn'ları) yani özleri ve programları itibariyle belirlenmişleridir. **A'yân-ı Sâbite** (Değişmez ayn'lar, hakikatler, özler, asıllar.) Varlıklar, Allah'ın kelâmıdır. O'nun ilminde bulunan bu mânâlar ise, "**a'yân-ı sabite**" tabiri ile ifade edilir. **A'yân-ı Sâbite** için tabir çoktur. Aşağıda sıra ile söylenen cümlelerin hangisini istersen, onu diyebilirsin. **A'yân-ı Sâbite**: İnsânın hakikatleridir. **A'yân-ı Sâbite**: Ulûhiyyetin bir düzenidir. **A'yân-ı Sâbite**: Vahdet'in yaygın halidir. **A'yân-ı Sâbite**: Gayb âleminin tafsilidir. **A'yân-ı Sâbite**: Cemal Sûretlerdir. **A'yân-ı Sâbite**: İsimlerin ve sıfatların eserleridir. **A'yân-ı Sâbite**: Yüce Hakk'ın malumatıdır. **A'yân-ı Sâbite**: Yüce harflerdir.

Bu son mânâyâ işaret olarak Muhyiddin b. Arabi (r.a.) şöyle demiştir: "**Biz yücelikler vasfı taşıyan harfler gibiyiz.**" Bu kısa ifadelerden sonra "**a'yân-ı sâbite**" lerini biraz daha yakından tanımaya çalışalım. "**A'yân-ı sâbite**" ler, mutlak lâtif vücûtta, zâtın "**ilm-i ilâhi**" sinde mevcûd **sıfat** ve **esmaların** ilmi sûretleri olduklarından, hariçte vücûdları yoktur. "**İlm-i ilâhi**" de zâtına mahsus bir oluşum içindedirler. Bunlar (yaradılmış) "**halkedilmiş**", mahlûk sınıfından da değildirler. Hakk'ın kendinde düzenlediği, kendinden oluşturduğu, sonradan meydana gelecek halkının, kendindeki programlarıdır. Hakk'ın kendinde düzenlediği, kendinden oluşturduğu, sonradan meydana gelecek halkının, kendindeki programlarıdır. Bu hakikate işaret ile "**a'yân-ı sabite varlık kokusu almamıştır,**" şekliyle ifade edilmiştir. Bunlar zât-i şununatın gereğidir ve zât ile kadimdir. "**A'yân-ı sâbite**" lerin zuhur edeceği yerlere göre ezelde verilmiş istidad ve kabiliyetleri vardır. Bunlar "**vücûd-u mutlak**" ın özünden kendilerine verdiği "**ihsan-ı ilâhi**" dir. İstidad ve kabiliyetler belirli tenezzül mertebelerinden sonra fiiller ve oluşumlar halinde zuhura çıkınca "**mahlûk**" olur. Kendi asli varlıkları üzere zâtın varlığında var olduklarından, mahlûk hükmü orada onların üzerinde yürümez. Ey kendini bulmaya ve irfan ehli olmaya çalışan kişi; bilesin ki, sen de "**a'yân-ı sâbiten**" üzere "**özün**" de "**mahlûk**" değilsin, fakat "**sûr**" i varlığının zuhuru yönünden "**mahlûk**" sun, iyi anlamaya çalış. Hadis-i Kudsî'de belirtilen; "**Allah var idi, onunla birlikte hiç birşey yok idi,**" kelâmı; peygamberi, bir yönüyle Bütün varlıkların mahiyetleri, ilmi sûretler olarak Hakk'ın varlığında mevcûd fakat zuhurları olmadıklarından a'demde zûlmette ve yok hükmündedirler. *Kûr'ân-ı Kerîm Âl-i İmran Sûresi 3/97 âyetinde;*

"innallahe ganiyyün anil âlemiye"

Meâlen: "**kuşkusuz Allah âlemlerden müstağnidir.**"

"âlemlere ihtiyacı yoktur; âlemler olmasa da o yine Allah'tır," hükmü de bir yönüyle bu mertebeyi ifade etmektedir. Hadis-i Kudsî'de haber verilen; "**Allah var idi O'nun ile birlikte hiç birşey yok idi,**" yüce ifadesi, gördüğümüz bu sonsuz feza âleminin daha evvelce de var olduğunu; işte sonsuz varlığın içinde hiç birşey yani zuhur ve tecellilerin henüz olmadığını da belirtmektedir.

"Allah evvelâ benim rûhumu, nefsimi, aklımı ve kâlemi halketti"

hadis-i şerif'de belirtilen **öncelik** ifadesiyle genel anlamda "**Hakikat-i Muhammediyye**" olan âlemlerin ana hayat kaynağı "**Rûh-u A'zâm**" dan ve öz anlamda da birey Hz. Muhammed (sav) Efendimizin saf, temiz, pak, kutsal rûhundan haber vermekte, bu mertebenin de öncülüğünün ona ait olduğu bildirilmektedir **Nefes-i Rahmâni,**

"Akl-ı Kül" olan "rûh-u azam" mertebesi ile "Nûr-u ilâhi" olan "Nefs-i Kül" mertebesinin izdivacından **şehâdet**, yani bu âlemler ortaya çıkmıştır. Allah (c.c.) bütün mevcudatlarda açılmış olan bir "nûr" dur, ki buna "vücûd nûr" u ismi verilir. Nûr, zâtıyla zahir ve eşyanın da kendisiyle zahir olduğu şeydir. Nûr'un şiddeti zuhur ve eşyanın kendisiyle zahir olması itibariyle mutlak olduğu halde "zât-ı ilâhiyye" den bir isimdir. Nitekim şiddetli zuhurundan gizli kalmıştır. Yokluk karanlığında iken, onları vücûd ile ızhar eden ve cehalet karanlığında iken, üzerlerine marifet nûrları ile feyz veren ancak Allah-u Teâlâ'dır "İnsân-ı kâmil" in kendine ait bir nûru olduğu gibi onun üstünde de "nûr-u ilâhi" vardır. Bu iki nûr tevhid edilip birleşince "Nûr üstüne Nûr" olur, ki zâtın kulunu ihata etmesi ve **teklîğin** oluşmasıdır. Bu Nûr'un "İnsân-ı kâmil" in **gözünden** de zuhur ettiği ehline malumdur. "Allah dilediği kimseyi nûruna iletir". Nûr, fiziken bütün âlemi ihata etmiş olduğu gibi akıl âlemini de ihata etmiştir. Kişiler bunu bilseler de bilmeseler de bu nûr ile düşünüp aydınlanırlar.

İlmi aydınlanma olan bu "Nûr" a,

- "Nûr'u ilâhi", "Nûr'u Nübüvvet", "Nûr'u Kûr'ân", "Nûr'u imân", "Nûr'u ilim", "Nûr'u akl", "Nûr'u göz", "Nûr'u gönül" (v.s.) denmiştir.

Risâle-i Gavsîye'de şöyle buyruldu:

"Sonra sordum rabbime, dedim ki, - **Hiç mekânın olur mu?"**

"Dedi ki, - **Ya Gavs-ı A'zam ben mekânın mekânıyım. Benim mekânım olmaz. Ben insânın sırrıyım."**

Şöyle rivâyet edilmiştir: Bir hadis-i şerifte;

"dehre küfretmeyiniz dehr Allah'tır," hükmü ile: "mekânların mekânı" ve "zamanların zamanı" da Hakk'tır. Mekân ve mukim, mahâl ve mahâlleli, zaman ve zamane de kendisidir, ancak mertebelere riâyet şarttır. Eğer mertebelere riâyet edilmezse her şey birbirinin içine girerek karmaşa olur. Bu ancak gerçek bir tevhid – ifaniyet ilmi ile açıklığa kavuşur. Gerçek tevhid ilmi ise, akılda olan değil, **varlığında olan** tevhid ildir.

"Rasûlullah (sav) efendimiz, miraca çıktığında, kendisine bütün perdeler açıldı; ancak bir perde kaldı... O perdenin açılmasını dilediği zaman: "Dur; Rabb'in namaz kıyor... dendi."

Bunu bizzât Rasûlullah (sav) efendimiz anlatmıştır. Yani oluşan fiil veya fiiller "zâtından zâtına" yani bütün âlemlerde zuhurda olan "zât-ı mukayyedi" âlemlerden gani olan "zât-ı mutlak" ına yönelmesidir. Çünkü "zât-ı mutlak", "zât-ı mukayyed" in ana kaynağı, devamlılık ve varlık sebebidir. Tecellisini çektiği anda, âlemde yaşayan, görünen, hiçbir şey kalmayıp ismi bâtın olan asıl âlemine dönüşmüş olurlar. Peygamberimiz (sav) bir hâdis-i şeriflerinde:

"Biz, son gelen ilkeriz." buyurmuşlardır. "Son gelen" sözü ile, bu mertebenin kemâlini; "ilkeriz" sözü ile de, "Hakikat-i Muhammedi" mertebesini ifade etmişlerdir.

Mutlak Vücut, kuşatıcı bir mertebenin toplamı ile Zata mahsus gaybın mutlaklığında makamsızlık makamında gizlenmiş "kemal" sırrı zuhur eder; bu nitelenemez, hakkında hüküm verilemez ve isimlendirilemez bir makamdır. Bu makam ile, batınlık ve zuhuru, evveliyeti ve ahiriyeti birleştiren Zati Tecelli taayyün etmiştir. Tecelli-i vahid olan bu "genel vücut tecellisi" ile ilk taayyün eden Hakikati Muhammedi mertebesidir. O, bu mertebede her tecellinin hükmü ve vasfı ile taayyün eder. Her mertebenin sırrı, semeresi, gayb ve mutlaklığın taayyün sırrı buradadır. Bu taayyün ve mutlaklık, ruhlar ve suretler için zuhur eden şeylerin mukabilinde zat için farz olunmuşlardır. Zuhur eden her şey, kimin için zuhur etmişse, bu mertebenin ve tecellinin sırrından bilinir, müşahede edilir ve zuhura çıkar. Ahadiyeyi Zat için mevcut olan itibar bu mertebeden kesretin nefyinden ibarettir. Kesretin zuhuru yoktur demektir. Vahidiyeti Zata gelince bu makamda kesret-i esma için Hayy, Alim ve sair isimler gibi zuhur olduğu gibi Hayat, İlim ve diğerleri gibi kesret-i sıfatiyye içinde zuhur vardır. Bu nedenle vahidiyeti Zat makamında rububiyet, malikiyet ve ilahiyet gibi "nisbi kesret" ile halikiyet ve razikiyet ve sair gibi "izafi kesret" dahi zahirdir.

Vücut-ı Hak, abd için ayna olup, abd kendini ve kendinde olan biten şeyleri "Hakk Ayna" sında rüyet eylediği gibi; abd dahi Hakka ayna düştüğü için Cenab-ı Hak dahi kendi isimlerini "abd ayna" sında rüyet eder. Cenab-ı Hakkın isimlerinin ahkamı dahi tıpkı böyledir. Esmaların ahkamı ve misalinin zuhuru rüyet olunur.

Hakkın hakikati, O'nun nefsinde kendisini bilmesinin suretinden ibarettir. Hakkın kendisini bilmesi, hangi şekilde izafe ve tasavvur edilirse edilsin, İlmin Hakka izafe edilmesi açısından. Bunları birleştiren mertebe ise Ahadiyet-i cem'dir.

Hakkın hakikati, Mutlak Vücut ki O, Rahman isminden ibarettir ve "Allah" diye isimlendirilip, mertebe ve bütün keyfiyetleri birleştiren keyfiyet açısından müşahede edilip – aralarında fark olmaksızın – bu iki ismi ihata eden Zat idrak edildiğinde, bu durumda halkiyet tesirinin mahallinin Asl'ın (Mutlak) Zâtının mertebesi olduğu öğrenilir.

Rabbül erbab ismiyle müsemma olan ismi – azam ve taayyün – ü evvel itibariyle Hakk Teala, olup ilahi hüviyetinden ibarettir. Taayyünü evvel olan Hakikati Muhammedi mertebesi bütün esmanın menşei ve gayelerin gayesidir. Hakka ayna olan mertebedir. Teveccüh bu makamdadır. Cenab-ı Hakk makama **“Ve son durak Rabbinin huzurudur”** ayetiyle işaret buyurmuştur. Peygamber Efendimiz (sav) taayyünü evvelin mazharıdır. Rububiyette bu makama hastır. Mutlak Vucuddan taayyünü evvel mertebesine tecelli, Vücut Nuru tecellisi iledir. Nur Allahu Teala'nın Zati isimlerindedir. Allahu Teala ismiyle tecelli edendir. Burada isim demekten murad, **“bütün alemler sureti ile tecelli edendir”** demekten ibarettir. Bu suretle Hak, hüviyetiyle zerrelere bütününde mevcuttur.

Genel Vücut Tecellisi

Hakkın, mevcutların hakikatlerine (ayan-ı sabite) ilk tecellisi “genel vücut tecellisi” olan Nefesi Rahman olup, zati nuruyla olan tecellidir. Nur, Kühü Zatinin ilk tecellisidir. Zati isimlerindedir Hakkın. Varlığı bilinir, mahiyeti bilinmez. Cenab-ı Hakk nur-ı mahz yani sırf nurdan ibarettir. Mevcutlara tüm taayyün mertebelerinde sırayet edende bu nurdur. Nur ismi, mutlak Vücutun mevcutların suret ile zuhurundan ve böylece mevcutlara ait kendi hükümleri ile zuhurundan ibarettir. Her malumun ve mevcudun bu nura nispeti vardır. İnsanın nefsi natıkası özellikle bu nur ile halk edilmiştir. En kemalli zuhuru Nefs-i Muhammedi olup Hz. Muhammed (sav) sırf nur olduğundan gölgesi olmazdı.

“Genel vücut (varlık) tecellisi” ilahi şe'nler üzerine yapılan Zati Nur'un taşmasından ibarettir. Böylece Zat gaybindan ve Ahadiyeti Zat mertebesinde silinmiş, gizlenmiş olan şe'nlerin taayyünleri zuhur etmiştir. Hakk murad ettiklerini sonsuz mevcutlar arasında ortaya çıkartmak istemiş, onları Zati-İlmi hükmün gereğine göre, gaybi-iradi hareket ile Vücuti nurun üzerine nakşetmiştir. Tüm taayyün mertebelerini birleştiren kamil hüküm Nefes-i rahmani olan bu tecellidir. Mevcutların suretleri tafsili açıdan Hakkın ilminin mazharları ve Nefes-i Rahmani'ye ait kelimelerinin suretleridir. Mevcudların mücmel (öz) suretleri ise Hakkın ilim mertebesinin sureti ve nefsinin hakikatinin mazharıdır.

Sayfa, ondaki yazı, kişinin nefesi ve ses Genel Vücut Nurunun söz konusu Nefesi Rahmani ile yayılmasının benzeridir, var olan malumların suretleri bu nefesi rahmanide taayyün etmiştir. Yazmak ve söylemek, halketmek ve izhar etmenin benzeridir; halk ise, ya taayyünleri “Kün/ Ol” ile zuhur eden Nefes-i Rahmani vasıtasıyla yada Akl-ı kül vasıtasıyla gerçekleşir. İnsanı kamilden, batınından gelen seste, irade, nefes, manevi mana, nur, ruh olup, nefesi rahman gibi “kün” lafzı gibidir. Belirli hükümleri zuhura çıkarır.

AMÂ

Amâ, hakikatül hakaik (yani hakikatler hakikati) olup özden ibarettir. Bunda Hakk ve Halkiyyet ile vasıflanmak düşünülemez. Zira, O sırf zattır. Çünkü O, Halkiyyet ve halkiyyet ile muttasıf olmayan bir mertebeye (Ahadiyyet makamına) muzaf değildir. Bu izafetsizliğinden dolayıda Amâ ne vasıf ve nede isim gerektirir. Zira Ahadiyyette, isimler ve sıfatlar yok olarak hiçbir şeyin zuhuru olmadığı gibi Amâ'dada bunlara ait hiçbir şeyin ne tecellisi, nede zuhuru mevcuttur. Amâ ile Ahadiyyet arasındaki fark şudur. Ahadiyyet, teali icabları ile Zatin Zatta hükmüdür ve bu da Ahad olan Zati zuhurdan ibarettir. Amâ ise mutlak bir iktiza ile Zatin hükmüdür. Amâ amâya ait Zati gizlilik. Özetle amâ ahadiyyetin mukabilidir. Ancak şu varki Ahadiyyette Zata ait sırf oluş tecelli hükmüyledir. Amâda hiç tecelli yoktur. Amâda Zata ait sırfiyet (sırf oluş) gizlilik hükmüyledir.

Vahidiyyet

Vahidiyyette zat sıfat olarak, sıfatta zat olarak tecelli eder. Bu itibarla sıfatların hepsi bu mertebede birbirinin aynıdır. İsterse birbirinin zıddı olarak gözüksün, bir şey fark etmez, hüküm aynıdır.

Ahadiyyet, Vahidiyyet ve Uluhiyyet arasındaki fark şöyledir:

Ahadiyyette isim ve sıfatlara dair hiçbir şey zahir olmaz. Zira ahadiyyet, Zatinin şanında sırf Zattan ibarettir.

Vahidiyyette isim ve sıfatlar, müssirleri ile beraber zahir olur. Fakat bu zahir oluş Zat hükmüyledir. Yoksa Zattan ayrılma hükmüyle değildir. Bu bakımdan o sıfatların her biri diğerinin aynıdır. Zatta bir hükümedirler.

Uluhiyyette isim ve sıfatların her biri istihkak ve liyakatı hükmüyle zahir olur. Zira uluhiyyette münim ismi, müntakim isminin zıddı; müntakimde münimin zıddı olarak meydana gelir. Diğer isim ve sıfatlarda böyledir. Uluhiyyet tecellisi, bütün tecellilerin hükümlerine şamildir. Zira uluhiyyet, her haklıya hakkını verme tecellisidir. Uluhiyyetin hükmü her şeye hakkını vermektir. Allah ismi uluhiyyeti temsil ettiğinden, Allah ismi isimlerin ulvisi, en ihatalısı, en azizi, en yükseğidir. Uluhiyyetin, ahadiyyetin üzerine üstünlüğü, aslın, fûru'a üstünlüğü gibidir. Vahidiyyetin, diğer tecellilere üstünlüğü cemin, fark üzerine üstünlüğü gibidir.

AHADİYYET

Ahadiyyet, Zatın tecellisinden ibarettir. Bu tecellide, isimlerin, sıfatların ve bunların müessirlerinden hiçbir şeyin zuhuru yoktur. Ahadiyyet, Hakkıyet ve halkıyet itibarlarının hepsinden sıyrılmış olarak tecelli eden sırf Zatın ismidir. Ahadiyyet, Zatın amâ'ya ait zulmetin tecelli yerleri olan nurlara birinci (ilk) nuzulüdür. Zati tecellinin en yükseği bu tecellidir. Bu tecellide Zat; sıfatlardan, isimlerden, işaretlerden, nispetlerden, itibarlardan münezzehtir. Ve bunların hepsinin Zatta varlığında gizlilik hükmüyledir. **"Ben gizli hazineydim"** buyurulduğu mertebedir. Zati Benliğindeki istiğrak, hüviyeti itibariyle zatının tecellisinin ismi olarak Ahadiyyetidir. Ahadiyyet, Cenab-ı Hakka mahsus Zati bir tecellidir.

ULUHİYYET

Varlıklarla (Mevcutlarla) ilgili bütün hakikatleri hem bizzat hemde mertebelerinde korumaya uluhiyyet denir. Varlık (mevcut) hakikatleri tabiri ile, zahiri ve mazharların hükümlerini, yani Hakk ve halk kastedilmektedir. Halık zahir, halk mazhurdur, yani zuhur yeridir. İlahi mertebelerle alemlere dair bütün mertebelere şamil olmak ve bunların her birine varlık mertebesinde Hakkı vermek uluhiyyetin manasıdır. Uluhiyyetin her mazhar üzerine külli ihatası, mutlak şumuli ve her vasıf ve isim üzerine saltanatı, hüküm ve kudreti mevcuttur. Uluhiyyet ümmül kitaptır. Kur'an ahadiyyettir. Furkan vahidiyyettir. Uluhiyyet, kadim-hadis, Hak-Halk, Varlık-Yokluk gibi biri diğerine zıt olan sıfatları ihtva etmiş, kapsamıştır. Uluhiyyet, eserleri müşahede edilen, fakat bakışta kaybolandır, sırda kalandır. Hükmü bilinir, fakat resmi görülmez.

RAHMANİYYET

Rahmaniyyet, isim ve sıfatların hakikatleri ile zahir olmasıdır. Rahmaniyyet zati isimler gibi zata mahsus şeylere şamil bulunduğu gibi mahlukata yönü olan hakikatlere ve sıfatlara şamildir. Rahmaniyyet bütün Hakk mertebelerine ait isimdir. Rahmaniyyet, Zatın ulvi mertebelerde zuhurundan ve aşağı mertebelerden mukaddes oluşundan ibarettir. Bu bakımdan, Zatın cem'iyyet itibariyle ulvi mertebelere mahsus olan mazharlarından hususi mazharı ancak Rahmaniyyettir. Rahmaniyyet mertebesinde zahir olan isim Rahman ismidir. Rahman ismi hem Zata ait isimleri, hemde nefse ait sıfatları içine alır.

Zata ait isimler, Ehadiyyet, Vahidiyyet, Samediyet, Azamet, Kudsiyyet ve benzeri olan Zat'a ait isimlerdir.

Nefse ait vasıflar yedidir:

1)Hayat 2)İlim 3)İrade 4)Kudret 5)Kelam 6)Sem 7)Basardır

Rahmaniyyet Hakk ve halka ilgili mertebelere şümüllüdür, hepsini kapsar. Rahmetin Hakka ait mertebelerde zuhuru, halka ait mertebelerde zuhuruna sebep olmuştur. Bu sebeple bütün varlıklara (mevcutlara) şamil olan rahmet, Rahmaniyyete aittir. Hakkın mevcutlara ilişen rahmetinin birincisi; suretleri (esmanın, sıfatlarının ve manalarının) alemleri kılmasından ibarettir.

Rahmaniyyet, Rahman ismi ile zuhura çıkar. Nefesi Rahman hükmünü Kur'an ile zuhura çıkarır. Rahman suresinde **"Rahman. Allemel Kuran. Helakel insan. Allemehul beyan"** (Rahman/1-4). Bu ayetlerle Rahmanın ayan-ı sabitelere Kur'an ile tecelli ettiğini ve Kur'an ile insanı halk ettiğini ve bu şekilde beyanı öğrettiğini ifade etmektedir.

İâ mabude illallah muhammeden resulullah

İâ ilahe illallah, İâ mabude illa hu

Allah'tan başka, O'nun hüviyetinden başka mabud yoktur. İbadet edilecek olan, ibadete gerçek layık olan O'dur. Mutlak Zat hüviyeti ile ibadete en çok layık olandır. Allah uluhiyyetini ve Mutlak mabud olduğunu "Muhammeden Resulullah" özü ve hakikati ile alemlere ilan etmiştir. O'nun nasıl bir mabud olduğunu, nasıl ibadet edileceği Kur'an ve Şeriat-ı ve Sünnet-i Muhammedi ile açıkça belirtilmiştir. "Hakikati Muahmedi" özü ile tüm alemler, isteselerde istemeselerde kendi mertebelerinden ilahi hüviyete ibadet etmektedirler.

İnsan, Allah'tan başka mabud olmadığını, gerçek ve hakiki mabudun Kur'an ve Sünneti Muhammedi kanalından gelen bilgilerle O'nun nasıl bir mabud olduğunu idrak etmelidir. İlahi hüviyet her mevcudda, mevcudun temsil ettiği mertebeden yüz göstermektedir. Bunu açıklayan ayeti kerime de; **"Ne yana dönerseniz Allah'ın vechiyle karşılaşacaksınız"** (Bakara/115) düsturunca her mertebede, her mevcudda yüz gösteren O'dur. Her mertebede, her mevcudda yüzü mevcut iken sadece bir yüze iman edip, diğer yüzleri inkar etmekle insan, Hakk'ı örtmüş olup, küfre ve şirke düşer. Eğer Müslüman bütün zuhur yerlerinden bir zuhur yerinde Hakk'ın varlığını inkar ederse, şeriat ona Müslüman demez. Zira her mevcut ilahi hüviyetten kendi mertebesinden hissesini almıştır. Hissesinde ilahi isimlerden bir isimdir. O mevcuddaki hüviyeti inkar bir ilahi ismi kabul etmemek demektir. Mesela puta ibadet eden

ibadetini ona tahsis ettiğinden ve onunla kayıtlıktan dolayı küfre düşmüş olur. Yani diğer yüzleri inkar etmesinden dolayıdır. Bu hususta şöyle belirtilir:

Küfrü batıl, mutlak Hakk'ı örtmüştür
Küfrü Hak, kendini Hakk'la örtmüştür.

Muayyen ve kayıtlıktan bir ilaha, mabuda ibadet edenler, kendi tasavvurlarında peydah ettikleri mabuda itikat ve ibadet etmiş olurlar. Onlar kendi düşüncelerinde, hayallerinde meydana getirdikleri farklı rablardıki biriniki diğerine uymaz. Şu ayeti düşünelim: **"Farklı ilahlar mı hayırlıdır yoksa tek ve Kahhar olan Allah mı?"** (Yusuf/39).

Bu nedenle arif Rabların Rabbi olan Allah, tek mabud olan Mutlak Zat'a ibadet eder. İlahi hüviyetin her mevcudda bir ilahi isimle yüz gösterdiğini bilir, tüm mevcutların hepsini uluhiyeti ile kabzasında tutan tek ve bir mabud olan Allah'ın Zatına ibadet eder. Aynı zamanda arif bir yüzle kayıtlıktanlarında inkar etmez. O yüzdeki ilahi hüviyetide bilir. Kayıtlıktanın neden kayıtlıktan olduğunu bilir. Ama arif kendi hakikatinde sabittir. İbadeti saneme yani puta olanın ibadetinin dahi hakikatte ibadetinin SAMED'e olduğunu bilir. Zira putun varlığı da "Samed" dendir. Arif tek yüzle kayıtlıktanından kişinin küfre ve şirke düştüğünü bilir. Bütün varlığın ilahi hüviyet kaynaklı olduğunu bilen arife bunlar malumdur. İşte arif bu manaya sahip olduğundan ne kendinin kayıtlıktan bir itikadı olur, nede başkalarının itikadına karışır, inkar eder. Arif her şeyin emirlere bağlı olup emir ve iradenin dışında bir şey olmadığını bilir. Her kişinin mazhar olduğu İsim tecellisi itibariyle itikad ve halleri adabı ile yerli yerinde görür. Tek bir yön ve mabud vardır. O da Allah'tır. İlahi hüviyettir. Hüviyet-i Mutlaka'dır. Diğer yönler varlığına, Zatına nispetle izafidir. Hüviyetinin isimleri ve sıfatları ile çoğalmıştır. Bu nedenle mertebeler vardır. Mertebelere riayet şarttır. Arifin bu görüşte olması, Hakk Teala'nın bütün esmasına olan irfanından ileri görülmektedir. Bilirki bütün mertebe ve makamlar ilahi esmanın icabıdır. Ve bütün şeyler isimlerin zuhur yerleridir. İlahi isimlerin mazharlardaki zuhuru, o zuhur yerinin istidat ve kabiliyetine göredir. Kendine özel bir mabud tasavvur eden kişi zan sahibidir. Kendi zanni ile kendisi şirke, küfre düşer. Arif ise hepsinin hakikatini bilir.

Bir misal vermek gerekirse:

Bir sevgilinin güzelliğine bakılsa ve onun etrafında milyonlarca ayna konulsa, o sevgili milyonlarca görülür. Ama aslında bir sevgili, bir yüz iken, o aynaların istidat ve kabiliyetlerine göre kiminde parlak, kiminde kederli, kiminde neşeli, kiminde doğru, kiminde eğri büğrü gösterse ve bir kimsede sevgilinin ancak bir aynadaki resmini görüp, diğerlerini inkar etmiş olsa arif olmaz. Arif olan, Hakkı bilen bütün aynalardan görünen sevgilinin türlü suretlerini ve vasıflarını tasdik eder. Hatta ayna ile veya aynasız dahi görür.

İşte Allah bu gerçeği açıklamak için insanlara şöyle buyuruyor: **"Şüphesiz Ben Allah'ım, benden başka ilah yoktur artık bana ibadet et"** (Taha/14). Bu ilmi alanın Allah'ın Zatından başka bir şeye ibadet ve secde etmesi ise imkansızdır.

Bu mertebede yapılan ibadetin ismi ubudet'tir. Bu ibadet Hakla yapılır. Kesret aleminde yaşayan kimsenin ibadetine benzemez. Bunlar "Salatu daimun" hükmüyle devamlı namaz halin dedirler. Efal alemi, esma alemi, sıfat alemi ve zat aleminin ibadetlerini her mertebenin haline, gereğine göre yerine getirirler ve ibadette kemal ehli dirler. Bu mertebedeki ferd **"Görmediğim Allah'a ibadet etmem"** der.

Hakiki Vücut, Hakkın Bir olan Latif vücudundan ibarettir. Bu hakiki latif vücut sonsuz isimleri dolayısıyla kesafet mertebelerine tenezzül edip muhtelif suretler ile taayyün etmiş ve "kayıtlıktan" ve "sınırlıktan" tır. Budan dolayı kulların işlerine vücut ve hakikat yönünden tecelli edici Hakk'tır. Asla ortada gayr yoktur. Gayrılık ismi O'nun taayyün ve kayıtlıktanması yönünden olur. O batınından zahire, zahirinden batınına dahi tecelli halindedir. **"Küllü yevmin hüve fi şe'n"** (Rahman/29) **"O her anda bir işte, tecellidedir"** buyurulmuştur. Hakk bir itibar ile "etken" bir itibar ile "edilgen" dir. Alem Hakkın zahiri olup edilgendir ve Hakk ise İlahi hüviyetiyle alemin batını olup etkendir. Bundan dolayı itaat eden ve ettiren ancak Hakkın nefsidir. Gayr olarak zannedilen yoktur. Taayyün ve kayıtlıktanma ile Zatı Nefs'in izdüşümleri mevcuttur. İnsanın batınından "kalk, şu yemeği yap" düşüncesinin oluşması, zahirinin bu emre uyması gibidir. Olay tek vücutta meydana gelmiştir. Hakikat birdir. Gayrı vücut yoktur. Şimdi her surette Hakk'ı akleden ve düşünen kimse için, Hakkın her bir surette ilah edinme ile mabud olması söz konusu olabilir. Hakk bütün görünme yerlerinde İlahi hüviyetiyle mevcut olduğundan Hakk gerçek ve hakiki mabuddur. Alem suretlerinden kendisine ibadet edilen şeylerin her birisi, ona tapan kimsenin kalbinde yükselmiştir. Oysa hakim hakikat yüksekliğin derecelere mahsus olmasıdır ve o derece üzerinden Hakk'a ibadet olunur ve kendisinde Hakk'a ibadet olunan görünme yerlerinin en büyüğü "heva" dır yani istek ve arzulardır. Nitekim Hakk Teala **"Hevasını kendine ilah edinen kimseyi görmez misin?"** (Casiye/23) buyurdu. Böyle olunca "heva" mabudun en büyüğüdür kulun kalbinde meyil ve muhabbet olmadıkça ibadete yönelinmez. "Heva" nın nefsi ile (zati ile) yine hevanın kendine ibadet olunur. Görünme yerlerindeki muhabbet nedeniyle "heva" o surete muhabbet eder. Görünme yerlerindeki muhabbet ise cüzi muhabbettir. Cüzi muhabbetin kaynağı ise ilahi muhabbettir. İlahi – külli muhabbet olmasaydı, nefis mertebesinde açığa çıkan hevaya ibadet edilmezdi. İşte heva aslı – külli ilahi muhabbete

yönlenir ise bütün muhabbetlerin kaynağı Allah'ın Zatına ibadet edinilmiş olur. Heva ana kaynağına yöneldiğinde ibadet olunan Hakk olur, aksi ise heva kendi mabud olur ve her surete yönelir ve o suret put olma riski taşır. O suretle Hakkı sınırlandırdığı içinde küfre girer. **"Kişi sevdiğiyle beraberdir"** hadisi her neyi seviyorsak O'nunla bulunduğumuzu, O'na itaat ettiğimizi bir yönüyle açıklar.

Hz. Resul (sav) ümmetini mutlak ilaha davet etti. O Samed'dir, yani her şeyin vücudu ona muhtaçtır. **"Gözler O'nu idrak edemez"** (Enam/103) diyerek her mevcudda sırayetini ve her mevcudun O'na ihtiyacını bildirir. Her şeyde letafetle sırayet edici olduğundan **"O gözleri idrak eder"** (Enam/103). Nitekim, insanın kendi cesedini ve kesif olan bu ruhu idrak etmez. O her şeyin batını ve ruhu olarak, her şeyde bilicidir. **"hüve külli şeyin alim"** (Hadid/3). Bu yönüyle O (Hüve), evvel, ahir, zahir ve batını bilendir, görendir.

Lâ mahbube illallah muhammeden resulullah

Lâ ilahe illallah, lâ mahbube illa Hu

İnsan bilmelidir ki Allah'tan başka, ilahi hüviyetten başka sevilen yoktur. Allah'ın sevilmesi, bilinmesine bağlıdır. Allah severse bizlerin O'nu sevebilmesiyle mümkündür. Allah'ın sevdiği amellerle O'na yakınlaşmak O'nunla olmak mümkündür. Allah'ın neleri sevdiği, neleri sevmediği ise Kur'an ve Sünnet-i Muhammedi ile açıkça belirtilmiştir. Allah mevcudları ile zuhura çıktığından, insan neyi, kimi severse sevsin; sevdiği şeyde Allah'ın bir yüzü vardır, yani ilahi hüviyetten hissesi vardır. Ancak sevilen her mevcud, Allah'ın bir vechidir. Kendi mertebesinden ilahi hüviyetin zuhura çıktığı şeydir. Allah sevgisini tek yüzle sınırlamak, onu put edinecek düzeyde sevmek, ilahi sevgiyi israf etmektir. Sevilecek olan, sevilmesi gereken Hüviyet-i Mutlaka olan Zattır. Sevgiyi, muhabbeti ilahi hüviyeti temsil eden Kur'an ölçüsünde mevcudlara yöneltmek ise ilahi sevginin mevcutlara sağlıklı bir şekilde yönlendirilmesidir. Aksi ise patolojik bir sevgidir. Sevginin en iyi yönlendirmesini bize gösteren örnek model Hz. Muhammed (sav) dir. Bu nedenle Habibullah lakabı almıştır. Tüm yüzlerin sevgilerini Kur'an ölçüsünde alemlere sunan en iyi modeldir.

Tüm bu yüzleri birleştiren hüviyeti ile Allah'tır. Allah uluhiyeti ile tüm bu sevgileri, her sevgiye gerçek ve hakiki değerini vererek, bünyesinde bulundurur. Zira Allah ismi camisi, zuhur yerlerinde her ilahi isme hakkını nefsinin mertebesine göre veren Zati temsil eden isimdir. Bu şekilde alemlerde uluhiyetini ilan eder. "Hakikati Muhammedi" vasıflarıyla ezelden ebede kadar hükmü bakidir. Ancak O'ndan veraset alan varisleri O'nu temsil ederler.

Muhabbet, hükmü hem ilahi hem kevnî mertebelerde müşterek külli bir hakikattir. Nefesi rahman tecellisi muhabbet hükmünde taşır. Muhabbet ilişkisi Hakk ve halk arasında sabittir. Bir açıdan Hakka, bir açıdan halka nispet edilir. Hakk ve halkı birleştiren bu ilahi-zatî muhabbettir. Bu ilahi-zatî muhabbet olmasaydı, Hakkın halkı, halkında Hakkı sevmesi mümkün olmazdı. İlahi-zatî muhabbetin ilk tecellisi hakikati Muhammedi'dir. Zati mahbubiyet Hakikati Ahmediye, Zati muhibbiyet ise Hakikati Muhammedi mertebesidir. Hz. Muhammed (sav) bu hakikat nedeniyle Habibullah'dır.

Hakikati Ahmediyye'de Hakkın Zati sevgililiği, Habibliği yüz gösterir. Mahbubun zatında bulunan ve bir sıfatı ile sıfatlanmayan, bir işaretle işaret olunmayan sevgi, muhabbeti gerektiren hallerin varlığı belirmesi hasil olur. "Hakikati Muhammedi" mertebesinde sevgi ve muhabbet Zat ve sıfatla karışıktır. Fakat Hakikati Ahmediyyede sevgi ve muhabbet sırf Zata yönelik olur. Hubb-ı sırf olarak adlandırılır. Hakikati Muhammedi'yedeki sevgi, muhabbet Zat ile olup taayyün itibarıyla sıfat ve isimlerde yöneliktir. Her taayyünede sırayet etmiştir. Bu nedenle Peygamber Efendimiz'in Hakk ile dostluğu perdesizdir. Halbuki Hz. İbrahim'in dostluğu ise perdeli bir dostluktur. Hubb-ı sırf (saf muhabbet) olan Hakikat-i Ahmedi'yeden nefesi rahman ile ilk taayyün olan Hakikat-i Muhammediye'ye, oradanda tüm taayyünlere bu muhabbet sırayet etmiştir. Nefesi rahman Vücut'un (varlığın) ta kendisidir. Bu itibarla nefisül vücud olarak, vücud-i vahid olarak ifade edilir. Rahman'da Vücut oluşu itibarıyla Hakk'tır. Ve bu Zati muhabbet Nefesi Rahman yoluyla tüm mevcutlara sırayet etmiştir. Hakkın Zati Nefsinden Nefesi Rahman ile ayan-ı sabitelere tecellisi ile nefis-i natika hakikati oluşur ki, nefsin hakikatide bu Zati tecellinin sonucudur.

Lâ zate illallah Muhammeden Resulullah

Lâ ilahe illallah Lâ Zate illa Hu

Zat Mutlak olarak tektir. O'da uluhiyeti Zatta Allah'tır. Muhammed (sav) ve onu aslı olan Hakikati Muhammedi Zati Nefsin aynası olan Nefsi Muhammedi'yi temsil eder. Nefsi Muhammedi ferdiyet hikmetinin, yüce ferdiyetin (ferdiyet-i ula) tek temsilcisidir. Varislerinin bu ferdiyetten hisseleri vardır. Taayyünü evvel ile taayyün eden ayna zuhuru taayyünü Nefis-i Muahmedidir. Nefsi Muhammedi Kur'anı temsil ile, Kur'anı zuhura çıkarmak için programlanmıştır. Kur'an **"cemi esma ve sıfatı cami Zat"** olduğundan nefsi Muhammedi kanalıyla Hakk Zatını zuhura çıkarmış,

onunla taayyün etmiştir. **"insan ve Kur'an ikiz kardeştir"** hadisiyle Peygamber Efendimiz nefsi Muhammedisinin Kur'anla donanmış olarak, O'nun zatını, isim ve sıfatlarını zuhura çıkarmak için halkedildiğini belirtmiştir. **"Benim mucizem Kur'andır"** hadisiyle nefsin, Kur'anın tecelli mahalli olduğunu, nefsinden Kur'an dışında bir hususiyetin çıkamayacağı belirtmiştir. Ferdîyet özelliği ile Hakikat-i Muhammedi, tüm ayan-ı sabiteleri içine alacak, kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu nedenle kendinin ve alemlerin hakikatinin Hakk'tan başka bir şey olmadığını **"Beni gören Hakk'ı görmüştür"** hadisiyle açıklamıştır. Ferdîyet hikmetiyle alemlerin hakikati olan hakikati Muhammediyi temsil etmektedir. Hakikati Muhammedi ise, hakkın la taayyün halinden taayyün haline geçmiş durumudur. Zatından başka bir şey değildir. Ezelden ebede kadar Şeriat-ı ve Sünneti Muhammediyesi, Kur'anın zuhura çıkarılıp, yaşanmasından başka bir şey değildir. Kur'an her an tazelenerek alemlerde yaşanmaktadır. Alemlerin hakikati ise Hakikati Muhammedinin zuhura çıkmasından ibarettir. Bu nedenle alemlerde Hakikati Muhammedi, Kur'an ve Zatından başka bir şey yoktur. Kur'an tüm ilahi isimleri ve sıfatları cami Zat olduğundan zahirde, batında, evvelde, ahirde Kur'andan başka bir şey yoktur. Bize düşen görev, Kur'anın neresini temsil ettiğimizi bulmak ve davranışlarımızı O'na göre düzenlemektir. O ilahi hüviyetini, Zatını Kur'anla alemlerde açığa çıkarmıştır. İnsanda bunu anlayacak yegane varlıktır. Bu nedenle ilahi hüviyetin kul zuhuru (abduhu), ilahi hüviyetin temsili olan Kur'anın yaşayıcısı ve yaşatıcısıdır. Bu itibar ile de ilahi hüviyetin temsilcisi (resuluhu) olmaktadır. Kur'an Hz. Muhammed (sav) (zuhuru Muhammedi) tarafından bütün özellikleri ile irsal edilmiştir. Ama her doğana Kur'an adeta yeniden tebliğ edilmekte, kendi aslı olan Kuran kişiye hatırlatılmakta, Kur'ana göre yaşaması istenmektedir. Kur'anı zaten yaşamaktadır, ama istenen Kur'ani ahlakla yaşamayı sağlamaktır. İlahi Zatin muradı, muhabbeti Peygamberi Kuran ahlakı yaşanarak "abduhu" olabilmek yönündedir. İlahi hüviyetin aynası olan insanın aynası olan Kur'anla bütünleştirmesidir. Nefsi natıkasını, Kur'anı natık haline çevirmesidir. Bu suretle Hakka dönmesidir. Abd mertebesinden zuhurun nefsi natıkasının aslı olan Kur'anın sırrı ile yaşamasını temin etmektir. Kur'anın "abd" mertebesinden şahadet aleminde zuhurunu sağlamaktır. Kaynakları Zati Mutlak, hüviyet gaybı olan İnsan ve Kur'anın bir bütün olarak müşahedeli bir yaşamı gerçekleştirmektir. Kur'anı bünyesine alan insanın Zati Mutlak'ı, Zati mukayyede müşahedesini sağlamaktır.

Bunu ifade eden bir beyitte

Hep Kitab-ı Hakdır eşya sandığın
Ol okur kim seyru evtan eylemiş

buyurulmuştur.

Hakikat-i Muhammediye, bütün taayyünatın ve tüm zuhura çıkışların evvelidir. Hakikati Muhammediye bütün mevcudatın ayan-ı sabitelerini ve hakikatlerini kapsamaktadır. Onun fevkinde hiçbir isim ve sıfat ve nat ile mevsuf olmayan "SİRF ZAT" vardır ki, bütün taayyünattan münezzehtir. La taayyün mertebesidir. Ahadiyet-i Zat, zatiyeti yönüyle asla tecelli etmez. Onun tecellisi Zatta bilkuvve mevcut olan sıfat ve esma icabıdır. Onda bilkuvve sıfat ve esma sonsuz olduğundan ve bunlar istidat lisanlarıyla zuhur talep ettiklerinden, Zat-ı Mutlak, la taayyün mertebesinden mertebe-i ilme tenezzül ederek, sonsuz esma ve sıfatların suretleri ilmi Zatta taayyün etti ve her birisinin hakikati bir diğerinden ayrıldı. Bu mertebeye "vahidiyet mertebesi", "esma ve sıfat mertebesi" ve "hakikati muhammediye" derler. Ahadiyet mertebesiyle arasındaki fark, ancak taayyünlük ile taayyünden ibarettir. İlk taayyün ise bütün mevcudatın ayan-ı sabitelerini kapsayan hakikat-i Muhammedi'dir. Ahad'ın bir mim ilavesi ile Ahmed oluşudur. Ahad ve Ahmed'in "mim" ile taayyünde ilk zahir olan hakikattir. Özetle Ahadiyet-i Zatin kendi Zatında, Kendi Zatına, Kendi Zatı ile olan tecellisinden ibaret olan "feyz-i akdes ile ortaya çıkan taayyün hakikat-i Muhammedidir. Ve mertebede ona eşit ve benzer bir taayyün yoktur. O hakikat, Mutlak Vücut olan Hakk'ın öyle bir külli mertebesi ve ferdiyesidirki, tüm taayyünatı kapsayan, hepsine muhit olan hakikattir. Ve işte "ruhu Muhammedi" ve "nefsi Muhammedi" budur. Bu nedenle Efendimizin hakikati ancak ferdiyedir. Zira O'nun hakikati, fevkine ancak Ahadiyeti Zat bulunan "ilahi cem makamı" ile münferiddir. Ve o makam "Allah" isminin mazharıdır ve Allah ismi tüm esmaları cami olan ism-i azamdır. Şu halde bu makam zatı ahadiyyenin en evvel taayyün ettiği bir taayyün makamıdır. Tüm taayyünatın ilk menşei ve kaynağıdır ve tüm taayyünatı içine alır, hepsine muhittir. Vücuda ona eşit ve benzer bir taayyün bulunmadığı için mertebe-i ferdiyedir. Bu nedenle Efendimiz (sav) de insanların en kamilidir. Zira Hak, külli zuhur ile onun vücudunda zuhur etmiştir. Allah isminin mazharı dahi Efendimizdir. Çünkü ayan-ı sabitelerden ilk oluşan şey, O'nun ayan-ı sabitesidir ve bütün ayan-ı sabiteleri muhittir. Ve en evvel alemlerde hariçte "fezî mukaddes" ile mevcut olan şey, O'nun ruhu mukaddesidir. Bu nedenle "ruhu Muhammedi" tüm ruhlarla amil olan "ruhu külli" oldu. Ve bu nedenle nebi olarak bas olundu. Çünkü hakikati muhammediye "alem ağacının" çekirdeği mesabesindedir. Ve çekirdek ağacın mebdai ve onun meyvesi son kemalidir. Tekvin bu ferdiyet üzerine, Zat, irade ve Kün kavli (sözü) üzere ilm-i ilahide sabit olan hakikati ve "Kün" sözü kabul etme ve emre uyma yönüyle gerçekleşti.

Alemlerin mertebe-i ilimden, mertebe-i ayan-i sabite haline gelmesi için, Hakk tarafından O'nun Zati, iradesi, ve "Kün" kavli ve Hakikati Muhammediye tarafından dahi, onun ilmi ilahide sabit olan "külli şeyyiyeti" ve "Kün" kavlini ve bu emre uyması lazım gelir. İşte bu nedenle Kelime-i Muhammediye "hikmet-i ferdiye" ile vasıflandı.

Alemlerin cümlesi Hakkın bütün sıfat ve esmasının mazharı olmak itibariyle zuhur halindeki Hakkın nefesine ve zatına delildir. Ve onların halkedilişi, tekevvünü ise ferdiyete dayanmaktadır. Şu halde alemlerin tümü mazhar-ı ferdiyettir. Evveli mazharı ferdiyet olan hakikati Muhammediyedirki, alemde mevcut olan tüm sıfat ve kemalat-ı ilahiyesi camidir. Böyle olunca Rabbine olan delilin evveli Efendimiz (sav) dir. Böyle olunca bu cemiyet itibariyle Resul (sav) e "cevamiul kelim" verilmiş oldu. Ve "kelim" ise "ilahi talim" ile Adem (as) in bildiği esma-i ilahiyenin müsemmayıdır. Tahakkuk edişidir. **"Kur'an cem-i esma ve sıfatı cami Zat"** olduğundan O'na verilen Kur'an oldu. Peygamber Efendimizde (sav) bu gerçeği **"Benim mucizem Kur'andır"** buyurarak açıklamıştır.

Hakk'a evvel delil olan Resul (sav) kendi nefesine delildir. Zira Resul (sav)'un nefsi, Zati Mutlak-ı Hakkın onda taayyününden ibarettir. Yani Nefs-i Muhammedi Hakkın gayrı değildir ki Hakka ilk delil olduğu vakit O'nun delili olan Hakkın gayrı olsun.

Şu halde O'nun Hakka delaleti, Hakkın kendi zatına delalettir. Ve nefsi Muhammedi, Zati Mutlak'ın bir mertebe tenezzülünden ibaret olmakla, Zat ile nefsi Muhammedi arasındaki fark, taayyünlük ile taayyünden ibarettir.

Bu nedenle suret-i ve hakikati insaniye odurki, Peygamber Efendimiz o suretin ve hakikatin ruhu ve nefsi natıkasıdır. Nefsi Muhammedi hüviyet gaybındaki ilahi hüviyetin, ilk taayyün etmiş olan ilahi hüviyetin ilk ve en şümullü tenezzülüdür, tecellisidir. İlahi hüviyetin, taayyününden ibarettir. Bu nedenle **"Beni gören Hakkı görmüştür"** buyurmuşlardır.

Zira hakikat-i insaniye olan hakikat-i Muhammediye la taayyün olan Ahadiyeti Zatin Mutlak, taayyün elbisesine bürünüp kayıtlanmış olmasa idi, zati mutlakın tafsilî ve zahiri olan vücud-ı insani açığa çıkmaz idi. Böyle olunca insanın kendi nefesine marifeti, Rabbinin marifetinden önce gelir. Çünkü insanın Rabbin marifeti onun kendi nefesine marifetinden neticedir. Yani insan kendi nefsinin isim ve sıfatların tecelli mahalli ve Rabbin terbiyesi altında bulunduğunu arif olmadıkça, Hakkın bu vasıflarla faaliyette olduğunu bilmez. İşte insanın kendi nefesine muhabbeti Rabbinin marifetine yol açtığından Efendimiz (sav) **"Nefsini bilen Rabbini bilir"** buyurdu. Zira insanın izafi vücudu, Hakkın hakiki Vücut'unun cüzi gibi olduğundan ve cüzün vasfından, küllün vasfına intikal olunabileceğinden, insanın cüz-i vücudunun (varlığının) vasfına arif olmakla Hakkın küllü vücud'unun (varlığının) vasfına arif olur.

Bu marifet ise daha ileride bir marifete yol açar. Sen bu konuda arif olduktan sonra "Hakkın marifeti mümkün değildir" ve "O'nun marifetine vüsulden herkes acizdir" diyebilirsin. Çünkü O'nun hakkında böyle demek caizdir. Zira ahadiyeti Zatta Hakkı kendi hakikati vechiyle bilmek mümkün değildir, kendini ancak kendi bilir. Efendimiz (sav); bu makamda **"Kühü Zatını idrak edemedik"** buyurmuşlardır. Burası Mutlak Tenzih makamıdır.

Ve istersen **"Hakkı bilmek mümkündür"** deyip, O'nun marifeti ispat edebilirsin. Çünkü "insanın izafi vücud'u" ile diğer mevcudat Hakkın onların suretlerinde taayyün ve kayıtlanmış oluşundan zuhura gelmiştir. Ve "latif Hakk'ın Vücut'u" onların eşkal ve suretlerinde kesifleşmiştir. Böylece Zat-ı Hakk latif halde mertebe-i letafette görünmez ve bilinmez iken bu mertebe-i kesafette görünmüş ve bilinmiştir. Yani ilahi hüviyet batının batınında iken zahir olmuştur. İlahi hüviyet Zahir ismiyle kesif halde kayıtlanmıştır.

Şimdi bu iki halden "Hakk bilinmez" sözüne göre sen, hakikati ve hüviyeti gaybiyesi itibariyle kendi nefsini bilmediğini bilirsin. Ve bu halde Rabbine arif olmamış olursun. Zira nefsinin hakikati Ahadiyeti Zat mertebesinde yani mertebe-i itlakta Hakk'ın hakikatidir ve hüviyettir. Ve o mertebede Hakkı bilmek mümkün değildir ki nefsinin hakikatini bilebilesin.

Ve ikinci hale göre, "Hakk bilinir" sözüne göre dahi sen nefesine kemal sıfatlarıyla arif olduğun için, Rabbine arif olursun. Hakkın Zati sıfatlarından Vücut, Kıdem, Beka, Vahdaniyet, Kaim bi nefsihi ve Muhalefeten lil hevadis ile ve Sübuti sıfatlarından hayat, ilim, sem, basar, irade, kudret, kelam ve tekvin gibi senin vücudunda bir takım sıfatlar sabittir. Halbuki bu vücudun, Hakkın "Hakiki Vücut" una ilişmiş ve O'nunla Kaim "İzafi vücud" dur. Ve "Hakiki Vücut" senin "izafi vücudunun" kayyumudur. Eğer "Hakiki Vücut=Mutlak Vücut" da bu sıfatlar sabit olmasa idi, onların eserleri bu suretle sende zuhura çıkmazdı. İşte bu suretle senin kesifleşmiş nefsinin istidadı ve mazhar kabiliyeti kadar onda zahir olan kemalattan, Hakkın sonsuz kemalatının sabitliğine delil oluşturursun. Bu sendeki Hakkın tecellisi kadardır. Tecelli miktarı ve oranında nefsinle, Zati Nefs ve Mutlak Vücut'u arif olabilirsin. Bu bilmede Nefsi Muhammedi kanalıyla Kur'an ve Sünneti Muhammedi aracılığı ile bu arifiyet kolaylaşır. Zira Efendimizin nefsi ve hakikati Mutlak Vücudu Hakkın la taayyün mertebesinde, taayyün mertebesine tenezzülünden ibaret olduğundan, Allah ismi camisinin ve tüm mertebelerin aynasıdır.

"Ben Adem'e ruhumdan nefh ettim" (Hicr/29) sözüyle Hakk insana kendi ruhumdan nefh ettikten sonra suret-i insaniyede zuhuru ve taayyün itibariyle kendi nefsinin insanın likasına şiddetli şevk ile vasıflandırdı. Şu halde Hakkın insana iştıyakı kendi Zati nefesine iştıyakı demek olur. Zira kulun kesif kayıtlanmış vücudunda taayyün eden Haktır. Bu kesif vücuda kendi ruh-u küllisinden nefh etmiştir. Ve "muhabbet" münasebeti bu ruh ve nefesi rahman kanalıyla zuhura çıktı. Zira bu "nefh" nefesi rahmaniden hasıl olmuştur. Nefesi rahman ile evvelen insanın ruhu ve

sonra kesif vücud zahir oldu. Ve nefesi rahmani cümle mevcudatın ilk maddesidir. Ve nefesi rahmani Vücut-u Hakkın ayıdır. Muhabbeti dahi bu ferdiyete dayanmaktadır. Ve tüm muhabbetler aslı olan Hakka ulaştırmak için vesile oldu. Tüm alemler aslında bu "muhabbet" kaynaklı oldu. Ve insana olan muhabbeti nedeniyle "bilinmekliliğini sevmesi" kanalıyla, Allah Teala Adem'i kendi sureti üzerine halk etti. Ve Adem nefisini bilmekle Hakk'a arif oldu. Ve Hakk dahi kendi sureti üzere halk ettiği Adem'i halife kılıp, onda kendi Zati nefisini müşahede eyledi. Ve Hakk Teala Adem'in nefisini tesviye ve ta'dil ederek, nefesi rahmanisi olan kendi ruhundan ona nefh eylediği yönüyle Adem'in zahiri halk ve batını Hakk olmuş oldu.

Bu muhabbetin kaynağı "hubb-i ilahi" ile nazar eden kimsenin nazarında suret, ruhun zatıdır. Burada suretten murad, Vücut-u Mutlak-ı Hakkı, taayyünü evvel mertebesine tenezzülünden ibarettir ki bu mertebeye "külli hakikati insaniye" tabir olunur ve hakikati Muhammediye'de denir. Gerek mertebe-i ilimi ilahide oluşan esma-i ilahiyye suretleri ve gerek mertebe-i şهادette zahir olan kesif suretler nefesi rahmani ile alemlerde zahirdir. Ve nefesi rahmani cümle mevcudat için ilk maddedir (cevherdir). Hakkın nefesi rahmanisi ile tenfis ettiği hakikat-i Muhammediyedir ki, cümle ruhani ve cismani hakikatlere camidir, her şeyi kapsar. Söz dahi nefestir. İnsandaki nefesi rahmanın mazharıdır.

Allah Teala bizatihi mevcut ve Mutlak Vücuttur. Alemde Allah ile mevcuttur, Hakk Tealanın Vücudu ile kayıtlanmış vücuttur. Allah Teala Bizatihi mevcuttur, alem ise Hakk ile kaim ve mevcuttur. Alemin mevcudiyeti ancak Hakk ile. Özetle Hakk baki ve mevcut olan "sırf vücut" dur. Yokluk tabirinden münezzehtir. Mutlak Vücut'tur. Bu vücut dahi Hakkın Vücududur. Alemin vücudu ise izafi yokluktan zuhura getirilmiştir. Bu nedenle kayıtlı (mukayyet) vücuttur. Bütün mertebelerde görünen gerek ilimde ve gerek ayan-ı sabitelerde, mertebelere ait suret ve hakikat ile zuhura olan vücuttur. Külli haline "mahiyet ve hakikat" cüziyatada "hüviyet" denilmiştir. Mevcudların ilim mertebesinde sübutları olmasaydı, hakikatleri icad olunmazdı. Bu hakikatler "Kün" emrini işitmişler, Kur'an üzere halk edilen insan-ı hakikat, "**Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?**" hitabına "**evet**" demişler ve nefisleri bu şهادete şahid tutulmuşlar ve dolayısıyla ayetin "işittik" bölümünü zuhura çıkarmışlardır. "itaat ettik" bölümünüde zuhura çıkarmak için nefisleri ile beraber şهادet alemine gönderilmişlerdir. İşte "itaat ettik" bölümü imtihan sırrını oluşturmuştur. Bu sırna binaen Hz. Resul'e (sav) "**Amenerresülü**" miraçta hediye edilmiştir.

Bu nedenle, her şahıs için batınında "Kün" emrinden bir kuvvet mevcuttur. İnsan-ı kamilde bu kuvvet bilfiil zuhura çıkmaktadır. En kemalli zuhuru ise Hz. Muhammed (sav) dir.

"**İla ilahe illallah hüve muhammeden resulullah**" ifadesi hüviyeti Zata Peygamber Efendimizin ayna olduğunu ve hüviyet gaybından oluşan zati tecelli ile aynısı olduğunu ifade eder. Tecelli-i Zat, tecelli-i sıfat, tecelli-i esma ve tecelli efale tecelligah olup hüviyeti zatın en kemalli zuhurudur. Varisleride bu tecelliler ile Zati, sıfati, esma ve efal mertebelerinde O'na eşlik etmektedirler. Efendimiz (sav) asaleten varisleri vekaleten bu makama ulaşmışlardır.

Tek Vücutta, ilk taayyün ile hakikati Muhammedi tüm mertebelere cami aynadır. "**İla ilahe illallah**", feyz-i akdes tecellisini ve "**muhammeden resulullah**" bu tecelliden fezi mukaddes tecellisini oluştururlar. Bu hüviyet dolayısıyla Kur'an ve İnsan-ı Kamil ikiz kardeş olup, alemlerin özü, özeti, alemler aynasının cilasıdır. Bu hakikate binaen Hz. Resul (sav) "**Beni gören Hakkı görmüştür**" buyurmuşlardır.

İla ilahe illallah, la veche illa Hu

"Vech" olarak ifade edilen şey, bir şeyin nefisini ve zatını temsil eder. Allah her birimsel nefsin, birimsel zatın ilahıdır. Uluhiyeti ile onları vahidiyet mertebesinde birleştirmiştir. İlahi hüviyet, her birimsel nefis ve zatta kendi mertebesinden yüz gösterir. Buda o mevcudların hüviyet-i mutlakaya göre izafi ve itibari vech'leridir. Tüm mevcutlar zatlarını O'nun, yani ilahi hüviyetin varlığı ile devamlarını sürdürebilirler. Yani mevcudların zatları, zatlarını temsil eden nefisleri ancak Hüviyeti Mutlaka ile varlıklarını devam ettiren izafi ve itibari hüviyetleridir. Bu "vech"lerden esma ve sıfat tecellilerini kaldırırsa, o mevcudlar zuhurlarını kaybederler.

Vech, birden gayrı değildir. Sen aynaları çoğaltıp saydığın zaman çoğalır. Bir olan Zat-i Vücut, görünüm yeri olan aynalara yansıyan O'nun muhtelif vecihleri, suretleri ve kendisinde olan isimler ve sıfat bağıntıları saymak suretiyle çoğalır. Çokluğa takılıp, Bire ulaşamamak nedeniyle nefesine zulmetmiş olur. Bu nedenle sizin hüviyetiniz Hakk'tır. Ve siz Hakk'ın kendi mertebenizden Hakk'ın zahirisiniz. Sizin Hakk indinde batınız, hakikatınız ise sizin İlmi Zattaki hakikatınız olan ayan-ı sabitenizdir. Sizin İlmi Zattaki, vücudunuzu vechinizi, zatınızı ayan-ı sabiteniz temsil eder.

Senin yok hükmünde olan ayan-ı sabitenin gereğine göre taayyün edip, o ilmi suret harici vücutta mevcut olursa, bu makam sana bağlanır. Çünkü senin ayan-ı sabiten zati özellikleriyle, kendisinde açığa çıkmış olan Hakk'a hüküm verir ve Hakk'da o hüküm ile onda açığa çıkar. Senin ayan-ı sabitenin istidadı, Hakk'a ne hüküm verdi ise, Hakk bu ayan-ı sabiten üzerine ancak o hüküm ile hükmeder. Hakkın ilmi, bu ayan-ı sabiteden gelen malum bilgi ile hükmeder. "**İlim maluma tabidir**" hükmü bu gerçekten kaynaklanır.

Ayan-ı sabiteler izafi yokluk (ilmi zatta) üzerine olup, Hakk Teala onlara "genel vücut tecellisi" ile vücut feyzi vermiştir. İşte mevcudun ilk zati işde böyle vücut bulur. Şehadet alemindeki hali, bu ilk halin bir suretidir, zuhura çıkmış halidir. Şehadet alemindeki halini, zatını nefsi temsil eder. Yani sen Hakk'ın vücudu ile ayan-ı sabitenin sabit halde iken (ilmi Zatta) zahir ismi ile açığa çıkmışsındır. Ve Hakkın Vücudu ile zahir olan ayan-ı sabitenin suretinde Hakk gizlidir. Ayan-ı sabiteye "Hakkın isimleri" de denilir.

Hakkın İlmi Zatının aynı olduğundan, ayan-ı sabite Hakk'ın aynı olur. Ve şehadet hazretinde bu suretleri taşıyan, taşıyıcı olan "nefesi rahmani" dir yani "genel vücut tecellisi" dir. Buda Hakk'ın vücudunun aynıdır. Şu kadarki ayan-ı sabite her an İlmi Zat mertbesinde izafi yokluk halindedir. Mutlak Vücudun tenezzüllerinden hasıl olan izafi vücudun taşıyıcı olduğu bu görüldüğümüz suretler, ayan-ı sabite suretlerinin yansıması ve gölgesidir. Hakkın hüviyeti idrak olunan şeyde zahir olduğunu yön ile, o şey Hakk'ın Vücududur. Hakiki Vücut Hakk'ın, "İzafi vücut" da alemin vücududur. Çünkü alem hakiki vücudun gölgesidir. Sen ayan-ı sabiteni tanı ki, o Hakk'ın Zati işlerinden, tecellilerinden bir tecellidir ve onun bilineni olan suretlerinden bir surettir. Ve sen "hüviyetini" bilki, sen ayan-ı sabitenin özelliğinde açığa çıkan Hakk'ın vücudusun. Hakka nispetini bilki, senin Hakk'a nispetin, kayıtlının mutlaka ve gölgenin gölge sahibine nispeti gibidir. Sen "hüviyetin" ve "hakikatin" yönüyle Hakk'sın, ve taayyün yönüyle alemsin ve Hakk'ın gayrısın (buhar – bulut – su – buz örneğine bak)

Bu yönlerle bütün eşya Hakk'ın hüviyetinin aynıdır. Çünkü aynı olmayıp gayrı olsa birbirine aykırı iki vücut olması gerekirdi. Hakkın ahadiyye hüviyeti görünme (zuhur) yerlerinin hepsinde sirayet etmiştir ve taayyünlerin hepsini suri ve manevi Zati ihatası ile ihata etmiştir.

İzafi vücudlarını ve cismani örtülerini kaldırıp Hakkın Mutlak Vücudunda helak olan Muhammedi varisler, arada nefsanî arzuları, hevesleri olmaksızın, baki olan Hakk'ın vechini müşahede ettikleri için ancak nefislerini Hakk ile bilirler, benliklerini aşkar etmezler. Bu Muhammedi varisler için ayeti kerimide; **"Küllü şey'in halikun illa vechehu"** (Kasas/88) **"Her bir şey helak olucudur, ancak O'nun vechi helak olucu değildir"** buyurur.

Bu ayeti kerimede "vechehu" nun zamiri "şey" e dönük olunca mana "her bir şey helak olucudur, ancak o şey'in vechi helak olucu değildir" olur. Ve bir şeyin vechi denildiğinde, onun "zati" ve hakikati kastedilir. Bu çok olan taayyünler Hakkın Mutlak Vücudunun kayıtlı oluşundan ibarettir. Bundan dolayı eşyanın hakikati (ayan-ı sabite) Hakk'ın vücududur. Şu halde ayetin manası şöyle olur: **"Her şeyin taayyünü helak olucudur. Ancak o şeyde taayyün etmiş olup, onun hakikati olan mutlak vech helak olucu değildir"**

Ve zamir (hu) Hakka dönük olduğunda;

"Her bir şey helak olucudur, ancak Hakk'ın vechi helak olucu değildir" demek olur.

Sonuç olarak Muhammedi varisler, Hakk'ın mutlak vechine kendi vehmi benliklerinden fani olmuşlardır. Onlar ebeden Hakk'ın müşahedesindedirler.

Arifibillah olanlar, Hakk aynasında onların zahir olan istidatları dolayısıyla ancak nefisleri olduğunu bilirler. Arifibillah olmayanlarda, Allah'ı bildiklerini ve onu müşahede ettikleri hayal eden kimselerdir.

Arifibillah Rabbin cennetine girdiği zaman, nefesine ve zatına dahil olur ve Hakk'ın nurlarından ve Zatından nefsinde olan şeyleri ve sırları müşahede eder. Bu şekilde nefsini ikinci bir tanıyış ile tanıır ki, bu arif olma nefsinin tanıdığı arif olmanın gayrıdır. Yani bundan önce nefsini bilmiş ve bu bilme sebebiyle Rabbin tanıdığıdır. Bu defa Rabbin cennetine girip kendi nefesine dahil olmakla, nefsin hakkında ikinci bir arif olma oluşurki, buda önceki arif olmadan başkadır. Bu ikinci arif oluşun oluşması anında, Rabbin arif oluşun sebebiyle nefsinin tanıdığı olursun ve netice olarak sende ikinci bir arif oluş hasıl olur. Çünkü daha önce nefsini bilmiş ve ondan sonra Rabbin tanıdığı idin ve bu arif oluşta sen kendinin aciz, fakir, noksanlıklar ve şerler kaynağı olup, sendeki kemalatın ödünç olduğunu ve Rabbinin Kadir, Gani, kemalat ve hayırlar madeni olup, Zati kemalat sahibi bulunduğunu anlamış idin. Ancak Rabbin ve zuhur (görünme) yerlerinde O'nun açığa çıkışlarını bildiğin zaman, bu biliş ile tekrar nefsinin arif oluşuna döner ve yönelirsen, sende ikinci bir arif olma daha peyda olurki, bu arif olma öncekinden daha tam ve mükemmel olur. Çünkü bu defa, nefsinin Hakk'ın görünme yerlerinden, bir görünme yeri (zuhur, tecelli mahalli) olduğunu bilmiş olursun.

Nitekim Efendimiz (sav)'e **"Rabbini ne ile bildin"** diye sorulduğunda, **"Rabbimle bildim"** ve **"Eşyayı Allah ile bildim"** buyurmuşlardır. Şimdi sende hasıl olan iki menfaatten yani arif oluştan birisi, nefsin yönünden Rabbin ve nefsinin bilmektir ve diğeri nefsin yönünden değil Rabbin yönünden, Rabbin ve nefsinin bilmektir.

Bilinmelidir ki bütün nefislerin hakikati, Hakkın nefsi olan nefistir. Nefislerin suretleride Hakk'ın nefslendirdiği nur tecellileridir. Bundan dolayı cüz-i nefis, külli nefsin suretlerinden bir suret, yüzlerinden bir yüzdür ve külli nefis ise insan-ı kamilin nefsidir. Ve bu nefisde Hakk'ın aynı olup insan-ı kamilin hakikati mertebesinde açığa çıkmıştır.

Nefislerin hepsi O BİR nefisten çıkmıştır, köken almıştır. Bundan dolayı o nefis, tesir edicinin fiilini ve tesiri kabul edenin kabulleniliğini kabul eder. Allahu Teala **"Sizi tek bir nefisten halk etti"** (Nisa/1) buyurur.

Bu BİR NEFS HAKKIN ZATİ NEFSİ olup, **"Allah sizi nefisinden muhafaza eder"** (Al-i İmran/30) ayeti ile bu Zati nefsten beşer fertlerini muhafaza eder. Çünkü biz izafi nefsimizi Rabbe, Rabbide nefse koruma ve siper ediniriz. Yani nefsin bize dönük olan yüzüne bakarak kötü işlerimizin hepsini nefsimize dayandırıp, onu Rabbimize koruma ve siper yaparız. Ve nefis Hakk'ın nefsinin aynı olması itibariyle de övülmüş şeylerin hepsini O'na dayandırırız. Ve bu suretlede Rabbi nefste koruma yaparız. Bundan dolayı "nefis" biri "hakki" ve diğeri "halki" olmak üzere iki vech, yön sahibidir. Halk edilmiş olmamız itibariyle nefis bize bağlanır ve biz Hakk'ın aynı olan zati hakikatlerin suretleriyiz ve bu suretler sonsuzdur. Ve nefsin hakikatide, nefsin zatında zahir olan Hakk'ın nefsi olmasıdır. Çünkü bu halk edilmiş taayyünlerin hepsi Hakk'ın Vücudunun tenezzüllerinden meydana gelmiştir. Bundan dolayı Hakk ahadiyet Zatiyla tecelli ettiğinde biz O'nun batınıyız ve O bizim kuvvetlerimizin ve azalarımızın ve nefislerimizin aynıdır. Ve isimleri ve sıfatları ile tecelli ettiğinde Hakk bizim batınımız olur ve biz Hakk'ın ahadiyet zatında gizli iken, Hakk nefesi rahmanisi ile bizi nefeslendirdi, vücut feyzi verdi. Bizi izafi yokluktan bir nefeslendirme ile bize rahmet edip, bizim hakikatlerimizi icad etti. Bundan dolayı biz Hakk'ın nefsinde; yine Hakk'ın nefsiyle açığa çıktık. Nefsin hakikatinden bahsedecek olursak şu bilgileri verebiliriz:

NEFSİN (NEFS-İ NATIKANIN) HAKİKATI:

Nefs kelimesi bir şeyin zati, kendisi, öz varlığı demektir. Nefs-i natika, insan nefsi için isim terkibi olarak verilen addır. Nefs-i natika mertebelerine göre değişen; nefis, ruh, kalp, akıl, sır, hafı, ahfa isimlerini alan sadece bu mertebelerde sıfatlarının değiştiği özellikler arzeder.

Nefs-i natikanın tarifi şöyledir:

Nefs-i natika Allah'ın nurlarından bir nurdur, zatiyla kaimdir, مکانı yoktur, Allah'tan geldi, Allah'a gidecektir.

Nefs-i natika Allahû Tealanın Zatinın, muhabbetinin nurunun, gölgesi ve mazharıdır. Nefis mukaddem ve ezelidir. Allah'ın Zati Sıfatlarının mazharıdır.

Allahû Tealanın Zatına has sıfatları altı tanedir:

1. Vücut:.....Allah vardır, tüm mevcutların varlığı O'ndandır.
2. Kıdem:.....Varlığın evveli yoktur.
3. Beka:.....Varlığının sonu yoktur.
4. Vahdaniyet:.....Varlığı BİR ve TEK'tir. Başka varlık yoktur.
5. Kıyam bi nefsihi:.....Varlığı kendinden, Zati nefsiyledir.
6. Mualefetül lil havadis:...Yaradılmışlara benzemekten, onlar gibi olmaktan münezzehtir ve müstagnidir.

İşte kısaca belirttiğimiz bu altı sıfatın mazharıdır. Mazharı demek, bu sıfatlar nefsi natıkada vardır demektir. Ancak bilküllüye mazharı demek değildir, bu sıfatların zıllı yani gölgesi mesabesindedir. Tam mazharı değil, tecelli anında ve tecelli oranında sureti ve belki kısmen aynıdır. Gölge sahibinin varlığı ile gölgenin varlığı arasında nasıl büyük fark varsa ve gölge, gölge sahibi ile varlığını devam ettiriyorsa, nefisde varlığını, Mutlak Zat olan Allah'ın varlığı ile devam ettirir. İlahi Zatin Varlığının sonu yok ve ebedi olduğuna göre, nefisde tecelli gölgesi olarak varlığını devam ettirir. Gölge sahibinin aynı değildir, sahibinden başkasıda değildir. Nefiste Hakkın Varlığının aynı değil, fakat gayriside değildir. Ciddi ve dikkatli düşünmelidir. HÜVEL HAKK değildir, fakat bihasebissıfat, MİNEL HAKK ve MEAL HAKK'dır.

Ayan-ı sabite, her mevcudun Hakkın İlmi Zatindeki vechini, vücudunu, zatını temsil eder. Ayan-ı sabitenin anlaşılması için Allah Zati Nefisinden, nefsi natıkayı halk ederek, suret olarak müşahede aleminde zuhura çıkarmıştır. Ayan-ı sabite Hakkın vücudundan olup, varlık kokusunu duymayan Hakka bakan yüzü oluşturur. Halka bakan yüzümüz ise izafi zatlarımız, vecihlerimiz, izafi nefislerimizdir ki, hepsi kendi mertebelerinde taayyünleri ile ilahi hüviyeti temsil etmektedirler.

Bütün bunları birleştiren ise uluhiyeti Zatıdır. Vahidiyet mertebesinde hepsini bütünleştirir.

İşte nefsinin hakikatini öğrenen insana ise Allah, ayan-ı sabitesindeki istidadını teşbih mertebesinde müşahede ettirmektedir.

"Kendi nefisleri üzerine şahid oldular" (Araf/172) ayeti bu gerçeği açıklamaktadır.

Cenab-ı Hakkın Zati ihsan ve ikramı ancak ilahi tecelliden kaynağını alır. Zati ilahiden neşet eden tecelli ancak ve ancak tecelli mahallinin (mazhar) istidadı suretiyle vaki olur. Kendisine tecelli olunan kimse, Hakk Tealanın aynasında kendi suretinden gayri bir şey göremez. Gördüğü Hakk aynasında kendi suretidir, nefsinin vasıflarıdır,

özellikleridir. Bu beyandaki ilim tadıldığıında, alemde gaye olan tadı tatmış olursun. Mahluk için bunun ötesinde bir şey olamaz. Ancak her nefis kendi mertebesinden tadacağından, nefsi bilip, Rabbi bilme mertebesini tahsil gerekir ki, bu tad kemal ölçüde tadılabilsin. İşte Hakk Teala senin kendi nefsin ve başkalarını müşahede etmede senin aynandır. Bu nedenle **"Mümin, müminin aynasıdır"** buyurulmuştur. Her insan esma-i ilahiye ile bu isimlerin zuhur hükümlerini rüyet için Hakk Tealanın aynasıdır. Arifibillah olanlar bu ilmin kemalle zuhura çıktığı zuhur yerleridir. Arifibillahlar tecelli hangi suretle olursa olsun hepsinde Hakkı ikrar ve itiraf ederler. Zira tecelli edende O'dur, tecelli olunanda O'dur. Hakikat tek bir şeydir. O da Haktır. İlahi hüviyettir. Allah, bizi ve hatta kendi nefsin sevmenin hükmü ile ezeli-zati ilminin hakikati için bir ayna olarak halk etmiştir.

Alemi halk eden ilahi tesirin kaynağı, mevcudların ayan-ı sabitelerine bitişen ve varlıkta hükmü zuhur eden "ilahi muhabbet" amilidir. Bu tesirin meydana gelmesi ise uluhiyet mertebesine ve bu mertebenin nispetlerine göre gerçekleşir. Bir'in Bir'den başkasını izharı mümkün olmadığı için vahdet-i vücud itibariyle Hakk'tan BiR sadır olur. İlahi muhabbette her zerreye sırayet etmiştir. Mevcudların izafi vücududa ezelen ve ebeden İlahi Zat için sabittir. Alem aynası izafi vücuddur. Alemin zuhuru Mutlak Vücut'u gizlemiş, setretmiştir. Nasıl ki aynada zahir olan suretler, aynanın yüzeyini örtüp, aynayı gizlemekte ise Mutlak Vücut'da alemler ile öylece gizlenmiş ve örtülmüştür. Mutlak Vücut batında sır olmuştur.

Mevcutlar için kendi ayan-ı sabitelerinde sübutlulukları vardır. Allah'ın Zati İlmindeki bu hakikatler imkan hazineleri cami olan ilahi hazineleri oluşturur. Bu hazinelerde Allah'ın indindedir. Hakkın indiyyeti ise Zatinın aynıdır. O indiyette mevcutlar için hazineler vardır. Çünkü Hakk alemin ruhu ve hüviyettir. Hüviyet-i ilahiyenin mahiyeti bize nispetle mechuldür. Fakat halkın mahiyeti mechul değildir; Hak, halkta zuhura çıkmış ve bilinmiştir.

Ayan-ı sabite tıpkı tohum gibidir. Eğer tohum olmasa nebat için açığa çıkışta olmazdı. Kişinin zuhuruda bu sübutunun aynıdır. Bu nedenle zuhura çıkışta emr-i ilahi dahilindedir. Eğer ayan-ı sabite olmasaydı, ayan-ı sabitenin müşahede aleminde zuhuru da olmazdı.

Ayan-ı sabitenin kendi için aslanan madumiyetinde (zuhura çıkmış hakikat) bekası, Allahu Tealanın "Nur" ismi ile tecelli sayesinde. Nur ismi ile tecelliden murad dahi Vücut-ı Mutlak'ın mahlukat suretlerinin zuhurundan ve bununla birlikte mahlukata aid hükümlerle zuhurundan ibarettir.

Mevcutlar ilmi-gaybi varlığın ardından harici mevcut kisvesini kazanıp, bütün mevcudların bu varlıkta ortak olduklarını görürler. Bu varlığın (Vücudun) birliği, ilahi hubbi (muhabbet) teveccüh tecellisinin aynıdır. **"Biz, ona şah damarından daha yakınız"** (Kaf/16) ayetinin ve Hakkın harici yaratılıştan önce mevcutlar ve Hakk arasındaki birlik (vahdet) makamında olduğu gibi, ebedi olarakta mevcutlar ile beraber olduğunun sırrına erişilir. Ayrıca öğrenilirki, Hak, her nerede, ne halde ve durumda olursa olsun, her şey ile beraberdir ve O, dua edildiğinde dua sahibinin duasına icabet eder. Kurbiyet ve vuslat gerçekleşir. Bu ise, kişinin ezeli-gaybi ilmin hükmünün hariçte zuhurunun gerekliliğini öğrenmekle gerçekleşir.

Bu nedenle Hak, Zati Vechinden bize bir vech-i has tayin tahsis eylemiştir, dualarımızı, ibadetlerimizi o makama tahsisen ifa edelim, yerine getirelim. İşte o vech-i has dahi hüviyettir. Zararın defide hüviyettendir. Bundan dolayı hassasiyet cihetiyle arifibillah olan kimsenin kendi üzerinden zararın kaldırılması için hüviyet-i ilahiden bir şey istemesi, bütün sebeplerin Cenab-ı Hakkın aynı olduğuna dair bilgisinden arifi gafil kılmaz, perdelemez demektir. Bu Allah'ın ilahi hüviyeti ile her şeye kadir olduğunu ikrardır.

Allahu Tealanın vechi öyle bir hakikattir ki, Cenab-ı Hakka o hakikat ile "Hakk" denilir. Çünkü her şeyin hakikati ancak Hakk Teala ile. **"Nereye yönelerseniz yönelin Allah'ın vechine yönelmiş olursunuz"** (Bakara/115) ayetiyle işaret olunan bu vecih ve hakikattir. İşte kim mevcutlarda, eşyada kayyumiyeti ilahiyeyi müşahede edecek olursa, o kimse her şeyde vech-i Hakkı müşahede eylemiş olur.

Ayan-ı sabitenin, Hakkın onu bilmesi ve onun ezeli ilminin mertebesinde taayyünü ve diğer ayan-ı sabitelerden ayrılması açısından, bir çeşit vücudu vardır, varlığı vardır. Bu varlığı ile diğer ayan-ı sabitelerden farklılaşmıştır. Yalnız bu fark zuhur açısından değil, kendisini halk edenin bilmesi itibari ile olan farklılıktır. Zati İlminde Hakkın onu istidat ve kabiliyetleri ile bilmesidir.

Mevcutlar, Allah'ın kelimesidir ve halketmede kelim ile gerçekleşir. Kelam mertebe açısından harfliik mertebesinden sonra gelir.

Ayan-ı sabiteler isim ve sıfatlardan oluşur ve yüce harfler olarak adlandırılır.

İlim mertebesinde ayan-ı sabiteler bir diğerinden ayrı olsa bile; ilahi varlık (vücut) nuru onların çokluklarını birleştirmiş, onları kaynaştırmış, bazısını diğeri için zuhura getirmiştir. Hak, onları Zati Nefsinde zikretmiş, böylece bizzat Hakk ile kaim olmuştur. Ve onlar bir itibar ile "kelime", bir itibar ile "ayet", bir itibar ile "sure", bir itibar ile

“kitap” ve bir itibar ile bundan büyük ve yüce olmuşlardır. Zati ilmi her maluma ilişmiş ve her malumu ihata etmiştir.

Ayan-ı sabite Hakkın Zati Nefsinde malum, kişinin kendi nefsinde ise madum olması açısından sabittir. Bütün ayrı ayrı zannı veren “ben” leri, nefisleri birleştiren Allah’ın Zati Nefsidir. Nefislerde hükümlerini yürütmeyide uluhiyeti Zati ile gerçekleştirir. Bu nedenle biz Hakkın İlminde ezelde “sabit malum” (ayan-ı sabite) larımızın suretlerinden olan hakikatlerimiz açısından, O’nun zati ve Mutlak Vücut’unun aynalarıdır, buna karşın Hakkın mertebeside çoğalan hallerimiz ve çokluklarımızın aynasıdır.

Hakk Tealanın meşiyeti “ahadiyettir” fakat taalluku “vahidiyettir”. Ve bu taalluk dahi ilme dair bir nispettir. İlim dahi maluma tabi bir nispettir. Malum dahi sensin ve senin halin ve ahvalindir. Malumun kendi hakikatinde, kendi zatında bulunduğu hal, istidad ve kabiliyetten Cenab-ı Hakka ita eylediği, sunduğu malumattan ibarettir. Hakk’ta bu malumata göre hüküm verir. Bu nedenle onlara zulmedilmemiş olur. Bu husus, **“Allah onlara zulmetmedi, onlar nefislerine zulmediyorlar”** (Ali-İmran/117) ayetinde açıkça ifade edilmiştir.

Her nefis, Hakka sunduğu malumat üzere Allah’ın ilminden muamele görür. Nefsinde hangi vasıfları barındırıyorsa, Allah’da ona göre hükmünü verir, bu nedenle zulmetmez. Sonuç o nefis için istidad ve kabiliyetine göredir. Bu nedenle kişi sunduğu vasıflarıyla ilahi nefesine ya zulmeder ya da ilahi nefsin hakkını vermiş olur. Zira her insan eleste **“Ben sizin Rabbiniz değilimim”** hitabına “evet” cevabını vermiş, ve nefisleride bu cevaba şahid tutulmuşlardır. Nefisleri ile müşahede aleminde zuhura çıktıklarında, **“Her doğan çocuk İslam fitratında doğar”** hükmüyle bu cevabı zuhura çıkaracak istidad ve kabiliyetlerle donatılmıştır. İstidad ve kabiliyetleri zuhura çıkarmamakla “nefislerine zulmetmiş” olurlar.

Belirli bir ayn” a, mevcuda Cenabı Hakkın bütün esma ve sıfatıyla defaten, bir defada ve bir anda tecellisine imkan yoktur. İnsan-ı kamilin kalbi bile her ne kadar Cenab-ı Hakkın bütün esmasıyla tecellisini kabule istidadlı ise de, ne Hakk Teala “kamil kalbe” bütün esmasıyla defaten, bir defada tecelli eder; ne de “kamil kalb” bu türlü ilahi tecelliye karşı tahammül ve kabiliyet gösterebilir. Taayyünün ve zamanın halk edilmesindeki sır buradadır. Tecelliler, taayyün mertebelerine ve Dehr ismiyle zamana yayılmıştır. Nefsi natıka bu nedenle halk edilmiş ve tecelli mahalli haline getirilmiştir. Nefsi-i natıkaya olan tecelliler aracılığı ile önce nefsi natıkasına tecellisini idrak ile O’nu tanıması istenmiş ve murad edilmiştir. Bu nedenle hayvani ruhun ilk kemali, nefsi-i natıkanın vasıflarıyla boyanmasıdır. Cüz-i nefsi natıkanın ilk kemali ise şeriatlarda “teslimiyet” ve “teslimiyet fiili” ile tahakkuk etmektedir. Hakka teslim olmaktır.

Nefsi natıkanın orta kemali ise, nefsi küllinin vasfı ile zuhur ve tahakkuku, nefsi külli mertebesinden, akl-ı külli ve ruh-u külli mertebesine geçmesini gerektirecek şekilde onun hükümlerini elde etmesidir.

Sonra Hakkın mertebesi ile birleşmek Haklık (Hakkiyet) hükmünün, halklık (halkiyyet) hükmüne galip gelmesidir. İmkan ve takyit (kayıtlı) hükümlerinin Mutlaklık (vücub) hükümleri ile ortadan kalkıp Vahid ve Kahhar Hakk’ın hükmünün başkasına izafe edilen hükümler ve vasıflar üzerine baskın olmasıyla (kahhar) bu mertebede silinmesidir. Bu hal fenafillah halidir. Dolayısıyla Hakkın tam fena halindeki nefsi-i natıka’ya tecelliside beka üzerine olacaktır. Bu da bekabillah halidir. Kemal halidir. En kemalli zuhur ise Hz. Muhammed (sav)’dir.

Her bir şahıs ayan-ı sabitesinin ve ayan-ı sabitede bir ilahi ismin gölgesi ve suretidir. Bundan dolayı o şahıs o ilahi ismin zahiri ve o ilahi isimde o şahsın batını olmuş olur. Böyle olunca “Kün” emrinin çıkışında, onların ayan-ı sabiteleri ne üzerinde ise, o suret üzere var oluşu kabul edip kendi nefisleriyle var oldular. Bundan dolayı şahadet aleminde şahıslardan çıkan ameller, zatlarında potansiyel olarak mevcut olan şeyin bilfiil açığa çıkmasından, zuhurundan ibaret olur. Ameller ve amellere gereken ödül ve cezada malum olarak kendi nefislerinden, zatlarından kaynaklanır. **“Allah onlara zulmetmedi, onlar nefislerine zulmediyorlardı”** (Ali-İmran/117) ayeti bu gerçeği ifade etmektedir.

Allah şahsın istidad lisanı ile talep ettiklerini vermiştir. Onlara zulmetmemiştir. Kader sırrıda, **“ayan-ı sabitelerden her bir hakikatin vücuda zati, sıfatları, isim ve fiilleri ile ancak asli kabiliyetleri ve zati istidatı gereğince açığa çıkması”** bilgisinden kaynaklanır. Bütün bunlar Hakkın bağıntıları ve Zati işleridir. Cenab-ı Hakkın mevcudlar üzerine hükmü, ayan-ı sabitelere olan ilmine tabidir. Ayan-ı sabitenin Hakka verdiği bilgiye göre hüküm açığa çıkar. Hakkın onlar üzerine hükmü kabiliyet ve istidatları üzere olur.

Ayan-ı sabitelerdeki isimler ve sıfatlar, “Kün” emri ile zuhura çıkmışlardır. Ayan-ı sabite ilahi isimler ve sıfatlardan ibaret olup, Zatin gayrı değildir. Hakk malum olan bu ayan-ı sabiteyi bilir. Ve Hakkın ilmide bu maluma tabidir. Hakkın iradeside bu ilme bağlıdır. Bir kimsenin ayan-ı sabitesi “Hadî” isminin sureti üzere resmolunmuşsa, harici vücuda gelişi halinde de hidayet suretiyle ve mümin olarak zahir olur. Ve Allah Teala o kimsenin hidayete istidadına ve mümin olarak zahir olacağını ezelde onun ilmi sureti olan ayan-ı sabitesinden bildi. **“Allah Teala hidayete olanları en iyi bilendir”** (Kasas/56) buyurdu. Kıyas usulüyle diğer isimleride sen kıyasla, ve tefekkür edebilirsin. Hakkın muamelesi ancak ilmi dolayısıyladır ve Hakk malumları ancak nefislerinden Hakk’a verdikleri malum şeye göre bilir ve verdikleri şey, onların zati istidatları ile ayan-ı sabitelerinden verdikleridir. Eğer onlar kendi

nefislerinden bize verdikleri şeyde zulüm söz konusu ise, zalim olan kendileridir. Her kim ne istemiş ise Hakk onu ihsan etmiştir. Hakk ihsanından dolayı mesul değildir. Mesul olan Hakk'tan talep edendir. **"O (Allah) yaptığı şeylerden mesul değildir ve onlar (yaptıklarından) mesuldür"** (Enbiya/23) ayeti bu gerçeği vurgular. Ve işte zalim onlar oldukları için Hakk Teala **"Ancak onlar nefislerine zulmettiler"** (Bakara/57) buyurdu.

Şu halde mademki Hak, zorla onları kafir olarak takdir edip, küfürlerinden dolayı azarlamaya tabi tutmamıştır. Bundan dolayı onlara zulmetmemiştir. İlmideki şey zuhura çıkmıştır. İlmideki şeyi bilmiştir. "İşitme" ve "uyuma ve uymama"nın oluşu onlarındır. "Kün" kelamı ile Kur'an zuhura çıkarılmış olup, tüm hakikatlere **"Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?"** sorusu yöneltilip, "Evet Rabbimizsin" ahdi alınıp "İslam fitratında doğum" ile şahadet aleminde şahid nefisleri ile zuhura çıkarılmışlardır. "İşittik" ve "İtaat ettik" ayetlerinin gereği için şahadet aleminde zuhura getirilmişlerdir. "İşitme", "uyuma-itaat", "uymama" yönüyle zuhur mahallerinin nefislerine ait bir hususiyettir.

Hakk'ın kaza ve takdiri ilmüne tabidir. İlmide malum (bilinmiş) olan istidadına tabidir. Ayan-ı sabiteler ilahi ilimde ne hal üzere sabit olmuş ve istidatları neyi gerektirmişse, Hakkın hükmü ona göredir. Ayan-ı sabitede potansiyel olarak mevcut olan şey "vücut feyzi, tecellisi" verip onları zuhura çıkarır. Hakk onlara "vücut tecellisi" vererek zulmetmemiş ancak rahmet edip zuhura çıkarmıştır. Zuhura çıkıp küfürle amel etmesi kendi nefsi hakikatine zulm etmesidir. Hakk o nefsin talebi dışında bir şey vermemiştir.

"Küfre rıza küfürdür" hadisi ile **"Her kim Benim kazama razı olmaz ve belama sabretmezse Benden başka bir Rab arasın"** kudsi hadisi dikkate alındığında, küfür ve nifak Hakkın kazası olduğunda bu küfre rıza küfürdür. Peygamber Efendimiz (sav) buyurdular ki, **"Her kazaya muhakkak Müslüman için rıza lazımdır"**. Küfür O'nun kazası olsada, kazaya rıza zorunludur. **"Küfre rıza küfürdür"** hadisindeki küfür, kazanın gerçekleşmesi, kazanın kendisi değildir. "Kaza" başka "kazanın gerçekleşmesi" başkadır. "Kaza" Allah'ın eşyada hükmüdür ve Allah'ın eşyada ilmide bilinenler nefislerinde ne hal üzere sabit idiyeler, o bilinenlerin (malumların) Hakk'a verdikleri şeyin haddi üzerinedir. "Kazanın gerçekleşmesi" ise sabit ayan'ların istidadına dönük olan kadere uygun icad ve hükümlerden ibarettir. Bundan dolayı kaza Hakk'ın fiili sıfatlarından ve ona rıza farzdır. Fakat "kazanın gerçekleşmesine" razı olmak, mutlaka farz değildir. Bilki küfür ve günahlar gibi, kaza eserlerinin kendisinden çıkışından dolayı, kişinin razı olmayıp şikayet etmesi zaruri ve vacibdir. Tevbe edip halini düzeltmesi farzdır. Küfür asla razı olunmuş değildir. Küfür bizim nefsanî kötülüklerimizden kaynaklandığından kazanın gerçekleşmesi itibarıyla çirkindir. Çünkü kişinin sıfatıdır. Hakk'a küfür isnadında bulunamaz. Böyle bir şey Hakk'ın kendi kendini inkar olur ki, böyle bir şey söz konusu bile edilemez. Küfür cehaletten ibarettir. İlmî inkar etmektir.

"Ben kulumu sevdiğimde, O'nun gözü, kulağı eli ve ayağı olurum" kudsi hadisinde Hakkın kula yakınlığı ifade edilmiş olup, Hakk kendi "hüviyetini" kulun kuvvetlerinin ve azasının aynı kılmıştır. Bu önemli bir yakınlıktır. Bundan ötesi yoktur. Çünkü Hak, ilmi suretlerden ibaret olan mevcutların ayan-ı sabitelerine kendi latif Zatını, merteye merteye tenezzül buyurarak yine kendi Vücudundan, Zatı Nefsîyle "vücut feyzi" verdi. Bu konuda Muhyiddin-i Arabî; **"Subhandır O ki, eşyayı izhar etti ve kendinin aynı kıldı"** buyurmuşlardır. Yani Hak, bütün mevcut ayan-ı sabitelerden, onların istidatları dolayısıyla tecelli edicidir. Ve her bir ayan-ı sabite bir ismin hükmünü ve ilahi bağıntıları açığa çıkarır. Ve aynı şekilde her birisi Hakkın Mutlak Vücudunun tenezzüllerinden oluşmuş bir surettir. Bundan dolayı Mutlak Vücudun birer "vech" idir. Ve "Kün" emri ile vücut feyzi verilerek Mutlak Vücuttan tecelli ile taayyün etmiştir.

Hakk Teala bir şeye "Kün/ol" sözüyle emrettiğinde o şey kendi nefsinin mevcut kılar. Zatı Nefsden kaynaklanan "kün" emri, o şeyin nefsinin mevcut kılar. Kün emrine uyuş, o şeyin "vücut tecellisi" ile vücut bulması, o şeyin kendi nefsinde hayatiyet potansiyeli olması, vücut bulma istidad ve kabiliyetinde oluşundandır. Bu da bu istidadların ve hayatiyetin Zat kaynaklı oluşundandır. Kün emri ile ilmi suretler istidat ve kabiliyetlerine göre vücut bulur. "Genel vücut tecellisine" (Nefes-i Rahman) bağlı olan bu vücut buluş ile ilmi suretler ferdiyeti Zatta farklılaşır. Bu vücut buluş ferdiyete bağlıdır. O şey ilahi ilimde sureti üzere açığa çıkar.

"Ruh" ve "nefs" dediğimiz şeyler hakikatte bir olan şeyden ibarettir. Aralarındaki fark, latiflik ve kesiflikten başka bir şey değildir. Kesiflik mertebesinde ruha "nefs" ve kuvvetlerinde tabii kuvvetler denir. Fark taayyünden ibarettir. Buhar, su, buz örneğindeki gibi. Kesif olan insanın madde bedeninin latiflik kazanması, mutlaka madde beden suretinin bozulmasını gerektirmez; suret devam etmekte iken latiflik hususu oluşur. O madde beden artık tasvir edilmiş ruhtur. İşte bu madde bedendeki nefis, latiflik kazanarak ruh mertebesine dayandığında onun için ölüm yoktur. Bu hususa binaen **"Ruhlarınız bedenleriniz, bedenleriniz ruhunuzdur"** buyurulmuştur. Latiflik ile kesif nefsinin yapısı nurlanmış, ruhunun yapısına dönmüştür. Nurani-ruhani hale yükselmiş olur. Taayyün mertebelerinde de suretlenmiş olur. Bunun gibi alemin vücudu Hakkın zahiri ve Hak, vücudun batını ve hüviyetidir. Ve her ikisi tek bir hakikat olan uluhiyet mertebesinin iki itibarıdır. Bu merteye Allah isminin olduğu mertebedir. Tek, bir hüviyet isimler ve sıfatlar itibarıyla çoğalmıştır. Hakkın suretlerle çoğalması, değişkenliğidir. Bu husus tenzih ve teşbih hükümlerini açığa çıkarır. Gerek kişinin nefsi gerek başkalarının nefsi Hakkın hüviyetinin gayri değildir. Bütün mertebelerinde Hakkın hüviyetinden hariç bir şey yoktur. Bu itibarla Hakk çok mertebeli bir vücuttur.

Değişik mertebe ve düzeylerde "yüz" gösteren bir hüviyet ve hakikattir. Suretler ise çoktur, hakikat itibari ile bir isede, O suretlerinin ve şahısların mertebelerinde çoğalmıştır.

"Nereye dönerseniz Allah'ın vechi oradadır" (Bakara/115) ayeti bu hakikati ifade etmektedir.

Kulun hüviyeti, Hakkın hüviyeti ile bir isede, suretlerin ve düzeylerin farklılığı aşıkardır.

Hak, Nefesi Rahmanisi yani Nefs-i Rahmanisi ile "Kün" emri ile tüm ayan-ı sabitelere kendi Zati Nefsinin kelamı olan Kur'anı adeta yaymıştır. Bu nedenle tüm ayan-ı sabiteler ve nefs-i natika Kur'anın sırrı makamını temsil ederler. Bu gerçek nedeni iledirki Allah şahadet aleminde Kur'anı idrak edebilecek akıllara Kur'an üzere emri teklifini sunmuştur. Kur'an insanların ayan-ı sabitelerinin istidatlarına göre sunulmuştur. Bu nedenle Kur'an üzere emri teklifi yürürlüğe girmiştir. **"(Resulüm) Şüphesiz bu Kitab'ı sana insanlar için Hakk olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi nefsi lehinedir; kimde saparsa ancak kendi aleyhine sapsın olur"** (Zümer/41) ayeti bu hakikati ifade etmektedir. Nefisler, Kur'andan seçtikleri yol üzere kendi lehine veya aleyhine davranmış olurlar. **"Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar nefislerine zulmediyorlar"** (Ali-İmran/117) ayetiyle nefisleri aleyhine faaliyette olanların ancak kendi nefislerine zulmettikleri ve Allah'ın zulüm ile alakalı olmadığını ifade etmektedir. **"Kim bir günah kazanırsa onu ancak nefsi aleyhine kazanmış olur"** (Nisa/111) ayeti ve **"Ayetlerimizi yalanlayan ve nefislerine zulmetmiş kavmin durumu ne kötüdür"** (Araf/177) ayeti ile nefislerine yaptıkları zulmün kaynakları olan günah kazanma ve ayetleri yalanlama belirtilmiştir.

Kendilerine ezeli-ilm olarak "Kün" kelamı ile vazedilen Kur'anı hakikatleri ile şahadet aleminde zuhura çıkarmadıkları için nefislerine zulmetmiş oluyorlardı. Halbuki eleste **"Ben sizin Rabbiniz değilmiyim"** sorusuna "Evet Rabbimizsin" cevabını vererek, bu cevaplara kendi nefisleri şahid tutularak şahadet alemine yollanmış, şahadet aleminde de bu "Evet Rabbimizsin" cevabını emri teklifi ile zuhura çıkarmaları murad edilmiştir. **"Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar nefislerine zulmeder"** (Yunus/44) buyurularak bu hakikatin tüm insanları kapsadığı belirtilmiştir.

"Kim hidayet yolunu seçerse bunu ancak kendi nefsi için seçmiş olur, kimde doğruluktan saparsa kendi nefsi zararına sapsın olur" (İsra/15) denilerek insanlara Kur'an ile yapılan emri teklifiye uyup uymama ihtiyarı ve tercihini yapabilecek gücü verdiğini bildirmiştir. **"İşittik, itaat ettik"** hükmünün zuhurunu gerçekleştirmesi murad edilmiştir.

"Biz bütün nefislere (herkese) ancak gücünün yettiği kadar yükleriz" (Enam/152) buyurularakta her nefse emri teklifini ancak onu hidayete sevk edecek şekilde halkedildiğini vurgulamıştır. Bu açılardan dalalet düşenlere Allah zulmetmemiş, nefislerinin kazandıkları nedeniyle azaba düşmüşlerdir. Bu nedenle ayette **"Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar nefislerine zulmediyorlar"** (Ali-İmran/117) buyurulmuştur.

Hakk ayan-ı sabitelere yerleştirdiği, Kur'an vazı ile oluşturduğu isimler ve sıfatları emri teklifiye uyabilecek istidadı da vermiştir. Bu istidad olmasa nefisler "Evet Rabbimizsin" cevabına şahid tutulmazlardı. İşte bu isimler kanalıyla şahadet aleminde emri teklifiye yani Kur'ana ve Resul'e uyup-uymama imtihanı gerçekleşmiştir. Hidayet ve dalalet düzeyleri ve farklılıklar ilahi isim ve sıfatların çokluğundandır. Bu çoklukları birleştiren mertebe ise uluhiyeti Zat mertebesidir. İlahi isim ve sıfatların çokluğu, kişilerin şahadet alemindeki inanç farklılıklarını, düzeylerini açığa çıkarmıştır. İsim ve sıfatları ayan-ı sabitelere istidat ve kabiliyetlerin zuhura çıkmasındaki farklar bu çokluğa da sebep olmuşlardır. Zamanda ayrı bir faktördür. Allah onları cebr ile zorlamamış, insanlar nefislerindeki emri teklifiye uyup, uymama yolunda zuhura çıkarmışlardır. Ahiretin halkedilmeside bu hakikate dayanmaktadır. Nefs mücahadesi, terbiye ve tezkiyeside bu nedenle zorunlu ve lüzumludur. Zira insan hakikatte zem edilmiş, kötülenmiş değildir. Zem edilen, kötülenen ondan açığa çıkan kötü ahlak vasıflarıdır. İnsan hangi sıfatla nefisini oluşturursa o sıfatla haşrolur. Hakkın sevdiği ise Muhammedi ahlakıdır. O ahlakla hallenen mahbub olur. Hayvani vasıflarla ahlaklanan ise zem olunur, kötülenir. Nefs tezkiyesi bu nedenle lazımdır.

Ahadiyeti Zat mertebesinden Nefesi Rahman ile (genel vücut (varlık) tecellisi) İlmi Zattaki ayan-ı sabitelere Zati Nur ile tecelli ederek, varlıklar izafi yokluktan varlık sahnesinde yerlerini aldılar.

"Allah varlıkları zulmette halketti. Üzerlerine nur serpti" mevcutlar İlmi Zatta toplu halde bulunmakta Hakk tarafından bilinmekte idi. Taayyünü evvel ile tüm ayan-ı sabiteleri bünyesinde öz ve icmal olarak bulunduran Hakikati Muhammedi taayyün etti ve Ferdietiyi Zat mertebesini oluşturdu. Nefesi Rahman tecellisinin ayan-ı sabitelere isabet etmesi halinde, her bir ayanı sabite Ferdietiyi Zatta hüviyet bularak, her ayan-ı sabite bir diğerinden farklılaştı. Ama tüm bu hadise İlmi Zatta, Zatin Kendinden Kendine Kendiyle tecellisi ile vuku buldu. Ayan-ı sabiteler İlmi Zatta farklılaştı, birbirinden ayrıldı. Hakikati Muhammedi bunları birleştiren mertebe oldu. Ancak ayan-ı sabiteler hariçte zuhura çıkmadı. Zuhura çıkan nefesi rahman olan "genel vücut tecellisi" ile İlmi Zatta ilmi-vücutlar kazanması şeklinde idi. Her ayan-ı sabite bir bakıma Hakkın bir vechi oldu. Her vecihte bir şeyin zatını ve nefisini oluşturduğundan, bir yönüyle ilmi-vücutu-zati ve ilmi-vücutu-nefsi mertebeyi oluşturmuş oldu. Ayan-ı sabitelerin hariçte zuhurları yoktu. İlmi-vücutu-nefsi bu ayanı sabiteler, nefsi natika ile taayyün mertebelerini

seyrederek, şahadet aleminde suretler olarak zuhura çıktı. Yani zuhura çıkan ayan-ı sabitenin aslı değil, suretleri idi. Her mevcudun ilmi-vücuti-zatı ve nefsi ayan-ı sabitesi, ilmi zatta sabit iken, hariçte harici-vücuti-zat olarak suret şeklinde zuhura çıktı. Bu harici-vücuti-nefsi suretler, Mutlak Vücut'a (Mutlak Zat) göre "izafi vücut" lar ve "izafi zatları" ve "izafi nefisleri" oluşturdu. Yani Mutlak Vücut-Zat, buldukları suretle kayıtlanmış ve sınırlanmış hüviyetleri itibariyle kendi mertebelerinden ilahi hüviyetin kayıtlanmış şekilde zuhura çıktı. İlahi hüviyete göre "izafi hüviyetleri" temsil etti. Bütün bu izafetlerin ve nispetlerin temeli, aslı ayan-ı sabiteleri oluşturan ilahi isim ve sıfatlara bağlanmaktadır. Her kayıtlanmış suret, ilahi isimlerin suret olarak zuhurundan başka bir şey değildir. Kayıtlanmış mevcudun suretini aslına bağlayan ise Rabb-ı has olan ilahi isim oldu. Ayan-ı sabiteler hiç zuhura çıkmamakla birlikte, onları oluşturan ilahi isim ve sıfatların eserleri suret olarak hariçte vücut buldu ve "izafi vücutları" oluşturdu. Her mevcudda kendi nefsi ile temsil edildiğinden, bir şeyin nefside onun kimliğini oluşturduğundan "izafi hüviyetler" olarak zuhurdaki yerini aldı. Şahadet aleminde yerini alırken taayyün ettiği her mertebeden kendisine değişik hususlar eklendi. Yani aslı ilahi hüviyete dayanan "izafi hüviyetler" aslına bağlı kayıtlanmış suretler şeklinde mevcut oldu. Tıpkı okyanustan alınan suyun bardak ile kayıtlanmış, surete bürünmüş, aslının aynı olmayan ancak aslında gayri olmayan bir bardak su gibi. Okyanus ilahi hüviyeti temsil ederken bir bardak su "izafi hüviyeti" temsil etmiş olmaktadır. Bir bardak suyun özellikleri, vasıfları nefsi "izafi nefsi" temsil ederken, okyanus Zati Nefsi temsil etmektedir. Okyanus bir bardak suda ne kadar, nasıl tecelli oranında temsil ediliyorsa, o kadar okyanustan hissesi vardır. "İzafi nefis" lerede Hakkın tecellisi oranında ve miktarınca ve zamana yayılan tecellilerden hissesi o kadardır. Hiç bir nefis bir defada Hakkın tecellisini kaldıramayacağından, tecelli oran ve miktarları zamana yayılarak, her nefsin tecellilerden hissesi ve miktarı genişletilmektedir. Zamanın halk edilmesindeki bir sırda budur. Nefs-i natıkanın tecellilerden hissesi ve tecellinin farkında oluşu ve yaşantısını tecellilere göre düzenlemesinde "hayat tecrübesi" olarak yaşamda yerini almaktadır. Tecelliler zamana yayılıp, miktar ve oranları ayarlanmaz ise, insanın tecellileri yaşaması mümkün olmayacaktı.

Nefesi rahman tecellisinin tüm taayyün mertebelerine ve tecellilerine sirayeti vardır. Tecelli-i vahid olan nefesi rahman tecellisi, tüm mevcutlarda olan sirayeti ile ilahi birliği temin eden yüzdür Hakkın. Nefesi rahman tecellisinin birimsel hüviyetlerdeki yansıması ise "nefs" i oluşturmaktadır. Vahid olan nefesi rahman tecellisi nefislerdeki çokluğu, birleştiren kesrette vahdet idrakini oluşturan bir hususdur. Hakkın tüm alemlere nüfuz etmiş, batını hakikatidir. Nefesi rahman tecellisi alemlerdeki her nefsi, her mevcudu birleştiren husustur. Nur tecellisi olması hasebiyle Allah ayeti kerimede; **"Allahunurussemavati vel ardı"** (Nur/35) **"Allah göklerin ve yerin nurudur"** buyurur. İşte Nurdan müteşekkül nefesi rahman tecellisi her zerrede faaliyetini gösteren Hakkın bir yüzdür; vechidir. Mutlak Vücut=Zat bu ilahi nur tecellisi ile bütün vechleri birleştirmiştir. Her izafi hüviyeti de ilahi hüviyete bağlantısını sağlayan bu tecellidir.

Nefesi rahman tecellisinin birimsel zatlarda tecellisi nefsi oluşturduğundan tüm "izafi nefisleri" Zata bağlayan tecellide nefesi rahman tecellisidir. Bir şeyin nefsi onun zatını oluşturduğundan her mevcudun "izafi zatını" yani Zatla kaim, Zati Nefs ile kaim zatını Mutlak Zata bağlayan tecellide nefesi rahman olan "genel vücut tecellisidir" Zira tüm mevcudlar varlıklarını bu tecelliye borçludur. "Genel vücut tecellisi" yani nefesi rahman kesilirse, alem baştan aşağı yok olur. İnsanın nefesi sona erdiğinde ölümü tatması gibi. Ancak Allah'ın Zatından, Zatına, Zatiyla olan Zati tecellisi asla kesilmez. Kıyamet denilen hadise bu tecellinin Zahir'den, batına alınması alemlerin zahirinin yok oluşu ve batına, evveline dönüşüdür.

Zaten alemlerde devam eden tecelli **"hüvez zahir"** ayetiyle ilahi hüviyetin zahir ismiyle kayıtlanmış halidir. Bu hal ahadiyet mertebesine göre ahir tecellisidir. Yani ilahi hüviyetin ahir ismiyle tecellisidir (hüvel ahir). Bu tecellilerin batına ve evvel haline çekilmesi zahiri kıyamettir. Tüm "izafi zatlar", (izafi nefisler) Hakkın zahir ismiyle görünüşünden ibarettir. Bunların batınlarının da "hüvel batın" ayetiyle açıklamaktadır. Her izafi hüviyetin şahadet alemine göre evvelini ise "ayan-ı sabite mertebesi oluşturur."Zahir, batın, evvel, ahir" tüm ilahi hüviyetleri birleştiren Zati Mutlak, Zati Vücut mertebesidir. Buradan çıkan ilk tecellide nefesi rahman tecellisidir. Vahid olan bu tecelli tüm mertebelerde Mutlak Vücut'u birleştirir ve Vahdet-i Vücut ilmini oluşturur. Nefesi rahman tecellisi ilahi hüviyetin tüm taayyün mertebelerine sirayet eden tecellidir ve Mutlak Zat'ın=Mutlak Vücutun aynıdır. Bu nedenle Mutlak Zat=Vücut tüm mertebelere sirayeti vardır. Bu nedenle Allah Zatiyla kaim, Vücutuyla Mevcud, Sıfatıyla muhit ve tecelli, esmasıyla tecelli ve malum, kudretiyle fail, fiiliyle zahir, eserleri ile meşhud, batını ile de sırdır. İlahi hüviyet her mevcudda bir yüz gösterir. O mevcudun tam aynısı değil ama gayriside değildir. Tecelli oranında ve nispetinde aynısıdır. Tecellinin tamamı olmadığından tam aynısı değildir. İsimleri ve sıfatlarının tecellisi ile mevcudla birlikte.

Her mevcud, dolayısıyla tüm alem Hakk'la devamlı bir irtibat ve münasebet halindedir. Allah ilahi hüviyetiyle mevcutları hem zahir, hem batın hem evvel hem ahir olarak kuşatmıştır. Bu nedenle her şeyi bilicidir. Şu ayette bu gerçeği açıklar. **"vehüve külli şey'in alim"** (Hadid/3), **"(O ilahi hüviyetiyle) her şeyi bilicidir"**. Bu nedenle O'nun tasarrufu dışına çıkamaz. Çünkü Mülk O'nundur. Tasarruf altında olmayan tek bir zerre dahi yoktur. Her şey O'nunla kaimdir, varlığını O'nun tecellisi ile devam ettirir. Bu tecelli ise "nefesi rahman", "tecelli-i vahid", "genel vücut tecellisi" olarak farklı itibarlarla farklı isimler alan tek, vahid tecellisidir. Bu tecellinin tasarrufu dışında kalan hiçbir şey yoktur. Nasıl olsunki kendisi vardır, başkası yoktur. Bu gerçek anlatılmak için **"Allah var idi başka bir**

şey yok idi” buyruğu belirtilmiş **“Şu anda da öyledir”** gerçeği ile “Vahdeti Vücut” ve “Vahdeti Şuhud” ilmi vezih bir şekilde açıklanmıştır. Vücut Tek ve Bir olup, bu tek vücudun mertebeleri ve düzeyleri çoktur. Bu nedenle mertebelere ve düzeylere riayet şarttır.

Allah, **“Ben insanın sırrıyım, insanda benim sırrımdır”** buyurarak insanın alemlerdeki ulvi ve kerim yönü vurgulanmıştır. Ayrıca; **“Ey Ademoğlu Seni Kendim için, alemleride senin için yarattım”** buyurarak bu Varlıkta ki yeri açıklanmış ve mertebelere ve düzeylere riayet etmesi istenmiştir.

İnsanlar arasında mertebelere riayettede, kişinin ilahi hüviyetten yansıttığı, izafi nefsiyle ilahi gerçeklerden ne kadar payının olduğu dikkate alınarak, insanlar arasındaki faaliyetlerde Kur’an ve Sünnet-i Muhammediye ölçülerine göre hareket etmesi istenmiştir. Yoksa insan “sır” olması itibarıyla başıboş bırakılmamış, bu “ilahi sır” ra ulaşması için ilahi kanunlara tabi tutulmuştur. Bu gerçeği ifade için Kur’an-ı Kerimde;

- 1) **Errahman** 2) **Allemel Kur’an** 3) **Halekal insan** 4) **Allemehul beyan** ayetleri buyurularak. Nefesi rahman tecellisinin Kur’an hakikatleri üzere talim edildiği, insanın halkedilişinin bu Kur’anı hakikatlere dayandığını ve her türlü beyan ve davranışların Kur’an üzere olacağı açık bir şekilde belirtilmiştir.

Rahman, Mutlak Zat mertebesinde tecellinin kaynağından çıkış ismidir. Bu tecelliye Nefesi Rahman adı verilir. Nefesi Rahman ile tüm mevcutların ayan-ı sabiteleri Kur’an üzerine İlmi Zatta taayyün etti. Kur’an üzerine ilk taayyün Hakikati Muhammedi, Nefsi Muhammedi, Ruhu Muhammedi taayyün etti. Bu itibarla Peygamber Efendimiz (sav) **“Allah ilk önce benim aklımı, ruhumu, nefsimi halketti”** buyurdu. Nefesi Rahman Kur’an olarak yani “cemi esma ve sıfatı cami Zat olarak” tecelli etti. Tüm mevcutların ayan-ı sabiteleri Kur’andan ibaret olarak tecelliye maruz kaldı. **“Halekal insan”** buyurularak insanın hakikatinin Kur’anla eşdeğer olduğu vurgulanmış oldu. **“Allemehul beyan”** ifadesiyle tüm mertebelerdeki zuhurların, gerek zahir, gerek batın, gerek evvel, gerek ahir tüm zuhurların Kur’an üzerine olduğu açıklanmış oldu. Böylece Hakikati Muhammedi alemlerde tafsili Kuran, temsili Kuran ve fiili Kur’an olarak zuhura çıkmış oldu. “Muhammeden Resulullah” lafıyla açığa çıkan; zuhuru Muhammedi, hakikati Muhammedi ve Kur’an oldu halende olmaktadır. Bu özelliklerin hariçte zuhurunun en büyük delilide;

“Her doğan çocuk İslam fitratında doğar” hadisiyle oldu.

Nefesi rahman tecellisi aynı zamanda “hubb-i teveccüh” ü yani “ilahi muhabbeti” de bünyesinde taşır. Zat kaynaklı ilahi muhabbet, **“Sen olmasaydın Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım”** buyurularak hükmünü hem evvelde, hem ahirde, hem zahirde hemde batında sürdürür. İlk taayyün olan Hakikati Muhammedi’de, tüm taayyün mertebelerinde ve zuhuru Muhammedi’de hükmü sürer. İlahi muhabbet **“Ben gizli bir hazineydim. Bilinmekliliği sevdim...”** hükmüyle Zati muhabbet olup, **“Halkı zuhura getirdim”** buyurulmasıyla zahirde de açığa çıkar. Tüm muhabbetlerin kaynağında bu “ilahi muhabbet” tir. Nefesi rahman tecellisi ile halk edilmişlere yansır.

İâ ilahe illallah, lâ vücude illa Hu

Uluhiyetini tüm mevcudlarda ilan eden ancak Allah’tır. Mevcudların kendilerine has vücudları yoktur. Mevcudlarda söz edilen vücut, izafi, nispi ve itibari vücuttur. Vücut ancak O’na Hüviyeti Mutlaka’ya, İlahi hüviyete has vücuttur.

Buda Mutlak Vücut olarak adlandırılır. O’nun Vücudu Zati ile aynıdır. İzafi ve itibari mevcudların vücudları O’nun isimler ve sıfatlarının suretler olarak zuhura çıkmasından ibarettir. Mevcudlar varlıklarını Zati Mutlak’ın Vücudu ile devam ettirebilirler (Kaim binefsihi). İlahi hüviyet, Allah ismi camisi ile tüm esma ve sıfatları ile mevcudlar üzerinde uluhiyetini devam ettirirken, mevcudlarda izafi, kayıtlanmış vücudlarını bu isim ve sıfatlara borçludurlar. İsim ve sıfatların taayyün mertebelerinden geçerek, zahir esmasıyla vücut kazanmasından ibarettir. Kayıtlanmış, kendi mertebesinde tecelli oranında Hakk’ın vücudundan hissesini almıştır. Tüm isimler ve sıfatlar Zat’a ait olduğundan O’nun ilahi hüviyetinden başka bir vücuttan söz edilemez. Bu “Vahdet-i Vücut” ilminin ağılıdır.

Vücut birdir. O’da Hakkın sonsuz vücududur. Hakikatte “Mutlak Vücut” ile “kayıtlı vücuttan” başka bir şey yoktur. Ve Vücudun hakikati ikisinde de birdir ve mutlaklık ve kayıtlık ancak Zati bağıntılardan ibarettir. Zati bağıntılar ise yine O’nun isim ve sıfatlarıdır. Bu yüzden tek ve bir Vücut’dan başka vücut yoktur. İlahi hüviyeti ile tek vücut O’dur. Bundan dolayı Mutlak Vücut mertebe mertebe tenezzül buyurup şehadet aleminde yine kendi vücudundan birer suret elbise giymişlerdir (buhar – bulut – su – buz ve bilgisayar örneğine bakılması önerilir). Böyle olunca bütün taayyünlerde kendi mertebelerinde ve düzeylerinde açığa çıkan Hak, ilahi hüviyet oldu. Çünkü o vücudun haricinde bir vücut yoktur. Bu surette Hakk mevcutları, eşyayı kendi nefsinde halketti. Ve halk ettiği eşyanın hepsini toplamış, kapsamış oldu. Bu nedenle **VUCÜD TEK VE BİR olup bu vücudun mertebeleri ve düzeyleri çoktur. Mertebelere ve düzeylere riayet şarttır.** Bu çokluğu yaratan ise yine Zatin taayyünlerde açığa çıkan isimler ve

sıfatlarıdır. Mertebeler ve düzeyler arası ilişkileri düzenleyen Şeriat-ı Muhammediye'dir. Şeriat-ı Muhammedinin hakikat sıralarında, yukarıdaki hakikate dayanır. Çünkü zahir ve batında olan Vücut, Hakkın gayri olan bir vücut değildir, izafi ve itibardır. Ve isimler Zatin perdesi olduğundan, Zat bu isimler altında gizlenmiştir, taayyün mertebelerinde Zatin gizlenmesi, O'nun zati gereğidir.

Nitekim Vahdet-i Vücut'u açıklayan hadis-i şerifte **"Eğer ipinizi bıraksanız, Allah'ın üzerine düşerdi"** buyurulmuştur.

Hak, bütün mevcutların hakikatlerinde, onların istidatları dolayısıyla tecelli edicidir. Ve her biri bir ismin hükmünü ve ilahi bağıntıları açığa çıkarır. Ve aynı şekilde her birisi Hakkın Mutlak Vücudu'nun tenezzüllerinden oluşmuş bir surettir. Bundan dolayı Mutlak Vücudun birer "vech" idir.

Çünkü vücudda O'ndan başka bir şey yoktur. Gören, görünen, gösteren hep O'dur. Şu halde alem, Hakk'ın sureti ve zahiridir. Ve Hakk dahi alemin ruhu ve batınıdır ve alemin idare edicisidir.

Vücudda göz ancak Hakk'a bakar ve hüküm ancak Hakk üzerine olur. Çünkü vücudda O'ndan başka bir mevcut yokturki görülebilsin ve üzerine bir hüküm eklenebilsin. Bunu ifade eden şu beyt ne güzeldir;

Ben bilmez idim, gizli ayan hep Sen imişsin
Tenlerde, canlarda gizli hep sen imişsin
Senden bu cihan içre nişan ister idim ben
Sonra bunu bildim ki, cihan hep Sen imişsin

Bizim vücudumuz O'nun içindir. Çünkü O bizim suretimizde açığa çıktı. Biz O'nunla mevcuduz ve O'na tabiyiz. **"Siz nerede iseniz O sizinle beraberdir"** (Hadid/4) hükmüyle O'ndan ayrı değiliz. Bu nedenle Hakk'ı, Hakk'ta, Hakk gözü ile gören kimse Hakk'a ariftir.

Ve bu şekilde bilinirki Vücut Hakikati birdir, oda Mutlak Hakk'ın sonsuz vücududur ve isimler O'nun Zati işleridir, tecellileridir. Alemlerdeki çokluklar ise O'nun isimleri dolayısıyla Mutlak Vücudun kayıtlanmaları ve taayyünlerinden ibarettir ve kendi vücutları dahi bu zuhur yerlerinden ve kayıtlanmalardan birisidir.

Ve mutlak Vücut mertebesinde, O'nun bağıntıları olan sıfatları ve isimleri, çekirdeğin içindeki ağaç gibi gizlidir. Ne zamanki O'nun kuvvede (potansiyel) olan isimleri kemalleri müşahade için, isimlendirilmişleri olan Hakk'tan aynalar ve görünme yerleri ve eserler talep ettiler. Hakkın Mutlak Vücudu yalnızca isimlere rahmet olarak ahadiyet mertebesinde vahidiyet mertebesine tenezzül etti. Bu mertebeye uluhiyet mertebesidir. İşte bu mertebede Zat "Allah" ismiyle isimlendirildi. Ve isimlerin hepsi Allah ismi altında toplanmış oldu. Bundan dolayı isimlerin hepsi Allah için olmuş olur. Bundan dolayı latifin latifi olan Mutlak Vücut taayyün kaydına bürünerek o isimlerin suretlerinde kesafetle açığa çıkar. Şu halde bu zuhur mahallinin (görünme yerleri) vücudu müstakil olmayıp izafidir ve Allah ile dir ve kendi mertebelerinde Allah'ı temsil ederler.

İlahi hüviyet karşılıklı ve birbirine zıt isimlerin hepsini toplayıcıdır. Zıt oluş ve karşılıklı oluş isimler arasında izafetlerden ibarettir. Yoksa ilahi hüviyete göre zıt oluş ve karşılıklı oluş yoktur. Bundan dolayı Hakk bütün zıtları toplamakla bilinir. Bu yüzden Hakkın aynaların (mevcudların) icabına göre açığa çıkması itibariyle meydana gelen bu çok olan suretlere "halk" adı verilir, ve onların hepsi hakikati itibariyle Hakk'tır. Latif olan Hak, kesafetle, isimler itibariyle çoğalarak halk adını almıştır.

Eğer Hakk'ın Mutlak Zatinin ilahi suretiyle mevcutlarda sirayeti olmasa idi, alemin vücudu olmaz idi. Bu nedenle alemin vücut elbisesi giymesinde, Hakk'a muhtaç oluşu ve ihtiyacı sabit oldu. O yüzden halk ancak Hakk ile kaim oldu. Çünkü bir şeyin kesafet mertebesi letafet mertebesine bağlıdır ve vücutta ona muhtaçtır (Vahdet-i vücut mertebelerinde buhar – bulut – su – buz örneğine ve bilgisayar örneğine bakılması uygundur).

Bu nedenle Peygamber Efendimiz; **"Rabbımı Rabbımla bildim"** buyurmuştur. Bu yüzden ferde düşen görev ubudiyet ve kulluk ile açığa çıkmak, zahir olmaktır.

Bütün izafi vücudlar, Hakk'ın Mutlak Vücudunun farklı mertebelerden zuhurudur. Bu nedenle Hakk'ın sonsuz vücudundan başka vücut yoktur. "Vahdet-i Vücut" terimi bu gerçeği anlatmaktadır.

Bu gerçeği açıklamak için ayeti kerimede; **"Şehidallahû ennehu la ilahe illa hu"** (Al-i İmran/18) buyurulmuştur. **"Allah kendi kendine şahittirki"** denmiştir. Başka vücut yoktur ki şahit olsun. Bütün şehadet edenler de ancak Hakk ile beraber şahid olmaktadır. Şahid oldukları ise O'nun ilahi hüviyetinden başka ilah olmadığıdır. Allah tüm alemlerde Zati, sıfatı ve isimleri ile yani hüviyeti ile uluhiyetini ilan etmektedir. Bu nedenle "Kendinden kendine" olan bu tecellilerine yine kendisi şahid olmaktadır.

Tecelli eden haktır, ilahi hüviyettir. Hakk hüviyetiyle her görünme yerinde mevcuttur. Hakk hüviyetiyle zerrelere bütününde mevcuttur. Hakk kendisi ile kendisinden ve külli tecelligahtan farklılaşan zati halleri ile tecelli eder. Vücut (varlık), hüviyet gaybının tecellilerinden bir tecelli ve diğer zati haller gibi bir hal taayyünüdür. Bu haller Zat'a mensup "Ahadiyeti cem" ile bir oldukları dikkate alınırsa Hakk olurlar; zuhur ve farklılaşma hükmü ile "sınırlanmışlıkları" ve "kayıtlanmaları" dikkate alınırsa Hakk onlar olur. Bu durumda Hak, haller açısından ve mevcutlara göre göre zuhur eder. Bütün halleri birleştiren "Ahadiyet-i cem-i hüviyet" mertebesidir. Hak, ilahi hüviyetiyle her mertebede, her taayyünde her şey ile beraberdir; her şeyi ihata eder ve her şeyi "rahmet" ve "ilim" yönünden kuşatmıştır. O'nun rahmeti, vücudu, ilmi ve ihatası Mutlak Vücut Birliği mertebesinde çoğalmaz Mutlak Vücut'un ilk taayyününde Hakikati Muhammedi'dir. Hakkın kendisini Hakikat-i Muhammedi'de görmek istemesinden murad ettiği şey, bütün taayyün mertebeleri ve bunların hükümlerini birleştiren bir hakikatte kendini müşahede etmektir. Söz konusu bu tecelli ile Hz. Peygamber (sav) için meydana gelen şey ise, kendisini ilahi ve birleştirici bir mertebede görmekten ibarettir. Bu mertebe, Zat mertebelerini ve uluhiyet hükümlerini içermektedir. Böylece Hakk ve Hz. Peygamber (sav) birbirlerine ayna olmuşlardır.

Mazhar olan mevcutlar, Hakkın Mutlaklığının yani Mutlak Vücut'un sınırlanmasının ve onların özelliğine, istidadlarına göre taayyün etmesinin sebebidirler, çünkü "kayıtlanmış" ve "sınırlanmış" izafi vücudlar ile ve de gizli ve açık vasıflar ile bezemek, Hakk için Zati bir özelliktir. Kayıtlar ve eksiklik vehmi veren çeşitli sıfatlar, eşya için eşyanın zatından dolayı sabittirler; yoksa bunların eşya için sabit olması yaratma (ca'l) ve Hakkın Vücudu ile bitişme şartına bağlı değildirler. Bu, bütün sıfatları Hakka ve Hakkın dışındaki şeylere izafe etmedeki çok mühim bir ayrımdır, ayrıca bu fark söz konusu, sıfatların Hakka ve mahiyeti açısından başkasına nispet edilmelerinin sebebinin bilmede de çok önemlidir. "Bir" olan Hakk ile Hakkın zuhur yerleri arasındaki münasebete gelince: Mevcud açısından münasebet, Hakkın tecellilerinin Haktan başka olmayışları açısından sabittir, çünkü söz konusu tecelliler mevcudun çeşitli hakikatlerinden ibarettir. Bunlar Hakkın bir olan varlığını (vahdet-i vücud) "ağyar" diye isimlendirilecek şekilde çoğaltırlar. Hakkın zahiri dikkate alınırsa, vahdetinin mevcudlar ile çoğalması dikkate alındığında, bu "halk" diye isimlendirilir. Bu latif olan Mutlak Vücut'un, kesif "izafi vücud" olarak zuhurundan ibarettir. Söz konusu mutlak vahdet, Zati ile zıtları birleştirir. Zıtları birleştirmede de sınırlı değildir. Hak, bir olan Mutlak Vücut'un sahibidir; O'ndan sadece vücud zuhur eder. Hakkın kudretinin, Zati Nefsinde vücudu olmayan şeye ilişipde, o şeyin kendiliğinde mevcut olması mümkün değildir.

Temkin sahibi kamiller ise "vücut" itibarıyla Hakkı zahir olarak müşahede ederler, bütün ilahi ve kevni hakikatleri Hakkın tecelligah ve mazharları diye müşahede ederler. Bunlar, hem Hakkın ve hem de Hakkın tecelligahları olan söz konusu ilahi isimlerin ve asli hakikatlerin tecelligah ve mazharlarıdır. İsim ve vasıfları yönünden Hakka ve alemlere mensup bütün hakikatler, bir açıdan Hakkın Zati isimleri, bir açıdan Hakkın Zatinin tecelligahları, her iki açıdan da daha üstün olan başka yönden ise, mutlak olarak değil, külli tecelligahlarıdır. Bu bağlamda ortada sadece Hakk ve halk vardır. Vahdet-i vücud'un itibar ve nispetlerinden ibarettir. Vücut, tüm mevcudata şamil olan ayan-ı rahmet demektir. Hz. Resul (sav) bu hususta **"Ya Rabbi! Sende katiyen şer yoktur"** buyurmuşlardır. Rahmet Hakk Teala için Zati sıfatlarından. Bu nedenle ilk taayyün olan Hakikati Muhammedi'de bu rahmetle taayyün etmiştir. **"Biz seni alemlere rahmet olarak gönderdik"** (Enbiya/107) Bu rahmet ilahi hüviyetin her mertebede rahmetidir. "Hüve" tabirinden murad dahi Cenab-ı Hakk'tır. Cenab-ı Hakkın vasfı dahi bekadır. Abdiyetle zuhur, Cenab-ı Hakkın kendi zuhuru olması itibarıyla Cenab-ı Hakk bakidir demek olur. Fenaya gelince, fena dahi abdin kevne nispetinden ibarettir. Yani abd alemlerin suretlerinden bir suret olduğu cihetle daima fanidir. Abd, bu iki vasıftan, bekayı sahibi olan Cenab-ı Hakka izafe etmeli, fenayıda kendisi için seçip almalıdır. Böyle olursa abdde **"Yerin üzerinde her şey fanidir"** (Rahman/26) ayeti açılmış olur. Abd, Hakk'a bakan yüzü itibarıyla de bekadan hissesinde bilmelidir. Gerçek marifet Hakkın kendisine kontrol edilemeyen ve nitelenemeyen bir tecelli ile ansızın geldiği kimseye aittir. Bu müşahede, belirli bir hale varid olmayan bilgiyi gerektirir. Bu marifetin özelliği Allah Tealayı her vasıf ile vasıflanmış bilmektir. Haktan zuhura gelen tüm tecelliler gaybi hareketten ibarettir. Gaybi hareket, vücudi sirayetin gerçekleşmesini temin eden harekettir. Nefesi rahmandır. Söz konusu bu sirayet **"bilinmekliliğimi sevdim"** diye dile getirilen mertebeden "ilahi muhabbet" amiliyle meydana gelir. Bu ise ferdiyet sırrına bağlıdır. Hakikati Vücut birdir, taayyün ve tecelli ile kesrette görünen yine bu bir vücuddur (Vahdet-i Vücut). Alem Hakk Tealanın, bir vücudun suretidir. Hakk Teala dahi alemin ruhu ve hüviyettir. Hakk hüviyetiyle zerrelere bütününde mevcuttur. Tek bir hakikat (ayn-ı vahide), kesreti esma (esmaların çokluğu) ile zahir olmuş, hatta bütün mevcutlar, eşya ile zuhurunu göstermiştir. Esmaların çoğalması O'nun tek olan vahdetini çoğaltmaz. Bu vahdetteki kesrettir. **Tek vücudun, isimlerin ve sıfatlarının çokluğu ile çoğalması ve taayyününden ibarettir.**

Hak, Mutlak Vücut, zuhur ettiği ve kendisi için tecelligah olarak seçtiği her şen'e göre farklı çeşitlenir. Vahdet-i Vücut itibarıyla, batını Zahir esması ile açığa çıkmış, itibar ve izafetler açısından çoğalmıştır. Batından zahire bakıldığında vahdette kesret, zahirden batına bakıldığında kesrette vahdeti oluşturur. İlahi hüviyetiyle hem zahir, hem batın olduğundan, her iki itibarla bakıldığında vahdet-kesret aynı potada birleşmiş olur. Bu itibarda Vahdet-i Vücut olarak adlandırılır. Bu ise **"hüvel evveli vel ahiri vez zahiri vel batın"** olarak tek hüviyetin hüviyet gaybının taayyün etmesinden ibarettir. Bu zuhura çıkış, taayyün mertebelerinde Hakkın seyri "Kün" emri ile başlamıştır. "Kün" iradenin suretidir. Buda ahadiyedir. Ahadiyeti Zattaki ilk tecellidir. Vahidiyet itibarıyla bu ilahi ferman bütün alemler üzerine yayılmıştır ve alemleri muhittir. Mevcutların Hakkın kelimeleri olmaları itibarıyla asılları

Nefes-i Rahmanidir. Zuhurları ise "Kün/OL" emriyle gerçekleşir. "Kün" halkedilmesi irade edilen her şeye yönelik ilahî sözdür. Her meydana gelen şey ise, Zat'ın kelimesinin ta kendisidir. Ve Nefesi Rahmaninin her mertebeye sirayeti vardır.

Bu ise Hakkın her şeyle beraber olmasını sağlar. Hak, "cem", "vücut", "gayb" ve "zuhur" ile beraberdir. Hüviyetiyle alemin ruhudur. İlahi hüviyetin değişik mertebelerle izafi halde olması, farklı isimlerle görünmesidir. Hakkın zahiri, batını için bir ayna ve tecelligahtır. Bu sır ise ilahi bir nur vasıtasıyla bilinebilir. Bir tek "vücut" vardır (vahdet-i vücut) ve o da, kabiliyetlerin hakikatlerinin (ayan-ı sabite) farklılaşması nedeniyle, farklı, çoğalmış ve taaddüt etmiş olarak zuhur etmiştir. Bununla beraber O, hüviyet gaybı ile, mazharlardan soyutlanışı itibariyle, kendi zatında artmaz ve çoğalmaz. Zuhur eden mevcudat, mertebelerin ve taayyünlerin mazharlardır. Mevcutların zuhuruda, çeşitli cüzlerin ve hakikatlerin birleşmesine bağlıdır ve bu zuhurda, taayyün eden şeyin istidadının gereğine göre gerçekleşir. Taayyün eden şey, mazhar, tek vücudun, "kayıtlanmış", "sınırlanmış", "izafi" vücudundan ibarettir.

Bizim varlık (vücut) dediğimiz şey, taayyün etmiş vücuddur. Bu ise, ilahi isimlerin suretleri olan ayan-ı sabitenin suretleridir. Ve bizim suretlerimiz ile taayyün etmiş olan ancak Hakk'ın vücududur. Böyle olunca, bizim vücudumuzun bağımsızlığı yoktur. Hakkın Vücuduna bağlı olan "izafi" ve "itibari" vücuddur. Taayyünlerin mevcut oluşu, Hakkın vücudunun tenezzüllerinden dolayı, isimlerinin birer kesif elbiseye bürünüp, yine Hakk'ın vücuduyla açığa çıkmasıdır ki, Zahir isminin gereğidir. Bu izafi vücudun ilahi ilimdeki suretleri Hakk'ın taayyün etmiş vücudu olduğu gibi, kevni vücutları dahi ayan-ı sabite suretlerinde taayyün etmiş Hakk'ın vücududur. Bu nedenle sizin hüviyetiniz, Hakk'tır. Ve siz Hakk'ın zahirisiniz. Bu açıdan, Hakk Tealanın hüviyeti bizimle beraberdir. Bu husus **"Nerede olursanız O (hüve) sizinle beraberdir"** (Hadid/4) ayetiyle belirtilmiştir. Söz konusu ilahi hüviyet karşılıklı ve birbirine zıt isimlerin hepsini toplayıcıdır. Zıt ve karşılıklı oluş isimler arasındaki izafetten ibarettir. Yoksa ilahi hüviyete göre zıt oluş ve karşılıklı oluş yoktur. Bundan dolayı Hakk bütün zıtları toplamakla bilinir.

Senin ayan-ı sabitenin hükümlerinin suretlerine büründüğü halde açığa çıkan Hakk'ın vücududur. Sen zahirsin, Hakkın vücududa batındır. Sen Hakkın vücuduyla zahirsin, ve Hakkın vücudu ile zahir olan ayan-ı sabitenin suretinde Hakk gizlidir. Zahir vücutlarımız, O'nun vücududur. Biz Hakk'ın mülküyüz.

İşte bu "bir" olan hakikat nübüvvet ve risalet mertebesine tenezzül etmese idi, herkes kendi has Rabbine (Rabb-i has) dönük kalır ve Rabbül erbab ve Vahid-Kahhar olan Allah'tan gafil bulunurdu. "Kahhar" ismi bütün çokluklara kahr ile tecelli edip, onları "bir" olan hakikate geri döndürür. "Vahid" ismide o çoklukları Kahhar isminin elinden alıp, kendinde cem etmiş, toplanmıştır. Ve "Allah" ismi ise isimlerin hepsini olduğu gibi o mertebede Vahid ve Kahhar'ı da ihata etmiştir. Bundan dolayı küçük ve büyük kıyamette ilahi isimler faaliyet dışı kalmayıp ve Hakk'ın tecellileri kesilmeyip, bu üç ismin kemalatı açığa çıkmıştır.

Bizim için iki yön vardır: "Hüve" yani "O" ve "ene yani ben". Oysa Hakkın benliğinin açığa çıkışı için "ene yani ben" sözü yoktur. Yani benim vücudum ne zamanki Mutlak Vücudun aynı oldu, bu vücudun o Mutlak Vücudun ayn-ı sabiteme katışmasıyla taayyün etti. Yani Hak, ilmi sureti olan ayn-ı sabiteme latif Mutlak Vücudunun tenezzül ile kesafeti yönüyle, bu şahadet aleminde, bir vücut verdi. Bundan dolayı, benim için iki yön vardır; birisi "hüviyet yönü" ve diğeri "enaniyet yani benlik" yönüdür.

Birinci yöne göre yani hüviyet yönüne göre Hakk ile aramızda fark yoktur. İkinci yöne göre, yani enaniyet yönüne göre, ayrıcalık oluşur ve ubudiyetle yani kul oluş ile rububiyet yani Rabb oluş açığa çıkar. Ve Hakkın enaniyeti yani benliğini açığa çıkması için "ene yani ben" sözü yoktur. Yani Hakk için benlik yoktur. Bilki O'nun kendi Zatiyla bir benliği vardır. Çünkü "ene yani ben" sözü, kişinin kendi çevresinde bulunan benliklerden, kendi benliğini ayırmak için konulmuş olan bir sözdür. Oysa Hakk mevcuttur ve onunla beraber ezelen ve ebeden hiçbir şey mevcut değildir. **"Kanallahu velem yekun meahu şey'a"; "elân kemâ kan" yani "Allah var idi onunla beraber başka bir şey yok idi" ; "Şu an dahi öyledir"**. Bundan dolayı O'nun benliği kendi Zatiyladır ve kendi Zatından helak olmuştur. Şu halde Hakk için bu mertebede "ene yani ben" sözü yoktur. Ve Hakka Zati dolayısıyla kendinin gayri görünen alemlerden ganidir. Ve benim benliğim O'na muhtaçtır. Çünkü, "ben, ben" dediğim, benim bu taayyünüm, O'nun Mutlak Vücud'unun bu elbise ile kayıtlanarak açığa çıkmasıdır. Eğer O, Zati benliğini açığa çıkarsa, eşya fani ve gayri denilenler yok olur. Sonuç olarak bazı akıl ehlinin zannettikleri gibi O'nun bizden ayrı benliği ve taayyünü yoktur. Bu zannedişin kökeni, O'nun bizim benliğimizde gizlenmiş olmasındandır. İnsan-ı Kamilde kendi nefsinde bütün ilahi mertebeleri ve taayyünleri toplamıştır.

Arif kendi nefsinden Hakk'ın nefsinin tanır. Oysa arifin nefsi Hakkın hüviyetinin gayri değildir. Var olmuş mevcutlardan bir şey yokturki, Hakk'ın hüviyetinin gayri olarak vücuda gelsin. Hakkın hüviyeti bütün bu alemleri meydana getiren hakikat, inniyetide mana yönünden bütün manaları içine alan hakikati ilahiyesidir. Hakkın hüviyeti inniyetinin aynıdır. Ahadiyeti Zat'ın iki itibardır. Airifibillah Bekir Sıdkı Visali bu konuda;

**Zatı paki akdesinde mahfi iken ahadiyetle vücut eyledin
Fezyi mukaddes ile ilminden mevcudiyeti vahidiyetinle mevcut eyledin**

buyurmuşlardır.

Bütün eşya ve mevcudlar Hakkın hüviyetinin aynıdır. İnniyetinin taayyün ile zuhurundan ibarettir. İnniyetinin gizli hazine olması hüviyet gaybidir. Bütün mevcudlar hüviyetinin aynıdır. Çünkü aynı olmayıp, gayrı olsa birbirinden farklı, birbirine aykırı iki vücud olması gerekirdi. Mevcudlar temsil ettikleri isimler itibariyle "kayıtlanmış" ve "sınırlanmış" hüviyet olup, vücuddan ayrı değildir. Vücud hakikatte "BİR" dir. Hakikatte "BİR" den ibaret olunca bu gördüğümüz kayıtlanmış ve sınırlanmış suretlerde kendi Vücudunu tanıyan, bilen ve onu kabul eden Hakk olmuş olur.

Nefsinin, isimler suretiyle tecelli edip, varlıksal suretlerin hepsinde sonsuz olarak açığa çıkan Hakk'ın hakikati olduğunu ve Hakk'ın bu suretlerde ve bu suretlerden biri olan kendisinin nefsiyle zahir olduğunu bilen kimse, Hakkı bilmiş olur. Çünkü Hakk insanı kendi sureti üzerine halk etmiştir. Nitekim hadiste; **"Allah Ademi kendi sureti üzerine halk etti"** bir riayette **"Rahman sureti üzerine halk etti"** buyurulmuştur. Suretten kasıt bütün ilahi isimler ve ilahi sıfatlar toplamının suretidir. Adem'den kasıt insan-ı kamildir. Çünkü bütün isimler ve ilahi sıfatlar ile vasıflanmış ve tahakkuk etmiş olup, o ilahi surete görünme yeri olan ancak insan-ı kamildir. Bilinmelidir ki insan, kendisinin hakikatinde gizli olan Hakk'ın hüviyetinin aynıdır ve aynı şekilde Hakkın hakikatının aynıdır. Çünkü hazreti İlahiyé'nin suretidir. Bu hakikate ise ancak irfan yolunun tahsili ile ulaşılır. Nefsin hakikatine keşf yolu ile ulaşılır. Bu tahsil ile fenafillah ve bekaillah gerçekleşmiş, yakın olarak idrak edilmiş olur.

Fenafillah makamında kişi kendi nefsi ile Hakkın Vücudunda helakta bulunduğundan, salt ubudiyet ile vasıflanır. Bekabillah makamında ise bütün ilahi isimlerin eserleri filen zahir olur, o ilahi isimlerin toplanmışlığının kuvvetiyle tasarruf ederek icad ve ortadan kaldırmaya himmet edilir. Fenafillah makamı, Mutlak Vücudun vechinden taayyünlerin kalkmasından ibarettir.

Çünkü taayyünlerin gereği olan benlik ve bizlik perdeleri Mutlak Hakikatin cemal perdeleridir. Bu taayyün mutlak oluşunun tecellisiyle ortadan kalkınca, gayrilik perdeleride aradan kalkar ve bu mertebede olan kimsenin bakışından taayyünlerin vehimden ibaret olan geçici varlıkları gider. Ve böyle bir kimse ortada Hakk'ın vücudundan başka tasarruf isnad edebileceği bir vücud göremez. Bundan dolayı kendisi himmet ve tasarruf sahibi değildir. Bu mertebede tasarruf isnad edebileceği bir vücud göremez.

Bekabillah mertebesi ise, Mutlak Zatin kendisini en mükemmel bir görünme yerinde açığa çıkmasıdır ki insan-ı kamile aittir. Çünkü insan-ı kamil, Mutlak Vücudun cismani ve nurani ve vahdet ile vahidiyyet mertebelerinin hepsini toplamıştır. Ve bu mertebe Mutlak Zatin en son tecellisi ve en sonuncu taayyün elbisesidir. En kemalli zuhuru Hz. Muhammed (sav) dir. Kamil insanlarda Hakk'ın zuhur ve tecellisi, Zati zorunlu oluştan başka, bütün isimler ile olmuştur ve zahir olan isimlerin hükmü eşitlik ve itidal dairesinde kemal yönü üzeredir. Bu nedenle bekaillah mertebesinde olan insan-ı kamilin, görünme yeri olduğu ilahi isimler toplanmışlığının kuvvetiyle tasarrufu ve icad ve ortadan kaldırmaya himmeti vardır. İnsan-ı kamilin alemde tasarrufu, zuhur mahalleri (görünme yerleri) vasıtasıyla açığa çıkar. Yani insan-ı kamil bir şeyin icadına veya helakına himmet ettiğinde, zahir ve batın kuvvetlerinin bütün hepsini, o şeye tam bir huzur ile yöneltir. Ve o şey görünme yerleri vasıtasıyla mevcut veya yok olur, çünkü Hakkın fiilleri görünme yerleri dolayısıyla açığa çıkar. Hakikatte marifet, himmet için tasarruf etmeye için vermez. Ancak insan-ı kamilin dilediği Hakkın dilediği olmuş olur. Kendisinden açığa çıkan fiillerin hepsi Hakkındır. **"Attığın zaman sen atmadın Allah attı"** (Enfal/17) ayeti bu hakikati açıklar. Hakkın iradesi ne ise himmeti oraya yönelir. O, Hakkı vekil kılmış; Hakda onu vekil kılmıştır. **"Fettehizhu vekila"** (Müzemmil/9) **"O'nu vekil edinin"** ayetinin en kemalli zuhurudur. Marifet arttıkça kişinin Hakk karşısında zayıflığı acizliği daha çok açığa çıkar. Bu mertebede Peygamber Efendimiz **"el fakrı fahri"** **"Fakr iftiharımdır"** buyurarak fenafillah durumunda tam fakrın ve aczin zuhura çıktığını belirtir. **"Fakr tamamlandığında o Allah'tır"** buyurarak; mutlak fakr'a erenin bekaillah ile şerefelenir. Allah ismi camisiyle tüm ilahi ve sıfatların zuhura çıktığı Zati tecellinin görünme yeri olur. Bu nedenle Hz. Resul (sav) için **"O hevasından konuşmaz, söyledikleri sadece vahiydir"** (Necm/3-4) buyurulmuştur. Hz. Muhammed (sav) en kemalli zuhur mahalli olup, varislerinde bu ayetlerden hisseleri vardır.

Âmâ ve ahadiyeti zat mertebesinde gizli hazinede olan her şey nefesi rahman ile vücud nuruna bürünerek zuhura çıkarlar. Bu nedenle bu mertebeye "Zuhur-i vahdeti hakiki-i Hakk mertebesinde" denir. Bu mertebenin beyaz nur içine siyah nurun geçmesi şeklinde zuhuru (ziya) ehline malumdur. Siyah nurun içine nabız gibi atan beyaz nurun geçmesi şeklinde zuhuru (noktadan vücud nuru) da ehlindeki "göz nuru" ile müşahede edilir. Bu zuhurlar tıpkı gecenin gündüze, gündüzün geceye doğuşu gibidir. Zati Nur olan siyah nurdur. Âmâ mertebesinde zuhuru vardır. Beyaz nur Ahadiyeti Zat mertebesinde köken alır ki ikisinde kaynağı "nokta-i Süveyda" dir. Tecelli-i Zati bu nurlarla fena ve bekayı temsil eder. Tecelli-i Hakk ise nihayetsizdir, sonsuzdur. Nuru Mutlak olan "Mutlak Vücud" tur. Zira Hakk Nuru Mutlaktır. Ve nurun kemaliyle zuhuru onun mukabilinde olan zulmet iledir. Zuhurları **"Allahu nurussemavati vel ardi"** (Nur/35) **"Allah göklerin ve yerin nurudur"** buyurarak açıklamıştır. Sırrı halikiyet, muhabbetinin mucibi ve gerektirmesiyle, O'nun her nefeste kendi Zati nefsinden şunat-ı Zatiyesiyle ruyetinin kemaline olan HUBB udur. Hubb-i teveccüh denilen bu sırdır. İşte bu mertebelerde bilkülliyen fenafillah fakrı hakikidir. Bu siyah nur-zulmet kastedilerek **"Fakirlik iki cihanda da yüz karasıdır"** ve **"Fakr tamam"**

olduğunda işte O Allah'tır" hadisleriyle açıklanmıştır. Bu makam Sevadul Vech, Sevadul Azam makamıdır. Gönüldeki "nokta-i süveyda" nın hakikati burasıdır. Her ne talep olunursa O'nda bulunur.

Hiç bir şey bu mertebeden hariç değildir. Bu mertebe ve makam çekirdekteki ağaç gibidir. Bundan alâ mertebe yoktur. Gizli hazinenin bütün sırları bu makamdan açılır. Kühüzat Cennetidir. Fena-i tam olan "Sevadül vech" bekabillahdan ibaret olan sevad-ı azam olur. Bu nefsinden yok olmak Hakk ile var olmaktır. Arifibillah Zekiye Güren (Şamiye) (ks) bu makamı açıklarken "**Nefsinden kurtulur HU olursun, sıfatlarından kurtulur NUR olursun**" buyurmuşlardır. Bu mertebe insan-ı kamilden gayri hiçbir vücuda müesser değildir. İnsan-ı kamil bu cihetten tüm mevcudatın ekmele olup alemlerin icad sebebi, halk sebebi olmuştur. Bu nedenle "**Sen olmasaydın, sen olmasaydın, alemleri yaratmazdım**" hitabına merkez olmuştur. İnsan-ı kamil nefsi zatında safi olduğundan ondan "gizli hazine" zuhura geldi. Gizli hazine O'ndan zuhura çıktı. Bu safı ise fazlı hudadır. Nefs-i Muhammediden ibaret olan insan-ı kamil, vücudu Hakkın aynasıdır. Alemler dahi Hakiki Vücudun nuru ile aşık ve ruşen olur. İnsan-ı kamil Vücut-ı Hakkın yansıması olan alemin gözü mertebesindedir. Ve Hakk bu gözün nurudur. Yani insandan ibaret olan bu nurdur. Hakk bu nurla kendinden kendine nazar eder. Hakk O'nunla görür. Bir vecihten Hakk insanın hakikatidir. Sözün özü insan-ı kamil "Allah" isminin mazharıdır. Bu camiyet ile halife olmuştur. Alemlerin efendisi hakikat-i insaniyeyi zuhura çıkarmıştır. Ve alem bütünüyle hakiki aynadırki, bu söz konusu icmalin özün tafsilidir. Bu hakikat ise fenafillah-bekabillah sonrası, vuslat ile anlaşılır. Ve bu hakikate ulaşan insanda vücut kalmadığından, o vakit tamamiyle icmal ve tafsil O olur.

"Görende, görülende, gözde O olur. Asil olan Vücut-ı Mutlaktır. Hakiki Vücut O'dur. Gayri mevcud yoktur. Mevcudlar kendi mertebelerinde tecelli miktarı ve oranında isimleri itibariyle O'dur. Bu makam, makam-ı Ahadiyetül Cem" ve "Makam-ı Muhammedi" dir ki, hakikati vahdaniyet, ferdaniyet mazharında zahirdir. Bu görüş, "Muhammedi Şuhud" mertebesidir. Kur'anda "**Attığın zaman sen atmadın. Allah attı**" (Enfal/17) ve "**Sana biat eden Allah'a biat etmiştir**" (Fetih/10) mertebesinin hakikatini temsil eder. Hep Hakk'dan ibaret olan bu beka makamı, fenadan sonradır. Bu makamda eşyanın hakikatinin Hakk'ın aynası olduğu apaçık olur, bu sebeple bütün alemlerdeki her zerre Cemali Hakk'ın aynası olmuş olur. Her bir zerre esma-i ilahiyeden bir ismin suretidir ki, o ismin sureti o zerrede zahir olmuştur. Her bir isimde Ahadiyeti Zattan, Mutlak Vücuddan köken alır. Her bir şeyde her şey vardır ve buna "tecelliyat sırrı" derlerki, arif tüm eşyayı her şeyde görür. Kendi mertebesinde Hakkı görmüş olur. Her zerreinin içinde güneş gizlidir. Vücudu Hakk birdir ve asla tecezzi imkanı yoktur. Ve tüm kemalat bu Vücuda tabidir. Zuhurul Hakk her şeyde o şeyin (mevcudun) kabiliyeti, istidadı kadardır. İnsan-ı kamil mevcudatın özü ve özeti ve kainatın şerefidir. Esmâ ve sıfat kemaliyle her şeyden, cümleden tam, ekmele ve aladır. Hakikat bir; bütün suretler istidadlarına göre zuhur etmiştir. Arifibillah Zekiye Şamiye (ra) bu hususu "**O da onu almış**" buyurarak özetlemiştir. Bütün mevcudatın canı hakikatte HAKK'dır.

Gönül tohumu (nokta-i süveyda) hayatın aslıdır ve tüm vücuda feyzi erişir. Nokta-i süveyda küçüklüğüyle beraber Hakk'ın zuhur mahalli, tecelligahı ve azamet ve kibriyasıdır. Tüm vücudun mertebelerinin aslıdır. Katedeki haceri esved mertebelerinin aslıdır. Bu nedenle gönül Katedir. Bu genişlik ancak insan-ı kamilin gönlünde vardır. Ve gönül vahdaniyetin temsili olup "el-adl" isminin mazharıdır. Beden ve nefsin bütün kuvveti, nefsi natıkanın itidali hep gönüldeki bu noktaya bağlıdır. Nefsi natıkanın hakikati bu noktadır. Şems-i batındır. İç alemin güneşidir. Gönül noktası, zahir ve batın arasında Ahadiyetül Cem suretidir ve bu suretle tüm şunat-ı ilahiyenin mazharı olmuştur. İnsanın camiyet ve kemalatı "gönül" vasıtasıyla. Gönül, zahir, batın, evvel ve ahiri birleştiren berzah'tır. Cemal ve celal olan tüm esma ve sıfatlar bu ilahi kabiliyet ile "gönül noktasında" zuhur etmiştir. "nokta-i hal" ilahi Hazretten ibarettir. Bunun zuhuruna "an-ı daim", "vakt-i daim" derler. Mertebe yönüyle hüviyet gaybının nihayeti ve şahadet aleminin bidayetidir. Geçmiş ve gelecek bir noktada ictima etmiştir. Zahir olan bu noktadan Hakk'ın kadim ilminden, ilminde, ilim mertebesinde ayan-ı sabite mertebesine gelmiştir. Ezel ebedin aynı vaki olmuştur. Hakkın ilminde "ezel" ve "ebed" ile "huzur" ve "zuhur" hususunda aralarında asla zıtlık yoktur. Evvel, Ahir, Zahir, batın Hu'dur. İlahi hüviyettir. Hepsini bir "NOKTA" da toplanmıştır. Bu "nokta-i evvel" in ahire yönelim hareketi devriyesiyle gayrisıyla zuhura çıkmış değildir. İlahi aşk cezbesiyle ilahi şenler ve emir ile hareket olduğundan, vücut mertebelerinden her mertebe de noktadan oluşan dairenin noktalarından her biri ilahi muhabbeti taşır. Teselsülden dolayı her bir şekil oluşmuş, zuhura çıkmış olur. Mevcudattan her biri mertebeden bir noktadır.

Hazreti Haydar Keremellahü Veche Hz.'nin "EL İLMÜ NOKTATÜN" ilim noktadan ibarettir buyurdıkları rivayet edilmektedir. Noktadan murat, Allah-u Zü'l Kemal'in EHADİYETİ ZAT mertebesidir. Bu mertebenin VÜCUDU MAHZ - VÜCUDU SİRF - EHADİYETİN BATINI - LA TEAYYÜN ve emsali birçok isimleri vardır. Evren ve içindeki avalimin, setr edilmiş olduğu halde, bu nokta içinde olduğunun tasavvufi görüşle ifadesidir.

Astrofizikçiler, kainatın oluşumunu şöyle tarif ediyorlar. "**Zamanın, mekanın olmadığı, sonsuz enerji dolu ideal noktadan** kainat oluşmuştur.

Hacı Bekir Sıdkı Visali Sultanımızın beyanlarına göre; HALKİYYET ve HAKKİYYET alemlerinin bütün ilimleri Kur'an-ı Kerim'de bildirilmiştir. Kur'an'ın tümü Fatihâ-ı Şerif'te toplanmıştır, Fatihanın muhtevasında Besmele-i Şerif'te hulasa edilmiştir, Besmelenin hakikatleri de, Besmelenin (B) harfinin altındaki noktada toplanmış ve dürülmüştür.

Cenab-ı Mutlak-ı Hakk, hüviyet-i gaybiye'sinde bütün ZAHİR ve BATIN alemleri ile mestur, yani örtülü bulunmakta iken, ilahi sıfatlar ve ilahi isimlerin cümlesi kendisinden zuhur talebinde bulundular. Kur'an, SİN harfi ile başlar ve SİN harfi ile son bulur. İlk olanı Besmelenin SİN harfidir ve son olanı da, MİNEL-CİNNETİ VENNAS Ayet-i Kerime'sinin SİN harfidir. İlk SİN bütün nefslere işaret eder ve O'nların içinde en müstaidi yani istidadı ezeli itibarıyla en layık olanı, NEFS-İ MUHAMMEDİ'dir ki, SİN'den sonra gelen MİM harfi MUHAMMED MUSTAFA'ya (sav) işaret etmektedir. MUSTAFA seçilmiş demektir. Tüm nefslere içinde, Hakikat-i Muhammediyye makamına en üstün liyakatli olmanın keza, **"EY HABİBİM BEN OLMASAM SEN OLMAZDIN, SEN OLMASAN BEN BİLİNMEZDİM"** Kutsi Hadisinde anılan hakikatin ifadesidir.

MİM'den sonra ALLAH (cc) ismi şerif-i gelirken, ismi Celal'in Elif'i Allah'ın (cc) ZATINA işaret eder, LAM Allah-u Teala'nın sıfatlarına ve Lam Elif'te EF'ALİ İLAHİYE'nin varlığını göstermektedir. İsmi Celal'in gözlü (he) Harfinde tüm mahlukat ve mahlukatın zuhurları bulunmaktadır.

Hakk-ı Mutlak'ın HÜVİYYET-İ GAYBİYYE'si, Besmeleyi Şerif'te nokta şeklinde mevcut olup, La TEAYYÜN olarak da bilinen bu mertebeden, teayyün-ü evvel mertebesi de denilen HAKİKAT-I MUHAMMEDİYE yaratılmıştır, Oradan da ZATINA ve SIFATINA ve SIFATDAN DA EF'ALİNE tenezzül ve tecellinin vaki olduğu gösterilmektedir.

Kabenin içinde her bir duvarına değen bir küre varsayalım. Bu kürenin tam orta noktası nokta-i evveldir, ki bunun zahirdeki yansıması hacet-ül esveddir. İşte kürenin tam orta noktasından her yöne, her doğrultuda doğrular çıkarıldığında, bu doğruların üzerindeki her nokta bu "ilk nokta"nın temsili olacaktır. "ilk noktanın" sonsuz hareketiyle işte alemlerdeki her mevcudat o ilk noktanın temsili, kendi mertebesinde O'nu tafsil edecektir. Kabenin dışındaki alemlerde ne varsa, katedendir. Zira kabenin içi Ama ve Ahadiyetül Zat mertebesinin temsil etmektedir. Yani Gizli hazineyi oluşturmaktadır. Kabe'nin kapısından da gizli hazineye ulaşanlar girebilir. Namaz makamı ise bu kapının bulunduğu yüzdendir. Bu nedenle **"namaz müminin miracıdır"** hadisi temsili olarak bu misallerle anlatılmaktadır.

Vahdet-i hakikinin nasıl ki zuhuru varsa, esma-i külliyyenin dahi izafeti ve esma-i cüzüyye ile zuhur vardır. Ve her isim devri ve zamani olup, noktadan köken alır. Açığa çıkan bunca mevcut O'nun Zatındandır, bunca nurlar O'nun nurundan çıkmıştır. Bakışta birçok şekil görülmekte mevcut olan bunca nakış baştanbaşa O'nun görünmesidir. Her mevcudda kendi mertebesinde görünmeyen, zuhur mahallidir. Bu bir kesrettir ama vahdetten açığa çıkmış, zuhura gelmiştir. Bu vahdet ama şekillere bürünmüştür. "Muhammedi şahid" kesretin aynı vahdet, vahdetin aynı kesret olduğunu idrak eden bir bakıştır. Tek anda hepsini bir görmektir. Bu kürenin her bir noktasından yine bir daire, küre sureti zahir olur. Merkezde O'dur, seyredende. O'ndan başka vücuda, mevcudda yok. Vücut O (Hu), Mevcud O (Hu). Bu görüş "ihlas suresi" ile açıklanmış. 1, 2, 3. Ayetleri "Ahadiyetül ayn" ı ve 4. Ayeti Ahadiyetül kesreti ifade etmiş ve tüm ihlas suresi Zatının sıfatlarını (Vücut, Vahdaniyet, Kıdem, Beka, Kaim binefsihi, Muhalefetül lîl havadis) açıklayarak hüviyet gaybına ancak bu yolla ulaşabileceği ifade edilmiştir. Yani **"Nefsini bilen Rabbini bilir"** hadisiyle bu yol taliplilerine her an açıktır. Bu yol kat edilirken Hak, hüviyet gaybından nefsi natkaya ne şekilde tecelli ederse, Hakk kendini o şekilde zuhura çıkarmış olurki, en kemalli zuhur mahalli insan-ı kamildir. O ise "abduhu ve resuluhu" vasfını alan ekmel insandır.

Pir Seyyid Muhammed Nurul Arabi'ye göre insanlar üç görüş üzere Vahdet-i Vücudu anlarlar: bunlar ise;

1. Avam için: Kastettikleri Vücut, Hakkın Vücudunun gayrıdır.
2. Havass makamı: Vücudu, Hakkın Vücudunun gölgesi olarak kabul ederler.
3. Havassül havas makamı: Mezhebi Asfiyadır ki, bu mezhepte Vücut ayan-ı Haktır, aynı Vücudu Haktır.

Mutlak Vücuddan başka, vücut yoktur. Bu tek vücut, mertebelere nüzul etmiştir. Gölgesi değildir. Tecelli ile tecelli mahallinde tecelli oranında zuhura çıkan O tek Vücut-ı Hakk'tır. Bu makam Peygamber Efendimiz (sav) in makamıdır. Bu sebepten dolayı O'nun gölgesi yere düşmezdi. Varisleride bu makamda O'nun kademi üzerindedir, O'nun ayak izini izlerler.

Bu makama gelmeden, yaşamadan Vahdet-i Vücut'dan bahsetmek başkalarını şaşırır. Vahdet-i Vücut ile bazı ayetleri vererek ufku biraz daha açalım.

"Nefsinizde ... Görmüyormusunuz" (Zahirat/21)

"O her şeyi çepeçevre kuşatandır" (Nisa/126)

"Ayetlerimizin Hakk olduğu enfüste ve afakta" (Fussilet/53)

Alemlerin baştan aşağı nur olduğu ise

"Allah göklerin ve yerin nurudur" (Nur/35) ayetiyle "Vücut nurundan" ibaret olduğu, nefesi rahman ile açığa çıkan her nefsin bu nurdan hissesi olduğu açıkça ilan edilmektedir.

Allah bu nurdan herkese vermiş, şahadet aleminde bedende buluşturup, bu nura tekrar ulaşmanın yollarını Kur'an ile açıklamıştır. Bununda şu ayetle belirtilmiştir: **"Allah bir kimsenin kalbini Müslümanlık için açarsa, o Rabbinden verilen bir nur üzeredir"** (Zümer/22)

"Allah dilediği kimseyi nuruna kavuşturur" (Nur/35) buyurarak bu yola girme ve gayret ve Kur'an-Sünnet aracılığı ile bu hidayeti lütfedeceğini açıkça beyan etmiştir. Nuruna ulaşma yolunda yürüyenlere hitaben kudsi hadisinde; **"Onlara ilk vereceğim şey nuru kalplerine akıtmaktır. İşte o zaman ben onlardan haber verdiğim gibi, onlarda Benden haber verirler"** buyurmuştur. Bu yolda yürürken **"Allah'tan korkar, takva sahibi olursanız mualliminiz Allah olur"** (Bakara/282)

Takvanın en üst mertebesi "Vücudundan geçmektir" yani Hakkın Vücudu yanında ikinci bir vücut iddiasından, şirkinden kurtulmaktır. Buda **"Vücudundan daha büyük bir günah olamaz"** hadisile bize bildirilmiş ve "Vücut" iddiasından kurtulmamız istenmiştir. İşte Vahdet-i Vücut'u hakiki yaşayanlara hitabende; kudsi hadisinde şöyle buyuruyor:

"Sonra Ben vechimle onlara yönelirim. Vechimle yöneldiğim kimseye neyi vermek istediğimi, herhangi bir kimsenin bileceğini sanırsınız"

"Biz ona sizden yakınız, fakat siz görmezsiniz" (Vakıa/85) buyurarak o insanı bekabillah ile şereflendirdiğini açıkça belirtmektedir.

Hak, hüviyetin aynı olarak bütün zuhurları bir benlik olarak toplar. Bununla **"la ilahe illa ene"** (Taha/14) ayetiyle benliğini açıklar. **"Ben gizli hazineyim"** buyurduğu benliğini, hüviyetini alemleri zuhura getirerek açmıştır. Hüviyet gaybında isimleri sonsuz olduğu gibi benliğide sonsuzdur. Hüviyeti ve benliğinde neyi zuhura getirmişse onu açmıştır. Açmadığı ise gizli hazinesinde hazine hükmündedir. Ta ki açana kadar. Üzerine dikkat çekilen hüviyet, benlik yönüyle insan Hakka ibadet ederse, tam arzu edilen bir ibadet olur. Allah'ın hüviyeti ve enniyeti (benliği) hakkı ile idrak edilirse Hakk'a ibadet edilmiş olur. Ancak tam hakkı ile ibadet etmeyi yapmanın imkanı yoktur. Çünkü Allah'ın isim ve sıfatları sonsuzdur. Böyle olunca O'na Hakkı ile ibadet edebilmekte sonsuz olur. Buna ilişkin Resullullah Efendimiz (sav) şöyle buyurdu: **"Hakkı ile sana karşı irfan sahibi olmadık. Hakkı ile sana ibadet edemedik"** Yani: **"Kendini (Nefsini) sena ettiğin şekilde"**

Hazreti Resulullah (sav) Hu'nun kulu ve Resulu (abduhu ve resuluhu) olarak O'nun hüviyeti ve benliği ile O'nun hüviyet gaybına abd ve resulluğunu yapmaktadır. Hüviyet Gaybının bu sonsuzluğunu ifade içinde **"Kühü Zatını idrak edemedik"** buyurmuşlardır. Kendi hakikatinin O'nun zuhur mahalli olduğunda **"Beni gören Hakkı görmüştür"** buyurarak bu gerçeği ebede kadar açmıştır.

Besmele ile baki olan **"Elhamdülillahirabbilalemin"** dediğinde, rabbilalemini baki olan Allah'ın Zatına bağlamış, bütünleştirmiş olurki hepsi tek bir vücut, tek bir hüviyeti temsil eder. Muhyiddin-i Arabi Hz. leri bu makam varislerin makamıdır ve bundan üstün makam yoktur buyurarak, Hakk hüviyet ile başladığı gibi yine hüviyet ile sona erdirmiş varlık ve yokluktaki duruma O'nu sahip kılmış, hadislik (sonradan olma) ve kadimliğe delil yapmıştır diye ifade etmiştir. Hüviyet zamiri, zikredenlerin son ve en yüce zikridir, buyurmuşlardır. **"İş başa dönmüş olup, kadir gecesi ortaya çıkmıştır"** diyerek hakikati ifade etmiştir. Makamı Mahmuddaki Livaul hamd sancağında **"La ilahe illallah Muhammeden Resulullah"** ve **"Bismillahirrahmanirrahim Elhamdülillahirabbilalemin"** nakşedilmiş olduğu ehline ifade edilmiştir.

Hal sahibi, fena halinde fani olursa "elhamdülillah" da diyemez, ancak bekabillah ile bunların hakikatine ulaşabileceğini beyan etmiştir. Bu hakikat ile ortaya çıkan tevhidin hakikatlerindeki öğrenmiştir. Buna göre Vücut, bu ismin dairesinin noktasında sakindir. Kühüzat sırrını taşımaktadır. Bu ismin dairesi, mekanların kendilerine yerleşik-sakin şeyleri kapsamış olduğu gibi varlığı kuşatmıştır. Bu itibarla Allah şöyle buyurur: **"Allah her şeyi ihata edendir"** (Maide/126) ve **"Allah her şeyi ilim olarak ihata etmiştir"** (Talak/12) Allah her şeyi isim ve isimlendirilen olarak başkalaştırmış, zuhura çıkarmış, her şeyi çözülmüş ve bilmece olarak zahir, batın, evvel, ahir isimleri ile ilahi hüviyete eşlik etmiştir.

Allah yolunda ulaşılacak en değerli makam, O'nu Ahadiyeti Zat (Kühü Zat) yönüyle bilememek ve taayyünleri itibariyle de bilmek makamıdır. Çünkü bu kulluğun hakikatidir. Hakiki kul bu hakikate ibadet eder bu gerçeğe binaen Allah şöyle buyurur: **"Siz, halife yaptığı şeylerden infak ediniz"** (Hadid/7), **"Kitap verdiğimiz kimseler, kitabı gereği gibi okurlar"** (Bakara/121) Bu hakikatlere ulaşan kişinin nefsi natıkası, Kur'an-ı natık olurki, Kur'an ahlakı ile ahlaklanmış olur. İlahi hüviyetin abd'i (abduhu) ve resulü (resuluhu) olarak O'nun halifesi olur. Hz. Resul (sav); bu makamda O'ndan başka vücut görmeyerek **"Senden Sana sığınırım"** buyurarak, ilmin zirvesini ifade etmiştir. Zira Hz. Muhammed (sav)'in nefsi, Zattır; Zatin hüviyet gaybı kaynaklıdır. Zati Nefsin aynasıdır; tecellisi ile aynıdır. Bu gerçeğe binaen **"Allah bizimle beraberdir"** hakikatini Hz. Ebubekir'e (ra) açmıştır. Bu hakikate binaen **"Nefsini bilen Rabbini bilir"** buyurmuştur. Hz. Ebubekir (ra) da **"Gördüğüm her şeyden önce Allah'ı gördüm"** buyurmuşlardır.

Bu nedenle Miraç dönüşü **"Beni gören Hakkı görmüştür"** buyurarak bu hakikati açıklamıştır. Miraç'ta **"Dur! Rabbin namaz kılıyor"** hitabına maruz kaldığında Kendi hakikatının ve kendinde dürürlü olan alemlerin hakikatının, Hakk'tan ayrı olmadığını müşahede etmiş ve bu hakikati açıklayarak ümmetinde bu yolu açmıştır. En yüksek merteye olan hüviyeti mutlakanın "kul mertebesinde" zuhuru olmanın yüceliğini insanlık alemine sunmuştur. **"Ben olmasaydım sen olmazdın. Sen olmasaydın Ben bilinmezdim"** buyuran Allah Teala, bu kudsi hadisle bizlere kul ve resul mertebesinin yüceliğini anlatmıştır. Zatı Nefsine tecelligah olarak Nefsi Muhammediyi seçtiğini kul ve resul mertebesiyle Hz. Muhammed (sav) in zuhura geldiğini, Hakikati Muhammedi kanalıyla bu mertebelerin velayet nuru ile varislerinde bulunup, zuhurunun devam ettiğini açıkça bizlere müjdelenmiştir. Hakiki kulda, Peygamber Efendimiz (sav) gibi **"İlâ uhsi senaen aleyke ente, kema esneyte ala nefsike"** yani **"Seni hakkıyla sena edemedik, kendi nefsin seni (övgü) ettiğin gibisin"** diyerek Allah'ın Zatı Nefsini hüviyet gaybı mertebesini bilmeyeceğini de idraki içinde olmalıdır.

Kulluğun bu idrakiyle **"Ancak Sana kulluk eder ve senden yardım dileriz"** (Fatiha/4) ayetini nefsi için kural kılar. Nefs bu mertebede karar kılınca Fatiha'nın sonuna kadar, Allah'tan dileklerini ve tecellileri hakkında isteklerini dua vasfıyla açıklamış olur ki, Allah **"Kuluma istediği verilecektir"** buyurarak, nefse ait tecellilerini bu dua ile neticelendirecektir. Ki **"sıratım müstekim"** tevhid yoludur. Böylelikle nefis, kendi Rabbini bu dosdoğru yolda yürürken görmüş ve onunla Rabbine ve kendine bakmıştır ve nefsi-natika ile Rab arasında yakınlık, vuslat oluşmuştur. Zatı Nefs'e ait yol **"Nimet verdiklerinin yolu"** dur. **"Gazap edilmiş ve delalette olanların yolu"** ise nefsten ayrı bir yoldur. "Nefse zulmedilen" bölümü içerir. Nefs iki yolun başında durmuş, eğri yolun sonunun helak, doğru yolun sonunun ise kurtuluş olduğunu görmüş; her ne yöne giderse kendi aleminin onu takip edeceğini anlamıştır. Nefs, doğru yol üzere yürüyerek Rabbinin mertebesine yönelmek isteyip **"Ancak Sana ibadet ederiz"** sözüyle bunun kaynağının bizzat kendisi olduğunu öğrendiğinde, aciz kalmış ve onu başaramamıştır. Bunun üzerine **"Ancak Senden yardım isteriz"** ayetiyle yardım istemiş, Rabbide onu **"Bize hidayet ver"** dileğine karşı ikaz etmiştir. Nefs bunun farkına varmış ve şöyle demiştir: **"Sıratımmüstekim üzere bize hidayet et"** ve devamını belirtmiştir. Allah'ta **"Bunlar kulum içindir ve kuluma istediği verilecektir"** buyurmuştur. Bu vaat gereği Hakk nefste karşılık vermiş ve eğriliği doğrultmuş, Kuran tafsili ile de gideceği yolu açıkça belirtmiştir. Ruhun "amin" demesi ile nefse uymuştur. İrade bir olmuş ve nefis için konuşma (natika) meydana gelmiştir. Bu nedenle ruh onu nefsi-natika diye isimlendirmiştir.

Vücut O (hüve)'dur. İsimle müsemma O'dur. O'ndan gayrının ismi dahi yoktur. Böyle olduğu içindir ki evveliyetsiz evvel O'dur; ahiriyetsiz ahir O'dur; ahiriyetsiz zahir O'dur; batıniyetsiz batın O'dur. O, kendi Nefsini bilir. Kendi Nefsine görür, işitir, bilir... Kendi Nefsine O'nu O'ndan başkası göremez. Perdesi vahdaniyettir, başka şey O'na perde, hicab olmaz. O'ndan başkasının vücudu yoktur; fenasıda yoktur. O'ndan başkasının ismi ve müsemması olmadığı içindir ki Hz. Peygamber (sav) **"Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu"** (Nefsini bilen Rabbini bilir) ve **"Rabbımı Rabbımla bildim"** diyerek buna işaret etmiştir. Kendi varlığını bu zikrolunan sıfatlarla bildinse Allah'ı gerçekten bildin. Yoksa bilemedin. Şimdi eğer sen nefsin vücudsuz fani edebildin ise Allah'ı gerçekten bildin. Yani nefsin Hakk'tan gayrı vücud vermeden vücudsuz Hakk'la Hakk'a teslim ettin ise Allah'ı bildin. Peygamber Efendimiz **"Nefsini bilen Rabbini bilir"** buyurdu; vücudunu fani eden bilir buyurmadı. Hakk Ahadiyeti Zat mertebesinde iken O'nu hiçbir şey idrak edemez. Ama vahidiyet mertebesinde O isim ve sıfatları ile bilinir.

Kim vücuduna Hakk'ın vücudundan başka vücud verirse şirke düşmüş olur; o vücudu Hakk'ın gayrı kabul eder ve o vücudu fani etmeye uğraşırsa, o kişi marifet-i nefse ulaşamamış demektir.

Bu kimseler nefsin arif olan kimseler değildir. Nefsini bilme yolu odur ki Allah'ı var bilesin ve hiçbir şeyi O'ndan ayrı görmeyesin ve bilmeyesin. Allah ezelde nasılsa şimdide öyledir. Resul (sav) **"nefsini bilen"** derken nefsin hakikatını, nefsi natıkayı ve nefsi natıkanın köken aldığı Zatı Nefsi kastetmiştir. Nefsi natıkanın, Zatı Nefsin sıfatlarını taşıdığından kendi mertebesinde O'dur. Bu nedenle **"Allah'ım eşyanın hakikatını göster"** buyurdu. Yani eşyanın hakikatını bildirki bileyim ve arif olayım dedi. Hz. Muhammed (sav) eşyayı, mevcutları niceliksiz ve niteliksiz olarak Zatullah gördü. Bu durumda Hz. Muhammed (sav)'ın nefside başka ne varsa da eşya ismine dahil oldu. Bilinmelidir ki, Vücut, nefis ve eşyanın varlığı şey niteliğinde birdir. Kim eşyanın hakikatını bildi ise, nefsin bildi ve gerçekten Allah'ı bildi. Hangi şeyi Allah'tan gayrı zannediyorsan, o şey gayrı değildir. Ve bildin ki sen vücud olarak fani olmağa muhtaç değilsin. Eşyanın, nefsinin hakikatının Hakkın Vücudu olduğu bilgisine muhtaçsın. Ki cehlin yerine ilim alsın. Senin nefsinin bütün sıfatları O'nun sıfatlarıdır. O'nun ilahi hüviyetisin. Zahirin O'nun zahiridir. Evvelin O'nun evvelidir. Ahirin O'nun ahiridir, batının O'nun batınıdır. Sıfatın O'nun sıfatıdır. Zatin O'nun Zatıdır. Zat tecellisi sayesinde varsın. Nitekim Allah Teala: **"Küllü şeyin halikun illa vechehu" (O'nun Zatı hariç, her şey helak olacaktır)** (Kasas/88) buyurmuştur.

Aslında onlar şey değillerdir, onların fani olacaklarını zannederler, halbuki onlar fani olmazlar. Bilinmelidir ki fani olan onların cehlidir, cehaletidir. Vücut olduğu gibi bakidir, değişmez. Başka vücuda dönüşmez. Sadece taayyün itibarıyla kesiflenir ve sınırlanır. Yoksa Vücut birdir. Fani olan cehlidir. Yerine ilim girince, cehli fani olmuş, ilim baki kalmıştır. Yoksa vücudda bir değişiklik söz konusu olmaz. O'nun hicabı yine kendi vahdaniyettir. Resulullah (sav): **"Vücudun başka günahla kıyas edilemeyecek kadar büyük bir günahdır"** buyurmuştur. Kendi varlığına,

vücut vermek büyük günahdır. Vehimden ibarettir. Başkası O'na hicab olmaz. Çünkü başkası yoktur. Onun içindir ki Alah'a vasıl olan kimseler vasıl olunca **"Enel Hak", "Kendimi noksanlıklardan tenzih ederim şanim ne büyüktür"** diyebilirler. Zira Hakk'la Hakk olmuşlardır. Ancak bu Hakk oluş "Kühü Zat" mertebesinde değildir. O merteye mutlak Hakk'ındır. Oranın tam olarak bilinmesi imkansızdır. Ama tüm tecellilerin ve taayyünlerin kaynağı olduğundan, bu tecellilerin eserleri kişide zuhura çıkar.

O'na ulaşanlardan kim ulaştıysa, sıfatını sıfatullah ve zatını Zatullah görmüştür. Hemde kendisinin sıfatı ve Zati olmaksızın ve Allah'a dahil ve hariç olmaksızın. Hatta kendi nefsinin hakikatini Hakk'a teslim eder, vücudunun yok olduğunu görür. Madem nefsinin vücudu yoktur. Onun fenasında olmaz. O'nun Vücudundan başka vücut yoktur. Peygamber (sav) bu makama işaret ederek: **"Lâ tesebbuddehre feinneddehre Huvallah" "Dehre sövmeyin, zira zaman Allah'tır"** buyurmuştur.

Resul (sav) hastanın ve isteyenin vücudunun Allah'ın vücudu olduğuna işaret etmiştir; hastanın ve isteyenin vücudu O'nun vücudu olmak caizse, senin vücudunda O'nun Vücududur. Bütün varlığın sırrı zahirde ve batında O'dur. Her iki cihanda var olan şeylerin vücudu, ismi ve müsemması O'nun vücududur. O; vücudunu, zatını ve sıfatını nicelik ve niteliksiz gösterir. Onun içindir ki ne evvel var, ne ahir var. Evvel O'dur, ahir O'dur zahir O'dur, batın O'dur. Vahdaniyeti ile zahir olur. Ferdaniyeti ile batın olur. Zati ve kayyumiyeti ile evvel O'dur. Deymumiyeti ile ahir O'dur. Bilki, masivaullah zannettiğin şeyler masivaullah değildir. Zira O, masiva olmaktan münezzehtir. O'nun gayrısı zannettiğin şeyler gayretsiz yine O'dur. Bunlarda Vücudunda ve vücuduyla zahiren ve batınen böyledir. İşte bu sebeple Peygamber (sav) **"Ölmeden önce ölünüz"** yani ölmezden önce nefsinizi biliniz buyurmuştur. Her kim nefsini bilirse Vücudunu zatında ve sıfatında O'nun Vücudu görür, fark görmez. Zira vücudu ve zati yoktur. Cahil idi, nefsini bildi. Ne zamanki nefsini bildi, ikiliği giderip Allah'tan gayrı olmadığını bildi. Eğer senin bağımsız ve ayrı vücudun olsa idi fenaya muhtaç olurdun ve nefsi bilmeye muhtaç olmazdın.

Nefsi bilmenin faydası odur ki, senin vücudun mevcut değildir. Cehlin fani oldu, yerini ilim aldı, ilim baki kaldı. Fena ve beka denilen hakikat budur. Yoksa var sandığın vücudun fenası değil. O'nun Vücudunun var olduğu bilgisinin, ilminin baki kalmasıdır. Bu açıdan **"la ilahe illallah"** ın manası sana zahir olur. Tek Vücutta O'nun uluhiyetini müşahede edersin. Yani O'ndan gayri yoktur ve gayri için vücut dahi yoktur. Ancak O vardır. Batını zahir, zahiri batındır. Evveli ahiridir, ahiri evveldir ve **"O (hüve), her an bir şen'dedir"** (Rahman/29) O her an bir haldedir. O'ndan gayri bir şey yoktur. Mevcudatın varlığı ve yokluğu birdir. Eğer bir ve eşit olmasaydı, Allah'tan başka varlık olması lazım gelirdi.

Sen ne zamanki nefsini bildin, Allah Tealay zikrolunan sıfatlarla eşsiz ve benzersiz, küfüv (denk) süz ve şeriksiz olarak hakikati üzerine bildin. İşte bundan dolayı Peygamber (sav); **"Nefsini bilen Rabbini bilir"** buyurdu. **"kim nefsinin fani eylesen Rabbini bilir"** demedi. Bu nedenle Peygamber (sav) Allah'tan başka bir şey olmadığını bildi. Ondan sonrada marifeti nefse ulaştı, ki bu marifetullah'tır. Senin varlığın ve yokluğun varlıksız ve yokluksuz O'nun vücududur. Muhakkak senin varlığın ve yokluğun O'dur.

Ne zamanki eşyayı vücudundan gayri görmedin ise ve Allah ile beraber bir şey görmedin ise, bu halde gördüğün şey O olur. İşte o zaman nefsinin gerçekten bildin. Gerçekten nefsinin Hakkın bu sıfatlarıyla bilmek nefsinin bilmektir. Şeksiz, şüphesiz Allah'ı bilmektir. Ne zamanki nefsinin bildin Allah'a kavuştun, vuslat gerçekleşti demektir. Gerçekten bildin ki sen O'sun. Ama bundan önce bilmezdin. Ne zamanki sende irfan hasıl oldu, muhakkak Allah'ı senliksiz olarak bildin. Zira fena kendinde vücut isbat ettikten sonra olur. Her kim Allah'tan gayri vücut isbat etse Allah'a şirk koştugu için müşrik olur. Allah ise şirkten münezzehtir. Nefsini bilen kişi iyice bildi ki arif ile maruf O'dur; görenle görülen O'dur; vasıl ile mahub O'dur. Her kim bu anlatılanları fehmederse "vücut şirkinden" kurtulur. Yoksa olmaz. Şirkten kurtulmak ise o kimsenin boynuna borçtur. Nefsini bilen kimse tam olarak Rabbini bildi ve bildi ki vücudu kendi vücudu değildir. O vücut vücudullah'tır. Resulullah (sav) **"nefsini"** derken vücudunu kastetmiştir. Kişinin zatını, hüviyetini ve varlığını kastetmiştir. Özetle eşyanın, mevcudların vücudu O'nun vücududur; eşyada vücut yoktur. Gayri kendidir, hüviyeti ile taayyün halidir.

Tek ve Bir olan Vücut, taayyün itibarıyla şehadet aleminde "sınırlanmış" ve "kayıtlanmış" hale bürünmüştür. Her mevcut O'nun Vücuduyla varlık kazanmış taayyün itibarı ile mertebeleri ve mevcudların düzeylerini oluşturmuştur. Tek olan vücut, isim ve sıfatların zuhuru ve taayyünü ile farklı kisvelere bürünmüş, sınırlanmış ve kayıtlanmış olarak zuhura çıkmıştır. Bu nedenle VÜCUD TEK VE BİR, (VAHDET-İ VÜCUT), MERTEBELERİ VE "SINIRLANMIŞ" VE "KAYITLANMIŞ" DÜZEYLERİ ÇOKTUR. MERTEBELERE RİAYET ŞARTTIR. Mertebelere riayetinin temelinde şeriat-ı ve Sünneti Muhammediye'dir.

"Ben gizli bir hazineyim" buyuran Zati Mutlak halkı zuhura getirdiğinde Vücuduyla İlahi benliğini, ilahi hüviyetini zuhura çıkarmıştır. İlahi hüviyetinin farklı ve sonsuz isim ve sıfatları taşıması, alemlerdeki çokluğu ve bu çokluğun merteye ve düzeylerini oluşturmuştur. İnsan-ı kamil ise bu zuhurun en kemalli halidir. Alemlerin ruhudur. **"Bilinmekliliğimi sevdim"** buyurarakta bu zuhurun ilahi muhabbet kaynaklı olduğunu ve bu muhabbetin her düzey ve mertebede, buralara iliştiğini, o düzeyde muhabbet olduğunu vurgulamıştır. Amaç ise kendi Zati

Nefsinin, Vücudunun şirksiz idrakidir. VÜCUD HAKİKATİ TEK VE BİRDİR. TAAYYÜN İTİBARİ İLE ÇOĞALMIŞTIR. TAAYYÜNÜDE KENDİNDEN İBARETTİR. İZAFETLERLE ÇOĞALMIŞTIR.

TÜM Vücut, Dehr ismi ve Zahir ismi altında zuhura çıkar, tecelli eder. İnsan-ı Kamil tüm bu tecellileri açığa çıkaracak olan aynadır. Tecellilere Hakça ve Hakla riayet ise hakiki kulluktur. İnsan-ı Kamil "abd" zuhurunu açığa çıkararak tecelli mahallidir. "Allah" ismi camisinin zuhur mahallidir. Dehr ve Zahir isimleriyle tüm isimleri "an-ı daim" noktasında toplamıştır. O noktaya ulaştığından tüm ilahi isim ve sıfatları hakkıyla zuhura çıkarabileceğinden Allah ve Rahman isimlerine aynadır. Bu hakikate binaen Hz. Ali (keremallahu vechehu) **"Ben Ba'nın altındaki noktayım"** buyurmuştur. Bu nokta tüm zuhurları bünyesinde bulundurmaktadır. Bu noktaya ayna olarak "Ye" harfindeki iki noktadan biri olmuş ve "Yasin" (insan-ı kamil) hitabını almıştır. Bu noktada zuhurdaki noktadır. Bu nedenle **"Yasin. Velkuranihakkim"** (Yasin/1-2) hitabı ile Kur'anı ile İnsan-ı Kamil ikiz kardeşliği ilan edilmiştir. Ba ile başlayıp, Ye ile biten tüm arap alfabesinde, dolayısıyla Kur'anı bünyesinde cem etmiştir. **"La ilahe illallah"** sırf noktadır. **"Muhammeden Resulullah"** nokta ile birlikte, noktanın Kur'an olarak alemlere açılımıdır. Yani kelime-i tevhid tüm alemleri kapsayan ilahi bir kelime olup; hakkında **"La ilahe illallah işte ben O'yum"** buyurduğu Hakk kelimidir. Tek Vücudu tüm harfleri, mertebeleri ve düzeyleri ile birlikte bünyesinde toplamaktadır. **"Lâ ilahe illallah"** sırf nokta olup, **"Muhammeden Resulullah"** bu nokta ile Kur'anın açılımından ibarettir. Noktanın harflere, kelimelere, ayetlere, surelere bürünmesidir.

Vücudun TEK ve BİR, mertebelerin ve tecelli düzeylerinin çok olduğunu idrak eden kişinin yapacağı bir şey daha vardır. Bu da tecelli mahallinin tecelli anında ve tecelli oranında, tecelli eden isimler ve sıfatlar yönüyle O'nu idrak etmektir. Tecelliye Hakk'a bağlanmak, tecellinin, tecelli mahallinin bulunduğu vasıfları ile zuhura çıktığını bilmektir. Tecelli kaynağını (hüviyet gaybı) tenzih etmek, tecelli mahallini teşbih etmektir. Bunuda Hakk şu ayetle belirtir. **"O'nun benzeri yoktur. O semî ve basırdır"** (Şura/11). **"O'nun benzeri yoktur"** derken O'nu tenzih etmiş; **"O semî ve basırdır"** buyurarak teşbih etmiştir. Tenzihde teşbihe, teşbihte tenzihe ulaşmak ise tevhid etmektir. Tek Vücudun farklı mertebelerden ve düzeylerden zuhura çıktığını idrak etmektir. Tecelli mahallindeki vasıfları Hakk'tan ayırmamak teşbih, bu vasıfların niteliklerini Hakka bırakmak ve O'nu sınırlandırmamak ise tenzihdir. Bu vasfın niteliğini bilmeyi Allah'a bırakmaktır. Bu ise temizliktir, taharettir. Mutlak Tevhiddir. Tevhid Tek Zâtın ve Vücudun zuhur eden ve batın kalan yönleriyle Hakk'la itibarlarla ilişkilendirilmesidir. Hakkı zahir, batın, evvel, ahir yönleriyle TEK ve BİR VÜCUD bilmektir.

Tenzih Hakk'ın batın ve Evvel ismi, teşbih ise Zahir ve Ahir isminin itibarı ve izafi özelliklerinden kaynaklanır. O, ilahi hüviyetiyle bu isimleri taşımaktadır. Zahir, Hakkın kullarına suretlerde tecelli etmesidir. Bu teşbihtir. Teşbihte tenzih ise Hakkı bu suretle sınırlandırmamaktır. Allah, kullarına görüldüğü her suretle tecelli eder. O, dilediği her surette tecelli edicidir. Tecellisinde de süreklidir. Bu nedenle kul zahir itibarıyla hiçbir surette O'nu sınırlandıramadığından Hakkı tenzih eder. **"O'nun benzeri yoktur"** (Şura/11) hükmünü idrak eder. Nefsini tecelli oranında bilen, bu idrakle Rabbinin bilir. Ama O'nu sadece kendisindeki tecelli ile sınırlamaz. O'nun "alemlerin Rabbi Allah" olarak hem tenzih hemde teşbih ederek müşahede eder. Şeriatı hem zahir hem batın olarak hükümleriyle Hakkı bilmektir. Şeriat-ı Muhammedi bu hükümlerin hepsini kendinde cem etmiştir. Hakk'tan tenzih ve teşbih hükümlerinin bir kısmını düşürmek, Hakk'tan uzaklaşmaktır. Tenzih ve teşbihi birleştirme tevhiddir. Şeriat ise tevhidi esas almaktadır. Şeriat-ı Muhammedi ikiside ilahi hüviyet kaynaklı ikiz kardeş Kur'an ve İnsan-ı Kamil Hz. Muhammed (sav)'e dayanır. İlmî Zâtı temsil eder. Allah'ın Zâtı Nefsindeki tüm bilgiyi öz olarak barındırır. İnsanların nefislerindeki ilim ise O'ndan aldıkları hisse kadar O'nu temsil eder.

Örneğin; bir insan Kur'an Arapçasını okuyup, yazabilir, zahir olarak Kur'anı suret olarak temsil eder. Ancak okuyup, yazan kişi zahir olarak ayısını ortaya koysada, ancak nefsinde elde ettiği ilim kadar batını manasını yansıtır, amel eder. Gaybına ulaşamaz. Zâtı Nefsi ilim ve kelam olan Kur'an ise ezelden ebede kadar tüm manaları içermektedir. Bu nedenle Hz. Resul (sav) **"En hayırlınız Kur'anı öğrenen ve öğretenidir"** buyurarak ve **"Her bilen üzerinde bir bilen vardır"** hakikatine işaret ederek bu manalara talip olup öğrenmemizi teşvik etmektedir. Ayrıca **"Seni hakkıyla idrak edemedik ve Sana hakkıyla ibadet edemedik"** buyurarakta kişinin nefsi bilgisi ile Zâtı Nefsi ilmîni ihata edemeyeceğini ve hüviyet gaybı mertebesi ile hakkın bilinemeyeceğine işaret etmiştir. Nefsinin hakikatini ve O'nu nefesi rahman ile zuhura çıkararak idrak ederek **"Varını Allah'a satarak"** O'nda fani ve O'na bakı olarak hayatına Şeriat-ı ve Hakikati Muhammedi vasıfları ile devam eder. İdrak ederki Besmelenin "Ba" sının noktası **"la ilahe illallah"**, Zâtıyla Zâtı Nefsi ile tafsili ise **"Muhammeden Resulullah"** tır. Bu hakikate binaen Hz. Resul (sav): **Ali ilmin kapısı, Ben şehriyim"** buyurmuştur. Tek vücud bu hakikatte toplanmış ve tafsil edilerek, cem edilmiştir. Ve yaşantısı "Daima ileri" parolasıyla her an keşiflere ve tecellilerle devam eder. Zira Allah'ın Zâtı ilmîne ve O'ndan elde edileceklerle bir sınır yoktur. O her an tecellidedir.

Bilinmesi için tecellilerine devam etmektedir. Ezelden ebede olan bu tecelli her an bir şen üzeredir. Kendi Kendimi tafsil etmekte ve insanda bunu cem etmektedir. İnsanda ayan-ı sabitesi ile İlmî Zatta ezeli ve ebedidir. Bu nedenle **"İlim ile diri olan ebeden ölmez"** buyurmuştur Hz. Resul (sav). Yunus Emre'de (ks) **"Ölen hayvan imiş, aşıklar ölmez"** lafzıyla bu gerçeğe ışık tutmaktadır.

Hak, Batın ismi ile etken ve Zahir ismi ile edilgendir. Muhammedi taayyün ve suret Zahir isminin görünme yeri olup, zahirligi dolayısıyla "atma" fiili bu suretten açığa çıktığında bil ki, bu etken olan Hakkın Muhammedi surete inmesidir. Ve **"Attığın zaman sen atmadın, Allah attı"** (Efal/17) ifadesinde batın Hak, zahir Muhammed'dir. Hakk kendi nefsinin Muhammedi surette atıcı olarak nitelemiştir. Zaten İnsan-ı Kamil'den atan, işiten, gören, yapan eden batını ile Hakk'tır; zahiri itibari ile sureten insan-ı kamildir. Zahir ve batın ise aynı hakikatin itibar ve izafetleridir. Tek Vücutun iki yönüdür. Kişinin nefsi bu hakikati müşahede ederse tamam ile kamil olur. Bu hakikatte gördüğünü Allah'tan gayri görmez. Bu Rabbi her şeyle beraber her şeyde müşahede etmektedir. Hakkın bizde ve alemlerde hüviyeti ile batın, suretlerle zahir olduğunun müşahedesidir. Vahdette kesret; kesrette vahdet müşahedesidir olup kesret ve vahdetin bu iki itibar ile tek hakikat olduğunun idrakidir. **"Nerede olursanız O (hüve) sizinle beraberdir"** (Hadid/4) ayetince Hak, bütün ulvi ve sufli mertebeleri Zatı ile ihata etmiştir. Hakk taayyün edişi ile tüm mertebelerde hazır. Vücut Birdir, O da Hakkın hakiki, Mutlak Vücutudur. O Hakiki Vücut her bir mertebede ve düzeyde birer suretle tecelli edici olur. Çok olan suretler, isimlerinin çokluğundan kaynaklanmaktadır. Haktan ayrı vücutlar görmek vehimsel bakıştan oluşur.

Her bir suretin ve suretin hakikati isimler, Hakkın İlmi Zatındaki ayan-ı sabitelere. İlmi Zat Hakkın Zati Nefsinin İlmi Vücutunu temsil ederki Zatinin ayıdır. Ayan-ı sabitelere tefrik makamında Ferdiyete Zatta itibari olarak çoğalmışlardır. Çoğalan suretler ise Hakkın Zahir ismi ile görünmesidir. Her bir suret ayan-ı sabitesine itibari ile Hakkın malumudur. Mertebelerde taayyünü ile de Hakkın malumu olmaktadır. Vahdet mertebesinde Zatin kendi nefsinin malum olan Hakkın Zatıdır, Zatı ile bilicidir. Her şeyde zahir olan tek hakikat ve tek vücuttur. Bu O'nun "latif" olma sırrıdır. O'nun her şeye sirayetidir, nüfuz etmesidir. Bu nedenle Mülkün sahibi O'dur. Bu suretle Zatı ile her şeyi bilici olup, her şey O'nun malumudur. İlimde maluma tabidir.

Arifin kalbine böyle bir mana ve Zati tecelli eriştiğinde o arifin izafi vücutu bu ilahi tecellide erir, gider. Fenafillah dedikleri hal budur ki, bu ilme yakîn olarak ulaşmaktır. Bu hal **"Mûtû kalbe en temutu"** yani **"ölmeden önce ölüünüz"** gereğince ölmeden önce ölmektir. Bu halin ardından arifin maddesel vücutunun hükmü düşer ve Hakkani Vücut zahir olur ki, bu da fenadan sonra "beka" dır. Nitekim Kur'anda Hakk Teala **"Muhakak ki Allah, O'na şirik koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki şeyleri dilediği kimse için bağışlar"** (Nisa/48) buyurur. Bu ayetin yüksek manası şudur ki, hakikatte Allah Teala, izafi vücutunu kendine has bir bağımsız vücut zannedip, Hakkın bağımsız olan Vücutu karşısında ispat ile kendi vücutunu Hakk'a ortak koşan kimsenin o kulluksal vücutunu Hakkani Vücut ile örtmez. Arifibillah **"Senin vücutun bir günahdır ki, diğer bir günah ona kıyas edilemez"** ifadesine göre, kendi vücutunu Hakkın Vücutuna ortak koşmaz ve Hakk Teala da tam bir kerem ve lütf ile ona tecelli buyurmakla kulluksal vücutu Hakkani Vücutta erir, gider. Hakk tecellisine mazhar olur. İlahi sıfatların tecellisi ile kulun sıfatları mahvolur. Kul "Hakk ile baki" olur. Bu vakit ise onun kıyametidir ve Hakla birleştiği gündür. İlahi tecellinin bahşettiği marifet sayesinde Hakka ilişkin kendine has inanç kaydından kurtulur ve mutlaklığın kapladığı sahaya uçar. İtikat kaydından kurtulmuş olur. Bu makamda İbn Arabi Hz. İri **"Gönlüm bir ceylana mera, bir ruhbana manastır, ehline Kur'an, mümine kabe olmuştur"** buyurmuşlardır. Hakkın tecellisine Hakk'la, Hakk'ça riayet hakiki kulluk olduğunu ifade etmişlerdir. Bu ise ilahi tecelliye mazhar olmakla gerçekleşmektedir. Hakkın zahirinin batınına yönelmesi, kul mertebesindeki tecellide ubudettir. Güç, kuvvet ve kudretin "Allah ile" var olduğunu yakinen yaşamaktır.

Nefsinin hakikatini idrak etmiş, vücut-nefs emanetini ehline yani Allah'a teslim etmiştir. Müslüman olarak fena bulup, nefsi Hakla baki olarak tecelli mahalli olduğunun idrakıyla "Allah ile" baki (bekabillah) olduğuna ve tüm kuvvet ve kudretin ve işlerin Allah ile faaliyette olduğunun şuuruyla **"la havle vela kuvvete illa billah"** hakikatine, cennet hazinesine kavuşmuştur. Hakiki Vücutla kendini bulmuştur. Nefsine arif olmuş ve Rabbinde arif olmuş; tüm ibadeti, kulluğu Allah'a yönelmiştir. "Abduhu ve resuluhu" hakikatine ulaşmıştır. Bihi (Hu ile nüzul) hakikatiyle Hakkani Vücutla alemlerde yerini almış, Bihu (Hu ile uruç) hakikatiyle Hakka ulaşmıştır. **"İnna lillahi ve inna ileyhi raciun"** hakikatiyle her nefeste Hakla Hakta yol alır. Yunus Emre (ks) bu hakikatlere binaen; **"Ete kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm"** ve **"Her dem yeni doğarız, bizden kim usanması"** dizeleriyle çok büyük bir irfaniyet sergilemiştir. Her dem Allah'ta, Allah ile, Hakça ubudettedir. Nefsi O'nun hüviyetiyle yine O'nun hüviyetine hizmettedir. Bu işler ve tecelliler ile O'na dönmektedir. Yani bu ubudiyetin "Kendinden Kendine" olduğunun idrakine vararak, şükreden bir kul olarak hayatına devam eder. Bu hayat ise Kuran-ı Natık olarak O'nu O'na sunmaktan ibarettir. Nefsi Natıkası Rabbinin eğitimi altında Kuran-ı Natık haline gelmiş, Zatından Zatına, Zatiyla Zatı için, Zatça, O'nu O'na sunmaktadır. Bu hakikate binaen Hz. Resul (sav): **"Beni Rabbin terbiye etti, ne güzel terbiye etti"** buyurarak nefsinin bu eğitimini bize anlatmış ve **"Nefsim kudret eli altında olan Allah'a yemin ederimki"** buyurarak, kuvvet ve kudretin Hakk'la gerçekleştiğini bizlere bildirmiştir.

"Abduhu" hakikatine ulaşan kişiyi Allah sevdiğini belirtip, kul sevilince **"Kulumu sevince işitmesi, görmesi ve söyleyen dili, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Artık o Benimle işitir, Benimle görür, Benimle tutar, Benimle yürür"** kudsî hadisinin tecellisile karşılaşır. Hakk kendi Zatı Nefsinden haber verip kendisi kulunun işitmesi ve görmesi gibi kuvvetleri ve dili, ayağı, eli gibi azası olduğunu beyan eder. Bundan dolayı kul, kulluk bağıntısından soyutlanmış olduğu halde, O'nun hüviyeti ve hakikati Hakk'tır. Kulluk mertebesinde zahir ve taayyün edici olan ancak Hakk'ın Bir olan Vücutudur. Hakk bir olan hakikat olmakla beraber, bağıntılar, izafeler ve isim ve

sıfatların sahibidir. Sonsuz sıfatları ve isimleri olduğu gibi, latif vücudunun tenezzülü dolayısıyla, kendi Hakiki Vücuduna bağlı olan muhtelif mertebeleri vardır. İsimlerinin her birisinde bir özellik mevcut olup, bu özelliklerle biri diğerinden ayrıldıklarından birbirlerinin aynı değildir. Örneğin, Mudill ismi Hadi isminin aynı değildir. Çünkü birisi hidayeti, diğeri dalaleti gerektirir. Bunların özellikleri ise birbirine benzemez. Aynı şekilde tüm taayyün mertebeleride birbirine benzemez. Bu gerçekler göz önünde tutulduğunda, vahdet-i Vücut meselesinde keskin kavrayışa sahip bir sıradır. Bundan dolayı bu mesele bazı kimseleri hidayet semasına ve bazılarını da dalalet uçurumuna çeker. Dalalate düşenler derler ki: **"mademki vücudun bütün mertebeleri, Hakk'ın bir olan hakiki vücuduna bağlı olan vücutlardan ibarettir ve bizim vücudumuzda O'nun vücudunun gayrı değildir ve bizim vücudumuzda, taayyün etmiş olan isimleri dolayısıyla Hakk'tır. Ve her bir isim kendi görünme yerini sırat-ı müstakime çekip götürmektedir. Ve her bir isim kendi görünme yerinden razıdır; şu halde hakikatte itaat ile itaatsizlik birdir; şeriat ise itibari bir iştir. Bundan dolayı kula lazım olan zevk ve rahat içinde zuhurata tabi olmaktır"** İşte bu kişiler şeriatı devre dışı bırakan ve nefislerin hevasına tabi olan bir takım zındıklardır ki, Hakk Teala onlar hakkında şöyle buyurur. **"Ve Allah, onu ilim üzere dalalette bıraktı. Ve onun işitmesini ve kalbini mühürledi. Ve onun görmesi üzerine perde çekti"** (Casiye/23) Bu kişileri vahdet-i vücud ilmi dalalette bırakmıştır. Kulakları ve kalpleri mühürlenmiş ve gözlerine vehmi nefislerinin perdesi örtülmüştür. Onlar bu ilmin hakikatine vakıf olmuş ve vehimsel vücutlarından kurtulmuş olsalar idi, her mertebede açığa çıkmış olan Hakk'ın emrine tam bir edeple uyararak hidayete nail olurlar idi. Bundan dolayı vehimsel vücutlarını sevk ettikleri zevk ve rahata karşılık, onlar için çok büyük azab vardır. **"Suyun rengi kabının rengidir" "Kab içindekini sızdırır"** hakikatlerine binaen Mudill tecellisine uyan azaba, hadi tecellisine uyan ise rahata ulaşacaktır. Zira biri Hakkın emrine uymamış; diğeri ise emre riayet etmiştir. Şeriat-ı ve Sünneti Muhammedi bunun içindir. Allah razı olduğu ve olmadığı hususları bunlarla belirtmiştir.

Kün emri ile, emre muhatap olan şeylerin kendi nefsleri vücuda getirilir. Bu ise üçlü ferdiyete dayanır. Zat, irade, söz üçlüsü ferdiyeti oluşturur. Kün=OL ilahi sözünü ayn-ı sabite işitir ve emre uyar, nefsin vücuda getirir. Bütün alem suretleride bu ferdiyete dayanır. Bu ilahi oluş "nikah" olarak adlandırılır. Her taayyün mertebesinde, "nikah mertebelerini" oluşturur. Arif kişi bu nedenle kendi nefsin "ilahi huzur mahalli" olarak görür. İlahi muhabbetin yöneldiği görünme yeri olduğu idrakine varır. Bilirki zuhur yeri tecelli etmiş olan Hakk'tır. Her zuhur yerine Kur'an ve Sünnete göre hakkını verir.

Şeriata ve Sünnete uymak Zahir ismine uymak, Batın isminin Zahir yansımasına itaat etmektir. Bu da tek Vücudun iki yönüdür. Zahirsiz Batın, Batınsız Zahir söz konusu olamaz. Peygamberler Batın'dan aldıklarını Şeriat ile Zahirde emirleri beyan ettiler. Zahir ile Batına, hüviyet gaybına davet ettiler. Zaten hakiki şeriatı Allah'ın alemlerdeki zahir ve batın tüm ilahi kanunlarını kapsar. İnsanın da hem kendi hem de alemler için koyduğu bu nizamlara uyması gerekir.

Zat kişinin hakikatidir. Senin hakikatin Ahadiyeti Zat mertebesinde tenezzül ede ede şahadet mertebesine kadar gelmiştir. Ve her hakikatin kendi düzeyindeki tenezzülünde o düzeyin gereklerine göre bir taayyün kisvesine bürünmüştür. Bu suretle her taayyün bir ilahi isme karşılık gelir. Sen Zat'ın alemlerden gani olup hiçbir surete ve şekle girmeye muhtaç olmadığını ve Zati ahadiyyet aynasında görünen alem suretlerinin ancak Zat'ın işleri olan isimleri itibarı ile Zahir olduğunu anlarsın. İlahi isimler yönünden Hakkın Vücuduna bakarsın, her bir ismin bir ayna mesabesinde olduğunu anlar, Hakk'ta aynalar gibi olmuş olur. Suretler şeklinde şahadet aleminde basit maddeler ile taayyün kisvesine bürünen hakikatin, bu maddesel kisveden ve suretten ayrılırsa, yok olacağını diye korkmana gerek yok. Hakikatin bu kesif elbiseyi çıkardığı anda, nakledileceğın alemin gereklerine göre latif bir taayyün elbisesi giydirirler. **"Ölmeden önce ölünüz"** hadisi bu hakikate dayanmaktadır. Madem ki hakikatinin her alemde bir taayyün elbisesi ile çıkıyor, nefis mücahedesinde devamlı olmak gerekir. Nefs tertemiz olunca Hakkın sıfatlarıyla vasıflanır ve kesafeti letafete dönüşür. Zahirin fani olunca, hakikatin Hakk'ın Vücudu ile bakidir. Buda senin için fena değil bekânın ta kendisidir. Ölmeden önce ölüp, uykudan uyanmış hakikatinle ebedi diri olmuş olursun. **"Biz Allah'a dönücüleriz"** (Bakara/156) ayetini yakîn olarak idrak edersin.

Vücudun Tek ve Bir, mertebelerinin ve düzeylerinin çok olduğunu görürsün. Bu hususta Ebul Hasan Guri Hz. leri, **"Tenzih ederim O Zatıki, Zatını Latif kıldı, ona Hakk ismini verdi; ve nefsin ve Zatını kesif kıldı, onada halk dedi"** buyurur. İbni Arabide bu hususta **"Tenzih ederim o Zatıki, eşyayı zuhura çıkardı, oysa O Zat, eşyanın "ayn" dır"** buyurur. Eşya ve halk dediğimiz şey, ilim ve taayyün mertebelerinde, ilahi isim ve sıfatların suretler olarak zuhura çıkışından ibarettir. **"Nerede olursanız O (hüve) sizinle beraberdir"** (Hadid/4) ayetiyle Hakkın maiyyeti ve hüviyetiyle her şeyle beraber olduğuda ifade edilmektedir.

Hakk Tealanın Vücudu, alemin zuhura çıkması ile ortaya çıktı. Biz Hakk'ın görünen suretleriyiz ve hakkın hüviyeti bu görünen suretin ruhudur ki, onun tedbir edicisidir. Bundan dolayı tedbir ancak O'ndan olduğu gibi, ancak O'nda oldu. O (Hu) mana ile Evveldir, suret ile Ahirdir, hükümlerin ve hallerin değişimi ile Zahir'dir ve tedbir ile Batındır. Sebeplerde alemlerin suretlerinden bir surettir ve onlarda Hakkın görünen yüzüdür ve Hakkın hüviyeti bu görünen suretlerin ruhu ve batını olup, onların tedbir edicisidir. İlahi hüviyet Nefesi Rahman ile tüm kesif suretlere sırayet eder. Kul sebeplere dönünce Hakk'a dönmüş olur. Ancak istidadına uygun zaman ve mekan için müsait bir sebebe

dönüp dönmediği kula malum değildir. Duanın sırrıda buradadır. Şartlar uygunsa duaya icabet olunur, değilse geciktirilir veya ertelenir. Hakkın Zatına, hüviyet gaybına yönelerek dua etmek vakti saati gelince icabet olunmasını kolaylaştırır ve şehadet aleminde de sebeplere müracaat ile "fili dua" ile birleştirilerek Hakka tevekkül edilir. Bu ise "Allah" ismine yönelmedir. Vech-i hüviyete yönelmektir. Allah ismi tüm vecihleri kapsamına almaktadır. Allah, bu alemin bütün zerrelerinde tecelli eder. O her an bir şen, tecelli halindedir. Tecellisi gizli hazineden olup, taayyün elbiselerine bürünürde görünür. Zatında değişiklik ise olmaz. Bu nedenle tecelliye uygun sebeplere başvurmak fiili dua olup, batın olarak Zata yönelmeyi içerir. İsim ve sıfatlara ait tecellilere uymaktır.

Hak, Amâ mertebesinden Uluhiyeti Zat mertebesine tecelli ettiğinde uluhiyeti yönüyle "Vahdet-i Vücut" açıklanmış olur. Bunu açıklayan hadiste **"Allah var idi, onunla başka bir şey yok idi"** buyurulmuştur. Hz. Ali (keremallahu vechehu) bu hadisi geniş zaman yayarak **"Şu anda da öyledir"** buyurarak "Vahdet-i Vücut" ilmini insanlara ilan etmiştir. Tek bir vücut ve hakikat mertebelerine ve düzeylerine göre, ilahi isimlerin zuhura çıkmasından, yani ilahi hüviyetin Allah ismi camisi ile görünmesinden ibaret olduğunu açıklamıştır. Bu nedenle O'nun hüviyetinden başka bir Vücut ve ilah yoktur.

Miraç, Mutlak Tevhid ulaşıldığında tamamlanmış olur. Bunda Vahdet-i Vücut idrakiyle Vahdet-i Şuhud bilincidir. Vahdeti Vücut Şuhuduna ulaşmaktır. Hakk'ı TEK ve BİR VÜCUD HÜVİYETİNDE; mertebeleri ile idrak ve müşahededir. Bu idrakin ve müşahedenin sonucunda Hz. Resul (sav) **"Beni gören Hakk'ı görmüştür"** buyurmuştur. Ayrıca Kur'an'da Miraç anlatılırken belirtilen **"Rabbinin en büyük ayetini gördü"** (Necm/18) ayetiyle bu hakikat ve sır açıklanır. Kendi ve alemlerin hakikati ve hüviyetinin Hakk olduğunu idrak ve müşahededir. Alvarlı Efe Hazretleri Divanında 70. Sayfada Mirac-ı Nebi bölümünde şu şiiriyle bu hakikati açıklar.

Rahmetin li'l-alemin" kıldım seni
Evvela tevhid eden sensin seni

Bârgâh-ı izzetim sadrısın
Yâ Muhammed rahmetim bahrindesin

Nimet-i uzmâ cemâlimdir sana
Bu kerâmât hep kemâlimdir sana

Her ne murâdın var ise kıl beyân
Avn-i ilhâmım ile eyle ayân

Sen hidâyet bahrine dürdânesin
Enbiyâ meydânına merdânesin

Her ne diler isen eylerem kâbul
Her murâdın kabul edem yâ Resul

Beni benimle görürsün Ahmed'im
Seni sevdim sen benim Muhammed'im

Öyle gark oldum tecelli nuruna
Çün eriştim nur-i vahdet turuna

Bu vücut-i kâinât oldu adem
"Lâ vücude illâ hu" der dem-be-dem

Seyr kıldı kendi nuru nurunu
Kendi nuru tenvir etdi turunu

Emr ederdi Hâbib'im eyle kelâm
Dost dostuna verir dâim selâm

Selâm ism-i şerifine mazhar ol
Selâm ile rahmete müyesser ol

Rabbenâ ente's-selâm minke'-selâm
Es-selâm li'l-Mü'minin hayru'l-kelam

İlticâm budur hemân yâ Rabbenâ
Ümmetimi dilerem yâ Rabbenâ

Bana Kerim'in keremi yâ Gani
Ümmerim mesrur eder ancak beni.

Vahdeti Vücut ve Şuhud idrakiyle "vücut şirki" dahil tüm şirkler ortadan kalkar ve Tek Vücut Hüviyetiyle Hakk açığa çıkar. Tek Vücutta şuhud edilen O'nun uluhiyetidir. "Kendinden kendine", "Zatında Zatına" isim ve sıfatlarıyla seyirdir. Bu idrakiyle söylenen "**İlâ ilahe illallah, lâ ilahe illa hu**" TEK VÜCUD HÜVİYETİN'DE O'nun uluhiyetini müşahededir. Bu müşahede ise ariflerce "**Allah'ı ancak Allah görür**" buyurularak hakikat sırlanmıştır. Bu sırrın yolu tüm insanlara ve Müslümanlara kelime-i şehadet ile açık tutulmuştur. "**La ilahe illallah**" idraki Vahdet-i Vücutu "**Muhammeden Resullullah**" idraki vahdeti şuhudu açıklayıp, kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet bu iki idrakin müşahedesini oluşturmuştur. Bu iki idrak ve müşahede miraç ve tevhidin iç içe olduğunu ve gerçek amacın bu yani "MUTLAK TEVHİD"e kendi benliğinde ulaşmak olduğunu ifade etmektedir. Nefse bu hakikati yaşatarak, mümin ve Müslüman olmaktadır. Bu açıdan miraç Vahdet-i Vücut Şuhududur. Cemül Cem ve Ahadiyetül Cem makamıdır. Cemden farka geliş ile mertebeler idrak edilir. Bu da Ahadiyetül kesret idrakidir. Hakkın Ahadiyeti bakidir. Cem (vahdet) ve fark (kesret) ise iki itibardır. Hz. Ali (kv)'in ifadesi ile "**Cem ile farkın beraberliği tevhiddir**". Bu idrak ve müşahede ise "tevhidi şuhud"dur. Hz. Ali (kv)'nin "**Görmediğim Allah'a ibadet etmem**" buyurdukları makamıdır. Özetle **VÜCUD TEK VE BİR, MERTEBELERİ VE DÜZEYLERİ ÇOKTUR. MERTEBELERE ŞERİAT KURALLARIYLA RİAYET ŞARTTIR.** Allah uluhiyeti ile TEK VÜCUD HÜVİYETİNDE

Zatıyla kaim ve batın, Vücutuyla mevcut, sıfatıyla muhit ve tecelli, esmasıyla malum ve tecelli, kudretiyle fail, fiiliyle zahir, eserleriyle meşhud, batını ile sırdır. Bu ifadeler VAHDETİ VÜCUD ŞUHUDUNUN özü, özeti ve sırrıdır. Kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet bu sırrın ifadesidir. İnsanların idraklerine sunuluş biçimidir. Kabenin idrak edilip hem basar hem basiret ile müşahedesini VAHDETİ VÜCUD ŞUHUDU'nun şehadet aleminde de mümkün olduğunun müjdesidir. "Miraç" ve "göz nuru namaz" bu müşahedeye ulaşmanın yöntemleridir.

Hz. Resul (sav)'in yaptığı iki duayı verelim:

"Allahümme inni eselüke lezzeteş şuhudi" (Allah'ım Senden şuhud lezzetini isterim)

"Allahümme inni eselüke lezzeten nazari ila vechikel kerim" (Vech-i (Zat) kerimine bakma lezzetini isterim)

Mana denizine daldık, vücut seyrini kılduk
İki cihan serteser, cümle vücutta bulduk

Gece ile gündüzü, gökte yedi yıldızı
Levhte yazılan sözü, cümle vücutta bulduk

Musa'nın çıktığı Tur'u, gökteki Beytülmamuru
İsrafil'deki Suru, cümle vücutta bulduk

Tevrat ile İncil'i, Furkan ile Zebur'u
Kur'andaki Ayeti nuru, cümle vücutta bulduk

Yüce görünen gökleri, göklerdeki melekleri
Yetmiş bin hicapları, cümle vücutta bulduk

Yedi göğü, yedi yeri, bu dağları, denizleri
Uçmak ile Tamu'yu, cümle vücutta bulduk

Yunus'un sözleri hak, cümlemiz dedik sadak
Kanda istersen anda Hak, cümle vücutta bulduk

Yunus Emre (ks)

İlâ ilahe illallah, İlâ ilahe illa Hu

Allah'tan başka ilah yoktur. Tek ve bir olan ilah ancak O'dur. Hüviyeti Mutlakası ile ilahi hüviyeti ile tek ilahtır.

"İlahınız tek bir ilahtır" (Enbiya/108)

Zerreden alemlere kadar, zahirde, batında, evvelde, ahirde uluhiyetini ilan etmektedir. Zatıyla, sıfatları, isimleri ve fiilleriyle ile ilahlığını her mertebede sürdürmektedir. Uluhiyeti yeni boyutlarla ahirettede süreklidir. İlâhi hüviyet, taayyün mertebelerinde tenezzül ederek sıfat, isim ve fiilleri ile her iki cihanda hakimiyetini göstermektedir.

Allah'ın uluhiyeti, zatında teklik üzerine bina olunmuştur. Ancak bu teklikte Zat, irade (zatın iradesi), söz (zatın kelamı) KÜN (ol) emri söz konusudur. Bu üçlemeyi içinde barındıran ferdiyetten (teklik) ibadet olan ilâhi hüviyetten alemler mevcut oldu. O mertebede ilâhi Zat sıfatları ve isimleri ile taayyün edici olur. İrade ve söz uluhiyet zatının sıfatları ve bağıntılarıdır. Şu halde Zat, irade ve söz üç şeydir; bunların bir arada oluşundan ferdiyet yani teklik hasil olmuştur. Bu KÜN (ol) emri ile ilk oluşun Hakikat-i Muhammedi'dir. Hakk Teala bir şeye "KÜN" sözüyle emrettiğinde, o şey kendi nefisini mevcut kılar. Ve "şey" in ferdiyetide ilk olarak onun ilâhi ilimde sabit olan şeyidir, yani ayan-ı sabitesidir. İkinci olarak hayatıyetiyle "KÜN" sözünü işitmesidir. Üçüncü olarak kendi vücudunu icadında var edicisi (Halık) tarafından olan emre uymasındır.

İlahi Zâtın iki yönü vardır. Birisi "hüviyet yönü" diğeri "enaniyet yani benlik yönü" dür.

Ahadiyeti Zat bu iki yönü birleştirmiştir.

Birinci yönüne (hüviyet yönü) göre Hakk ile aramızda ayrıcalık yoktur. İkinci yöne göre ayrıcalık oluşur ve ubudiyetle yani kul oluş ile rububiyet yani Rab oluş açığa çıkar. Ve Hakkın enaniyeti açığa çıkması için O'nun kendi Zatıyla bir benliği vardır. Bundan dolayı O'nun benliği kendi Zatıyladır. "Ben, ben" dediğim benim nur taayyünüm, O'nun Mutlak Vücudunun bu elbise yani ben dediğim varlıkla kayıtlanarak açığa çıkmasıdır. Eğer O Zati Benliğini açığa çıkarsa, eşya fani ve gayri denilenler yok olur. Sonuç olarak bazı akıl ehlinin zannettikleri gibi O'nun bizden ayrı benliği ve taayyünü yoktur. Belki O'nun Benliği tüm alemlerin zuhur mertebelerini ve fazlasını kapsar. Bu zannedişin kökeni O'nun bizim benliğimizde gizlenmiş olmasındadır. Bu nedenle kudsi hadiste; **"Ben insanın sırrıyım, insanda Benim sırrımdır"** buyrulmuştur.

Hakkın hakikati insan-ı kamilde açığa çıkmıştır. O bizim suretimize ve renklerimize göre bizim ile açığa çıkıp taayyün etti. Bizim zatımızı ve benliğimizi şekillendiren nefsimizde, nefsimizin vasıflarıyla, özellikleriyle mertebelerine ve düzeylerine göre zuhura çıkmaktadır. Çünkü nefislerimizde, Mutlak Zat, Zati Nefsi ile kaimdir.

Allah Zâtını Kur'anda ihlas suresi ile açıklamıştır. Hakk'ın Vücudu, kendisinin zati yönüyle Ahad'dır. Allah gayrıdan ganidir. Allah Sameddir yani ihtiyaç duyulandır ve isim itibariyle hakkın Vücudu Vahid'dir ve isimlerden gani değildir. Çünkü Samed'in manası, kendisine ihtiyaç duyulandır, kendisine ihtiyaç duyulan, ihtiyaç duyanın vücudu ile tahakkuk eder. Bundan dolayı Hakk'ın Vücudu ahadiyeti yönüyle gayrıdan gani olmakla beraber, sıfat ve isimler yönüyle gani değildir. Bu özellikler Allah'ın Zati sıfatlarından Vücut – Vahdaniyet – Kaim binefsihi sıfatlarını bize açıklar.

Ve Hakk doğurmadı yani zorunlu olan "hüviyeti" bizim imkan dahilinde olan hüviyetimize yakınlaşarak çocuk makamında olarak üçüncü bir vücut doğmadığı, Hakk onun doğurtanı olsun. Bu imkan dahilinde vücut, ancak O'nun vücuduna bağlı itibari bir vücuttur. Yoksa iki vücudun birbirine yakınlaşmasından peyda olan bir netice değildir. Ve Hakk kimseden doğmadı, yani iki vücut yok idi ki, onlar birbirine yakın olmakta Hakk onların neticesi olsun. Bu özellikler Zati sıfatlardan Kıdem ve Beka sıfatlarını bize anlatır. Ve Hakkın vücuduna benzer ve mukabil, misil ve muadi olarak diğeri bir vücut yoktur ki, kendine arkadaş olsun, benzeri olsun. Bütün mertebelerde Vücut ancak Kendisindedir (Buhar – bulut – su – buz ve bilgisayar örneği). Bu Allah'ın Zati sıfatlarından "Muhafetül lil havadis" sıfatını bize açıklar.

Hakk Teala Allahû Ahad sözüyle Zâtının ferd olup çokluktan münezzehe olduğunu beyan etti. Bu münezzehe oluş Hakkın ahadiyet niteliği dolayısıyladır. Ancak Hakk'tan kaldırıp bizim vasıflandığımız bilinen nitelikler dolayısıyla, bizim indimizde çokluk ortaya çıktı. Çünkü biz doğururuz, doğanız ve vücudumuzda ve sıfatımızda Hakk'a dayanırız ve birbirimize benzer ve muadil oluruz. İşte Hakk'tan kaldırdığımız bu nitelikler ile bizler vasıflanmış oluruz. Bu sebeple bizim indimizde çokluk ortaya çıkar. Bir olan Hakk, ahadiyet Zati ve bir olan aynı itibariyle bunlardan münezzehtir ve ganidir. Ve Zatıyla gani oluşu itibariyle bu ihlas suresinden başka Hakk'ın bir sıfatı yoktur. Bu mübarek sure ahadiyet zatından çokluğun ve hükümlerinin ve niteliklerinin kaldırılmasına mahsustur. Ve ahadiyet çokluğun kalkmasıdır. İşte ihlasın manası budur. Onun için Hz. Ali (kv) Efendimiz; **"O'nun için İhlasın kemali, O'ndan sıfatın kalkmasıdır"** buyurdular. (Ahadiyetül ayn)

İlahi ahadiyet iki türlüdür. Birisi eserlerini bizde açığa çıkarmak için bize talip olan isimleri yönünden olan ahadiyettir ki, "çokluk ahadiyeti (ahadiyetül kesret)" derler. Çünkü birçok isimler ile isimlenen şey ancak bir zattır ve bu çokluk ancak akıl mertebesinde olan bağıntısal çokluktur. Örneğin insan ahad bir zat olduğu halde, gülen, ağlayan, okuyan, yazan, seven, gören vb. birtakım bağıntıları vardır. Bunların çoğalması ile zatının çoğalması gerekmez. Bu çokluk akıl mertebesinde. Bu çokluk ahadiyettir.

İkincisi: Allah'ın isimlerinin eserleri olan bizlerden ve isimlerinden gani oluşu yönünden olan ahadiyettir. Burada "Ahadiyetül ayn" adı verilir. Yani "zati ahadiyet" derler. Çünkü Zat, zat olmak için mutlaka isimlerine ve eserlerine muhtaç değildir. İsimleri olsada olmasada yine Zat'tır. Örneğin insanın isimlerinden soyut olarak bir ahadiyeti vardırki, zati yönündendir. Bundan dolayı okuyucu, yazıcı, sevici vb. özelliği olmasada, insan yine insandır. Ve bu bağıntılardan ganidir. İnsanın zatının bunlara ihtiyacı yoktur.

İşte bu iki ahadiyete "AHAD" ismi verilir. Fakat zata nispet edilen ahadiyet başka, isimlere nispet edilen ahadiyet başkadır.

Uluhiyet yani "vahdet" mertebesi, kendisinde isim ve resim olmayan "ahadiyet" mertebesi ile, isimler ve sıfatlar mertebesi olan "vahidiyet" arasında vasita olan bir mertebedir. Ve bu uluhiyet mertebesi mutlak rububiyeti icab eder. Bundan dolayı "Allah" Rabbülalemindir. O'nun alemler üzerindeki Rububiyeti mutlak Rububiyettir ve geneldir. Ve her mevcudun bu "uluhiyet" mertebesinde aldığı hisse ve nasip, ancak kendisinin Rabb-ı hass'ı olan ilahi isimdir. Ve bu ismin rububiyeti has ve kayıtlı rububiyettir. Bundan dolayı her bir mevcut rububiyetini külden, yani bütün isimleri toplamış olan uluhiyet mertebesinde almış olur. Bu aldığı has rububiyette onun kabiliyet ve istidadına uygun olup, görünme yeri olduğu has isme mahsus olur. Ahadiyet mertebesinde isimler arasında fark gözetilmez. Uluhiyet mertebesinde ise isimler kendi özellikleri ile zuhura çıkarlar. Ahadiyet mertebesinde Muiz ve Muzill isimleri arasında zuhur olmadığından fark yoktur. Muiz ismi Muzill isminin aynıdır. Ahadiyet mertebesinde biri diğerinin aynıdır. Fakat uluhiyet mertebesinde kendi nefisleri ve hakikatleri itibarıyla başka başkadır. Tecelligahlarda zuhura çıkış hükümleride farklılaşır.

"bi" takısı bürünme içindir. Örneğin biibadihi dendiğinde Allah'ın kullarının taayyün kisvesine bürünüp açığa çıkması anlaşılır. Bundan dolayı bütün sıfatlarda O'na izafe olunur. "Bihi" zatından tek bir ilahi hüviyetle nüzulu, "Bihu" ise tekrar urucunu ifade eder.

Kişinin itikadı nefsindeki hayali ilaha göredir. O kimsenin ilahı nefsinde suret giydirdiği ilahi ilahtan ibaret olmuş olur. Böyle olunca bu nevi itikadı olanlar Hakk'ı değil, kendi nefislerini ve nefislerinde icad etmiş oldukları ilahi kabul ederler. Arifler ise nefislerini ve Rablarını bilmişler; bu yolla da gerçek ilah olan Allah'ı bilmişler; her yüzde O'nu müşahade etmişlerdir. Bu suretle **"Nereye dönerseniz Allah'ın vechi (zati) oradadır"** (Bakara/115) hükmüyle her vechin hakikatinde olduğunu bildirerek tek bir yüzle kayıtlanmamak gerektiğini bizlere bildirmişlerdir. O yüzlerdeki hakikatler ve hüviyet yoluyla ilahi Zata ulaşmamızı ve gerçek ilah olan Allah'ı O'nun hüviyetini idrak etmemizi murad etmiştir. **"Lâ ilahe illallah"** mübarek kelimesini tam ve kamil olarak bilmek için ilim lazımdır. İlim olmazsa tasdik olmaz. **"Lâ ilahe illallah"** sade söz olmaktan soyutlanıp ilim ile desteklenirse ahiret hükmünde faydalı olur. Yok eğer **"Lâ ilahe illallah"** ilimsiz olarak sade sözde kalırsa ahirette faydası olmaz.

Bu hakikatleri idrak için insanın kendini ve varoluş amacını bilmesi gerekir. İnsan, taayyün ile ilahi – Mutlak Gayb'den farklılaşan taraftan var olmuştur. İnsan, Hakk açısından "külli vech" ile var olmuştur. Amâ mertebesinin dairesinde, her mevcudun kendi özel vechi açısından ise Amâ mertebesine nispeti açısından kendine has mertebede var olmuştur. Söz konusu halkediliş insan için ez-Zahir, en-Nur, el-Halik gibi külli isimler yönüyle gerçekleşir. İnsan, ilk varlık suretini zaman ve mekanın olmadığı yerde kabul etmiş; bu kabul, nispet ve izafet ile Hakkın ezeli – ilmi mertebesindeki taayyünü ile kendisini ilmi varlık mertebesinde (ayan-ı sabite) harici varlığa çıkartan ayrılma ve manevi intikal alidir. Bu intikal ve değişimler, insanın ilahi gayb ve mevcut mertebesinde ve ilahi – zati ilim makamından süluk ve miracıdır. Bu süluk ve miracın gayesi ise, insanın ehil kılındığı ve ayan-ı sabite mertebesinin "külli istidat" ile gerektiği kemali elde etmektir.

İnsanı, batının zahirine tecellisi açısından Hakk halketmiştir. Bu tecellinin sebebi Hakk'ın Zatının tecellilerinin taayyünleridir. Bu taayyünler açısından çoğalan Hakkın Tek Vücudu ile zuhur etmişlerdir. Bütün bunlar iradeye bağlı "ilahi muhabbet" amili ve "genel vücut tecellisi" ile birleştirici nispet ile gerçekleşir.

İnsan, zuhura ve sırayete bağlı kemal ile "tahakkuk" etmek için var olmuştur. "İnsan mertebesi" açısından insandan amaçlanan şey, kemalin gerektirdiği bir takım şartlar ve bütün makam, neşet ve mertebelerde kendisi için zorunlu ve sabit olan özel ve genel haklar ile birlikteki kemaldır. Her vakitte amaçlanan şey ise, kendisi ile kendi üzerinde zuhur eden haller, fiiller ve gerçekleştirdiği tarzda ondan sudur eden şeylerdir. İnsan ile insan üzerinde gerçekleşen ve sadır olan şey, mutlak kemal mertebesinde insan için gerçekleşen ve belirlenen kemalin ve halin hükmüdür. Bu kemalin ve halin hükmüdür. Bu kemalin gerçekleşmesi ve belirlenmesi ise, ilahi isimlerin nispetine göredir. İnsan taayyünü ile, o ilahi ismin zuhura çıkartıcısı, izhar edicisi haline gelmiştir. İnsana bütün bu hedefler için nefsi natkısı emanet olarak verilmiştir. Hedef ise Allah'ı kemali ile idrak etmektir.

İlahi nefsin, nefesi Rahmaninin bilgisini isteyen kimse, alemi bilmesi gerekir. Çünkü nefsini bilen kimse, alemde açığa çıkan Rabbini, Rabbülaemini bilir. Yani alem o Rahmani Nefes'te açığa çıktı ki, Allah Teala o Rahmani Nefesle isimlerinde müşahede ettiği nimet, sıkıntı ve ızdırabı o isimlerden nefeslendirdi. Çünkü ilahi isimler Ahadiyeti Zatta kendi eserlerinin açığa çıkamayışından ve Zatta mahpus kaldıklarından dolayı ızdırap içinde ve izafi yokluk içinde idiler. Rahmani Nefes isimlerin eserlerinin açığa, zuhura çıkmasının sebebi oldu. Nefesi Rahman "Kün" emri oldu. Allah isimlerinin suretlerinden ibaret olan alemleri kendi rahmani nefesinde icad etmekle, kendi nefesine ihsan eyledi. Nefesi Rahmani ile her surette nefsin zuhura çıkarmış oldu. Tecellisinde kendi Zati Nefsine yapmış oldu. **Allah Teala kendi nefesinde icad etmekle, kendi nefesine, Zatına ihsan etti**" anlamına gelmiş oldu. Nefesi iken nefsi manasına döndü. Kendi Zati Nefsine ihsanda bulundu. Zati Nefsinden nefesi Rahman ile birimsel nefisler halk edilmiş oldu. Yani tecellisi "Kendinden Kendine", "Zatından Zatına Zatiyla, Zati için" olmuş oldu. Ve Allah alemin suretlerini kendi nefesinde, zatında icad ve halk etmiş oldu. Zatındaki "gizli hazineyi" kendi Zati nefisinden zuhura çıkarmış oldu. Zahir ismiyle müşahede edilir oldu.

"Ayetlerimizi afakta ve enfüste onlara göstereceğiz. O'nun Hakk olduğu onlara açıkça belli olsun diye" (Fussilet/53)

Rahmani Nefes, Mutlak Zat'ın ayıdır. Bundan dolayı alem suretlerinin hepsi hakikatleri ve batınları yönünden Hakk'tır. Ancak mertebelere ve düzeye riayet şarttır. Bu nedenle alemlerin hepsi hüviyeti itibariyle fiili Kur'an, temsili Kur'an, tafsili Kur'andır. Her şey Kur'andan temsil ettiği bölümü okur ve fiile getirir.

Musa (as)'a ağaçtan **"inni enallahu"** (Kasas/30) yani **"Ben Allah'ım"** diye hitap buyurdu. Musa (as) ateş gördü. Aslı ise nur idi. Nefesi Rahmani ile açığa çıkan tecellide "genel vücut nuru" tecellisini temsil ediyordu. Zahir ateş, batını nur idi. Senin vücudunda Rahmani Nefeste zahir ve taayyün etmiş bir nefsi surettir. Zahir olarak taayyün sureti, batının ile Hakk'sın. Ancak her nefsi kendi temsil mertebesi ve düzeyinde Hakk'ı yansıtır. Sen kendi nefsin kendinle bilirsin. Hakk'ın Zati Nefsinde olan her şeyi bilemezsin. Temsil ettiğin oranda Hakk'sın. Ama Mutlak manada Zati değilsin. Bu nedenle Hz. Resul (sav) **"Kühü Zatinı idrak edemedik"** buyurarak, **"Allah'ı en çok bilenizim, ama en çok korkanızda benim"** açıklamasıyla bu bilme yolunda kendine bağlı olduğunu kibarca ifade etmiştir.

Bu açıdan Hz. İsa (as)'da: **"Sen benim nefsimde olanı bilirsin ve ben Senin Zati Nefsinde olanı bilmem"** (Maide/116) buyurmuştur.

Sen benim nefsimde olanı bilirsin; çünkü, senin hüviyetinin zuhur mahalliyim ve nefsimin batını ve hüviyeti Sen olduğun için ben nefsimde olanı hakkıyla bilemem. Çünkü "hüviyetini" gerçek ve hakiki manada ancak Sen bilirsin ve Senin hüviyetini ve Zati Nefsinde olanı ben bilemem. Çünkü o hüviyet gaybında gaybıdır ve batınların batınıdır. İsa, Hakkın nefsidir ve Hakk'ın nefsinde olan her şeyi Hakk'tan gayrı kimse bilemez. Ancak Hakk'ın nefesine bildirdiği şeyi bilebilir. O bildirmese bilemez. **"Muhakkak gaybleri bilen Sen'sin Sen"** (Maide/116) buyurarak bu hakikati ifade etmiştir. Böylece Hakk hüviyetiyle; zahiri, batını, evveli ve ahiri ile tevhid edilmiş olur. Uluhiyeti ile alemlerde tasarruf ettiğini ilan eder. Bu da **"la ilahe illallah"** tevhididir.

"Ben onlara ancak bana emrettiğin (bildirdiğin) şeyi dedim" (Maide/117) buyurarak Hakk'ın nefsi hüviyetine bildirdiğini açıkladığını ifade etti. Bilgiyi kendi nefesine mal etmedi. Hakka karşı edebini korumuş oldu.

"Benim Rabbim ve sizin Rabbiniz" (Maide/117) buyurarakta tüm nefislere kendi mertebelerinde Hakkın tecellide bulunduğunu açıklamış oldu. Nefsinin emirler karşısında Hakk'ın memuru olduğunu yani abd-kul olduğunu açıklamış oldu. Rab ismiyle Hakkın nefsinde tasarrufta bulunduğunu, emirler ile de nefsinin bu emirlere riayette memur olduğunu açıkladı. **"Namaz kılın"** (Bakara/43) emrine memur olmuş olur; Kul olarak Rabbine, **"Ya Rab beni mağfiret et"** (Araf/151) diyerek Hakk'ın amirliğine müracaat eder. Hakk af ile tecelli ettiğinde, kul amir, Hakk memur olmuş olur. Hakk talep edileni yerine getirmiş olur. Bu nedenle emirlere icabet, kulluğunu ifa etmek gerekir ki icabet edene, icabet edilir. Bunu açıklayan kudsi hadiste **"Bana itaat edene itaat ediciyim"** buyurmuştur. Allah "Abd" hüviyetin gereklerini, emirlerini başkalarına iletip onlarda zuhura çıkartılmasına vesile olduğu nispetle de "resuluhu" sıfatlarıyla sıfatlanmış olur. Yani nefsi hüviyeti, ilahi hüviyetin aynası olmuş olur. Bu açıdan hakiki manda "abduhu ve resuluhu" mutlak zuhur mahalli Peygamber Efendimiz'dir. Bu nedenle Makam-ı Mahmud O'na aittir. Makam-ı Mahmud'da yer alma açısından müminlerin yeri, nefislerinin ilahi hüviyetten aldıkları pay kadardır. Yani "Allah'ın ve Resulünün ahlakıyla ahlaklanma" daki rolü kadardır.

"enibudullahe" (Maide/117) yani **"Allah'a ibadet ediniz"** emrine riayet ederek bu vasıflarla vasıflanmış ve ilahi hüviyet ile tahakkuk etmiş olur.

"Sen her şeye şahitsin. Eğer onlara azap edersen artık muhakkak ki onlar Senin kullarıdır. Ve eğer onları bağışlarsan o takdirde muhakkak ki Sen Aziz'sin Hakim'sin" (Maide/117) buyurarak her zaman, her yerde Hakkın Vücudunun, Mutlak Zatinın, Hüviyet Gaybının, tüm nefisler üzerindeki hakimiyet ve tasarrufunu açıklamış ve vurgulamıştır. **"İla ilahe illallah"** ve **"İla ilahe illa hu"** bu sırları içeren tevhid kelimeleri olmuştur.

Farzlar ve nafileler ile Allah'a yaklaşmanın sırlarında bu hakikatlerle vurgulanmaktadır. **"Allah'a ibadet ediniz"** buyurarak Allah ismi ile tüm ilahi isimleri içeren onlara cami olan Allah ismine davet ederek "Rabb-ı has" olan isimle Rububiyetten, Uluhiyete yönelmiş daveti genelleştirmiştir. **"Benim ve Sizin Rabbiniz"** diyerek "Rabb-ı has" ları ayırmış, ancak **"Allah'a ibadet ediniz"** buyurarak tüm nefisleri Allah ismine davet ederek, daveti umumileştirmiştir. Nefsinin memuriyetini, Allah'ın amirliği ve uluhiyetini açıklamış olmaktadır.

Hz. Peygamber (sav): **"Ben Senin övgünü yapamam. Sen, nefsini övdüğün gibisin"** Hz. Ebubekir'de (ra) **"İdrake ulaşmaktan acizlik, bir idraktır"** buyurmuşlardır. Başka bir ifade ile "hüviyet gaybı" ile O'nun bilinmeyen olduğu öğrenildiğinde, bu durum Allah'ı bilmektir. Bu durumda Allah'ı bilmenin delili, O'nu hüviyet gaybı ve la taayyün mertebesi itibariyle bilmemektir.

Allah bize "Birliğini" ve "uluhiyetini" bilmeyi emretmiş, Zatını bilmeyi emretmemiştir. Bilakis **"Allah sizi kendisinden sakındırır"** (Ali İmran/28) ayetiyle bunu yasaklamıştır. Benzeri olmayanın Zatının bilgisine nasıl ulaşabiliriz? Allah birliğini ve uluhiyetini öğrenmeyi emrederek şöyle buyurur: **"Allah'tan başka ilah olmadığını bil"** (Muhammed/19) İlah olması bakımından Allah'ı bilmek ve halkedilenlerden farklılaştığı özellikleri bilmek din tarafından emredilmiş bir marifettir. Böylesi **"Allah'ı ancak Allah bilebilir"** hükmüne ulaşılır.

Ahadiyetül cem makamı Bekabillah'ın sonudur. Bu makam Makam-ı Muhammed'dir. Mukayyet vücuddan kaydın kaldırıldığı yerdir. Mutlak ve mukayyed Vücudun "BİR VÜCUD" (Vahdet-i Vücut) olduğu makamdır. Hüviyet gaybına imanın, hakiki müşahedeli imanın son mertebesidir. Ötesi **"Kühü Zatını idrak edemedik"** hadisi ile belirtilmiştir. Bundan sonra makam yoktur. Hz. Muhammed (sav)'in makamıdır. O'nun makamı ahadiyettir. Vahdetin aynı kesret, kesretin aynı vahdet, kesret ile vahdetin aynı olması şuhududur. "Ev edna" makamıdır. Kur'an-ı Kerimde **"Attığın zaman sen atmadın. Allah attı"** (Efal/17) ayeti bu makamın zevkini gösteren delildir. Bu makamda Hakkel yakın müşahedeli hakiki iman hasil olur. Bu mertebenin şuhuduna "Muhammedi şuhud" denir. Burası Nokta'nın zevk edildiği yerdir. Nokta harflerin aslı olduğu gibi Ahadiyetül Cem'de bütün makamların aslı ve özüdür. Burası Makam-ı Mahmud'dur. Besmelede bâ'nın altındaki nokta, Nokta-i Rahmaniyye olup, ahadiyet-i Zatın sırrını, kühü zatın sırrını ve hüviyet gaybını temsil etmektedir. Zat noktasında denmektedir. Her mevcudda "vahdet nurunun" zuhuru bu noktadandır. Nefesi Rahmani ile "genel vücut-i nuri tecellisi" ile nokta "Nokta-i Nuraniyye" adını alır. Hz. Ali'nin **"İlim bir noktadır"** buyurmasıyla bu noktanın "ilim noktası" olup, tüm tafsil bu noktadan zuhuru gerçekleşir. Noktanın, nefes-i rahmani ile ilk zuhuru Elif harfidir. Elif de tüm harflerin kaynağıdır. Ana kaynak "Nokta" olup, Hz. Ali'nin buyurduğu gibi, **"Dört kitabın özeti Kur'andadır. Kur'anın özeti Fatiha'da, Fatiha'nın özeti Besmelede, Bismelenin özeti "Bâ" harfinde, onunda özeti altındaki noktadadır. O noktada benim"** buyurmuştur.

Nokta-i Nuraniyye, Nokta-i Rahmaniyyenin aynasıdır. İlim noktasıdır. Bu gerçeği Peygamber Efendimiz (sav) **"Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır"** hadisiyle belirtmiştir. **"Ali ile Ben bir nuruz"** hadisiyle de Nokta'nın aslı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle **"Benim mucizem Kur'andır"** buyurarak, Ahadiyet-i Zatın ilk taayyününün Nefs-i Muhammedi olduğu ve tüm taayyünlerin Kur'an ile vasıflı olduğunu belirterek ilmin şehri olduğunu belirtmiş olmaktadır. Tüm Kur'anı bünyesinde cem etmiştir. Hakikati insaniye noktasında denir. İlk taayyün olması itibariyle tüm mevcutları bünyesinde bulundurur. Diğer mevcudlar ise özelliklerine göre Kur'andan harfler, kelimeler, ayetler, sureler olmaktadır. Yani alemler fiili Kur'an, temsili Kur'an ve tafsili Kur'an olup, ilk taayyün olan Nefsi Muhammedinin cüzleridir. Bu nedenle Hz. Resul (sav) **"Ben Allah'ın nurundanım, müminlerde benim nurumdandır"** buyurmuşlardır. Nefsi Muhammedi Kur'anın sırrını taşıdığından alemlerdeki hakikatte Hakikati Muhammedidir. Noktanın yeryüzündeki temsili Kabe'dir. Noktanın insandaki hakikati kalpteki nokta-i süveydadır. Gönül Kabesini temsil eder.

Bâ'nın altındaki Nokta-i Nuraniyye, Nur-u Muhammediyi, ruh-u Muhammediyi, nefsi-i Muhammediyi, Hakikati Muhammediyi, akl-ı Muhammediyi ifade etmekte, ilk taayyünü oluşturmaktadır. Ruh, nefis, akıl, nur aynı Hakikatin farklı itibarlarıdır. Bu nedenle Peygamber Efendimiz (sav): **"Allah önce benim aklımı ve nefsimi halketti"; "Allah önce benim nurumu ve ruhumu halketti"** buyurmuşlardır.

Nur-u Muhammedi noktası, ilahi hüviyetin aynası olup, evveli, ahiri, zahiri, batını bünyesinde potansiyel, bilkuve bulundurmaktadır. Tüm zuhurlar ve varoluşlar bu noktadan açığa çıkmışlar, alemleri oluşturmuşlardır. Bunu belirten hadisinde Peygamber Efendimiz (sav): **"Allah benim nurumu halketti, her şeyide benim nurumdan halketti"** buyurmuşlardır. Bu nedenle "ilmin şehri" olmuştur. Tüm taayyünlerin kaynağıdır ve özüdür. İnsanda da bu nokta gönülde olup, nokta-i süveyda olarak adlandırılır. Gönül Kabesi denilen hakikat bu noktadır. Bu noktada Hakkın tecelli mahallidir. Nefs-i natıka bu noktayı teşkil eder. Bu nur noktası, günahlarla karartılıp cehaletle var olursa en şerli yer olur. Ancak nefsi natıka aslı olan nura ulaşır, ilim ve techiz olursa bütün hayırların kaynağı olur. Ahadiyet-i Zat (amâ) mertebesinin tecelli mahalli olur ki, Zati tecellinin ulaştığı mahal olur. Gönüldeki bu nokta-i süveydadan, siyah nur içine doğan nurun müşahede edildiği ehline malumdur. Ahadiyeti Zatın mertebesinden bu nur, insan-ı hakikatin aslıdır. Nuru Muhammediden gönül kabesine bir yansımadır. Bâ'nın altındaki noktanın gönüldeki zuhurudur. İnsanı kur'anı natık yapmada bu hakikattir. Zira Bâ'nın altındaki Kur'anın özü ve özetidir. İnsan

bu hakikat ile Kuran ile ikiz kardeş olmuştur. Bu hakikate işaret eden Peygamber Efendimiz (sav) **"Kur'an ve insan ikiz kardeştir"** buyurmuştur. Gönülde zuhura çıkan bu nur, zahirde kişinin alnından da (iki kaş arası) zuhura çıkarkı, nefsi natıkanın nurunun alemlere yayılmasıdır. Tüm peygamberler alınlarında bu nuru yansıtmışlardır. Bu nuru Nur-u Muhammedî'den almışlardır. Varisleride bu nuru taşırkı, alemlere feyz bu nur ile Peygamber Efendimizden, Nuru Muhammedî'den yansır. Nabız gibi atan bu nur vasıtasıyla ve Hakikat-i Muhammedî ile Kur'an ile Allah uluhiyetini insan-ı kamil kanalıyla alemlerde hükmünü yürütür.

Allah kalplere celal ve cemal tecellisi yapar. Vahdet hakikatinde celal ve cemal; Zat'ın ayındır ve bir nurun tecellisidir. Bütün varlıklar dahi taayyünat suretleriyle renk ve imkaniyet ile o "vahid nur" un zahir olan tecellisidir. Varlıklar, vücudları Hakk ileler. Gerçekte varlıkları yoktur. Asla O'ndan başka vücut yoktur. Yalnızca perdesiz, örtüsüz Hakk'ın cemalidir. İki cihanda Allah'tan başkası yoktur. Baktığın ve gördüğün her şey Hakk'tan başka bir şey değildir. Ancak mertebelere riayet şarttır.

Ne zamanki ahadiyet nuru kahr yönünden tecelli kılıp **"Küllü men aleyha fan" (yeryüzündekilerin hepsi fanidir)** (Rahman/26) sırrı zahir olsa buna "celal" derler.

Eğer o nur-u mutlak **"külli şeyin hâlikun illa vechehu" (Allah'ın vechinden başka her şey helaktedir)** (Kasas/88) latif yüzünden cemal arzedip **"Feeynema tuvellu fesemme vechullah" (nereye dönerseniz Allah'ın vechi (zati) ordadır)** (Bakara/115) sırrı tecelli kılrsa buna "cemal" derler. Ve müşahede ile idrak edilir ki, bütün yüzler vech-i uluhiyettir. Her mertebede bir yüz göstermektedir. Ve Hz. Resul (sav) gibi **"Rabbımı Rabbımla bildim"** diyebilir.

Eğer bütün izafetler, ilgiler, bağıntılar kesilip anlaşılmaz ve akıl ermez ve münezze olarak tecelli kılrsa **"Leyse kemislihi şey'ün" (Şura/11) (O'nun benzeri gibi bir şey yoktur)** sırrı açılrsa buna "Zat" denir.

Bundan sonra Hazreti Resulün (sav) pak ruhu, nefsi tecelli eder ki, ahadiyet zatının ayınıdır. Zat tecellisi O'nun mübarek nefsinden, ruhundan erişir.

Zat, Hakk Teala'nın uluhiyetinden, hüviyetinden ve ruhaniyetinden, Zati Nefsinden ibarettir; eşi ve benzeri yoktur. Sonu olmamakla tanınmış ve sonsuzlukla vasıflandırılmıştır. Başlangıcı olmayan evveldir, sonu olmayan ahirdir; Zahirdir ayansız, Batındır nihansız. **"Hüvel evveli vel ahiri vezzahirü vel batın ve hüve külli şeyin alim"** (Hadid/3). Bütün her şeyi kuşatmıştır. Zat tecellisinin alametleri şudur ki, bütün renkler ve nakışlar götürülür, zaman ve mekan kalkar, salike miraç hasıl olur. Miracın hakikati Zati idraktır. Manevi yükselmeden, uruçtan ibarettir. Nefsi hakikatinin Zati Nefste fani ve O'nunla baki olduğunu idraktır. Bu alemde zaman ve mekandan eser ve nişan görünmez. Salik kendini O'nunla var bilir. Varlığı O'ndandır, O'nunladır, O'dur.

Hakk Zatının nuru; yeri, zamanı ve belirtisi olmaksızın ortaya çıkar ki buna tecelli-i berki adı verilir. O anda alemler, zaman, mekan bütün sıfatlar ve isimler "tek nokta" da toplanır, dürülür. O "noktanın" açılmasıyla tekrar mekan zaman, sıfatlar ve isimler mevcut olur. Zat tecellisi her şeyi bir "nokta" da, bir "an" da toplar. O da Zat tecellisinin sırrıdır. Bu noktada ve anda sen, alemlerin ve zamanın ayını olursun. Burada sonsuz bir gidiş başlar. Bütün perdeler kalkar. Münezze olarak Hakk ortaya çıkar. Tek bir söz kalır. **"Kühü Zatinı idrak edemedik"**. Kendini yine kendisi görür. Burada ne mekan kalır, ne zaman, ne levh, ne kalem, ne cennet, ne cehennem kalır. Hepsini o nişansız ve kuşatıcı nur yok eder. Bir tek "nefesi rahman tecellisi" kalır. O da sahibinindir. Zat-i Uluhiyet bununla zuhura çıkar. Bütün taayyün ve menziller geçilir. Burada seyr-i fillah (Allah'tan gidiş) ve seyri maallah (Allah'la gidiş) söz konusudur. Eğer halka dönülürse "anillah billah" yeri olur ki Allah'la Allah'ta halka seyr'dir.

Bunlar gönül aleminde miracı tamamlayanlardır. Gönülünü "hüviyet" ünsü kaplamış, Hakk Teala'nın sevk ve muhabbetinin deryasında yüzmektedirler. Teveccüh aleminde her gece ona "kadir" ve her gün ona "bayram" her yer ona "Tur dağı" olmuştur. Bu makam haktan söz söylemek güçtür; tadan-yaşayan bilir.

Nefs-i natıkası ilahi hüviyetle dirilir. Nefsini de O bilir. Zira Maide Suresi 116. Ayette **"Ey İsa, insanlara beni ananı iki Tanrı bilin diye sen mi söyledin"** diyerek "Ente kulte" Sen mi söyledin sözüyle kelamı kula nispet etti. Yani kul mütekellimdir. İsa (as) **"Ta'lemu mafi nefsi"** dedi. Yani benim nefsim Senin hüviyetindir ve sen onu bilirsin. Benim hüviyetim sensin, Senin hüviyetinden gayrı değildir. İsa'nın mazharında onun lisanı Hakk'ın lisanıdır. Konuşan Hakk olduğu halde "Fa'lemu" sözüyle cem makamından hitap eder. Mütekellim kendi nefsinde olan şeyi bilir. Tıpkı **"Fa'lem ennehu lâ ilahe illallah", "Muhakkak bilki Allah'dan başka ilah yoktur"** (Muhammed/19) ayetinde olduğu gibi. Hz. İsa (as), **"sen benim nefsimdekini bilirsin, ben Senin Zati Nefsindeki bilmem"** demiştir. **"Şehidallahu ennehu lâ ilahe illa hu" (Ali-İmran/18), "Allah ilahi hüviyetiyle şahiddir ki, hüviyetinden başka ilah yoktur"** ayetiyle de Allah hüviyet gaybı ile şahadet alemindeki tüm izafi hüviyetleri bilmektedir. **"Hüve külli şeyin alim"** (Hadid/3) **"İlahi hüviyetiyle her şeyi bilicidir"** diyerek bu gerçeği ifade etmektedir.

Bir kimse "Hakkın Vücudu başka alemin vücudu başkadır" demiş olsa, alemin vücudunu Hakk'ın vücuduna ortak kılması olur. Bu ise bütün vecihleri toplamış olup BİR olan hakikatten ibaret olan hüviyet ve uluhiyete yani ilahlık

mertebesine karşı zulümdür. **"Şirk en büyük zulumdur"** (Lokman/13) ayetinin batını hakikati budur. Latifin en latifi olan Hakk'ın Zatı, kendi vücudunu kesifleştirerek isimlerine izafi vücutlar veriş ve alem dediğimiz muhtelif suretlerin tamamının bundan ibaret olmakla Hakkın "ayn" buluşu yönüyle izafi vücut alemini, Hakk'ın Hakiki Vücudu karşısında ispat edip, O'na şirk koşan kimse, ancak Hakk'ın "ayn"ının O'na ortak kılmış olur. Bu ise son derece cehalettir. Eğer o kimse, bir hüviyet olan uluhiyet mertebesi ile, ilahi hüviyetin tenezzül ve taayyün mertebeleri arasındaki münasebeti bilmiş olsaydı, böyle yapmazdı. Zira uluhiyet mertebesi bütün isimleri toplamış olan bir hüviyet ve hakikattir. Çokluk isimlerin suretlerinden ibarettir. Her isim kendi hakikati üzere zuhura çıkmaktadır. İlahi hüviyetten oluş bunları uluhiyet mertebesinde birler. Allah kendi isimleri üzerinde tasarruf sahibidir. Bu nedenle **"Mülk Vahid ve Kahhar olan Allah'ındır"**. İsimlerin görünme yerlerinden ibaret olan alem suretlerinden her birinin kendine ait-bağımsız bir vücudu yoktur. Allah'ın Zatiyla kaim olup, Hakkın Vücudu ile varlık rahmetindedirler. Bu nedenle ne zahirde, ne de hakikatte vücuda uluhiyyette ortak yoktur.

"İster Allah diye çağırın ister Rahman diye çağırın" (İsra/110) bu hakikatin ruhudur. "Allah" ve "Rahman" ismi arasındaki ortaklık ise, onlardan her birisinin Zata delili oluşundan dolayı hakiki bir iştir. **"Hüvellahüllezi la ilahe illa hu"** (Haşr/22) ayeti Allah'ın ilahi hüviyeti ile uluhiyetini her isimde, her mertebede ve taayyünde ilan ettiğini beyan eder. Bu hakikati bünyesinde yakın olarak idrak eden "abduhu" mazharı olan kul, Hz. Ali (kv)'nin **"Görmediğim Allah'a ibadet etmem"** lafzını müşahedeli olarak yaşar. Bu lafzın tecellisi ile de Vahdet-i Vücut ilmiyle Vahdet-i Şühud eder. Alemlerde Allah'ın uluhiyetinden başka bir şey görmez. Tek hüviyette Allah isminin zuhurlarının, tecellilerinin zevkine varır.

Kelime-i tevhidin lâ'sındaki **(elif ile lâm)** in İlâhi beraberliği eliften lâ'm'a olarak zuhura başlamakta, bütün mertebelerde, o mertebelerin hakikatine bürünerek hayat sahnesine çıkmakta ve yine en sonun da aynı **(elif) (lâm), (lâm) (elif)** olarak **(lâm)** dan **(elif)** e doğru kendi aslına ulaşmaktadır. **(elif)(lâm)** da ki; kimlikler bellidir, fakat **(lâm) (elif)** te ki; kimlikler belli değildir, bulunduğu mertebeye göre bazen, **(elif), (lâm)**, olur. Bazen da; **(lâm), (elif)**, olur, şöyle ki; lâ'm elifin yukarıdan sağ ucundan aşağı doğru inersek orası**(elif)** oradan yukarıya doğru çıktığımız yer ise, **(lâm)** olur. O zaman, **(elif-lâm)** şeklinde okunur. Eğer sol üst uçtan aşağı doğru inersek o zaman orası **(lâm)** olur. Oradan tekrar yukarıya doğru çıktığımızda da, orası **(elif)** olur ki; böylece **(lâm-elif)** diye okunur. Böylece: **(lâm-elif)** hem **(elif-lâm)** hem de **(lâm-elif)** tir. Bu yüzden bütün tecelli-i ilâhiye, ister tenzil-iniş yönüyle, ister uruc-yükseliş yönüyle olsun hepsine câmidir. Bu bir hakikat-i İlâhiyye ve **(elif ile lâm)** in sarmaş dolaş ezeli hubbiyyet-muhabbet-i bitmez tükenmez aşk-ı ilâhisidir ki; her zerre de, o zerrenin mertebesinden raksıdır. Bazen, **(lâm,) (elif)e** ayna olur, bazen, **(elif) (lâm)a** ayna olur. **(LÂ İLÂHE İLLELLAH)** Bilindiği gibi **(KELİME-İ TEVHİD)**'in ilk harfi bu **(lâ) (lâm-elif)** tir ve tek harf olarak az uzatılarak **(lâ)** diye okunur aslı ise **(lâm ve elif)** tir, **(lââ)** diye **elif** uzatma işareti olarak okunduğunda, nehiy etme yok etme kaldırma mânâsındır. Aslında **(lâm-elif)** in varlığında kaldırılacak bir şey yoktur ve yerli yerindedir. Bizler hayal ve vehmimizde aslı olmayan bazı varlıklar icad ettiğimizden ve bu varlıklara birer hayalî vücut verdiğimizden, **(lâm-elif)** in hakikatini perdeleyip onu **(lâ)** yokluk zannediyoruz ve çalışmalarımıza bu anlayışla başlıyoruz ki; seyr-i sülûk'un sonlarına doğru **Allah** (c.c.) lâfzının **(elif) (lâm)** ına ulaştığımızda idrak ediyoruz ki; baştaki **(lâ)** aslında **(lâm-elif)** imiş ve bütün İlâhi hakikatler yukarıda belirtildiği gibi şeksiz şüphesiz zaten onun bünyesinde mevcut imiş. **Kelime-i Tevhid**'te **(lâ)** yok **(lâm-elif)** varmış **(lâ)** ise bizim **heva** ve **heves**'imiz, ve tevhid-i hakiki'den cehlimiz imiş. Aslında; **(lâ)** olan, yok olan, bizmişiz, bizim hevamız imiş. Kelime-i tevhid-in nehiy bölümü dahi ispat imiş, İki yönü de **ispat, ispat** imiş, nehiy ve ispat değilmiş. Daha daha aslında ispatlanacak da, bir şey yok imiş çünkü ispatlama **ikilik gerektirir**, iki **yok**'ki ispatlama gereksin. **(lâm-elif)** te ki; zâhiren **(lâ)** nehiy yokluk ifadesi, Bâtınî mânâ da **(lâm) (elif)** in içinde yani birlikte olduğu **(lâm)** yani Ulûhiyyet mertebesinin henüz zuhura çıkmadığı hali ve sadece **(elif) Ahadiyyet** mertebesi vardır, demektir. **(lâm)- (elif)** in sadece zuhur ve görüntü mahallidir. Nehiy edilen budur, aksi halde âlem de hakk'ın vücudundan başka bir vücut varmış, olur ki; bu da muhal-olmayacak bir iştir. İşte bu son (nüzül) bağlantıyı **"lâ"** ile yani **"lâm elif"** ile yaptı. Bu "lâm elif", öyle bir "lâm elif"tir ki zahir ve batın bütün e'fal alemini kucaklamış oradan da arşı azime kollarını uzatmıştır. bir Hadis-i Şerifte "lâ ilâhe illâ allah", "benin kelamımdır", "işte ben oyum" buyuran Allah-u Teala Hazretlerinin en açık, en geniş, en öz olarak kendini izah ve ifşa ettiği "zat-i kelam"dır. Tüm tevhid zikirlerindeki (lâ) da aynı hükümleri taşımaktadır. Yani Ahadiyeti, uluhiyeti ve risaleti ile Ancak Allah mevcuttur.

Kelime-i Tevhid, Yüce zatın kendi kendini, kendinde kendine izahıdır.

Kelime-i Tevhid, Ahadiyyetin kendini toplu olarak bütün mertebeleri ile izahıdır.

Kelime-i Tevhid, Ahadiyyet ve abdiyyet mertebelerinin izahıdır.

Kelime-i Tevhid, Zat, sıfat, esma ve e'fal mertebelerinin izahıdır.

Kelime-i Tevhid, Şeriat, tarikat, hakikat, marifet mertebelerinin de izahıdır.

"fa'lem ennehu lâ ilâhe illallahü vestagfir lizenbike ve limü'miniyne vel müminati" mealen,

"Ey muhammed bilki Allahtan başka ilah yoktur. Kendinin, inanmış erkek ve kadınların bağışlanmasını dile"

Kur'anı Kerim Kehf 18/110 ayetinde,

"kul innema ene beşerün misliküm yüha ileyye ennema ilahüküm ilahün vahidün"

mealeni,

"de ki ben de ancak sizin gibi bir insanım yalnız bana ilahınızın tekbir ilah olduğu vahyediliyor" (lâ ilâhe illâ allah)

"lâ ilâhe illâ allah" yüzü, hüviyeti, "muhammedürresulüllah" yüzü ise, inniyetidir. Burası "Zat-ı Mutlak" yeridir.

Peygamber Efendimiz (sav) bu hususta **"Bir nur gördüm"** buyurarak Hakkı tenzih mertebesinde, taayyün ve hüviyeti "nur" olarak idrak edilebileceğini belirtmiştir. Bu ise **"Allahu nurus semavati vel ardi"** (Nur/35) ayetidir. **"O'nu nasıl göreyim"** buyurarakta hüviyet gaybının müşahede edilemeyeceğini belirtmiştir. Bu da **"O'nun misli (benzeri) yoktur"** (Şura/11) ayetinin karşılığıdır. Hüviyetin batını sırrının sırrıdır. **O'nu genç delikanlı suretinde gördüm"** buyurarakta teşbih mertebesinde, alemlerin özünün ve sırrının "insan" olarak müşahede edileceğine işaret etmiştir. Bu idrakle tek hüviyette Allah ismi camisi altında birleşmiş olan her mevcudun ilahi isimler itibariyle müşahede eder. Uluhiyetini hüviyetiyle idrak eder. Kesretin aynı vahdet, vahdetin aynı kesret olduğu "Muhammedi Sühud" ile alemleri seyrederek.

Allah Teala **"Rahmetim her şeyi kaplamıştır"** buyurmuştur. Halbuki Hakkın gazabında bir şeydir. Rahmeti ilahiyye gazab üzerinede hakimdir. Çünkü gazabın tasarrufuda rahmetin hükmü iledir. Eğer ilahi rahmet dilerse, gazabı tutar, sevk etmez; dilerse sevk eder. Bunun için besmelede esma-i kahireyeden zahir bir şey yoktur. Bu nedenle **"Besmele ile başlayan her şey hayırla sonuçlanır"** buyurulmuştur. Besmele Allah, Rahman, Rahimdir. Besmelede mevcut olan sırf rahmet, mağfiret, afv vb. şeylerdir. Bismillahirrahmanirrahim rahmeti zuhura çıkarmaktadır. Besmelede Allah isminde batın olan ilahi rahmet, Rahman ve Rahim isimleride zahir olan rahmeti kapsar. Kahır ile ilgili şeyler besmelede batındadır. Dilerse tutar, dilerse sevkeder.

Nefsiyle **"lâ ilahe illallah"** diyen kişi, Hakkın kendisine olan tecellisinden bunu söyleyendir. Bu tecelliyle o, varlığını başkasından kazandığını görür. İlahi Zâtı anlar ve "tevhidi zata" ulaşan muhakkik olur.

Nefsinin niteliğiyle **"lâ ilahe illallah"** diyen ise, bilgisiyle Hakkı birleyendir. Çünkü onun niteliği, Allah'ı birlemeyi ve Mutlak Birliğini bilmektir. Birincisi müşahededeki idrak ettiğini söyler, ikincisi ise Vücut'dan dolayı bunu söyler. Vücut ise bazen müşahedeye dayanır, bazen dayanmaz. Rabbiyle **"lâ ilahe illallah"** diyen, Hakkın Vücudunun aynısı olduğunu gören kimsedir. Mevcutların varlık ile nitelenmesi ise, Hakkın Zâtı Nefsi nedeniyle onların dış varlıklarıyla (zahir) zuhur etmesi demektir. Mevcutları O'nun vücuduyla kaim görür ve Rabbiyle **"lâ ilahe illallah"** der.

Rabbinin niteliğiyle **"lâ ilahe illallah"** diyen Hakkın Mutlak Birliği ve Zâtı bakımından "Allah" ve "Rab" diye isimlendirilen ve O'nun izafet kabul etmediğini idrak eden kişidir. Allah için meluh, Rab için merhub gerektiğini anlar, mevcutların varlığı için Hakkın Vücuduna bağlı olduğunu anlar. Ancak Mutlak Zâtı için (Ahadiyet) **"lâ ilahe illallah"** ifadesinin Zâtı için gerekmediğini anlar. Merhubun (kulun) Rabbi nitelediği özellikle **"lâ ilahe illallah"** olduğunu anlar. Bu ise **"Nefsini bilen Rabbini bilir"** ifadesinin açıklımıdır.

Nefsimiz O'nun Vücuduna bağlı iken, O'nu bilmek nefsimizi bilmeye bağlıdır.

Bu özellikle tahakkuk eden ise alemlerde tecelli edenin ahadiyeti, uluhuyeti, risaleti ile TEK ZAT ve TEK VÜCUD olduğunu idrak eder. Alemleri uluhiyetine bağlayarak **"lâ ilahe illallah"** der. O'ndan, isim ve sıfatlarından başka bir şey müşahede etmez. Bu lafzın risaletide kapsamı nedeniyle Hz. Resul (sav) **"Ben insanlarla lâ ilahe illallah diyene kadar savaşmakla emrolundum"** buyurdu. Bu ifadeye "Muhammeden Resulullah'ı" katmadı. Zira bu tevhidin içinde olup, bu lafzı tekrar söylemek gerekmedi. Zira uluhiyet hakikati bu hakikati kendi içinde cem etmiştir.

"lâ ilahe illallah" Mutlak Hakiki Vücudun ispatı, "Muhammeden resulullah" Tek Vücudun aynası ve tecelli ile aynısı izafi vücudun ispatıdır. Tek ve Bir Vücudun taayyün, mertebe ve düzeylerinin açıklımıdır. Taayyün ile mertebelerde ve mevcut düzeylerinde açığa çıkışını ifade eder. Oda Kur'an ve İnsan-ı Kamil Hz. Muhammed (sav)'dır. Hz. Resul (sav) **"Benim mucizem Kur'andır"** buyurarak bu hakikati ifade etmişlerdir. İlahi hüviyetiyle, hakikatiyle her an, her yerde "tecelliyat-ı ilahiyye" ile zuhurda olduklarını açıklamışlardır. Bu tecelliyat-ı ilahiyye; tecelli-i zat, tecelli-i sıfat, tecelli-i esma ve tecelli-i efal mertebelerini taşır. Zahir ile Batını, evvel ile ahiri birleştiren camii ilahi hüviyet olduğunu belirtmişlerdir. O, Kur'anla, Şeriat-ı Muhammedi ile taayyün etmiş mevcudlara emir ve yasakları buyurmuş ve uyulmasını emretmiştir. Bu nedenle Kur'an ve Şeriat-ı Muhammediyeye uymamak nefse zulümdür. Nefsine

zulmeden ise bu hakikatlere ulaşamaz. Zira **"nefsini bilen Rabbini bilir"** buyurulmuştur. Şeriat-ı Muhammedi, kul mertebesinin hüviyet gaybını idrak edip, zatına ubudeti ve irfanı amaçlamaktadır. Her mertebesinde bu şekilde böyle bir hükmü vardır.

Tasavvufta irfan yolcusu, Allah'ın hüviyeti ve benliği ile alemlerde her zerrede Zatiyla kaim ve batın, Vücuduyla mevcut, sıfatlarıyla muhit ve tecelli, kudretiyle fail, fiiliyle zahir, eserleriyle meşhud, batını ile sır olduğunu hakikati ve marifetine ulaşmış olur. Hayatını bu yüksek idrakle, bu Vahdet ilmi ve müşahadesiyle sürdürür. Her şeye değerini hikmetle, Kur'an ve Sünneti Muhammedi ölçüleriyle yerli yerince, Hakça vererek yaşamını adalet üzere sürdürür. Bu yaşam ise gerçek manasıyla şeriat-tarikat-hakikat-marifet mertebelerini bünyesinde bulunduran şeriat-ı Muhammedi üzere olan bir yaşamdır. Vahdetin aynı kesret, kesretin aynı vahdet olduğu ilmi ve hali "Muhammedi Şühud" mertebesi ile hayata bakıp, yaşamaktır. Ahadiyetül-cem, Ahadiyetül-ayn mertebesinde bakışla, ahadiyetül kesreti yaşamaktır ki "ihlas suresini" hayatın içine sokmaktır. İhlas ise Allah'ın Zati sıfatlarını kapsayan suredir. Allah'ın Zati sıfatları ise "nefsi natıka" nın sıfatlarıdır. Yani nefsi natıka, Kur'anı natık vasfına bürünmüş olarak hayata Kur'anla devam eden bir özelliğe, yani aslına dönmüş olmaktadır. Bu ise "bekabillah" olup "Allah ile baki" olarak yaşamaktır.

Baştaki idrak ve zikirlerle birlikte **"lâ ilahe illallah"** ve **"lâ ilahe illa hu"** zikrini yapan kişi Hakkı tevhid etmiş olur. **"Tevhid izafetleri kaldırmaktır"** diye tanımlanmıştır. Ayrıca Cüneyd-i Bağdadi Hz. (ks) leri tevhidi şöyle ifade etmiştir: **"O'nda eşkal eriyerek yerine ilim girer ve her haliyle Allah mevcut olur"**. Allah isminin zuhur mahalli, en mükemmel insan-ı kamil Hz. Muhammed (sav) dir. Her ikisini birleştiren tek vücudu tüm taayyünleri ile birlikte tevhid ederek **"lâ ilahe illallah muhammeden Resulullah"** der ve tek Vücutta hiçbir şeyi hariç bırakmayarak Hakkı tevhid etmiş olur.

Bu mertebenin kemali "fena-i zat" tır, zatların Allah'ın zatında fani olmasıdır. Her bir zatın ancak Hakk'la baki olduğunun idrakine varılmasıdır. Kendi zatının ve alemdeki bütün zatların, aslında Allah'ın zatından başka bir şey olmadığını idrak edip yaşamasıdır.

Böylece izafi varlığını, zatını kaybetmiş, Hakka teslim etmiş, onun yerine Hakkani varlığını, zatını bulmuş "Hakla baki" bakabillah olmuştur. Artık bu kimseler ölmezler. Çünkü ölmeden evvel ölüp, daha bu dünyada iken ilahi hüviyetle Hakk ile Hakk'ta dirilmişlerdir.

İşte ihlası şerifi ancak bu kimseler gerçek manası ile okuyabilirler ve yaşarlar.

"Kelime-i tevhid" dahi en geniş hali ile bu mertebede tam ifadesi bulur.

Kur'anı her mertebeden okuyabilirler. Kur'anı Kerimi okurken hangi ayetin, hangi alemi, hangi mertebeyi anlattığını idrak etmemiz bize çok şey kazandıracaktır. Gerçek Kur'an okumak yukarıda bahsedilen mertebeleri idrak ettikten sonra ancak mümkün olur. Beşeriyet ve benlik kalıpları içinde "nefsini ve Rabbini bilmeden" Kur'anı Kerimi okumak ne yazıkki onu sadece efal yani fil ve madde kalıpları içinde çok sınırlı bir mana ile anlatmaktan öteye geçmez.

Allah, bütün müminleri gerçek Kur'an okuyanlardan eylesin. Amin.

Bu engin idrak ve müşahade içerisinde hoş bir hal ile hayatlarına devam ederler. Bunlar için korku ve hüzn yoktur, bahtiyar kimselerdir.

Tenzih, teşbih ve tevhid bu mertebede en kemalli halini alır. Tenzih ve tesbihi birleştirip Tevhid edip Vahdete ermiştir.

Vahdet hükmü ile de insanlığın Allah bilincinde "Marifetullah" en üst mertebeye ulaşmasını sağlayan, nihayet "Habibullah" lakabını alan himmeti yüce kişide, Hz. Muhammed'dir (sav)

Bu mertebenin yolu ancak onun ümmetine ve ona iman edip inananlara açılmıştır. Başka hiçbir şekilde bu mertebeye ulaşmasının imkanı yoktur.

Bu mertebeye, menzile "alemi ervah'da" kulaklarına "ezan-ı Muhammedi" okunan "ezeli istidad" sahipleri ulaşabilirler. Çok gayret ve fedakarlık gerekmektedir. Çünkü gerçek ve ilahi hüviyetlerine ulaşma mertebesidir.

Burada Bir'den başka yoktur hak vücud,
İşte bu vahdet olur asıl şühûd..
Bu şühûda başka mânâ verme sen!
Küfr olur, ilhad olur ey nur beden.
Baş gözüyle olmaz asla bu şühûd,

İNSAN-I KAMİL

ZİKİRİ:	ALLAH
ALEMİ:	Tüm alemlerde gereği gibi hareket (tecelliye hakkıyla riayet etmek)
Kelime-i Tevhid:	Lâ ilahe illallah muhammeden resulullah
Kelime-i Şehadet:	Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resuluhu
Özel Tevhid Zikri:	Lâ ilahe illallahu vahdehu la şerike leh lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir.
Özel Tevhid Zikri:	HU HU ALLAH HU
İDRAK AYETİ:	"ve ma erselnake illâ rahmetenlil âlemin (Enbiya/107)
Meal:	"Seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik"
İDRAK AYETİ:	"Kul innemâ yuhâ ileyye ennemâ ilahüküm ilahün vahid fehel entüm müslimün" (Enbiya/108)

Meal: **"De ki: Bana, sadece sizin ilahınızın yalnızca tek bir ilah olduğu vahiy edilmektedir. Hala boyun eğip teslim olmuyor musunuz?"**

İDRAK AYETİ: **"Ve ma remeyte iz remeyte ve lakinnallahe rema" (Enfal/17)**

Meal: **"Attığın zaman sen atmadın ancak Allah attı"**

İDRAK HADİSİ: **"Men reani fekad reel Hakk"**

Meal: **"Beni gören ancak Hakk'ı görmüş olur"**

İDRAK AYETİ: **"Lekad câeküm rasulün min enfüsiküm azizün aleyhi mâ anittüm harisün aleyküm bilmümine rafun rahiyem" (Tevbe/128)**

Meal: **"Yemin olsunki size nefsinizden aziz bir resul geldi, sizin sıkılmanız onun zoruna gider, size çok düşkündür. Müminlere karşı çok şefkatli çok merhametlidir"**

YAŞANTISI: Daha evvel Hakk'ta ve Hakk'la baki "bakabillah" hükmüyle yaşayan salike, bu mertebede yeni bir elbise giydirilip, tekrar beşeriyet alemine gönderilir.

Bu makamda Hz. Ali (kv): **"esseyrû anillahi huve's seyru bir rucu'î fi makami el farki vel cem'î littekmil vel irşad"** buyurulmuştur. Yani seyri anillah (Allah'tan seyr) ahadiyet makamından vahidiyet makamına, irşad ve süluku tekmil için cem makamından fark makamına manen nüzul etmektir.

Dışı Şeriat-ı ve Sünneti Muhammedi-i, içi Hakikat-i Muhammedi ile bezenmiş olduğu halde halka çok yumuşak ve müşfik bir şekilde yaklaşır bu özelliklerle davranmaktadır.

İstidat ve kabiliyetleri olanları ellerinden tutup daha evvelce kendi geçtiği yolları takip ederek Hakk'ın huzuruna çıkarıp Miraç ettirmeye çalışır. Son derece geniş ihatası olan, tüm taayyün mertebelerini bünyesinde bulunduran bir mertebedir. Buradan sonra kişi kemal ehli olup, başkasına ihtiyacı kalmaz. Sözleri genellikle ilhamdır. İstidadi nispetinde son nefesine kadar mertebesini geliştirebilir. Bu mertebenin sonu yoktur.

En baştan başlayıp nefs-i emareden yola çıkan salik, nihayet epey uzun çalışma ve gayretlerden sonra Hakk'ın izni ve yol göstericisinin himmetiyle eğer bu mertebeye ulaşabilirse çok değerli bir iş yapmış olur, bu değeri madde aleminin maddi kıymetleri ile ölçmek imkansızdır.

"Çık aradan kalsın yaradan" sözleriyle belirtilmek istenen, izafi varlığının yukarıda gösterilen yollardan geçerek, ilahi hüviyete kavuşması neticesinde, zaten Hakk'ın olan varlığını, gerçek hali ile idrak edip bütün varlığında O'nun hareket ettiğini, O'nunla kendinden başka bir şey olmadığını anlayıp bu Hakkani hüviyeti, vasfı ile tekrar kesret alemine dönen kişi, deryaya ulaşan suyun, buhar haline gelip, bulut olup, tekrar yağmur haline gelmesine benzer.

O yağmur tanesi sağda solda kalmış yağmur damlaları ile birlikte bir dere oluşturur, dere nehre, nehir tekrar denize ulaşır. Bu böylece devam eder gider. Kim ki bu dönüşümü idrak eder, alemin sırrını çözmüş demektir.

İlahi hüviyet ve vasıflarla Zat aleminden beşeriyet alemine dönen ilk yüce insan "İnsan-ı Kamil" Muhammed Aleyhisselamdır. Alemelerde onun özel mertebesine ulaşmanın kimse için yolu yoktur. O'ndan veraset alan İnsan-ı kamillerden sonra bu mertebeye ulaşan kimseler ise Kamil İnsan'lardır.

İşte halk içinde bunları tanımak pek mümkün olmaz. Çünkü bütün vasıflarla birlikte olduklarından, belirli vasıfları yoktur. Bu kişileri ancak irfan yoluyla anlamak mümkün olur. Bu kişileri ancak irfan yoluyla anlamak mümkün olur. Kim ki bunları bulur ve uyar işte onlar, azim ve gayret ile zaman içerisinde o kervanda yol alarak menzillerine ulaşabilirler.

Bu mertebenin özelliği "Cem ül Cem" yani toplamların toplamıdır. Varlığında "efal" alemi, "esma"alemi, "sıfat" alemi ve "zat" alemi cem edilmiştir.

Dışı her ne kadar beşeri sureti görüntüsünde ise de; içi tamamen Hakk'ın tüm mertebelerini ihata etmiş bilinmez bir sır deryasıdır.

Hakk onda her mertebeden gerektiği gibi zuhur eder. O da her tecelliye hakkını vermiş olur. O, alemde Hakk'tan başka hiçbir şey müşahede edemez. Her müşahede ettiğinin ilahi hüviyetin kendi mertebesinden Allah ismi camisi ile isim ve sıfatlarının oluşturduğu izafi hüviyetlerden ve tümünün ilahi hüviyeti temsil ettiğinin idrakindedir.

Beyazıd-ı Bestaminin dediği "**kırk sene varki halk beni kendileriyle ünsiyet eder zannediyor, halbuki ben Hakk ile ünsiyetteyim**" sözü ve yaşantısı bu mertebenin halini pek güzel anlatır.

Bu mertebenin ehli "**nasa akılları düzeyinde hitap ediniz**" hadisi şerifinin hükmü ile, karşısına gelen kimse hangi akıl düzeyinde ise onun mertebesini bilir ve o kişiyi o mertebeden hitap eder. Eğer kabiliyetli görürse az daha üst mertebeden hitap ederek oraya doğru yükseltmeğe çalışır. Eğer kabiliyet ve gayret görmezse rengine boyar ve o kişiyi olduğu yerde bırakır.

Bu mertebenin ehilleri, "marifetullah" hükmüyle, Allah'ı, Kur'anı ve hadisleri her mertebede idrak eder ve her mertebenin hakkını vererek yaşar. Cami ismiyle toplayıcıdır. Bütün varlığa faydalı ve merhametlidir. O kişi şu ayetteki, "**O kendiliğinden konuşmamaktadır, onun konuşması ancak kendisine bildirilen bir vahy iledir**" (Necm/3-4) tecellisinin bereketi ile "Makam-ı Muhammed" den aldığı yansıma ve ilahi bir lütuf ile aşağıdaki güzellikler gerçekleşmektedir.

1. İşte ancak bu sözler gerçek hedefi bulur.
2. İlgili mahalde "Nuru Muhammediyye" yi parıldatmaya başlar.
3. Ancak bu sözler kalplere şifa, gönüllere safa, ruhlara beka kazandırır.
4. Ham meyveyi oldurur, ölmüşü diriltir.
5. Dünya sarhoşunu ayıltır, ahiret sarhoşunu uyandırır.
6. Uyuyanı uyandırır, atılı harekete geçirir.
7. Yolcuyla menzile ulaştırır.
8. Darginları barıştırır, aşkını maşukuna kavuşturur.
9. Mahcubların perdesini açar.
10. Ümitsizleri ümitlendirir.
11. Cehli ilme dönüştürür.
12. Pulu altın eder.
13. Kulu sultan, sultanı insan eder.
14. Sözleri pahası bulunmaz değerlerdir.

Bu kimseler ancak "Allah zikri" "Allah muhabbeti" ve "Allah sohbetiyle" huzur bulurlar.

İşte gerçekte sadece bunlar "abduhu" ve "resulühu" olarak yaşarlar.

Zira bu ehil kimseler;

"Bu anda mülk kimindir?" (Gafir/16) sorusuna muhatap olmuşlar ve Allah'ın kendi kendine cevabıyla "**(Mülk) Vahid ve Kahhar olan Allah'ındır**" (Gafir/16) cevabını idrakte nefislerinde yaşamışlar, tükenip, helak olup bitmişken, Cenab-ı Hakk kendi varlığından, hüviyetinden yeni varlık ve hayat verip "sıbgatullah" a yani "ilahi boya" ya boyamıştır. Böylece içinde ve dışında bulunan sıfatları değişir. Kur'anda şöyle buyrulur:

"O gün yer başka bir arz ile, semalarda başka semalar ile değişir. Vahid ve Kahhar sıfatıyla Allah meydana çıkar" (Hicr/48)

O kişiye ilahi hüviyetle Hakkani göz, Hakkani kulak ve Hakkani lisan verilir. O'nunla yokluktan varlığa, ayrılığa gelmiş, böylece bütün eşyada lisansız olarak sual-cevaba başlamıştır. Bu uyanıklık ile anlayışı ve bilişi tamdır. Bu hal

sadece ilmel yakîn değil, onun üstünde aynel yakîn ve Hakkel yakîn halidir. Bu nedenle bilirki, ilham veren O, irşad eden O, hidayete erdiren O olur. Bu nedenle gerçek kul olup "abduhu" olurlar ve bu uyanıklık ile başkalarında bu haberleri ulaştırmak için Hz. Resul'ün (sav) verasetiyle adeta "resuluhu" olurlar. Kur'an ve Sünnet-i Muhammedi'den haber verirler. Bu ehil kişi peygamberler varisidir. Hakikat-i Muhammediye'ye vasil olmuştur.

Muhyiddin-i Arabi Hazretleri buyururki; **"Bir kemal sahibi "HU" dediğinde, dediği "O" kendisi olur ve izafi kişiliği, izafi hüviyeti tamamiyle ortadan kalkmış olur. Şunu anlarki, bu hal marifetullah sırrındandır, herkes bunu bilmez. Ehlullahdan hiçbir kimse bu hale işaret dahi etmemiştir... ya sırrı açma endişesinden, ya korkudan, yada tehlikeli olduğunu düşündüklerinden... Zira bu halde onu kulun lisanından söyleyen Allahu Tealadır! Buna gizli ifade denirki, manası söyleyende zahir, gayrıda ise gizlidir"**

Bu halin hakikatini beyan için biraz daha açmak gerek.

Kemal sahibi "Hu" dediğinde, o anda kendi varlığını tamamiyle ifna eder...

Ölmeden önce öl" hadis-i şerifince varlığını yok etmiş olur ki, bu da ölüm demektir. Yani izafi hüviyetini ilahi hüviyete tamamiyle bağlamış, bütünleştirmiştir. Bu ise irade ile olur. İradi ölümdür. Zahiren ve batınen varlığından eser kalmayıp, başsız ve ayaksız, kimliksiz kendisini "Hu" deryasına bırakır. Böylece boşulup yok olur. Nam ve nişanı kalmaz. Bu devreden sonra kendisi "Hu" olur. Zuhura tüm esma ve sıfatları içeren "Allah" Zati ismiyle çıkar. "Hu" ile deryaya düşen ise deryanın aynı olur. Deryayı "Hu" dan maksat, deryayı "Vahidiyettir". İlahi aşktır. Mutlak Vücut'tur. Nur deryasıdır. Birlik alemidir.

Hazreti Resulullah bizleri irşad için dualarında **"Allah'ın beni nur eyle"** derlerdi. Zaten nurdu ama bizlere öğretmek için böyle diyordu. Bilinmeli ki kendini "Hu" ya veren "NUR" olur. Arifibillah Zekiye Şamiye (ra) şöyle buyururlardı

Nefsinden kurtulur "Hu" olursun
Sıfatlarından kurtulur "NUR" olursun

Nefsin asli hakikatini idrak ile birimsel nefsinden kurtulup, onu ilahi hüviyetin vasıflarıyla donatmakla "Hu" ve "NUR" olursun buyurmuşlardır. İkisinde bir hakikatin farklı iki yüzüdür. "Hu" ile kastedilen "Allah'ın Zatı" dır. Cümle varlık Hakkın, "Ben" kelimesiyle kastedtiğim varlık dahi Hakkındır, diye idrak edip bütün varlığı kendide dahil olmak üzere Zat deryasına bırakır. "Hu" olup, "NUR" olup arınır temizlenirler.

"Hu" ismine devam edenlere bilmek gereklidir ki, "Hu" dan maksad ifade ettiği müsemmadır.

"Hu" dediği zaman ne isim, ne resim, ne zaman, ne mekan, nede nişan dahi kalmayıp; "Zatı Hu" da cümle varlığı ve haliyle kendini yok edip, abdin lisanından "Hu" diyeni "Hu" olarak bırakması gerekmektedir. Beyt:

Evvel ve ahir ne ki var Hu imiş
Batın ve zahir ne ki var HU imiş

Anlatılmak istenen mana hasıl olduktan sonra, "abd", kul adı altında ister "Hu" desin, ister "ben" desin, ister biz desin ister onlar desin mana hep aynıdır; murad O'nun Zatıdır.

"Hu" ya ilahi hüviyete ulaşan, ilahi hüviyetin temsilleri olan "Kur'an" ve "Hakikati Muhammedi" den, dolayısıyla Sünneti Muhammedi'dende haber vermiş olurlar. Zira Zatin abd'ı ve Zatin habercisi olmuş olurlar.

Akla gelen şudur ki, kul Hakkı "tekvin" etmiş olur. "Hu" dediği zamanda; sözde, halk tekvini gelir. Bunun hakikati şudur ki ..."Hu" diyen kimse, eğer mürid-i kamile yetişip kamil olmuş değilse, burada hata yapabilir. Yani salık, irfan yolcusu, mürid-i kamil elinden aşk badesini içip, fenafillah hasıl olmamışsa "Hu" dediği zamanda, kendi zanni ve tasavvuru, itikadı ve takyidi üzere Hakkı tahayyül ve tasavvur eder, çünkü Zat-ı Mutlak'a ermemiştir. Böylece kendi tasavvuruna göre Hakkı sınırlar ve kayd altına alır. Dolayısıyla "Hu" yu tekvin ve icad etmiş olur. Bundan sonrada kendi peydah etmiş olduğu halika ibadet etmiş olur. Gerçek Zat'a değil, Allah'a değil. Asıl kemal odur ki, kul "Hu" dediğinde tamamiyle varlığından soyunup, mahv olup fena bula, izafi benliği ilahi benlikle, hüviyette yokola. Sonra bir itikad, zan, kayd tahsisi ile kendini bağlamayıp, yönlerden hususi bir yön ile bağlamaya... ancak bunlardan sonra, mutlak rabbül erbaba bağlanmış olur ve ibadete başlar. Aksi halde, kendi zannında yaratmış olduğu mabuduna ibadet etmiş olur. O zaman Kur'andan şu ayetin sınırlarına girmiş olur: **"Hevasını ilah edineni gördün mü?"** (Casiye/23) Bunu çok iyi düşünmek gerekir.

Kamil insanlar kelime-i tevhidi her mertebede ve her mertebenin hakkını vererek söylerler, gerçek tevhid ehli bunlardır. Tevhidi tüm mertebelere yaymak için şu özel tevhidi vird edinirler.

"La ilahe illallahu vahdehu la şerike leh lehûl mülkü lehûl hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir"

İlahi hüviyeti ile Allah'ın şeriki olmadığını ilan ederler. Tüm mülkünü, alemlerin ilahi hüviyeti ile tüm mertebelerden geçerek zuhura çıkarttığını ve bu nedenlerden dolayıda gerçek hamd edilecek başka bir varlık olmadığını ilan ederler. O öldürüp hayat verir. Kendi ilahi hüviyeti ile ezeli ve ebedi "hayı" olduğu, kendisi için ölümün söz konusu olmadığını ve ilahi hüviyetiyle Allah'ın her şeye kadir olduğunu idrak ederler.

Bu mertebeye gelen kişi Fatiha'nın yaşantısını en iyi şekilde idrak edendir. Fatiha'nın iki vechi vardır:

Bir kulluk "makam-ı ahadiyyet"

Diğeri ilahlık "makam-ı uluhiyyet"

İki yönünü birlikte idrak edip, analiz-sentez ile yaşama sokmak Kamil insana has bir oluşumdur.

Gerçek Hamd'ı ancak Hakk ve Hakk ehli yapar. Fatiha ümmeti Muhammed'e büyük bir lütuf ve hibedir.

"Biz seni alemlere rahmet olarak gönderdik" hükmünün tecellisi risalet menbası Hz. Muhammed (sav) Efendimizin mübarek gönlünden o kişilere sirayet ettiğinden, işte o kişiler alemlere rahmet olurlar.

Allah'ın muradı, hem dünya hemde ahiret aleminde bu rahmetin tamam olmasıdır. Bu nedenle Peygamber Efendimiz'e alemlere rahmet olarak gönderildiği bildirildikten hemen sonraki ayette emredilecek;

"De ki: Bana ilahınızın tek bir ilah olduğu vahyediliyor. Hala (Müslüman) teslim olmayacak mısınız?" denilerek ilahi rahmetin, tek ilah olan Allah'a varlığını teslim etmesiyle gerçekleşeceğini vurgulamıştır.

Teslim olup Müslüman olarak ölmek, hem dünya, hemde ahiret rahmeti için gerçek dayanak olarak belirtilmiştir. İşte bu nedenle Peygamber Efendimiz: **"La ilahe illallah benim kalemdir. Oraya giren kurtulur"** buyurmuştur. Ayrıca Allah Zati keliminde **"La ilahe illallah işte Ben O'yum"** buyurarak bu gerçeği belirtmiştir.

İşte bu nedenlerle kamil insanlarda alemlere rahmet olurlar. Çünkü gönüllerinde "Hakikati Muhammedi" nin nuru, zahirlerinde de "Şeriat-ı Muahmmedi" nin şerefini taşırlar. Cenabı Hakk bunların sırrı ve hakikatleri cihetinden halkı aleme rahmet eder, fakat alem halkı bu rahmetin nerden geldiğini idrak edemezler.

İşte yukarıda kendi izafi hüviyetini ilahi hüviyete katıp, "Hu" ya eren ve "NUR" olup Allah'ın ahlakıyla, Kur'an ahlakıyla ahlaklanan kamil insandan her zuhura çıkan Allah'ın bir muradı olmuş olur. **"Attığın zaman sen atmadın ancak Allah attı"** ilahi hükmü bu kimselerin yaşantısını ne kadar güzel ne kadar açık olarak anlatmaktadır. "İzafi varlık ve hüviyetleri" iflas etmiş yerini "Hakk varlığı ve hüviyeti" istila etmiş, sirayet etmiş olan güzel inanlardan zuhura gelen her şey, Halık'ın bir fiili hükmüne dönüşmüştür.

İşte bu "Hakkani hüviyetiyle" kendisinde Zat, hem Zati hemde sıfati ve esmai tecellilerini zuhura getirip fiile döndürmektedir.

İşte bu nedenle Miraç'ta bu gerçeği idrak eden Peygamber Efendimiz **"Beni gören Hakkı görmüş olur"** gerçeğini ifade ederek bizlerde bu yolu açmış olmaktadır. Bu muazzam sırrı ifşa ederek ne büyük bir irfan hazinesi insanlığa hibe ettiği tartışılmaz.

Bu hakikatlerin bir zerresi insana ulaşırsa, o insan baştan aşağı sarsılır, çöker yere yığılır, yanar kül olur, savrulur.

Sonra tekrar zerrelere toplanır, yeni bir yapılanma ile kendine gelmeğe başlar ve gerçek Hakkani hali zuhur etmeğe başladığında kendini başka bir eda, başka bir safâ, başka bir vefa, başka bir biçimde, başka bir manada, başka bir alem içre, başka bir yapıda bulur. Ve o yüce Peygamberden kendine ulaşan ilahi hüviyetinden gelen tecelli bereketiyle, **"cübbemin içinde Hakk'tan başka bir şey yok" "her ne yana eğilsem, her şey ol yana eğilir" "bana bakan ancak Hakkı görmüş olur"** ve benzeri sözleri demeye başlar.

Her ne kadar zahir ehli için bu sözler geçersiz isede, "Hakikat-i Muhammediye'ye ulaşmış kutlu kimseler için geçerlidir. Bu halleri ancak yaşayan bilir. Rivayet ve nakil bilgisi değildir. Müşahede ve Vehbi ilimdir.

Bu nedenle bu kişiler kelime-i tevhid'i ve kelime-i şهادeti tüm geçirdiği mertebelerin tüm bilgilerini müşahedeli olarak, büyük bir idrakle söylerler ve yaşarlar.

Şeriat-ı ve Sünnet-i Muhammediye'yi temsil eden şeriat, tarikat, hakikat ve marifet mertebelerini haklarını vererek müşahedeli bir biçimde yaşarlar. Bu nedenle kemal ehli dirler.

Bu mertebeye eren kişinin iki vechi (yönü) vardır. Biri halka diğeri Hakk'a bakar. Nerede, nasıl gerekiyorsa o vechiyle görünür. Halkı ve Hakkı bünyesinde cem etmiştir. O'nu tanımak ve anlamak cidden çok zordur.

Kamil insan tüm mertebeleri cem ettiğinden ve Hakk'ın zuhur mahalli olduğundan O'nda tüm tecelliler hakıyla açığa çıkar. Tecelli-i Zat, Tecelli-i Sifat, Tecelli-i Esmâ, Tecelli-i Efal kemaliyle O'nda zuhura çıkar.

Bu mertebenin başka bir özelliğide **"Peygamberin ahlakıyla ahlaklanın"** hadisi hükmüyle Resulullah'ın ahlakı ile bezenmiş olduğu halde yaşayışı, beşeri yaşamın icapları içerisinde Hakk'ın bir yaşam tarzıdır.

Kur'anı Kerim de O'nun ahlakı övülmüş ve **"Ve Muhakkakki Sen pek büyük bir ahlak üzerindesin"** (Kalem/4) buyurulmuştur.

Allah'ın ahlakı: Celal ve Cemal sıfatlarıyla her mertebede o mertebenin gereği olan adaleti yerine getirmektir

Hz. Peygamberin ahlakı ise daha ziyade belirgin olarak merhamet üzeredir. Müminlere karşı merhametlidir.

"Size nefsinizden peygamber gönderildi, müminlere çok düşkün, şefkatli ve merhametlidir" (Tevbe/128)

Tevhid-i Zat mertebesi talim edildikten sonra, kişiye beşeriyet elbisesi giydirilerek "efal" yani beşeriyet alemine Hakkani vasıflarıyla gönderilir. İşte burada o kişi etrafına çok müşfik ve merhametli davranır. Bu da Hz. Peygamber'in bariz ahlakından o kişiye yansımadır. Nefsi arınıp temizlenmiş, peygamber ahlakını, Kur'an ahlakını yansıtabilecek düzeye gelmiş ve bu ahlak yaşanır hale gelmiştir.

Hz. Aişe (ra) validemiz Peygamberimizin ahlakı sorulduğunda **"O'nun ahlakı Kur'an ahlakıydı"** diye buyurmuştur. Meseleye bu yönde baktığımızda Kur'an Zat olduğuna ve Zat bütün mertebeleri kuşattığına göre, demek ki aynı zamanda Efal, Esmâ, Sifat, Zat ve İnsan-ı Kamil mertebelerinin gereği ne ise onu ortaya getirmesi Hz. Resulullah'ın geniş manadaki ahlakı olmaktadır. Zahirde Şeriat-ı Muhammedi batında Hakikati Muhammedi hükümleri geçerli olmuş olur. Bu zatlar dışta halk ile içte Hakk iledir. Halkın ve Hakkın hüviyetlerini yakinen bildiklerinden her mevcuda yerli yerince hakkını verirler. Bu kişileri tanımak zordur, gerçek irfan ehli, vasıl kimseler bunlardır.

Halkta Hakk'ı, Hakk'ta halkı müşahede ederler. Bir başka ifadeyle kesrette vahdet, vahdette kesret yani çoklukta birliği, birlikte çokluğu en güzel şekilde yaşarlar. İlimi Zatta kesretin aynı vahdet, vahdetin aynı kesret olduğunu "Muhammedi Şühud" ile bilirler. Daha evvelce "ehli sünnet vel cemaat" yolunu sadece şekil ve suret halinde zahirde yaşarken, bu defa "ehli sünnet vel cemaat" yolunu batını ile birlikte yaşarlar ki gerçek "İslamiyet" ve "Marifetullah" yaşamı budur.

Ahadiyet üzerine İzzet perdesi çekilmiştir. Bu perde ebediyen kalkmaz. Cenab-ı Hakkı ahadiyetinde kendinden gayrı gören yoktur. Çünkü hakayık, bu rüyete tahammül edemez. En mükemmel mahluk olan insan-ı kamil bile ahadiyet üzerine değil, vahidiyet üzerine mahluktur. Makam-ı ahadiyet, mutlak üzere olup gına makamıdır. Manayı ahadiyet insan-ı kamil hakkında sahih olmaz. İnsan-ı kamil vahid-i zamandır. İlahi hüviyeti vahidiyet üzerine taşır. Buna binaen kuvve-i vahdaniyet kuvve-i ahadiyete mukabil gelemez. Vahid dahi ahadiyete göre noksandır. Zira Ahadiyeti Zati hüviyet için Zatiyyedir. Vahdaniyet ise Ahadiyet için bir isimdir. Bu nedenle ahad ile tenzihte gelmiştir. Ahadiyet mevcut üzere itlak olunmuştur. Bu itibarla ahadiyet tüm mevcudata saridir, sırayet etmiştir demektir. Ahadiyetin cem-i mevcudata sereyanı öyle bir şekilde vaki olmuştur ki, halk bunu tam manasıyla idrak edemez. Sadece Cenab-ı Hakkın dilediği kimseler bu sereyana agahtır. Bu özelliği ise Kur'anda: **"Rabbın ancak kendisine ibadet edilmesini kaza eylemiştir"** (İsra/23) ayetiyle bildirmiştir. Mabud olan sırr-ı matlubdurki sırrı ahadiyetten ibarettir. Özetle mabud olan Rabdır, Allahu Teala ise umumu camidir. Buna binaen Cenab-ı Hakk **"Rabbine ibadette hiçbir şeyi O'na ortak koşmasın"** (Kehf/110) buyurmuştur. Çünkü ahad şirki kabul etmez. Ahad kendi Amâ mertebesinde daima baki ve zevalden münezzehtir. Gerçek tenzihte bu mertebeye racidir. Bu makamda tecelli ebediyen sahih olmaz. Onun için bu makamın hüviyeti daima örtülü ve mechuldür. Bu nedenle hüviyet gaybı adı verilmiştir. **"Kühü zatını idrak edemedik"** buyurulmasında bu makam içindir.

İnsan-ı kamil; mutlak-mukayyet, cisim-ruh, mana-hakikat, zahir-batın, ilahi-kevni her şeye Zati bir beraberlik ile eşlik eden kimsedir. O her şeye Zati ile beraberdir. Herhangi bir şeye nispet olunan her durum, o şeyde taayyünü açısından onun vasfıdır. Taayyünlüğü açısından ise, onun hiçbir hasebi, ismi, sıfatı, hükmü, nispeti, eseri ve teessürü yoktur.

Ne vakit abd, kendi nefsinin Rabbinin huzurunda kendinden atar yani Hakka teslim ederse ve Rabbinin kapısı önünde fakr ve zillet ile olursa, varlığını teslim ederse o kimse şüphesiz merhumdur. Allah'a fakr ile teslim olan ise izzet ile kaimdir. Abd zillet izhar edecek olursa aslına rücu etmiş tekebbür eyleyse kendi aslından çıkmış olur. Kendi aslından çıkan kimse nefsinin zulmetmiş, kendini zahmete, yorgunluğa terk eylemiş olur.

İnsanın Hakkı tevhid etmesi üç kısımdır:

1. Tevhid-i ilmidir.
2. Tevhid-i halidir.
3. Tevhid-i ilmü ledünni hakikidir.

1-) İlmî evvel tevhid-i delildir. Bu tevhid avama, zahiri alimlere mahsustur.

2-) Tevhid-i halidir: Bu dahi Hakk Tealanın senin zatın olmaktan ibarettir. Yani sen "O" olmaktır. Sende sen olmak değildir. **"Attığın zaman sen atmadın Allah attı"** (Enfal/17) ayetinin sırrıyla tahakkuk eylemekten ibarettir.

3-) Tevhid-i halinden sonra olan ikinci ilimdir. Bunuda tevhid-i müşahede denilir. Bunun sırrı eşyayı ilahi vahdaniyetle müşahede eylemek "BİR" den başka bir şey görmemektir. "Vahdet-i şuhud" ve "Vahdet-i Vücut" ilmidir.

İnsan-ı kamil, ilahi suret yani ilahi isim ve sıfatlar üzerine mahluktur, taayyün suretidir; Zat isminin görünme yeridir. Cismaniyeti ve hakikati üzere "Allah" ismi camisinin mazharıdır, gölgesidir. Bundan dolayı İnsan-ı Kamil'den "Allah" toplayıcı isminin hükümleri ve eserleri açığa çıkar. İnsan-ı Kamil'in Hakk'a benzeyişinin sırrı budur. Bu benzerlik, Mutlak benzeyiş değil, kayıtlı bir benzeyiştir. Mutlak oluş, uluhiyeti Zatına mahsustur. Peygamber Efendimiz (sav); **"Kühü Zatını idrak edemedik"** diyerek bu özelliği de vurgulamıştır.

Hakiki İnsan-ı Kamil Peygamber Efendimiz (sav) dir. O, asaleten insanı kamil olup, varisleri vekaleten insanı kamildir. Efendimiz (sav) şöyle buyurdu:

- Allahü Teala Adem'î Rahman sureti üzerine yarattı

Diğer bir hadisinde ise;

- Allahü Teala Adem'î kendi sureti üzerine yarattı.

Bunun oluşu şöyledir:

Alahü Teala diridir, Alimdir, güçlüdür, diler, işitir, görür, konuşur. İnsan dahi aynıdır. O da diridir, alimdir... Sonra; İnsan Yüce Allah'ın hüviyetini hüviyeti ile; benliğini benliği ile; Zatını zatı ile; külliyetini külliyeti ile şumulunu şumulu ile; hususiyetini hususiyeti ile karşılar.

İnsanı kamil, Zat'a bağlı ilahi isim ve sıfatları Hakk etmiştir. Onun bu Hakk edişi, asalet ve mülk yolu ile böyledir.

İnsan-ı Kamil'in Hakka karşı misali aynadır ki; Bir şahıs aynaya baktığı zaman, onda ancak kendi suretini görür, yoksa kendi suretini görmesi mümkün olmaz. "İnsan-ı Kamil" olmasaydı, Allah ismi aynasında kendi suretini görürdü. Zira Allah ismi kendisine bir aynadır. "İnsan-ı Kamil" dahi yüce Hakkın aynasıdır. Yüce Hakk dahi aynen İnsan-ı Kamil'in aynasıdır. Yüce Hak, kendi Zatına vacip kıldı ki; isimleri ve sıfatları ancak "İnsan-ı Kamil" de görüle.

"La ilahe illallah" fenayı, **"Muhammeden Resulullah"** bekayı oluşturur. Birlikte toplanıp, fena-bekabillahi tek bir noktada, Ahadiyeti Zatta toplar. Hüviyet gaybı olan bu nokta sırrı-Zatı oluşturur. Bu nedenle hüviyet gaybı, Mutlak Zat tam manasıyla idrak edilemez. Hz. Resulullah (sav) **"Kühü Zatını idrak edemedik"** buyurarak bu mertebeyi belirtmiştir. Bu noktadan, Mutlak Zattan olan tecelliler "Allah" ismi camisi ile taayyün eder. Hüviyet gaybından, Zatı Nefsinden oluşan tüm izafi hüviyetler kendi mertebelerinde Allah ismi camisinin toplandığı ilahi isim terkiplerinden oluşur. **"Hu Hu Allah Hu"** zikri Tek Ve BİR Vücutta, hüviyette; Allah ismi ile zuhura çıkan isimleri ile müşahede edilir, idrak edilir. Bu tek vücut-hüviyet evveli, ahiri, zahiri ve batını tek bir "Zat noktası" nda toplar. Hüviyetler gaybden şehadete taayyün mertebelerinde zuhura çıkan Allah isminin, tüm ilahi isim ve sıfatların, şehadet edilmesinden ibarettir. İnsanı kamil, "Abduhu ve resuluhu" ünvanıyla en kemalli zuhurudur Hakkın. Bu nedenle Hz. Resul (sav) **"Beni gören Hakkı görmüştür"** buyurmuştur.

Hz. resulün nefsinin temsil eden hüviyeti Hakkın Zatı Nefsinden halkedilmiş olup, Zati hüviyetin aynasıdır. Bu nedenle "abduhu" ve "resuluhu" dur. "Hu" dan ibaret "Nur" deryasında hakikati ile "Allah" isminin, vücudu ile "Rahman" isminin mazharıdır.

Nübüvvetin batını velayetir ki **"lâ ilahe illallah"** tır. Nübüvvetin zahiri **"muhammeden resulullah"** tır. Bu ikisi cemul-cem mertebesinde birleşir. Ahadiyeti Zatın Mazharı Muhammedi ile açığa çıkışıdır. **"La ilahe illallah"** feyzi akdesten Ahadiyeti Zat kaynaklanır, kalbi işletir. **"Muhammeden Resulullah"** feyzi mukaddestir. Şeriat, tarikat feyzi mukaddes olup, zahirdir. Hakikat, marifet feyzi akdestir, batındır. Hakikati Muhammedi tüm bunları içeren hakikattir. Feyzi akdesten gelen tevhid, ilmi ledün, ilahi esrar ve marifetlerdir. Feyzi mukaddes Hakikati

Muhammediden zuhura çıkan bu marifetlere ilişkin şeriatı Muhammediyedir. Tüm bu hakikatlerin merkezi hakikat-i insaniyemiz olan nefs-i natıka olup, aslı bakidir.

İnsan-ı kamil Rabbülalemini "hüve" ile bilip ve onu ancak Allah'a raci kılıp vahdeti vücuda ulaşıp masiva görmezler. Sadece Hakkı müşahede ederler. Bu nedenle Hz. Ali (keremallahu vechehu) "**Görmediğim Allah'a ibadet etmem**" buyurmuştur.

Her birimsel nefsin ilahi hüviyetten hissesini yansıttığını idrak eden arifibillah her nefse Hakk ettiği değeri ve Hakk ettiği kazanımları yerli yerince verir. Bu makamda Muhyiddin-i Arabi Hz. (ks) şöyle buyurmuştur. "**Gönlüm bir ceylana mera, ruhbana manastır, mümine Kabe, ehline Kuran olmuştur**". Arifibillah "Allah" ismi camisinin varisi olarak, her nefse Allah isminin içindeki diğer ilahi isimleri sunmada son derece cömerttir. Bu nedenle "alemlere rahmet" olmaktadır.

Allah lafzının sonunda ki "he" yani "Hu" nun "hüviyeti mutlaka" olduğunu ve kendi hüviyetlerinin bu hüviyetin kendi mertebelerinde izafi ve itibari hüviyetler olduğunun idrakine vararak, kelime-i tevhidi ve kelime-i şهادeti müşahedeli ve kemal özelliklerle zikrederler.

Bu mertebenin sahipleri, "Hüviyet-i Mutlaka" dan buldukları kendi gerçek hüviyetleri ile yaşarlar, diğerleri gibi zanni ve hayali hüviyetleri ile değil.

Kendilerine verilen bir Hakkani elbise ile halkın arasına Hakk ile dönerek buldukları yerde "mertebe-i Muhammediye" nin temsilcileri olurlar.

İnsan-ı Kamil mertebesi, Mutlak Vücut'un en son tecellisi ve mazharlarda zuhuru bakımından en son libasıdır (örtüsüdür).

Şهادet aleminden ibaret olan cismani, "Misal" ve melekler aleminden ibaret olan nurani alemleri, "Ruhlar aleminden" ibaret olan ruhani "İlim alemi" nden ibaret olan "ilm-i ilahi", "ayan-ı sabite" ve "vahdet" mertebelerini "izafi yokluk ve zulmet" mertebelerini dahi kendinde toplayan bir mertebedir.

Mutlak Vücut, bütün ilahi sıfat ve isimleri ile şهادet alemi her ne kadar ilahi isimlerin hüküm ve eserlerinin zuhuruna müsait bir "ayna" gibi isede, tam cilalı ve parlak bir ayna değildir. Adem'in yaratılması, zuhuru ile alem, cilalı ve parlak bir ayna durumuna gelmiştir.

Alemin özü olan ve kendinden önceki mertebeleri kendinde toplayan Adem de Hakk, kendi suretini yani sıfat ve isimlerini en mükemmel şekilde müşahede eder. Fakat bu müşahede, uzaktan ve kendi vücudunun dışında bulunan bir şeye bakış gibi düşünülmemelidir.

Zira bütün mertebeler Mutlak Vücut'un ilahi hüviyetiyle her mevcudun izafi hüviyete bürünmesinden başka bir şey değildir. Her bir mertebede tecelli eden ve zuhur eden de bu Vücuttur, ilahi hüviyettir. Bunu idrak ettiğinde Hz. Ali (kv) Efendimizin bir kuyuya giderek, içine "Hu" diye ses verdiği, kuyununda bu sesin yankısıyla tüm alemlere "Hu" sesini yaydığı rivayet edilir. Ayrıca Hz. Ali (kv) Efendimiz: "**Ya Hu, Ya men Hu, Hüvellahüllezi lâ ilahe illa hu**" zikri ile dua etmiştir. Bunun nedenini soranlara bu zikri ism-i azam olduğunu ifade etmiştir.

Yukarıda bahsedilen müşahede Hakk'ın bütün zerrelere zatı ile zuhur ve huzuru ile vuku bulan "zevki" ve "vicdani" bir müşahededir.

Allah her zerrede, Zatiyla kaim, Vücutuyla mevcut, sıfatıyla muhit ve tecelli, esmasıyla malum ve tecelli, kudretiyle fail, fiiliyle zahir, eserleriyle meşhud ve batını ile sırdır.

İnsan-ı Kamil bütün ilahi isimlerden ibaret olan "ilahi sureti-hüviyeti" kabüle müsait taayyüne sahiptir. "İlahi emanet" i taşımaya ehil olarak yaratılmıştır, zuhura getirilmiştir. Kendisinde ilahi sıfat ve isimlerin hükümleri fiilen zahir olur. Diğer insanlardan ise, bu ilahi sıfatların hükümleri kısmen zahir olur.

Allah'ın şهادet alemindeki tecellisi, sıfatları, isimleri ve fiilleri iledir.

İnsan-ı Kamil bütün alemlerin hülasası olduğu için O'nda "Zati tecelli" ile beraber, sıfatlar, isimler ve fiillerin tecellileri toplanmıştır.

İnsan-ı Kamil mertebesindeki kemal ve zuhur diğer mertebelerde müşahede edilmez. Her mertebede mertebenin istidat, kabiliyet ve özellikleri kadar müşahede edilir.

Varlıkların her biri "ilahi nur" un aynası olmakla beraber, "cihanı gösteren kadeh ve alemleri gösteren ayna" "Adem" yani insan-ı kamilidir. Onda ilahi sıfatların nurları tamamiyle zahir olmuştur. Nur, kendi cemal ve celalini "İnsan-ı Kamil" de görmüştür.

İnsan-ı Kamil'e yukarıda zikredilenlerden başka daha birçok isim verilmiştir. O'na "Zill-i ilah (İlah'ın gölgesi)", "Zill-i memdud (yayılmış gölge)" ve "zillullah (Allah'ın gölgesi)" isimleride verilmiştir.

Hz. Mevlana (ks) mesnevisinde "**Tanrı'ya kul olan hakikatte Tanrı gölgesidir. O, bu alemde ölmüş, Tanrı ile dirilmiştir**" diyerek, Tanrı gölgesi (Saye-i Yezdan) tabirini "kul" hakkında kullanmıştır ki, İnsan-ı Kamil ile aynı manadadır.

Nefs, Şehadet aleminden Zata doğru manevi uruç (yükseliş) suretiyle aslına ve menşesine dönmüş olur. İnsan bu mertebeleri ve bunların birbirlerine nispetle durumlarını müşahade eder ve bilir. Nefs-i Natika aracılığı ile insan şu ilme ulaşır:

Şehadet aleminde algılanan her bir mevcud, "misal" ve "hayal" mertebesinde mevcud olan latif bir varlığın suretidir;

Bunlar ise;

"misal" ve "hayal" "nur alemi" nin suretidir. "nurlar" ise "ruh alemi" nin suretidir; "ruhlara" ise "ayan-ı sabite" suretleridir; "ayan-ı sabite" ise "ilmi ilahi" suretleridir; "İlmi ilahi" ise "genel vücud tecellisi" olan nefesi rahman ile vücud bulan İlmi Zatta mevcudların vücud bulmasıdır.

İnsan-ı kamilin hüviyetinde tüm bu mertebeler cem edilmiştir.

Böylece irfan yolcusu salık, nefsinde cümle esma-i ilahiyenin eser ve hükümleri zuhur ettiğinde, o hakikatiyle Hakk, suret ve zahiriyle halk olur.

Kendisinde Hakk'ın bütün mertebelerinin ahkamı toplanmış olduğundan o sureti ilahiye üzere bütün halka Rahman olmuş olur. Zira İnsan-ı Kamil zahiri ve batını ile halka rahmettir.

Muhiyiddin-i Arabi bu makamda; **Kalbim her surete bürünür oldu. Bir ceylan mera, bir ruhbana manastır, putlara ev, tavaf edene Kabe, Kur'anın bir mushafı oldu**" buyurmuştur.

Ayrıca Arifi Rabbani Hz. Ali (kv) "**Devan sendedir bilmezsin. Hastalığın sendendir görmezsin. Kendini küçük bir cürüm zannedersin. Senin içinde büyük bir alem gizlidir. Sen harfleriyle gizli olanın ortaya çıktığı kitab-ı mübinsin**" buyurmuşlardır.

Fatiha'yı şerif bu mertebenin suresi olup, Kur'anın özetini temsil eder. Fatihayı şerifin iki yönü vardır.

1. Makam-ı abdiyyet
2. Makam-ı uluhiyet

Bu iki yönünü birleştirip, tevhid ederek yaşama adapte etmek Kamil insana mahsus bir özelliktir. Fatiha'nın çok değerli tefsirleri vardır. Hatta Hz. Ali (kv) Efendimiz: "**Fatiha'dan yetmiş deve yükü kitap yazardım**" buyurarak, Fatiha'nın esrarından bahsetmişlerdir. Biz sadece konumuz olan tevhid açısından bu iki yönü birleştiren önemli bir husus üzerinde kısaca duracağız.

"**Bismillahirrahmanirrahim**" in "B" sinin altındaki nokta, hüviyet gaybını, hüviyet-i mutlakayı temsil etmektedir. "B" harfinden sonra, ilahi Zat Allah ismi ile Uluhiyeti Zat mertebesine tenezzül ederek uluhiyetini ilan etmektedir. Allah ismi bilindiği üzere tüm ilahi isim ve sıfatlar bir mertebe daha tenezzül ederek zuhura çıkmaya başlamıştır. Rahim mertebesinde ise efal aleminde bu isim ve sıfatlar yürürlüğe girmektedirler. İsim ve sıfatların faaliyete geçmesi, alemlerin zuhura çıkması demektir. Alemlerin zuhurunu Allah Rab ismi ile Zatına bağlamış. Zati ve alemlerini yani isim ve sıfatlarını "**Elhamdülillahirrabbilalemiyn**" ayetiyle bir bütünlüğe kavuşturmuş ve tevhid edip Zatında toplamıştır. Bu nedenle, Zati, isim ve sıfatları ile "Hamd" Allah'a mahsustur. Alemlerde Kendisinden başka bir şey olmadığı için, tek hamd edilecek, hamda layık O vardır. Başka bir şey yoktur ki hamd edilsin.

"**Elhamdülillahirrabbilalemiyn**" ile Zatını ve alemleri bir potada birleştiren Allah, tekrar Rahman mertebesinde isim ve sıfatlarını yürürlüğe koymuş, Rahim mertebesinde de faaliyete geçirmiştir. Bu Zatının "**Errahmanirrahim**" ayetiyle anlatılmaktadır. İlahi isim ve sıfatlarının faaliyete geçmesiyle, tüm alemlerde; her mertebede, her an kendi emri olan "din" in hükümlerini yürürlüğe sokmaktadır. Bu nedenle her gün, her an dinin maliki ve hükümranıdır, tek sahibidir. Bu özelliğine "**Maliki yevmiddin**" ayetiyle açıklamıştır. Mademki Dinin ve alemlerin tek ve bir sahibi olan Allah'tır. Tüm mevcudlar ve mevcudları oluşturup, onları kapsayan ilahi isim ve sıfatlar Allah'ın Zatına dönerek, asıllarına rücu ederek, yalnız Zatına kulluk ettiklerini ve Zatından yardım dilediklerini ikrar etmek zorunda

kalmaktadırlar. Varlıklarının devamı bunlara bağlıdır. Bunu ise **"İyya kenabudu ve iyye kenestain"** ayetiyle Zata sunarlar. Zatla, isim ve sıfatlarının ortak olarak tevhid edildiği mertebedir. Sonra mevcudlar, ve onları oluşturup kapsayan isim ve sıfatlar Zatından isteklerini dile getirmektedirler. Bunlarda Sıratı müstekimde olan bir hidayet **"İhdinassiratel müstakim"** ve nimet verdiklerinin yoluna **"Sıratellezine enamte aleyhim"** gazaba ve dalaleti uğramışların yoluna değil. **"Gayril mağdubi aleyhim veladdâliyn"** denilerek isim ve sıfatlar dolayısıyla mevcutlar taleplerini dile getirmektedirler. AMİN

İşte alemlerde Zatından ve O'nun bağıntılarından olan isim ve sıfatlarından başka bir şey yoktur. Kişi Fatiha'yı bu bilinçle okuyarak "Vahdette kesret ile Kesrette vahdeti" müşahede eder. Fatiha'sı bir tevhid bayrağı açmış olur. Bununda özü **"La ilahe illallah muhammeden resulullah"** tır.

Bu nedenle Peygamber Efendimiz (sav): **"Fatihatsız namaz olmaz"** buyurmuşlardır. Zira namaz (salat) bir tevhid eylemidir. Namazdaki Fatiha, kısaca belirttiğimiz bu hususiyetleri ile ilahi hüviyeti bize sunmakta ve "Vahdette kesret-Kesrette vahdet" özellikleri ile uluhiyeti bize en güzel şekilde özetlemektedir. Namazda ahadiyeti-i Zata yani Kabe'ye yönelen kişinin Fatiha dahil bütün okuduğu sure ve dualar O'nun tevhidini bize anlatmaktadır. Nefs-i natika bu tevhid ile aslı olan Allah'ın nuru ve Kur'anın sırrı makamına erişmektedir. İşte namaz nefsi aslına ulaştırır, bütün ibadetler içinde bulunduran bir ibadettir. Bu nedenlerle **"namaz müminin miracıdır"** buyurulmuştur. Zira nefsi-i natika bu tevhid eylemiyle, her namazda miraç yoluna çıkmakta, Allah ile kendi kelamı olan Kur'an aracılığı ile sohbet etmektedir. **"Ne var alemde o var Adem'de"** tasavvuf kuralı gereğince önce kendi varlığında, sonrada alemlerde bu okuduğu Kur'anla bütünleşmekte, böylece hem kendi varlığına hemde alemlere zekatını manen ödemektedir. Namaz kılan hangi mertebede ise, alt mertebelerde olanlara zekatını manen sunmaktadır. Tüm bu mertebelerde kendi nefside dahil tevhidi ilan etmektedir. Bunu bu idrakle yapanlar ise kamil insanlardır. İşte bu özellikleri ile de halka ve alemlere rahmettirler. Tabidir ki Fatiha'nın çok açıklamaları vardır. Hepsı güzeldir ve yerli yerindedir. Biz özetle Fatiha'ya tevhid açısından bakmak istedik. Kamil insanların **"Salatün daimun"** hükmünce daim namaz halinde oldukları göz önünde bulundurulacak olursa, tüm yaşamlarının "Fatiha" yani "Kur'an" yaşama olduğu kolaylıkla anlaşılacaktır.

İslam içinde, şariat-ı Muhammedi bünyesinde şariat, tarikat, hakikat, marifet mertebeleri bulunur. Her mertebe kendi gerçeğinde haktır, gerçektir. Ancak en kemalli hali tüm bunları insanın nefsinde cem etmesi; cem-ül cem ve Ahadiyetül Cem mertebesinden yani zirveden bir bakışla şariat-ı Muhammediyi sırrı ve batını olan Hakikati Muhammedi ile birlikte yaşamak ve hal haline getirmektir. Bunuda özetleyecek olursak;

"BİL, BUL, UY; YAŞA, OL, OLDUR" sözünü hayata geçirmek, bu hal ile yaşamaktır.

Allah'ın bu yaşamı hal edinmek isteyenlere, gayret gösterenlere yardımcı olmasını, eksiklerini ilim ve ilham ile tamamlamasını ve hale yansıtmayı kolaylaştırmasını niyaz ederim. AMİN

Rabbi yessir ve lâ tuassir Rabbi temim bil hayr.

Rabbena atina fiddünya haseneten vefil ahireti haseneten ve kına azabennar. AMİN

Mevlana Celaleddin-i Hadi

(20.04.2013)

HAKİKAT-İ AMENTÜ ESRARI

Amentü bihi: elhamdü lillâhi ellezi, amentü bilhüviyetil mutlakati vegaybilgubi ve hakayığil hakkiyeti ve noktayı latayyün ve noktayı sırrı künhizatiye. Bu sırlara gayben ve ilmen iman ettim bilvahtedil vücudiye. **Amentü billahi:** elhamdü lillâhillezi biuluhiyeti mutlakati ve kesretil esmaiye ve muhitatizzatiye. Bu sırlara enfusuafakta aynel yakın ve hakkel yakın iman ettim bilvahdetil vücudiye ve şuhudiye. **Ve melaikehi:** Suphanellezi amentü bimelaiketihî elletihîye kuva-ül ulviye ve sultanil hakkiye ve kuvaüssuvariye likesretil esmaiye ve kuveüssufiye limuhitatuzzatiye. Bu sırlara enfüsü afakta aynel yakın ve hakkel yakın iman ettim bilvahdetil vücudiye ve şuhudiye. **Vekütübihî:** Suphanellezi amentü bikütübihilleti hiye kelimatil ulviye ve sultanül hakkiye ve kelimatil nuriye lisaltanatil halkiye ve kelimatussuriye likesretil esmaiye ve kelimatussufiye elmuhitetuzzatiye. **Verüsilihi:** Suphanellezi amentü birüsülühi elleti biyeyüpasümelebisühü bilibasi envarıssifatiye ve envarilemaiye yedunennase fiasrihi, minhükmül mudillilâhükmil hadi biemrillahî tealâ resulüne el Mustafa ve seyyidülembiya vehâtemil embiyai yübasü melabisen bilibasi sultanil hakkiye velibasî kesretil esmaiye ve bilibasi muhitatizzatiye rahmeten lilalemin yedussakaleyn minhökmülmudilli ilâhökümül hadi bilemrilahitaala veyerelaşikine velarifine fimirati kalbihi eluluhiyeti mutlaka. Bu sırlara enfüsü afakta aynel yakın ve hakkel yakın iman ettim bilvehdetil vücudiye ve şuhudiye. **Ve bilkaderi hayrihi ve şerrihi minallahitealâ:** Suphanellezi amentü kazai velkaderi velkazaü hükmün ilmiyyün filezel elleti elayanis sabiteti maşemmet rayhatel vücudi, el ilmü tabiun lilmalum Velmalümü hakikata enfasina. Bu sırlara gaybenilmen iman ettim bilvahdetil vücudiye içmalen ve tafsilen. Kale rabbüna: elestü birabbiküm nahnü kulna; bela ya Rabbena yani matatlubü minna saîden evşakiyyen ünasen evzükuren evganiyen ev fakiren halkan evhulkan bilisanirruhi fimakamil ferdiyati yatlubü enfüsüne bihasebil istida divel gabiliyeti Bu sırlara ensüfü afakta aynel yakın ve hakkel yakın iman ettim bilvahdetil vücudiye ve şuhudiye.

Hacı Bekir Sıdkı Visali Halıcıoğlu (ks)

EMANETULLAH MAZHARINDAN KELİME-İ TEVHİD KASİDESİ

Kur'an-ı Kerim'de buyurdu Lâ ilâhe illellah
Fa'lem ennehu Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Otuz üç yerinde cehri Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Âlemlerin bidayeti menşei Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Hazreti hamsin devvari Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
İman-ı kâmil: ilk nefesi Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Cennet-i âlâ anahtarı: Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Kalblerin ilk kapıcısı Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Kâinat kapısı Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Mir'at-ı Muhammed nurundan Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Cemâlullah zatın bul Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Emaneti ile mazharı Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Kalu belâ tasdiki: Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Telkin-i esrari mebd-i Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Venefeltu fihimin ruhi Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
İlmullah hazinesi Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
İradullah zuhuru Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Kudretullah tasarruf i Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Hakikati esma merkezi Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Hakikat-ı eşya ezkeri Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Bütün âlemler tevhidi Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Melekler raksa girdi Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Enbiya Evliya kelamı Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Mürşidler telkini zatı Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Ey Ruhi sen dahi Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
İhvanlarla her nefesi Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Mafevkinden aldığı üzere Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah
Her an oku vuslatı bul Lâ ilâhe illellah Muhammedün Resûlullah

Hz. Mehmet Ruhi Akhan (ks)

Bismillahirrahmanirrahîm

Bir vücuddur cümle eşya ayn-ı eşyadır Huda
Hep hüviyyetdir görünen yok Hudadan mâ-ada

Lîk vardır ol vücudun zâhiri vü bâtını
Pes bu hey'etle olur ol evvel ü âhır ana

İtibârîdir vücuda evvel ü âhır demek
Bir ahaddır ol ayın kim ibtida-vü-intiha

Evvel âhır farz edersen böyledir bu yoksa ki
İbtidasız intihatsız böyledir bu sır şehâ

Ayn olan şeyde ne mümkün evvel ü âhır demek
Şâhid-i kâfi kelâm-ı Hakdaki lafz u edâ

Bir vücudun bâtınıdır ol kadîm-î ruh-u Hak
Hep tecelli-i Hudadır hâdis olan zâhirâ

Bâtın-ı âlem teneffüs etmek ister zâhirâ
Müstetir olan hakayık ta ki ola âşinâ

Cân-ı âlemden takaza kopdu zâtı aşkına
Ekmel-i sûretde geydi hüsnünü seyr ede tâ

Lâ-cerem düşdü sefer bu iktiza olan tamâm
(Kenz-i Mahfi) feth olup mekşuf ola sırr-ı âmâ

Geldik imdi zât-ı Hakk kim bâtın-ı âlemdurur
(Kenz-i Mahfi) sini seyret gör nice eyler küşâ

Hz. Sunullah Gaybi Baba (ks)

İster isen bulasın cânânı sen

İster isen bulasın cânânı sen
Gayre bakma sende iste sende bul
Kendi mir'atında gözle anı sen
Gayre bakma sende iste sende bul

Her sıfât kim sende var izle anı
Gör ne sırdan feyz alır gözle anı
İrişince zâtına öze anı
Gayre bakma sende iste sende bul

Kenz-i mahfî âşikâr hep sendedir
Yaz u kış leyl ü nehâr hep sendedir
İki âlemde ne var hep sendedir
Gayre bakma sende iste sende bul

"Men aref" sırrına ir ko gafleti
Gör ne remz eyler bu insân sûreti
Haşr ü neşr ile tamu'yu cenneti
Gayre bakma sende iste sende bul

Haşr-i sûrî hâlin inkâr eyleme
Gülşen iken yerini nâr eyleme
Enfûs ü âfâkı bil âr eyleme
Gayre bakma sende iste sende bul

Zât-ı Hakk'ı anla zâtındır senin
Hem sıfâtı hep sıfâtındır senin
Sen seni bilmek necâtındır senin
Gayre bakma sende iste sende bul

Sûreti terk eyle mânâ bulagör
Ko sıfâtı bahr-i zâta dalagör
Ey Niyâzî şark u garba dolagör
Gayre bakma sende iste sende bul

Hz. Niyazi Mısri (ks)

KAYNAKLAR

1. **KURAN VE HADİS**
2. **VEHB:** Hakk'ın hibe yoluyla verdiği ilim
3. **KESB:** Çalışarak ve yaşanarak kazanılan ilim
4. **NAKİL:** Muhtelif eserlerden ve sohbetlerden müşahede ile toplanan ilim

- Fususul Hikem – A. Avni Konuk Şerhi
- Futuhat-ı Mekkiye – Litera Yayıncılık
- İnsan-ı Kamil – Abdülkerim Cili
- Marifet Kitabı – İbn Arabi – İz Yayıncılık
- Vahdet-i Vücut Esasları – Sadreddin-i Konevi – İz Yayıncılık
- Tasavvuf Metafiziği – Sadreddin-i Konevi – İz Yayıncılık
- Ahadiyet – İbn Arabi – Sultan Yayıncılık
- İbn Arabide Kaza ve Kader – Ferhat Yayıncılık
- Gayb Bahçesinden Seslenişler – İnsan Yayınları
- Nokta ve Kalem – Şuayb Şerafettin – İz Yayıncılık
- Hakk Yolunun Seyr Defteri – Necdet Ardıç
- Kitabun Netice – İsmail Hakkı Bursevi – İnsan Yayınları
- Mesnevi – A. Avni Konuk Şerhi

SİTELER

- www.gavsulazam.de
- www.visalidivani.com
- www.terzibaba13.com

İLETİŞİM

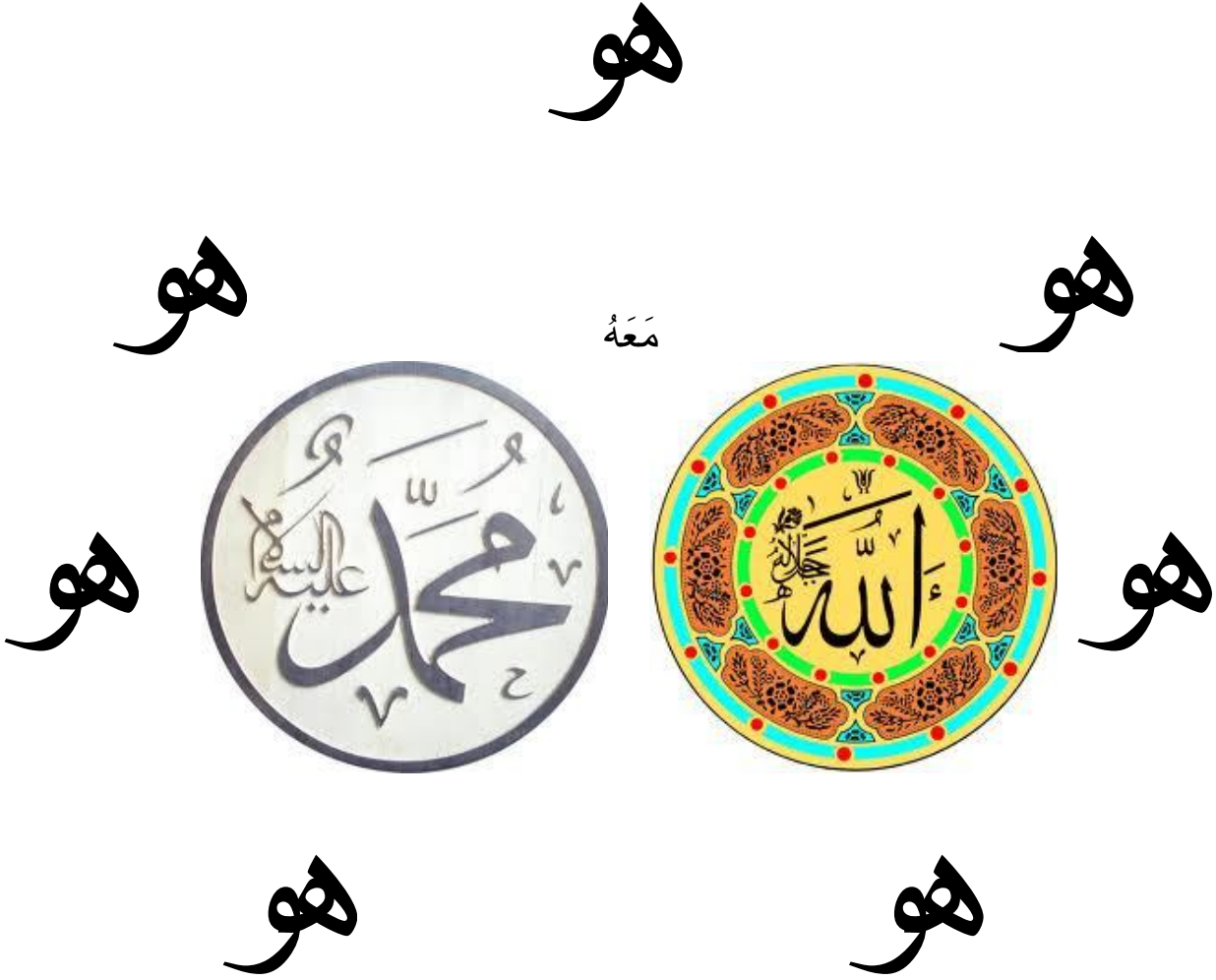
Mehmet İzzet Aslın

E – mail: izzetaslin@gmail.com

Tel: (532) 346 22 36

TASAVVUFTA TEVHİD VE NEFSİ İRFAN YOLU

“NEFSİNİ BİLEN RABBİNİ BİLİR”

Yüce Allah (cc) alemlerin halkediliş amacını şöyle açıklıyor: **“Ben gizli bir hazineydim. Bilinmekliliğimi sevdim. Halkı zuhura getirdim. Taki Beni bilsinler”**

Allah'ı bilebilecek varlık olarak insanı zuhura getirerek; **“Ey Adem oğlu! Seni kendim için alemleri senin için yarattım”** diyerek insanın kendi indindeki yerini açıklamıştır. Peygamber Efendimiz (SAV); **“Nefsini bilen Rabbını bilir”** buyurarak Allah'ı bilme yolunu bizlere açık tutmuştur.

İnsanın ilahi hakikati olan nefs-i natika ilahi tevhid hakikatinden, Zati ilimden mertebe mertebe şahadet alemine indirildiğinde, çokluk unsurları ile perdelenir. Nefs tezkiyesi süreci kemale erdiğinde insan ile Allah arasındaki nefsi münasebet bilkuvveden bilfiil hale gelir. İlahi nefis ilahi tecellileri yansıtan Hakk'ın aynası haline ulaşır.

Tüm nefsler, eleste “Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?” soru ve “Evet Rabbimizsın” cevaplarına şahid tutulmuştur. Tüm nefisler bu verdikleri sözü şahadet aleminde de uygulayıp, şu Allah kelamını söylemek için zuhurdadırlar:

“LA İLAHE İLLALLAH MUHAMMEDEN RESULULLAH”

Bu kitap, nefsin miracı olan tasavvufi irfan yolunu ve bu tevhid sözünü idrakle söyleyebilmenin mertebelerini açıklamaktadır.

(ARKA KAPAK DİZAYNI)